T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

İNGİLİZ YÖNETİMİ DÖNEMİNDE KIBRIS TÜRKLERİNİN SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1923-1960)

DOKTORA TEZİ

MEHMET BALYEMEZ

ANKARA-2017

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

İNGİLİZ YÖNETİMİ DÖNEMİNDE KIBRIS TÜRKLERİNİN SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1923-1960)

DOKTORA TEZİ

ÖĞRENCİNİN ADI

MEHMET BALYEMEZ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. BİGE SÜKAN

ANKARA-2017

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

İNGİLİZ YÖNETİMİ DÖNEMİNDE KIBRIS TÜRKLERİNİN SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1923-1960)

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. BİGE SÜKAN

TEZ JÜRİ ÜYELERİ

ADI SOYADI	İMZASI
Prof. Dr. Mesut ÇAPA ... (Başkan)	.....
Prof. Dr. Bige Sükan ... (Danışman)	.....
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin ELOL	.....
Prof. Dr. Necdet HAYTA	.....
Yrd. Doç. Dr. Sedef BULUT	.....

TEZ SINAV TARİHİ: 20 HAZİRAN 2017

Prof.Dr. TEMUÇİN FAİK ERTAN

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ÖZET

Kıbrıs Doğu Akdeniz'deki stratejik konumundan dolayı uzun yıllar boyunca farklı devletler tarafından ele geçirilmiş, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'a ilgisi 15. yüzyılda başlamış ancak adanın ele geçirilmesi 16. yüzyılda olmuştur. Osmanlı Devleti, Kıbrıs adasını 1571 yılında fethetmiştir. Bu tarihten itibaren Kıbrıs'taki Osmanlı egemenliği 307 yıl boyunca kesintisiz devam etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti çöküş sürecinin başlangıcı 19. yüzyılda olmuştur. Osmanlı Devleti bu yüzyılda girdiği savaşlardan yenilgi ile ayrılmış, bekâsını Avrupalı devletlerin hamiliğine bırakmıştır. Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı arasında yapılan 1877-1878 Harbi'nin sonuçları Akdeniz'de çıkarları olan İngiltere'yi tedirgin etmiştir. Osmanlı Devleti, 4 Haziran 1878 tarihinde ile imzaladığı Kıbrıs Konvansiyonu ile adanın yönetimini geçici olarak İngiltere'ye bırakmıştır.

Kıbrıs Türk toplumu, İngiltere'nin adada yönetimi ele geçirmesi ile birlikte o tarihe kadar olan ayrıcalıklı konumunu yitirmeye başlamıştır. Kıbrıs'ta çoğunluk unsur olarak bulunan Rumlar, gerek kamusal alanlardaki görevlendirmelerde gerekse yasama ve idari meclislerdeki temsiliyetlerde avantajlı bir konum elde etmişler ve bu durumu siyasi örgütlenmelerde de bir avantaj olarak kullanmışlardır. Kıbrıs Türkleri ise, Osmanlı toplum yapısının da bir sonucu olarak Rumlardan çok sonra örgütlenmeye başlamışlardır.

Kıbrıs Türk toplumu, esas olarak kendi topraklarına sahip çıkmak amacıyla siyasi örgütlenme faaliyetlerini Rumların Enosis girişimlerine karşı başlatmıştır. Lozan Barış Antlaşması'na kadar olan dönemde yapılan Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerindeki temel motivasyon, Rumların Enosis girişimlerinin başarısızlığa uğratılması ve Türkiye'deki Milli Mücadele'nin desteklenmesi olmuştur.

Kıbrıs Türk toplumu, Lozan Barış Antlaşması ile Kıbrıs'ın "de juré" olarak İngiltere'ye bırakılmasıyla birlikte toplumsal ve siyasal haklarını arama süreci yeni bir boyut kazanmıştır. Kıbrıs Türkleri, özellikle Kıbrıs'ın hukuken İngiltere'nin egemenliğine bırakıldığı 1923 yılından itibaren siyasi faaliyetlerde bulunurlarken Türkiye'de gerçekleştirilen devrimlerin etkisinde kalmışlar ve Mustafa Kemal

Paşa'dan etkilenmişlerdir. Bu çerçevede faaliyetlerini 1931 yılına kadar sürdürmüşlerdir.

Ne var ki, Kıbrıs Türklerinin siyasi faaliyetleri, gerek Rumların 1931 yılında çıkardıkları isyan gerekse İngiliz yönetiminin bu olaydan sonra uyguladığı örfi idarenin etkisiyle 1943 yılına kadar kesintiye uğramıştır.

İngiltere'nin Kıbrıs politikası, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte değişmeye başlamış, bu durum Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetlerine de doğrudan yansımıştır. Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri, 1943 yılından 1960 yılına kadar olan 17 yıllık süre boyunca, hem Rumların Enosis faaliyetlerinden hem Türkiye ile İngiltere'nin Kıbrıs politikalarından doğrudan etkilenmiştir.

Bir sorun olarak devam ettiği 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için, 1960'da ilan edilen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu öncesindeki siyasi gelişmeleri ayrıntılı olarak bilmek gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Kıbrıs Türkleri, KATAK, İngiltere, Dış Politika, Enosis.

ABSTRACT

Due to its strategic position in the Eastern Mediterranean, Cyprus has been hosted by many different countries for many years and has hosted many civilizations. The Ottoman State's interest in Cyprus began in the 15th century, but the seizure of the island took place in the 16th century. The Ottoman Empire conquered the island of Cyprus in 1571. From this date on, Ottoman domination in Cyprus continued uninterrupted for 307 years. However, the beginning of the decline of the Ottoman State started in the 19th century. The Ottoman State was separated by defeat from the wars it had entered in the last century, and it left its begining in the hands of the European states. The results of the 1877-1878 War between the Ottoman Empire and the Russian Tsarist made Britain, who had interests in the Mediterranean, uneasy. With the Cyprus Convention signed on 4 June 1878, the Ottoman State temporarily left the administration of the island to England.

The Turkish Cypriot community has begun to lose its privileged position as much as it did with the capture of the British administration. Greek Cypriots, who are the majority in Cyprus, have an advantageous position in legislative and administrative parliamentary representations, both in the public domain and they have used this as an advantage in political organizations. The Turkish Cypriots, on the other hand, began to organize long after the Greeks as a result of the Ottoman society.

The Turkish Cypriot community has initiated political organizing activities against Enosis initiatives of the Greeks, in order to take possession of their own land. The main motivation in the Turkish Cypriot political organizations in the period up to the Lausanne Peace Treaty has been the support of the National Struggle in Turkey with the failure of Greek Enosis initiatives.

The Turkish Cypriot community has acquired a new dimension in the process of seeking social and political rights with the Lausanne Peace Treaty and the release of Cyprus as "de juré" to England.

The Turkish Cypriots were influenced by the revolutions in Turkey and influenced by Mustafa Kemal Pasha, especially when Cyprus was legally involved in political activities since 1923, when the British were left to rule. They continued their activities in this frame until 1931.

However, the political activities of the Turkish Cypriots have been interrupted until 1943 by the influence of the British government's aftermath of the rebellion which the Greeks had issued in 1931.

In order to make a sound assessment of the future of Cyprus in the first quarter of the 21st century, which continues to be a problem, it is necessary to know in detail the political developments before the establishment of the Republic of Cyprus in 1960.

Key Words: Cyprus, Turkish Cypriots, KATAK, England, Foreign Politics,Enosis.

ÖNSÖZ

Kıbrıs, bir sorun olarak ilk kez Yunanistan tarafından 1954 yılında Birleşmiş Milletler (BM)'e taşınmış ve konu uluslararası bir boyut kazanmıştır. Sorun, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1960 yılı Ağustos ayında kısmen çözülmüş gibi görünse de 1963 yılı Aralık ayında başlayan olaylar ve sonrasındaki gelişmelerle etkisini günümüze kadar devam ettirmiştir.

Kıbrıs Sorunu günümüzde hâlâ çözüm beklemektedir. Avrupa Birliği (AB)'nin 2004 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ni Birliğe kabul etmesinden sonra sorun daha da karmaşıklaşmıştır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, AB'ye üye olabilmek için 1963 yılından itibaren yoğun bir çaba göstermiş fakat bir türlü kabul edilmemiştir. Türkiye'nin AB'ye kabul edilmesi için gerekli olan koşullardan biri de, itiraz edebilecek diğer ülkelerin dışında 2004 yılında AB'ye kabul edilen GKRY'nin onayıdır. Oysa Türkiye, GKRY'yi henüz devlet olarak tanımamıştır ve tanımadığı bir ülkenin onayına ihtiyaç duymaktadır. Sorun karmaşıktır. Kıbrıs, hem Türkiye'nin güvenlik endişelerinin bir bacağını teşkil etmiş hem de uzun yıllardır takip edilen dış politikanın anahtarı konumuna gelmiştir. Etkileri günümüze kadar uzanan Kıbrıs Sorunu'nu tam olarak anlayabilmek ve sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için tarihsel gelişmeleri çok yönlü bilebilmek önemlidir. Bu bakımdan, Kıbrıs Türklerinin İngiliz yönetimi dönemindeki siyasi örgütlü faaliyetleri de Kıbrıs Sorunu'nun önemli bir kesitini oluşturmaktadır.

Kıbrıs konusu, birçok akademik çalışmada çok yönlü olarak incelenmiştir. Kıbrıs'la ilgili yapılan akademik çalışmalarda daha çok; Kıbrıs Türk Milliyetçiliği, Türk Mukavemet Teşkilatı, Kıbrıs Türk Basını, Kıbrıs Sorunu, Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, İngiltere'nin Kıbrıs Politikası, Türk-Yunan İlişkileri vb. konular ele alınmıştır. Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri ile ilgili akademik çalışmalar ise çok azdır. Fazilet Derendeli'nin "Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesine Mahsus Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi", Umut Gürses'in "Kıbrıs Türktür Cemiyeti ve Faaliyetleri", Özgür Solakoğlu'nun "Türk Mukavemet Teşkilatı", Ayhan Cankut'un "Kıbrıs Türkünün Varoluş Mücadelesi (Türk Mukavemet Teşkilatı ve Faaliyetleri)",

Can Kasapoğlu'nun "Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nın İncelenmesi" başlıklı tezler siyasi örgütlenmeler konusunda yapılan az sayıdaki çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Ancak yapılan bu çalışmalar, Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerinin tamamını kapsamamış ya bölgesel düzeyde kalmış ya da siyasi örgütlenmelerin bir kesitini ele almıştır. Sonuç olarak, Kıbrıs Türklerinin 1923- 1960 yılları arasında yaptıkları siyasi örgütlenmeleri konu alan ve arşiv belgelerine dayalı olarak yapılan kapsamlı çalışmalara ne Türkiye'de ne de KKTC'de rastlanılmıştır.

"İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-960)" konulu tez çalışmamızda; Kıbrıs Türklerinin Lozan Barış Antlaşması sonrasındaki siyasi örgütlenme faaliyetleri incelenmiştir. Çalışmanın hareket noktası olarak siyasi örgütlenmelerin tüzükleri kabul edilmiş ve örgütlerin bu tüzüklerde yer alan amaçlarına ne ölçüde ulaşabildikleri tartışılmıştır.

Tez çalışmasında özellikle şu sorulara cevap aranmıştır: Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerine etki eden iç ve dış dinamikler nelerdir? Kıbrıs Türkleri, siyasi örgütlenme faaliyetlerinde bulunurlarken kendi içlerinde birlik sağlayabilmişler midir? Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerindeki temel motivasyon ne olmuştur? Türkiye ve İngiltere'nin Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerine desteği veya teşviki olmuş mudur? Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri kuruluş amaçlarını gerçekleştirebilmişler midir?

KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD)'nde yapılan çalışmalarda Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri ile ilgili belgeler incelenmiştir. Ayrıca çalışılan döneme ait KKTC ve Türkiye basını incelenmiş, söz konusu örgütlerin faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olunmuştur. MAAD'da yapılan araştırmalarda henüz tasnif edilmemiş belgelerin inceleme fırsatı da bulunmuş, 2015 yılı Haziran ayından itibaren araştırmacılara açılan KATAK belgelerinde ayrıntılı çalışma fırsatı elde edilmiştir.

Bununla birlikte Lefkoşa'daki Ahmet Necati Özkan Vakfı ile Dr. Fazıl Küçük Müzesi ve Arşivi'nde bulunan belgeler incelenmiş, çalışılan döneme ait şahitlikleri olan kişilerle tarih söyleşileri yapılmıştır.

Tez ile ilgili çalışma yapılırken bazı önemli sorunlarla da karşılaşılmıştır. Bu sorunlardan biri, Kıbrıs Türk siyasi örgütleri ile ilgili mevcut kaynaklarda yapılan taramalarda aynı örgütün farklı isimlerle zikredildiği (Milli Parti ve Halk Partisi ifadelerinin Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi yerine, Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin hem Türkiye'de hem Londra'da şubesi varken Londra'daki şubesi için Kıbrıs Türktür Partisi ibaresinin kullanılması, Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi yerine ise sadece İstiklal Partisi ibaresinin kullanılması vb.) görülmüş ve bahsi geçen örgütlerin gerçek kimliğini tam olarak ortaya koyabilmek amacıyla titiz bir araştırma yapmaya özen gösterilmiştir.

Bununla birlikte özellikle Kıbrıs Türklerinin Türkiye'de kurmuş oldukları Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti ile ilgili olarak, Bilgi Edinme Kanunu kapsamında örgütün kuruluş yılı ve tam adresini de belirtilmek suretiyle yapmış olduğum Bilgi Edinme İsteği'ne İçişleri Bakanlığı tarafından olumsuz cevap verilmiştir. Türk kanunlarına göre kurulan ve Türkiye'de faaliyet yürüten söz konusu örgüt ile ilgili bilgi ve belgelerin tamamına yakını ancak KKTC'deki birinci ve ikinci elden kaynaklardan temin edilebilmiştir.

Bu çalışmada, KKTC'deki MAAD ve kişisel arşivler ile Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)'nde bulunan çok sayıda arşiv belgesi kullanılmıştır. İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri ile ilgili yapılan tez çalışmamızda, söz konusu belgeler ile ikinci elden kaynaklardaki bilgiler birlikte değerlendirilerek objektif bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak her ne kadar çok yönlü olarak incelenmiş olsa da bu tez çoğu bilimsel çalışma gibi mükemmellik olgusundan uzak olup başka çalışmalarla desteklenmeye açıktır. Yine de bu tez çalışmasının, konu ile ilgili ileride yapılacak araştırmalara kılavuzluk edebileceği söylenebilir.

Bu tezin hazırlanması sırasında, Türkiye'de ve KKTC'de yaşayan ve görev yapan çok sayıda değerli kişinin katkılarının olduğunu söylemek gerekir. Tarihsel olaylara geniş bir bakış açısıyla yaklaşarak analitik değerlendirmeler yapmam konusunda beni sürekli olarak yönlendiren ve tez planının şekillendirilmesi de dâhil olmak üzere bütün çalışma süresince tüm desteğini esirgemeyen danışmanım Sayın Prof. Dr. Bige Sükan başta olmak üzere, uzun bir aradan sonra doktora öğretimine

tekrar başlamam konusunda beni cesaretlendiren ve teşviklerini hiçbir zaman esirgemeyen Türk İnkılap Tarihi Enstitü (TİTE) Müdürü Sayın Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan'a, tez izleme komitesi üyeleri Sayın Prof. Dr. Mesut Çapa ve Sayın Prof.Dr. Necdet Hayta'ya, TİTE'nin saygıdeğer öğretim üyelerine ve Öğrenci İşleri eski Şefi Fatma Mesci başta olmak üzere tüm çalışanlara şükranlarımı sunuyorum.

Bununla birlikte KKTC'deki çalışmalarıma destek veren Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD) eski Müdürü Sayın Gökhan Şengör'e, Dr. Fazıl Küçük Vakfı Müdürü Sayın Altay Sayıl'a, Necati Özkan Vakfı sahibi Sayın Ahmet Necati Özkan'a, Kıbrıs Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan Sayın İsmail Bozkurt'a, gazeteci/yazar Sayın Sabahattin İsmail'e, gazeteci Sayın Sefa Karahasan'a, siyasetçi, gazeteci ve tarihçi Sayın Naim Pınar ile yardımsever MAAD görevlilerine saygılarımı sunuyorum.

Son şükran duygularımı da ailem için kullanmak istiyorum. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde 2012 yılında başladığım doktora öğretiminin her safhasında bana desteklerini esirgemeyen, onlara ayırmam gereken zamanı ders çalışarak veya tez hazırlığı için harcamama her zaman anlayışla yaklaşan başta kıymetli eşim Sevim Balyemez olmak üzere kızlarım Melisa Sonat ve Almira'ya çok teşekkür ediyorum.

Mehmet Balyemez

Haziran 2017

Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....i

ABSTRACT iii

ÖNSÖZ.....v

İÇİNDEKİLER.....ix

KISALTMALAR xii

GİRİŞ……..1

BİRİNCİ BÖLÜM

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI ve SONRASINDA KIBRIS TÜRKLERİ'NİN KIBRIS'TA SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1923–1938)

A. Lozan Barış Görüşmeleri ve Kıbrıs Türkleri 25

1. Lozan Barış Görüşmeleri Sırasında Kıbrıs'la İlgili Gelişmeler 25

2. Lozan Barış Antlaşması'nın Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları 37

B. Lozan Barış Antlaşması Sonrasında Kıbrıs Türklerinin Siyasi Faaliyetlerine Etki Eden Faktörler 39

1. Lozan Barış Antlaşması Sonrasında Kıbrıs'taki Siyasi Gelişmeler 39

2. Kıbrıs Türklerinin Eğitim Alanındaki Mücadelesi 43

3. Kıbrıs Türklerinin Müftülük Kurumu ile İlgili Sorunları 51

4. Kıbrıs Türklerinin Evkaf Kurumu ile İlgili Sorunları.....55

5. Kıbrıs Rumlarının Enosis Faaliyetleri 59

6. Türkiye'nin Kıbrıs Politikası.....81

C. Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'taki Siyasi Örgütlenmeleri 90

1. Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi 90

2. Evkaf Müdürlüğü ve Kıbrıs Türklerinin Muhalif Örgütlenme Faaliyetleri.....98

3. Lefkoşa Belediye Meclisi Seçimlerinde Evkafçılar ve Halkçılar (1926) 101

4. Kavanin Meclisi Seçimleri'nde Evkafçılar ve Halkçılar (1930) 104

5. Milli Kongre (1931) 112

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS TÜRKLERİNİN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDAKİ SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1939–1945)

A. İngiltere'nin Kıbrıs Politikası 125

B. Türkiye'nin Kıbrıs Politikası 131

C. Kıbrıs Rumlarının Enosis Amaçlı Faaliyetleri 143

D. Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'taki Siyasi Örgütlenmeleri 145

1. Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK)'nun Kuruluşu ve Faaliyetleri 146

2. Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri 171

3. Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği (KTKB)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri 199

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS TÜRKLERİNİN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1946–1960)

A. İngiltere'nin Kıbrıs Politikası 211

B. Türkiye'nin Kıbrıs Politikası 234

C. Kıbrıs Rumlarının Enosis Amaçlı Faaliyetleri 280

D. Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'taki Siyasi Örgütlenmeleri 305

1. Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri 305

2. Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF)'nun Kuruluşu ve Faaliyetleri ... 320

3. Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi (KTBİP)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri 342

4. Kıbrıs Türktür Partisi (KTP)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri 356

5. Kıbrıs Türk Direniş Örgütleri ve Türk Mukavemet Örgütü 380

E. Kıbrıs Türklerinin Türkiye'deki Siyasi Örgütlenmeleri 403

1. Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti (KOYC)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri 404

2. Kıbrıs Türk Kültür Derneği (KTKD)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri 420

F. Kıbrıs Türklerinin İngiltere'deki Siyasi Örgütlenmeleri 440

SONUÇ 458

KAYNAKÇA 468

EKLER 484

ÖZGEÇMİŞ 562

KISALTMALAR

A.g.b. : Adı geçen belge

A.g.bld. : Adı geçen bildiri.

A.g.blt. : Adı geçen bülten

A.g.c. : Adı geçen ceride.

A.g.e. : Adı geçen eser

A.g.h. : Adı geçen haber

A.g.m. : Adı geçen makale

A.g.t. : Adı geçen tez

A.g.tz. : Adı geçen tüzük

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AKEL : Çalışan Halkın İlerici Partisi/Anorthotikon Komma Ergazomenou Laou

AÜHF : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

AÜSBF : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BBC : British Broadcasting Corporation

BM : Birleşmiş Milletler

BMM : Büyük Millet Meclisi

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Ba. : Baskı

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DAÜ : Doğu Akdeniz Üniversitesi

DP : Demokrat Parti

EMAK : Kıbrıs Ulusal Kurtuluş Cephesi

EOKA : Kıbrıslı Savaşçıların Millî Mücadele Örgütü/Ethniki Organosis Kyprion Agoniston

ERE : Ulusal Radikal Birlik Partisi/ Ethniki Rizospastiki Enosis

FCO : Foreign and Commonwealth Office

HTK : Hürriyet ve Terakki Kulübü

KİP : Kıbrıs'ı İsdirdat Planı

KATAK : Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu

KKP : Kıbrıs Komünist Partisi

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KMTB : Kıbrıs Milli Türk Birliği

KMTHP : Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi

KTB : Kıbrıs Türk Birliği

KTC : Kıbrıs Türktür Cemiyeti

KTCİ : Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi

KTÇB : Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği

KTİB : Kıbrıs Türk İşçiler Birliği

KTK : Kıbrıs Türk Kulübü

KTKB : Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği

KTKD : Kıbrıs Türk Kültür Derneği

KTKF : Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu

KTMB : Kıbrıs Kurumları Mümessiller Birliği

KYOC : Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

MTTB : Milli Türk Talebe Birliği

MAAD : Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü/North Atlantic Treaty Organization

OHEN : Ortodoks Hıristiyan Gençlik Örgütü

PEK : Kıbrıs Çiftçiler Birliği

PEO : Kıbrıs İşçi Federasyonu/Pankypria Ergatiki Omospondia - Pancyprian Federation of Labour

PEON : Kıbrıs Ulusal Gençlik Örgütü

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TİTE : Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

TMGK : Türkiye Milli Gençlik Komitesi

TMTF : Türkiye Milli Talebe Federasyonu

TTC : Türk Teavün Cemiyeti

TTK : Türk Tarih Kurumu

YDÜ : Yakın Doğu Üniversitesi

GİRİŞ

İnsanoğlu, hayatının her safhasında örgütlü faaliyetlere konu olmuştur. Örgütlü faaliyetler günlük hayatımızda çok yer işgal etmesine rağmen örgüt ile ilgili kavramsal çalışmaların geçmişi çok eskilere dayanmamaktadır. Örgüt kavramı, 18. yüzyıl ortalarında İngiltere'de başlayan ve 20. yüzyıl başlarında tüm Avrupa'yı etkisi altına alan Sanayi Devrimi ile birlikte literatüre girmeye başlamıştır. Sanayi Devrimi'nin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan fabrika kültürü örgüt kavramının gelişmesine ve yaygınlaşmasına yol açmıştır.[1]

Örgüt kavramının literatüre girmesi ile birlikte kavram hakkındaki ilk akademik çalışmalar 20. yüzyılın ortalarında yapılmıştır. Bu alana yönelik ilk araştırmalar ise 1950'li yılların başında Kolombiya Üniversitesi'nde yapılmaya başlanmıştır. Bunu Princeton Üniversitesi'ndeki "*Örgüt Kuramı*" konulu bir dizi konferanslar takip etmiştir. Örgüt kavramı ile yakından ilgilenenler daha çok sosyologlar, siyaset bilimcileri, psikologlar ve yönetim uzmanları ile iktisatçılar olmuşlardır.[2]

Akademisyenler tarafından yapılan çalışmaların sonucunda örgüt, toplumun ortak ihtiyaçları ile bireylerin kişisel istekleri arasındaki çatışmayı uzlaştırabilecek yegâne sistem olarak kabul edilmiştir.[3] Bundan dolayı, siyasi otoriteler özellikle 20. yüzyıl ortalarından itibaren örgütlenme faaliyetlerini desteklemeye başlamışlardır.

Örgüt kavramı genel olarak, belirli amaçları gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kişilerin oluşturduğu topluluklar olarak ifade edilebilir. Örgütlerin ortak özellikleri; karizmatik bir liderin varlığı, üyelerin örgüt amaçları konusunda fikir birliği etmeleri ve örgütsel faaliyetlerin belli alanlarla sınırlı olmasıdır.[4]

Örgütlerin kuruluş amaçlarını elde edebilmesi için temel faktörlerden ilki karizmatik bir liderin varlığıdır. Karizmatik lider, örgütün geniş kitleler tarafından

---

[1] İpek Kalemci Tüzün, "Yönetimde Erken Dönem: Klasik ve Neoklasik Yaklaşımlar", Max Weber, **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 11-13.
[2] Ünal Sığrı, "Örgüt Araştırmalarının Doğuşu ve Gelişimi", Max Weber, **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2014, s.37-38.
[3] **A.g.e.,** s. 38-39.
[4] Howard E. Aldrich and Martin Ruef, **Organizations Evolving**, Second Edition, SAGE Publications, California, 2006, s.4-11.

kabul görmesini sağlayabilir ve bu suretle örgütün varlığını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyulan üye sayısını çoğaltabilir, bu yolla hem kamuoyunda hem de resmi makamlar nezdindeki kabul edilebilirliğini artırarak meşruiyetini sağlayabilir. Örgütlerin başarısında liderler ile birlikte öne çıkan bir diğer faktör ise örgüt üyelerinin nitelik ve nicelikleridir. Örgüt üyeleri, bazı konularda farklı düşüncelere sahip olsalar da söz konusu örgüt prensipleri ve amaçları olduğunda ortak hareket edebilmeleri bir diğer başarı kriteridir.[5] Bununla birlikte, örgüte üye olan kişilerin niceliği de önemlidir. Örgüt yöneticileri, kuruluş amaçlarını elde edebilmek için üye sayısını artırmak suretiyle elde edecekleri sayısal fazlalığı hükümeti/yönetimi etkilemede bir araç olarak kullanmak istemişlerdir.

Örgütleri belirleyen bir başka faktör de faaliyet alanlarının sınırlılığıdır. Bu sınır aynı zamanda örgütlerin nitelendirilmesinde de etkilidir. Şöyle ki, işçi haklarının elde edilmesi için kurulmuş örgütler genellikle sendika olarak nitelendirilirken, iktidarı ele geçirerek siyasi bir güç olmayı amaçlayanlar veya siyasi otoriteyi etkilemeyi hedefleyenler ise siyasi parti olarak isimlendirilmişlerdir.

Tez çalışmamızda "*siyasi örgütlenmeler*" ele alınmıştır. Siyasi örgütlenme denilince ilk akla gelen olgu ise siyasi partilerdir. Siyasi partiler, belli bir program etrafında toplanmış ve siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden örgütlenmelerdir.[6] Siyasi partiler özellikle parlamenter sistemlerde halkın iradesinin meclise taşınmasına aracı olmaktadırlar. Siyasi partilerle ilgili tartışmalarda tek partinin var olduğu parlamenter sistemlerden ziyade çok partinin faaliyet gösterdiği sistemler ön plana çıkmıştır. İtalyan siyaset bilimci Giovanni Sartori'ye göre parti kelimesi etimolojik olarak "bölüm", "parça" anlamını taşımakta ve ancak siyasal sistemi oluşturan "bütün"' ise bu parçalardan oluşmaktadır.[7]

Siyasi partilerle ilgili bir başka tartışma konusu ise, bunların örgütlenmeleriyle ilgili sorunlar olmuştur. Siyaset bilimcilerin büyük bir kısmı herhangi bir siyasal gruplaşmanın parti sayılabilmesi için sürekli ve istikrarlı bir örgüt yapısına sahip olmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Fransız anayasa uzmanı

---

[5] **A.g.e.**, s. 4-5.
[6] Münci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, 13. Ba., Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001, s. 160.
[7] Giovanni Sartori, Parties and Party Systems, Cambridge University, 2005, s. 23'den aktaran, Hüsamettin İnanç vd., "Siyasal Partilerin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Sosyo-Politik Nedenler", **Akademik Bakış**, Sayı:13 (Ekim-2007), s.2.

ve siyaset bilimci Maurice Duverger, siyasal örgütlenmelerin temel belirleyici özelliğinin kuvvetli bir organizasyon yapısı olduğunu belirtmiştir.[8] Siyasal örgütlenmelerin sürekliliği de önemli bir husustur. Siyasal örgütlerin ömrü, tek bir seçimle veya parti liderinin varlığı ile sınırlı olmamalıdır. Bunu sağlamanın şartı ise sağlam bir örgüt yapısıdır.[9]

Siyasi örgütlenmelerle ilgili bir başka tartışma konusu ise herhangi bir örgütlenmenin parti olarak kabul edilip edilemeyeceği hususudur. Amerikalı siyaset bilimci Leon Epstein, iktidarı elde etmeye veya siyasi iradeyi etkilemeye çalışan her siyasal örgütlenmenin parti olarak değerlendirilebileceğini savunmuştur.[10] İtalyan siyaset bilimci Machiavelli ise tüm siyasal faaliyetlerin, iktidarın kazanılması ve korunması ile ilişkili olduğunu ileri sürmüş, hatta daha da ileri giderek siyasi partilerin iktidarı elde etmek ve korumak maksadıyla izleyecekleri her türlü politikanın, ahlaksız bile olsa, mubah olarak kabul edilebileceğini iddia etmiştir.[11]

Siyasal partilerle ilgili tartışmaların bir başka boyutu ise bu örgütlerin fonksiyonları ile ilgilidir. Siyasal partilerin belli grupların/sınıfların çıkarlarını kollamak için ortaya çıktıkları söylenebilir. Bununla birlikte siyasal partiler, kendi yöneticilerini devlet mekanizmasının başına getirmek suretiyle parti politikalarının hayata geçirilmesini de ana hedef olarak kabul etmişlerdir. Siyasal partiler dışındaki diğer toplumsal örgütlenmelerde böyle bir hedefin olduğu söylenemez.[12] Dolayısı ile bir örgütlenmenin siyasal olduğunun en önemli göstergesi iktidarı elde etme mücadelesidir.

Bu durum aynı zamanda siyasal örgütlenmelerin en belirgin özelliklerindendir. Çünkü sadece siyasal partiler, temsili parlamenter sistemlerde iktidarı ele geçirmelerine aracılık yapan seçimlere girebilme hakkına sahiptirler. Çıkar ve baskı grupları, siyasal iktidarı çeşitli yollarla etkilemeye çalışabilirler. Hatta çoğu zaman seçim sürecine de etki ederek kendi görüşlerine yakın buldukları

---

[8] Arif T. Payaslıoğlu, Siyasi Partiler, AÜSBF, Ankara, 1952, s.12'den aktaran Hüsamettin İnanç vd., "Siyasal Partilerin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Sosyo-Politik Nedenler", s.4.
[9] Kapani, **a.g.e.**, s. 160.
[10] Leon D. Epstein, Political Parties in Western Democracies, Pall Mall, London, 1967, s. 10'dan aktaran Hüsamettin İnanç vd., "Siyasal Partilerin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Sosyo-Politik Nedenler", s.3-4.
[11] Mehmet Ali Ağaoğulları, **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, 6..Ba., İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.324-327.
[12] Ali Öztekin, **Siyaset Bilime Giriş**, 4. Ba., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s. 7.

adayları veya partileri oylarıyla, propaganda araçlarıyla, maddi yardımlarıyla destekleyebilirler ancak hiçbir zaman kendi örgütlerinden olan kişi veya kişileri aday olarak gösteremezler.[13]

Siyasal örgütlenmenin kavramsal boyutu ile ilgili yapılan tartışmada, "Sosyal Mobilizasyon" kavramından da bahsetmekte fayda vardır. Sosyal mobilizasyon, ABD kaynaklı bir kavramdır. Sosyal mobilizasyon; işçi hakları, kadın hareketleri, çevreci hareketler, köleliğin kaldırılması vb. sorunlar karşısında merkezi hükümet nezdinde yapılan girişimlerde gerekli anlayışı veya desteği bulamayan siyasal örgütlerin seslerini duyurmak için uluslararası alanda etkili girişimlerde bulunmalarıdır.[14]

Kıbrıs Türklerinin, özellikle 1955 yılından sonraki dönemde yapmış oldukları siyasi örgütlenmelerde sosyal mobilizasyona başvurulmuştur. Kıbrıs Türkleri, 1955 yılından sonra ABD ve İngiltere'de yaptıkları siyasi girişimlerde Rumların "Enosis" isteğine karşı "Taksim" önerisini gündeme getirerek mobilize olmuşlardır.

İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri konulu tez çalışmamız 1923-1960 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Esasında Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetleri, İngilizlerin Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak elde ettikleri 1878 yılından sonra başlamıştır. Tez çalışmamızın bütüncül bir nitelik kazanabilmesi için çalışmanın tarihsel arka planından da özet olarak bahsetmek yararlı olacaktır.

Kıbrıs, Anadolu kıyılarından sadece 70 km. uzaklıkta olup Sicilya ve Sardunya ile birlikte Akdeniz'deki üçüncü büyük adadır.[15] Kıbrıs gerek sahip olduğu doğal kaynaklar gerekse coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca sürekli olarak güçlü devletlerin ilgisini çekmiştir. Bu durum Kıbrıs'ın birçok devlet tarafından ele geçirilmesine sebep olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'a ilgisi ise 15. yüzyılın sonlarına doğru başlamıştır. Fatih Sultan Mehmet'in, Akdeniz'de egemenlik kurma kararı sonrasında

---

[13] Ergun Özbudun, **Siyasal Partiler**, AÜHF, Ankara, 1979, s. 4.
[14] Marshall Ganz, **"Left Behind", Social Movements, Parties and The Politic of Reform**, The Hauser Center for Nonprofit Organizations, Harvard University, 2006, s. 9.
[15] **Colonial Office List 1915**, Historical and Statistical Information, Waterlow&Sons Limited, London, 1915, s. 167.

1480 yılında Rodos seferi yapılmış, ancak başarılı olunamamıştır. Eğer Rodos seferinde başarı elde edilebilmiş olsaydı sıradaki hedef önce Kıbrıs sonra da Mısır olarak planlanmıştı.[16]

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'a yönelik hedefi bu girişimden yaklaşık 100 yıl sonra gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti, Barbaros Hayrettin Paşa ve Turgut Reis'in Akdeniz'de hâkimiyet kurmak maksadıyla yaptığı seferlerden zaferlerle dönünce Kıbrıs'ı fethetmeye karar vermiştir. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta üslenen korsanların saldırılarını önlemek ve Katolik Venediklilerin baskısı altındaki Ortodoks Rumlara yardım etmek maksadıyla başlattığı sefer sonucunda 1571 yılında adayı fethetmiştir.[17]

Kıbrıs, bu tarihten sonra 307 yıl boyunca Osmanlı Devleti egemenliğinde kalmıştır. Kıbrıs, bu süre boyunca Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik, askeri ve siyasi durumdan doğrudan etkilenmiştir. Özellikle 19. yüzyılda yaşanan olumsuzluklar Kıbrıs'ın durumunu doğrudan etkilemiştir.

Avrupa devletleri 19. yüzyıldan itibaren sanayi devriminin de etkisiyle sömürgeci dış politikalar takip etmeye başlamışlardır. Bu durum özellikle İngiltere ve Çarlık Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki menfaatlerinin çakışmasına sebep olmuştur. İngiltere'nin sömürgelerine giden yolun emniyetinin sağlanması politikası ile Çarlık Rusya'nın sıcak denizlere inme stratejisi, Kıbrıs'ın durumunu doğrudan etkilemiştir.

İngiltere, bu dönemdeki dış politikası gereğince 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı'nı kontrol etmeyi önemsemiştir. Süveyş Kanalı açıldıktan sonraki ilk beş yılda kanalı en çok kullanan İngiltere'nin[18] bölgesel çıkarları açısından Mısır ve Süveyş Kanalı önemli bir dış politika hedefi olmuştur. Ancak Fransa'nın da söz konusu yerlere yönelik menfaatleri dikkate alındığında, İngiliz dış politikasının ana hedefi bu kez Kıbrıs'a kaymıştır.[19]

Kıbrıs'a yönelik İngiliz ilgisinin arttığı bu dönemde Çarlık Rusya'nın desteklediği Sırplar 1876 yılı Temmuz ayında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan

---

[16] Vehbi Zeki, **Kıbrıs Tarihi**, Lefkoşa, 1970, s.55.
[17] **A.g.e.**, s.55-59.
[18] Ahmet C. Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler**, CYREP Yayınları, İstanbul, 1997, s. 1.
[19] Kurat, a.g.e., s.83.

etmişler, diğer Balkan prenslikleri de bunu fırsat bilerek ayaklanmışlardır. İngiltere, Çarlık Rusya'nın bölgede üstünlük sağlayacağı ve kendi egemenlik alanlarını tehdit edeceği endişesi ile bu savaşa müdahil olma kararı almıştır. İngiltere'nin arabuluculuğu ile 31 Mart 1877 tarihinde imzalanan Londra Protokolü'nde; Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasındaki savaşın sona erdirilmesi, Karadağ ile savaşın bitirilmesi ve Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Hıristiyanlara yönelik reform yapılması istenmiştir. Ancak Osmanlı Devleti, şartların ağır olduğu gerekçesi ile Londra Protokolü'nü reddetmiştir. Bunu bahane eden Çarlık Rusya, 24 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.[20] Çarlık Rusya, İngiltere'nin bu savaştaki tarafsızlığını sağlamak için Mısır, Süveyş, Boğazlar ve İstanbul'a yönelik herhangi bir girişimde bulunmayacağına dair güvence de vermiştir.[21] Çarlık Rusya orduları, 93 Harbi olarak da bilinen bu savaşta başarılar elde etmiş doğuda Kars, Ardahan ve Batum gibi stratejik yerleri ele geçirmiş batıda ise İstanbul yakınlarına kadar gelmiştir. Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerinin desteğini alamadığı bu savaşı kaybetmiş ve 31 Ocak 1878 tarihinde ateşkes antlaşması imzalamıştır. İngiltere ise Çarlık Rusya'nın Büyük Çekmece önlerine kadar gelmiş olmasından endişe etmiş ve 5 İngiliz savaş gemisini 13 Şubat 1878 tarihinde İstanbul'a göndermiştir.[22]

Ayastefanos Antlaşması, İstanbul açıklarında demirlemiş Rus ve İngiliz savaş gemilerinin namlularının gölgesinde 3 Mart 1878 tarihinde imzalanmıştır. Osmanlı Devleti için çok ağır şartlar içeren bu antlaşma, aynı zamanda İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarını da tehdit etmiştir. İngiltere, antlaşma şartlarını kabul etmemiş ve Rusya'ya karşı savaş hazırlıklarına başlamıştır. Bu kapsamda, Hindistan'dan getirilen 7 bin İngiliz askeri Malta'ya yerleştirilmiştir. Ancak İngiltere, Malta'dan hareket edecek savaş gemilerinin 4 günde İstanbul'a ulaşabilecek olmalarından dolayı daha uygun konumda olan Kıbrıs'ı yeni üs olarak belirlemiştir.[23]

Avrupa devletleri, Ayastefanos Antlaşması'nın şartlarını tekrar görüşmek ve taraf devletlerin rıza göstereceği yeni bir antlaşma için görüşmelere başlamışlardır.

---

[20] Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devri (1876-1907)**, C. VIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 39-40.
[21] Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları),** C.I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1953, s. 377.
[22] Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 8.
[23] **A.g.e.**, s.10-11.

Bu gelişmeler yaşanırken İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'ı ele geçirmenin planlarını da yapmaya başlamıştır. İngiltere'nin planları doğrultusunda İstanbul Büyükelçisi Henry Layard ve Osmanlı Padişahı Abdülhamit arasında yapılan gizli görüşmeler sonucunda 4 Haziran 1878 tarihinde Kıbrıs Konvansiyonu imzalanmıştır. Konvansiyona göre Rusya Kars, Batum ve Ardahan'ı elinde tutmakta ısrar edip Doğu Anadolu'da saldırıya geçtiği takdirde, İngiltere Osmanlı İmparatorluğu'nu savunacak, buna karşılık gereken askeri yardımın etkili olabilmesi için Bab-ı Âli Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak İngiltere'ye bırakacaktır.[24]

Kıbrıs Konvansiyonu ile sadece adanın yönetimi geçici olarak İngiltere'ye bırakılmış, egemenlik hakları Osmanlı Devleti'nde saklı kalmıştır. Ancak İngiliz Hükümeti, adada kendi yönetimini tesis edebilmek için Osmanlı Devleti ile 1 Temmuz 1878 tarihinde Kıbrıs Konvansiyonu'na ek bir sözleşme daha imzalamıştır.[25]

---

[24] " *4 Haziran 1878'de Yıldız Sarayı'nda gizlice imzalanan ve Kıbrıs'ın yönetiminin İngilizlere devredilmesini öngören Osmanlı-İngiliz Savunma Konvansiyonu 2 maddeden oluşmuştur.*
Madde 1: Eğer Rusya; Kars, Ardahan, Batum ve bunlardan sadece birini elinde tutar ve eğer ileride herhangi bir zamanda Majeste Sultan'ın barış antlaşması ile kesin olarak saptanan Asya'daki topraklarından bir kısmını daha zapt etmeye kalkışırsa İngiltere, bu yerlerin silah kullanılarak savunulması için Majeste Sultan'ın yardımına koşacaktır. Buna karşılık savunulması için Majeste Sultan, iki devlet arasında daha sonra kabul edilecek olan ve gerek hükümetle ilgili gerekse bahis konusu Doğu illerindeki Hıristiyan ve diğer vatandaşların korunması için gerekli reformların yapılacağını İngiltere'ye vaat eder. İngiltere'nin bu mukavelenin vecibelerini yerine getirebilmesi için gereken önlemleri alabilmesi maksadıyla Majeste Sultan, Kıbrıs Adasını İngiltere'ye devreder ve İngiltere tarafından yönetilmesini kabul eder.
Madde 2: Bu mukavele tasvip ve tasdik olunduktan sonra bir ay veya mümkünse daha kısa bir zaman içinde taraflar arasında teati edilecektir." Ayrıntılı bilgi için bkz. Ata Atun, **Kıbrıs Andlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-1983)**, C.I, Mağusa Tarihi Araştırma ve Yazın Vakfı Yayını, No:26, Lefkoşa, 2007, s. 11: Bige Yavuz, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri: Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s.3; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Bundan sonra **BOA)**, **HR-SFR-3-0263-00025-001,2,3**, Fransız Büyükelçiliğine 24 Temmuz 1878 tarihinde Gönderilen ve Kıbrıs Konvansiyonu'nun İçeriğinin de Yer Aldığı Resmi Yazı. Ayrıntılı bilgi için bkz**.** EK-I.

[25] " *Kıbrıs Adası'nın ve yönetimi ile ilgili olarak aşağıdaki koşulları yerine getirmeyi İngiltere'nin kabul ettiği taraflar arasında kararlaştırılmıştır:*
Madde 1: Ada'da Müslüman halkın sadece din işlerine bakacak bir Şer'iye Mahkemesi varlığını sürdürmeye devam edecektir.
Madde 2: Ada'daki camilere, okullara, mezarlıklara ve diğer dini kurumlara ait mal, arazi ve bağışları, İngilizlerce atanacak bir delege ile birlikte yönetmek için Osmanlı Evkaf İdaresi'nce Kıbrıs'ta oturan bir Müslüman kişi atanacaktır.
Madde3: İngiltere son 5 yılın ortalaması esas alınarak ve Devlete ait arazilerin geliri istisna edilerek saptanacak gelir fazlalığını her yıl Bab-ı Âli'ye ödeyecektir. Bu miktarın 22.936 kese ettiği hesaplanmıştır.
Madde 4: Bab-ı Âli, Kıbrıs'taki Osmanlı tahtına ve devletine ait olan ve geliri 3'üncü madde kapsamına girmeyen arazi ve sair mallarını (Araz-i Miri ve Emlâk-ı Hümayun) serbestçe satabilecek veya uzun süreler için kiralayabilecektir.

İngiltere'nin ilk askeri müfrezesi,bu sözleşmeden bir hafta sonra 9 Temmuz 1878 tarihinde Kıbrıs'a ayak basmıştır.[26] Oysa Osmanlı Padişahı, İngiltere'nin Kıbrıs'a ilk olarak ayak bastığı bu tarihte henüz Kıbrıs Konvansiyonu ve ek sözleşmeyi onaylamamıştır. Osmanlı Padişahı Abdülhamit, Rusya'dan gizli olarak yapılan bu antlaşmayı onaylamaktan ilk önce kaçınmış, ancak " *Hukuk-u Şahâneme bir halel gelmemesi kaydıyla muahedeyi tasdik ederim*." şerhini koyduktan 15 Temmuz 1878 tarihinde antlaşmayı onaylamıştır.[27] Osmanlı Padişahı Abdülhamit, antlaşmayı geç onaylamasına rağmen yayımladığı fermanla adanın İngilizler tarafından teslim alınması sırasında Osmanlı memurları tarafından güçlük çıkarılmamasını da ayrıca emretmiştir.[28]

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'ın idaresini ele geçirdikten sonra ilk iş olarak Sir Garnet Wolseley'i Yüksek Komiser olarak atamıştır. Yüksek Komiser Wolseley, 23 Temmuz 1878 tarihinde yayınladığı bildiride; Kıbrıs'ın yönetiminin İngiltere tarafından teslim alındığını, adanın maddi ve manevi refahını artıracak her türlü girişimin yapılacağını, ada toplumlarına adil davranılacağını ve hukuki güvenceden herkesin eşit olarak yararlanacağını ilan etmiştir. İngiltere, Kıbrıs'ta yürürlüğe soktuğu idari düzenlemeden sonra 6 Ağustos 1878 tarihinde, adanın işgalini tamamlayabilmiştir. [29] İngiltere, bu tarihten sonra Kıbrıs'taki kendi idari sistemini biran önce hayata geçirebilmek için faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır.

İngiltere'nin adada kurduğu idari sistemi anlayabilmek için Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'taki düzenini bilmek gerekir. Osmanlı Devleti, 1571 yılında adayı

Madde 5: İngiliz Hükümeti, kendi yetkilileri ve sair gelişme amaçlarıyla gerekli gördüğü arazi ve ekilmeyen toprakları zorunlu satışla ve uygun fiyatla satın alabilir.
Madde 6: Eğer Rusya, Kars ve son savaşlarda Ermenistan'dan zapt etmiş olduğu diğer yerleri Devlet-i Âliye'ye geri verirse, İngiltere Kıbrıs Adasını boşaltıp terk edecek ve 4 Haziran 1878 tarihli anlaşma sona erecektir." Ayrıntılı bilgi için bkz. Atun, **a.g.e.**, s. 12-13; Yuluğ Tekin Kurat, **Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1878**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968, s. 91; BOA, HR-SFR-3-0263-00025-001.

[26] Gazioğlu, **a.g.e.**, s.26.

[27] Şükrü Sina Gürel, **Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika**, Kaynak Yayınları No:38, İstanbul, 1984, s. 27; Hüseyin Metin, **Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış**, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1959, s. 179.

[28] "*Bu şartlarla, adı geçen adanın geçici yönetiminin, adı geçen devlete teslimi, duruma uygun olup, mülkün eşrafına bildirilir ki, bu emrimi almakla şeref sahibi olan sizler ki, Vali ve Mutasarrıf ve Naib ve Müftü ve diğer muhataplarımsınız, yukarıda anlatıldığı üzere, adı geçene adanın geçici yönetiminin, adı geçen devletin memurlarına teslimi konusunda yardımcı olmalı ve emrime aykırı bir hal ve hareket meydana gelmemesine ihtimam ve dikkat etmelisiniz*." Ayrıntılı bilgi için bkz.,Nazım Beratlı, **Kıbrıs Türklerinin Tarihi**, (3. Kitap) Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1999, s. 31.

[29] Gazioğlu, **a.g.e.**, s.30.

ele geçirdikten sonra Kıbrıs'a "Beylerbeylik" statüsü vermiş ve atadığı Kıbrıs Beylerbeyi ile adayı yönetmiştir. Sonraki dönemde ise Kıbrıs'taki yöneticilerin sıfatları ile hiyerarşik yapı, askeri ve siyasi gelişmelerin de etkisiyle sürekli olarak değişmiştir.[30]

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'taki idari sistemin merkezi olarak Lefkoşa'yı tercih etmiş, yöneticilerin sıfatını ise dönemin şartlarına göre değişen statüleri gereğince Beylerbeyi, Vezir, Kaptan Paşa, Vali, Kaymakam, Muhafız, Mutasarrıf ve Muhassıl olarak belirlemiştir.[31] Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin son döneminde mutasarrıflar tarafından yönetilirken adanın idari yapısını ise 6 kaza ve 16 nahiye oluşturmuştur. Bu idari yapıda "*Kadı*" [32] kaza yöneticisi, kadılara bağlı olan "*Naip*" ise nahiye yöneticisi olmuştur.[33] Mutasarrıf, kadı ve naip atama ile belirlenirken, muhtar ise bölge halkı tarafından seçilmiştir.[34]

Kıbrıs'taki idari yapının merkezinde Meclis-i Kebir yer almıştır. Meclis-i Kebir, Kıbrıs'taki tüm toplum temsilcilerinden seçilen 8 kişiden (4 Müslüman üyeye karşılık 4 gayrimüslim üye) meydana gelmiştir.[35] Kıbrıs'taki idari yapının diğer kurumu ise Meclis-i İdareler oluşturmuştur. Kazaların ve nahiyelerin yönetiminden sorumlu olan Meclis-i İdareler; genel sağlık, temizlik, yol ve şehir planlaması, yapı denetimi ile belediye görevleriyle ilgili hizmetlerin yerine getirilmesinden sorumlu olmuşlardır. Meclis-i İdarelerde, atanmış kaymakamların başkanlığında olmak üzere, kendi toplumları tarafından seçilmiş 3 Müslüman üye ile birlikte 3 gayrimüslim üye yer almıştır.[36]

Tanzimat Fermanı'ndan sonra hayata geçirilen Adli Meclis ise Kadı başkanlığında olmak üzere, 2 Müslüman üye ile birlikte 2 gayrimüslim üyeden oluşturulmuştur. Adli Meclis'teki temsil oranı ile yapısı 1878 yılında yeniden

---

[30] Ahmet C. Gazioğlu, **Kıbrıs Türk Tarihi-Türk Dönemi (1570-1878)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 2001, s. 68-71; Vehbi Z. Serter, **Kıbrıs Tarihi**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 2001, s. 67-68.
[31] Hasan Behçet, **Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571-1968)**, Lefkoşa, 1969, s. 11.
[32] Yönetim merkezi olarak belirlenen Lefkoşa'da bulunan kadı aynı zamanda "Başkadı" unvanını da almıştır.
[33] Nazım Beratlı, **İngiliz Dönemi Başlarına Kadar Kıbrıs Türklerinin Tarihi, Kimliğin Kökenleri**, C. I, 1. Ba., Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1993, s. 218.
[34] Seyit Yolak, **1571'den Günümüze Kıbrıs Türk Yönetimleri**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Lefkoşa, 1998, s. 20.
[35] Mehmet Demiryürek, **Nizam-ı Cedit'ten II Meşrutiyet'e Osmanlı Reform Sürecinde Kıbrıs**, 1.Ba., Akademik Kitaplar, İstanbul, 2010, s. 133-136.
[36] Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 75-79.

düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme sonucu; 8 seçilmiş üye ve 8 atanmış üyeden oluşan Danışma Meclisi kurulmuştur.[37] Kıbrıs'taki idari yapıda aynı tarihte yapılan başka bir düzenlemeyle; kazalardaki yönetimin başında olan kadıların yerine kaymakamlar, nahiyelerdeki naiplerin yerine ise müdürler atanmış, köylerdeki idari yapının başında bulunan muhtarlara yönelik herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.[38]

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'ta yönetimi devraldığında tesis edilen bu idari yapı ile birlikte farklı yapıda olan iki ana toplumsal unsur bulmuştur. Bir yanda 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Yunan milliyetçiliğinden etkilenmiş olan ve Yunanistan'la birleşmek isteği olan Enosis ülküsünü sürekli gündemde tutan Rumlar, diğer yanda ise adanın yönetimini "*geçici*" olarak İngiltere'ye terk eden Osmanlı Devleti'ne sadık olan ama Müslüman olmanın yanında Türk milliyetçiliği bilincine henüz sahip olamamış Kıbrıs Türk toplumu yer almıştır.[39]

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'ın yönetimini devraldıktan sonra "*Yüksek Komiser*" olarak atanan Sir Garnet Wolseley'in idari anlamdaki ilk icraatı Kıbrıs Mutasarrıfı ile 6 kaymakamı görevlerinden almak ve onların yerine Yüksek Komiser'e bağlı olarak çalışacak " *Komiserler*" atamak olmuştur.[40] İdari anlamda yapılan bu düzenlemeye ilave olarak kamusal görevlerde bulunan bazı Müslüman yöneticiler görevlerinden uzaklaştırılmış, onların yerine ise ilk önce İngiliz daha sonra ise Ermeni ve Rumlar getirilmiştir.[41]

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'ta yaptığı bu idari düzenlemelerden sonra 14 Eylül 1878 tarihinde yayımladığı Kraliyet Emri (Order in Council) ile adanın siyasi yapısını belirleyen ilk Kıbrıs Anayasası'nı yürürlüğe koymuştur.[42]

---

[37] Danışma Meclisi'ni oluşturan üyelerin dağılımı ise şöyle belirlenmiştir: 4 Kıbrıs Türk, 3 Rum ve 1 Ermeni olmak üzere toplam 8 seçilmiş üyeye karşılık 8 atanmış üye. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kenan Olgun ve Emrah Balıkçıoğlu, " The Times Gazetesi'ne Göre Kıbrıs'ta İdari Islahat", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C. IX, Sayı:1 (2012), s. 832-845.

[38] Kemal Çiçek, "Kıbrıs'ta Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu", **XII.Türk Tarih Kongresi, Kongre'ye Sunulan Bildiriler**, Ankara 2-16 Eylül 1994, TTK, Ankara, 1999, s. 1255; Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 75.

[39] Gürel, **a.g.e.**, s. 160-161.

[40] Meltem Onurkan Samani, **Kıbrıs Türk Milliyetçiliği**, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1999, s. 29.

[41] Halil Fikret Alasya, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Ankara, 1977, s. 135-136; Salahi Ramadan Sonyel, "Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı", **Belleten**, TTK, 59 (224), (Nisan 1999), s. 135.

[42] **The Colonial Office List 1896**, Thirty_Fifth Publication, Harrison and Sons, London, 1896, s. 280-281; **The London Gazette**, Numb.24639, 1 October 1878, s.1-3.

Kıbrıs Anayasası ile siyasi yapısının en üst organı olarak Kavanin Meclisi belirlenmiştir. Yüksek Komiser başkanlığındaki Kavanin Meclisi'nde atanmış 3 İngiliz üyeye karşılık Müslüman, Rum ve Ermenilerden oluşan seçilmiş 3 üye yer almıştır. Kavanin Meclisi, yasama organı görevini yerine getirmesine rağmen Kraliçe veya Dışişleri Bakanı tarafından gönderilecek talimatlara göre yasa yapma yetkisi ile de donatılmış, olağanüstü hallerde ise Yüksek Komiser'e tek başına yasa yapma ve bunları 6 ay boyunca uygulama hakkı da tanınmıştır.[43]

Kıbrıs Anayasasına göre Yüksek Komiser, bir anlamda yasama ve yürütme güçlerini bünyesinde toplamıştır. Kavanin Meclisi'ndeki 6 üyenin, herhangi bir yasa önerisi konusunda uzlaşamaması ve oylamada eşitlik olması halinde Yüksek Komiser'in oyu ayırt edici olarak kabul edilmiştir.[44]

Yüksek Komiser Wolseley tarafından belirlenen Kavanin Meclisi'nin ilk üyeleri Kraliçe tarafından onaylandıktan sonra görevlerine başlamışlardır.[45]Ancak oluşturulan Kavanin Meclisi'ndeki temsil durumu Hıristiyan üyeler tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Hıristiyan üyeler, Kavanin Meclisi'ndeki temsil durumunun nüfus oranına göre olmasını istemişler, bu istek kabul edilmeyince de Kavanin Meclisi'ndeki görevlerinden istifa etmişlerdir.[46]

İngiliz yönetimi, bu tepkiler karşısında 30 Kasım1882 tarihinde yaptığı düzenleme ile Kavanin Meclisi'ndeki yapıyı tekrar belirlemiştir. Yapılan düzenlemeyle Kavanin Meclisi'nde üyelerin dağılımı ise şöyle olmuştur:[47] 9 Hıristiyan üye, 3 Müslüman üye, 6 İngiliz üye.

Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının İngiliz yönetimi tarafından yapılan bu düzenlemelere tepkileri ise farklı olmuştur. Rumlar yeni düzenlemenin Enosis isteklerini gerçekleştirmek için uygun şartlar sağladığını değerlendirmişlerdir. Kıbrıs Türk toplumu ise, bu düzenlemelerden sonra toplumsal statülerinin 1878 yılı öncesi

---

[43] Kavanin Meclisi'ne seçilen ilk Kıbrıslı üyeler şunlardan oluşmuştur: eski bir Kıbrıslı aileden gelen ve geniş bir nüfuza sahip olan Mustafa Fuat Efendi, imtiyazlı bir tüccar olan Rum Glyks ve büyük bir malvarlığı olan ve Kıbrıs'ta yaşayan İtalyan asıllı Mattei'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Balıkçıoğlu ve Olgun, **a.g.m.**, s. 837.

[44] Gürel, **a.g.e.**, s. 36; Ahmet C. Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs, Statü ve Anayasa Meseleleri**, C. I, Ekim Basımevi, İstanbul, 1960, s. 47.

[45] Gazioğlu, **Kıbrıs Türk Tarihi-Türk Dönemi (1570-1878)…**, s. 36.

[46] Beratlı, **a.g.e.**, s. 35.

[47] **The Colonial Office List for 1883,** Comprising Historical and Statistical Information, London, 1883, s. 271.

gibi olamayacağı anlamış ve en azından Rum toplumu ile eşit siyasal haklara sahip olmak istemişlerdir.[48]

Kıbrıs Türk toplumunun lideri olan Müftü Esseyid Ahmet Asım Efendi ve ileri gelen kişiler tarafından, anayasal düzenlemelerin Türk toplumunun hak ve isteklerinin dikkate alınmadan yapıldığını belirten bir dilekçe 25 Mart 1882 tarihinde Sömürgeler Bakanlığı ve Bab-ı Âli'ye gönderilmiştir.[49] Kıbrıs Türkleri tarafından yapılan bu ilk siyasal girişim her iki devlet tarafından geçiştirilerek cevaplandırılmıştır. Osmanlı Devleti bu isteği, "*Kıbrıs Türklerinin haklarının korunacağı*" şeklinde cevaplandırmaktan başka hiçbir siyasi girişim de bulunmamış, İngiliz Hükümeti ise bu talebi reddetmiştir.[50]

Kıbrıs Türkleri, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Rumların Enosis girişimlerine ve İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta kurduğu sisteme karşı tepkilerini ya toplum lideri olan Müftü ya da Kavanin Meclisi üyeleri aracılığı ile dile getirmişlerdir. Buna karşılık Kıbrıs Rumları ise Enosis girişimlerini bir yandan Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Vatansever Kıbrıs Cemiyeti[51] ve Kıbrıslı Yurtseverler Derneği[52] gibi siyasi örgütlenmelerle diğer yandan da Kavanin Meclisi üyeleri ile Rum okullarındaki Yunan öğretmenler aracılığıyla daha etkili olarak yapmışlardır.

Kıbrıs Türk toplumu, bu olumsuz duruma rağmen 19. yüzyılın sonlarına doğru kısmen de olsa siyasi örgütlenme faaliyetlerinde bulunmaya başlamışlardır. Kıbrıs Türk toplumunun bu dönemdeki siyasi faaliyetlerinde Jön Türklerin önemli etkisi olmuştur. Daha önceleri Jön Türklerin Mısır kolunun başkanlığını yapan Hoca Muhittin Bey'in Kıbrıs'a gelmesi ile birlikte, Kıbrıs Türklerinin siyasi

---

[48] Hill George, **A History of Cyprus**, **Volume IV, The Otoman Province The British Colony, 1571–1948,** (Ed.) by Harry Luke, Cambridge at The University Press, England, 1952, s. 418; Ahmet C. Gazioğlu, **Kıbrıs Tarihi-İngiliz Dönemi (1878-1960)**, CYREP Yayınları, Lefkoşa, 1997, s. 19.

[49] National Archives, Kew, London, Colonial Office (CO), 883-2'den aktaran Sibel Akgün, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Aydınları ve Jön Türk Hareketi ile olan İlişkileri (1865-1918)", **History Studies, International Journal of History**, (Volume 3 / 3 / 2011), s. 3.

[50] Sonyel**, a.g.m,** , s. 142.

[51] Vatansever Kıbrıs Cemiyeti, Girit'te yapılan devrimin bir benzerinin Kıbrıs'ta yapılması amacıyla kurulmuştur. Yunanistan'dan yönetilen Cemiyet, Kıbrıs'ta etkili faaliyetler icra etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hill, **a.g.e.**, C. IV, s. 496.

[52] Kıbrıslı Yurtseverler Derneği yönetimi, İngiltere Kralı Edward'ın 1902 yılındaki Taç giyme törenine bir kutlama telgrafı göndermiş ve "Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini" istediklerini belirtmiştir. Bununla birlikte Kavanin Meclisi seçimlerinde Enosis taraftarı Rum adayların kazanması için önemli faaliyetler icra etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazioğlu, **Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878-1960)…**, s. 37.

örgütlenmelerinde bir canlanma olmuştur. Özellikle öğrencilerin katıldığı toplantılarda, Jön Türklerin propagandası yapılmış ulus bilincinin gelişmesi sağlanmıştır.[53]

Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlü faaliyetleri, İngiliz yönetiminin ilk yıllarında daha çok belli bir yerde toplanılarak toplum sorunlarının görüşülmesi şeklinde olmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı'nda kolağası rütbesinde iken Kıbrıs'a dönen İrik Derviş Efendi'nin girişimi ile kurulan İtimad Kıraathanesi bunun ilk örneği olmuştur. İtimad Kıraathanesi, Lefkoşa'da gösterişli bir mekân olmasına ve başlangıçta rağbet görmesine rağmen, bazı kişilerin çekememeleri ve bozgunculukları sonucunda kısa süre sonra kapanmıştır.[54]

Lefkoşa'da 1890'lı yıllarının sonuna doğru kurulan Osmanlı Kıraathanesi'de Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerinde önemli bir mekân olmuştur. Osmanlı Kıraathanesi, aslen Kıbrıs doğumlu olan ve o dönemde Mısır'da görevli bulunan Beliğ Paşa'nın[55] isteği üzerine sadece eşrafa mahsus olmak üzere açılmıştır. Kıbrıs Türk eşrafı, Osmanlı Kıraathanesi'nde toplum sorunlarını görüşmüş ve yaşanan gelişmeler karşısında nasıl hareket edileceğinin arayışı içinde olmuşlardır.[56]. Osmanlı Kıraathanesi, Kıbrıs Türkleri tarafından kısa sürede kabul görmüş, toplumsal hak arayışında siyasi kararların alındığı bir mekân haline gelmiştir.[57]

Kıbrıs Türk aydınları, bir süre sonra Osmanlı Kıraathanesi'ndeki görüşmelerde alınan kararların topluma ulaştırılması için bir gazete çıkarılmasına karar vermişlerdir. Bu dönemde Rumlar çok sayıdaki gazete ile kendi toplumuna ulaşırken Kıbrıs Türkleri bu konuda oldukça geri kalmıştır. Aleksan Sarafyan

---

[53] Şükrü Hanioğlu, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türkler (1889-1902)**, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 261; Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Üzerine Bildiriler**, Cyrep Yayınları, Lefkoşa, 1998, s. 52.

[54] Fadıl Korkut, **Hatıralar**, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağosa, 2000, s. 59.

[55] Ahmet Beliğ Paşa, 1851 yılında Leymosun (Limasol)'da doğmuştur. Babasının ölümü sonrasında annesinin ikinci evliliği yapması üzerine Mısır'a gitmiş ve eğitimini orada tamamlamıştır. Fransız Kraliçesi'nin himayesinde Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nde hukuk öğretimini tamamlamıştır. Ahmet Beliğ, hukuk öğretimi sonrasında Mısır'a yerleşmiş ve burada yaptığı hizmetlerden dolayı Osmanlı Devleti tarafından "Paşa" rütbesi ile taltif edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II….**, s. 451.

[56] Cemalettin Ünlü, **Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)**, T.C. Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, 1981, s. 17; Korkut, **a.g.e.,** s. 59.

[57] Sabahattin İsmail, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilmen Ofset, Lefkoşa, 1992, s. 20.

tarafından 1879 yılında kısa bir süre yayınlandıktan sonra kapatılan "*Ümit*"[58] ile Ahmet Emin Efendi tarafından 11 Temmuz 1889 tarihinde Lefkoşa'da yayınlanan "*Saded*" gazeteleri ile bu boşluk doldurulmaya çalışılsa da çok etkili olunmamıştır.[59]

Bu durum karşısında Osmanlı Kıraathanesi müdavimlerinden tüccar Hacı Derviş Efendi, Kıbrıs Türk basınını daha etkili hale getirmek için yeni bir girişim başlatmıştır. Yapılan girişim sonucunda Kıbrıs Türkleri arasında toplanan para ile Lefkoşa'da Zaman Matbaası kurulmuştur. Zaman Matbaası'nın kurulmasından sonra ise 25 Aralık 1889 tarihinden itibaren Zaman gazetesi yayınlanmaya başlanmıştır.[60]

Zaman gazetesi, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi örgütlenme sürecinde etkili olmuştur. Gazetenin ilk sayısında "*Zamanın Mesleği*" başlığı ile yayımlanan yazıda yayın ilkeleri şöyle belirtilmiştir:[61] milli bilinci ayakta tutmak, Kıbrıs Türk toplumunu her alanda kalkındırmak, Kıbrıs Türklerinin çıkarlarını gözetmek ve Enosis'e karşı çıkmak.

Osmanlı Devleti, Zaman gazetesinin Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını elde etmek yönündeki girişimlerini başlangıçta desteklemiştir.[62] Ancak Bab-ı Âli'yi eleştiren yazıların yayımlanmasından sonra gazetenin İstanbul'a girişi yasaklanmıştır.[63]

Kıbrıs Türk basın hayatı Ümit, Saded ve Zaman gazetelerinden sonra; Yeni Zaman, Kıbrıs, Mir'at-ı Zaman, Feryad, Sühunat, Seyf, Vatan ve İslam gazeteleri ile Kokonoz ve Akbaba dergileriyle devam etmiştir. Ne var ki, söz konusu yayınlar da ya Bab-ı Âli'ye yönelik yaptıkları eleştirilerden dolayı İstanbul'a girişi yasaklanmış

---

[58] Salahi Ramadan Sonyel, " Bir Düzeltme: Kıbrıs'ta Yayımlanan İlk Türkçe Gazete", **Yeni Kıbrıs**, (Aralık 1985), s. 16.
[59] Ünlü, **a.g.e.**, s. 16.
[60] **A.g.e.**, s. 20.
[61] İsmail, **a.g.e.**, s. 20.
[62] Gazetenin Katib-i Fahrisi Mehmet Faik ve Mustafa Bey tarafından 1890 yılı Temmuz ayında Osmanlı Devleti'ne yapılan müracaat sonucunda, Bab-ı Âli tarafından gazeteye aylık 1500 kuruş maddi yardım yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca gazetenin sahibi olan Hacı Derviş Efendi de, 10 Şubat 1895 tarihinde "*Paşa*" rütbesi ile taltif edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Demiryürek, "Kıbrıs Türk Basını ve Türkiye Hükümetleri I (Osmanlı Dönemi)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 25-26 (Mayıs-Kasım 2000), s. 123.
[63] Ünlü, **a.g.e.**, s. 22.

ya da Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik koşulların sonucu olarak yeteri kadar desteklenemediklerinden dolayı yayın hayatları kısa olmuştur.[64]

Bu gelişmelerle birlikte Kıbrıs Türklerinin ilk siyasi örgütlenme girişimi 1890 yılında yapılmıştır. Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye örgütü, Başkadı Ebuhayr Efendi'nin önerisi ile Müftü Ziyai Efendi tarafından 1890 yılında kurulmuştur.[65] Ancak bu örgüt etkili olamamış, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetleri yine toplum lideri olan Müftü ile Kavanin Meclisi'ndeki üyelerin girişimlerine bağlı kalmıştır.

Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte canlanmıştır. Kıbrıs Türk toplumunun bu dönemdeki ilk siyasi örgütlenmesi "*Türk Teavün Cemiyeti*" (TTC) olmuştur. Lefkoşa'da 1908 yılında kurulan TTC, üyelerini özel evlerde toplamış ve topluma hizmet etmek için yapılması gerekenleri görüşmüştür. Buna ilave olarak TTC, Kıbrıs Türk toplumunun eğitimine maddi destek sağlamak için tiyatro oyunları düzenlemiş ve elde edilen gelirlerle Lefkoşa'daki İnas Mektebi için eğitim malzemeleri temin etmiştir.[66]

TTC kurulduktan kısa bir süre sonra, örgütün İngilizlerin etkisi altındaki Evkaf İdaresi'nin kontrolünde olduğu iddialarından dolayı bazı üyeler istifa etmişlerdir. TTC'den ayrılan kişilerden olan Fazıl Niyazi ve kardeşi Ahmet Faik Bey ile öğretmen Niyazi Efendi'nin girişimleri ile 1908 yılında "*Terakki Kulübü*" adlı yeni bir siyasi örgüt kurulmuştur. Ahmet Faik Bey'in Sekreter olarak seçildiği bu kulübe, TTC'den ayrılan çok sayıda kişi üye olmuştur.[67] Terakki Kulübü Sekreteri Ahmet Faik Bey, örgütün birinci kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen toplantıda; örgütün Kıbrıs Türklerinin fikri ve siyasi ilerlemesini amaç edindiğini vurgulamış ve örgüt hedeflerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir: [68]

> *"...Biz İnkılâb-ı Milli'nin bu Ada'mızda arzu olunduğu derecede tesir ifa edemediğini görüyoruz. Halimize terakkiye doğru henüz nazara çarpacak bir hareket-i zindegi meşhud olamıyor. Fakat*

---

[64] Ahmet An, "Kıbrıs Türk Toplumunda Kulüpler", **Birinci Kıbrıs Sosyal ve İnsan Bilimleri Konferansı,** Lefkoşa, 2005, s. 44-49.
[65] Gazioğlu, **Kıbrıs Türk Tarihi-Türk Dönemi (1570-1878)…,** s. 455.
[66] Harid Fedai, "Eski Basınımızdan", **Kıbrıs Gazetesi**, 25 Aralık 2000, s. 5.
[67] Ahmet An, **Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler (1782-1899)**, Akçay Yayınları, Ankara, 2002, s. 380; Korkut, **a.g.e.**, s. 60.
[68] Harid Fedai, "20. Yüzyılın Başlarında Kıbrıs'ta Yazın Yaşamından Birinci Dünya Savaşı Örnek: Eski Şeyler", **Kıbrıs Dergisi**, (Ekim 1984), s. 11.

kaybedecek zamanımız kalmadı. Uyanmak, terakkiye, tekâmüle çalışmak vaktidir. Yaşamaya lâyık olmak için birleşelim, çalışalım…"

Terakki Kulübü de, tıpkı Türk Teavün Cemiyeti'nde olduğu gibi İngiliz yönetiminin etkisinde olduğu eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu görüşte olanlar örgütten ayrılmışlar ve yeni bir oluşum arayışına girmişlerdir. Terakki Kulübü'nden ayrılanların sayısı çok olunca Sekreter Ahmet Faik Bey, örgütün faaliyetlerini durdurmuştur.[69] Terakki Kulübü dönemin Evkaf İdaresi üyesi İrfan Bey'in girişimleri ile tekrar canlandırılmaya çalışılsa da istenilen başarılı elde edilememiştir.[70]

Terakki Kulübü'nden ayrılanlar bu kez "*Hürriyet Kulübü*" adı altında yeni siyasi örgüt kurmuşlardır. İki kulüp bir yıla yakın süre boyunca birlikte faaliyet göstermişlerdir. Kıbrıs Başkadısı Numan Efendi'nin çabaları sonucunda her iki örgütteki ılımlılar, İngiliz yönetimini destekleyenleri dışarıda bırakmak suretiyle "*Hürriyet ve Terakki Kulübü*" adı adında yeniden teşkilatlanmışlardır.[71] Hürriyet ve Terakki Kulübü (HTK) yönetimi, öncelikle Lefkoşa'da bir bina kiralamış, burada konferanslar ve müsamereler düzenleyerek geniş kitlelere ulaşmaya çalışmıştır. Müsamerelerden elde edilen gelir, Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti adlı örgüte gönderilmiştir.[72] Hürriyet ve Terakki Kulübü'nün bu girişimleri Sultan Reşat tarafından takdir ve madalya ile taltif edilmiştir.[73]

HTK üyeleri arasında Anadolu'dan Kıbrıs'a görevlendirilen öğretmenler[74] de yer almıştır. HTK, Birinci Dünya Savaşı başlarına kadar faaliyetlerine devam etmiştir. Savaşın başlaması ile birlikte Evkaf üyesi Münir Bey başta olmak üzere bazı hükümet memurları kulüp üyeliğinden ayrılmış, bazı üyeler ise uzak kasabalara tayin

---

[69] Korkut, **a.g.e.**, s. 60.
[70] An, "Kıbrıs Türk Toplumunda Kulüpler"…, s. 11.
[71] Korkut, **a.g.e.**, s. 61.
[72] **A.g.e.**, s. 63; Aynı dönemde benzer amaçla kurulan bir başka örgütlenme de Cemaat-i İslam Teşkilatı olmuştur. Müftü Hacı Hafiz Mehmet Ziyaeddin Efendi, bu teşkilatın başkanı olarak seçilmiştir. Örgütün amacı, tüm İslam coğrafyasında değişik ülkelerde yaşayan Müslümanlar tarafından başlatılan Osmanlı Donanması'nı güçlendirmek kampanyasına bağış toplamakla sınırlı kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesi ile bu örgüt kendiliğinden dağılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952)…**, s. 341.
[73] An, **a.g.m**., s. 13; Korkut, **a.g.e**., s. 63.
[74] Anadolu'dan gönderilen öğretmenler, Lefkoşa'da bulunan İdadi Mektebi'nde görev yapmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinde önemli görevler yapan Şemsettin Günaltay'da, 1907-1909 yılları arasında bu okulda hem müdür hem de öğretmen olarak çalışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akgün, **a.g.m**, s. 11.

edilerek pasifize edilmişlerdir.[75] Bu durum kulübün siyasi faaliyetlerine doğrudan etki etmiş ve kulüp kuruluş amaçlarından uzaklaşmıştır.

Bu dönemde yapılan Kıbrıs Türk siyasi faaliyetlerine etki eden örgütlerden biri de İstanbul'daki Türk Ocağı olmuştur. Osmanlı Devleti'nde Türkçülük bilincinin gelişimine doğrudan katkı sağlayan Türk Ocağı üyelerinden Dr. Pertev Efendi, Dr. Şevki Bey ve Dr. Küfi Bey'in girişimleri ile örgütün bir şubesi de Kıbrıs'ta açılmıştır. Fadıl Niyazi Bey'in sekreterliğe seçildiği Türk Ocağı'nın Kıbrıs şubesi, Birinci Dünya Savaşı başlarına kadar faaliyetlerine devam etmiştir.[76]

Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri sürecinde, 1907-1915 yılları arası canlanma dönemi olarak ifade edilebilir. Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerinde, kurulan örgüt isimleri ile örgüt işleyişleri ve faaliyetleri göz önüne alındığında, söz konusu dönemde Osmanlı devlet hayatına da hâkim olan İttihat ve Terakki Cemiyeti etkisinin olduğu açıkça görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı, hem Kıbrıs'ın statükosunda hem de Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının gelecek algılarında farklı düşüncelerin oluşmasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nin, Almanya safında savaşa katılması sonucu İngiliz Hükümet 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak ettiğini ilan etmiştir.[77]

Osmanlı Devleti, tek taraflı ilhakı tanımamış ve İngiltere'nin bu girişimini sadece protesto etmekle yetinmiştir.[78] Kıbrıs Türk toplumu ise, bu tarihe kadar olan beklentileri konusunda hayal kırıklığına uğramışlar ve İngiltere'nin ilhakı karşısında karmaşık duygular içinde kalmışlardır. Evkaf üyesi İrfan Bey, Kıbrıs Başkadısı Ali Rıfat Efendi, Nakibü'l-eşraf Kaymakamı Hacı Vehid Efendi, Dini Ulemalar Müderrisi Hacı Münir Efendi ve Yorgancıbaşızade Sami Efendi gibi toplum ileri gelenleri tarafından İngiltere Kralı'na gönderilen telgrafta ilhakı destekledikleri belirtilmelerine rağmen Hürriyet ve Terakki Kulübü ilhakı reddetmiştir.[79] Aslında Kıbrıs Türk toplumu aydınları arasındaki bu kafa karışıklığının en önemli

---

[75] Korkut, **a.g.e.**, s. 63-65.
[76] Aynı yer..
[77] Gürel, **a.g.e.**, s. 66; Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952)…**, s. 128.
[78] Alasya, **a.g.e.**, s. 134.
[79] Korkut, **a.g.e.**, s. 64.

nedenlerinden birisi de Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin ilhak girişimine karşı yeterli tepki vermemesi olmuştur.[80]

İngiliz yönetimi, savaş boyunca Kıbrıs Türk toplumu arasında oluşabilecek gizli veya açık oluşumları kontrol edecek bazı düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Bu kapsamda İngiliz yönetimi tarafından tehlikeli oldukları değerlendirilen bazı Kıbrıs Türk aydınları, herhangi bir sebep gösterilmeden tutuklanmış ve savaş sonuna kadar Girne Kalesi'ne hapsedilmişlerdir.[81] İngiliz yönetimi, bununla birlikte Kıbrıs Türk basınına yönelik sansür uygulamasına başlamış ve bu durumu savaş sonuna kadar sürdürmüştür.[82]

Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme süreci Birinci Dünya Savaşı'nın bitişi ile yeni bir safhaya girmiştir. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile çıkmış, ağır hükümler içeren Mondros Silah Bırakışması'nı imzalamış ve hemen sonrasında da ülkesi işgal edilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü bu durum Kıbrıs Türkleri ve Rumlar tarafından farklı algılanmıştır. Rumlar, bu gelişme karşısında Enosis girişimlerini artırmış ve Paris Barış Konferansı görüşmeleri öncesinde lobi faaliyetlerine başlamışlardır. Rumların, Paris Barış Konferansı öncesi ve esnasında yaptıkları lobi faaliyetleri sonuç vermiş, Yunan Hükümeti tarafından Konferans Başkanlığına sunulan toprak önerisinde Kıbrıs yer almıştır.[83] Kıbrıs Türkleri bu gelişme karşısında İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a verebileceğini düşünmeye başlamışlardır.

Rumlar bu girişimlerde bulunurken Kıbrıs Türklerinin siyasi geleceklerini doğrudan belirleyecek olan girişim ise Anadolu'da yaşayan Kıbrıs doğumlu Hüseyin Sırrı Bey[84] ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Hüseyin Sırrı Bey ile kendisi gibi

---

[80] Sibel Akgün, " İngiliz Sömürge Yönetimine Karşı Kıbrıs Türk Toplumunun Tepkisi", **2011'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, "Fırsatlar ve Tehditler", Sempozyumu Bildirileri,** Ekoavrasya, Ankara, Ocak 2012, s. 24.

[81] Beria Remzi Özoran, "Kıbrıs Türküne İndirilen Yumruklar", **Türk Kültürü Dergisi**, Yıl:V, Sayı: 57, s. 668.

[82] Birinci Dünya Savaşı başlarında Kıbrıs Türk basınını temsil eden tek Türkçe gazete olan Kıbrıs'ın kapatılmasından sonra 1919 yılı Eylül ayına kadar Kıbrıs'ta Türkçe gazetede yayınlanmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gürel, **a.g.e**., s. 164.'

[83] Sabahattin İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını: 5, Lefkoşa, 1997, s. 11-14

[84] Yüzbaşı Nuri Ağa'nın oğlu olan Hüseyin Sırrı Bey (Bellioğlu), yükseköğretiminiMülkiye'de tamamlamıştır. Daha sonra Kastamonu'da memurluğa başlamış, Meşrutiyetin ilanı ile birlikte İstanbul'a dönmüş, çeşitli il ve ilçelerde kaymakamlık ve mutasarrıflık görevlerinde bulunmuştur. Hüseyin Sırrı Bey Milli Mücadeleye'de aktif olarak katıldıktan sonra BMM'de İzmit milletvekilliği

Kıbrıs doğumlu olan avukat Remzi Bey ve Nahid Sırrı Bey tarafından barış şartlarının görüşüleceği Versay'a giden Sadrazam Tevfik Paşa'ya bir muhtıra verilmiştir. Sadrazam Tevfik Paşa'ya verilen muhtırada; İngiltere'nin savaş sırasında Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak ettiği, Osmanlı Devleti'nin bu olay karşısında tepkisiz kaldığı, ancak yapılacak barış antlaşmasına 2 maddenin eklenmesinin çok önemli olduğu, bunlardan ilkinin İngiltere tarafından Kıbrıs'ın daha sonraki dönemde icar, hibe, emanet, veraset, vekâlet gibi sebeplerle üçüncü ülkelere verilmesinin söz konusu olması halinde adanın esas sahibi Osmanlı Devleti'ne verilmesi gerektiğine dair şerhin antlaşmaya yazılmasını, diğerinin ise İngiliz yönetiminin adada tesis edeceği yeni idare sisteminde Kıbrıs Türklerinin haklarının korunmasını, İngiliz idaresi kontrolünde olan Evkaf İdaresi ve eğitim komisyonları gibi toplumsal kurumların Kıbrıs Türklerine geri verilmesine dair hükmün yapılacak antlaşmada belirtilmesi istenmiştir.[85] Ancak sonraki dönemde yaşanan gelişmelerden anlaşılacağı üzere bu muhtıra ya Tevfik Paşa tarafından barış görüşmelerinde gündeme getirilmemiş ya da Konferans tarafından dikkate alınmamış olabilir.

Kıbrıs Türkleri, savaş sonrası kurulacak yeni düzenin şekillendiği bu dönemde önemli bir girişimde daha bulunmuşlardır. Müftü Mehmet Ziyaeddin Efendi'nin girişimiyle bir araya gelen ve 200 kişinin katıldığı toplantı 12 Aralık 1918 tarihinde Lefkoşa'da yapılmıştır.[86] Kıbrıs Türklerinin ilk ulusal kongresi olarak da nitelendirilen[87] Meclis-i Milli'nin amacı, Kongre düzenleyicilerinden olan Başöğretmen ve gazeteci Mehmet Remzi Bey tarafından aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır:[88]

> "… *Kıbrıs Türklerinin milli şuura, milli seciyeye-hem de kuvvetli bir şekilde-sahip bulunduklarını göstermek lazımdı. Çünkü savaş yılları boyunca sesi duyulmayan Kıbrıs Türkünün varlığını*

---

yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Nevzat Karagil, "Eski Ekonomi Bakanı Sırrı Bellioğlu ile Kıbrıs Meselesi Hakkında Bir Konuşma", **Yeşilada Dergisi**, C. II, Sayı:6-7 (Mayıs-Haziran 1951), s. 20-21.

[85] Karagil**, a.g.h.**, s. 20-21.

[86] Sabahattin İsmail ve Ergin Birinci, **Kıbrıs'ta İki Ulusal Kongre**, Lefkoşa, 1982, s. 26; Meclis-i Milli'nin toplanma günü olarak kaynaklarda 10 Aralık 1918 tarihini vermektedir. Fakat toplantıya bizzat katılan Fadıl Niyazi Korkut "Hatıralar" adlı eserinde bu tarihi 11 Aralık 1918 olarak belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Korkut, **a.g.e.**, s. 29. Bununla birlikte Meclis-i Milli kararlarında toplantı tarihi 12 Aralık 1918 olarak belirtildiği için, bu tarih esas alınmıştır.

[87] Sabahattin İsmail bu kongreyi, Birinci Lefkoşa Ulusal Kongresi olarak nitelendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sabahattin, İsmail**, Kıbrıs Üzerine Bildiriler**, s. 122.

[88] İsmail ve Birinci, **a.g.e.**, s. 32 ; Çevikel, **a.g.e**, s. 341.

Ensosçiler inkâra yelteniyor, İngilizler ise adadaki Müslüman ahalinin İngiliz idaresinde kalmaktan başka istekleri olmadığını ileri sürüyordu. Bu duruma son verilmeli idi. Etneki Etheryacıların da İngiliz emperyalistlerin de yanıldıklarını, Kıbrıs Türkünün umumi irade halinde bir mefkûresi olduğunu ispat etmeli idi…"

Meclis-i Milli'de yapılan görüşmeler sonucunda 2 önemli karar alınmıştır. Meclis-i Milli'de alınan kararların ilkinde Rumların Enosis girişimlerinde Kıbrıs Türk varlığının yok sayılmasının rencide edici olduğu belirtilmiş, ikincisinde ise Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne geri verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Kongre tarafından seçilen Müftü Mehmet Ziyaeddin Efendi alınan bu kararların Paris Barış Konferansı'nda savunulması için temsilci olarak görevlendirilmiştir.[89] Ancak İngiliz yönetimi, Meclis-i Milli kararlarını öğrendikten sonra Müftü Hacı Mehmet Ziyaeddin Efendi'nin Kıbrıs'tan ayrılmasını yasaklamıştır.[90] Müftü Hacı Mehmet Ziyaeddin Efendi, İngiliz yönetiminin bu kararı üzerine Kıbrıs Türk toplumuna yaptığı çağrıda; kararın sükûnetle karşılanmasını önermiş, bu durum karşısındaki çaresizliği de "*Allah'a dua edin*"[91] diyerek ifade etmiştir.

Kıbrıs Türk toplum ileri gelenleri, İngiliz yönetiminin kararına rağmen örgütlenme çabalarına devam etmiştir. Kıbrıs Türk aydınlarından bazıları, Rum heyetinin 1919 yılı Nisan ayında Londra'ya giderek Enosis için lobi faaliyetlerinde bulunması üzerine yeni bir örgüt kurmaya karar vermişlerdir. Kıbrıs'ın esas sahibine

---

[89] Meclis-i Milli'de alınan kararlar:
"*Karar No:1: Her fırsat düştükçe Cezire'nin Yunanistan'a ilhakı mes'elesini meydana getirerek Cezire-i Ahali-i İslamiyesini rencide eden Rum vatandaşlarımızın bu kerre dahi Sulh-u Umumi Daimi Kongresi'nin in'ikâd edeceği münasebetiyle o hissiyatı milliyelerini tekrar izhara kıyam ettiklerinden biz Kıbrıs Müslümanları, Rum vatandaşlarımızın iş bu hareket ve metalibatını şiddetle protesto eder ve buna mukabil, biz ahali-i Müslime dahi kendi hissiyat-ı milliye ve hamiyet-i vataniyemiz izhar ile cezirenin mukadderatı kongrede mevzu bahsi olduğu sırada cezirenin sahibi meşru olan ve Hilafet-i İslamiye ile Saltanat-ı Osmaniye'yi cami bulunan Devlet-i Âliye'mize terk ve iadesi yegâne amal-i milliyemiz olmak suretiyle temenni ve istirham eyleriz.*
Karar No:2: 12 Kanun'u Evvel 1918 tarihinde içtima eden ve bilcümle Kıbrıs ahali-i Müslimesi'ni temsil eyleyen biz umum vekiller dünkü içtima-i umumiyede ittihaz edilen karar mucibinde Rum vatandaşlarımızın hareket ve mutalebatı hakkında protestomuzu ve cezirenin Devleti Âliye'yi Osmaniye'ye terk ve iadesi hakkında lazım gelen Makamat-ı Âliye'ye i'sal ve isma eylemek ve bu bâbda iktiza edecek tedâbir ve teşebbüsatı Osmanlı murahhaslarının vesait ve nasihatleri üzere icra etmek ve ledülhace Kongre'ye gidip ifâ-i vazife etmek üzere resi-i milletimiz olan Kıbrıs Müftüsü faziletlü Mehmet Ziyaeddin Efendi Hazretleri'ni yegâne ve bilittifak vekil-i mutlak tayin eylediğimizi mâbeyyin iş bu vekâlet- name-i umumimiz tarafından imza edilmiştir." Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail ve Birinci, **a.g.e.**, s. 30-31.
[90] Salahi Ramadan Sonyel, " İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960)" **Belleten,** TTK, 59 (224), (Nisan 1999), s. 172-173.
[91] İsmail ve Birinci, **a.g.e.**, s. 32.

verilmesini hedefleyen Türkiye ile Birleşme Partisi[92]; Dr. Mehmet Esad[93], Dr. Behiç Hüseyin[94] ile kasap ve hamalların başı olarak bilinen Hasan Karabardak tarafından kurulmuştur. Ancak henüz tüzüğü bile olmayan Türkiye ile Birleşme Partisi'nin ömrü uzun olmamış, parti kurucuları İngiliz yönetimi tarafından tutuklanmış ve örgüt faaliyetleri son bulmuştur.[95]

Kıbrıs Türklerinin örgütlenme girişimlerinin, İngiliz idaresi tarafından bir bir sonlandırılması Türk toplumunu karamsarlığa itmiştir. Kıbrıs Türk toplumunu bu karamsar durumundan çıkaran gelişme ise Anadolu'da başlayan Milli Mücadele olmuştur. Kıbrıs Türk toplumunun bu dönemdeki tek amacı; İngiliz idaresine rağmen Milli Mücadele'ye destek vermek olmuştur.[96] Kıbrıs Türkleri tarafından Milli Mücadele'ye verilen destek ise; Milli Mücadele konusunda toplumu bilgilendirmek, etkinlikler düzenlemek ve bu etkinliklerden elde edilen geliri Anadolu'ya göndermek suretiyle yapılmıştır.

Kıbrıs Türk toplumunun bu faaliyetlerini daha organize yapmak maksadıyla "*Muhacirin-i İslamiyeye Yardım Cemiyeti*" isimli örgüt 1920 yılında kurulmuştur. Muhacirin-i İslamiyeye Yardım Cemiyeti'nin kuruluş amacı, Milli Mücadele'ye yardım maksadıyla toplanan bağışlar ile çeşitli etkinlikler sonrasında toplanan paraların Anadolu'ya sorunsuz olarak ulaştırılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.[97] Cemiyet'in kurulmasından sonra Milli Mücadele'ye destek maksadı

---

[92] İngiliz tarihçi Hill eserinde, Türkiye ile Birleşme Partisi'ni "Türkiye ile Birleşme Örgütü" olarak ifade etmiş ve partinin "Türkçü ve İslamcı bir hareket" olduğunu nitelemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hill, **a.g.e.,** C. IV,s. 597.

[93] Dr. Mehmet Esat, Kıbrıslı devlet adamı olan ve aynı zamanda başvezirlik de yapmış olan Mehmet Kamil Paşa'nın damadıdır. Dr. Esat, 1914 yılı Kasım ayında Kıbrıs'a sığınmacı olarak gelmiş ve çok geçmeden Rumlara karşı eylemlerde bulunmaya başlamıştır. Dr. Esat, bu eylemlerden dolayı 9 ay tutuklu kalmış, tutukluluk sonrası Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. An, **a.g.e**., s. 345.

[94] Dr. Hüseyin Behiç, Beyrut'ta doğmuş ve Fransız Tıbbiyesini bitirmiştir. Kıbrıslı Müftü Hacı Raci Efendi'nin torunudur. Dr. Behiç, 1914 yılında Kıbrıs'a gelmiş ve Lefkoşa Sarayönü'nde muayene açmıştır. Dr. Behiç Bey, doktorluk mesleğine ilave olarak siyasi faaliyetlerde de bulunmuş, 1921 yılında yapılan Kavanin Meclisi Türk üyesi olarak seçilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. An, **a.g.e**., s. 358.

[95] Akgün, " Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Aydınları ve Jön Türk Hareketi ile Olan İlişkileri (1865-1918)", s. 16

[96] Gazioğlu, **a.g.e**., s. 190.

[97] İsmail ve Ergin, **a.g.e.,** s. 35.

ile yapılan yardımlar daha organize bir şekilde yapılmış, yardım maksatlı olmak üzere 1920-1922 yılları arasında çok sayıda piyes/oyun sahneye konmuştur.[98]

İngiliz yönetimi, Kıbrıs Türk toplumunun bu girişimlerinden rahatsız olmuş ve toplanan paraların Anadolu'ya gönderilmesini engellemeye çalışmışsa da bu yardımlar, İngiltere'deki Müslüman örgütler aracılığı ile Anadolu'ya ulaştırılmıştır.[99] İngiliz yönetimi, bu engelleme girişiminde ısrarcı olmamış toplanan yardımların Anadolu'ya ulaştırılmasına daha fazla müdahale etmemiştir. İngiltere, Kıbrıs Türkleri tarafından yapılan yardımları engelleme konusunda ısrarcı olmamasının sebebi olarak sömürgelerinde yaşayan çok sayıdaki Müslüman gösterilebilir. İngiliz Hükümeti, böyle bir girişime engel olması halinde sömürgelerinde yaşayan Müslümanlardan gelebilecek tepkileri dikkate almış, böyle bir tepkinin olması halinde oluşacak hareketin büyümesi ile bölgesel çıkarlarının tehlikeye girebileceğini değerlendirmiş olabilir.

Kıbrıs Türk toplumunun basın hayatı ile örgütlü faaliyetlerinde görülen bu canlanma, 20. yüzyılın başlarında kurulan ve sonradan kapanmaya yüz tutan Hürriyet ve Terakki Kulübü'nde de görülmüştür. İstanbul'daki hukuk eğitimini tamamladıktan sonra Kıbrıs'a dönen Fadıl Niyazi (Korkut) Bey'in girişimi ile daha etkin bir yapıya kavuşan Hürriyet ve Terakki Kulübü, 1923 yılı Kasım ayında "*Birlik Ocağı*" adı altında yeniden örgütlenmiştir.[100]

Kıbrıs Türk toplumu, uzun yıllar boyunca gelecekleri ile ilgili belirsizlikleri yaşanmışlardır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan bu belirsiz dönem, T.C. Devleti'nin ilan edildiği 1923 yılına kadar sürmüştür. Kıbrıs Türkleri, bu süreç boyunca zaman zaman siyasi örgütlü faaliyetlere girişmişlerdir. Ancak bu örgütlü faaliyetlerde gerek Anavatan'dan yeteri kadar destek alınamamasından gerekse örgütlenme konusundaki bilincin Kıbrıs Türk toplumunun geneline şamil olmayışından dolayı çok başarılı olunamamıştır.

"İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)" konulu tez çalışmamızda, ağırlıklı olarak birinci elden kaynaklar ve

---

[98] **A.g.e.**, s. 48.
[99] **A.g.e.,** s.43.
[100] Korkut, **a.g.e.**, s. 48.

ikinci elden kaynaklar ile sözlü tarih söyleşilerinden yararlanılmıştır. Birinci elden kaynaklar kapsamında; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)'nin yanı sıra KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD)'nde ve KKTC'de bulunan kişisel arşivlerde yer alan belgeler incelenmiştir. Bunların dışında incelenen dönemdeki Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin kuruluşunda rol oynayan tarihi kişiliklerin anılarından da yararlanılmıştır. Anılara ilave olarak hem Türkiye'de hem de KKTC'de yayınlanmış Türkçe ve İngilizce ikinci elden kaynaklar taranmıştır. Çalışılan tez konusunda objektif sonuçlara ulaşabilmek için bu kaynakların tamamı incelenmiş, tarihi olayların farklı boyutları anlaşılmaya çalışılmıştır.

İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960) konulu tez çalışmasında özellikle birinci elden kaynakların kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde yapılan taramalarda; CHP, Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü, Bakanlar Kurulu Kararları ile Dışişleri Bakanlığı arşiv belgeleri incelenmiştir.

KKTC'deki arşiv çalışmaları ise birkaç yerde yapılmıştır. MAAD'da yapılan çalışmalarda kataloglanması henüz 2015 Haziran ayında tamamlanmış olan KATAK dosyalarının taranması ilk kez bu araştırma sırasında yapılmıştır. Yine MAAD'da yapılan taramalarda kataloglama çalışmaları ya devam eden ya da hiç başlanmamış çok sayıda dosyanın incelenmesi de mümkün olmuştur. Söz konusu dosyalardan elde edilen arşiv belgeleri de ilk kez bu tez çalışmasında kullanılmıştır. Diğer yandan KKTC'de bulunan Dr. Fazıl Küçük Vakfı ile Necati Özkan Vakfı'nda da araştırmalar yapılmış ve tespit edilen kaynaklara (gazeteler ve kitaplar) bu çalışmada yer verilmiştir. Bunlara ilave olarak KKTC'de incelenen döneme tanıklık etmiş siyasi kişilerden İsmail Bozkurt ve Ahmet Necati Özkan ile gerçekleştirilen söyleşilerden de çalışmada yararlanılmıştır. Şöyle ki, bu söyleşilerle 1950'li yılların şartları anlaşılmaya çalışılmış, kaynaklarda karanlık kalan bazı hususlar aydınlatılmıştır.

MAAD'da yer alan İngiliz belgelerinden de tez çalışması sırasında sıkça yararlanılmıştır. Kıbrıs Türklerinin siyasi amaçlı faaliyetlerini desteklemek amacıyla 1955 yılında kurmuş oldukları Karayılan ve Yıldırım adlı direniş örgütleri hakkında İngiliz belgelerine dayalı bilgiler de ilk kez bu tez çalışmasında yer almıştır.

Çalışılan dönemi anlamaya yardımcı olan faktörlerden birisi de yazılı basındır. Ne var ki, bu döneme ait özellikle KKTC yazılı basının bütününü tek bir arşivde bulabilmek mümkün olmamıştır. Ancak çalışılan döneme ait Kıbrıs yazılı basınının tamamına yakın bir kısmına ya kişisel arşivlerde veya MAAD ile bazı üniversite kütüphanelerinde ulaşılabilmiştir. Bu suretle yazılı basın bir bütün olarak taranmış ve dönemin olayları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamızın birinci bölümünde, Kıbrıs'ın İngiliz egemenliğine devredildiği Lozan Barış Antlaşması'ndan İkinci Dünya Savaşı başlarına kadar olan dönemde Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri ile bu örgütlenmeye etki eden faktörler ele alınmıştır. Bu bölümde Kıbrıs Türklerinin ilk siyasi örgütlenme girişimi olan Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi incelenmiş, Evkaf İdaresi, Müftülük, eğitim vb. sorunlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca Kıbrıs Türklerinin İngiliz sömürge yönetimi altındaki ilk siyasi deneyimleri olan 1926 yılı Lefkoşa Belediye Seçimi ile bu seçimde yarışan Halkçılar ile Evkafçılar da bölümde ayrıntılı incelenmiştir. Bunlara ilave olarak Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerini tetikleyen/destekleyen gelişmelerden olan Rumların Enosis faaliyetleri ile İngiltere ve Türkiye'nin Kıbrıs politikaları da bu bölümde ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Bölüm sonunda değinilen Milli Kongre ise Kıbrıs Türklerinin bu dönemde yaptıkları son siyasi örgütlenme faaliyetidir.

Tez çalışmamızın İkinci Bölümünde Kıbrıs Türklerinin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki siyasi örgütlenmeleri, 1939-1945 yıllarını kapsayacak şekilde incelenmiştir. Bilinen anlamda ilk siyasi örgütlenmeler bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu bölümde İkinci Dünya Savaşı'ndaki gelişmelerine göre yeni bir boyut kazanan Enosis faaliyetleri ile Türkiye ve İngiltere'nin Kıbrıs politikaları da ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Üçüncü Bölümde ise Kıbrıs Türklerinin 1946-1960 yılları arasında hem Kıbrıs'ta hem Türkiye'de hem de İngiltere'deki siyasi örgütlenmeleri irdelenmiştir. Siyasi örgütlü faaliyetlerin her üç ülkede de görüldüğü bu dönemde ayrıca Rumların Enosis faaliyetleri ile Türkiye ve İngiltere'nin Kıbrıs politikaları da ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kıbrıs'la ilgili gelişmelerin son derece hızlı ve yoğun seyrettiği söz konusu döneme ait çalışma doğal olarak tezin en kapsamlı bölümü olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI ve SONRASINDA KIBRIS TÜRKLERİNİN KIBRIS'TA SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1923–1938)

A. Lozan Barış Görüşmeleri ve Kıbrıs Türkleri

1. Lozan Barış Görüşmeleri Sırasında Kıbrıs'la İlgili Gelişmeler

Birinci Dünya Savaşı'nın tarafları olan İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki savaş bitiren Mondros Silah Bırakışması 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmıştır. İtilaf Devletleri, Mondros Silah Bırakışması'nın hemen sonrasında 1918 yılı Kasım ayı başından itibaren Osmanlı Devleti topraklarını işgal etmeye başlamışlardır.

Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki kadro, İtilaf Devletlerinin işgalleri sonrasında Milli Mücadele'yi başlatma kararı almıştır. Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'nin fikri aşaması ile ilgili hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 16 Mayıs 1919 tarihinde İstanbul'dan Samsun'a yola çıkmıştır. Milli Mücadele'nin askeri safhası Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinde başlamıştır. Türk Kurtuluş Savaşı olarak da bilinen Milli Mücadele'nin askeri safhası 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması ile tamamlanmıştır. Elde edilen bu askeri başarının siyasi kazanım ile taçlandırılması ise Lozan'da olmuştur.

Lozan görüşmelerinde; Büyük Millet Meclisi (BMM) Hükümeti'nin uluslararası alanda tanınması, yeni devletin sınırlarının belirlenmesi ve her alanda "*Tam Bağımsızlık*" elde edilmesi amaçlanmıştır.[101]

BMM Hükümeti'ni temsilen Lozan'a giden Dışişleri Bakanı İsmet Paşa başkanlığındaki heyete yapılacak görüşmelerde dikkate alınması istenen hususları içeren bir talimat verilmiştir. Lozan Heyeti'ne verilen talimat, Osmanlı Mebusan Meclisi'nin 28 Ocak 1920 tarihli son toplantısında kabul edilen Misak-ı Milli esaslarına dayandırılmıştır.[102]

---

[101] Bilâl N. Şimşir, **Lozan Telgrafları I (1922–1923)**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 5.

[102] Lozan'a gidecek olan TBMM Hükümeti Heyeti'ne verilen ve görüşmelerde dikkate alınması istenen hususlara ait talimat:

Lozan heyetine verilen talimatta, Kıbrıs ile ilgili bir husus yer almamıştır. Bununla birlikte, BMM'de farklı günlerde Lozan hakkında yapılan görüşmelerde zaman zaman Kıbrıs ile ilgili hususlara temas edilmiştir. Bu kapsamda BMM'nin 11 Kasım 1922 tarihindeki gizli oturumunda söz alan Hüseyin Rauf Bey yaptığı konuşmada Misak-ı Milli hudutlarının çizildiğini vurgulayarak Kıbrıs'ın geleceği ile hakkında ipucu vermiştir. [103]

BMM Hükümeti'nin Kıbrıs hakkındaki düşüncesine yönelik bir başka ifade Lozan görüşmelerine katılan Trabzon mebusu Hasan Bey tarafından söylenmiştir. Hasan Bey, Lozan'da görüşülen mali konular ve Düyun-ı Umumiye borçlanmaları hakkında bilgi verdiği toplantıda, Kıbrıs'ın daha önceden Anavatan'dan ayrıldığını dolayısıyla bir borç durumunun söz konusu olamayacağını belirtmiş ve önceden açıklanan düşünceleri bir kez daha teyit etmiştir. [104]

Kıbrıs ile ilgili düşüncelerin ortaya çıkmaya başladığı bu dönemde BMM'deki görüşmeler sırasında bazı vekiller ise, Kıbrıs'ın öneminin iyi

---

A. **Doğu Sınırı**: "Ermeni Yurdu " söz konusu olamaz, olursa görüşmeler kesilecek.
B. **Irak Sınırı**: Süleymaniye, Kerkük ve Musul livaları istenecek, konferansta başka bir durum ortaya çıkarsa hükümetten talimat alınacak.
C. **Suriye Sınırı**: Bu sınırın düzeltilmesi için çalışılacak.
Ç. **Adalar:** Duruma göre davranılacak, kıyılarımıza pek yakın olan adalar ülkemize katılacak, olmazsa Ankara'dan görüş alınacak.
D. **Trakya Sınırı**: 1914 sınırının elde edilmesine çalışılacak.
E. **Batı Trakya**: Misak-ı Milli maddesi istenecek.
F. **Boğazlar ve Gelibolu Yarımadası**: Yabancı bir askeri kuvvet kabul edilemez, bu yüzden görüşmeleri kesmek gerekirse önceden Ankara'ya bilgi verilecek.
G**. Kapitülasyonlar**: Kabul edilemez, bu yüzden görüşmeleri kesmek gerekirse gereken yapılacak.
Ğ. **Azınlıklar:** Mübadele esas alınacak.
H. **Osmanlı Borçları**: Bizden ayrılan ülkelere paylaştırılacak, Yunanistan'dan alınacak tamirat bedeline mahsup edilecek, olmazsa 20 yıl ertelenecek. Düyun-ı Umumiye idaresi kaldırılacak zorluk çıkarsa (Ankara'dan) sorulacak.
I. **Ordu ve donanmaya** Sınırlama konması söz konusu olamaz.
İ. **Yabancı kuruluşlar:** Yasalarımıza uyacaklar.
K. **Bizden ayrılan ülkeler:** Misak-ı Milli'nin ilgili maddeleri esas alınacak.
L. **İslam Cemaati ve Vakıfların Hakları**: Eski antlaşmalara göre sağlanacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **A.g.e**.,s. XIV.

[103] Ayrıntılı bilgi için bkz. **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C.III, İçtima Senesi: III, 11 Teşrinisani 1338 (1922).

[104] Trabzon mebusu Hasan Saka'nın TBMM'deki toplantıda söylediği sözler; "…*Trablus daha evvel halledilmiştir. Onu arz edeyim ki, Trablus'a isabet edecek hisse-i deyin tesviye edilmiştir. Bu da iki buçuk milyon,… Binaenaleyh Trablusgarp hissesi alınmıştır. Mısır, Kıbrıs resümali (anapara) ile bizden ayrılmış bulunuyor. Binaenaleyh onlar için mesele yoktur*…" Ayrıntılı bilgi için bkz. **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C.III, İçtima Senesi: III, 1 Kanunisani 1339 (1923).

anlaşılamadığını, Kıbrıs Türklerinin gelecekleri ile ilgili yeterli desteğin verilmediğine yönelik eleştirilerde de bulunmuşlardır.[105]

Bu eleştirilerde bulunan vekillerin başında Birinci Dünya Savaşı öncesinde Anadolu'ya gelen ve buraya yerleşen Kıbrıs doğumlu İzmit Vekili Hüseyin Sırrı (Bellioğlu) Bey olmuştur. Muhalif Grup'a mensup Hüseyin Sırrı Bey, Lozan müzakerelerine katılan İsmet Paşa'yı Misak-ı Milli esaslarına göre hareket etmediğinden dolayı BMM'deki bazı birleşimlerde eleştirmiştir. Hüseyin Sırrı Bey, BMM'de 27 Şubat 1923 tarihindeki birleşiminde söz almış ve heyete yönelik olarak şu ithamlarda bulunmuştur: [106]

> "*…Arkadaşlar biliyoruz ki bir kaç seneden beri misakı milli namı altında toplanan bir kül etrafında dolaşıp durmakdayız ve onun bir kelimesi için milletimiz binlerce kan dökmüştür. Bu misakı millinin lâyetigayyer olduğunu harfinden vazgeçemeyeceğimizi âleme ilân için mümkün olsa arşı azama yazacaktık….İşte bu misakı millinin ehemmiyeti bu kadar büyüktür. Şimdi acaba heyeti murahhasamız ve onun programını kabul eden Heyeti Vekilemiz bunun, misakı millinin mefhumuna sadık mı, değil mi diye onu düşünmekliğimiz lâzımdır… Daha evvel bize hafi celsede Hariciye Vekilimizin tebliğ ettiği projede arazi meselesinde tamamen feragat etti. Hiç bir noktası temin olunamadı ve binaenaleyh milletin senelerden beri etrafından dönüp dolaştığı ve âleme ilân edilen misakı milli çiğnendi, heba oldu."*

Hüseyin Sırrı Bey konuşmasında, Lozan görüşmelerine katılan heyetin kendilerine verilen talimata aykırı hareket ettiğini, Misak-ı Milli esaslarına sadık kalmadığını özellikle belirtmiştir. Hüseyin Sırrı Bey bu görüşmeden bir hafta sonraki bir başka birleşimde İsmet Paşa'nın Lozan görüşmeleri sırasındaki tutumunu şu sözlerle sert bir şekilde eleştirmiştir: [107]

---

[105] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C. III, İçtima Senesi: III, 5.3.1339 (1923), s.106–112 ve C.I, İ.200, 27.2.1339(1923), s.1310.

[106] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C. III, İçtima Senesi: III, 27 Şubat 1339(1923).

[107] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C. IV, İçtima Senesi: III, 5 Mart 1339 (1923). Samani'nin aktardığı bir başka bilgiye göre ise İzmit milletvekilliği yapmış olan Kıbrıslı Sırrı Bellioğlu, "*…Birinci Cihan Harbi sonunda Sulh muahedesinin imzası için Osmanlı Hükümeti tarafından Versay'a gönderilen Sadrazam Tevfik Paşa'ya, Avukat Kıbrıslı Remzi, Kıbrıslı Nihad Sırrı ve ben, Kıbrıs'a dair müşterek olarak hazırladığımız bir muhtırayı vermiştik. Kıbrıs'ın bu muhtırada okunan kayıtlara göre mukadderatının tespitini Birinci Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili bulunduğum sırada Lozan'a gitmekte olan o vakit ki Dışişleri Bakanı İsmet İnönü'ye bir izahname vermiştim. Maalesef orada hiçbir takipte bulunulmamıştır.*" Demiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Samani, **a.g.e**, s. 71–72.

> "*…misakı millî mefhumuna külliyen mugayir olarak heyeti murahhasamız tarafından düveli mutelifeyye verilen notanın burada Heyeti Vekile tarafından teyit ve tacilen intaç edilmesi arzusundaki hikmet nedir? ….Dün Heyeti Murahhasa Reisimiz lâzım gelen beyanatı verdikten sonra, kendilerinden bir sual sordum. «Siz bu teklifleri yapmak için bu salâhiyeti nereden aldınız?» dedim. Hatırınızdadır, demişti ki; 'benim salâhiyetim vardı. Ben hatta değil bunu teklif etmek, sulhu imza ederde gelirdim»…bizim murahhaslarımıza verdiğimiz salâhiyet istedikleri zaman arzu ettikleri veçhile misakı millî ahkâmını dahi ayak altına alacak derecede mi idi?....İsmet Paşa Hazretleri misakı millî mefhumunu tamamıyla bizim bildiğimiz gibi telâkki edememişler, telâkkileri yanlıştır.*"

İtilaf Devletleri temsilcileri, BMM'de bu tartışmalar yaşanırken konferansın sonuçsuz bir şekilde dağılmasından endişe ettikleri için daha önce Paris'te hazırladıkları antlaşma taslağını 30 Ocak 1923 tarihinde Türk Heyeti'ne vermişlerdir. Antlaşma taslağı, 160 madde ve 9 bağlı projeyi içeren 150 sayfalık bir metinden oluşmuştur.[108]

Müttefiklerin verdiği barış antlaşması taslağının "*Ülkeye İlişkin Hükümler*" başlığı altında Kıbrıs'a ilişkin bir hüküm de yer almıştır. Taslakta Kıbrıs'la ilgili olan 19'uncu madde şöyle düzenlemiştir: [109]

> "*Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs'ın (İngiltere'ye) katılışını tanıdığını bildirir. Kıbrıs Adasında doğmuş ya da oturan* (*Domicilié*) *Türk uyrukluları, Türk uyrukluğunu yitirerek, yerel kanun uyarınca, İngiliz uyrukluğuna geçeceklerdir.*"

Türk Heyeti, teklif edilen antlaşma taslağındaki bazı hususlara itiraz etmiştir. İtiraz edilen hususların en başında Musul'un geleceği yer alırken, Kıbrıs ile ilgili herhangi bir ifade veya çekincede bulunulmamıştır.[110]

Türk Heyeti, müttefiklerin verdiği antlaşma taslağına karşılık olmak üzere kendi teklifini hazırlamış ve bunu müttefik devlet temsilcilerine 4 Şubat pazar günü vermiştir. İtilaf Devletleri temsilcileri, Türk Heyeti'nin teklifini incelemiş ve bazı hususların değiştirilmesini talep etmişlerdir. İsmet Paşa tarafından kabul edilmeyen

---

[108] Naci Karacan, **Lozan Konferansı ve İsmet Paşa**, 3. Ba., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 181.
[109] Gürel, **a.g.e.**, C. I, s.109.
[110] Fatih Tuğluoğlu, "Ali Naci Karacan'ın Gözüyle Lozan Konferansı ve İsmet Paşa", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** C. XIII, Sayı: 53 (Lozan Antlaşması Özel Sayısı, 2013), s.304.

değişiklik taleplerinin ardından İngiliz temsilci Lord Curzon, daha fazla görüşmeye gerek olmadığını söyleyerek İsmet Paşa'nın kesin cevap vermesini istemiştir. Fakat İsmet Paşa, Türk hâkimiyetine aykırı hiçbir hususu kabul etmeyeceğini söyleyerek Müttefik Devletlerin önerisini reddetmiştir. Lord Curzon, bu cevap üzerine Lozan'dan ayrılmış ve görüşmelerin birinci safhası 4 Şubat 1923 tarihinde fiilen kesilmiştir.[111]

Müzakerelerin bu şekilde sonuçlanması, BMM'de bazı vekillerin Misak-ı Milli esaslarından taviz verildiği yönündeki iddialarını tekrar gündeme getirmelerine yol açmış, başta İsmet Paşa olmak üzere BMM Hükümeti yoğun eleştirilere maruz kalmıştır.[112] BMM'de yapılan gizli oturumlardaki görüşmelerde özellikle İkinci Grup milletvekilleri tarafından[113]; Sınırlar, Boğazlar, Adalar ve Batı Trakya ile Azınlıklar konusunda Lozan Konferansı'nda izlenen politika eleştirilmiş ve hatta İsmet Paşa Misak-ı Milli'ye ihanet etmekle suçlanmıştır.[114]

BMM Hükümeti Başbakanı H.Rauf Bey yapılan bu eleştiriler karşısında, "*…Konferansta arkadaşlarım lâfü güzaf yapmıyorlar. Hakkın hukukun müdafaası için azamî gayret sarf ediyorlar… Murahhaslarımız çalışıyorlar. Yapılanın azamisi yapılıyor. Tenkit etmek kolaydır.*" [115] diyerek Türk Heyeti'ne yapılan eleştirilerin haksız olduğunu, heyetin kendilerine verilen görevi layığı ile yerine getirdiğini belirtmiştir.

BMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'da özellikle Lozan görüşmelerinin kesildiği ara dönemde yapılan bu eleştirilere cevap verme ihtiyacını hissetmiştir. BMM'nin 6 Mart 1923 tarihinde yapılan gizli oturumunda söz alan Mustafa Kemal Paşa, "*...Heyeti murahhasımız kendisine tevcii edilen vazifeyi tamamen ve pek mükemmel bir suretle ifa etmiştir. Milletimizin ve Meclisimizin şerefini ilâ edecek bir*

---

[111] Gürel, **a.g.e.**,C. I, s.110; Tuğluoğlu, **a.g.m.**, s.305.
[112] Rahmi Doğanay, "Misak-ı Millî'ye Göre Lozan", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XI, Sayı: 2 (2001), s. 282.
[113] Bengül Salman Bolat ve Tekin Demiraslan, "Lozan Görüşmeleri Sırasında Mecliste Ortaya Çıkan II. Grup Muhalefeti ve Basına Yansıması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C.XIII, Sayı: 53 (2013), s.29-56.
[114] Fahir Armaoğlu, **Tarihi Perspektif İçinde Misak-ı Milli'nin Değerlendirilmesi, Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s.21.
[115] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C. III, İçtima Senesi: III, 25 Kânunuevvel 1338 (1922).

tarzda dünyaya tanıtmıştır ve muvaffak da olmuştur." [116] sözleriyle Türk Heyeti'ni savunmuştur.

Lozan görüşmelerine ara verilen dönemde, BMM gizli oturumlarında Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili hususlar da tartışılmıştır. BMM'de 3 Mart 1923 tarihinde yapılan gizli oturumda, özellikle adaların durumu ile ilgili tartışmalar yaşanmıştır. Lozan görüşmeleri ile ilgili eleştirileri cevaplayan İsmet Paşa, Kıbrıs'ın geleceğini belirleyen 16'ncı madde ile ilgili olarak sadece " ***…****on altıncı madde feragati ifade ediyor…*"[117] demiştir. Aynı gün yapılan bir başka görüşmede, İtilaf Devletleri tarafından verilen taslak metinde yer alan 19'uncu madde ile düzenlenen Kıbrıs Türklerinin ait olmak istedikleri uyrukluğu belirlemelerine esas olan "*Hakk-ı Hıyar*"[118] için öngörülen 2 yıllık süreye İngiltere başlangıçta itiraz etmiş fakat BMM Heyeti'nin ısrarları üzerine bu itirazından vazgeçtiği bildirmiştir.[119]

Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, BMM'de 4 Mart 1923 tarihindeki gizli oturumda yaptığı konuşmada; İngilizler lehinde bir tavizde bulunulmamasını, eğer bulunulacaksa da bunun BMM'nin kararı[120] ile olması gerektiğini ve karşılığında da bir şeyler alınmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Hüseyin Avni Bey konuşmasının devamında, özellikle Musul konusunda son kararı verecek olan Milletler Cemiyeti'nin İngiltere'nin etkisinde olduğunu belirtmiş ve "*…İngilizlerden Mısır'ı aldınız, Kıbrıs'ı aldınız mı efendiler? Musul'u bu gün sana vermeyen ne için yarın versin?*" [121] sözleriyle Kıbrıs'ın İngiltere'ye terk edildiğini bir kez daha vurgulamıştır. Bu eleştiriye cevap veren Trabzon Vekili Hafız Mehmet Bey ve

---

[116] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C. IV, İçtima Senesi: III, 6 Mart 1339 (1923).

[117] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre: I, C.IV, İçtima Senesi: III, 4 Mart 1339 (1923), s.70.Taslak metinde yer alan 16'ncı madde şöyle düzenlenmiştir: "*Madde 16- Türkiye, işbu Antlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Antlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş oluğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir. İşbu maddenin hükümleri, Türkiye ile sınırdaş olan ülkeler arasında komşuluk durumları yüzünden kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümlere halel vermez.*". Ayrıntılı bilgi için bkz. Gürel,**a.g.e.**,C. I, s.112.

[118] Seçme Hakkı.

[119] Taslak metinde yer alan 19'ncu madde şöyle düzenlenmiştir: "*Madde 19- Türkiye, İngiliz Hükümeti'nce 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs'ın (İngiltere'ye) katılışını tanıdığını bildirir. Kıbrıs adasında doğmuş ya da oturan (Domicilié) Türk uyrukluları, Türk uyrukluğunu yitirerek, yerel kanun uyarınca, İngiliz uyrukluğuna geçeceklerdir.*". Ayrıntılı bilgi için bkz.Gürel, **a.g.e.**, C. I, s.109.

[120] Lozan'a gönderilen müzakere heyetinin, TBMM içindeki tüm üyeler arasından seçilmeyerek Heyeti Vekiliye arasından belirlenmiş olması ve sadece Heyeti Vekiliye'ye karşı sorumlu olması durumu gizli oturumlardaki ana tartışma konularından biri olmuştur.

[121] Gürel, **a.g.e**, C.I, s. 97–103.

Edirne Vekili Şeref Bey, Lozan'da yapılan görüşmelerde esas olanın "*Türkiye'nin İstiklali*" davası olduğunu, bu davanın kazanılması için sınırların mevzu bahis olmayacağını ifade etmiş ve Hafız Mehmet Bey'in eleştirisine cevap vermiştir. [122]

Bir sonraki gün yapılan gizli oturumda görüşülen adalar konusunda söz alan Sırrı Bey, adaların Misak-ı Milli'de yer almamasının Lozan'da teslimiyetçi bir tavır takınılmasına sebep olamayacağını çünkü adaların Anadolu'nun devamı niteliğinde olduğunu, özellikle Meis Adası'nın "*…Antalya sahillerine bir ok mesafesi kadar yakın…"*[123] olduğunu ifade etmiştir. Sırrı Bey konuşmasının devamında; Kıbrıs Türklerinin Milli Mücadele'ye önemli katkıda bulunduklarını, bu yüzden takdir de edildiklerini fakat bu özverilerine rağmen Anavatan'dan hak ettikleri karşılığı bulamadıklarını, Kıbrıs Türklerinin Rum ve İngilizlerin insafına terk edildiklerini, hiç olmazsa kendi gelecekleri ile ilgili olarak hükümetin keyfi karar almasını engelleyecek hükümlerin antlaşmaya dâhil edilmesini istemiş ve taslak metinde Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili herhangi bir düzenlemenin olmayışını eleştirmiştir. [124]

İzmit Vekili Sırrı Bey'in eleştirilerine gerek Hüseyin Rauf Bey gerekse İsmet Paşa tarafından cevap verilmiştir. Bununla birlikte BMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa da, Sırrı Bey'in eleştirilerini bizzat cevaplama ihtiyacı duymuştur. TBMM

---

[122] Aynı yer.

[123] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** Devre: I, C. IV, İçtima Senesi: III, 5 Mart 1339 (1923), İ.5, C.III, s.112–124.

[124] Sırrı Bey, 5 Mart 1923 tarihinde BMM'de yaptığı konuşmasında Lozan heyetine yönelik olarak yaptığı eleştirilerde şu sözleri söylemiştir: "*…Gönlüm isterdi ki burada bu ahitname tanzim edilirken Hey'eti Murahasamız ve onunla beraber bu ahitnameyi tetkik eden Hey'eti Vekilemiz desin ki, bizden ayrılan memleketlerin hâkimiyetini sekenei mahalliyenin lehine terk ettik. İşte o vakit biz misakı millimizin mefadine muvafık hareket etmiş olurduk. Bunu yapmayışımız o kıtaatı, o milyonlarca Müslümanı, Hıristiyan esareti altına vermiş oluyoruz ve o da bizim elimizle oluyor. Hem bu kadar Müslümanın kanına giriyoruz ve hem de misakı millimizin mefadını öldürmüş oluyoruz… Şimdi bahşiş olarak verilen memleketlerden birisi de Kıbrıs Adasıdır. Kıbrıs'ın mevkii siyasisini benden daha ziyade Adana mebusları, Silifke mebusları takdir ederler. Birbirinin nefesini işitecek kadar yakındırlar. Yani bu memleketin ehemmiyeti siyasiyesini tarife lüzum görmüyorum, onları işhad ediyorum. Bu memleket ahalisi, ki sekenesinin de dörtte birisini Müslümanlar teşkil eder, azlığına, vatandaşlarının Rumlar gibi seffâk, gaddar bir kavim olduğuna, hâkimlerinin İngilizler gibi sibâ bir kavim olduğuna bakmaksızın Anadolu harekâtı milliyesine iştirak etmiş kerraren bu hükümetin mazharı takdiri olmuşlardır. Bu ada verilirken, vatanın selâmeti namına kurban edilirken, hiç olmazsa, sekenei İslâmiyenin hukukunu temin edecek bir madde konulmak yok mu idi? A mübarek adamlar, hiç olmazsa oradaki Müslümanların da hukuku beşer dahilinde hakka malikiyetini, hükümetin onlar üzerinde keyfemayeşa bir surette hareket edememeleri için bir madde, bir kayıt koymak yok mudur?.... bu memleketin selâmeti namına bir kayıt vardı ki unutulmuş. O da bu adanın üçüncü bir devlete hibe, iane veya hiç bir suretle verilemeyeceği hakkında bir kayıt konulmalı idi."* Ayrıntılı bilgi için bkz. **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** Devre: I, C. IV, İçtima Senesi: III, 5 Mart 1339 (1923), İ.5, C.III, s.112–124.

Başkanı Mustafa Kemal Paşa, BMM'nin 27 Şubat 1923 tarihindeki gizli oturumunda söz almış ve Sırrı Bey'in Türk Heyeti'ne yaptığı eleştirileri şu sözlerle cevaplamıştır:[125]

> "*…Bazı arkadaşlarımız, mesela Sırrı Bey gibi arkadaşlarımızın, medarı kelamı Misak-ı Milli oluyor. Hey'eti Murahhasa Misak-ı Milli'yi mahvetmiş, Hey'eti Vekile Misak-ı Milli'yi feda etmiş. Ben de diyorum ki Sırrı Bey, Misak-ı Milli'nin ne olduğunu anlamamıştır. Misak-ı Milli'nin ne olduğunu evvela anlamalı ondan (sonra) mütecavizlerin kimler olduğunu meydana koymalı. Efendiler arazi meselesi ve hudut meselesi Misak-ı Milli'nin, malûmu âliniz birinci maddesinin daire-i şümulündedir. Misak-ı Milli şu hat bu hat diye hiç bir vakitte hudut çizmemiştir. O hududu çizen şey milletin menfaati ve Heyeti Celile'nin isabeti hazarıdır. Yoksa bu haritası mevcut bir hudut yoktur. Bunun için de yapılmış olan işlerde veya yapılması teklif olunan işlerde hiç bir vakitte buna taarruz edilmemiştir. Bilakis riayet edilmiştir."*

BMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa, özellikle Misak-ı Milli'nin sınırlarının milletin menfaati ile belirleneceğini ifade etmesiyle birlikte yapılan eleştiriler sona ermiştir.

BMM'de Lozan ile ilgili tartışmalar devam ederken İtilaf Devletleri temsilcileri, 1923 yılı Mart ayı ilk haftasında BMM Hükümeti'ne yeni bir öneri daha vermişlerdir. BMM Hükümeti ise 8 Mart 1923 tarihinde karşı önerisini İtilaf Devletlerine iletmiştir. BMM Hükümeti karşı önerisinde yer alan ve Kıbrıs ile ilgili olan 19'uncu madde ise aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:[126]

> "*Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilân edilen, Kıbrıs'ın (İngiltere'ye) katılışını tanıdığını bildirir.*
> *Türkiye, Kıbrıs gelirleri ile güvence altına alınmış Osmanlı borçlanmaları konusundaki bütün yükümlüklerinden ve borçlarından aklanmıştır.*
> *Kıbrıs adasında doğmuş ve bu adada oturan Türk uyrukluları, Osmanlı uyrukluğunu yitirerek, yerel kanun uyarınca, İngiliz uyrukluğuna geçeceklerdir.*
> *İşbu madde uyarınca İngiliz uyruğu olan kimseler, işbu Bölümün II kesiminde öngörülen genel hükümlere uygun olarak, Türk uyrukluğunu seçebileceklerdir.*"

Lozan görüşmelerinin ikinci safhası 23 Nisan 1923 tarihinde tekrar başlamıştır. İkinci safha görüşmelerinde, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili yapmış olduğu

---

[125] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** Devre: I, C.III, İçtima Senesi: III, 27 Şubat 1339 (1923), s.1318.
[126] Gürel, **a.g.e**, C. I, s.110.

öneri (madde 19), ikinci fıkradaki hüküm hariç İtilaf Devletleri tarafından kabul edilmiştir. İngiltere, Türk önerisinin ikinci fıkrasında yer alan ifadenin metinden çıkarılmasında ısrarcı olmuştur. İngiliz temsilci, Türk Heyeti'nin 1855 yılı Osmanlı borçlanmasının niteliği konusunda yanlış düşünmekte olduğunu ve bu borçlanmanın hukuki açıdan Kıbrıs gelirleriyle güvence altına alınmadığını belirtmiştir.

Oysa İngiltere, 1855 yılı Osmanlı borçlanmasına karşılık olarak Kıbrıs'tan elde ettiği gelir fazlasını 1878 yılından itibaren mahsup etmiştir. İngiliz temsilcisine göre ise Kıbrıs vergisinin böyle kullanılmasının nedeni, borçlanmanın Osmanlı Devleti gelirlerinin tümüyle güvence altına alınmış olması ve Kıbrıs vergisinin de bu gelirlerin bir parçasını oluşturmasıydı.[127] Sonunda heyetler arasında 2 Mayıs 1923 tarihinde yapılan oturumda 19'uncu madde konusunda anlaşmışlardır. Üzerinde anlaşılan 19'uncu madde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:[128]

> " *I. Barış Antlaşması'nın 19'uncu maddesi konusunda:*
> *İngiliz ve Türk Temsilci Heyetleri, aşağıdaki tekliflerde bulunmakta görüş birliğine varmışlardır:*
> *1) 19'uncu maddenin ilk fıkrasının (Türk metni) ayrı bir madde olması;*
> *2) ....ikinci fıkranın metinden çıkartılması;*
> 3) *3'üncü ve 4'üncü fıkraların,... ayrı bir maddeye konu olmaları.*"

Lozan Konferansı, tarafların karşılıklı anlaşmaları sonucunda, 24 Temmuz 1923 tarihinde barış antlaşmanın imzalanması ile tamamlanmıştır. Lozan Barış Antlaşması, 143 madde ve buna ek 4 bölüm ile 17 ayrı protokolden oluşmuştur. Antlaşmanın 20'nci ve 21'inci maddeleri doğrudan, 16, 27, 30, 31, 32 ve 33'üncü maddeleri ise dolaylı olarak Kıbrıs ile ilgilidir.

Lozan Antlaşması'nın Kıbrıs ile ilgili maddeleri şöyledir:[129]

> "***Madde 16*** *– Türkiye işbu Muahede musarrah hudutları haricinde kâin bilcümle arazi üzerinde ve bu araziye müteallik ve kezâlik işbu Muahede ile üzerlerinde kendi hakkı hâkimiyeti tanınmış olan adalardan gayri cezireler üzerinde - ki bu arazi ve cezirelerin mukadderatı alakadarlar tarafından tayin edilmiş ve edilecektir- her ne mahiyette olursa olsun haiz olduğu bilcümle hukuk ve müstenidatından feragat ettiğini beyan eyler.*

---

[127] Ayrıntılı bilgi için bkz. **A.g.e.,** s. 110-111.
[128] Meray, a.g.e., T II, C.I, K 1, s.213,222 ve 225'den aktaran Gürel, **a.g.e**., C. I, s.111.
[129] İsmail Soysal, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1965, s. 42–46.

İşbu maddenin ahkâmı, mücaveret münasebetiyle Türkiye ile hemhudut memleketler arasında takarrür etmiş veya edecek olan ahkâmı hususiyeyi ihlâl etmez."

*"**Madde 20** – Türkiye, Britanya Hükümeti tarafından Kıbrıs'ın 5 Teşrinisani 1914'te ilan olunan ilhakını tanıdığını bildirir."*

*"**Madde 21** – 5 Teşrinisani 1914 tarihinde Kıbrıs adasında mütemekkin olan Türk tebaası, kanunu mahallinin tayin ettiği şerait dairesinde; İngiltere tâbiiyetini iktisap ve bu yüzden Türk tâbiiyetini zayi edecektir. Maahaza işbu Muahedenin mevkii mer'iyete vaz'ından itibaren, iki senelik bir müddet zarfında, Türk tâbiiyetini ihtiyar edebileceklerdir. Bu takdirde Hakkı Hıyarlarını istimal ettikleri tarihi takip eden on iki ay zarfında Kıbrıs adasını terk etmeye mecbur olacaklardır.*

İşbu Muahadenin mevkii mer'iyete vaz'ı tarihinde Kıbrıs adasında mütemekkin olup da, kanunu mahallinin tayin ettiği şerait dairesinde vuku bulan müracaat üzerine, tarihi mezkûrda İngiltere tâbiiyetini ihraz etmiş veya etmek üzere bulunmuş olan Türk tebaası dahi bundan dolayı Türk tâbiiyetini zayi edeceklerdir.

Şurası mukarrerdir ki, Kıbrıs Hükümeti, Türkiye Hükümeti'nin muvakkati olmaksızın Türk tâbiiyetinden başka bir tâbiiyeti ihraz etmiş kimselere İngiltere tâbiiyetini tefvizden imtina etmek salahiyetini haiz olacaktır."

*"**Madde 27** – Türkiye Hükümeti veya Türkiye memurini tarafından Türkiye arazisi haricinde işbu muahedeye vaziülimza diğer Devletlerin taht-ı hâkimiyetinde veya himayesinde bulunan arazi tebaası üzerinde siyasi, teşrii veya idari hususatta, her hangi bir sebebe müstenit olursa olsun, hiçbir salahiyet veya hakkı kaza istimal edilmeyecektir.*

Şurası mukarrerdir ki memurin mezhebiyei İslamiyenin vezaifi diniyelerine halel iras edilmiş değildir. "

*"**Madde 30** – İşbu muahedename ahkâmı mucibince Türkiye'den ayrılan arazide yerleşmiş Türk tebaası bihakkın ve Kavanin-i mahalliyece mevzu şerait dâhilinde işbu arazinin intikal ettiği tebaası olacaklardır."*

*"**Madde 31** – 18 yaşını mütecaviz olup da 30'uncu madde ahkâmı mucibince Türk tâbiiyetini zayi ve bihakkın yeni bir tabiiyet iktisap eden eşhas işbu muahedenin mevkii meriyete vaz'ı tarihinden itibaren iki sene müddet zarfında Türk tabiiyetini ihtiyar etmek salahiyetini haiz olacaklardır."*

*"**Madde 32** - İşbu muahedenameye tevfikan Türkiye'den ayrılan bir kısım arazide yerleşmiş ve mezkûr arazideki ekseriyeti ahaliden ırk itibarı ile ayrı olan 18 yaşını mütecaviz eşhas, işbu muahedenin mevkii mer'iyete vaz'ından itibaren iki sene müddet zarfında ahalisinin ekseriyeti kendisinin ırkına mensup olan devletlerden birinin tabiiyetini, mezkûr devletin muvafakati şartıyla, ihtiyar edebileceklerdir."*

*"**Madde 33** - 31 ve 32'nci maddeler ahkâmına tevfikan hakkı hıyarlarını istimal eden eşhas, bunu takip eden on iki ay zarfında ikametgahlarını, hakkı hıyarını lehine istimal ettikleri devlet arazisine nakle mecburdurlar.*
İşbu hakkı hıyarlarını istimalden mukaddem mukim bulundukları diğer devletin arazisinde malik oldukları emvali gayri menkuleyi muhafaza etmekte serbest olacaklardır.
İşbu eşhas her nevi emvali menkulelerini beraberlerinde götürebileceklerdir. Bundan dolayı kendilerine ne ihraç, ne ithal için hiçbir harç veya resim tarh olunmayacaktır."

BMM Hükümeti, Lozan Barış Antlaşması ile İngiltere'nin 5 Kasım 1914 tarihinde tek taraflı olarak ilan ettiği Kıbrıs'ın ilhakını resmen tanımış, İngiliz uyrukluğunu ile ilgili kararı ise Kıbrıs Türklerinin tercihlerine bırakmıştır.

Lozan Barış Antlaşması sonrasında milli sınırlar dışında kalan Türklerin durumu, BMM Genel Kurulu'nda 23 Ağustos 1923 tarihinde İsmet Paşa tarafından yapılan konuşmada aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[130]

"*...Muahedename, hudutlarımızı tâyin ediyor.... Arkadaşlar! Hudutlar üzerinde daha ziyade tevakkuf etmek istemem, eski Osmanlı İmparatorluğu aksamından olduğu halde hudutlarımız haricinde birçok dindaşlarımızı bırakıyoruz. Daima kemali fahir ile ve kemali saffet ile ilan edebiliriz ki bugün milli hudutlarımız haricinde kalan dindaşlarımıza karşı Türk Milleti gördüğünden daha fazla vefa ve samimiyet göstermiştir.(Bravo sesleri, alkışlar) En dar zamanlarda, hatta kendilerinden müşkülat gördüğümüz zamanlarda dahi onların selametlerini saffeti derun ile temenni etmekten başka bir gaye takibetmedik. Bugün de temennimiz kendi muhitleri ve milliyetleri dâhilinde selamet ve saadet içerisinde yaşamalarıdır. Büyük bir İmparatorluğun inkısamı karşısında bütün cihana karşı yalnız kendi kuvvetiyle uğraşmaya mecbur kalan Milli Türkiye daha başka bir vaziyet alamazdı, ittihaz ettiğimiz zaruri hareket bu idi."*

Türkiye'nin, Lozan'da bu şartları kabul ederken içinde bulunduğu durumu ise Kıbrıslı tarihçi Serter şu şekilde belirtmiştir: [131]

"*... Türkiye için Kıbrıs meselesinden çok daha önemli ve hayati sorunlar arasında yeni Türkiye'nin sınırlarının belirlenmesi, Boğazlarının durumunun saptanması, Kapitülasyonların kaldırılması, Osmanlı Borçları vardı. Öncelik taşıyan Lozan'da yeni Türkiye'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü*

[130] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre I, C.I, İçtima Senesi:4, 23.8.1339 (1923), s.266–268.
[131] Zeki Serter ve Ozan Zeki Fikretoğlu, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi** (1878–1981), Eğitim Kültür ve Gençlik Bakanlığı, Lefkoşa, 1982, s.10.

sağlamaktı. Batı Trakya, Kıbrıs ve Musul gibi ayrıntılar yüzünden esas meseleyi çözümsüz bırakmak düşünülemezdi. Kurtuluş Savaşı sırasında Misakı Milli sınırları çizilirken, belki de İngiltere ile fiili bir savaş durumunda olmadığımızdan Kıbrıs'a bu sınırlar içinde yer verilmemişti. Savaşta belirlediği amaçlar dışında bir konuyu Lozan'da savunmak kolay olmayabilirdi. Lozan Barış Antlaşması genellikle Türkiye'nin lehine sonuçlanmıştı. Kazanılan bunca başarıyı Kıbrıs konusunda direterek görüşmeleri yeniden çıkmaza sokmak ve Türkiye'nin varlığını tehlikeye düşürmek göze alınamazdı."

Bu görüşe benzer bir başka değerlendirme de William Hale tarafından yapılmıştır. Türkiye hakkında çok sayıda eseri[132] olan İngiliz bilim insanı Hale eserinde, Lozan'da Türkiye tarafından özellikle kapitülasyonların kaldırılması için yapılan yoğun girişimlerin İngilizleri daha da uzlaşmaz bir tutuma sevk edebileceği endişesi ile Kıbrıs konusunun gündeme getirilmesinden özellikle imtina edildiğini vurgulamıştır.[133] Aynı düşünede olan Nihat Erim ise eserinde; İsmet Paşa'nın Lozan'da çok daha önemli bir konu olan kapitülasyonlar hakkında İngiltere ile uzlaşmak istediği için Kıbrıs'ı bilerek gündeme getirmediğini belirtmiştir.[134]

Kıbrıs konusunda taraf olan İngiltere ile Türkiye arasındaki en önemli konulardan biri de kuşkusuz Musul ile Kapitülasyonlar konusu olmuştur. Taraflar, Musul ve Kapitülasyonlar konusunda taviz vermez tutumlarını sürdürürken Kıbrıs konusu çok daha tali düzeyde kalmıştır.

Yeni Türk Devleti, Lozan Barış Antlaşması ile her alanda "*Tam Bağımsız*" olmayı amaçlamıştır. Türkiye'nin, Osmanlı Devleti'nden kalan 600 yıllık siyasi ve ekonomik yükünü sırtından atması, kendi kendine yetebilmesi ve çağa ayak uydurması gerekiyordu. Lozan görüşmeleri süresince, yeni Türk Devleti'nin tam bağımsız olma yöndeki bu istekleri terazinin bir kefesinde dururken diğer kefesinde ise emperyalist batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nden elde etmiş oldukları imtiyazlar sonucu kazandıkları refah seviyesini koruma istekleri ile bölgesel menfaatleri yer almıştır.

---

[132] William Hale'in Türkiye hakkında yazdığı eserlerin bazıları şunlardır: Ülke Vaka Çalışması: Türkiye Cumhuriyeti (1978), Modern Türkiye'nin Siyasi ve Ekonomik Kalkınması (1981),Türk Siyaseti ve Askeri (1994), Türk Dış Politikası 1774–2000 (2000), Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Irak (2005).

[133] William Hale, **Türk Dış Politikası 1774–2000,** (Çev.) Petek Demir, Mozaik Yayınevi, İstanbul, 2000, s.131.

[134] Nihat Erim, **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ankara, 1976, s. 1-2.

İşte Lozan'da taraflar arasında bu isteklerin elde edilmesine yönelik olarak karşılıklı diplomatik hamleler yapılmıştır. Tarafların hiçbiri isteklerini tam olarak elde edememişlerdir. Bazı konularda kazanım elde edilirken bazı konularda ise tavizler verilmiş olması doğal karşılanmalıdır.

Kıbrıs Türk toplumu, Lozan Barış Antlaşması sonucu hayal kırıklığına uğramış olsa da bu durum karşısında umutlarını yitirmemiş, siyasi mücadelelerini kendi başlarına verme kararını almışlardır.

2. Lozan Barış Antlaşması'nın Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları

Kıbrıs Türkleri, Lozan müzakereleri esnasında ve sonrasındaki gelişmeleri İngiliz yönetiminin kontrolünde olan ve sansür uygulanan yerel basın yoluyla takip edebilmişlerdir.

Söz konusu dönemdeki Kıbrıs Türk basınında, Kıbrıs Türklerinin kendi gelecekleri ile ilgili haber ve yorumlardan ziyade müzakerelerde görüşülen; Adaların geleceği, Anadolu'da işgal edilen yerlerin boşaltılması, İstanbul ve Boğazların durumu, Yabancı Sermaye, Yunanistan ile tazminat meselesi gibi haberler[135] yer almıştır. Bu haberlerde Kıbrıs Türklerinin hali hazırdaki durumları ve gelecekleri ile ilgili hususları içeren konular gündeme getirilmemiştir.

Kıbrıs Türk basınında, Lozan görüşmelerine yönelik bu genel bakışa rağmen özellikle Ege adalarının durumu ile ilgili haberler daha ön plana çıkmıştır. Kıbrıs Türklerinin, Osmanlı'dan alınıp Yunanistan'a verilen Girit Adası'nda olduğu gibi Ege adalarının geleceği ile ilgilenmeleri ve bu durumu Kıbrıs'la ilişkilendirmeleri doğal karşılanabilir.

Kıbrıs Türk basınında yer alan bu haberler Kıbrıs'ın Türkiye'ye iade edilmemesi halinde, Yunanistan'a verilmesindense İngiliz idaresinde kalmasının daha tercih edilebilir bir durum olduğu algısının oluşmasına katkı sağlamıştır.

---

[135] "Oniki Ada Meselesi ", Hakikat, 5 Kasım 1924, s.1; "Ankara Tahliyenin Tehirini Redde Karar Verdi", Hakikat, 21 Temmuz 1923, s.1; "Tahliye Nasıl Olacak", Hakikat, 18 Ağustos 1923, s.1; "İstanbul Ne Vakit Tahliye Edilecek", Hakikat, 23 Haziran 1923, s.1; "İsmet Paşa Hazretlerinin Teşebbüsü", Hakikat, 7 Temmuz 1923, s.1; "İngiliz Şirketleri Hükümetimizden Ne İstiyor? ", Hakikat, 7 Haziran1923, s.1; "Memleketimize Gelecek Sermayeler", Hakikat, 14 Temmuz 1923, s.1'den aktaran Meryem Birmeç, **Kıbrıs Türk Basını'nda Lozan Barış Antlaşması**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 23-45.

Kıbrıs Türk basınında Lozan'la ilgili olarak yer alan haberlerde, daha çok Türkiye ile ilgili gelişmelere yer verilmiştir. İngiliz yönetimi kontrolündeki Kıbrıs Türk basınında bu tür haberlere yer verilerek, Rumların Enosis[136] girişimlerine karşı Kıbrıs Türklerinin milliyetçi duyguları beslenmek istenmiştir. Çünkü dönemin temel İngiliz politikalarından biri de, Kıbrıs'ta demografik olarak çoğunlukta bulunan Rumların Enosis için yaptıkları girişimlere karşı adanın diğer unsuru olan Kıbrıs Türklerini desteklemek olmuştur.

Lefkoşa'da basılan Hakikat gazetesinde 4 Ağustos 1923 tarihinde yayımlanan bir haberde, Lozan Barış Antlaşması'nın Kıbrıs Türkleri tarafından sevinçle karşılandığı, Larnaka ve Mağusa'daki Türk kulüplerinin coşkulu kutlamalar düzenlediği belirtilmiştir.[137]

Ancak daha antlaşmanın mürekkebi bile kurumadan yapılan bu ve benzeri yorumlar uzun sürmemiş, gerçek durumla ile ilgili tespitler kısa bir süre sonra basında yer almaya başlamıştır. Hakikat gazetesinde 6 Ekim 1923 tarihinde yayımlanan bir haberde Kıbrıs Türklerinin Lozan Barış Antlaşması karşısındaki duyguları aşağıdaki gibi edilmiştir: [138]

> "*…Antlaşma senelerden beri çektiğimiz sıkıntıları, akıttığımız gözyaşlarını kesinlikle değiştirmedi. Büyük ümitlerle sulhu bekleyenlerin yüzlerinde ümitsizlik ve yas görülüyor…..Bizi esaretten kurtarmak için canlarını esirgememiş dindaş ve kardeşlerimiz her türlü ihtimali hesaba katarken Kıbrıs Müslümanlarını da hesaba dahil ettiklerini biliyoruz. Ancak umduklarımız çıkmadı ve kurtuluş gününü göremedik. Bizim derdimize çare bulunamadı. Ancak elde ettiğimiz zaferlerden dolayı iftihar etmemek mümkün değil. Milletimizin meydana getirdiği bağımsız hükümet çok önemlidir. Lozan'da yapılan antlaşma hükümetimize doğrudan ulaşabilmek için önümüzdeki engelleri kaldırmamışsa da anavatanla aramızdaki istibdat zincirlerini koparabilmek için önemli bir durumdur. Milletimizin bu zaferi bize de buradaki dertlerimizin tedavisi için çalışmaya başlamak imkânını verdi. Kıbrıs ile Anadolu arasındaki din ve millet bağları koparılamaz. Bu bağlarımızı daha da kuvvetlendirmeliyiz.*"

---

[136] Kelime anlamı ilhak olan Enosis, Rum/Yunan siyasi yazınında Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması anlamında kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Merter Şahinler, **Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti**, Yeni Karar Matbaası, İstanbul, 1979, s.110.

[137] "Mağusa'da Sulh Şenlikleri", Hakikat, 4 Ağustos 1923, s.1'den aktaran Birmeç, **a.g.t.,** s.57.

[138] "Sulh ve Biz", Hakikat, 6 Ekim 1923, s.1'den aktaran Birmeç, **a.g.t.**, s.59.

Bu haberde yapılan bir vurgu çok önemlidir. O da, Kıbrıs Türk toplum sorunlarının çözülmesi için umutsuzluğa kapılmadan harekete geçilmesi kararıdır. Kıbrıs Türkleri adanın yönetiminin geçici olarak İngiltere'ye devredildiği 1878 yılından itibaren siyasi örgütlenmeler aracılığıyla haklarını elde etmek için bazı girişimlerde bulunmuşlar fakat başarılı olamamışlardır. Bu başarısızlığa sebep olan faktörlerin başında; adanın bir gün Türkiye'ye geri verileceği yönündeki beklentiler ile Kıbrıs Türk toplumunun örgütlü faaliyetler konusundaki yetersizlikleri ve toplum lideri konusundaki eksiklik yer almıştır.[139]

Kıbrıs Türkleri, Lozan Barış Antlaşması ile umdukları sonucun gerçekleşmediğini görünce, toplumsal haklarını alabilmek için daha bilinçli ve örgütlü çalışmaları gerektiğinin farkına varmışlardır. Nitekim Kıbrıs Türklerinin sonraki dönemde yaptıkları siyasi örgütlü faaliyetleri de bu farkına varış sonucu daha etkili yapılmaya başlanmıştır.

B. Lozan Barış Antlaşması Sonrasında Kıbrıs Türklerinin Siyasi Faaliyetlerine Etki Eden Faktörler

1.Lozan Barış Antlaşması Sonrasında Kıbrıs'taki Siyasi Gelişmeler

İngiltere, Kıbrıs'ı 1925 yılında Taç Kolonisi[140] olarak ilan ettikten sonra adada kendi sömürge idare sistemini kurmuştur. Üzerinde güneş batmayan imparatorluğun sömürgelerinde tesis ettiği siyasi sistemi bilmek, Kıbrıs'ta kurulan sistemi ve buna karşı oluşturulan muhalefeti anlamak bakımından önemlidir.

İngiltere'nin sömürgelerinde uyguladığı yönetim sistemin adı "*Kraliyet Koloni*"sidir. Bu sistemin uygulandığı sömürgelerde, Londra tarafından atanan vali tüm siyasi yetkilere sahip olmuştur. Valiye yardımcı olmak amacıyla oluşturulan ve İngilizlerin çoğunlukta olduğu ve sadece danışma görevini yapan "*Yürütme Meclisi*" ise sistemin bir başka unsurunu teşkil etmiştir. Kraliyet Kolonisi yönetim sisteminin şeklen de olsa demokratik olduğu algısını yaratan bir başka kurumda, sömürge

---

[139] Hikmet Arif Mapolar, **40 Yılın Hatıraları 1, Kıbrıs Güncesi**, Galeri Kültür Yayınları, 1. Ba., Lefkoşa, 2002, s. 6–7.

[140] İngiltere'ye özgü bir deyim olan "*Taç*", yalnız kral veya kraliçeyi değil yürütme organının bütününü ifade etmektedir. Taç denildiği zaman bakanlarının tavsiyesi üzerine hareket eden hükümdar kastedilmektedir. Sorumluluk hükümdarda değil tavsiyede bulunan bakanlardadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mümtaz Soysal, **Dış Politika ve Parlamento, Dış Politika Alanındaki Yasama-Yürütme İlişkileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1964, s.157.

halklarından seçilmiş vekiller ile İngiliz sömürge yönetimi tarafından atanmış kişilerden oluşan "*Kavanin Meclisi*" olmuştur.[141]

İngiltere, 4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan Kıbrıs Konvansiyonu ile adanın yönetimini geçici olarak devralmıştır. Bu tarihten yaklaşık bir buçuk ay sonra, İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında 14 Ağustos 1878 tarihinde yapılan bir başka antlaşmayla Kıbrıs'ta yasama ve yürütmeye dair kanun yapma yetkisi de İngiltere'ye devredilmiştir.[142]

İngiltere yapılan bu yeni düzenleme sonrasında 14 Eylül 1878 tarihinde geçici anayasayı yürürlüğe koymuştur. Kabul edilen anayasa gereğince; yasama, yürütme, yargı yetkileri Londra tarafından atanan ve merkezi yönetime karşı sorumlu olan Yüksek Komiser'e verilmiştir. Bu düzenlemeyle, Yüksek Komiser ile birlikte atanmış 3 İngiliz memur ve yerel halktan belirlenen 3 kişiden meydana gelen Kavanin Meclisi oluşturulmuştur.[143]

Kıbrıs'ta kurulan anayasal sistemin yasama görevini yerine getirecek olan Kavanin Meclisi, Kıbrıs'taki toplumların seçme ve seçilme haklarını kullanarak yönetime temsilci gönderebildikleri/katıldıkları sistemin bir parçası olarak hayata geçirilmiştir. Kavanin Meclisi'ne seçilen üyelerin sayısı Kıbrıs'taki toplumların nüfus oranına göre belirlenmiştir. Kavanin Meclisi üye sayısı, ilk kurulduğu tarihten itibaren zaman zaman değiştirilmiştir. Son olarak 1925 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Kavanin Meclisi'ndeki üye sayısı şu şekilde düzenlenmiştir: yapılacak seçimler sonucu belirlenecek Kıbrıs Türk toplumundan 3 üye, Rum toplumundan 12 üye ve atanmış yüksek dereceli 9 İngiliz memur.[144]

Demokratik bir yönetim şekli gibi düşünülebilen sistem aslında hiç de öyle olmamıştır. Şöyle ki, Kavanin Meclisi'nde görüşülen herhangi bir yasanın kabul

---

[141] Muriel Chamberlain, European Decolonisation in The Twenty Century, Longman, London and Newyork,1998, s.44'den aktaran Sibel Akgün, "İngiltere'nin Sömürge Yönetim Biçiminin Kıbrıs'ta Uygulanma Biçimi; Kavanin Meclisi", **Amme İdaresi Dergisi**, C. XLV, Sayı:4, (Aralık 2012), s.77; Bundan sonra Yasama Meclisi yerine Kavanin Meclisi ifadesi kullanılacaktır.

[142] "The Cyprus Civil List", **The Cyprus Gazette**, 1st January 1903, Nicosia, s. 2.

[143] Kavanin Meclisi'ndeki üye sayısını düzenleyen uygulama 30 Kasım 1882 yılında yürürlüğe girmiştir. Yapılan düzenleme ile Kavanin Meclisi'ndeki üye dağılımı şöyle olmuştur: İngiliz yönetimi tarafından atanmış 6 üye, Kıbrıs Türk toplumundan 3 üye ve Rumlardan 9 üye. Ayrıntılı bilgi için bkz. **The Colonial Office List**, Historical and Statistical Information, Harrison and Sons, London,1889, s. 290.

[144] "Order of The King in Council Providing for the establishment of a Legislative Council for the Colony of the Cyprus", **The Cyprus Gazette** (Extraordinary No:2), 1st May 1925, s. 249–250.

edilebilmesi için oy çokluğu durumu esas alınmıştır. Meclisteki atanmış İngiliz üyelerin, yönetim aleyhinde oy kullanmayacakları gerçekliği göz önüne alındığında, herhangi bir yasa önerisinin meclisten geçebilmesi için Kıbrıs Türk ve Rum üyelerin oyları belirleyici olmuştur. Kavanin Meclisi'nde bulunan Rum üyeleri sayısı (12), Kıbrıs Türk üyelerinin sayısı (3) ve İngiliz üyelerin sayısının (9) toplamına eşit olacak şekilde düzenlenmiştir. Kavanin Meclisi'nde yapılan herhangi bir oylamada oy çokluğu sağlanamadığında; yani İngiliz üyeler ve Kıbrıs Türk üyeler aynı yönde karar verip Rum üyeler ise buna karşı olacak şekilde hep birlikte oy kullandığında, valinin oyu belirleyici olmuştur. Yani İngiliz vali son kararı veren kişi olmuştur. Dolayısı ile vali, Kavanin Meclisi'nde görüşülen herhangi bir yasa önerisinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda nihai karar verici konumunda bulunmuştur. Zaten İngiliz idaresinin yürürlüğe sokmak istediği herhangi bir yasa önerisinde, çoğunlukla Kıbrıs Türk ve İngiliz üyeler aynı yönde Rum üyeler ise karşı yönde oy kullanmışlardır. İngiliz idaresi bu sistem sayesinde Kıbrıs'ı istediği gibi idare etmiştir.

İngiliz sömürge yönetiminin başında bulunan vali, Kavanin Meclisi'nde kabul edilen yasaları Kral adına onaylama yetkisine de sahip olmuştur. Ancak vali onayından sonra bile yasa yürürlüğe girememiştir. Yasanın son onay makamı İngiliz Sömürgeler Bakanı olmuştur. Bununla birlikte Kral veya Kraliçe, yayımlayacağı Kraliyet Emri (Order in Council) ile Kavanin Meclisi'nde kabul edilen yasanın yürürlüğe girmesini engelleyebilme yetkisine de sahip olmuşlardır. Buna ilave olarak Kral, Kavanin Meclisi'nde görüşülen fakat üzerinde uzlaşma sağlanamayan herhangi bir yasayı da, özellikle vergi yasalarını, yine yayımladığı Kraliyet Emri ile yürürlüğe girmesini sağlamıştır.[145]

İngiliz sömürge yönetimi, Kavanin Meclisi'ndeki Türk ve Rum üyeler arasındaki uyuşmazlıktan da sürekli olarak yararlanmıştır. Aynı şekilde İngiliz sömürge yönetimi, Kavanin Meclisi'ndeki İngiliz üyeler ile Türk üyeler arasında ortak bir tavır oluşturmak için Rumlar ile Türklerin aralarının açılmasını da desteklemişlerdir.[146]

---

[145]Miller Stout, British Goverment, Oxford University Press, New York, 1953, s.407–408'den aktaran Akgün**, a.g.m**., s.80.
[146] Samani, **a.g.e**., s. 74.

İngilizler sömürgelerinde "*Böl-Yönet*" sisteminin etkin olarak uygulanabilmesi için öncelikle sömürge halkları hakkında detaylı bilgi toplanmış, nüfus sayımları sonucunda elde edilen bilgilerle demografik yapı ortaya çıkarılmıştır. Sömürgelerdeki toplum yapısının incelenmesi sonucunda, etnik ve dinsel kabile ile gruplar arasında kontrol edilmesi kolay ve iş birliğine daha yatkın olanlarla ilişkiler geliştirilmiş, bunların yönetim kademesinde görevlendirilmesine özel dikkat gösterilmiştir. Nitekim Kıbrıs'ta da kurulan sömürge yönetimindeki İngiliz Polis Teşkilatı'nda, Kıbrıs Türkleri de görevlendirilmiştir. İngiliz Polis Teşkilatı'nda "*Yardımcı Polis*" unvanı ile görevlendirilen Kıbrıs Türkleri, özellikle Rumların Enosis amaçlı gösterilerinin bastırılmasında ön saflarda kullanılmışlardır. Bu suretle kısmen de olsa hem Kıbrıs Türklerinin Enosis'ten kaynaklanan endişeleri giderilmiş hem de Rumların hedeflerine ulaşmalarının önüne geçilmiştir. Fakat bu durum, Kıbrıs Türkleri ile Rumların aralarının açılmasına yol açmış, aynı zamanda Rumlar arasında yaygın olan Kıbrıs Türklerinin İngilizlerin politikalarına alet oldukları yönündeki yargı da desteklenmiştir.

İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs'taki politikalarının uygulanmasını kolaylaştıran ve kendisine sadık bazı Kıbrıs Türklerini ödüllendirmeyi de ihmal etmemiştir. Söz konusu kişiler birden fazla kamu görevi ile taltif edilerek hem ekonomik durumları iyileştirilmiş hem de "*Şövalye, Sir*" gibi soyluluk unvanları verilerek toplumsal statüleri yükseltilmiştir.[147] İngiliz sömürge yönetiminde uzun yıllar çok sayıda kamusal görevde bulunan Kavanin Meclisi üyesi Mehmet

[147] Akgün, **a.g.m.**, s.76.

Münir'e[148] de, 28 Ekim 1931 yılında İngiliz İmparatorluk Nişanı (Order of the British Empire-OEB), 1947 yılında ise Sir unvanı verilmiştir.[149]

Kıbrıs Türkleri, Lozan Barış Antlaşması sonucu İngiltere'nin Kıbrıs'ta kurduğu yönetimin bazı adil olmayan uygulamaları karşısında siyasi mücadelelerini daha örgütlü olarak yapmaya başlamışlardır. Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki siyasi mücadelesinde öne çıkan faktörler; Kıbrıs Türk toplumunun haklarını savunması gereken fakat bunu tam olarak yapmayan Evkaf üyesi Mehmet Münir'in Kavanin Meclis üyeliğine tekrar seçilmesinin engellenmesi, İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk eğitimine yaptığı müdahalelerin kaldırılması, dini liderliğini temsil eden Müftülük makamı ile ilgili yaşanan sorunların giderilmesi ve Kıbrıs Türk Evkafı'nın kontrolünün tekrar elde edilmesi ile Enosis faaliyetlerinin engellenmesi olmuştur.

Kıbrıs Türklerinin siyasi mücadelesinde öne çıkan bu unsurlar, daha sonraki yıllarda gündeme gelecek olan Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin de elde etmeyi hedefledikleri temel amaçlar olarak ifade edilmişlerdir.

2. Kıbrıs Türklerinin Eğitim Alanındaki Mücadelesi

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı fethettikten sonra burada kendi eğitim sistemini kurmuştur. Kıbrıs'ta kurulan Osmanlı eğitim sisteminin kademeleri ise ilkokul, ortaokul ve liseden oluşmuştur.

Osmanlı Devleti, adanın yönetimini İngilizlere geçici olarak devrettiği 1878 yılında Kıbrıs Türklerine ait 65 ilkokul, 1 ortaokul ve 7 medresede eğitim ve öğretim vermekte idi.[150]

---

[148] Sir Mehmet Münir, Kıbrıs Türk toplumunun malvarlığını kontrol eden Evkaf idaresinde 1925 – 1947 yılları arasında, Yürütme Meclisinde de 1927–1946 yılları arasında murahhas olarak görev yapmış, bazıları onursal üyelik olmak üzere (İcraat Meclisi üyesi, Eğitimle ilgili Merkezi Kurulun ex officio üyesi, Müslüman orta eğitimle ilgili Şehir Komitesi Başkanı, Merkezi İdare Meclisi'nin ex officio üyesi, Kıbrıs Müzesi Komitesi üyesi, Tali Okullar Komisyon Başkanlığı, Yürütme Sulama Kurulu üyeliği, Müftü Dairesi Başkanı, Kamuya ait Borç Para Verme Komiserliği üyeliği, Kıbrıs Müzesi Komitesi üyeliği, Kıbrıs Sosyal Sağlık Kurulu üyeliği, Britanya İmparatorluğu Cüzamlılara Yardım Derneği üyeliği, Müslüman Şer'i Mahkemeleri Başkanı vb.) farklı kamu görevini aynı zamanda yürütmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet An, **Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması (1900–1942)**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa,1997, s.116.

[149] **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi** (Bundan sonra **BCA**) **30-10-0-0-235-590-35**, Dışişleri Bakanlığı Birinci Daire U.Müdürlüğü, "Kıbrıs Evkaf Murahhası Mehmet Münir'e verilen rütbe h." 11 Temmuz 1947.

Temel eğitim veren ilkokullar hükümetin kontrolünde ve ücretsiz olacak şekilde düzenlenmiştir. İlkokul eğitimi, 6 ilâ 14 yaşları arasındaki çocukları kapsamış ancak zorunlu tutulmamıştır. Bu durum özellikle fakir aile çocukları etkilemiş ve çoğu temel eğitimi tamamlayamadan okullarını terk etmişlerdir.

Kıbrıs'taki en yüksek eğitim seviyesi olarak lise olarak belirlenmiştir. Kıbrıs Türklerine ait tek lisenin yönetimi, İdare Heyeti (Lise Komisyonu) tarafından yapılmıştır. Bu heyette; Kıbrıs Müftüsü, Kıbrıs Başkadısı, biri İngiliz olan 2 evkaf üyesi, Kavanin Meclisi Türk üyeleri tarafından seçilen 3 üye görev almıştır.[151] Lise Komisyonu; öğretmen atamaları, ders müfredatlarının belirlenmesi, idari ihtiyaçların giderilmesi konuları da dâhil olmak üzere eğitimle ilgili bütün düzenlemeleri yapmaktan sorumlu tutulmuştur.[152]

Lise seviyesindeki eğitim paralı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu okulların masrafları, "*Duhuliye*" adı altında öğrencilerden alınan para, Evkaf gelirlerinden alınan pay ve İngiliz sömürge yönetimi tarafından sağlanan maddi destek ile karşılanmıştır.[153]

Kıbrıs Türk gençlerinin devam ettiği lise seviyesindeki tek eğitim kurumu Lefkoşa'daki Türk Lisesi olmuştur. İsmi dönem dönem Kıbrıs İslam Lisesi, Celal Bayar Lisesi olarak da değiştirilen liseden mezun olan Kıbrıs Türk gençleri çoğunlukla kendi okullarında öğretmen olarak görev almışlardır. Yine aynı dönemde ortaokul seviyesinde eğitim veren "*Viktorya Kız Lisesi*" de Kıbrıs Türk kızlarının eğitim öğretim gördüğü bir okul olmuştur. Lise olarak anılmasına rağmen ortaokul

---

[150] Sezer Cazımoğlu, **Necati Özkan'ın İstiklal Gazetesi'ndeki Toplumla İlgili Yazıları (1952–1954),** Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Fen ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa, 2003, s. 9; Behçet, **a.g.e.**, s. 58.

[151] Mesut Çapa, " Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Yıllarında Kıbrıs'ta Eğitim Teşkilatı: Kıbrıs Şehbenderi Asaf Bey'in Raporu", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı: XXXI/1 (2016), s. 109.

[152] Ergin Birinci, **Necati ÖZKAN (1899–1970)**, C. II, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 1998, s.127.

[153] Kıbrıs Türk toplumu lideri olan Mısırlızade Necati Bey, 1936 yılında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği bir mektupta, 1935 yılında Kıbrıs Türklerinin eğitimine Evkaf ve Hükümet tarafından yapılan katkıları şu şekilde belirtilmiştir: Evkaf'ın katkısı 932 lira, İngiliz Hükümetinin katkısı 1880 lira. Ayrıntılı bilgi için bkz. **BCA 03-0-100-000-000-124-886-14,** Necati Özkan'ın İzahatı, 4–5 Teşrinisani 1936.

seviyesinde olan bu okuldan mezun olanlar ise ilkokul öğretmeni olarak görev yapmışlardır.[154]

Kıbrıs'taki toplumlar[155] okullarını kendileri yönetmişler, kendi belirledikleri yöntemlerle çocuklarını eğitmişlerdir. [156] Bu okulların ihtiyaçları ise her toplumun sahip oldukları emlak üzerinden alınan **"***Maarif Vergisi*" ile karşılanmıştır. Bu vergi ile elde edilen gelir, nüfus oranına göre toplumlara dağıtılmıştır. Kıbrıs'taki her toplum, elde edilen bu gelirle kendi eğitim giderlerini karşılamışlardır. [157] Ancak burada bir detay vardır. O da, Kıbrıs'ta mevcut bulunan toplumlar arasında çoğunluk unsuru olan Rumların sahip oldukları emlaklar Kıbrıs Türklerine nazaran daha az sayıda olmasıdır. Bu durum emlaklardan alınan maarif vergilerinin toplumlara dağıtılmasında ters orantılı olarak etki etmiştir. Şöyle ki, Kıbrıs Türkleri daha çok vergi vermelerine rağmen nüfusları Rumlara nazaran az olduğu için bu toplanan vergiden daha düşük miktarda eğitim katkısı almışlardır.

İngilizler, Kıbrıs'taki Osmanlı eğitim sistemine 1905 yılına kadar müdahale etmemişlerdir. İngilizler, bu tarihte eğitimde bir düzenleme yapma ihtiyacını değerlendirmiş ve yeni Maarif Kanunu'nu 1905 yılında yürürlüğe sokmuştur. Bu kanun, adem-i merkeziyet esasına dayanmış ve Kıbrıs'taki toplumlara eğitim alanında geniş haklar tanımıştır. Kanuna göre her bir toplum tarafından bir "*Maarif Encümeni*" oluşturulmuştur. Bu encümenlerine bağlı olmak üzere her kazada "*Kaza Komisyonu*", her köyde ise "*Köy Okul Komisyonu*" kurulmuştur. Kıbrıs'taki

---

[154] **Kıbrıs Türk Lisesi**: 1897 senesinde kurulmuş, Anadolu'daki benzerlerine göre kimi zaman İdadi kimi zaman da Sultani isimlerini almış fakat daha sonra Lise adı altında eğitim vermiştir. Bu okulun masrafları ise Hükümetin verdiği İngiliz yardımı ve Evkaf Dairesi'nin katkısı ile öğrenciden alınan "*duhul*" ücretleriyle karşılanmıştır.
Viktorya Kız Lisesi: Bu okul, 1901 senesinde Kıbrıs Türklerinin de desteğiyle Kraliçe Viktorya'nın hatırasına yapılmıştır. Okul, ortaokul seviyesinde olduğu halde "*lise*" olarak adlandırılmış, mezunları ilkokullarda öğretmenlik yapmıştır.
Her iki okulda "Tedrisat-ı Talîye-i İslâmiye" adlı bir komisyon tarafından idare edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmet Konur, **Kıbrıs Türkleri (1938)**, Remzi Kitabevi, İstanbul,1938, s.54–59.

[155] 19. yüzyıl sonlarında Kıbrıs'taki toplumlar; Türkler, Rumlar ve az sayıda olan Ermeniler ile Maronitler (Lübnan asıllı Hıristiyanlar)'den oluşmuştur. "The Cyprus Civil List", **The Cyprus Gazette**, 1st January 1903, Nicosia, s.14: Charles Fraser Bechingham, "Kıbrıs Türkleri", **Yeni Kıbrıs,** (Çev.) Ahmet An, C.VI, (Kasım 1988), s. 31.

[156] **Foreign and Colonial Office** (Dışişleri ve Sömürgeler Bürosu, Bundan sonra **FCO) 141-2828-60**, Middle East Supply Center, Economic Survey of Cyprus (Orta Doğu Destek Merkezi, Kıbrıs'ın Ekonomik Etüdü) Part-I General, Secret.

[157] **BCA 03-0-100-000-000-124-886-18**, Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti Konsolosluk ve Muhtelit Hukuk Dairesi, "Kıbrıslı Türkler h." 15 Mayıs 1937, s. 6.

toplumlar, bu komisyonlar aracılığıyla okullarını yine kendileri yönetmiş, öğretmenlerini atamış, gençlerin talim ve terbiyesiyle yakından ilgilenmişlerdir.[158]

İngiliz yönetimi, özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında artan milliyetçi duyguların eğitim sistemindeki âdemi merkeziyetçilikten kaynakladığını tespit etmiştir. İngiliz yönetimi, bu durum karşısında bir takım önlemler alma ihtiyacını değerlendirmiş ve eğitim sisteminde yaptığı bazı yeni düzenlemeleri yürürlüğe koymuştur. Yapılan düzenlemelerle eğitim sistemi kısmen merkezileştirilmiş ve öğretmen görevlendirme yetkisi Maarif Encümeni'nden alınarak hükümete verilmiştir. Maarif Encümeni ise pasifize edilerek sadece tavsiyede bulunmakla görevlendirilmiştir.[159]

İngiltere, Kıbrıs'taki milliyetçi hareketlerin artmasının etkilerinin diğer sömürgelerindeki toplumların da harekete geçirebileceği kaygısıyla, bir takım ilave önlemler daha almıştır. İngiliz sömürge yönetimi Kıbrıs Türklerinde yükselen milliyetçi duyguları İslamcı politikalarla kontrol etmeyi planlamıştır.[160]

İngiliz yönetimi, bu politika kapsamında eğitim konusunda da bir takım düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Yapılan düzenleme sonrasında İngiliz hayranlığıyla bilinen Kazım Nami Bey, 1925 yılında Lefkoşa Türk Lisesi'ne müdür olarak atanmıştır. İngiltere'nin Kıbrıs'taki İslamcı politikalarının bir sonucu olarak atanan lise müdürü Kazım Nami Bey'in ilk uygulaması ise Lefkoşa Türk Lisesi'nin adını Kıbrıs İslam Lisesi olarak değiştirmek olmuştur.[161]

Kıbrıs Türklerinin bu isim değişikliği başta olmak üzere müdürün uygulamalarına gösterdikleri tepkiler sonucunda, Kazım Nami Bey görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs Konsolusu Asaf Bey, bu durumu Türk Hükümeti'ne gönderdiği raporda da belirtmiştir. Asaf Bey raporunda, Kazım

---

[158] Cazımoğlu, **a.g.t.**, s.9–10.
[159] **A.g.t.**, s.14.
[160] Lozan Barış Antlaşması sonrası Türkiye'den sürgün edilen ve yüz ellilikler listesinde bulunan İngiliz Muhipler Cemiyeti kurucusu ve İstanbul Gazetesi sahibi Sait Molla, 1925 yılında Kıbrıs'a yerleşmiştir. Sait Molla, Kıbrıs'ta bulunduğu süre boyunca Kıbrıs Türklerinin Anadolu'da yapılan devrimlere karşı gösterdikleri ilgiyi baltalamaya çalışmış, Türkiye aleyhinde faaliyetlerde bulunmuştur. Sait Molla, İngilizler tarafından Kıbrıs Türkleri arasında gelişen milliyetçi hareketler gibi belli duyguları dizginlemek amacıyla adaya getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Demiryürek, "Kıbrıs'ta Bir 150'lilik:Sait Molla (1925–1930)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.XIX, Sayı:57 (Kasım 2003), s.1215-1233.
[161] Birinci, **a.g.e.**, C. II, s. 129.

Nami Bey için "…*bir ilim adamı olarak tanınmış olmasına rağmen yaptığı işlerle, beceriksizlikle, küçüklükle pek fena intibalar uyandırmış…*" ifadelerini kullanmıştır.[162] İngiliz yönetimi, bu durumu bir fırsat olarak değerlendirmiş ve Maarif Encümeni'ndeki evkafçı üyelerin de yardımıyla 1928 yılında liseye bir İngiliz müdür atamıştır. İngiliz müdür ilk olarak, lisede "*Kolej*" adı altında bir sınıf oluşturmuştur. Kolejde eğitim dili İngilizce olarak belirlenmiş, eğitim müfredatı ise İngiltere'deki eğitim sistemine uyumlu olacak şekilde düzenlenmiştir.[163] İngiliz sömürge yönetimi yaptığı bu düzenlemelerle Kıbrıs Türk toplumunu kendi öz kültüründen uzaklaştırmayı ve kendine bağlı bir toplum haline getirmeyi planlamıştır.

Kıbrıs Türkleri, eğitim alanında yapılan yeni düzenlemelere karşı tepkilerini her ortamda dile getirmişlerdir. Bu tepkiler sonucunda, Lefkoşa Türk Lisesi'nde görevli İngiliz müdürünün yerine Türkiye'den bir müdür atanmış ve kolej bölümü kapatılmıştır. Bu sonuçların alınmasında, sonraki yıllarda Kıbrıs Türk toplumunun liderliğini üstlenecek olan Mısırlızade Necati Bey etkili olmuştur. M. Necati Bey, 1930 yılında yapılan seçimlerde Kavanin Meclisi üyeliğine seçilmiş ve bu görevinden dolayı aynı zamanda Maarif Encümeni üyeliğini de dolaylı olarak elde etmiştir. M. Necati Bey, Maarif Encümeni üyeliğinden kaynaklanan yetkileri dolayısıyla Lefkoşa Türk Lisesi'ne Türkiye'den bir müdür atanması ve kolej kısmının kapatılmasına yönelik etkili girişimlerde bulunmuştur.[164]

Mısırlızade Necati Bey'in bu girişimleri sonucunda İsmail Hikmet Bey, 1932 yılında Lefkoşa Türk Lisesi'ne müdür olarak atanmıştır. İsmail Hikmet Bey, 2 yıla yakın görev yaptığı lisenin adını tekrar Kıbrıs Türk Lisesi olarak değiştirilmesinde önemli rol oynamıştır. İngiliz sömürge yönetimine yakın olan Kıbrıs Türkleri ise İsmail Hikmet Bey'in uygulamalarına yoğun eleştiriler yöneltmişlerdir. İsmail Hikmet Bey, bu eleştiriler sonrasında 1933 yılında istifa etmiş ve Türkiye'ye dönmek zorunda kalmıştır. İngiliz sömürge yönetimi, İsmail Hikmet Bey'in yerine

---

[162] Kazım Nami Bey, anılarında sağlık durumunu bahane etmiş ve 3 yıllık kontratı devam ederken görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.Çapa, **a.g.m.**, s. 103.
[163] **A.g.e.**, s. 135.
[164] Birinci, **a.g.e**., C. II, s. 129-141.

1933–1934 eğitim yılından itibaren İngiliz Harold Wood'u Kıbrıs Türk Lisesi'ne müdür olarak atamıştır.[165]

İsmail Hikmet Bey'in istifa etmesi ve yerine İngiliz müdür atanmasının asıl sebebi ise Ekim 1931 isyanı olmuştur.[166]İngiliz sömürge yönetimi, isyan sonrasında Kıbrıs'ta yükselen milliyetçi hareketleri kontrol altına alabilmek için bir takım tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında da özellikle Türkiye ve Yunanistan'dan görevli olarak adaya gelen eğitimcilerin görevine son vermek olmuştur.

İngiliz sömürge yönetimi, isyandan sonra Kavanin Meclisi'ni kapatmış, anayasal düzeni askıya almış ve sıkıyönetime benzer bir idare sistemini uygulamaya başlamıştır. Bu uygulamalar kapsamında, Lefkoşa dışındaki tüm ortaokullar kapatılmış, Lefkoşa'daki ortaokul liseye bağlanmış, bütçe sebep gösterilerek birçok öğretmenin işine son verilmiş, lise için giriş sınavı konulmuş ve Kıbrıs Türk gençlerinin eğitim alma hakkı zorlaştırılmıştır.[167] Mısırlızade Necati Bey tarafından Başbakana gönderilen bir mektupta; isyan sonrası kapatılın Kıbrıs Türklerine ait okul sayısının 1935 yılında 42, 1936 yılında ise 39 olduğu belirtilmiş, Kıbrıs Türk öğretmenlerinin "*sudan bahanelerle*" işlerine son verildiği vurgulanmıştır. [168]

Köylerde yaşayan Kıbrıs Türk gençleri, Türk okullarının kapatılmasından en çok mağdur olan kesimi oluşturmuştur. Kıbrıs Türklerinin çoğunlukla köylerde yaşadıkları göz önüne alındığında bu kararın Kıbrıs Türk toplumunun eğitim sistemine yaptığı olumsuz etkiyi anlamak daha kolay olacaktır.

İngiliz sömürge yönetimi, Rumların eğitim sistemine ise fazla müdahale etmemiştir. Şöyle ki, Rum okullarında Yunanistan'dan getirilen kitaplarla eğitim yapılmaya devam edilirken, Kıbrıs Türk okullarında ise telif hakkı Türk Lisesi'nde görevli İngiliz Müdürü'ne ait olan ve milli duyguyu uyandıracak bir tek yazıyı bile içermeyen kitaplar okutulmuştur.[169] İngiliz sömürge yönetiminin, Rumların eğitimine karşı taraflı tutumunun altında yatan sebep ise Kıbrıs Türklerine göre daha örgütlü olmalarından kaynaklanan karşı tepkiler olduğu söylenebilir.

---

165 Cazımoğlu, **a.g.t.**, s. 14.
166 Aynı yer.
167 **Söz**, 22 Haziran 1933, s. 2.
168 Fikret Alasya, **Maarif İşleri**, Lefkoşa, 1969, s. 155; **BCA 03-00-100-000-000-124-886-14**, s.1.
169 **BCA 03-00-100-000-000-124-886-14**, s.1.

İngiliz sömürge yönetimi 1931 isyanından sonra daha merkeziyetçi olan Maarif Kanunu'nu 1933 yılında yürürlüğe koymuştur. Yeni kanunla, okulların idaresinden sorumlu olacak şekilde bir Maarif Encümeni'nin yanı sıra her kaza merkezi ile bazı önemli nahiye merkezlerinde bir Maarif Komitesi oluşturulmuştur. Türk Maarif Encümeni; İngiliz Maarif Müdürü başkanlığında olmak üzere İngiliz Maarif Müdür Yardımcısı, Türk Evkaf Murahhası ve valinin tayin ettiği 6 Türk üyeden oluşmuştur. Maarif komiteleri ise; Evkaf üyesi başkanlığında olmak üzere İngiliz Evkaf üyesi, Maarif Müdür Yardımcısı ile Valinin tayin ettiği 3 Kıbrıs Türk üyeden teşkil edilmiştir. İngiliz sömürge yönetimin atadığı eğitim kurulları tarafından Türkiye'den gelen kitapların okutulmasına engel olmak için "*Kitapsız Tedrisat Usulü*"[170] kabul edilmiş, okullarda milli duyguları canlı tutacak Türkiye haritası, Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafı vb. bütün objeler kaldırılmıştır. Üstelik yeni Maarif Kanunu ile Türkiye lise eğitim müfredatı yerine İngiltere'deki sistem esas alınmış, öğretmenlerin İngiliz vatandaşı olması şartı getirilmiş, lise müdürünün ise İngiliz vatandaşı olması kararlaştırılmıştır.[171]

Türkiye'den Kıbrıs'a görevlendirilen yetkililer tarafından İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk eğitim sistemine yönelik bu uygulamaları zaman zaman rapor edilmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosu[172] tarafından 1937 yılında Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen bir raporda; İngiliz sömürge yönetimi tarafından Türk Lisesi'nin adının İslam Lisesi olarak değiştirildiği, Latin harfleri yerine Arap harfleriyle eğitim verilmeye başlandığı, liseye dâhil edilen kolej bölümü ile İngiliz eğitim sisteminin Kıbrıs Türklerine benimsetilmesine çalışıldığı, liseye öğretmenlik mesleğiyle ilgisi olmayan bir kişinin müdür olarak atandığı, bu uygulamalarla Kıbrıs Türk eğitim sistemine büyük zarar verildiği belirtilmiştir.[173]

Bunlarla birlikte, Türkiye'deki üniversitelerde öğretimlerini tamamlayan Kıbrıs Türk gençlerinin adada çalışabilmeleri için ilave olarak İngiltere'deki üniversiteleri bitirmelerinin şart koşulduğu da aynı raporda vurgulanmıştır. Bulara

---

[170] **BCA 030-0-100-000-000-124-887-3**, Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluk ve Muhtelit H.Dairesi, "Kıbrıstaki Türkler hakkında", 14.9.1938, s. 3.

[171] **BCA 030-0-100-000-000-124-886-18**, Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluk ve Muhtelit H. Dairesi, "Kıbrıslı Türkler h.", 15.5.1937, s. 6.

[172] Kıbrıs'ta kurulan İngiliz Sömürge Yönetimi bağımsız devlet statüsünde olmadığından, üçüncü ülkeler Kıbrıs'ta Konsolosluk düzeyinde temsilci görevlendirmişlerdir.

[173] **BCA 030-0-100-000-000-124-887- 3**, Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluk ve Muhtelit H.Dairesi, "Kıbrıstaki Türkler hakkında", 14.9.1938, s. 6.

ek olarak; bu durumun Türkiye'deki üniversitelerden mezun olmuş Kıbrıs Türk gençlerinin adada çalışma hayatına başlama konusunda önünü tıkadığı, Türkiye'nin yapacağı girişimlerle bu tıkanıklığın giderilmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir.[174]

Aynı kapsamda bir başka girişim ise son Kavanin Meclisi üyesi Mısırlızade Necati Bey tarafından yapılmıştır. Mısırlızade Necati Bey'in Ankara'ya göndermiş olduğu 4–5 Ekim 1936 tarihli mektupta, Kıbrıs Türklerinin içinde bulunduğu durum anlatılmış ve eğitim ile ilgili olarak da "…*Türk kültürünün gelişmesi için Kıbrıs'ta tam donanımlı bir lisenin açılması"* teklif edilmiş, böyle bir girişimin desteklenmesi halinde lisenin ihtiyaçlarını karşılamak için ada genelinde yıllık 1500 lira tutarındaki duhuliyeyi kendisinin toplayabileceğini belirtmiştir.[175]

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında değişmeye başlayan İngiliz dış politikasının sonuçları Kıbrıs'ta da görülmüştür. Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri önündeki engeller yavaş yavaş kaldırılmış, eğitim öğretime yönelik o döneme kadar görülmeyen bazı uygulamalar yürürlüğe konulmuştur.

Kıbrıs Türk eğitim öğretim sisteminde yürürlüğe konulan uygulamalardan biri, Türkiye Konsolosu'nun raporunda da belirttiği gibi, belli sayıdaki Kıbrıs Türk öğrencisinin üniversite öğretimi için Türkiye'ye gitmelerine izin verilmesi olmuştur. Bu kapsamda Lefkoşa Türk Lisesi'ndeki eğitimlerini tamamlayan 3 Kıbrıs Türk öğrencisi üniversite öğretimleri maksadı ile Türkiye'ye gidebilmek için Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'ne müracaat etmişler ve partinin öğrenci yurdu imkânlarından istifade etmek istediklerini bildirmişlerdir. CHP yönetimi tarafından söz konusu öğrencilerin isteği, "…*Kültürümüzü yayacak olmalarından dolayı*" sıra bekletilmeden öncelik verilmesi mesajı ile ilgili yerlere bildirmiştir.[176]

Kıbrıs Türk öğrencilerinin Türkiye'de yükseköğretim görmeleri, Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı öğretmenlerin Kıbrıs'a görevlendirilmeleri, özelikle tıp fakültelerinde öğretimlerini tamamlayan öğrencilerin Türkiye'deki mecburi hizmet şartını tamamlamadan adaya dönmeleri ve Kıbrıs Türk toplumuna

---

[174] Aynı yer.
[175] **BCA 030-0-100-000-000-124-886-18**, Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluk ve Muhtelit H.Dairesi, "Kıbrıslı Türkler h.. ",15.5.1937, s. 1
[176] **BCA 490–0–001–000–000–1197–196–1**, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, 2.11.1946, s. 3.

hizmet vermelerinin önünün açılmasına yönelik girişimler daha sonraki yıllarda da başarılı bir şekilde uygulanmıştır.[177]

İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk toplumunun eğitim sistemine yaptığı müdahalelerin temel amacı; Kıbrıs'ta yükselen milliyetçili hareketleri kontrol altına almak, İngiltere'nin Kıbrıs politikasının uygulanmasını kolaylaştırmak olmuştur. Ne var ki Kıbrıs Türkleri, İngiliz sömürge yönetiminin eğitim alanına yaptığı müdahalelerden en çok etkilenen toplum olarak öne çıkmıştır. Bu durum sonraki yıllarda kurulacak olan Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerinin elde etmeyi amaçladıkları hedeflerin başında gelmiştir.

3. Kıbrıs Türklerinin Müftülük Kurumu ile İlgili Sorunları

Müslüman toplumlardaki dini liderlik kavramının tarihi bir gelişim süreci vardır. İslam inancında "*İmam-ül Müslim*", en yüksek dini makam olarak kabul edilmiş ve din işleri onun tarafından yerine getirilmiştir. Bu görev, hayatta olduğu sürede Peygamber tarafından yürütülmüştür. Peygamberin ölümünden sonra ise bu görev halifeler aracılığıyla yapılmıştır. İslam toplumunun dini lideri olan Halife, Emeviler döneminden sonra hem devlet başkanı hem de dini lider görevlerini birlikte yerine getirmiştir. Halife, İslamiyet yayıldıkça idaresi altındaki tüm ülkelerin dini liderliğini tek başına yürütememiştir. Bu durum "Kadı" ve "Müftü" kurumlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Müslüman toplumların dini liderliği görevi artık kadılar ve müftüler aracılığı ile yürütülmeye başlanmıştır. Bu süreçte kadı, Halife tarafından atanırken müftü ise halk tarafından seçilmiş ve maaşı da genel bütçeden ödenmiştir. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı fethedince aynı sistem burada da uygulanmaya başlanmıştır.[178]

İngilizler, Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak devraldıkları tarihte müftülük makamını tanınmışlardır. İngiliz yönetiminin ilk Kıbrıs Müftüsü Seyit Ahmetzade Asım Efendi bu görevi 1896 yılına kadar yürütmüştür. Daha sonra Kıbrıs Müftüsü olarak seçilen Ali Rıfkı Efendi ise 1909 yılına kadar görevde kalmıştır. Ali Rıfkı

---

[177] **BCA 030–0–018–001–002–124–79–10**; **BCA 030–0–018–001–002–123–73–16**; **BCA 030–0–018–001–002–123–69–14.**

[178] Hüseyin Mehmet Ateşin, **Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s. 253.

Efendi'nin yaşlılıktan dolayı emekliye sevkedilmesinden sonra seçilen Hacı Hafız Ziyai Efendi ise bu görevi aralıksız olarak 18 yıl boyunca sürdürmüştür.[179]

Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi, Kıbrıs Türk toplumunun lideri olarak dini görevlerinin yanı sıra sosyal ve siyasal sorumluluklar da üstlenmiştir. Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi asli görevine ilave olarak, Kavanin Meclisi ve Yürütme Meclisi üyelikleri ile Maarif Encümeni üyeliği görevlerini eş aynı zamanlı yapmıştır. Bununla birlikte Hacı Hafız Ziyai Efendi, Birinci Dünya Savaşı hemen sonrasında Türk toplumunun siyasi taleplerinin gündeme getirildiği Meclis-i Milli'nin 12 Aralık 1918 tarihinde toplanmasına da öncülük etmiştir.[180]

Kıbrıs'ta dini görevleri icra eden kadı, Lozan Barış Antlaşması'na kadar olan dönemde, Halife tarafından atanmış Müftü ise Kıbrıs Türk toplumu tarafından seçilmiştir. Ancak bu seçim tek başına yeterli olmamıştır. Müftünün göreve başlayabilmesi için seçim sonucunun Halife tarafından onaylanması gerekmiştir. Bu yönteme "*Arz-ı Mazhar*"[181] usulü denilmiştir. Bu yöntemde, Kıbrıs Türk toplumu Müftü olmasını istediği kişinin isminin yazılı olduğu dilekçeyi onaylaması için Halife'ye göndermiş, Müftü bu istediğin Halife tarafından onaylanmasından sonra görevine başlayabilmiştir.

İngiliz sömürge yönetimi, 1927 yılında Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi'yi yaş haddinden dolayı emekliye sevk etmiştir. Yeni müftünün atanabilmesi şeklen mümkün olmamıştır. Çünkü bu atamayı onaylayacak Halifelik makamı, TBMM Hükümeti tarafından 3 Mart 1924 tarihinde kaldırılmıştır.

Kıbrıs Türk toplumu, bu gelişme sonrasında tıpkı Rum toplumunda olduğu gibi, kendi dini liderini seçme hakkına sahip olmak istemiştir. Fakat İngiliz sömürge yönetimi, Halife makamının olmayışını da fırsat bilerek, seçimle doldurulması

---

[179] **A.g.e.**, s. 254.

[180] Kıbrıs Türklerinin Birinci Dünya Savaşı hemen sonrasındaki siyasi taleplerini ilan ettikleri Meclis-i Milli, 12 Aralık 1918 tarihinde Lefkoşa'da toplanmıştır. Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi'nin evinde toplanan Meclis-i Milli'nin amacı, Kıbrıs Türklerinin milli bilince ve milli karaktere sahip bulunduklarını göstermek ve Kıbrıs Rumlarının Enosis amaçlı faaliyetlerine karşı politika üretmek olarak ifade edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 2000, s. 224.

[181] Arz-ı mahzar: Bir işin yapılması için yüksek bir mevkiye halk tarafından topluca verilen dilekçe. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.osmanlicaturkce.com/?k=Arz-%FD+Mahzar&t=@(Erişim Tarihi 20.04.2015)

gereken makama açıkta kalan kadılardan[182] biri olan Hürremzade Hakkı Efendi'yi Kıbrıs Müftüsü olarak atamıştır. Kıbrıs Türk toplumu bu atamadan rahatsız olmuştur. Çünkü bu atama şekli ile hem müftü seçimi konusundaki toplumsal hakları ellerinden alınmış hem de Hıristiyan bir yönetim tarafından Müslüman toplumun dini lideri belirlenmiştir. Böylece İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs Türk toplumunu kontrolü altına almasını kolaylaştıracak önemli bir kurumu daha kendi etki alanına almıştır.[183]

İngiliz sömürge yönetimi 1928 yılında yaptığı başka bir düzenleme ile Müftü'nün maaşını genel bütçeden çıkararak Evkaf gelirinden ödenmesini kararlaştırmıştır. Daha sonra yaptığı başka bir düzenleme ile Müftü'nün artık resmi bir görevi kalmadığını ileri sürmüş ve bu makamı lağvetmiştir. Müftü yerine, görevi sadece fetva vermek olan "*Fetva Eminliği*"'ni kurmuş, Hürremzade Hakkı Efendi'yi de ilk Fetva Emini olarak atamıştır.[184]

Yapılan bu düzenleme ile Kıbrıs Türk toplumunun dini liderliğini üstlenen kurum resmen ortadan kaldırılmıştır. Fetva Emini sıfatı ile görevlendirilen kişi ise sömürge yönetiminin kontrolünde olan Evkaf İdaresine bağlanmış, bir bakıma yönetimin memuru konumuna getirilmiştir.[185]

Müftülük kurumu ile ilgili gelişmeler bu yönde yaşanırken, Kıbrıs Türkleri ile Rumlar arasında bir de protokol sorunu yaşanmıştır. Şöyle ki, Müftü Kıbrıs'ın Osmanlı mülkü olması ve resmi kimliği dolayısıyla ile protokol sıralamasında her zaman Başpiskopos'un önünde yer almıştır. Kıbrıs Başpiskoposu, bu durumu protesto etmek maksadıyla 1925 yılından sonra yapılan tüm resmi törenlere katılmamıştır. İngiliz sömürge yönetimi, müftülük makamını ortadan kaldırarak bu sorunu da kendine göre çözmüştür. Dönemin Kıbrıs Valisi Ronald Storrs, bu çözümü bir raporunda şöyle ifade etmiştir: [186]

> " … *Müftülük makamının tarafımdan ilga edilmesinden önce, Müftü Hazretleri Ortodoks Başpiskoposunun her zaman önünde*

---

[182] İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta tesis ettiği idari yapıya göre kadılar, Kıbrıs Müftüsü'ne bağlı olarak Lefkoşa, Girne, Lefke, Limasol, Baf, Mağusa kazalarında görev yapmışlardır.
[183] Konur, **a.g.e.**, s. 47–48.
[184] Halil Sadrazam, **Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücadelesi Lideri Dr. Fazıl Küçük: (Ada'da Türk Milli Birliğine Kendini Adayan Liderin Belgesel Öyküsü),** Kastaş Yayınları, İstanbul, 1996, s. 36.
[185] Mustafa Haşim Altan, **Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi**, C.II, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, Kıbrıs, 1986, s. 713.
[186] CO 67/244/7, f. 98569,Valinin Raporu'ndan aktaran Gürel,**a.g.e.**, C. I, s. 172.

gelirdi. Bu tarihten bu yana Ortodoks Başpiskopos Müstemlekedeki bütün dini topluluk liderlerinin tümünün üstünde bir yere sahip olagelmişlerdir…"

İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Türklerine yaptığı bu haksızlığın hiçbir Müslüman devlette yaşanmadığını vurgulayan Kıbrıslı Türk yazar Ergin Birinci bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:[187]

"*…. Müslüman dinine karşı böyle haksız ve hürriyetsiz bir müdahale vukua geldiğine tarih boyunca hatta Haçlı seferleri esnasında bir misal bulmak mümkün olmadığı gibi Habeşistan ve Çin gibi geri devletlerin idaresinde bulunan Müslümanların bile böyle bir tecavüze maruz kalmamış olduklarına eminiz.*"

İngiliz sömürge yönetimi, Ortodoks Hıristiyanların din işlerine karışmayıp onlara kendi dini liderini seçme özgürlüğünü verirken, Müslüman Türk toplumunun din işlerine ise doğrudan müdahale etmiştir. Bu iki farklı uygulamayı dönemin Kıbrıslı Türk aydınlarından Faiz Kaymak şöyle eleştirmiştir: [188]

" *… Hükümet Türk toplumunun haklarını zorla ele geçirmiş ve onları sıkı bir baskı altında denetimine almıştı. Rum toplumunun kendi oyları ile seçilip başa geçirilen ve her gün "Enosis" diye haykırıp duran Başpiskoposlarına karşı hiç ses etmeyen Sömürge Yönetimi, Hükümet mekanizmasını iyi niyetle destekleyen Türklerin haklarına saygı göstereceği yerde, bazı haklarını Türk toplumunun elinden pervasızca almıştı. Örneğin, Müftü seçmek hakkı Türk toplumuna verilmişken müftüyü kendi isteğince atamaya başlamış, kısa bir süre sonra da "Dinsel Toplum Başkanlığı" diye anılan önemli bir makamı lağvederek "Fetva Eminliği" adı altında ve Evkaf yönetimi buyruğunda bir güçsüz makam yaratmıştı...*"

Kıbrıs Türk toplumunda, İngiliz sömürge yönetimine karşı artan muhalif hareket bu oldubittileri kabul etmemiş, tepkilerini ve taleplerini her ortamda dile getirmiştir. Hatta dönemin Kıbrıs Türk toplum lideri Mısırlızade Necati Bey öncülüğünde 1931 yılında toplanan Milli Kongre, Baflı avukat Ahmet Said Hoca'nın yeni Müftü olarak atanmasına karar vermiştir. Ancak İngiliz sömürge yönetimi bu görevlendirmeyi yasa dışı olarak ilan etmiştir.[189]

Kıbrıs Türk toplumunun siyasi mücadelesi arasında önemli bir yer tutan Müftülük makamının yeniden tesis edilmesi ve müftü seçimi sorunu ancak 1950

---

[187] Birinci, **a.g.e.**, C. I, s. 216–217.
[188] Faiz Kaymak, **Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?**, Alpay Basımevi, İstanbul,1968, s.11.
[189] "Hükümet İlânı", **Söz**, 21 Mayıs 1931, s. 5.

yılında çözüme kavuşturulabilmiştir. Yakup Celal Menzilcioğlu, 24 Ekim 1950 tarihindeki Bakanlar Kurulu kararı ile Kıbrıs Müftüsü olarak atanmıştır.[190]

Kıbrıs Türk toplum algısında Müftü'nün konumu çok önemli bir yer işgal etmiştir. Kıbrıs Rum toplumunun lideri ve sözcüsü konumundaki Kilise ile Başpiskoposluk makamı mevcut iken bunların karşılığı olan kurum ve kişinin mevcut olmayışı Kıbrıs Türk toplumunu başsız ve dilsiz bırakmıştır. Kıbrıs Türk toplumu, sonraki dönemde işte bu yoksunluklarını gidererek Rum toplumu ile eşit hak ve özgürlüklere sahip olabilmenin mücadelesini vermiştir.

4. Kıbrıs Türklerinin Evkaf Kurumu ile İlgili Sorunları

Evkaf sistemi, Osmanlı döneminden kalma bir uygulamadır. Bu sistemde Osmanlı toplumunu oluşturanlar, sahip oldukları emlak üzerinden vergi ödemişlerdir. Ödenen bu vergilerden elde edilen gelir ise okul, cami, mezarlık, çeşme, köprü vb. toplum ihtiyaçlarını karşılamaları için nüfusları oranına göre bunlara geri dağıtılmıştır.

Osmanlı Devleti, evkaf sistemini 1571 yılından itibaren Kıbrıs'ta uygulamaya başlamıştır. Kıbrıs'taki topluluklar ihtiyaçlarını evkaf aracılığı elde edilen bu gelirden karşılamışlardır.

İngiltere, 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Konvansiyonu gereğince adanın yönetimini geçici olarak devraldıktan yaklaşık bir ay sonra 1 Temmuz 1878 tarihinde yaptığı yeni bir düzenleme ile evkafın yönetimini de belirlenmiştir. Yapılan düzenleme ile Kıbrıs Türk toplumuna ait emvali yönetecek heyet, İstanbul'daki Evkaf Nezareti tarafından atanacak bir Kıbrıs Türk müdür ile İngiliz yönetimi tarafından belirlenen bir İngiliz üyeden oluşmuştur.[191]

Kıbrıs Türk Evkafı bu şekilde düzenlenirken Rumlara ait evkafa yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Rumlar, kendi evkaflarının yönetimine hâkim olmuşlar ve yetkilerini paylaşmamışlardır. Bu durum, Rum toplumunun gelişimine

---

[190] **BCA 030–18–01–02–124–86–01**, T.C. Başbakanlık Muamelat Umum Müdürlüğü Kararı, No. 12014, " Muğla Avukatlarından Dersiam Yakup Celal Menziloğlu'nın Kıbrıs Müftüsü olarak atanması" hkk.
[191] Altan, **a.g.e.**, s. 676.

ve özelliklede eğitimine çok önemli katkılarda bulunmuştur.[192] Çünkü bu yolla elde edilen gelir Rum toplumunun ihtiyaç duyduğu bir alanda sarf edilirken, Türk toplumu bu gelirin harcanması için İngiliz üyenin onayına ihtiyaç duymuştur.

Kıbrıs Türk toplumunu, kendi evkaf yönetimine yapılan bu düzenlemeden rahatsız olmuştur. Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri, 29 Mart 1896 tarihinde İngiltere Sömürgeler Bakanı Joseph Chamberlain'e gönderdikleri bir mektupta, İngiliz işgalinden sonra evkafın kötü idare edildiğini belirtmişler ve başkanlığını Kadı'nın yapacağı evkafın Türk toplumunca seçilecek 8 kişilik bir heyet tarafından yönetilmesini önermişlerdir.[193] Bu istek İngiliz yönetimi tarafından dikkate alınmamış, yapılan düzenleme Birinci Dünya Savaşı'na kadar yürürlükte kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Kıbrıs'ın İngiltere tarafından tek taraflı ilhakı ile evkafın yönetimini belirleyen düzenleme sona ermiştir.

KıbrısTürk Evkafı, Kavanin Meclisi tarafından 1915 yılında kabul edilen "*Emvali Diniyeyi İslâmiye*" kanunu ile kamu kurumu haline getirilmiştir. Böylece evkaf üyeleri ve memurları İngiliz yönetiminin nüfuzu altında çalışmaya başlamışlardır.[194]

İngiltere, Kıbrıs'ın egemenliğini Lozan Barış Antlaşması ile "*de Juré* " olarak ele geçirmiş ve evkafla ilgili yeni bir düzenleme daha yapmıştır. İngiliz sömürge yönetimi, 1928 yılında Kavanin Meclisi'nde kabul edilen "*Emvali Diniyeyi İslâmiye İdaresi*" kanununda evkaf işleyişi şöyle düzenlenmiştir: [195]

> *" Müstemlekât Nazırı'nın onayına tabi olmak üzere Vali; zaman zaman ülkede var olan camileri, İslâm mezarlıklarını, Müslüman okullarını ve Müslüman cemaate ait diğer mal, para ve araziyi idare ve onlara nezaret vazifesiyle görevlendirilecek birisi müstemlekede yaşayan Müslümanlardan olmak üzere, evkaf murahhasları unvanıyla iki murahhas tayin edecektir. Bu murahhaslar yüklendikleri bu görevde ve evkafı ilgilendiren tüm hususlarda valinin gözetimi altında bulunacaklardır. Emval-i Dinîye-i İslâmiyeyi idare ve onlara nezaret vazifesiyle görevli murahhasların denetimleri tahtında olarak, müstemlekede Evkaf*

---

[192] Hasan Ali Yücel, " Kıbrıs Mektupları, İngiliz Döneminin Son Yıllarında Kıbrıs İzlenimleri", **Yeni Kıbrıs**, (Kasım 1998), s. 8.
[193] CO 67/99/12830 Sendall'dan Joseph Chamberlain'e, No:126'dan aktaran Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878–1960)", s. 152.
[194] Konur, **a.g.e.**, s. 40.
[195] **A.g.e.**, s. 41.

Dairesi unvanını haiz ve her zaman bu şekilde isimlendirilecek bir daire kurulacak ve sözü edilen daire, işbu fermanın öngördüğü maksatlar çerçevesinde bir hükümet dairesi addolunacaktır."

Yapılan düzenlemeden de anlaşılacağı gibi, 1915 yılında tek taraflı olarak gerçekleştirilen işlem, böylece hukuksal bir zemine oturtulmuş, Vali'nin Evkaf üzerindeki etkisi kesinleşmiştir. Burada dikkat çekici olan bir husus, kanunun adından da anlaşılacağı üzere, bu düzenlemenin sadece Kıbrıs Türk toplumu evkafına ait olmasıdır. Rumlara ait olan ve Ortodoks Kilise'nin kontrolündeki evkafa yönelik herhangi bir sınırlama veya kontrol mekanizması getirilmemiştir.

Bu durum, Kıbrıs Türk toplum lideri Mısırlızade Necati Bey tarafından Söz gazetesinde aşağıdaki gibi eleştirilmiştir: [196]

"*…Şimdiki Evkaf idare şeklinin iyi bir halde olmadığı, Türk cemaatinin büyük bir ekseriyetinin bu idare şeklinden şikâyet etmeleriyle sabittir. Halkın bu şikâyetlerini bitaraf bir görüş ve düşünüşle tetkik edersek istenilen ve aranılan doğru neticeyi elde edebiliriz. Bir defa halk kendi gözüyle görüyor ki Kıbrıs'ta mevcut diğer unsurlara ait vakıflarla, kendi vakıflarının idareleri arasında benzer ve uyar bir tarafı yoktur. Bu fark nereden hâsıl olmuştur ve bunu icap ettiren nedir? İngiltere Hükümeti Ada'yı Türkiye'den sulhan almış ve muvakkat bir zaman için vekâleten idare ettikten sonra Lozan muahedesi ile onu kendi müstemlekesine geçirmiştir. Lozan'da cereyan eden müzakerelerde Kıbrıs'taki İslâm Evkafı'nın Haşmetlü İngiltere Kralı Hazretleri'ne ait olacağına dair ne bir söz geçmiş ve ne de böyle bir madde kabul edilmiştir. Şu halde Kıbrıs Evkaf-ı İslâmiyesi hakkında şerefsudur buyurulan Ferman-ı Krali hangi esastan kuvvet almıştır?"*

Evkaf idaresine yönelik yapılan bu düzenlemenin sadece Kıbrıs Türk toplum haklarına yönelik bir müdahale olmadığını bu uygulamanın aynı zamanda Kıbrıs Türk toplumunu nasıl böldüğünü Kıbrıs Türk tarihçi İsmet Konur ise şu ifadelerle vurgulamıştır: [197]

"*…Aynı ada üzerinde yaşayan diğer cemaatlere ait vakıfların o cemaatlerin kendileri tarafından idare olunmasına izin veren aynı Hükümet'in, Kıbrıs İslâm Cemaatini böyle farklı bir muameleye tabi tutmasının sebep ve hikmeti bir türlü anlaşılamamıştır. Hükümetin Evkaf Dairesi'ni bir Hükümet*

[196] "Kanaatlerin Temeli Bilgidir", **Söz**, 23.02.1933, s. 1.
[197] Konur, **a.g.e.**, s. 42–44.

dairesi şekline sokması ve bütün kuvvetini Hükümetten alan, halka karşı mes'ul olmayan ve fakat halk namına söz söylemek yetkisine haiz olan murahhaslarla idare ettirmesi Kıbrıs Türk Cemaatini ikiye ayırmıştır: Evkafçılar ve muarızları.[198] *Bunlardan Evkafçılar, Cemaati hiç düşünmeden hareket ediyorlar ve hareket ederken yalnız Hükümeti memnun bırakmağa çalışıyorlar. Bundan dolayı hemen daima cemaatin emel ve arzularına muhalif icraatta bulunuyorlar. Cemaatin hayır ve iyiliğini düşünen kimseler ise evkafçıların bu hareketlerini tenkit ediyorlar ve tutulan yolun ve yapılan işlerin yanlışlığını ve sakatlığını halka bildirerek halkı ikaz ediyorlar. Buna mukabil evkafçılar ellerindeki salâhiyetlerden bil-istifade camiler, minareler yaptırmak sureti ile halkın gözünü boyamağa çalışıyorlar. Böylelikle iki zümre daima birbiriyle çarpışıyor ve zaten zayıf olan bünyelerini daha fazla yıpratıyor. Hükümet de Kıbrıs Türk Cemaati'nin bu iki zümresini birbirine kırdırarak İngiltere'nin ezelî siyasetini, "ayırmak ve ayrılan parçaları çarpıştırarak idare etmek siyasetini" başarıyla tatbik ettiğinden memnun, vaziyeti seyrediyor."*

Kıbrıs Türk toplumu liderleri, evkafla ilgili memnuniyetsizliklerini her fırsatta İngiliz sömürge yönetimine iletilmişlerdir. Kıbrıs Türk toplumu tarafından Kavanin Meclisi'ne seçilen Mısırlızade Necati Bey, Mehmet Zekâ ve Dr. Eyyüp Necmettin Bey tarafından ortaklaşa kaleme alınan ve 1930 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden İngiliz Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Shiels'e iletilen mektupta Kıbrıs Türk toplumunun evkaf ile ilgili beklentileri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir: [199]

"*…Evkaf Türk Murahhası ve memurlarının siyasetle alâkaları olmamalıdır. Bunu bütün cemaat namına rica ederiz. Evkaf Bütçesi, Kavanin Meclisi azası ve kazalar idare meclisleri Türk azaları arasından seçilecek birer zat ile Evkaf murahhaslarından mürekkep bir heyet tarafından tanzim edilerek Vali Hazretleri'nin tasviplerine arz olunacaktır. Evkafın İslâm cemaati ile alâkası bu suretle taht-i temine alınmış olur.*"

Kıbrıs Türk toplumunun evkafın yönetimi ile ilgili istekleri 1 Mayıs 1931 tarihinde Lefkoşa'da toplanan Milli Kongre kararları arasında da yer almıştır. Milli Kongre kararları arasındaki evkafla ilgili olarak kabul edilen madde şöyledir:[200]

"*…Kongre, Evkaf-ı İslâmiye'nin, sırf cemaat malı ve ecdad-ı izamımızın mekasid-i hayriye ve maarifperverane ile*

---

[198] Necati Özkan'ın önderliğinde faaliyet gösteren ve aralarında Remzi Okan, Ahmet Raşit, Fadıl Korkut, Necmi Avkıran ve Raif Denktaş gibi aydınların yer aldığı "*Halkçı*" grup.
[199] Birinci, **a.g.e.**, C. II, s. 260.
[200] "Milli kongra ve ittihaz ettiği mukarrerat", **Söz**, 7 Mayıs 1931, Sayı 486, s. 3.

ihdaskerdeleri olan bir cemaat müessesesi olmak itibarıyla, emr-i idaresinin de cemaata ait bulunduğuna kanidir…"

Milli Kongre'nin evkaf ile ilgili kararında, Kıbrıs Türk toplumunun atalarından kalan mallardan elde edilen gelirlerin toplum yararına kullanılmasını ve evkafın idaresinin Kıbrıs Türk toplumuna ait olması konusu vurgulanmıştır. Kongrenin kabul ettiği bu kararın altında yatan sebep ise Rumlara yönelik böyle bir kısıtlamanın olmaması, Kilise'nin Rum Evkafı'na ait malları istediği gibi kullanmasıdır.

Özellikle Ekim 1931 isyanı sonrasındaki baskı döneminde, Kıbrıs Türk toplumunun evkaf dâhil olmak üzere hiçbir isteğini gerçekleşmemiştir. Bu taleplere cevap alınmaması üzerine Söz gazetesi 1933 yılında konuyu bir kez daha gündeme getirmiş ve Kıbrıs Türk toplum isteklerine gereken önemin verilmesi istenmiştir.[201]

Evkaf İdaresi, Kıbrıs Türk toplum ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak kalmıştır. Özellikle Kıbrıs Türk toplumunun eğitim alanındaki geri kalmışlığının giderilmesinde de evkafın katkıları sınırlı olmuştur. Bununla birlikte Kıbrıs Türk Evkafı'nın, İngiliz sömürge yönetiminin adadaki çıkarlarına alet olmasını ve Türkiye'de gerçekleştirilen devrimlere karşı direncini, Söz gazetesi sahibi ve başyazarı Mehmet Remzi (Okan) Bey aşağıdaki gibi ifade etmiştir:[202]

"*…Kıbrıs'ta Evkaf idaresi son zamanlarda büsbütün kudurdu ve yalnız burada bulunan Türkleri değil bin zahmet ve çok yüksek fedakârlıklarla yaşattığımız ve yaşattığınız büyük İnkılâba zarar verebilecek işlere girişti.*
1. Bir takım hocalar buldu bunlar ve vaiz diye tayin etti ve her tarafa saldılar.
2. İmam ve hatip yetiştirecek vesilesi ile bir medrese açtı. Diğer kaza merkezlerinde bunun birer şubesi olmak üzere daha birkaç medrese açacağı zannolur.
3.Şimdiye kadar Arap harfleri ile neşrettiği Hakikat Gazetesini gündelik çıkarmak ve dağıtmak niyetindedir."

İngiliz sömürge yönetimi, Evkâf İdaresi dâhil olmak üzere Kıbrıs Türk kurumlarına yaptığı müdahalelerle, bir anlamda Türk toplumunu kendi kontrolü altına almaya çalışmıştır. İngiliz yönetiminin Kıbrıs politikaları, çoğunluk unsuru

---

[201] "Kıbrıs Valisi Raporunu Hazırlıyor ", Söz, 22.10.1933, s. 1'den aktaran Birinci, **a.g.e.**, C.II, s. 261.
[202] **BCA 030–10–00–00–83–548–2-7,** Söz Gazetesi Sahibi Mehmet Remzi Bey'den İsmet Paşa'ya gönderilen yazı, 12 Ocak 1933.

olan Rumlara karşı Türklerin desteğine her zaman ihtiyaç duymuş ve bu desteğin aksamaması için de Türk toplumunu kontrolü altına alabileceği her kurumu kendi denetimi altında kalmasına özen göstermiştir. Kıbrıs Türklerinin sonraki dönemde yaptıkları siyasi mücadelelerinin hedefinde işte bu farklı uygulamaların düzeltilmesi hep ilk planda gelmiştir.

5. Kıbrıs Rumlarının Enosis Faaliyetleri

Osmanlı Devleti toplum yapısını oluşturan iki ana topluluk vardır, Müslümanlar ve Gayrimüslimler. Osmanlı toplumunu oluşturan bu iki topluluk arasında toplumsal görevlerin paylaşımına yönelik bir iş bölümü yapılmıştır. Müslümanlar, bürokrasi ve askerlik başta olmak üzere daha çok devlet yönetiminde görev almışlar, gayrimüslimler ise özellikle ticaret başta olmak üzere kültürel ve sanatsal faaliyetler ile meşgul olmuşlardır.

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı fethedince kendi toplum yapısına uygun olan sistemi burada da tesis etmiştir. Ne var ki, Kıbrıs'taki gayrimüslimleri oluşturan toplumlar homojen bir yapı oluşturmamıştır. Adada bir yanda egemenliği elinde bulunduran Katolik Venedikliler, diğer yanda ise nüfus olarak çoğunluğu oluşturan ve Katolikler tarafından baskı uygulanan Ortodokslar bulunmuştur. Katolik ve Ortodokslar kadar çoğunluğa sahip olmasa da Lübnan asıllı Hıristiyan mezhebi olan Maronitler ile Ermenilerde adadaki diğer gayrimüslim toplumu oluşturmuşlardır.

Venedik döneminde baskı görmüş olan Ortodokslar, Osmanlı Devleti Kıbrıs'ı fethedince bir bakıma özgürlüğüne kavuşmuşlardır. Ortodoks Rumlar, Osmanlı Padişahı tarafından 1574 yılında Kilise'ye tanınan siyasi ve ekonomik imtiyazlar sonucu kısa sürede diğer Hıristiyan toplumlar içinde öne çıkmışlardır.[203]

Kıbrıs'taki toplumsal yapıyı oluşturan unsurlar 18. yüzyıl sonlarına kadar birbirleriyle uyum içinde yaşamışlar, üstlenilen toplumsal görevleri sorunsuz bir şekilde yerine getirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecine girmesiyle birlikte, her alanda olduğu gibi toplum yapısındaki bu uyum da bozulmaya başlamıştır. Osmanlı ekonomisinin kötü yönetimi ve kapitülasyonların gayrimüslimlere sağladığı imtiyazlar toplumsal uyumun bozulmasında önemli rol oynamışlardır.

---

[203] Yücel, **a.g.m.**, s. 8.

Kıbrıs'taki gayrimüslimlerde kapitülasyonların sağladığı imtiyazlardan faydalanmışlardır. Avrupalılar, Kıbrıs'ta ticari etkinliklerini artırmalarına paralel olarak bir liman şehri olan Larnaka'da çok sayıda konsolosluk açmışlardır. Kıbrıs'taki gayrimüslim tüccarlarda, özellikle İngiliz ve Fransız vatandaşlığına geçerek kapitülasyonların sağladığı ekonomik imtiyazlar sonucunda kısa sürede zenginleşmişlerdir.[204]

Tüccar Hıristiyanlar içinde burjuva sınıfı giderek güçlenirken, Müslümanlar geleneksel uğraşlarına bağlı kalmışlardır. Bu çift yönlü toplumsal farklılaşma, modernleşme sürecinde gayrimüslimlerin öne geçmesine ve sonraki dönemde yaşanacak etnik gerginliğe kaynaklık etmiştir.[205] Çünkü bir yanda toplum haklarının nasıl aranacağını bilen Rum toplumu diğer yanda ise toplum haklarını sağlayacak koruyucuya her zaman ihtiyaç duyan Kıbrıs Türk toplumu olmuştur.

Osmanlı toplum yapısı 19. yüzyılın başlarında çözülmeye başlamıştır. Özellikle Ortodoks Hıristiyanlar arasında yayılan Enosis fikri bu çözülmeyi hızlandırmıştır. Enosis faaliyetlerinin ana unsuru olan Rum milliyetçilerin temel motivasyonu ise Megali idea olmuştur. Megali İdea, Bizans imparatorluğunu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden ve Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden ele geçirerek, Konstantinopolis (İstanbul) başkent olmak üzere, Büyük Helen İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı hedefleyen politikanın simgeleşmiş ifadesidir. Bu politika doğrultusunda önce Yunanistan'ın bağımsızlığı sağlanacak ardından da Ege adaları, Batı Anadolu, Karadeniz bölgesi, Rodos, Girit, Bozcaada, Kıbrıs, Epir, Makedonya, Batı ve Doğu Trakya ele geçirilecek ve nihayet Konstaninopolis (İstanbul) imparatorluğun başkenti olacaktır.[206]

---

[204] Heide, Ulrich, Nationele Unabhaengigkeit im Spannungsfeld von Etnischen Unterschieden, Sozialen Konflikten und Kolonialpolitik, Haag Herchen Verlag, Frankfurt/Main, 1980, s. 57'den aktaran Niyazi Kızılyürek, **Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 210.

[205] **A.g.e.,** s. 212.

[206] İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s. 5; Türkiye Cumhuriyeti'ne dair kaynaklarda yapılan genel bir incelemede özellikle Türk Milli Mücadele dönemine dair bölümlerde karşımıza sıklıkla çıkan Megali İdea kavramının yalnızca Büyük Yunanistan Hayali, Yunan Düşü, Büyük Ülkü gibi açıklamalarla karşılanmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Megalo İdea şeklinde yanlış kullanımlar da mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çağla D. Tağmat, "Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri", **Türk- Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler**, Doğu Kitabevi-83, Tarih ve Uygarlık Dizisi–11, 1.Ba., İstanbul, 2014, s. 89.

Filiki Eterya örgütü, Megali İdea fikrini gerçekleştirmek maksadıyla 1814 yılında Rus Çarı Aleksandır'ın yaveri Aleksandır İpsilati tarafından Odesa'da kurulmuştur. Kilise'nin koruyuculuğu altında faaliyetlerini sürdüren Filiki Eterya örgütü Enosis fikrinin Kıbrıs'ta da gelişmesini desteklemiştir.[207]

Kıbrıs'ta, Kilise öncülüğünde bir isyanın hazırlıklarının yapıldığının duyulması üzerine 9 Temmuz 1821 tarihinde kiliselere baskın düzenlemiştir. Baskın sonucunda Filiki Eterya'ya ait çok sayıda silah ele geçirilmiştir. Bu girişimde sorumluluğu bulunan papazlar yakalanarak ya idam edilmiş ya da sürgüne gönderilmiştir. Sürgüne gönderilen papazlardan bir kısmı Roma'da bir araya gelmişler ve 6 Aralık 1821 tarihinde ilk Enosis bildirisini yayımlamışlardır. Bu bildiride, tüm Hıristiyan Krallara çağrı yapılmış ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için yardım etmeleri istenmiştir.[208] Rumlar, bu bildiriye rağmen 19. yüzyıl sonuna kadar harekete geçmemiş uygun şartların oluşmasını beklemişlerdir.

Filiki Eterya örgütü 1876 yılında dağılmıştır. Bu örgütün dağılmasından sonra Etniki Eterya örgütü 1894 yılında Atina'da kurulmuştur. Etniki Eterya örgütü bu tarihten sonra yapılan Enosis faaliyetlerini yürütmüştür.[209]

Enosis fikrinin Kıbrıs'taki iki ana destekçisi, Rum ruhban sınıfı ve Rum burjuvazisi olmuştur. Ruhban sınıfı ulusal geleneklerin sürdürülmesinde önemli bir rol üstlenmiş, Enosis mücadelesinin de en önünde yer almıştır.[210] Enosis faaliyetleri; Kilisenin aktif ve örgütlü yapısı, Rumların yüksek eğitim seviyesi ve Rum basınının etkili yayınları ile Yunanistan'dan adaya gelen görevliler ve izci kuruluşları sayesinde geniş kitleleri etkilemeye başlamıştır.[211]

Kıbrıs'ta hızla yayılan Enosis fikri, bütün Rumlar tarafından benimsenen siyasi bir proje olmanın yanı sıra, Helen kimliğinin oluşmasında da önemli bir faktör haline gelmiştir. Bir yanda yükselen milliyetçi akımlar, diğer yanda eşitlik temelinde tutarlı bir yurttaşlık geliştiremeyen Osmanlı Devleti politikaları, Rum

---

[207] **A.g.e.**, s.17.
[208] İsmail, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, s. 13-14.
[209] İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları,** s. 13.
[210] Robert Holland, Britain and The Cyprus Revolt, Athens, Potamos Publication, 1999, s.25–26'den aktaran Yuannos Katsurides, **Kıbrıs Komünist Partisi Tarihi, Sömürgecilik, Sınıf ve Kıbrıs Solu**, Khora Yayıncılık, Lefkoşa, 2014, s. 71.
[211] CO 883/6/5 Enclosure 5 in No.276, F.D. Newham to Haynes Smith, 4 Ağustos 1902'den aktaran Katsurides**, a.g.e.**, s. 71.

milliyetçiliğindeki yükselişi desteklemiştir. Bu koşullar Osmanlı Devleti'ndeki diğer toplumlarda olduğu gibi Rumların da dinamik bir milli kimlik formasyonuna yönelmesini kolaylaştırmıştır.[212]

Rum milliyetçileri, Kıbrıs'ın yönetiminin geçici olarak İngiltere'ye bırakıldığı ilk yıllarda İngiliz yönetimi ile iyi ilişkiler geliştirmişlerdir. İngiliz yönetimi ise bu ilişkinin bozulmasını istememiş ve nispeten zararsız olduğunu değerlendirdiği Helen milliyetçiliğinin Kıbrıs'ta yayılmasına göz yummuştur.[213]

İngiliz yönetimi, Rum okullarında Yunanistan'dan getirtilen Enosis içerikli kitaplarla öğretim yapılmasına, müfredatın da bu yönde düzenlenmesine karışmamış, Yunan halk kahramanlarının resimlerinin okul duvarlarına asılmasına izin vermiştir.[214]

Ancak İngiliz yöneticileri, çok geçmeden Rumların Enosis isteklerinin yarattığı potansiyel tehlikenin farkına varmışlardır. Zaten İngiltere'nin İstanbul İngiliz Büyükelçi Layard 1878 yılı Ağustos ayında İngiltere'ye gönderdiği raporda; Rumların adanın hâkimiyetini kazanmak istedikleri, bu sebeple Türkleri adadan kovmayı planladıkları ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamayı hedeflediklerini ifade ederek İngiliz Hükümeti'ni uyarmıştır.[215]

Rumlar, bu tespit üzerinden çok geçmeden karşılarına çıkan ilk fırsatı değerlendirmişlerdir. Şöyle ki, Rumlar adada Danışma Meclisi kurulacağını öğrenir öğrenmez harekete geçmişler, kurulacak meclisteki temsiliyetin nüfus oranlarına göre olmasını isteyen bir dilekçeyi İngiliz yönetimine vermişlerdir. Rumlar, çoğunlukta olacakları meclisin alacağı bir kararla Enosis'i gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır.[216]Fakat İngiliz yönetimi Rumların niyetini fark etmiş nüfus çokluğunu dikkate almakla birlikte meclisin böyle bir karar alabilmesinin önünü kesecek bazı düzenlemeler yapmıştır. Bu yapılan düzenlemeler kapsamında, meclis böyle bir kararı alsa bile, bu kararın uygulanabilmesi için Yüksek Komiser'in onayı şart koşulmuştur.

---

[212] Kızılyürek, **a.g.e**, s. 81.
[213] CO 67/ 223/39093 No.170, Coraine to Chamberlain, 25 Nisan 1928'den aktaran Katsurides, **a.g.e**, s. 71.
[214] Hill, **a.g.e.**, C.IV., s. 492.
[215] Osman Metin Öztürk, **Doğu Akdeniz ve Kıbrıs**, Altınküre Yayınları, İstanbul, 2007, s.70.
[216] İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s. 28.

Danışma Meclisi kurulduktan sonra taraflar şöyle şekillenmiştir: bir yanda Enosis'i gerçekleştirmek isteyen Rumlar diğer yanda ise bu isteği sürekli olarak reddeden İngiliz yöneticileri ve Kıbrıs Türkleri. Bu kapsamda yaşanan bir olay 7–8 Nisan 1881 tarihlerinde meydana gelmiştir. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılacağı yolundaki söylentiler üzerine sokaklara çıkan Enosis taraftarları " *Teselya-Epir-Kıbrıs; Yaşasın Enosis*" çığlıkları ile taşkınlıklar yapmışlar, Helen Kulübü, İngiltere Başbakanı Gladston'a bir teşekkür telgrafı yollamış, Rum gazeteleri Enosis konusunda uzun yorumlar yayınlamışlardır. Ancak Başbakan Gladstone, telgraflara verdiği cevapta Kıbrıs Konvansiyonu'na göre böyle bir durumun söz konusu olamayacağını belirtmiştir.[217] Kıbrıs Türk toplumu ise, artan Enosis girişimleri karşısında 12 Nisan 1881 tarihinde İngiliz Yüksek Komiseri'ne ve Bab-ı Âli'ye birer telgraf göndererek tepkilerini ve kaygılarını dile getirmişlerdir. O dönem Kıbrıs Türk halkının lideri olan Müftü Hacı Ali Rıfkı Efendi tarafından İngiliz Yüksek Komiseri'ne gönderilen telgrafta şu hususlar yer almıştır: [218]

> "*…Kıbrıs'ın Yunanistan'a verileceği, inanılır bir şekilde etrafta söylenmektedir. Eğer bu gerçekse, böyle bir hareketin bizi mahvedeceği düşüncesindeyiz. Can ve şerefimizin korunması için Babı-Âli'ye başvurduk. Aynı başvuruyu etkin önlemler alması için İngiliz hükümetinden de yapıyoruz.*"

İngiliz yönetimi, Rumların Enosis yönündeki girişimlerinin farkına varmış ve daha önce almış olduğu önlemlere ilave olarak 1893 yılında yeni bir düzenleme daha yapmıştır. Yapılan bu düzenleme ile Rumların Enosis içerikli kanunları yasalaştırmalarını engellemek için Kavanin Meclisi'ne bu yönde bir teklifin getirilmesi yasaklanmış, buna rağmen alınacak her türlü kararın yasa dışı olacağı ilan edilmiş, Yunanistan'la birleşmeyi amaçlayan cümlelerin kanun metni içerine girmesini engellenmiştir.[219]

Enosis faaliyetleri, 1896 yılında yeni bir boyut kazanmıştır. Girit'te, Yunan ordusunun da desteği ile Enosis amaçlı isyan başlatılmıştır. Osmanlı -Yunan Savaşı'nın başlamasına da sebep olan bu gelişme sırasında Etniki Eterya örgütünün "*Bütün Yunanlıları Kurtarma*" başlığı ile Atina gazetelerinde yayınladığı bildirisi, Kıbrıs'ta yeni bir Enosis dalgasının doğmasına neden olmuştur. Bildiride, "*Yunan*

---

[217] Hill, **a.g.e**, C.IV, s. 498.
[218] Aynı yer.
[219] CO 67/97, 29 Jan. and 2 March 1893'den aktaran Hill, **a.g.e**, C.IV, s. 493.

ulusunun büyük bir kısmının Türk boyunduruğu altında kaldığı, onları kurtarmanın tüm Yunanlıların görevi olduğu" belirtilmiş, Osmanlı topraklarındaki tüm Rumlar Türklere karşı savaşa çağrılmıştır.[220] Bu arada Yunanistan'ın Kıbrıs Konsolosu Philemon, Yunan ordusu için Kıbrıs'tan gönüllü toplamış ve bunları 1897 yılında savaşa göndermiştir.[221] Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki bu savaş 10 Eylül 1897 tarihinde imzalanan İstanbul Antlaşması ile sona ermiştir. Antlaşma ile Girit Osmanlı yönetiminde kalmış ancak Padişah'ın atadığı bir Hıristiyan vali tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti, savaşı kazanmasına rağmen İngiltere, Fransa ve Rusya'nın baskıları sonucu Girit'in yönetiminden vazgeçmiştir. Bu düzenleme sonucunda Yunanlı bir prens, Girit Yüksek Komiseri olarak atanmış, Girit hukuken olmasa da fiilen Yunanistan'ın yönetimi altına girmiştir. Ta ki, Girit Meclisi'nin 1908 yılında alacağı bir karar ile Yunanistan'a ilhak olana kadar.[222]

Girit'te ulaşılan bu sonuç Kıbrıs'taki Enosis taraftarlarını heyecanlandırmıştır. Çünkü Girit'te geçici bir yönetim oluşturulmuş, üstelik bu yönetim İngiltere'nin garantörlüğünde tesis edilmiştir. İngiltere'nin garantör olduğu Girit Meclisi ise Yunanistan'a ilhak olmayı isteğini kabul etmiştir.

Bu gelişmelerin yaşandığı sırada, "*Vatanseverler Derneği*" adı altında bir örgüt 1899 yılında Atina'da kurulmuştur. Derneğin amacı, Girit'teki yönetim değişikliğinin Kıbrıs'ta da gerçekleştirilmesini sağlamak olarak ilan edilmiş ve Enosis faaliyetlerinin çok yoğun olduğu Limasol'da derneğin bir şubesi açılmıştır. Vatanseverler Derneği'nin Kıbrıs'taki faaliyetleri Enosis girişimlerinin daha örgütlü ve etkili olarak yapılmasını sağlamıştır. Kıbrıs'taki Yunan Konsolosu Philemon ile Kilise, bu örgütlü faaliyetlerde dernekle iş birliği halinde olmuştur. İngiliz yönetimi bu iş birliğinin farkına varmış ve Yunan Konsolosu'nun geri çağrılması yönünde Atina'ya baskı yapmıştır. Konsolos, yapılan baskı sonucu 1900 yılında Yunanistan'a geri dönmüştür. Ancak Kıbrıs'a atanan yeni Yunan Konsolosu da eskisini aratmamıştır. İngiliz yönetimi, yeni konsolosun Enosis faaliyetlerine açık destek vermesi halinde tanıma prosedürünü geri çekeceğini Yunan hükümetine bildirmiştir.

---

[220] Salahattin Salışık, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, İstanbul, 1968, s. 164.
[221] Ahmet C. Gazioğlu, "Sempozyuma Sunulan Tebliğler" **Yeni Kıbrıs**, (Ekim 1987), s. 14; Hill, **a.g.e**, C.IV, s. 501–502.
[222] İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s. 73.

Bunun üzerine Yunan Hükümeti, konsolosu başka bir göreve atamak zorunda kalmıştır.[223]

Yunan konsosloslarının Enosis girişimlerine verdiği destek, bu geri çekmeye rağmen, sonraki dönemlerde de devam etmiştir. İngiltere, Yunan konsoloslarının Enosis faaliyetlerine sürekli müdahale etmesine rağmen konsosloslar bu tutumlarından vazgeçmemişlerdir.

Rumların Enosis faaliyetleri sadece Yunan konsolosları ile sınırlı kalmamıştır. Rum okullarında görevli Yunanlı öğretmenler de Enosis faaliyetlerine destek vermişlerdir. İngiliz Eğitim Müfettişi F.D. Newham'ın 4 Ağustos 1902 tarihinde yazdığı "*İlkokullarda Helen Propagandası*" başlıklı raporda; her Rum okulunda Yunan bayrağı ve mavi-beyaz renkli şeritlerin göze çarptığı, duvarlarda Yunan halk kahramanlarının veya Kral ailesinin resimlerinin asılı olduğu, tarih ve coğrafya ders kitaplarında Yunan tarih ve coğrafyasının öğretildiği ifade edilmiştir.[224]

Rumların Enosis faaliyetleri 20. yüzyılın başlarından itibaren yeni bir şekil almaya başlamıştır. Şöyle ki, bir yandan Rumların Enosis faaliyetleri artarken diğer yandan da Kıbrıs Türklerinin karşı mücadelesi de şekil değiştirmiştir. Kıbrıs Türkleri artık Enosis faaliyetlerine karşı şikâyetlerini hem İngiliz yönetimine hem de İstanbul'a iletme girişimlerine ilave olarak can güvenliklerini korumak için silahlanmaya da başlamışlardır.

İngiliz Yüksek Komiseri Haynes Smith tarafından 12 Mayıs 1903 tarihinde Sömürgeler Bakanı Chamberlain'e gönderilen raporda bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:[225] "…*Türkler tedirgin ve korunmak için silahla dolaşıyorlar. Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşme ajitasyonlarının Majestelerinin Türk uyruklularını terör altına koymasına izin vermemeliyiz. Önlemleri artırma kararındayım*."

Kıbrıs Türklerinin, adanın gerçek sahibinin Osmanlı Devleti olduğu, İngiltere'nin buradan ayrılması halinde Kıbrıs'ın gerçek sahibine verilmesi gerektiği

---

[223] CO 67/121, 18 Oct. 1899, Egerton to Salisbury'den aktaran Hill, **a.g.e.**, C.IV, s. 506.
[224] CO 67/32/38538; Haynes Smith'ten Chamberlain'e gizli yazı, Trodos, 30.08.1902'den aktaran Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878–1960)", s. 154.
[225] CO 883/6, No.57, Haynes Smith'ten Chamberlain'e, 12 May 1903, Confidental'dan aktaran Gürel, **a.g.e.**, C. I, s. 47.

yönündeki talebi sonrasında, Türk ve Rum toplumları arasındaki gerginlik artmaya başlamıştır. Yüksek Komiser'in, 6 Temmuz 1903 tarihinde "*…Kıbrıs Konvansiyonu'na göre şartlar oluştuğunda, Ruslar işgal ettiği bölgeleri terk ederse, Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'nden başka bir devlete verilmeyeceğini"*[226]söylemesi ile yaşanan gerginlik bir süreliğine yatışmıştır.

İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta kurduğu anayasal sistemin hassas dengeler üzerine kurulduğu daha önce ifade edilmiştir. Özellikle Kıbrıs Türk üyelerden herhangi birinin Kavanin Meclisi'nde bulunmaması durumunda yapılacak bir oylamada, Rum üyelerinin oyları ile önerilen yasa meclisten oy çokluğuyla geçebilmiştir. İngiliz yönetimi her ne kadar 1893 yılı düzenlemesi ile Enosis talebini içeren herhangi bir yasanın meclisten geçmesini engellemişse de Rumlar bu yöndeki girişimlerinden vazgeçmemişlerdir. Nitekim Kavanin Meclisi'nin 5 Temmuz 1903 tarihindeki oturumda, seçilmiş 3 Kıbrıs Türk üyeden birinin olmamasını fırsat bilen Rum üyeler tarafından verilen bir bildiride, "*…Anavatan Yunanistan'la birleşmelerini öngören ve ulusal benliklerine kavuşmaları tam olarak tatmin edilene dek, Kıbrıs (Rum) halkının ve Meclisinin siyasi bir bilinçle hareket etmeye kararlı oldukları...*"[227] belirtilmiştir.

Bundan bir sonra yapılan oturumda söz alan Kıbrıs Türk üyeler, böyle bir bildirinin meclisin veya Kıbrıs halkının tamamının isteği gibi gösterilmesine şiddetle karşı çıkmışlardır. Aynı oturumda, atanmış İngiliz üyelerinde desteği ile aşağıdaki karar oy çokluğu ile kabul edilmiştir:[228]

> "*…Adanın tüm Müslüman toplumu, çoğunluk oyuyla geçirilen Meclis kararında içerilen önerilere şiddetle karşı çıkmaktadır….Şanlı İngiliz Hükümetinin adayı terk etme durumu ortaya çıkarsa, Müslüman Türk toplumu adanın yasal sahibi (olan) Osmanlı İmparatorluğu Hükümetine iadesini arzu ve umut etmektedir*."

Rumlar, bu kararı aynı günün akşamı başta Limasol şehri olmak üzere birçok yerde protesto etmiş, bazı yerlerde ise Kıbrıs Türklerine yönelik saldırılarda da bulunmuşlardır. Kıbrıs Türkleri, bu saldırılar üzerine, İngiliz yönetimine 8 Temmuz

---

[226] Hill, **a.g.e**,, C.IV, s. 503.
[227] "Tarihi Süreç İçinde Enosis, Enosis Mücadelesine İlişkin Gizli İngiliz Belgelerinden Örnekler, Kıbrıs Yüksek Komiseri Sir W.F.Haynes Smith'ten Sömürgeler Bakanı Mr. Chamberlain'e", **Yeni Kıbrıs**, (Ocak 1989), s. 21.
[228] Aynı yer.

1903 tarihinde verdiği dilekçede, gerekli önlemlerin alınmasını aksi halde bir çatışmanın kaçınılmaz olduğunu vurgulamışlardır.[229]

Yunanistan, 1904 yılında Enosis faaliyetlerine desteğini artırma kararı almış, hatta adaya silah bile göndermeye ile başlamıştır.[230]Bu durumu tespit eden Yüksek Komiser Haynes Smith, 21 Nisan 1904 tarihinde İngiltere'ye gönderdiği raporda yaşananları şöyle aktarmıştır:[231]

> *"...Varış yeri olarak Kıbrıs bildirilen ve Brindiz'den[232] yola çıkarılan silah ve cephaneyle ilgili bu ayın 8'i tarihli gizli yazınızı aldım…Örgütlerini sürekli güçlendiriyorlar ve her gün biraz daha ileri gidiyorlar. Majesteleri Hükümetinin kendilerini bırakacağı son noktaya kadar ilerlemek niyetindeler."*

İngiliz yönetiminin, Enosis faaliyetlerini daha çok Kıbrıs'taki Yunanlıların kışkırttığını çok önceden tespit etmiş olmasına rağmen aldığı önlemler yeterli olmamıştır. Bu durumu kontrol altına almak isteyen İngiliz yönetimi, 1904 yılında yaptığı yeni bir düzenleme ile Osmanlı ya da İngiliz uyruğunda olmayanların seçme ve seçilme haklarına kısıtlama getirmiştir. Yapılan düzenleme ile seçme ve seçilme

---

[229] *"EKSELANSLARI,*

Biz aşağıda imza sahibi Müslümanlar, maruzatımızı görüşlerinize getirmeyi istirham etmekteyiz. Ekselanslarının malumudur ki, uzun yıllardan beri Hıristiyan Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını planlamaktadırlar.

Büyük bir üzüntüyle görmekteyiz ki, devamlı olarak bu amaç için mitingler düzenlemektedirler. Ayın 6'sında Pazartesi gecesi, saat 10 civarlarında (Rumlar) Müslüman sakinleri büyük bir heyecana sevk edecek şekilde Kilise çanlarını çalmaya başladılar. Tüm bunların nedenine ilişkin hiçbir bilgisi olmayan Müslüman toplum paniğe kapıldı. Kasabada yangın çıktığını varsaydı. Yangına ilişkin hiçbir belirti görmeyen ve Rumların kitleler halinde Kilise'ye akın ettiğini gören Müslüman toplum şaşkına döndü. Müslüman sakinler bu yüzden büyük bir korku yaşadılar. O gece Rumların kendilerine saldıracağı inancına vardıkları için, geceyi bir terör havası içinde geçirdiler. Eğer Rumların gerek konuşmalarında gerekse eylemlerindeki bu saldırgan ve tahrikkâr tutum sergilenmeye devam ederse, bu tür çatışmanın veya büyük bir ayaklanmanın meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Öte yandan Müslüman toplum sükûnetle ve hükümete bağlılık ruhu içinde, bu tür kabul edilmez olaylara sessiz kalarak yanıt vermiştir.

Polis, Rumların bu gösterilerini önlemek için her türlü çabayı göstermişse de, kuvvetin azlığı nedeniyle çabaları istenen sonucu vermemiştir. Durum böyle olunca da söz konusu gösterilerin şiddeti artacaktır. Bu nedenle bu tür düzeni bozucu eylemlere gelecekte izin verilmeyeceği umudunu belirtmek isteriz. Ayrıca güvenliğimizi sağlamak ve bize koşulların gerektirdiği korumayı vermek için, gerekli önlemleri alma yönüne gideceğine güveniyoruz.

İMZA: H.Hüseyin Mühürcü, Mahmut Gaznevi, Şakir Hüseyin Hasan, Mehmet Raif, Ali Hasan Kapudan, Muhtar ve 174 kişi." Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s. 77–78.

[230] **A.g.e**, s. 92.

[231] CO 883/6, No.58, Haynes Smith'ten Lyttleton'a, 21 April 1904 (Confidental)'den aktaran Gürel, **a.g.e**, C.I, s. 48.

[232] İtalya'nın güneyindeki Puglia bölgesinde liman şehridir.

hakkına sahip olabilmek için asgari 5 yıl adada oturma şartı aranmaya başlanmıştır.[233]

Rumlar sonraki dönemde Enosis ile ilgili girişimlerinde karşılarına çıkan her fırsatı değerlendirmeye devam etmişledir. Rumlar, İngiliz Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Winston Churchill'in 1907 yılındaki Kıbrıs ziyaretini bu amaç için bir fırsat olarak değerlendirmişler ve Enosis telebinde bulunmuşlardır. Churchill, Kavanin Meclisi'nin 10 Ekim 1907 tarihindeki toplantısında söz almış ve Kıbrıs'ın kesinlikle Yunanistan'a verilmeyeceğini, adanın Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu belirtmiş ve Enosis isteğini geri çevirmiştir.[234]

İngiliz yönetimi, Enosis faaliyetlerine karşı önlemler alırken, Kıbrıs Türklerinin karşı girişimlerine de destek vermiştir. Nitekim Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenlerinden Kavanin Meclisi üyesi Mehmet Şevket Bey'in 1909 yılında verdiği bir öneri, İngiliz üyelerin de desteği ile kabul edilmiştir. Söz konusu öneride şu hususlara değinilmiştir:[235]

> *"...Biz İslam üyeleri, Rum üyelerinin Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı konusunda olan isteklerine itiraz eder, Osmanlı ve İngiliz devletleri arasında, adanın boşaltılması konusunda görüş birliği oluştuğu zaman, onun gerçek sahibi bulunan Osmanlı Devletine geri verilmesini dileriz.*"

Rumlar, Trablusgarp Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin zor duruma düşmesini bile Enosis girişimleri için fırsat olarak kabul etmişlerdir. Kavanin Meclisi Rum üyesi Theodotou, 18 Ağustos 1911 tarihinde yayımladığı bildiride İngiltere'de yaptığı temasları anlatmış, İngiliz yönetiminden Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesini talep ettiğini ilan etmiştir. Kıbrıs Türkleri, bu bildiri sonrasında tepkilerini göstermek için geniş katılımlı mitingler düzenlemiştir. Kavanin Meclisi Kıbrıs Türk üyesi Mehmet Şevket Bey'in girişimi ile 1911 yılı Eylül ayında Lefke ve Lefkoşa'da yapılan mitinglere çok sayıda kişi katılmıştır. Mehmet Şevket Bey mitingde yaptığı

---

[233] CO 883/6, No.58, Lyttleton'dan Haynes Smiht'e Downing St., 5 May 1904 (Confidental) ve H.Smith'ten Lyttleton'a, Nicosia, 8 June 1904'den aktaran Gürel, **a.g.e** , C.I, s. 48.

[234] İsmail**, İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s.115-123; Sömürgeler Bakanı Müsteşarı Churchill'in adayı ziyareti esnasında, "Kıbrıs Konvansiyonu'nun geçerliliğini yitirdiğini, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi gerektiğini" söylediğini aktarmaktadır. Fakat İngiltere'nin dış politikası göz önüne alındığında Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesinin söz konusu yapılmayacağı daha gerçekçi olacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz.Hill, **a.g.e.**, C.IV, s. 515-516.

[235] Mirat-ı Zaman, 17-24 Mayıs 1909'den aktaran İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s. 166.

konuşmada, "…*Kıbrıs'ın Osmanlı Hükümeti'nden başka hiçbir devlet tarafından işgal edilmesine izin vermeyeceklerini*…"[236] vurgulamıştır.

Yunanlı provokatörler, kilisenin faaliyetlerinin yoğunlaştığı 1912 yılında Kıbrıs'ta geniş çaplı Enosis toplantıları yapılmıştır. Enosis kararının alındığı bu toplantılar sonrasında adanın birçok yerinde Kıbrıs Türklerine yönelik saldırılar da yapılmıştır.[237] Kıbrıs Türkleri, özellikle 20. yüzyıl başlarından itibaren zaman zaman artış gösteren bu saldırılar karşısında kendilerini savunmak için silahlanmış olsalar da can güvenliği endişelerini her zaman hissetmişlerdir. Kıbrıs Türklerinin güvenlik endişelerini yoğun olarak hissettikleri bu dönemde Rumların Enosis girişimleride artarak devam etmiştir. Balkan Savaşları sonunda bazı adaların Yunanistan'a terk edilmesi Rumların Enosis girişimlerini artırmıştır. Lefkoşa'da yayınlanan Ancria adlı Rum gazetesinde çıkan bir makalede, Kıbrıs'ın da diğer adalar gibi Yunanistan'a verilmesi iddia edilmiş, söz konusu gazete Rum köylerine dağıtılarak haberin etkisi artırılırken Kıbrıs Türkleri bu durum karşısında endişelenmeye başlamışladır. Bu durum Kıbrıs Başkadısı tarafından Sadaret Makamı'na rapor edilmiştir.[238]

Rumların Enosis faaliyetleri 1914 yılında yeni bir şekil almıştır. Şöyle ki, İngiltere 5 Kasım 1914 tarihinde yayınladığı Krallık Emri ile Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak etmiştir. Bu durum en çok Rumları sevinmiştir. Çünkü Rumlar, Yunan dostu olan ve Girit'i Yunanistan'a kazandıran İngiltere'nin eninde sonunda Kıbrıs'ı da Yunanistan'a vereceğine inanmışlardır. Nitekim Başpiskopos, ilhaktan 3 gün sonra 8 Kasım 1914 tarihinde Yüksek Komiser'e gönderdiği mektupta; İngiliz yönetimini verdiği karardan dolayı kutlamış, "…*alınan kararı, Enosise ulaşmada bir adım olarak gördüklerini*"[239] belirtmiş, adanın Yunanistan'a verilmesi halinde güvenlik endişesi duyacak Kıbrıs Türklerine İngiltere'nin garantör olmasını önermiştir.[240]

---

[236] Vatan, 16 Ekim 1911'den aktaran Harid Fedai, "Enosis'i Protesto Mitingleri", **Yeni Kıbrıs,** C. IV, Sayı: 11 (Ağustos-Eylül 1987), s. 11.
[237] CO 883/7,No:72, 21 Mayıs 1912 tarihli rapor'dan aktaran Gürel, **a.g.e**.,C. I, s. 51.
[238] **BOA, HR- SFR-03-M-03-03-1913**, Kıbrıs Kadısı Tarafından Sadaret Makamına Gönderilen Yazı.
[239] FO 371/2143 Goold Adams'tan Harcourt'a, 20 Kasım 1914, No:212'den aktaran Gürel, **a.g.e.**, C.I, s. 68.
[240] Hill, **a.g.e**., C.IV, s. 521.

Rumların Enosis faaliyetleri açısından savaşın birinci yılında önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. İngiltere, Yunanistan'ın Bulgarlara karşı savaşan müttefiki Sırbistan'a yardım etmesi halinde Enosis'i kabul edeceğini Yunan Hükümeti'ne iletmiştir. İngiliz Sömürgeler Bakanı Bonar Law, Kıbrıs Yüksek Komiseri'ne 16 Ekim 1915 tarihinde gönderdiği yazıda konu ile ilgili olarak şu talimatı vermiştir:[241]

> *"...Kıbrıs'ın Yunanistan'a önerildiğini Başpiskoposa ve diğer önde gelen kişilere bildiriniz ve kendilerine yinelenmesi uzak bir olasılık olan böyle bir avantajdan yararlanarak, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını sağlayabilmek için derhal Atina'ya giderek istekleri doğrultusunda Kral ve parlamento üzerinde baskı oluşturmalarını öneriniz. Bu amaç doğrultusunda kendilerine elinizdeki bütün olanaklarla destek olmanız için tam yetkilisiniz.*"

Ancak Yunan Hükümeti, İngiltere'nin teklifini reddetmiştir. Birinci Dünya Savaşı askeri safhasının 1918 yılı sonbaharında tamamlanmasından sonra başlayan barış antlaşması hazırlık sürecinde Rumlar, Enosis isteklerini daha örgütlü olarak yapmaya karar vermişlerdir. Kıbrıs Başpiskoposu III Cyrill başkanlığında oluşturulan Kavanin Meclisi üyelerinden oluşan heyet 3 Ocak 1919 tarihinden itibaren Londra'da Enosis amaçlı lobi faaliyetlerine başlamışlardır.[242] İngiltere Sömürgeler Bakanı, Enosis isteklerinin kendisine iletilmesi üzerine, heyetin tüm Kıbrıs halkını temsil etmediğini söyleyerek bu isteği geri çevirmiştir.[243] İngiliz Sömürgeler Bakanı'nın bu tavrı savaş esnasında yapılan teklifi kabul etmeyen Yunanistan'a karşı tepki mahiyetinde olmuştur. Fakat Rum heyeti, İngiltere'nin tavrına rağmen İngiliz kamuoyunu ve politik çevreleri etkilemek için 1919 yılı sonuna kadar Londra'da kalmış ve Enosis yönündeki çabalarını sürdürmüştür.[244]

Rumların 1919 yılından sonra izledikleri Enosis politikası, Yunanistan'ın Küçük Asya seferinde elde edeceği başarıya odaklanmıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs

---

[241] FO 371/2273, 16 Ekim 1915'den aktaran İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s. 220.
[242] **A.g.e.**, s. 224.
[243] Dimitri Kitsikis, " I.Singritiki İstorakis Elladoske Turkıastan", Çeviren Abdurrahim Dede, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, C.II, Sayı 8, 1980,s. 225'den aktaran İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları,** s. 234.
[244] Hill, **a.g.e.**, C.IV, s. 529.

Konsolosu[245] koordinatörlüğünde yapılan kampanyaya katılan gönüllü Rum gençleri Anadolu harekâtında savaşmak için Yunan ordusu saflarına katılmışlardır.[246]

Rumlar, Enosis amacına ulaşmak için her yolu denemeye başladıkları bu dönemde Ulusal Konsey adı ile bir örgütü 12 Nisan 1920 tarihinde Lefkoşa'da kurmuşlardır.[247] Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin önde gelenleri ve Kavanin Meclisi Rum üyelerinden oluşan bu örgüt, Enosis faaliyetlerini tek elden yürütmüştür. Öyle ki, Ulusal Konsey'in aldığı bir karar gereğince, Kavanin Meclisi'ndeki tüm Rum üyeler İngiliz yönetiminin Enosis isteklerine karşı olumsuz tutumunu protesto etmek için 1920 yılı Aralık ayında topluca istifa etmişlerdir.[248] Rumlar, bu karar doğrultusunda 1922 yılında yapılan Kavanin Meclisi seçimlerini de protesto ederek toplantılara katılmamışlardır.[249]

Rumların Enosis girişimleri sadece bu faaliyetlerle sınırlı kalmamıştır. Yunan ordusunun Batı Anadolu'daki kısmi başarılarını fırsat bilen Rum Ortodoks Kilisesi, 25 Mart 1921 tarihinde Kıbrıs'ta Enosis plebisiti yapmıştır. Kiliselerde toplanan Rumlar ayin sonrası Enosis taleplerini içeren metni oybirliği ile kabul etmişlerdir.[250] Adanın Yunanistan'a ilhakını belirten bu karar daha sonra tüm din adamları, köy

---

[245] Doğru Yol, 12 Temmuz 1920'den aktaran İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, s. 251

[246] Alithia, "Bilinmeyen Katkı", 27 Ağustos 1991.'den aktaran İsmail, **a.g.e.,** s. 387.

[247] Hill, **a.g.e.**, C.IV, s. 533.

[248] Başkanlığını Başpiskopos III Cyrill'in yaptığı Ulusal Konsey'de; Kition, Baf ve Girne piskoposları örgütün üç bölge sorumlusu olarak görev almışlardır. Yönetim Kurulu, Başpiskopos başkanlığında üç piskopos ve Kavanin Meclisi'ndeki 12 Rum üyeden oluşmuştur. Ulusal Konseyin amacı Enosis için savaşmak olarak belirlenmiştir. Doros Alastos, Cyprus in History, Londra, 1955, s.349-350'den aktaran İsmail, **a.g.e.,** s. 253

[249] Hill, **a.g.e.**, C.IV, s. 534-535.

[250] Söz konusu plebisit için oya sunulan metin şöyle idi;
"*Aşağıda imzaları bulunan ... Köyü sakinleri-Kutsal Kilisedeki bugünkü toplantılarında, Devrimlerinin 100. yılı dolayısı ile dua ettikten sonra, neredeyse tüm Elen topraklarından tutsak olarak kalan tek yer olarak bizim vatanımızın kaldığını da dikkate alarak şu kararı alıyoruz:*
Madde 1: *Tanrının ve insanların huzurunda, beyan ve ilan ederiz ki, bizim isteğimiz tektir; o da değişmezdir. Bu ise Anavatan Yunanistan ile birleşme arzumuzdur.*
Madde 2: *İlan ediyor ve diyoruz ki bize verilebilecek hiçbir imtiyaz hiçbir vaad ve hiçbir dünyevi güç fikrimizi başka herhangi bir rejim lehine değiştirmeyecek ve isteklerimizden farklı bir rejimi bize kabul ettiremeyecektir.*
Madde 3: *Bu isteğimizle ilgili olarak Yunanistan Hükümetinden anlayış, liberal İngiliz halkından da adalet, ahlak, özgürlük meselesinden ibaret olan isteğimize de destek bekliyoruz.*
Madde 4: *Kıbrıs'ın Başpiskoposuna ve Rum milletvekillerine üç nüsha olarak hazırlamış bulunduğumuz bu kararımızı İngiliz Krallığı Hükümetine ve Anavatanımız Yunanistan'a ulaştırmaları ricasında bulunuyoruz.".* "Enosis ile İlgili Talebimiz Değişmedi", Agon Gazetesi, 24 Mart 1991'den akratan İsmail, **a.g.e.,** s. 382.

kalkınma encümenleri ve okul komiteleri tarafından imzalanmış ve İngiltere ile Yunanistan'a posta ile gönderilmiştir.[251]

Rumlar, bu girişimlerine ilave olarak 3 Haziran 1923 tarihinde Enosis kurultayı düzenlemişlerdir. Kurultay sonunda uzlaşılan muhtıra İngiltere Sömürgeler Bakanı'na gönderilmiştir. Ancak Sömürgeler Bakanı'nın önergeye verdiği cevap, İngiltere'nin Kıbrıs'la ilgili politikasını açıkça ortaya koymuştur: "….*Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı olayı artık sona ermiştir*." [252]

İngiliz Hükümeti'nin, Enosis faaliyetlerini sürekli geri çevirmesine rağmen İngiltere'de 1924 yılında yapılan seçimleri İşçi Partisi'nin kazanması, Rumları tekrar umutlandırmıştır. Çünkü İngiliz İşçi Partisi, liberal prensipleri kapsamında Rumların Enosis isteklerine sempatiyle yaklaşmıştır. Kıbrıs Başpiskoposu Cyrill, 25 Şubat 1924 tarihinde Sömürgeler Bakanına bir mektup göndermiş ve Enosis taleplerini yinelemiştir. Başpiskopos Cyrill, mektubunda şunları ifade etmiştir: "… *Bern'deki Sosyalist Partiler Kongresi'nde Kıbrıs'ın Yunanistan'a geri verilmesi kararını desteklemiş bulunan R.Mac Donald'ın İngiliz Hükümetinin başına gelmesi Kıbrıs halkında olağanüstü sevinç yaratan bir olay olmuştur*." [253] Ne var ki, İşçi Partisi de tıpkı selefleri gibi Rumların Enosis isteklerine yine olumsuz cevap vermiştir.

İngiltere, Kıbrıs'ı "*Taç Kolonisi*" olarak ilan ettiği 1925 yılında adadaki siyasal yapıyı tekrar düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme ile Kavanin Meclisi'ndeki üye sayıları arttırılmıştır. Rumlar bu gelişmenin Enosis için bir fırsat olacağını ummuşlar ancak yapılan yeni düzenleme de buna fırsat vermemiştir. Başpiskopos Cyrill, bu durumu protesto eden bir dilekçeyi, 1 Mayıs 1925 tarihinde Lefkoşa Sarayönü'nde yapılan Taç Kolonisi törenleri sırasında, Sömürgeler Bakanı'na iletmek üzere Lefkoşa Komiseri Hart-Davis'e vermiştir. Mektupta Rumların isteği şu şekilde ifade edilmiştir: [254] "…*Ada'nın Helen halkının değişmez ve alev alev tutuşan arzusu, Anavatan Yunanistan'la birleşmektir ve daima öyle kalacaktır*."

---

[251] İsmail, **a.g.e.,** ,s. 239-240.
[252] FO 371/ 10222/37444/1924, H.J. Read'den Spiros J. Arauzos'a yazı, Londra, 14.08.1923'den aktaran Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878–1960)", s. 179.
[253] CO 67/213, 25 Şubat 1924'den aktaran Gürel, **a.g.e.**,C. I, s. 121.
[254] Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II, Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı**, s. 196.

Sömürgeler Bakanı, Başpiskoposun mektubuna 12 Haziran 1925 tarihinde verdiği cevapta ise "…*Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi konusu nihai şekilde kapanmıştır ve yeniden açılmaz."* [255] diyerek Enosis isteğini bir kez daha geri çevirmiştir.

Rumlar bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen inandıkları ülküden vazgeçmemiş, karşılarına çıkan her fırsatta Enosis isteklerini ifade etmekten geri kalmamışlardır. O kadar ki, sömürge yönetiminin Kıbrıs Valisi olarak atanan Sir Ronald Storrs'un 1926 yılında adaya ilk gelişi sırasında, "…*adanın 4/5 nüfusunu temsil eden Rumların bu (Enosis) isteğinin anlayışla karşılanmasını…*" [256] belirten istek yeni valiye iletilmiştir.

Rumlar, İngiltere'de 1929 yılında yapılan genel seçimleri İşçi Partisi'nin kazanması ile tekrar umutlanmışlardır. Kitium Piskoposu Nikodemos Milanos, başkanlığında oluşan bir heyet İngiliz Hükümeti ile görüşmek için 25 Ekim 1929 tarihinde Londra'ya gitmiştir. İngiltere Sömürgeler Bakanı, heyet ile görüştükten sonra yaptığı açıklamada, "… *Enosis sorununun kesinlikle kapandığını…*" [257] ifade etmiş ve İngiltere'nin Kıbrıs politikasında bir değişiklik olmadığı mesajını tekrarlamıştır.

Sömürgeler Bakanlığı Daimi Bakan Yardımcısı Dawes'un Kıbrıs'la ilgili raporundaki, İngiltere'nin Enosis ile ilgili tutumu şu ifadelerle ve tüm açıklığı ile ortaya konulmuştur:[258] "…*Türk azınlığın durumu son derece güçleşecektir. (Türkler) her zaman bize sadık olmuşlardır ve onları Rumların merhametine terk etmek son derece utanmazca bir iş olacaktır…"*

Rumların Enosis girişimlerindeki dönüm noktası 1930'lu yılların başında yaşanmıştır. Dünya ekonomik buhranından olumsuz etkilenen İngiltere, tüm sömürgelerini de kapsayacak şekilde yeni vergi düzenlemelerini yürürlüğe koymuştur. Kıbrıs tarihinde "*Ekim İsyanı*" olarak da bilinen olayın görünür

---

[255] CO 67/215, Sömürge Müsteşarı Fenn'in Sömürgeler Bakanı Amery'e gönderdiği 2 Temmuz 1925 tarihli yazı'dan aktaran Gazioğlu, **a.g.e**., s. 196.
[256] Taçgey Debeş, **Sir Ronald Storrs'un Kıbrıs Anıları (1926–1932)**, Mez-Koop Bankası Kültür Yayınları, Mağusa, 1993, s. 10.
[257] İzzet Öztoprak, "Kıbrıs'ta 1931 İsyanı ve Yankıları", **Belleten**, TTK, LXII/233 (1998), s. 209.
[258] CO 67/227,f. 39518 Dawes Minute, 23.4.1929'dan aktaran Gürel, **a.g.e.**, C.I, s. 126.

sebeplerinden biri bu vergi düzenlemesi iken asıl sebebi ise elbette ki Rumların bitmek bilmeyen Enosis istekleri oluşturmuştur.[259]

1931 yılı başında yaşanan gelişmeler aslında isyanın habercisi olmuştur. Rumlar, isyandan yaklaşık 8 ay önce Kavanin Meclisi'nin 06 Mart l931 tarihli toplantısında Vali'nin yaptığı açılış konuşmasına şu yanıtla karşılık vermişlerdir:[260] "*...Bu Meclisin Rum azaları, bu cezire nüfusu umumiyesinin takriben altıda beşini teşkil eden ahali-i Yunaniyenin kendi ana ülkeleri olan Yunanistan'la birleşmek hususundaki metin arzularını Zat-ı Asaletpenahileri ile Hükümet-i İmparatorilerine arz etmek isterler...*" Ancak İngiliz sömürge yönetimi bu isteği de tıpkı istekler gibi algılamış ve ciddiye almamıştır.

İngiliz sömürge yönetimi tarafından 11 Ağustos 1931 tarihinde yürürlüğe konan "*Gümrük Vergisi*", Rumların Enosis amaçlı girişimlerini kitlesel eyleme dönüştürmelerine sebep olmuştur. Söz konusu yasa Kavanin Meclisi'nde, Türk ve Rum üyelerin oyları ile kabul edilmemiş olmasına rağmen Vali'nin emri ile yürürlüğe girmiştir.

Kavanin Meclisi'nin Rum üyeleri bu karar sonrasında görevlerinden istifa edip etmeme konusu ve bundan sonra izlenecek olan politikanın belirlenmesi amacıyla 12 Eylül 1931 tarihinde, Kitium Manastırının bulunduğu Saitta[261]'daki bir evde toplanmışlardır. "*Saitta Müzakereleri*" olarak da bilinen bu toplantıda alınan kararlar hakkında bir açıklama yapılmamış ancak izlenecek politika hakkında bir manifesto yayınlanmıştır. Yayınlanan manifestoda, halk vergi kanununa itiraz etmeye çağrılmış ve İngiliz mallarının boykot etmeleri istenmiştir.[262]

---

[259] CO 67/243, f.98555 (Part 1)'deki 11 Feb. 1932 tarihli 80 sayılı mesaj'dan aktaran Gürel, **a.g.e.**, C. I, s. 137.

[260] "İki Yumruk Arasındayız", **Söz,** 07 Mayıs 1931, s. 2.

[261] Trodos Dağı bölgesinde bir yerleşim yeri.

[262] "İngiliz Müstemleke Valisi Sir Ronald Storrs'un 1931 İsyanı ile ilgili Raporu", **Eleftheria**, 16 Nisan 1932. Raporun tercümesi, Kıbrıs Türk Toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük'ün isteği ile 1982 yılında KKTC Milli Arşiv Araştırma Dairesinde Rumca mütercim olarak çalışan Sabahattin Egeli'ye tercüme ettirilmiştir. Çevirinin tıpkıbasımı Dr. Fazıl Küçük Vakfı Müdürü araştırmacı yazar Altay Sayıl'dan temin edilmiştir.

Gelişmeler bu yönde olurken, Ulusal Konsey[263] de 3 Ekim 1931 tarihinde yaptığı toplantıda, "*İhtilal manifestosunu*" yayımlamış ve yeni verginin ödenmemesini isteyen kararını ilan etmiştir.[264]

Kavanin Meclisi Rum üyeleri arasından istifa edip etmemek tartışmaları yaşanırken, Kitium[265] Metropoliti Nikodemos Mylonas 17 Ekim 1931 tarihinde Kavanin Meclisi üyeliğinden istifa etmiştir. Metropolit Mylonas'ın istifasının görünür sebebi, İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs'ta yürürlüğe koymayı planladığı yeni gümrük vergisinin Kavanin Meclisi'nde kabul edilmemesine rağmen Vali'nin bu kanunu onaylayarak yürürlüğü sokmuş olması iken asıl sebep ise Enosis şartlarının oluştuğu yönündeki düşüncesi olmuştur. Metropolit Mylonas, istifasının hemen ardından sömürge yönetiminin zor kullanılarak devrilmesini de içeren şu manifestoyu yayımlamıştır:[266]

> " *…Yunanlı Kardeşlerim, Esir milletler diktatörlerin idaresinde uyum sağlamaya çalışmakla asla hürriyetlerine kavuşamazlar. Diktatörlere boyun eğen ve idareleri karşısında pasif kalan milletler her zaman esir yaşamaya mahkûmdur. Böyle milletlerin kurtuluşu, diktatörlere ve dikta rejimlerine karşı başkaldırdıkları, kırıp-dökme, yakıp-yıkma eylemlerine geçtikleri takdirde bu onlara büyük bir cesaret kazandırır ve böyle bir eylem dikta rejimine ve diktatörlere verebilecekleri en kesin cevaptır. Her ne pahasına olursa olsun kurtuluşumuzun ve bağımsızlığa kavuşmamızın tek çaresi, aramızdaki yabancıların çıkarlarını ve bizi sömürmekte olduklarını hatırdan çıkarmamamıza bağlıdır. Bütün bunları dikkate alacak olursak yürüyeceğimiz bir tek yol vardır: o da ENOSİS bayrağını gün ışığına çıkararak millî kurtuluşumuzu Anavatan Yunanistan'la birleştirmektir…"*

Metropolit Mylanos'un, Kavanin Meclisi'nden istifasını diğer Rum üyelerin istifası takip etmiştir. Lefkoşa'daki ticaret lokalinde 21 Ekim akşamı yapılan toplantıda yayımlanan Enosis bildirisinden sonra özellikle Piskopos Nikodemos'un

---

[263] Aynı raporda, Kıbrıs'ta bulunan tüm erkek Yunanlılar ile Kıbrıs haricinde yaşayan Kıbrıslı Yunanların doğal üyesi olduğu Milli Teşkilat'ın 1922 yılında kurulduğu ve amacının Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını temin için her türlü imkânı kullanmak olduğu belirtilmiştir.
[264] İsmail, **a.g.e**, s. 279.
[265] Kitium, Larnaka kazasının eski adıdır.
[266] Demokrat Gazetesi, 28.01.1987, s. 3'den aktaran Birinci, **a.g.e.**, C. I, s185; Vehbi Zeki Serter, **Kıbrıs Tarihi**, 1970, s. 105.

"*Alev alan haç*" [267] konuşması olarak da bilinen söylevinin etkisinde kalan 5 bine[268] yakın kişi vali konağına doğru yürüyüşe geçmişlerdir.

Kalabalık Enosis sloganları atarak ve Yunan milli marşı söyleyerek konağa doğru ilerlerken yol üzerindeki hükümet binalarını taşlamışlar, nöbetçilere saldırmışlardır. Kalabalık Vali'nin binada bulunduğu bir sırada konağı yakmış, İngiliz bayrağını indirerek yerine Yunan bayrağını çekmiştir. Lefkoşa Komiseri'nin emri ile kalabalığa açılan ateş sonrası topluluk dağılmasına rağmen isyan kısa sürede yayılmıştır. İsyancılar, Limasol'da İngiliz Komiser'in eşi ve 12 yaşındaki kızı ile 2 hizmetçisinin olduğu binayı önce işgal etmişler daha sonra ise ateşe vermişlerdir.[269]

İsyan, Mısır ve Malta'dan getirilen takviye askeri kuvvetlerin müdahalesi ile bastırılmıştır. İsyan süresince İngiliz kolluk görevlilerinden 38 polis yaralanırken, 6 isyancı ölmüş, 30 isyancı ise yaralanmıştır.[270]

Kıbrıs Türkleri bu kalkışma hareketine katılmamışlardır. İngiliz sömürge yönetimi de, Kıbrıs Türklerinin isyan hareketine katılmadığını Kavanin Meclisi Türk üyesi Mısırlızade Necati Bey'e gönderdiği bir yazıda belirtmiştir. Mısırlızade Necati Bey'in bu yazıya cevaben yazdığı mektupta, isyana katılmayan Kıbrıs Türklerinin, gelecek yıllarda İngiliz sömürge yönetiminden olan beklentilerini şu şekilde ifade etmiştir:[271]

> "*…Kıbrıs Türk Cemaati'nin Hükümet'e karşı sadık kaldığı ve her hareketiyle resmi makamların takdir ve tahsisini celp ettiği, muhterem Müstemleke Müsteşarı vekilinin Mısırlızade Necati Bey'e gönderdikleri tahriratla sarahaten itiraf ve tasdik edilmektedir. Kavanin Meclisi'nin lağvını icap ettiren ahvalden Müslüman cemaatinin hiçbir surette mes'ul olmadığını kendi imzası tahdinde beyan eden Hükümet Müsteşarı Hz.den istirham ve ümit ettiğimiz bir tek şart var, o da mes'ul olmadıklarına kanaat ettiği bir cemaate ne yolda muamele edeceğini nazarı itibara almasıdır. Daha açık bir tabirle Hükümet bize tatbik edeceği idare usulüyle, bizden memnun olduğunu bilfiil gösterecek şekilde olmalıdır. Yoksa başkalarının işlediği bir cürümden dolayı tertip edilen cezaya biz de tabi tutulursak bunun*

---

[267] **BCA 030-0-010-000-000-234-577-12**, Kıbrıs Olayları hakkında Daily Telegraph'da çıkan makalenin Londra Büyükelçiliği tarafından yapılan tercümesi.
[268] Öztoprak, **a.g.m.**, s. 215; Debeş, **a.g.e.**, s. 111.
[269] Öztoprak, **a.g.m.**, s. 216.
[270] Debeş, **a.g.e.**, s. 113.
[271] "Memnuniyet Mütekabil Olmalıdır", **Söz,** 26 T.sani 1931, s. 2.

manası hiç de hükümeti vaziyetimizle memnun bıraktığımız şeklinde tefsir edilmez…..Ümit ederiz ki bizim sadakatimizden memnun olduğunu söyleyen Hükümet bu memnuniyetini ibraz edecek fırsatı bulacak ve İçtimaî vaziyetimizin ıslahı için mümkün olanı yapacaktır."

Mısırlızade Necati Bey'in açıklamasında bir husus dikkat çekicidir. O da, Kıbrıs Türklerinin her zaman İngiliz idaresine sadık kaldıklarının ve isyana katılmadıklarına dair tespitin sömürge valisi tarafından kendilerine iletilmiş olmasıdır. M. Necati Bey, Kıbrıs Türk toplumunun isyana katılmamasından dolayı herhangi bir cezaya da maruz kalmamasını, üstelik bu durumun toplum haklarının iade edilmesi içinde bir sebep olduğunu belirtmiştir. Ancak sömürge yönetimi bu haklı isteği dikkate almamıştır.

İsyan sonrası yapılan soruşturma sonucunda suçlu görülenler tutuklanmış, sorumluluğu tespit edilenlerden bazıları ise sürgüne gönderilmiştir.[272] Bununla birlikte en önemli cezalandırma olarak 1925 yılında yapılan siyasi düzenleme askıya alınmış, "*Baskı Dönemi*" uygulamalarına başlanmıştır. Ancak Kıbrıs Türkleri isyana katılmamalarına rağmen bu baskı dönemi uygulamalarına maruz kalmışlardır.

İsyan sonrası gelişmeler bu yönde olurken görev süresi dolan Ronald Storr'un yerine 1933 yılında Stubbs yeni Kıbrıs valisi olarak atanmıştır. Vali Stubbs'ın önerisi ile askıya alınan anayasa yerine yeni bir siyasal sistem yürürlüğe girmiştir. Yeni siyasal sistemde; Danışma Konseyi ve Yürütme Komitesi olarak iki siyasi organ oluşturulmuştur. Danışma Konseyi'nin tüm üyeleri atama ile belirlenen 10 kişiden (6'sı İngiliz, 1'i Kıbrıs Türk, 3'ü Rum), Yürütme Komitesi ise yine aynı usulle belirlenen 6 kişiden (4'ü İngiliz, 1'i Türk, 'i Rum) teşkil edilmiştir.[273]

Vali Stubbs, yönetim alanında yaptığı değişiklikleri de içeren ve Kıbrıs'ta gelecek dönemde yapılması gereken hususların yer aldığı bir raporu 16 Ekim 1933 tarihinde Sömürgeler Bakanı'na göndermiştir. Vali Stubbs raporunda; Kıbrıs halkının uzun dönem boyunca hep birileri tarafından yönetildiği, dolayısı ile kendi başına bir yönetim tesis edebilme yeteneğinden yoksun olduğunu, ancak orta öğretimde bir

[272] Gürel, **a.g.e.,** C. I,s. 141.
[273] CO 67/251/7, f.19809,Stubbs'tan Cuncliffe- Lister'e, Trodos, 16 Aug. 1933 (Private); Cuncliffe-Lister'den Stubbs'a, Downing St., 10 Oct.1933 (Private)'den aktaran Gürel, **a.g.e.**, C. I,s. 147.

takım yenilikler yaparak kamu hizmeti geleneğine sahip yeni bir kuşak yetiştirilmesinin mümkün olabileceğini, Kıbrıs'ta en önemli iki tehlike odağının "*Kilise*" ve "*Komünistler*" olduğunu, Kilise'nin Hıristiyan toplumu üzerindeki etkisinin kaldırılması halinde "*Panhelenizm*" ateşinin söndürülebileceğini belirtmiştir.[274]

Rumların Enosis faaliyetlerinin merkezinde olmasından dolayı Kilise'nin tehlike olarak adlandırılması doğal olarak değerlendirilebilir. Ancak komünistlerin tehlike olarak kabul edilmesi hususu Vali Storrs'un raporunda açık olarak belirtilmiştir. Storrs raporunda; tamamı Rumlardan oluşan Kıbrıs Komünist Partisi'nin 1926 yılında kurulduktan sonra, parti üyeleri tarafından 25 Mart günü kutlanan Yunan milli gününde karşı gösteri yaptıkları, Limasol'daki Yunan bayrağını indirerek Bolşevik bayrağı çektikleri, Limasol ve Lefkoşa'daki Enosis maksatlı toplantılara müdahele ederek katılımcıları dağıttıkları, Kilise yönetiminin bu hareketi önlemek için tüm gayretini sarfettiği, ancak komünistlerin sayısının günden güne arttığı son 6 aydaki komünist Rumların sayısının 181'den 365'e yükseldiği belirtilmiş ve sömürge yönetiminin bu hareketi önleyecek tedbirleri bir an önce alması gerektiği vurgulanmıştır.[275]

Vali Stubbs'un tespitleri, Kıbrıs'taki sorunun kökenine ait sorunları tüm açıklığı ile ortaya koymuştur. İngiliz sömürge yönetimi bu tespitten sonra Kıbrıs'ta bu iki tehlike odağını kontrol edecek mekanizmaları geliştirmeye başlamıştır. İsyana katılmış piskoposların önde gelenleri sürgüne gönderilmiş, komünistlerin faaliyetleri ise yakından takip edilmiştir.

İsyan sonrası sürgün edilen ya da ada dışına kaçan Rumlar, Enosis ile ilgili girişimlerini gittikleri yerlerde devam ettirmişlerdir. Rumlar, özellikle İngiltere ve Yunanistan'da faaliyetlerine devam ederken bu girişimlerini daha organize ve etkili olarak düzenlenmek için Kıbrıs Komitesi adı altında yeni bir örgüt bile kurmuşlardır.

Kıbrıs'ta kalanlar ise, İngiliz sömürge yönetimi ile uyumlu geçinmeyi düşünen "*Ilımlılar*" ve her şart altında İngilizlerle mücadele etmeyi hedefleyen

---

[274] CO 67/251/3, f.19798/1,R.E. Stubbs, 16.10.1933 "Cyprus", Memorandum'dan aktaran Gürel, **a.g.e.**, C. I, s. 145.
[275] CO 67/239, f.41268, Storrs'dan Passfield'e, 4 June 1931, (Secret)'den aktaran Gürel, **a.g.e.**, C.I, s. 135-136.

"*Fanatikler*" olarak ikiye bölünmüşlerdir. Ilımlı Enosisçiler oluşturulan yeni anayasal kurumlarda yer almışlar ve İngiliz sömürge yönetimi isteklerine göre hareket ettiklerinden dolayı da "*iş birlikçi*" olarak nitelendirilmişlerdir. Buna karşılık olarak fanatik Rumlar ise tepkilerini 1934 yılında şiddete dönüşmüşlerdir. Fanatik bir Rum, Danışma Konseyi üyesi ılımlı Triantaphyllides'i öldürmesi ile fanatik Enosisçilerin saldırıları başlamıştır. Bu saldırı gerek Danışma Konseyi gerekse Yürütme Komitesi'nde görevli Rumları tedirgin etmiş ve top yekûn istifa etmek konusu bile gündeme gelmiştir. Kıbrıs Valisi tarafından İngiltere'ye gönderilen ve yaşananların özetlediği raporda; anayasal örgütlerde görevli olan Rumların istifa etmek isteklerinden vazgeçirmekte zorlandığını, yeniden sert önlemler almaya başladığını, yerel seçimlerin ertelenmesi gerektiğini, toplumda yeni bir ayaklanma dalgasının başlayabileceğini, son 12 ay içerisinde 4 kamu binasının yakıldığı belirtilmiş, mevcut durumun çok hassas olduğunu vurgulamıştır. [276]

Fanatik Enosisçilerin her ne kadar saldırgan davranışları olmuş olsa da, özellikle isyandan sonra yürürlüğe giren sıkıyönetim uygulamaları bu tür faaliyetleri kolayca kontrol altına almıştır.

İngiliz sömürge yönetimi tarafından yürürlüğe konulan baskıcı sistemden yakınmaya başlayan Rumlar, isteklerine yeni bir boyut kazandırarak bu kez "*Özerklik*" isteklerini gündeme getirmeye başlamışlardır. Şükrü Sina Gürel'e göre, Enosis isteğinin özerklik şeklinde bir isteğe dönüşmesinde başlıca iki etken rol oynamıştır; isyanı sonrasında gerek Kıbrıs'taki İngiliz sömürge yönetimi gerekse İngiliz Hükümeti'nde Enosise karşı olan tavırdan taviz verilmemesi ve Kıbrıs'ta etkili olmaya başlayan sol hareketin İngiliz solu ile iyi ilişkiler geliştirmesi olmuştur.[277]

Kıbrıslı solcular tarafından 1937 yılında kurulan "*Kıbrıs Özerklik Komitesi*", bu isteğin eyleme geçirilmesinde önemli bir faktör olmuş, bu amaçla Londra'ya bir

[276] CO 67/255/3,f. 39751, Palmer'den Cuncliffe-Lister'e, 19 Jan. 1934, (Secret)'dan aktaran Gürel, **a.g.e.**, C. I, s. 154; İsmail, **a.g.e.**, s. 285.
[277] Gürel, **a.g.e**, C.I, s. 155-156.

heyet gönderilmiştir. Ancak bu heyetin Londra'daki temasları umulan sonuçların elde edilmesinde yetersiz kalmıştır.[278]

Yaklaşan İkinci Dünya Savaşı öncesi İtalya'nın Akdeniz'de artan faaliyetleri, İngiltere'yi Yunanistan ve Türkiye ile ittifak yapmaya yöneltmiştir.[279] Türkiye ve Yunanistan arasındaki dostane ilişkiler ve İngiliz sömürge yönetiminin uyguladığı sıkıyönetim tedbirleri Enosis faaliyetlerini bir süreliğine durdurmuş fakat söndürmemiştir. Rumlar, sonraki yıllarda şartlar uygun olur olmaz Enosis girişimlerine kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Rumların bu dönemdeki Enosis faaliyetlerine karşı Kıbrıs Türklerinin en etkili siyasi örgütlenmesi daha sonra detaylı olarak incelenecek olan Ulusal Kongre'nin toplanması olmuştur.

6. Türkiye'nin Kıbrıs Politikası

Türk siyasi tarihinde 16'ncı devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dış politikası "*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*" prensibi üzerine inşa edilmiştir. Yeni Türk Devleti bu prensip doğrultusunda öncelikle yurt içinde barışı sağlamak ve sürdürmek, yurt dışında ise başta komşu ülkeler olmak üzere saldırmazlık ve dostluk antlaşmaları ile ittifaklar yaparak dünya barışına katkıda bulunmayı hedeflemiştir.

Ancak özellikle uzun yıllar süren savaşların yıkıcı etkisinden kurtulmak kolay olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını çağın gereklerine ayak uydurmak ve tam bağımsız olabilmek için Osmanlı Devleti'nden miras kalan sorunları çözebilmek için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Türkiye'nin, Kıbrıs politikasını gerçekçi olarak değerlendirebilmek için bu şartları göz önünde bulundurmak gerekir.

Türk Hükümeti'nin, bu dönemdeki Kıbrıs politikası iki safhalı olarak uygulanmıştır. Birinci safhada; Lozan Barış Antlaşması 21'inci madde amir hükmü gereğince Anavatan'a göç teşvik edilmiş, göç sürecinde karşılaşılan sorunların giderilmiş[280] ve Kıbrıs Türk siyasi hayatında yavaş yavaş seslerini duyurmaya

---

[278] Nancy Crawshaw, The Cyprus Revolt. An Account of the Struggle for Union with Greece, George Allen and Unwin, London, Boston, Sidney,1978'den aktaran Gürel,**a.g.e.**, C. I, s. 156.
[279] CO 67/269/2,f.90197, Dawe (Minute on Governor's Despatch of 20.12.1935) 23.1.36'dan aktaran Gürel, **a.g.e.**, C.I, s. 153.
[280] James Allen Mchenry, The Uneasy Partnership on Cyprus, 1919-1939: The Political and Diplomatic Interaction Between Great Britain, Turkey and The Turkish Cypriot Community, Ph.D.

başlayan "*Halkçı*" hareket desteklenmiştir. İkinci safhada ise göç sebebi ile Kıbrıs'ta azalmaya başlayan Türk nüfusunun olumsuz etkilerinin önüne geçmek maksadıyla göçü teşvik eden uygulamalardan vazgeçilmiş[281], İngiliz sömürge yönetimi tabiiyetinde kalan Kıbrıs Türklerinin toplumsal sorunlarının giderilmesine yönelik politika izlenmiştir.

İngiliz Hükümeti, Lozan Barış Antlaşması ile Kıbrıs'ın egemenliğini hukuken elde ettikten sonra Kral V. George'un 10 Mart 1925 tarihinde yayımladığı berat (Letter Patent) ile Kıbrıs'ı Taç Kolonisi (Crown Colony) olarak ilan etmiş ve idari alanda bazı hukuki düzenlemeler yapmıştır.[282] Bu düzenlemeler kapsamında Sir Malcolm Stevenson, Kıbrıs Valisi olarak atanmıştır. Vali Stevenson'un göreve başlaması ile birlikte daha önceden Kıbrıs Türklerine tahsis edilen bazı kamusal kadrolara Rumlar atanmaya başlanmış, belediye hizmetleri ve eğitim ile ilgili bazı önemli hizmetler de Rumlara verilmiştir.[283] Kıbrıs Türkleri, İngiliz sömürge yönetiminin bu uygulamaları karşısında, toplum haklarını tekrar kazanmak için siyasi mücadele vermeye karar vermişlerdir.

Türk Hükümeti, Kıbrıs Türklerinin bu siyasi mücadelesini Kıbrıs Konsolosu vasıtası ile desteklemiştir. Türk Hükümeti, Asaf (Güvenir) Bey'i 24 Haziran 1925 tarihinde ilk Kıbrıs Konsolosu olarak atamıştır.[284] Asaf Bey bu görevi iki dönem olarak 1930 yılına kadar yürütmüştür. Konsolos Asaf Bey görevi süresince; Türkiye'de gerçekleştirilen devrimlerin Kıbrıs Türkleri tarafından benimsenmesine yönelik faaliyetlerin organize edilmesi, yükseköğretim görmek isteyen Kıbrıs Türk öğrencilerine gerekli kolaylıkların sağlanması, Lozan Barış Antlaşması gereğince

---

Dissertation, University of Kansas, 1981, s. 157'den aktaran Zafer Çakmak, "Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878–1938)", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 36 (2008), s. 212.

[281] Mehmet Akif Erdoğru, "Kıbrıs Türkleriyle İlgili Türkçe Bir Rapor", **Halkbilimi Dergisi**, (2013-1) (Kıbrıs Özel Sayısı-I), s.7.

[282] Yeni düzenleme ile Kavanin Meclisi'ndeki seçilmiş Rum üyelerin sayısı 9'dan 12'ye, İngiliz sömürge yönetimi tarafından atanmış üye sayısı 6'dan 9'a yükseltilirken, seçilmiş Kıbrıs Türk üyelerinin sayısı değiştirilmeyerek 3'te kalmıştır. Kıbrıs genelinde daha önce 3 olan seçim bölgesi 12'ye çıkarılmış, oy verme yaşı 21, seçilme yaşı ise 25 olarak düzenlenmiş, oy hakkı sadece erkek ve İngiliz vatandaşı olan kişilere tanınmış, ayrıca seçme ve seçilebilme için en az beş yıl süre ile Kıbrıs'ta yaşıyor olma şartı getirilmiştir; Ayrıntılı bilgi için bkz. **The Cyprus Gazette**, Extraordinary,No:1,Sayı:1691,1Mayıs1925;http://cypruslibrary.moec.gov.cy/ebooks/The_Cyprus_Gazette_1925/index.html (Erişim Tarihi:17.01.2015) ; Katsourides, **a.g.e.,** s. 103.

[283] Bülent Batur, "Türk Konsolosluğu Gözünden İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Müstemleke İdaresi Altında Kıbrıs Türkleri", **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(1) (Haziran 2013), s. 59–60.

[284] Gazioğlu, **a.g.e.** , s. 119.

Türkiye'ye göç etmek isteyen kişilerle ilgili gerekli kolaylıkların sağlanmasına yönelik önemli girişimlerde bulunmuştur.[285]

Türkiye Konsolosu Asaf Bey, bu girişimlerine ilave olarak Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını elde etmek için yaptıkları örgütlü faaliyetlere de destek vermiş, Kıbrıs'ta Türklük bilincinin gelişmesi kapsamında önemli faaliyetler yapmıştır. Bu doğrultuda, milli bayramların coşku içinde kutlanması için gerekli organizasyonların koordine edilmesi ve özellikle Kıbrıs Türk siyasi hayatında yavaş yavaş görülmeye başlayan İngiliz sömürge yönetimine muhalif "*Halkçı*" hareketin desteklenmesi bunlara örnek olarak verilebilir.[286]

İngiltere ise sömürgesindeki milliyetçi hareketleri kontrolü altına almak ve bu hareketlerin yayılmasını önlemek için arayış içinde olmuştur. Sömürge yöneticileri bu arayış içinde iken Kıbrıs'taki gelişmeleri de yakından takip etmişler, adada kurulan siyasi sistemi tehdit eden kişileri yakın takibe almışlardır. Bu kapsamda, Asaf Bey'in faaliyetleri İngiliz yöneticilerin dikkatini çekmiştir.

Öyle ki, Vali Stevenson'un yerine 26 Temmuz 1926 tarihinde atanan Sir Ronald Storrs, anılarında bu durumu şöyle aktarmıştır:[287] "*… milliyetçi bir Kemalist olan Türk Konsolosu Asaf Bey sadık Türk çoğunluğu içinde az da olsa aktif bir muhalefet oluşturmağı başarmıştı. Hemen Asaf Bey'in birkaç entrikasını öğrenmiş ve bunu İngiltere'deki hükümete bildirip geri alınmasını sağlamıştım…*"

---

[285] İsmail, **a.g.e.**, s. 46–47.

[286] Larnaka'daki Türkiye Konsolosluk binasının açılmasından yaklaşık dört ay sonra görkemli olarak kutlanan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenine şahit olan, dönemin Söz gazetesi sahibi Halkçı grubun temsilcilerinden olan Mehmet Remzi Bey'in kızı Beria Remzi Özoran yaşanan bu coşkuyu şöyle aktarmıştır:
"*…Türk mahalleleri, dükkânlar ve evler Konsolosluktan gizlice temin edilen bayraklarla donatılmış, çiçekler, mersin dalları ve renkli fenerler arasına yine konsolosluktan temin edilen Atatürk'ün resimleri asılmıştı. Üzerinde Türk bayrağının dalgalandığı Konsolosluk, bayrağa hasret adanın her tarafından akın akın gelen binlerce Kıbrıslı Türk tarafından ziyaret edilmiş ve Büyük Atatürk ile Cumhuriyet, Konsolos Asaf Bey'in şahsında selamlanmıştı. Konsolos Asaf Bey kutlama çerçevesinde yüzlerce kişinin katıldığı büyük bir de resepsiyon vermişti. Yabancı Konsolosluk ve şehbenderliklerin Cumhuriyet Bayramımıza hürmeten bayrak çekmeleri de Kıbrıs Türkleri için ayrı bir gurur ve iftihar vesilesi oluyordu. O akşam meydanlarda davul zurna çalınmış, kulüplerde bandolar milli marşlarla herkesi coşturmuştu. Meydanlarda, yollarda, kulüplerde, bayramlaşılmış, kulüp üyeleri misafirleri ağırlamışlardı… halk "Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti, Yaşasın Kemal Paşa" nidalarıyla gösterilerde bulunuyor, her kulübe geliş ve gidişlerde İstiklal Marşı çalınıyordu.*"; Ayrıntılı bilgi için bkz. Sabahattin İsmail ve Ergin Birinci, **Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919–1938)**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa,1989, s. 313.

[287] Debeş, **a.g.e.**, s. 98.

Konsolos Asaf Bey, bu tespit sonrasında iki dönem olarak sürdürdüğü görevini tamamladıktan sonra Türkiye'ye geri çağrılmıştır. Ancak, Asaf Bey'den sonra göreve gelen diğer konsoloslarda benzer faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonraki dönemde Türkiye'nin izlediği politikalardan biri de Türkiye'ye göç olayını teşvik etmek olmuştur. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin göçü destekleyen bir politika takip etmesinin sebeplerinden birisi ülkenin savaştan sonra büyük bir dönüşüm hamlesi içerisine girmesi[288] ve bunun doğal bir sonucu olarak insan kaynağına duyulan ihtiyaç olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın, 1923 yılında yaptığı ilk basın toplantısındaki sözleri Türkiye'nin bu dönemde göçü destekleyen politikasının sebebini açıkça ortaya koymuştur:[289]

> "*…. Gerçekten nüfusumuz topraklarımıza göre çok az. Bunun nedeni açıktır. Önceleri büyük imparatorlular peşinde koştuk. Ülkeler ele geçirdik. Her işgal ettiğimiz ülkeye Anadolu halkını gönderdik. Oralarda öldürttük. Avrupa'nın bir bölümünü, Mısır'ı, Irak'ı, Hicaz'ı ve Yemen'i savunmak ve korumak için kim bilir ne kadar Türk gencini öldürttük. Şimdi bu durumu düzeltmek için sosyal önlemler alacağız. Dışarıdan göç getireceğiz…*"

Bu politikayı destekleyen bir başka görüş ise, yeni baştan inşa edilecek olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içinde homojen bir ulus meydana getirmek düşüncesi olmuştur.[290] Lozan Barış Antlaşması sonrasında Türkiye'den ayrılan 1 milyon 700 bine yakın mübadilin[291] yerlerine getirilecek Türk nüfusun ulus devlet inşa sürecini daha da kolaylaştıracağı düşünülmüştür. Türk Hükümeti bu amaçlarla göçü desteklerken Kıbrıs Türklerinin Türkiye'ye göç etmesini tetikleyen temel motivasyonlardan biri ise daha iyi yaşam ve çalışma koşullarına kavuşabilmek

---

[288] Ömer Pirlepeli, **Türk İstiklal Savaşı Sürecinde Kıbrıs,** Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009, s. 78.

[289] "Atatürk'ün İlk Basın Toplantısı", **Milliyet**, Yakın Tarihimiz Eki, Fasikül 2, 13 Mart 1982, s. 19.

[290] Mim Kemal Öke, Ermeni Sorunu (1914- 1923), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991, s. 186'dan aktaran Hakan Uzun, "1919–1950 Yılları Arasında Türkiye- Yunanistan İlişkileri", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, C.V, Sayı 2 (Aralık 2004), s.42.

[291] Kemal Arı, "Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923–1925)", **Tarih Vakfı Yurt Yayınları**, (2000), s. 8.

ve güvenlik endişelerini gidermek olmuştur. Yaklaşık 8 bine yakın Kıbrıslı Türk, 1923 ile 1925 yılları arasında Türkiye'ye göç etmiştir.[292]

Bununla birlikte Kıbrıs Türkleri için göç süreci umulduğu gibi kolay olmamıştır. Türkiye'ye göç etmek isteyen Kıbrıs Türkleri, bu süreçte gerek Kıbrıs'ta gerekse Türkiye'de birçok sorunla karşılaşmışlardır. Göç ile ilgili olarak Kıbrıs'ta yaşanan ana sorun "*müracaat süresi*" olmuştur. Göç etmek isteyen Kıbrıs Türkleri, Türkiye'de göç ile ilgili yaşanan sorunlar ve bu konudaki olumsuz söylentilerden etkilenmişler ve göç etme konusunda acele etmemişlerdir. Ancak, Lozan Barış Antlaşması bu konuda zamanca sınırlama getirdiğinden dolayı olası bir hak kaybının önüne geçmek için Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosluğu, Türkiye'ye göç konusunda tezkere alan fakat bazı tereddütlerden dolayı göçü erteleyen kişileri tespit etmek istemiş ve 1925 yılı Kasım ayında göç ile ilgili yayımladığı aşağıdaki ilanla bu durumu duyurmuştur:[293]

> *"Lozan Muahedesi gereğince hakk-ı hıyarını kullanarak Türkiye'ye hicret etmek üzere mürur tezkeresi[294] alanlardan 12 ay ya da daha az müddet Kıbrıs'ta kalmayı arzu edenlerle Kıbrıs'ta ikamet eden ve muntazam pasaporta sahip olan bütün Türkiye tebaasının şehbenderliğe müracaatla tabiiyet âlem ve haberi almaları lüzumu."*

Bununla birlikte, Kıbrıs'tan Türkiye'ye en yoğun göç hareketi 1924 - 1926 yılları arasında olmuştur. Bu tarihler arasında yaşanan yoğun göç hareketinin sebebi ise Lozan Barış Antlaşması şartları gereğince Kıbrıs Türklerine Türk vatandaşlığını seçmek için tanınan sürenin 6 Ağustos 1926 tarihinde dolacak olmasıdır. Bu zaman zarfında kaç kişinin Kıbrıs'tan ayrıldığına dair kesin sayı bilinmemekle birlikte Türkiye Konsolosluğu'nun İngiliz sömürge yönetimine gönderdiği bir rapora göre, söz konusu dönemde 3 bin 813 adet mürur tezkeresi ve 66 adet pasaport karşılığında 9 bin 327 kişiye göç işlemi yapıldığı belirtilmiştir.[295]

Türkiye'ye göç için konsolosluğa başvurarak Türk vatandaşlığı alanların sayısı 9 bin 327 kişi olmasına rağmen, İngiliz sömürge yönetiminin Londra'ya

---

[292] Charles Fraser Beckingham, " The Cypriots Turks (Historical Note)", Journal of The Royal Central Asian Society, Vol. XLIII (April 1956), Part II, s.129'dan aktaran Gürel, **a.g.e.**,C.I, s.184.
[293] Hakikat, 23 Teşrinisâni 1925, s. 4'den aktaran Birmeç,**a.g.t.,** s. 23-45.
[294] Mürur Tezkeresi, kısa süreler için tanzim edilen ve kişinin nereye gideceğini, ne kadar süre kalacağını gösteren ve bir bakıma pasaport işlevi gören resmi bir belgedir.
[295] Mchenry, a.g.e.,s. 161'den aktaran Çakmak, **a.g.m**., s. 219.

gönderdiği bir başka raporda ise bu sayının yaklaşık 5 bin kişi olduğu belirtilmiştir.[296] Bu duruma göre, bazı Kıbrıs Türkleri göç için gerekli işlemleri yaptırmalarına rağmen ya Türkiye'ye gitmemişler ya da gitmelerine rağmen gizli yollardan geri dönmüşlerdir. Türk vatandaşlığı tercih etmelerine rağmen Türkiye'ye gitmeyi geciktiren veya geri dönenlerin bu davranışının altında yatan temel neden, "*Hakk-ı Hıyar"* hakkını kullanarak daha önceden Türkiye'ye gitmiş fakat orada umduğunu bulamamış ve yasa dışı yollarla tekrar Kıbrıs'a dönenlerin anlattıkları kötü hatıralarından kaynaklanmıştır.[297] Bu tereddüdü yaşayan Kıbrıs Türkleri harekete geçmeyi geciktirerek göç ile ilgili yaşanan olumsuzlukların giderilmesini beklemiş ve bu hakkını sonra kullanmanın daha doğru bir karar olacağını değerlendirmişlerdir.

Ancak sömürge yönetimi, bu durumun önüne geçmek için hemen harekete geçmiştir. İngiliz sömürge yönetimi, Türk vatandaşlığına geçen ancak Kıbrıs'tan ayrılmayanlarla ilgili olarak yayımladığı bir ilanda; Lozan Barış Antlaşması gereğince Türk vatandaşlığını seçen kişilerin 12 aylık seçim süresinde Kıbrıs'ı terk etseler de etmeseler de Türk uyruklu sayılacaklarını ve tespit edilmeleri halinde yasa dışı olarak Kıbrıs'ta bulunduklarından dolayı haklarında yasal işlem yapılacağını, Türk tabiiyetini tercih etmiş olmasına rağmen henüz Kıbrıs'ı terk etmemiş kişilerin bu hakkı kullanmaktan vazgeçmeleri halinde ise mürur tezkerelerini iade ederek tekrar İngiliz vatandaşlığına kabul edilebileceklerini duyurmuştur.[298]

Lozan Barış Antlaşması'nda belirlenen sürenin bitmesinden sonra da göç devam etmiştir. 1930'ların ortalarına kadar devam eden bu göç hareketinin en önemli sebeplerinden biri de İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Türklerine yönelik politikaları olmuştur. Bu politikalardan en önemlisini ise eğitim konusu oluşturmuştur. Kıbrıs Türkleri, eğitim alanında büyük sorunlar yaşamışlardır. İngiliz sömürge yönetiminin yaptığı düzenlemelerle, Kıbrıs Türk Lisesi'nden mezun olanların adada iş bulabilmeleri için hiçbir kolaylık sağlanmadığı gibi avukatlık ve

---

[296] Georgios S. Georghallides, A Political and Administrative History of Cyprus, 1918–1926, Cyprus Research Centre, Nicosia, 1979, s. 419–420'den aktaran Çakmak, **a.g.m**., s. 212.
[297] Mehmet Demiryürek, "Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923–1926)", **Toplumsal Tarih Dergisi,** Sayı: 115, (Temmuz 2003), s. 93.
[298] Mchenry, a.g.e., s. 167'den aktaran Çakmak, **a.g.m.**, s. 212.

doktorluk mesleklerini yapabilmeleri için İngiltere'deki üniversitelerden mezun olma zorunluluğu da getirilmiştir.[299]

Kıbrıs Türklerinin ekonomik durumu İngiltere'deki üniversitelerde öğretim görmeye uygun olmadığından genellikle Türkiye'deki üniversiteleri tercih etmişlerdir. Bu durum her ne kadar Türkiye'ye göçü desteklese de Türkiye'de yükseköğretimini tamamlayan Kıbrıs Türklerinin adaya geri döndüklerinde aldıkları eğitim konusunda çalışma hayatına atılmalarını mümkün kılmamıştır. Kıbrıs Türkleri, aldıkları öğretim sonrasında iş hayatına başlamada yaşanan bu güçlükten dolayı, üniversite öğrenimlerini tamamlamalarını müteakip Türkiye'de kalmayı tercih etmişlerdir.[300]

Kıbrıs Türk toplum aydınları, Türkiye'ye göç politikasında farklı fikirlerde olmuşlardır. Bu kişilerden bazıları göçe karşı çıkarken bazılar ise göçü desteklemişlerdir. Göçe karşı çıkanlar, Kıbrıs Türklerinin adadan ayrılması ile nüfus oranının Rumlar lehine daha da bozulacağını, bunun ise Enosis amacını kolaylaştıracağı yönünde değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Göçü destekleyenler ise İngiliz vatandaşlığına geçmektense, Türkiye'ye göç ederek daha iyi şart ve koşullarda bir yaşantıya sahip olmayı ummuşlardır.

Türkiye'ye göç konusundaki bu fikir ayrılıkları doğal olarak Kıbrıs Türk basınına da yansımıştır. Söz ve Hakikat gazeteleri[301] göçü desteklerken, Birlik gazetesi ise göçe karşı çıkmıştır.[302]

Kıbrıs'tan Anadolu'ya yapılan göç hareketi sonucu binlerce kişinin adadan ayrılması, diğer taraftan Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'dan kaçan bazı Rum ve Ermenilerin Kıbrıs'a gelip yerleşmeleri adadaki nüfus dengesini Türkler aleyhine bozmuştur. Üstelik Rumların göç eden Türklerin topraklarını çok ucuz

---

[299] **BCA 30-10-00-00-124-887-3**, Hariciye Vekâleti'nden Başvekâlet'e gönderilen Kıbrıs'taki Türklerin durumu hakkında Kıbrıs Türk Konsolosluğu'ndan alınan rapor, 14. 09. 1938.

[300] Bu uygulama Kıbrıs Türk toplumunun sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik hayatını doğrudan etkilemiştir. Şöyle ki, yükseköğretim yapan Kıbrıs Türklerinin sayısı sınırlı kalmış, az sayıda da olsa eğitilen bu kitlenin, adada çalışamamalarından dolayı Kıbrıs Türk toplumuna katkıları istenilen düzeyde olmamıştır.

[301] Mehmet Demiryürek, "Kıbrıs Türk Basını ve Türkiye Hükümetleri I (Osmanlı Dönemi) (1878–1910)", s. 124–131.

[302] Samani, **a.g.e.**, s.132.

fiyatlara satın alması[303] sonucu toprak sahipliğindeki durum ise Rumlar lehine olacak şekilde bozulmaya başlamıştır. Türkiye'nin başlangıçta desteklediği göç politikası, bu olumsuzların ortaya çıkması sonucu terk edilmiş ve Kıbrıs Türk varlığının korunmasına yönelik yeni bir politikayı yürürlüğe sokulmuştur.[304]

Bu kapsamda Türkiye; Kıbrıs'tan yapılan göçlerin önlenmesi için basın yoluyla uyarılara başlamış, Kıbrıs Türk aydınları gazetelerde yayımladıkları yazılar ile adanın terk edilmemesini, aksi halde Rumların egemenliği tümüyle ele geçireceklerini duyurmuş, Kıbrıs Türk toplumunu bilinçlendirmeye çalışmışlardır.[305]

Türkiye'ye göçü önlemeye çalışanlar sadece Kıbrıs Türk aydınları ile de sınırlı kalmamıştır. İngiliz sömürge yönetimi de Kıbrıs'tan Türkiye'ye göçü engellemeye çalışmıştır. İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'taki çıkarlarının devamı için Enosis yanlısı Rumlara karşı denge faktörü olarak gördükleri Kıbrıs Türk unsurunu kaybetmek istememiştir. Nitekim İngiliz Sömürgeler Bakanlığı'nın Kıbrıs'a gönderdiği bir ilan 24 Ocak 1930 tarihinde The Cyprus Gazette'de yayımlanmıştır. Bu ilanda, Lozan Antlaşması'nın 21'inci maddesi uyarınca Türk uyruğunu seçen ve 12 ay içerisinde Kıbrıs'tan ayrılmaları gereken, ancak ayrılmayan kişilerin İngiliz uyruğunda olacakları duyurulmuştur.[306] Hâlbuki İngiliz sömürge yönetimi 1925 yılında yaptığı benzer ilk duyuruda, bu durumda olan kişilerin Türk uyrukluğunu tercih etmiş sayılacaklarını belirtmiş, hatta Kıbrıs'ta tespit edilecek bu kişiler hakkında yasal işlem yapılacağını ilan etmişken bu kez aksi bir politika izlenmiştir. Tıpkı Türkiye gibi!

Kıbrıs'tan Anadolu'ya yapılan göç ile birlikte Yunanistan'dan da Kıbrıs'a doğru bir göç hareketi yaşanmıştır. Kıbrıs Türkleri adayı terk ederken Yunan vatandaşı veya ada dışında yaşayan Kıbrıs Rumları geri gelmeye başlamışlardır. Bu durum daha önce vurgulandığı gibi adanın demografik yapısının Rumlar lehinde olmasını desteklemiştir. Yaşanan göçler sonunda, 1921–1931 yıllarını kapsayan dönemde Kıbrıs'ın demografik yapısı şöyle şekillenmiştir: Türk nüfus, 1921 yılında

---

[303] "Denktaş'la Kıbrıs Sohbeti", **Köprü**, Sayı:93 (Aralık 1985), s. 9.
[304] Gazioğlu, **a.g.e**., s. 196.
[305] Ses, 29 Nisan 1935, No: 1, s.1.'den aktaran İsmail ve Birinci, **a.g.e.,** s. 83.
[306] "Options Under 21 Article of The Treaty of Lausanne", **The Cyprus Gazette**, 24th January 1930, http: // cypruslibrary.moec.gov.cy/ ebooks/ The_Cyprus_Gazette_1930/ index html; (Erişim Tarihi:18 Ocak 2015)

61.399 iken 1931 yılında 64.238 kişi olmuş, Rum nüfus ise 1921 yılında 249.376 iken 1931 yılında 283.721'e ulaşmıştır.[307] Bu dönemde Türk nüfus oranı %19,34'ten %20,67'ye çıkarken Rum nüfus oranı ise %80,25'ten %91,31'e çıkmıştır. Yani adadaki Türklerin nüfus artışı yaklaşık %1 iken Rumların nüfuz artışı ise %10'un üzerinde olmuştur. Rumlar, bir bakıma yaşanan bu süreci kendi lehlerine olacak şekilde değerlendirmişlerdir.

Gelişen bu durum hem İngiltere'yi hem de Türkiye'yi yeni politikalar üretmeye zorlamıştır. Kıbrıs Valisi Sir Richmond Palmer, bu gelişme karşısında 1935 yılında yaptığı bir düzenlemeyle Türkiye'ye göçü zorlaştırmak maksadıyla pasaport almak isteyen Kıbrıs Türklerinden günün şartlarına göre iyi bir tutar olan 10 lira teminat alınmasını kararlaştırmıştır.[308] Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti de Kıbrıs'taki Türk varlığının devamı için Anadolu'ya göçü durdurma amaçlı yeni bir uygulamayı yürürlüğe koymuştur. Kıbrıs Konsolosluğu, 14 Eylül 1938 tarihinden itibaren Türkiye'ye göç başvurularını kabul etmemiş hatta pasaport isteklerini de geri çevirmiştir. Türkiye'nin bu kararı üzerine bazı Kıbrıs Türkleri, Türk Konsolosluğu'ndan izin almadan belgesiz ve kaçak olarak Anadolu'ya göçe devam etseler de daha sonra Türk yetkililer tarafından yakalanan bu kişiler Kıbrıs'a geri gönderilince kaçak göç olayı da kendiliğinden sona ermiştir.[309]

Kıbrıs'tan Türkiye'ye yapılan göç ile ilgili gelişmeler bu yönde yaşanırken, başlangıçtan itibaren göç etmeyen ya da sonradan göç kararından vazgeçen Kıbrıs Türklerinin üzerinde yoğunlaştıkları bir başka konu, İngiliz sömürge yönetimi ile kurulacak olan ilişki ve gelecek konusundaki endişeleri olmuştur.

Kıbrıs Türkleri gelecekleri ile ilgili endişelerini giderecek en akılcı çözümün İngiliz sömürge yönetimi ile iyi ilişkiler geliştirmek olduğunun farkında olmuşlardır. Bununla birlikte, Kıbrıs Türkleri İngiliz sömürge yönetiminin adil olmayan uygulamalarından da rahatsız olmuşlardır. Bu adil olmayan uygulamalarının sorumlusu olarak, hükümet kurumlarında görev yapan ve kişisel menfaatlerine

---

[307] **FCO 141-2828-63**, Middle East Supply Center, Economic Survey of Cyprus (Orta Doğu Destek Merkezi, Kıbrıs'ın Ekonomik Etüdü), Part-I General, Secret. Kıbrıs'taki İngiliz yönetimi tarafından yapılan nüfus sayımları sonuçları için bkz. EK-II.
[308] Mchenry, a.g.e,, s. 196–200'den aktaran Çakmak, **a.g.m.,** s. 219.
[309] **BCA 30-10-00-00-124-887**, Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâletinden Başbakanlığa gönderilen "Kıbrıstaki Türkler hk." konulu rapor, 14.9.1938, s. 3.

düşkün olan Kıbrıs Türk bürokratları ile taraflı tutumlarından dolayı sömürge yöneticileri görülmüştür. Birlik gazetesinde çıkan bir haberde İngiliz sömürge yönetimi ile Kıbrıs Türklerinin kamusal alanda görev yapan temsilcileri şu şekilde eleştirilmiştir: [310]

> "*… Sen beni tut, ama ben seni tutmak mecburiyetinde değilim… Bu duruma Afrika zencileri bile tahammül edemezken, adanın eski hâkimi olan Türkler bu kadar alçalamazlar. Şimdiye kadar halkı temsil eden 3–5 kişi böyle bir siyaseti kendilerine yakıştırmış olabilirler. Fakat halk hiçbir zaman bu siyasete taraftar olmadı……İngiliz lisanını bilen yüzlerce Türk olmasına rağmen hükümet, bir kez olsun vilâyet tercümanlığına bir Türk tayin etmeyi düşünmedi. Polis kumandanlığı meselesinde de hükümet ya pek saf kalpli davranıyor ya da Türkleri gereğinden fazla ihmâl ediyor…"*

Kıbrıs Türkleri, İngiliz sömürge yönetiminin bu taraflı tutumunun bir sonucu olarak, sömürge yönetimi taraftarı olan "*Evkafçılar*" ve Türkiye taraftarı olan ve Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi için mücadele yapan "*Halkçılar*" olarak iki ayrı gruba ayrılmıştır. Evkafçılar azınlıkta olmalarına rağmen kamusal güçlerinden dolayı etkinliklerini uzun süre devam ettirseler de Halkçılar özellikle Rumların Enosis girişimleri karşısında Kıbrıs Türk toplumunun siyasi haklarının elde edilmesinde önemli katkılar sağlamışlardır.

C. Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'taki Siyasi Örgütlenmeleri

1. Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi

İngiltere, Lozan Barış Antlaşması 20'nci madde amir hükmü gereğince Kıbrıs'ı hukuken ele geçirmiştir. Kıbrıs Türkleri, bu tarihe kadar geçen sürede önce Osmanlı Devleti sonra da Türkiye Cumhuriyeti tarafından siyasi haklarının korunacağı beklentisinde olmuşlardır. Ancak Kıbrıs Türkleri, Lozan Barış Antlaşması ile şekillenen yeni durum karşısında kendi başlarının çaresine ancak kendilerinin bakmalarından başka çıkar yol olmadığının farkına varmışlardır. Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri bu farkına varış sonrasında bazı siyasi girişimlerde bulunmuşlardır. Kıbrıs Müftüsü Hacı Ziyai Efendi, bu kapsamda harekete geçmiş ve Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi (KTCİ) ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

[310] Aynı yer.

Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi Nizamnamesi 1924 yılında Kıbrıs Müftüsü Hacı Ziyai Efendi öncülüğünde hazırlanmıştır. Müftü Hacı Ziyai Efendi, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında 1918 yılı Aralık ayında toplanan Meclis-i Milli'ye de önderlik etmiş, KTCİ örgütü vasıtası ile Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını elde etmeyi amaçlamıştır.

Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi ile ilgili olarak uzun yıllar herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Ta ki, 1984 yılına kadar. KKTC'li öğretmen ve aynı zamanda araştırmacı olan Bekir Azgın, Lefkoşa'daki Kadı Muhittin Efendi kitaplığında[311] 1984 yılında yaptığı bir araştırma sırasında KTCİ Nizamnamesi'ni tesadüfen bulmuştur. KTCİ Nizamnamesi ile ilgili ilk bilgiler Bekir Azgın tarafından, 28 Ocak 1984 tarihinde Söz gazetesinde yayımlanan bir yazıda yer almıştır.[312]

İlk kez söz konusu yazıda bahsedilen KTCİ Nizamnamesi 11 kısım ve bir geçici maddeden oluşmuştur.[313] KTCİ Nizamnamesi Birinci Kısmı'nda örgütün ismi, gayesi, tüzel kişiliği ve üyelikle ilgili detaylar düzenlenmiştir. Kıbrıs'ta ikamet eden her Müslüman kişinin örgütün doğal üyesi olduğunun ifade edildiği bu kısımda, örgütün maksat ve gayesi ise şu şekilde belirtilmiştir: [314] "*Adadaki Türk İslam Cemaati'nin mevcudiyet ve bekâsını inkişaf ve terakkisini, tekâmül ve tealisini ve efradının refah ve saadetini temine çalışmaktan ibarettir.*"

KTCİ Nizamnamesi'nin bu kısmında açık olarak ifade edilen gayesinde Kıbrıs Türk toplumunun gelişimi, refahı ve mevcut nüfusunun korunması hedef olarak ortaya konulmuştur. KTCİ Nizamnamesi'nde, Kıbrıs Türk toplum sorunları henüz şekillenmediğinden dolayı bahsedilmemiştir.

Nizamnamede örgütün idaresine yönelik düzenleme de yapılmıştır. Yapılan düzenlemede KTCİ yönetimi, "*Heyet-i Merkeziye*"ye verilmiş, Heyet-i

---

[311] Kadı Muhittin Efendi kitaplığında inceleme yapmak için yapılan girişimlerde, söz konusu kitaplığın 1980'li yılların sonunda çıkan yangın sonucu tamamen yandığı öğrenilmiştir.

[312] Bekir Azgın, "Göz Göre Göre; Kıbrıs Türkünün 1920'lerdeki Sorunları", **Söz**, 28 Ocak 1984, s. 1,3; Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 191.

[313] **Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (**Bundan sonra **MAAD) Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesine Mahsus Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi;** Fazilet Derendeli, **Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesine Mahsus Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi,** (1895), Yakın Doğu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, Lefkoşa, 2006, s. 1. Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi Nizamnamesi ile ilgili tüm bilgiler MAAD'dan temin edilen belge ve bu tezden elde edilmiştir.

[314] **A.g.t.**, s. 3.

Merkeziye'nin örgüt üyelerinin oyları ile her 3 senede bir belirleneceği ve bütün yetkinin bu heyette olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca bu kısımda, Kıbrıs Türklerinin başka hiçbir makam ve şahsın sorumluluğunu kabul etmeyeceği de belirtilmiş, Heyet-i Merkeziye'nin kanunen reşit olan her şahsın yapabileceği bütün resmi ve gayri resmi işlemleri yapmaya yetkili olduğuna da vurgu yapılarak örgüt tüzel kişiliği tanımlanmıştır.

KTCİ Nizamnamesi'nde, Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik varlığına ait esaslar da yer almıştır. Bilindiği üzere Kıbrıs Türk topluma ait olan bütün taşınır ve taşınmaz mallar Evkaf İdaresi'nin kontrolüne verilmiştir. Yapılan düzenlemeye göre, Kıbrıs Türk toplumuna ait olan bütün taşınır taşınmaz malların KTCİ adına kayıt edileceği ve bunların yönetiminin Heyet-i Merkeziye'de olacağı esasa bağlanmıştır. Bu husus çok önemlidir. Kıbrıs Türk toplumunun tüm ekonomik varlığının örgütün kontrolüne geçmesi, sahiplenme açısından olumlu bir düzenleme gibi görünse de kritik bir husustur. Çünkü Kıbrıs Türk toplumunun, Osmanlı dönemindeki sosyal düzenlemelerin bir sonucu olarak siyasi ve ekonomik olarak tam yeterliliğe sahip olduğu söylenemez. Kıbrıs Türklerinin bu yetersizliğine rağmen tüm ekonomik varlığının tek elden kontrol edilmesine yönelik bu düzenleme düşündürücüdür. İngiliz sömürge yönetimi, bu düşünceyi destekleyen ilk girişimini bir süre sonra gerçekleştirmiştir. İngiliz sömürge yönetimi, 1928 yılında Kıbrıs Türk toplumu ekonomik varlığını temsil eden Evkaf'ın idaresini kendi kontrolünde olan bir komisyon aracılığı ile idare etmeye başlamıştır.

KTCİ Nizamnamesi İkinci Kısım'da, örgütün Kıbrıs genelindeki teşkilatlanması ve bu teşkilatlanmalara seçilecek kişilerin sahip olacağı nitelikler belirtilmiştir.[315] Yapılan düzenlemede, Kıbrıs'taki tüm muhtarlıklar köy olarak kabul edilmiştir. En az 30 Müslüman Türk'ün yaşadığı tüm köylerde 3 yılda bir yapılacak seçim ile 3 kişiden oluşacak bir "*İdare Heyeti*"nin belirleneceği, bu heyetin de kendi aralarında, bir "*Başkan*" ve bir "*Sandık Emini*" belirleyeceği hususu bu kısımda belirtilmiştir. Ayrıca 30'dan az sayıda Kıbrıs Türkünün yaşadığı köylerdeki reşit kişilerin ise bu şartı taşıyan en yakın köye katılacaklarına dair ayrıntı da bu kısımda ifade edilmiştir.

[315] **A.g.t.**, s. 3-5.

İdare heyetlerinin görevleri ise şöyle belirtilmiştir: köyde ikamet eden veya köye katılan her "*Kıbrıs Türk Müslüman"*ın isminin yazıldığı "*Köy Defterini*" tutmak, seçme hakkına sahip olan köydeki Müslüman Türk erkeklerini bu deftere kayıt etmek ve her bir üyeden 1 kuruş tutarında aylık aidatı toplamak, sandık emini tarafından muhafaza edilecek bu aidatların %60'nı kaza heyetine göndermek, kalan %40'lık tutarını da köyün ihtiyaçları için harcamak ve bunun bilançosunu hazırlamak, görev sürelerinin bitiminden 30 gün önceden seçim yapılacağını köy meydanında ilan etmek ve seçimi yaparak seçilenleri 30 Eylül gününe kadar Kaza Heyet-i İdaresi'ne bildirmek.

Nizamnamenin bu kısmında yapılan başka bir düzenleme ile seçimlerini yapmayan köylere yönelik yaptırım içeren bir düzenleme de yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, idare heyeti seçimini yapmayan veya seçim sonuçlarını zamanında kaza idare heyetine bildirmeyen köylerin, idare heyetlerinin bağlı oldukları kaza yönetimi tarafından belirleneceği hususu esasa bağlanmıştır.

KTCİ Nizamnamesi Üçüncü Kısım'da, "*Kaza Teşkilatı*"nın belirlenmesi ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[316] Bu düzenlemede, kaza idare heyetinin 7 kişiden oluşacağı ve 3 yıllığına seçileceği belirtilmiştir. Kaza İdare Heyeti arasından seçilecek 3 kişinin "*Heyet-i Murahhasa*"yı oluşturacağı, bu teşkilin Heyet-i Merkeziye'de yapılacak toplantılarda kendi kazasını temsil edeceği aynı maddede ifade edilmiştir. Kaza İdare Heyeti'nin vazifeleri ise şöyle ifade edilmiştir: kazası dâhilinde mali, iktisadi, sınai, zirai, ticari ve hayır kuruluşlarını tesis etmek ve kooperatif şirketleri oluşturmak için araştırmalar yapmak, köy heyetleri arasında çıkabilecek sorunları çözmek, köy idare heyetlerinin işlerini tanzim etmek ve bunları denetlemek, kaza dâhilinde toplanan aidatların %30'nu Heyet-i Merkeziye'ye göndermek, kalanını da tüzükte belirlenen şekilde sarf etmek ve bilançoyu hazırlamak olarak düzenlenmiştir

KCTİ Nizamnamesi Dördüncü Kısım'da, "*Merkez Teşkilatı*" ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[317] Merkez Teşkilatı'nın Kıbrıs'taki altı kazayı[318] temsil eden üçer kişilik heyet-i murahhaslardan oluşacağı bu kısımda ifade edilmiştir. Heyet-i

---

[316] **A.g.t**., s. 5-7.
[317] **A.g.t.,** s. 7-9.
[318] Lefkoşa, Mağusa, Limasol, Larnaka, Baf ve Girne.

Merkeziye'yi oluşturan 18 üyenin, kendi aralarından seçeceği 3 kişiyi "*İcra Heyeti*" olarak belirleyecekleri, İcra Heyeti'nin de kendi arasında yapacağı seçimle "*Başkan", "Kâtip*" ve "*Sandık Emini*"ni belirleyeceği bu kısımda vurgulanmıştır. İcra Heyeti Başkanı'nın, aynı zamanda Kıbrıs Türk toplumunun da lideri olacağı belirtilmiştir. Bu kısımda ayrıca, Heyet-i Merkeziye'nin aldığı bütün kararların söz konusu heyet tarafından yerine getirileceği, bu teşkilatın bir nevi yürütme organı görevini yürüteceği de vurgulanmıştır.

Buradaki bir detay çok önemlidir. O da, İcra Heyeti Başkanı'nın aynı zamanda Kıbrıs Türk toplumunun lideri olacağı hususudur. Örgüt tüzüğünün kaleme alındığı yıla kadar bu görev Müftü tarafından yerine getirilmiştir. Kıbrıs Türklerinin dini lideri aynı zamanda toplumu önderi olmuştur. Tıpkı Rum toplumunda olduğu gibi. Başpiskopos'un üstlendiği toplumsal rol devam ederken Kıbrıs Türklerinin toplum lideri konumunda olan Müftü'den bu rolün alınmasını düzenleyen madde günün koşulları ile örtüşmemiştir. İngiliz sömürge yönetimi, tıpkı Evkaf İdaresi'nin pasifize edilmesinde olduğu gibi Müftülük kurumunu da 1928 yılında ortadan kaldırmış ve bunun yerine yönetimin memuru gibi görev yapacak olan "*Fetva Eminliği*"ni kurmuştur. İngiliz sömürge yönetiminin, sonraki yıllarda Kıbrıs Türk toplumuna yönelik yaptığı müdahaleyle KTCİ Nizamnamesi'nde yapılan düzenlemelerin örtüşmesi, bu örgütün özgün bir planlama olmadığı yönündeki düşüncelerin oluşmasına yol açmıştır.

KTCİ Nizamnamesi'nde Heyet-i Merkeziye'nin vazifeleri şu şekilde ifade edilmiştir: Kıbrıs Türk toplumunun mevcudiyeti ve bekâsını sağlamak ve geliştirmek, refah ve mutluluğunu temin edecek her türlü mâli, iktisadi, sınai, zirai, ticari tesisleri hayata geçirmek ve bu husus için kendi arasında komiteler teşkil etmek, kaza idare heyetlerinin faaliyetlerini ve bilançolarını denetlemek, Kıbrıs Türk Evkaf İdaresi için 5 kişiden oluşacak bir heyet belirlemek ve Evkaf harcamalarını oluşturulacak bir heyet vasıtasıyla her sene denetlemek.

KTCİ Nizamnamesi Beşinci Kısmı, "*Evkaf-ı İslamiye Teşkilatı*" başlığı ile düzenlenmiştir. Bu kısımda, Dördüncü Kısım'da bahsedilen Kıbrıs Türk Evkafı ile ilgili düzenlemeler detaylandırılmıştır. Kıbrıs Türk Evkafı'na ait taşınır taşınmaz malların yeniden tespit edileceği ve Kıbrıs Türk toplumunun ihtiyaç duyacağı çağdaş

tesislerin Evkaf geliri ile yapılacağı, Türk Evkafı'nın Heyet-i Merkeziye tarafından tespit edilecek 5 kişiden oluşan bir heyet tarafından yönetileceği, Müftü'nün bu heyette doğal üye olarak yer alacağı bu kısımda belirtilmiştir. Ayrıca Kıbrıs Türk Evkaf yönetiminin denetlenmesi için bir heyet oluşturulmasına yönelik bir düzenleme de yapılmış olmasına rağmen, "*Hükümetin hak teftişi bakidir*." [319] denilerek İngiliz sömürge yönetiminin Evkafı üzerindeki denetimi hukuki zemine dayandırılmıştır.

KTCİ Nizamnamesi Altıncı Kısmı'nda, "*Diyanet İşleri Teşkilatı*" ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[320] Bu kısımda düzenlenen en önemli husus, Kıbrıs Türk toplumunun dini lideri olan Müftü'nün 5 senelik bir süre için seçilecek olmasıdır. Bu husus önemlidir. Çünkü Kıbrıs Türk toplum lideri konumunda olan Müftü'nün belirlenmesi ile ilgili olarak sonraki yıllarda İngiliz sömürge yönetimi ile sorun yaşanmıştır. Bu tüzüğü kaleme alan kişi veya kişilerin bu ayrıntıyı öngördüğüne yönelik herhangi bir değerlendirme yapmak belge olmaksızın mümkün değildir. Ancak İngiliz sömürge yönetimi, 1928 yılında yaptığı düzenleme ile Müftülük kurumunu tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu durum KTCİ'nin özgünlüğü konusundaki şüpheleri doğrular nitelikte olduğu söylenebilir.

Bu kısımda ayrıca, Heyet-i Merkezi tarafından tespit edilecek 5 kişilik bir heyetin "*Diyanet İşleri Cemiyeti*" adı altında örgütleneceği hususu da düzenlenmiştir. Müftü'nün başkanlığında örgütlenecek olan Diyanet İşleri Cemiyeti'nin vazife ve sorumluluklarının, Heyet-i Merkeziye tarafından belirlenecek iki hukuk uzmanı tarafından yazılacağı belirtilmiştir. Diyanet İşleri Cemiyeti'nin vazife ve sorumluluklarını içeren düzenlemenin Heyet-i Merkeziye tarafından onaylanmasından sonra yürürlüğe gireceği, her kaza merkezinde ve gerekli görülecek köylerde bir Müftü vekilinin olması hususu da bu kısımda ifade edilmiştir.

KTCİ Nizamnamesi Yedinci Kısmı, "*Şer'iye Mahkemeleri*" ile ilgili hususları içermiştir.[321] Bu kısımda Heyet-i Merkeziye'nin medeni hukuk alanında Kıbrıs Türk toplumu genelinde kabul görecek ve çağın gereklerine göre tesis edilecek bir Şer'iye Mahkemesi'nin İngiliz sömürge yönetiminden talep edilmesi hususu belirtilmiştir.

---

[319] **A.g.t.,** s. 9-10.
[320] **A.g.t.,** s. 10-11.
[321] **A.g.t.,** s. 11.

İlave olarak bu kısımda kadıların hukuk tahsili görmelerinin zorunlu olması ve Başkadı'nın Lefkoşa'da bulunması dair husus da vurgulanmıştır.

KTCİ Nizamnamesi Sekizinci Kısmı, "*Eytam İşleri*" başlığı altında tek madde olarak düzenlenmiştir.[322] Burada Heyet-i Merkeziye tarafından eytamın hukukunu koruyacak bir düzenlemenin yapılacağı ifade edilmiştir.

"*Maarif İşleri*" ile ilgili esaslar ise KTCİ Nizamnamesi Dokuzuncu Kısmı'nda belirtilmiştir.[323] Bu kısımda; Heyet-i Merkeziye, Rumlara eğitim alanında tanınan bütün hakların Kıbrıs Türklerine de tanınması için yapılacak girişimler için görevlendirilmiştir. Heyet-i Merkeziye'ye verilen bu görevle, eğitim alanında eşit olmayan bütün uygulamaların değiştirilmesi, maarif vergisi ile sömürge yönetiminin yaptığı yardımların bir sandıkta toplanması ve Kıbrıs Türk toplumuna ait bütün okulların ihtiyacının bu sandıktan karşılanması, öğretmen maaşlarının ödenmesi ile ilgili bir düzenleme yapılması esasa bağlanmıştır.

KTCİ Nizamnamesi Onuncu Kısım'da, "*Cemaat-ı İslam Kongresi*" ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[324] Yapılan düzenlemede; İslam Kongresi'nin Heyet-i Merkeziye Başkanı sorumluluğunda her sene Aralık ayında Lefkoşa'da toplanacağı, İslam Kongresi'ne Heyet-i Merkeziye üyeleri ile kaza idare heyetleri ve köy heyetleri başkanlarının katılacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu kısımda, kongreye katılacak olan her heyetin senelik icraatları ile bir sonraki seneye ait planlamalarını Genel Kurul'da izah etmeleri hususu da ifade edilmiştir. Bu kısımda yapılan düzenlemelerden Cemaat-ı İslam Kongresi'nin, Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi'nin en üst organı olduğu anlaşılmaktadır.

KTCİ Nizamnamesi Onbirinci Kısmı, "*Mevdad-ı Şetti*" başlığı ile düzenlenmiştir. Bu kısımda Heyet-i Merkeziye ve kaza heyetlerinin kendilerine mahsus birer mühürü olacağı ve mühürde şu ifadelerin yer alması esasa bağlanmıştır:[325] " *Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiye, 1925 tarih-i tesisi….Kazası veya Heyet-i Merkeziye*".

---

[322] **A.g.t.,** s. 12.
[323] Aynı yer.
[324] Aynı yer.
[325] **A.g.t.,**s.13.

Nizamname geçici maddede de; 1924 yılı Aralık ayında Lefkoşa'da toplanan Kongre Heyeti'nin nizamnamede belirtilen teşkilatlar meydana getirilinceye kadar "*Cemaat-i İslamiye Heyet-i Müessesesi"* olarak göreve devam edeceği belirtilmiştir.[326]

KTCİ'nin kuruluş, görev ve sorumluluklarının belirlendiği bu nizamnamede belirlenen hususlar; Kıbrıs Türk toplumunun siyasi, dini, adli, iktisadi ve kültürel alanlarda daha örgütlü olmasına yönelik ayrıntıları içermiştir.

Örgütün kurucusu olan Müftü Hacı Ziyai Efendi'nin, Birinci Dünya Savaşı'nın fiili olarak sona ermesinden yaklaşık 2 ay sonra topladığı ve Kıbrıs Türklerinin geleceği ile ilgili konuların görüşülerek izlenecek politikanın belirlendiği Meclis-i Milli'den sonraki bu girişimi yine Kıbrıs Türklerinin içinde bulundukları durumdan nasıl çıkılacağına dair ayrıntılı bir çalışmadır.

Ne var ki, KTCİ Nizamnamesi'nde belirtilen hiçbir teşkilat yaşama geçirilmemiş sadece planlama düzeyinde kalmıştır. Bununla birlikte İngiliz sömürge yönetimi, sonraki yıllarda yaptığı bazı müdahalelerle Kıbrıs Türk toplumunun kontrolünü eline geçirmiştir. Nitekim İngiliz sömürge yönetimi, hemen takip eden yıldan başlayarak, Kıbrıs Türklerinden kendisine yakın bulduğu kişileri önemli kamusal görevlere getirmiş, bu kişileri Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olarak kabul etmiş ve kendi planlamalarını hayata geçirmek için bu kişileri aracı olarak kullanmış, başta Müftülük kurumu olmak üzere eğitim, Şer'iye mahkemeleri ve Evkaf alanında yaptığı müdahalelerle Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine yardımcı olacak tüm kurumları bir bir kontrol altına almıştır.

KTCİ Nizamnamesi'nde ele alınan Evkaf, Müftülük, Şer'iye mahkemeleri ile ilgili esasların İngiliz sömürge yönetiminin sonraki yıllarda yaptığı düzenlemelerle örtüşmüş olması durumu göz önüne alındığında bu örgütün sömürge yönetiminin bir projesi olabileceği söylenebilir. Muhtemeldir ki, İngiliz sömürge yönetimi Kıbrıs Türk toplumuna yönelik yaptığı düzenlemeleri bu proje örgütlenme aracılığı ile yapmak istemiş fakat bilinmeyen bir sebeple KTCİ hayata geçirilememiştir.

KTCİ bir proje örgüt olmasına rağmen, Kıbrıs Türk toplumunun Lozan Barış Antlaşması sonrasındaki ilk örgütlenme girişimi olması bakımından önemlidir.

[326] **A.g.t.,** s. 14.

Ayrıca Kıbrıs Türklerinin sonraki dönemde yaptıkları siyasi örgütlenmelerde özellikle teşkilatlanma ile ilgili hususlar yol gösterici olmuştur.

2. Evkaf Müdürlüğü ve Kıbrıs Türklerinin Muhalif Örgütlenme Faaliyetleri

Kıbrıs Türkleri, özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, toplumsal hak arama mücadelesinde daha örgütlü hareket etmişlerdir. Kıbrıs Türkleri; bu dönemde Milli Mücadele döneminde BMM Hükümeti'ne ekonomik yardımlarda bulunmuşlar, Milli Mücadele'nin kazanılması halinde ise Kıbrıs'ın gerçek sahibine olan Türkiye'ye verileceği beklentisinde olmuşlardır.

Ancak bu beklenti Lozan Barış Antlaşması ile son bulmuştur. Lozan Barış Antlaşması, Kıbrıs'ın Türkiye ile bağını hukuken kesmiştir. Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri, bu durum karşısında toplum haklarını elde etmek için örgütlenmeye karar vermişlerdir. Ancak Kıbrıs Türk aydınları, örgütlenerek siyasi haklarını kazanma yolunda bir takım girişimlerde bulunurlarken karşılarında Kıbrıs Türk toplumunu kontrolü altına almak isteyen İngiliz sömürge yönetiminin kuklası olan bazı soydaşlarını bulmuşlardır. Kıbrıs Türk aydınları siyasi, dini, adli, kültürel ve ekonomik haklarını kazanmak için kendi aralarında birleşmişler, İngiliz sömürge yönetimine dolayısıyla da onların kuklası olan soydaşlarına karşı örgütlenmişlerdir.

İngiliz sömürge yönetimi ve onların yandaşlarına karşı olanlar, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Türkiye'de yapılan devrimlerden ve Türk ulusçuluğundan etkilenmişlerdir. Buna karşılık İngiliz sömürge yönetimi ile iş birliğinde olanlar ise, Anadolu'daki milli harekete ve devrimlere karşı bir duruş sergilemişlerdir.

Böylece Kıbrıs Türk toplumu içindeki iki başat düşünce ve siyasi akım oluşmuştur. Bir yanda Vali Storrs'un "*Kıbrıs'ın yeni Türkleri*"[327] olarak isimlendirdiği Kemalist, Türk milliyetçiliğini benimseyen bir grup, diğer yanda ise Anti-Kemalist tavır sergileyen "*İngilizleşmiş Türkler*"[328] yer almıştır.

---

[327] CO 67/238,f.41174/31, Storrs'tan Passfiled'e, Nicosia, 27 March 1931, No: 115 ve eklerinden aktaran Gürel, **a.g.e.**, C. I, s. 182.
[328] Gürel, **a.g.e.**, C.I, s. 160-161.

Kemalist grup kendilerini "*Halkçılar*" olarak, diğer grup ise Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik varlığını olan ve İngiliz sömürge yönetimi tarafından kontrol altına alınan Evkaf İdaresi'nden esinlenerek "*Evkafçılar*" olarak tanımlamışlardır.

Evkafçılar, Osmanlı Devleti'nin dağılması ve Halifelik makamının kaldırılmasından sonra Kıbrıs Türk varlığının devamı için İngiliz sömürge yönetimiyle yakınlaşmayı en uygun politika olarak benimsemişlerdir. İngiliz sömürge yönetimiyle yakınlaşan ve bu teslimiyetçi politikayı kabul eden Kıbrıs Türk toplumunun ileri gelenleri sömürge yönetimi tarafından önemli görevlere getirilerek bir bakıma taltif edilmişlerdir. İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs politikasının gerçekleşmesinde söz konusu bu kişilerden istifade etmiştir.[329]

Bununla birlikte, Kıbrıs Türk toplumu içinde güçlenmeye ve etkili olmaya başlayan Halkçıların örgütlenme çabaları ise doğrudan İngiliz sömürge yönetimi tarafından dolaylı olarak da Evkafçılar tarafından engellenmeye çalışılmıştır.

Halkçı grubu temsil eden dönemin Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri şu kişilerden oluşmuştur; Mısırlızade Necati (Özkan) Bey, Söz gazetesi sahibi ve başyazarı Mehmet Remzi (Okan) Bey, avukat Ahmet Raşit (Doğruyol) Bey, hâkim Mehmet Raif Bey (Denktaş)[330], avukat Niyazi Fadıl (Korkut) Bey, avukat Necmi (Avkıran) Bey, avukat Rifat Bey (Con Rifat), avukat Ahmet Sait Hoca, avukat Bahaeddin Bey ve gazeteci Arif Mapolar. Halkçı grubun fikir ve eylemleri Söz gazetesi tarafından desteklenmiştir.[331]

Evkafçılar ise Mehmet Münir Bey'in kişiliğinde temsil edilmiştir. Mehmet Münir Bey, İngiliz sömürge yönetimi tarafından Kıbrıs Türk toplumunun temsil edildiği birçok kurumda (Evkaf, Lise Komisyonu, Kavanin Meclis üyeliği vb.) uzun yıllar boyunca tek başına görevlendirilmiş ve kendisine İngiliz Kraliyet Ailesi Yüksek Liyakat Madalyası ve "*Sir*" [332] unvanı verilmiştir. Evkafçıların fikir ve eylemleri ise Hakikat gazetesi tarafından desteklemiştir.

---

[329] Beckhingam, **a.g.m**.,s. 20–21.
[330] Sonraki Yıllarda Kıbrıs Türk toplumunun uzun yıllar liderliğini yapacak olan merhum Rauf Raif Denktaş'ın babasıdır.
[331] Birinci, **a.g.e.**, C. I, s. 48.; Konur, **a.g.e.**, s. 43.
[332] **BCA 030–0–010–000–000–235–590–35**; Kıbrıs Konsolosunun 19 Haziran 1947 tarihli ve 1863/381/29 sayılı, " Mehmet Münir'e Sir unvanı verildiği" hakkındaki yazı.

Halkçıların ideologu olarak da bilinen Ahmet Raşit Bey[333], Söz gazetesinde yayımlanan "*Halkçı Siyaset*" başlıklı yazısında Halkçı grubu şöyle tanımlamıştır:[334]

> "*…Halkçı siyaset tabiriyle kastettiğim mana; kuvvetini halktan alan ve halka istinat eden bir siyasettir. Bu siyasetin en bariz vasfı şahsi efkâr ve amale, umumun arzu ve iradesini hâkim kılmak ve umumi menfaatlerin icaplarına azami mevki ve ehemmiyeti vermektir. Bu itibarla milli ve umumi meselelerde şahısların ehemmiyeti ikinci hatta üçüncü derecede kalmak en esaslı umdeyi teşkil eder… Halkçı siyasette, tetkik, tenkit ve mürakabe hakkı var. … Kimsenin şahsi efkâr ve amal uğrunda, milli kuvveti istimaline fırsat verilmez. Yani halk şuurlu bir surette yapılanlar ve yapılacak olanlar hakkında rey ve kelam sahibidir. Bundaki fazilet meydandadır. Halk bir defa kendi işlerini daha yakından kavramak ve onları müdafaa ve himaye etmek mevki ve kudretine gelir… Halkçı siyaset bir kişinin sui istimale her zaman müsait olan kuvvetin yerine zümrenin hâkimiyetini ikame etmektir. Fert yanılır sui istimal eder. Zümre ise hassastır. Ya hiç yanılmaz ya da nadir yanılır. Bizim memlekette cemaatimizin önüne açmak istediğimiz yol işte bu yoldur."*

Ahmet Raşit Bey'in de ifade ettiği gibi Halkçı siyaset; gücünü fertten almış, ferdin refahının sağlanması halinde toplumun refahının da sağlanacağını öngörmüş, bununla birlikte milli meseleleler söz konusu olması halinde ferdin refahının ikinci derecede önemli olacağı da vurgulanmıştır.

Türkiye, Kıbrıs Türk toplum haklarını elde etme yönünde mücadele veren Halkçılara her türlü desteği vermiştir. Halkçıların düşüncelerini geniş kitlelere ulaştıran Söz gazetesine yönelik yapılan ekonomik ve teknik destek yardımların[335] yanında özellikle Türkiye Cumhuriyeti Konsolosu Asaf Bey'in çabaları İngiliz sömürge yönetiminin dikkatinden de kaçmamıştır.

İngiliz sömürge yönetimi, Asaf Bey'in bu faaliyetlerinden duyduğu rahatsızlığı, konsolosun geri çekilmesini talep ederek resmileştirmiştir. Kıbrıs Valisi

---

[333] Doğru Yol gazetesi kurucusudur. Halkçıların yanında yer almıştır. Yaşamı boyunca İngiliz sömürge yönetimine karşı Kıbrıs Türk toplum haklarının elde etmesi için mücadele etmiştir. Atatürkçü ve yurt severliği ile bilinen Ahmet Raşit Bey yakalandığı kanser hastalığından kurtulamamış ve Ankara'da vefat etmiştir.

[334] Ahmet Raşit, "Halkçı Siyaset", **Söz,** 23Temmuz 1931, s. 1.

[335] **BCA, 030–10–000–000–83–548–2**, Söz gazetesine gönderilen matbaa harflerinin bedeli olan seksen liranın TC İş Bankası hesabına yatırıldığına dair yazı.

Storrs'un, 1928 yılında İngiliz Sömürgeler Bakanlığına gönderdiği raporda bu konu ile ilgili olarak şu hususlar yer almıştır: [336]

> "*…1928'de ikinci kez Konsolos olarak atanmasından sonra dikkatini ve faaliyetlerini buradaki Türk vatandaşlarıyla ilgilenmeye ayıracağına, daha çok yerli Müslüman ahalinin Ankara'daki siyasetle canlı şekilde ilgilenmelerini cesaretlendirmeye ve onların içinde Türk Ulusal Bilincini uyandırmaya yöneltmiştir. Bu yöndeki faaliyetlerinin, resmi görevini aştığı ve ihlal ettiğine ilişkin kanıtlar elde etme olanağı bulunmamaktadır ama Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı gününün aktif olarak adanın çeşitli yerlerinde kutlanması, Asaf Bey'in Konsolos olarak atanmasından sonra başlamıştır ve bu etkinlikler kanımca onun kişisel etkisiyle olmaktadır...*"

Nitekim Vali Storss'un bu şikâyeti üzerine İngiliz Dışişleri Bakanlığı Türkiye'deki Büyükelçisine talimat vererek Asaf Bey'in protesto edilmesini istemiştir.[337]Türk Hükümeti, içinde bulunulan dönemin hassasiyeti ve gelişen ikili ilişkiler doğrultusunda hareket etmiş ve görev süresi dolan Asaf Bey'in yerine Celal Bey'i 17 Kasım1930 tarihinde Kıbrıs Konsolosu olarak atamıştır.[338]

Her ne kadar Konsolos Asaf Bey'in görev süresi uzatılmasa da yerine atanan Celal Bey başta olmak üzere diğer konsoloslar da aynı misyonla hareket etmişlerdir. Türkiye konsoloslarının desteğinin yanı sıra Kıbrıs Türk toplumu da Halkçı hareketi benimsemiş ve desteklemiştir.

Kıbrıs Türk toplumunun siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal haklarının elde edilmesi yönünde mücadele eden Halkçıların en büyük başarısı, daha sonra ayrıntılı olarak bahsedilecek olan, 1930 yılında gerçekleştirilen Kavanin Meclisi seçimlerinde Halkçı adayların Evkafçı adaylara karşı başarı kazanması ve Milli Kongre'nin toplanması olmuştur. Milli Kongre tarafından kabul edilen kararlar Kıbrıs Türk toplumunun siyasi örgütlenmesinde rehber vazifesi görmüştür.

---

[336] FO 371/14584/E2903, Storrs'un 7 Mayıs 1930'da Sömürgeler Bakanlığı'na gönderdiği yazı'dan aktaran Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 211.

[337] FO 371/14584, Dışişlerinden İstanbul'daki Büyükelçi George Clark'a gönderilen 23 Haziran 1930 tarihli direktifden aktaran Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 211

[338] Gazioğlu, **a.g.e**, s. 213; Asaf Bey'in yerine Konsolos olarak atanan Celal Bey'de bu görevde fazla kalmamıştır. Ekim 1931 isyanından sonra Muhittin Bey Türkiye Konsolosu olarak Kıbrıs'a atanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. "The Rules of Court" , **The Cyprus Gazette**, 27 Oct.1931, s.1208.

3. Lefkoşa Belediye Meclisi Seçimlerinde Evkafçılar ve Halkçılar (1926)

Lefkoşa Belediye Meclisi üyelerini belirlemek amacıyla 1926 yılında yapılan seçimler, Halkçı adayların kendilerini gösterdikleri ilk siyasi faaliyet olmuştur. Lefkoşa Belediye Meclisi seçimleri, Kıbrıs Türklerine ait 5, Rumlara ait 7 üyenin belirlenmesi maksadıyla yapılmıştır.

İngiliz sömürge yönetimi, belediye seçimlerinden önce bir takım hukuki düzenlemeler yapmıştır. Kıbrıs Resmi Gazete'sinde (The Cyprus Gazette) 23 Temmuz 1926 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren "*Belediye Seçimleri Düzenlemesi*" hakkındaki kanun bu kapsamda yürürlüğe konmuştur.[339]

Söz konusu düzenleme ile bölge komiserleri, sorumluluk alanlarındaki belediye meclislerinin belirlenmesi maksadıyla yapılacak seçimden doğrudan sorumlu tutulmuştur. İlgili kanunla; seçim öncesi aday belirlenme süreci, adayların ilan edilmesi, seçimin icrası, sonuçların açıklanması ile ilgili hususlar ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Aynı kanunla Belediye Meclisi seçimlerinin sadece bölgesel olarak icra edilmesi de esasa bağlanmıştır.

Halkçı grubun liderliğini üstlenen M. Necati Bey, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi haklarını temin edilebilmek için önüne çıkan her fırsatı değerlendirmiştir. M. Necati Bey, Lefkoşa Belediye Meclisi seçimlerini de bu kapsamda bir fırsat olarak değerlendirmiş ve belediye meclis üyeliği için adaylığını koymuştur.

M. Necati Bey, bu seçimlere "*Grup*" halinde katılmaya karar vermiş ve bu kişilerin yurtsever, çalışkan, dürüst ve özellikle Kemalist düşünceye sahip olmasını önemsemiştir. M. Necati Bey, bu niteliklere sahip olduğunu düşündüğü ve birlikte seçime girmeye karar verdiği grup şu kişilerden oluşmuştur: Necmi Bey (Avkıran) (tüccar), Fadıl Bey (Korkut) (avukat), Pertev Zühtüzade (doktor) ve Rüstem Efendi (tasdik memuru).[340]

Lefkoşa Belediye Meclis üyeliği seçimleri için Halkçıların adaylarını açıklamasından sonra İngiliz sömürge yönetiminin desteklediği Evkafçılarda kendi

---

[339] "Regulations For Municipal Elections", **The Cyprus Gazette**, 23 July 1926, No: 494.
[340] Birinci, **a.g.e.**, C. I, s. 116.

adaylarını açıklamışlardır. Evkafçıların adayları ise şu kişilerden oluşmuştur: Memduh Asaf Bey (eczacı), Fuat Asaf Bey (diş doktoru) ve Kenan Bey (tüccar).[341]

İki grubun kıyasıya mücadele ettiği seçimde, İngiliz sömürge yönetiminin Evkafçılara verdiği desteğe rağmen, Halkçı gruptan 2 kişi belediye meclisine üye olarak girmeyi başarmıştır. Lefkoşa Belediye Meclisi üyeliği seçimlerini kazanan adaylar şunlar olmuştur: M. Necati Bey, Necmi Bey, Kenan Bey, Fuat Asaf Bey ve Memduh Asaf Bey.[342]

Kıbrıs Türk toplum haklarını elde etmek için Lefkoşa Belediye Meclis üyeliğine seçilen Halkçı üyeler, zaman zaman Evkafçı üyelerle de iş birliği yaparak mecliste çoğunlukta bulunan Kıbrıs Rum üyelere karşı birlikte hareket etmişlerdir. Lefkoşa'da yaşayan Kıbrıs Türk toplumu yararına olan birçok iş, bu birlik ve beraberlikleri sayesinde Belediye Başkanı Rum Dr. Dervis'e kabul ettirilmiştir. Lefkoşa Belediye Meclisi'ndeki Türk adaylarının iş birliği sonucu sağlanan hizmetler şunlardır: Lefkoşa Sular İdaresi'nde Türk toplumu temsilcilerinin etkili konuma gelmeleri, Türk kesimindeki yolların genişletilip asfaltlanması için başlatılan girişimler, Kıbrıs Türk fakirlere tanınan birtakım haklar ile Kıbrıs Türk toplum ekonomisinin canlanmasına doğrudan etki eden ve daha önce Rum kesiminde faaliyet gösteren hayvan pazarının Türk mahallesine taşınması.[343]

Lefkoşa Belediye Meclisi'ndeki Türk üyeleri bu iş birliğinin bir sonucu olarak, meclisteki Rum üyeler arasında yaşanan fikir ayrılığından da yararlanmış ve Bodamyalızade Şevket Bey'in Lefkoşa Belediye Başkanı seçtirilmesi sağlanmıştır. Böylece Bodamyalızade Şevket Bey, Kıbrıs siyasi tarihinde Lefkoşa Belediye Başkanı sıfatı ile görev yapan ilk ve tek Kıbrıs Türk unvanına sahip olmuştur.[344] Ancak tahmin edilebileceği gibi bu durum fazla devam etmemiş, Rum üyeler tekrar fikir birliği yapmışlar ve B. Şevket Bey'i başkanlık koltuğundan indirmişlerdir.

Lefkoşa Belediye Meclis üyeliği sürecince Halkçı üyelerin girişimleri sonucu Lefkoşa Türk toplumuna kazandırılan belediye hizmetleri aşağıdaki gibi olmuştur: [345]

---

[341] Aynı yer.
[342] **A.g.e.**, s. 117.
[343] Aynı yer.
[344] Birinci, **a.g.e.**, Cilt II, s. 370.
[345] Aynı yer.

a. Lefkoşa Türk kesimi, kent ahalisi ile köy ve kasabalardan gelen halkın alış veriş merkezi olmuştur.

b. Türk esnafının, özellikle kasapların geliri büyük ölçüde artmıştır.

c. Boş durumda olan çevredeki Türk dükkânları kiralanmış ve gelir elde edilmeye başlanmıştır.

ç. Çoğunlukla Türklere ait olan belediye pazarı çevresindeki dükkânlar, lokantalar, kahvehaneler ve diğer iş yerlerinin hem müşteri sayısı, hem de gelirleri artmıştır.

d. Türk taşınmaz malları değer kazanmış, daha sonra bu bölgede yoğunlaşan yatırımlarla Türk kesimi bir çarşı merkezi haline gelmiştir.

Kıbrıs Türk toplumu arasındaki farklı düşünce gruplarının ilk sınavı 1926 yılında yapılan Lefkoşa Belediye Meclisi seçimleri olmuştur. Halkçı grubun lideri konumunda bulunan Mısırlızade Necati Bey ile Necmi Bey'in başarılı olduğu seçimler yeni oluşan siyasi akımın moral kazanmasını sağlamıştır. Bu seçimlerden başarı ile çıkan M. Necati Bey, 1930 yılında yapılacak olan Kavanin Meclisi seçimlerinde Evkafçı grubun temsilcisi Mehmet Münir Bey'e doğrudan rakip olma cesaretini göstermiştir.

4. Kavanin Meclisi Seçimleri'nde Evkafçılar ve Halkçılar (1930)

Kıbrıs'ın 1925 yılında İngiliz sömürgesi haline gelmesi ile birlikte yürürlüğe giren anayasal düzende iki özellik ön plana çıkmıştır. Birincisi, Kıbrıs Türk halkının anayasal kurumlardaki temsiliyeti konusunda İngiliz sömürge yönetiminin tarafından yapılan taraflı uygulamalar diğeri ise bu kurumlar için yapılan seçimlerle sömürge rejiminin meşrulaştırılması ve Kıbrıs'ta demokratik yönetim esaslarının uygulandığı yönünde algı yaratılması olmuştur.[346]

İngiltere'nin Kıbrıs'ta uyguladığı anayasal düzenin en önemli özelliği sömürge yönetiminin işlerini kolaylaştırmış olmasıdır. Bu yapıda yürütme gücünü elinde bulunduran Vali'nin yetkileri sınırsız olmuş ve Kavanin Meclisi üstünde bir konumda bulunmuştur. Şöyle ki; Kavanin Meclisi'nden geçen bir yasa, Vali tarafından onaylanmadıkça yürürlüğe girmemiştir. Ayrıca Vali, meclisten geçen bir

[346] Katsurides, **a.g.e.**, s. 108.

yasanın uygulanmasını yayınladığı bir Kraliyet Emri ile erteleyebilmiş ve yasa önerisinin içeriğine doğrudan müdahale etmekle yetkilendirilmiştir.

Bütün bunlara rağmen İngiliz sömürge yönetimi, Kavanin Meclisi'ndeki oylamalarda bir sürpriz ile karşılaşmamak için Kıbrıs Türklerinin desteğine de ihtiyaç duymuştur. İngiliz sömürge yönetimi, bu desteğin kesintisiz olması ve bir aksilik yaşanmaması için Kavanin Meclisi üyeliğini, Evkaf İdaresine ve hükümet gücüne dayanarak Kıbrıs Türk toplumu üzerinde baskı yoluyla hâkimiyet kurabilecek ve onları kontrol edebilecek kişilere "*Peşkeş*" [347] çekmiştir.

Katsurides'in "*Tartışma Kulübü*"[348], Stavrinides'in "*Oyuncak Parlamento*"[349] , Bozkurt'un "*Göstermelik Parlamento*"[350] diye isimlendirdiği Kavanin Meclisi, İngiltere'nin Kıbrıs'ta kurmuş olduğu anayasal sistemde yasama gücünü elinde bulunduran organ görevini üstlenmiştir. Kavanin Meclisi'ni oluşturan üyelerin bir kısmını seçilmiş Kıbrıs Türk ve Rumlar teşkil ederken diğer kısmını ise İngiliz sömürge yönetimi tarafından atanmış kişiler oluşturmuştur.

Yüksek Komiser Stevenson, Enosis taraftarı Rumların Kavanin Meclisi'nin 1921–1922 yıllarındaki çalışmalarını ve 1922 yılındaki seçimleri boykot etmelerinden edindiği tecrübe ile oy bölgelerini yeniden belirlemiş, benzeri girişimleri daha rahat kontrol edebilmek için oy hakkının kullanılması da dâhil olmak üzere bazı değişiklik teklifleri önermiştir. Yeni düzenleme ile Kavanin Meclisi'ndeki üyelerin sayısı değiştirilmiş, daha önce 3 olan seçim bölgesi 12 olarak belirlemiş, Enosis faaliyetlerinin içinde yer aldığı tespit edilen Yunan vatandaşlarının seçimlere katılmasını sınırlandırmak amacıyla oy kullanabilmek için 5 yıldan fazla Kıbrıs'ta yaşıyor olmak şartı getirilmiştir.[351]

---

[347] Kaymak, **a.g.e.**, s. 11.
[348] Aynı yer.
[349] Zenon Stavrinides, "Kıbrıs Uyuşmazlığı-Ulusal Kimlik ve Devlet Olgusu", (Çev.) Eser Birey, **Yeni Kıbrıs**, (Şubat 1989), s. 36; Kavanin Meclisi'ni tarif etmek için kullanılan "Oyuncak Parlamento" ibaresi George Hill tarafından da kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. George Hill, **Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948**, Çeviren Nazım Can Serbest, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 358.
[350] İsmail Bozkurt**, Kıbrıs Türk Halkı'nın Siyaset Kurumu üzerine Deneme**, Zeytin Yayıncılık, Lefkoşa, 2015, s. 28.
[351] CO 883/6/6 High Commisioner Sir W.F. Haynes Smith to Mr. Lyttleton, Confidental'dan aktaradan Katsurides, **a.g.e.**, s. 95.

Kavanin Meclisi seçimlerinin, belediye meclisi seçimlerinde olduğundan farklı olarak, Kıbrıs genelini kapsayacak şekilde ve 5 yılda bir yapılması planlanmıştır. Kıbrıs geneli, bu seçimlerde 12 seçim bölgesine ayrılmıştır. Kıbrıs Türk toplumunu temsil edecek adaylar, mecliste temsil edilen üye sayısından dolayı 12 seçim bölgesinden sadece 3 bölge de aday olabilmişlerdir. Bu seçim bölgeleri ise Birinci Seçim Bölgesi; Lefkoşa - Girne, İkinci Seçim Bölgesi; Mağusa - Larnaka ve Üçüncü Seçim Bölgesi ise Limasol - Baf olarak belirlenmiştir.[352]

Lefkoşa Belediye Meclisi seçiminde başarılı olan Halkçı Mısırlızade Necati Bey, Kavanin Meclisi seçimlerinde adaylığını birinci seçim bölgesinden koymuştur. Çünkü Evkafçıların lideri konumunda olan Mehmet Münir Bey'de bu bölgeden adaylığını ilan etmiştir. Birinci seçim bölgesinin özelliği, Kıbrıs Türk toplumunun eğitimli ve toplum sorunlarının farkında olan kentli nüfusun çoğunluğunun bu bölgede yaşamasıdır. Kıbrıs Türk toplumu, bu seçim sonunda bir tercih yapmak durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Kıbrıs Türkleri, ya Türkiye'deki rejim doğrultusunda hareket eden ve bu kapsamda toplum haklarının elde edilmesi konusunda savaşım veren Halkçıları ya da İngiliz sömürge yönetimine yakın durarak yönetimin kendilerine sunduğu haklarla yetinen ve böylece Kıbrıs'taki varlıklarını devam ettirmeyi daha uygun bir politika olarak kabul eden Evkafçıları tercih etmek için oy kullanmışlardır.

Bu koşullar altında Kavanin Meclisi adaylığını açıklayan M. Necati Bey, bir yandan Lefkoşa Belediye Meclis üyeliğinden dolayı sorumlu olduğu görevleri yerine getirmiş diğer yandan da seçime hazırlanmaya başlamıştır. Seçim hazırlıkları kapsamında temasa geçtiği kişileri; Rumların artan Enosis faaliyetleri konusunda uyarmış, eğitimde adil olmayan uygulamalar, Evkaf'ın kötü yönetilmesi ve Müftülük makamının kaldırılması vb. toplum sorunları konusunda da bilinçlendirmiştir.[353]

M. Necati Bey'in seçim çalışmaları, Söz gazetesi tarafından desteklenmiştir. Söz gazetesinin sahibi ve başyazarı öğretmen Mehmet Remzi Bey, 2 Ekim 1930

[352] Birinci, **a.g.e.**, C. I, s. 118.
[353] **A.g.e.**, s. 118–119.

tarihinde kaleme aldığı başyazısında M. Necati Bey'in neden desteklenmesi gerektiğini şu ifadelerle belirtmiştir:[354]

> "… *Malumdur ki, bu intihaplarda iki namzet var, birisi halkın namına hareket eden ve kendi menfaatini halkın menfaati ile müsavi addeden Mısırlızade Necati Bey, öteki de bir hükümet dairesi olan Evkaf İdaresi namına ortaya atılan ve hükümet memuru olması hasebiyle kendi menfaatini daima ve daima hükümet menfaati ile bir telakki eden evkaf murahhası Münir Bey'dir… Malumdur ki, memlekette fırka teşkilatı yoktur.Mamafih Evkaf İdaresi'nin her intihapta ortaya atılması, resmi ve gayri resmi bütün kuvvetini sarf ederek halkın reylerini kazanmaya çalışması, ahalinin büyük bir ekseriyetinin nazar-ı dikkatini celp etmiş ve bu Daire'nin mahalli siyasetle iştigal eylemesi, memleket ve cemaatimiz için çok büyük bir felaket olduğu kanaatini hasıl eylemiştir…. Evkaf Murahhasının aynı zamanda İcraat Meclisi'nde aza bulunması, İslam İddihar Bankası'nın reisi olması, mehakim-i şeriyenin bir nevi müdürü gibi görünmesi, kendisine maddi ve manevi birçok kuvvetler temin eylemektedir…"*

Mehmet Remzi Bey yazısında, Necati Bey'in neden desteklenmesi gerektiğini vurgularken yapılacak seçim yarışında adayların eşit şartlarda olmadığını, Evkaf Murahhası Münir Bey'in tüm kamusal ayrıcalıklardan yararlanarak üstünlük elde ettiğine özellikle vurgu yapmıştır.

Bu ve benzeri açıklamalar, sonraki günlerde de basında yer almıştır. Söz gazetesinde 4 Ekim 1930 tarihinde yayımlanan "*Türk gençleri! vazifenizi yapınız!*" başlıklı haberde, yapılacak olan seçimin Kıbrıs Türk toplumu açısından ne kadar önemli olduğu şu ifadelerle aktarılmıştır:[355]

> " *…İntihap günü çarşamba günüdür. Bu günde hepiniz rey sandığına gelip kendi fikir arkadaşınızı beyaz reyle süslemek vazifesiyle mükellefsiniz. O gün belki içinizden birisinin fevkalade bir işi zuhur edebilir ve mesela birisinin çocuğu vefat edebilir. Cenazeyi ertesi güne tehir ediniz. Fakat rey vermeyi asla tehir etmeyiniz. Çünkü ölen gitmiştir. Fakat rey günü muayyen ve mahduttur*."

Bu haberdeki bir detay dikkat çekicidir. O da, seçimde oy kullanacak kişilerin çocuğunu kaybetmesi gibi çok hazin bir durumla karşılaşsalar bile oy verme işleminden vazgeçmemesi gerektiği belirtilerek seçimlerin hayatiyetine vurgu

---

[354] M. Remzi, "Necati Bey ve İntihablar", **Söz**, 2 Teşrinievel 1930, s. 2.

[355] "Türk gençleri! Vazifenizi yapınız!", **Söz**, 14 Teşrinievel 930, s. 1. (Söz gazetesinin orijinal baskısında gün "Teşrinievel", yıl ise "930" olarak basılmıştır.)

yapılmış olmasıdır. İşte bu koşullar altında Kavanin Meclisi adaylığını açıklayan M. Necati Bey kararını şu ifadelerle ilan etmiştir: [356]

> " *... Eğer vatan ve millete hizmet etmek istiyorsanız beni seçiniz. İstediğiniz herhangi bir zamanda, her ne probleminiz olursa gelir ve beni görürsünüz. Oysaki yedi perde arkasında oturan Münir Bey'e bin defa gitseniz, sizi kabul etmez. Çünkü hem Evkaf murahhası, hem Lise Komisyonu azası, hem de Kavanin Meclisi üyesi olan bu zat, ancak İngilizlerin âmaline ve kendi çıkarlarına hizmet eder. Kıbrıs Türklerinin ise bu mevkilerde, Türk hak ve hukukunu koruyacak temsilcilere ihtiyacı vardır. İşte ben, bundan dolayı Kavanin Meclisi üyeliğine talibim. Milletin menfaatini nerede görürsem ben orada olacağım.*"

M. Necati Bey Kavanin Meclisi adaylığını açıkladığı bu duyuruda; M. Münir Bey ile eşit şartlarda yarışmayacağını, M. Münir Bey'in birçok kamusal ayrıcalıklara sahip olduğunu, ancak bu konumuna rağmen Kıbrıs Türk toplumundan uzak kaldığını vurgulamış ve kendisinin toplum menfaatine çalışacağını belirtmiştir.

Kavanin Meclisi seçimlerinde, M. Necati Bey'in dava arkadaşı olan avukat Ahmet Sait Efendi ise Evkafçıların adayı Dr. Eyüp Necmettin Bey'e karşı üçüncü seçim bölgesinden adaylığını koymuştur.[357]

M. Necati Bey'i destekleyen Kıbrıs Türk aydınları arasında Doğru Yol gazetesinin kurucusu avukat öğretmen Ahmet Raşit Bey, Söz gazetesinin sahibi Remzi Bey (Okan), Dr. Pertev Bey (Zühtüzade), Lefkoşa Belediye Meclisi üyesi tüccar Necmi Bey (Avkıran) ve avukat Fadıl Bey (Korkut) ile lise öğrencileri de yer almıştır. O günlerde M. Necati Bey adına yazılan, dillerden düşmeyen ve bugün bile bilinen şiirde geçen "…*Geç öne doğru yol göster Necati, Bağrımız yanıktır su ver Necati*…" ifadeleri M. Necati Bey'den umulan beklentilerin anlaşılması açısından önemlidir.[358]

M. Münir Bey, başlangıçta M. Necati Bey'in seçim çalışmalarını önemsememiştir. M. Münir Bey, M. Necati Bey'i destekleyenleri " *beş altı kişi*"[359] olarak değerlendirmiştir. Fakat M. Necati Bey'in özellikle Ağustos ve Eylül aylarında seçime yönelik etkili çalışmaları sonucu o güne kadar odasından çıkmayan

---

[356] Birinci, **a.g.e**, C. I, s. 118–119.
[357] **A.g.e.**, s. 120.
[358] "Kahraman Necatiye", **Söz**, 23 Teşrinievel 1930, s. 4.
[359] "Teslim Bayrağı", **Söz**, 17 Mart 1932, s. 1.

M. Münir Bey'i telaşa düşürmüş, hemen köy ziyaretleri ile propaganda faaliyetine başlamıştır.[360] M. Necati Bey ise seçim hazırlığını ayrıntılı bir şekilde yapmış, sandık başlarında görev alacak olanları bile tek tek belirlemiştir.[361]

Kavanin Meclisi üyeliği seçimleri 15 Ekim 1930 tarihinde sorunsuz bir şekilde yapılmıştır. Bir bakıma Kıbrıs Türk toplumunu temsil edecek kişinin belirlendiği Birinci Seçim Bölgesi'ndeki seçim sonucuna göre, kullanılan tüm geçerli oyların %55,6'nı M. Necati Bey, %43,7'nü ise Münir Bey almıştır.[362] 1930 yılı Kavanin Meclisi seçimleri, Kıbrıs Türk siyasi hayatında ilk kez iki farklı siyasi görüşün temsilcilerini karşı karşıya getiren bir seçim olmuştur. 1925 yılı Kavanin Meclisi seçimlerini kazanan M.Münir Bey, özellikle propaganda döneminde kontrolünde olan kamusal kurumların her türlü imkânından faydalanmasına rağmen M. Necati Bey'e karşı seçimi kaybetmiştir. Aslında bu sonuç, hem M.Münir Bey'in bir bakıma Kıbrıs Türk toplum nezdindeki karnesi olmuş hem de M. Necati Bey'in toplum lideri olma durumunu perçinlemiştir.

Seçim süresince Halkçı adaylara destek veren Türkiye Konsolosu Asaf Bey ve arkadaşları sonuçlar açıklandıktan sonra Lefkoşa'ya gelmiş ve Kardeş Ocağı'nda hem seçimi kazanan M. Necati Bey'i hem de ona destek verenleri kutlamıştır. Kavanin Meclisi üyeliğini kazanan M. Necati Bey, Kardeş Ocağı balkonundan yaptığı zafer konuşmasında şunları söylemiştir:[363]

> "*… Zafer benim değil, milletimindir; sizindir arkadaşlar. Çalıştınız, uğraştınız ve kazandınız. Ben sizi tebrik ederim. Ben milletime hizmet için bu vazifeyi deruhte ettim. Binaenaleyh, yalnız beni seçenlerin değil, aleyhime rey verenlerin de, rakibim Münir Bey'in de vekiliyim. Hiç çekinmesinler. Et tırnaktan ayrılmaz. Gelsinler, aynı şartlarda birleşelim. Millî mücadeleye hep beraber devam edelim…Milletim ve vatanım için gereken her menfaati ve her şeyi yapacağım.*"

---

[360] Birinci, **a.g.e.**, C. I, s. 192-222.

[361] M.Necati Bey tarafından seçim sandık görevlisi olarak şu kişiler belirlenmiştir; Girne'de tapu başkâtibi Hüseyin Zihni Bey ve kaptan Sami Efendi, Lapta'da Mustafa onbaşı, Mirtu'da Hüseyin Akif Bey, Lefkoşa'da tüccar Hasan Fahri Bey, Değirmenlik'te doktor Pertev Bey ve marangoz Atai Efendi, Dali'de avukat Fadıl Niyazi Bey ve Çerkez Fazıl Efendi, Deftera'da tüccar Necmi Bey ve Rifat Kamil Efendi, Kliru'da İbrahim Ağa, Omorfo'da Mısırlızade Osman Nurettin ve Omrofolu İbrahim ve Şilluralı Mehmet Bey, Lefke'de Mehmet Remzi ve Lefkeli Mulla Hasan Uzunoğlu Efendiler, Evrihu'da avukat Kani Sami Bey ve Pirgo'da avukat M. Bahaeddin Bey ve Lefkeli Salih Suphi Bey. Ayrıntılı bilgi için bkz. "İntihap ve Neticesi", **Söz**, 23 Teşrinievel 1930, s. 4.

[362] Birinci, **a.g.e.**, C. I, s.139; Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II…,** s. 201.

[363] Birinci, **a.g.e.**, C. I, s. 141.

M. Necati Bey'in konuşmasında dikkat çeken bir ayrıntı vardır. O da, seçimi kazanmasına rağmen kendisine oy vermeyenlerin de vekili olduğuna dair yaptığı vurgudur. M. Necati Bey, Kıbrıs Türk toplum haklarının ayrışarak, bölünerek, kutuplaşarak elde edilemeyeceğinin farkına varmış ve balkon konuşmasında bunu vurgulamıştır.

Kavanin Meclisi seçim sonuçları Halkçılar tarafından coşku ile kutlanırken Söz gazetesi yazarı Mehmet Remzi Bey tarafından kaleme alınan makalede bu coşku şu sözlerle ifade edilmiştir; [364]

> *"...Halkın Zaferi, Hakkın Tecellisi 15 teşrinievvelde icra edilen umumî intihabat, ümit ve tahmin ettiğimiz gibi halkın muzafferiyeti ile neticelenmiş ve gayrî millî birçok menbalardan kuvvet alan evkaf partisi tamimiyle makus ve münhezin olmuştur. Haftalardan beri devam eden bu şiddetli mücadele denilebilir ki şimdiye kadar misli görülmemiş bir şekil almış ve Lefkoşa, Girne halkını adeta altüst etmiştir...Şimdi evkafçılara ve yardakçılarına düşen vazife, halkın ara-i umumiyesine hürmet etmek ve hepimiz için müşterek bir gaye olan Kıbrıs Türk Cemaati'nin menafi-i aliyesini birlikte sıyanet ve müdafaa eylemektir. ...Şimdiye kadar halkı ihmal eden ve Kavanin Meclisi'nde kendilerine mahsus olmak üzere bir siyaset güdenler, bundan sonra aynı surette hareket edemeyeceklerdir. Çünkü bugünkü azalar, halkın bağrından kopmuş ve her zaman halkın lisanı ile ifade-i meram etmeye karar vermişlerdir."*

Mehmet Remzi Bey, yazısında seçim sonuçları ile ilgili çarpıcı değerlendirmelerde bulunmakla birlikte, Evkafçılara yönelik çağrısı dikkat çekicidir. Bu çağrı ile Evkafçılara seslenen Mehmet Remzi Bey, M. Necati Bey'in de vurguladığı gibi bundan sonraki dönemde Kıbrıs Türk toplumunun menfaatlerini elde etmek için birlikte hareket etmenin önemini ifade etmiştir.

Kıbrıs Türk toplumu tercihini M. Necati Bey'den yana kullanırken, bu sonuç İngiliz sömürge yöneticilerini tedirgin etmiştir. Kavanin Meclisi'ndeki Kıbrıs Türk oylarının önemini çok iyi bilen sömürge yöneticileri, M. Necati Bey'in kendi politikalarına vereceği desteği merak etmişlerdir. M. Necati Bey'in görüşlerini bir kez de seçim sonuçları açıklandıktan sonra kendi ağzından duymak isteyen İngiliz sömürge yönetimi Müsteşarı Henniker Heaten, seçimlerden birkaç gün sonra

[364] Mehmet Remzi, "Halkın zaferi Hakkın tecellisi", **Söz**, 23 Teşrievel 1930, s. 1.

M. Necati Bey'i evinde çay içmeye davet etmiştir. Eniştesi Hüseyin Zihni Bey'i tercüman olarak beraberinde götüren M. Necati Bey'i kapıda karşılayan Müsteşar, oldukça sıcak bir ortamda geçen sohbet esnasında M. Necati Bey'e, Kavanin Meclisi'nde nasıl bir siyaset izleyeceğini, "*Hükümetle mi yoksa Rumlarla birlikte mi siyaset yapacağını"* sormuştur. M. Necati Bey, bu soruya sert bir şekilde aşağıdaki gibi yanıt vermiştir: [365]

> "*… Beni bu göreve milletim getirdi. Seçimle ve ekseriyetle mebus oldum. Milletimin menfaatini nerede görürsem ben oradayım. Ne Hükümetle ne de Rumlarlayım. Ben ne satılmış bir adamım, ne de satılırım. Ciddi, namuslu ve yurtsever bir adam olduğum için ben bu seçimleri kazandım. Bundan sonra da aynı yolu takip edeceğim. İlkelerimden taviz vermek söz konusu olamaz***.**"

Ne ilginçtir ki, seçimlerin üzerinden henüz iki hafta geçmişken 29 Ekim törenlerinin kutlanması ile ilgili önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'ni yakından takip eden, Türkiye'deki bütün modernleşme hareketlerine uyum sağlamaya çalışan Kıbrıs Türk toplumunun Halkçı lideri, seçim sonrası yapılacak olan ilk 29 Ekim törenlerini coşkulu bir şekilde kutlamayı planlamıştır. İngiliz sömürge yöneticileri bunun farkına varmış ve bu durumu bir kez daha teyit etmek için önlerine çıkan ilk fırsattan yararlanmışlardır.

Kıbrıs Valisi Storrs, bir vesile[366] ile konağına çağırdığı M. Necati Bey'e, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları dolayısı ile Larnaka'da bulunan Türk Konsolosluğu'ndaki törene katılıp katılmayacağını, katılacaksa orada konuşma yapıp yapmayacağını sormuştur. M. Necati Bey bu soruya verdiği cevap sömürge yöneticilerini bir kez daha hayal kırıklığına uğratmıştır: [367]

> " *… Daima gittiğim gibi, elbette yarın da gideceğim… Ben vaziyete göre hareket ederim. Ne istediğinizi biliyorum. Maksadınızı da anladım. Fakat seçim propagandaları sona erdi. Ben milli günlerde nasıl konuşulacağını bilirim. Bana akıl hocalığı yapmamanızı rica ederim. Kanunsuz harekette bulunursam, memlekette cari kanunlar vardır. Suç işlersem beni mesul tutar ve kanunu icra edersiniz."*

---

[365] Birinci, **a.g.e.,** C.I, s. 140.

[366] M. Necati Bey'in Kavanin Meclisi üyeliğine seçilmesinden sonra Lise Komisyonu'nun da doğal üyesi olarak, sömürge yöneticilerinden habersiz liseye gitmiş ve harcamaları kontrol etmek maksadıyla lisenin gelir-gider defterini alarak liseden ayrılmıştır. Bu durumu cüretkâr bir davranış olarak değerlendiren sömürge valisi, bir bakıma hesap sormak için, Necati Bey'i konağına çağırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci, **a.g.e.,** C.I, s. 148.

[367] Aynı yer.

M. Necati Bey, gerek Kavanin Meclisi'ndeki oturumlarda gerekse meclise seçilmiş olduğundan dolayı elde etmiş olduğu diğer görevlerin (Evkaf ve Lise Komisyon üyeliği vb.) gereklerini yerine getirirken hep Kıbrıs Türk toplumunun haklarını gözetmiş, İngiliz sömürge yönetiminin bu hakların elde edilmesine engelleyecek isteklerini ise reddetmiştir.

M. Necati Bey, Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesine yönelik bir durum söz konusu olduğunda Kavanin Meclisi'ndeki Rum üyelerle birlikte hareket etmekten de çekinmemiştir. Daha önceden de belirtildiği üzere, Kavanin Meclisi'ndeki herhangi bir oylamada, seçilmiş Kıbrıs Türk üyeler ile atanmış İngiliz üyeler hep birlikte hareket etmişler böylece Rumların özellikle Enosis isteklerini demokratik bir usulle geçiştirmişlerdir. Bu hassas düzende Kıbrıs Türk üyelerinin oylarını ne yönde kullandıkları önemli olmuştur. Kavanin Meclisi'nde 28 Nisan 1930 tarihinde yapılan oturumunda, 1931 yılı bütçesi görüşülürken gümrük vergilerinin arttırılması için oya sunulan yasa tasarısına M. Necati Bey, Rum üyelerle birlikle oy verince tasarı reddedilmiştir. Hatta Rum üyelerle birlikte verilen ortak öneride; "*…Maarif müdürü ve muavininin vezaifinin lağvı ile onların yerine Rum mekteplerinin idaresi için bir Rum müdür ve Türk mekteplerinin idaresi için bir Türk müdür tayin edilmesi"*[368] hususu bile talep edilmiştir.

Lefkoşa - Girne vekili M. Necati Bey'in girişimleri sayesinde, Kıbrıs Türk toplum sorunları, her ortamda ve her seviyede daha etkili bir şekilde tartışılmaya başlanmış, çözüm yollarını zorlama aşamasına gelinmiştir. M. Necati Bey sayesinde canlanan Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını elde etmeye yönelik girişimler çok fazla sürmemiştir. İngiliz sömürge yönetimi tarafından Ekim 1931 isyanı sonrasında Kavanin Meclisi kapatılmış, dolayısı ile Halkçı lider M. Necati Bey pasifize olmuş, Kıbrıs'taki siyasi faaliyetler uzunca bir süre askıya alınmıştır.

[368] "Maarif için Mühim Bir Teşebbüs", **Söz**, 16 Nisan 1931, s. 3.

5. Milli Kongre (1931)

Milli Kongre[369], Kıbrıs Türklerinin toplumsal haklarını elde etme yolunda verdikleri siyasi mücadelesindeki önemli kilometre taşlarından biri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasındaki süreçte Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresi ne kadar önemli ise Kıbrıs Türklerinin siyasi mücadelesinde de Milli Kongre o kadar önemli bir yer işgal etmiştir.[370]

Milli Kongre, 1930 yılında yapılan Kavanin Meclisi seçimleri ile Kıbrıs Türk toplum lideri konumuna gelen M. Necati Bey öncülüğünde toplanmıştır. M. Necati Bey, 20 Nisan 1931 tarihli Söz gazetesinde yayımladığı duyuruda; Kurban Bayramı'nın dördüncü gününe denk gelen 1 Mayıs Cuma günü saat 10.00'da, Lefkoşa'daki evinde yapacağı kongreyi ilan etmiştir.[371] Burada bir detay dikkat çekicidir; o da Milli Kongre'nin Cuma günü icra edilmesinin planlamasıdır. M. Necati Bey, muhtemeldir ki toplantıyı Cuma günü yapılmak düşüncesiyle, BMM açılışı günü olan 23 Nisan Cuma gününü denk getirerek Türkiye'deki siyasi düşünceyle aynı çizgide olduğu mesajını vermek istemiştir.

Milli Kongre çağrı metninde; Kıbrıs Türk toplumunun bir an evvel halledilmesi gereken çok önemli sorunları olduğu, bu sorunlar konusunda hükümeti bilgilendirmede geç kalındığı ve bu durumun topluma zarar verdiği belirtilmiştir. Çağrı metninde, Kıbrıs Türk toplum sorunları olan Evkaf-ı İslamiye, Mehakim-i Şer'iye, Lise, Müftülük ve sair toplum sorunlarının görüşüleceği hususu da özelikle vurgulanmıştır. Çağrı metninde dikkati çeken bir başka ayrıntı da, kongrede tüm Kıbrıs Türklerinin temsil edilmesinin planlanmış olmasıdır. Şöyle ki, Milli Kongre'ye katılan kişiler, köy ve kasabalarda yapılan seçimlerden sonra belirlenmiş,

---

[369] Kıbrıs Türk tarih kitaplarında Milli Kongre diye bilinen bu siyasi örgütlü faaliyet için dönemin aydınlarından olan Hikmet Afif Mapolar, "*Kıbrıs Cezirisi Türk Cemiyeti Milli Kongresi*" ifadesini kullanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hikmet Afif Mapolar, **Aslar, Bir Devre Adını Yazanlar-1987**, Necati Özkan Vakfi Yayınları, Lefkoşa, 2016, s.37-38. Ancak Mapolar, her ne kadar cemiyet olarak isimlendirse de, söz konusu örgütün ne bir tüzüğü ne de bir yönetim kadrosunun varlığına dair herhangi bir bulguya, belgeye rastlanılmamıştır. Ayrıca dönemin Kıbrıs Türk basınında da söz konusu faaliyet için sadece "Milli Kongre" ifadesi yer aldığından dolayı başlığın Milli Kongre olması daha gerçekçi olacaktır.

[370] Birinci,**a.g.e.**, C. I, s. 192.

[371] **A.g.e.**, s. 193.

bu kişiler temsil edecekleri şahısların imzası olan vekâletnamelerini beraberinde getirmişlerdir.[372]

M. Necati Bey tarafından başlatılan bu girişimin birkaç özelliği dikkat çekicidir. Öncelikle, Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri tarafından gündeme getirilen Kıbrıs Türk toplum sorunları ilk kez yazılı olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Kıbrıs Türk toplumu bu girişimle demokrasinin temel unsurlarından olan seçim anlayışı konusundaki hassasiyetini göstermiş, Milli Kongre'ye katılan temsilciler bağlı bulundukları yerleşim yerlerindeki kişileri temsil etmişlerdir. Ayrıca, Milli Kongre'ye katılan kişiler, ikamet ettikleri yerde yaşayan diğer Kıbrıs Türklerini temsil ettiklerine dair belgeyi beraberinde getirmişler, Kongre'ye sundukları bu belge ile faaliyetin millilik vasfını kazanmasını sağlamışlardır.

Milli Kongre, planlandığı gibi 1 Mayıs Cuma günü, Kıbrıs'ın farklı bölgelerindeki 150 Türk köyünden gelen temsilcilerin katılımı ile saat 10.00'da başlamıştır. M. Necati Bey açış konuşmasında, kongrenin toplanma maksadını açıklamış daha sonra yapılan oylamada, avukat Bahaettin Bey Kongre Başkanlığına, Leymosun İlkokulu Müdürü Turgut Bey ile Teki Bey ise kâtipliğe oy birliği ile seçilmişlerdir.[373]

Başkan Bahaettin Bey, kongrede izlenecek usul hakkında bilgi verdikten sonra, buna uyulmak koşulu ile herkesin görüşlerini açıkça belirtebileceğini ve oyunu serbestçe kullanabileceğini açıklamıştır. Bunun ardından ilk sözü alan M. Necati Bey; Lise, Müftülük, Şer'i Mahkemeler, Evkaf-ı İslâmiye'nin idaresi konularının görüşülmesine geçilmesini önermiştir. Öneri kabul edildikten sonra bahsi geçen konuların görüşülmesine geçilmiştir. Söz konusu meseleler bütün ayrıntıları ile tartışılmış, söz isteyen herkese konuşma hakkı verilerek görüşler dinlenmiş sonrasında bu konularda bazı kararlar alınmıştır. Alınan kararların en önemlilerinden biri, uzun yıllar Kıbrıs Türk toplumunun lideri konumunda olan, ancak İngiliz sömürge yönetimi tarafından kaldırılan Müftülük kurumunun yeniden tesis edilmesi

---

[372] "Muhterem Kıbrıs Türk halkına", **Söz**, 23 Nisan 1931, s. 2; Mapolar, Milli Kongre'ye katılanların, temsil ettikleri kişiler de dahil olmak üzere 1762 kişi olduğunu ifade etmiştir.Ayrıntılı bilgi için bkz. Mapolar, **a.g.e.**, s.56.

[373] "Milli kongra ve ittihaz ettiği mukarrerat", **Söz**, 7 Mayıs 1931, s. 1–2.

olmuştur. M. Necati Bey'in önerisi sonucu Ahmet Sait Hoca oybirliği ile Kıbrıs Müftüsü seçilmiştir.[374]

Milli Kongre, sadece Kıbrıs Türk toplum sorunlarının görüşüldüğü bir toplantı olmanın ötesinde, kongreye katılanlar arasından seçilen Heyet-i Merkeziye vasıtası ile bu kararların uygulanmasına yönelik icraatları yapmakla da görevlendirilmiştir. Bir bakıma Milli Kongre icra organı olan Heyet-i Merkeziye'de şu kişiler yer almıştır:[375] "*Baf kasabasından avkat Ahmet Sait Efendi, Kavanin azası Mısırlızade Necati, Kavanin azası Zekâ, avkat Bahaettin, avkat Fazıl, Masum millet gazetesi sahibi avkat Rifat, Dr. Pertev, Dr. Şevki, avkat Ahmet Raşit Bey*."

Milli Kongre'de, önceden belirlenmiş konular bütün ayrıntılarıyla ele alınarak tartışılmış, 6 saat aralıksız olarak devam eden toplantı sonunda ortak bir karara varılmıştır. Kongre, alınan kararların katılımcılar tarafından imzalanmasıyla sona ermiştir. Milli Kongre'de alınan kararlar aşağıdadır:[376]

> *"1.Kongre, Kıbrıs Türk toplumunun Tali Mektepler konusunda diğer toplumların sahip oldukları hukuk ve ayrıcalıklara sahip olmasını ister. Bu konuda yürürlükte olan kanun hükümlerine göre teşkil edilmesi gereken kurulların tam bir serbestlik içinde oluşturulmasını, tali mekteplerin gelişimi için ihtiyaç duyulan gelirin, önceden olduğu gibi, liselere de verilmesini ve bu gelirlerin artırılmasını hükümetten rica eder.*
> *2. Kıbrıs Türk halkı, Müftülük makamının dinen gerekli olduğunu ve diğer toplumlar gibi bir dini lidere olan ihtiyacını çok derinden hissettiğini, dünyanın her tarafında yaşayan İslam toplumlarında mevcut olan Müftünün, her türlü etki ve nüfuzdan uzak olacak şekilde Kıbrıs Türk toplumunca seçilmesini, Ada üzerinde yaşayan diğer toplumların bu hususta sahip oldukları ve Türk toplumunun isteği dışında 1928 yılında kaldırılan Müftülük makamının yeniden oluşturulmasını ve Müftü maaşının Evkaf dairesince ödenmesini, Evkaf dairesinde görevlendirilen gayrimüslim üyenin görevine son verilmesini zaruri bir istek olarak belirtir.*
> *3.Kıbrıs Türk Milli Kongresi, Türk toplumunun antlaşmalarla onaylanmış olan ve müktesep hakkı bulunan Şer'iye Mahkemelerinin geleceği ile ilgili kaygılarını ve halen bu mahkemelerde görevli kişilerin maaşlarının genel bütçeden*

---

[374] "Milli Kongra ve ittihaz ettiği mukarrerat ", **Söz**, 7 Mayıs 1931, s. 2. (Söz Gazetesi'nde yer alan haber, 1'inci sayfada "Milli Kongra" başlığı ile yer almıştır. Haberin devamı ise 2'nci ve 3'üncü sayfalarda "Milli Kongra ve ittihaz ettiği mukarrerat" başlığı ile verilmiştir.)
[375] "Milli Kongra", **Söz**, 7 Mayıs 1931, s. 1.
[376] "Milli kongre ve ittihaz ettiği mukarrerat", **Söz**, 7 Mayıs 1931, s. 3.

ödenmesi konusunu Hükümete bildirir ve Hükümetin de bu konuda Kıbrıs Türk toplumunun hukukuna uygun bir karar vereceğini ümit eder.

Bu girişimlerle herhangi bir sonuç elde edilememesi durumunda, bağımsız olmayan ve konumları itibarı ile Türk toplumunun ihtiyaçlarını gidermekten yoksun bulunan ve mahkeme sıfatı ile Evkaf Dairesi'nin etkisi altında bulunan ve zaten yetkileri çok sınırlandırılmış bulunan mevcut mahkemelere Türk hâkimler atanması konusundaki talebinde ısrar eder. Hangi şekilde olursa olsun Medeni Kanun hazırlanması zorunludur.

4.Kongre, İslam Evkafı'nın sadece Kıbrıs Türk toplumunun malı ve atalarının hayırlı amaçlarla ve toplum eğitimini sağlamak maksadıyla oluşturulan bir kurum olması itibarı ile yönetiminin de Türk toplumunda olması gerektiğine inanır. Bununla beraber İslam Evkafı'nın dini görevlerini de yerine getirmesini, mali bir kurum haline dönüştürülmesini ve vazifesinin gereklerini yerine getirebilmesi için de Müftü yönetimine bırakılmasını ve her üç senede bir Kıbrıs Türk Milli Kongresi tarafından seçilecek altı Türk üye ile Hükümetçe atanacak bir İngiliz üyeden oluşacak heyet tarafından bir banka gibi yönetilmesini ve Belediye kanunlarına benzer kanunlarla yeniden düzenlenerek yeni bir teşkilata bağlanmasını, 1928 yılında yürürlüğe giren "Emvali Diniye-i İslamiye Fermanı Kanunu"[377]nun yürürlükten kaldırılmasını, Türk toplumunun genel menfaatleri bakımından zorunlu olduğuna inanmaktadır.

Bu amaç için teşkil edilecek İdare Heyeti üç sene boyunca İslam Evkafı'nı yönetecek, süre sonunda bu amaçla yeniden seçim yapılacaktır. Herhangi bir sebeple Kongre'nin toplanamaması durumunda bu seçim Kongre İdare Heyetince yapılacaktır.

5.Kongre, kabul edilen kararları Hükümet nezdinde takip ve sonuçlandırmak ve ileride meydana gelecek Türk toplum

---

[377] Kıbrıs Resmi Gazetesi (**The Cyprus Gazette**)'nde 14 Aralık 1928 tarihinde yayımlanan ve 35 maddeden oluşan 20 Kasım 1928 tarihli Kraliyet Emirnamesi, "Mohammedan Religious Property Administration"(Muhammet Dininin Evkaf Yönetimi), özetle şu hükümleri içeriyordu;

a. Kıbrıs'ta İslam dinine ait camilere, mezarlıklara, okullara ve diğer dini kurumlara ait her türlü mal, para ve diğer her şeyin yönetimiyle ilgili yasalar yapmak yetkisi Sömürge Valisi'ne verilmiştir.

b. Bundan böyle Evkafı yönetmek için görevlendirilen iki delegeden biri olan Müslüman delegeyi de Vali atayacaktır.

c. Evkaf delegeleri ve Evkaf memurları Sömürge kamu görevlisi statüsü dışında tutulacaklardır.

ç. Evkaf delegeleri ve memurlarının maaşları, harcırah ve masrafları Evkaf gelirinden karşılanacaktır.

d. Vakıf mütevekkillerinin atanması ve azli valinin onayı alınmak koşuluyla Evkaf delegeleri tarafından yapılacaktır.

e. Vakıfların gelir fazlalığının eskiden olduğu gibi İstanbul'daki Evkaf Hazinesine gönderilmesi öngörülmeyecek ve bu gelir fazlalığı mazbuta vakıf gelirine eklenecektir.

f. Sömürge Valisi gerekli gördüğü zaman emirnamenin hükümlerini değiştirebilecek, Evkaf adına toplanacak vergileri ve diğer ücretlerle harçları saptayabilecek.

g. Bu emirname hükümleri ile mevcut yasalar, emirler, kurallar arasında bir çelişki olursa, uygulamada sadece bu emirnamenin hükümleri esas alınacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **The Cyprus Gazette**, 14th December 1928, No:1957, s. 1.

sorunlarını çözmek için gerekli özel ve resmi girişimlerde bulunmak, bu maksatla Ada'nın her köyünde belirlenecek sorumlularla irtibatı devam ettirmek ve ihtiyaç duyulduğunda, merkezde Genel Kurul şeklinde toplanarak gerekli kararları almak ve bu kararların gerçekleşmesi için gerekli girişimlerde bulunmak üzere Kavanin üyesi Mısırlızade Necati, Kavanin üyesi Zekâ, avukat Bahaettin, avukat Fazıl, Masum Millet gazetesi sahibi ve muhabiri avukat Rifat, avukat Sait, doktor Pertev, doktor Şevki, avukat Ahmet Raşit Beylerden oluşacak bir heyetin, Heyeti Merkeziye görevini yerine getirmesine yetki verir.

Heyeti Merkeziye, kendi aralarında müzakere, haberleşme ve idari girişimler konusunda gerekli görecekleri diğer konuları da kapsayacak şekilde bir "Talimat" hazırlayacaklar ve bu talimata göre hareket edeceklerdir. Heyeti Merkeziye, Ada'nın Türklüğünü ilgilendiren bütün konularda söz söylemek, Türk toplum menfaatlerine aykırı girişimlere engel olmakla görevlendirilmiştir.

Heyeti Merkeziye üç sene boyunca görev yapacak ve bu süre sonunda meşru sebeplerle tekrar seçim yapamaz veya Kongre herhangi bir sebeple toplanamaz veya toplanıp da gerekli çoğunluk sağlanamadığı takdirde görev süresi bir sene uzayacaktır.

6. Kongre, Türk toplumunun açık haklarına ve Hükümet Müsteşarının 1931 Kavanin Meclisi celselerinin birinde beyan ettiği, Müftü'nün Türk toplumunca seçilmesi yönündeki beyanına binaen, Kıbrıs Türk toplumun dini lideri olarak Baf kasabasında ikamet eden avukat Ahmet Sait Efendiyi Müftü ilan etmiştir. Hükümetin bu ilanı tanımasını temenni eder."

Milli Kongre kararlarından da anlaşılacağı üzere, Kıbrıs Türk toplumu sorunlarının tespitine yönelik milli bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu milli toplantıda Kıbrıs Türk toplumunun sorunları tüm yönleriyle ve yazılı olarak ilk kez belgelenmiştir.

Milli Kongre sadece Türk toplum sorunlarının tespit edilmesine yönelik bir çalışma yapmamıştır. Ayrıca tespit edilen bu sorunların İngiliz sömürge yönetimine bildirilmesi, alınan kararların hayata geçirilmesine yönelik girişimleri yapacak olan bir Heyeti Merkeziye belirlenmiştir. Heyeti Merkeziye, kongre tarafından verilen yetki ile aynı zamanda Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren her türlü konuda girişimde bulunma hakkına da sahip olmuştur. Böylece Kıbrıs Türk toplumu adına söz sahibi olmayı, daha önce Müftü'nün kişiliğinde toplanan bu yetki tek kişinden alınmış ve bir heyete verilmiştir.

Milli Kongre'de alınan kararlarda dikkati çeken bir başka ayrıntı da, Kıbrıs Türk toplumunun ada genelinde örgütlenmesine yönelik aldığı karardır. Ayrıca Heyeti Merkeziye'ye seçilen kişilerin, bu görevi sürekli olarak yapmalarının önüne geçilmiş, 3 yılda bir seçim yapılmasıyla ilgili düzenlemeyle bu görevi yapmaya istekli ve yetenekli olanların önü açılmıştır. Bu karar ile aynı zamanda Heyeti Merkeziye'ye seçilmiş kişiler içinde başarılı olma zorunluluğunu da doğal olarak getirilmiştir.

Heyeti Merkeziye'ye seçilen M. Necati Bey ve Zekâ Bey, Milli Kongre'de belirlenen ve Kıbrıs Türk toplumunun haklarını gözeten kararları İngiliz sömürge yönetimine sunmakla görevlendirilmişlerdir.[378]

Uzun bir aradan sonra Kıbrıs Müftüsü olarak belirlenen Ahmet Sait Efendi, 6 Mayıs 1931 tarihinde yayımladığı bildiride; Milli Kongre'nin Müftü seçimi konusunda yapmış olduğu girişimle Kıbrıs Türk toplum hayatında yeni bir dönemin başladığını, Kıbrıs Türk toplumunun senelerdir rehbersiz kalmasının maddi ve manevi zararlarının görüldüğünü, yabancı idareler altınaki toplumların ancak bu türlü fedakârlıklarla mevcudiyet ve şereflerini koruyup kollayabileceğini ifade etmiştir.[379] Müftü Ahmet Sait Efendi, bu bildiriyle Kıbrıs Türk toplumunun uzun süren dini liderden yoksun olma durumuna bir son vermiştir. Çünkü Rum toplumunda bu görev Başpiskopos tarafından yerine getiriliyorken, İngiliz sömürge yönetiminin aldığı bir karar sonucu olarak Kıbrıs Türk toplumu bu haktan bir süre mahrum bırakılmıştır.

Milli Kongre sonrasında, Milli Kongre'ye yönelik bazı eleştiriler yapılmıştır. Bu kapsamda, Kongre'nin Kıbrıs Türk toplumunun tamamını temsil etmediği ve dolayısıyla alınan kararların geçersiz olduğuna dair eleştiriler olmuştur. Bu eleştirilere verilen cevapta; Kongreye, ismen davet edilen avukat ve doktorlar haricinde, 6 kaza merkezi ve 150 Türk köyünden temsilcilerin katıldığı, kadın ve çocuklar hariç kongreye katılanların sayısının Kıbrıs Türk toplumunun 5/6'na[380] karşılık geldiği, katılamayanların ise kongre çağrısının yapıldığı tarih ile icra edildiği

---

[378] Altan, **a.g.e.**, s. 758.
[379] "Muhterem Kıbrıs Türk Halkına", **Masum Millet**, 16 Mayıs 1931, s. 1.
[380] Söz konusu dönemde Kıbrıs Türk toplumunun yaklaşık nüfusunun yaklaşık 65 bin olduğu göz önüne alındığında, ifade edilen orana karşılık gelen sayı yaklaşık 50 bin kişiyi ifade etmektedir. Bu sayıdaki kişinin, temsilcilerin almış oldukları vekâletnameler olsa bile, çok kısa bir zaman aralığında duyurusu ve icrası yapılan kongrede temsil edilemeyeceği sonucu daha gerçekçi olacağından haberde yer alan rakam abartılıdır.

tarih arasındaki sürenin kısa olmasından dolayı zorunlu sebeplerle katılamadıkları, bununla birlikte Kıbrıs Türk toplumunun kendi geleceğine sahip çıktığı, Kongre'de alınan kararların bir bakıma Kıbrıs için Misak-ı Milli değerinde olduğu ifade edilmiş ve bu kararların sonuna kadar takipçisi olunacağı belirtilmiştir.[381]

Bununla birlikte Kıbrıs'ta bazı kişilerin kendi aralarında bir toplantı düzenledikleri ve Milli Kongre kararlarına aykırı bazı kararları aldıkları haberi dönemin yazılı basınında yer almıştır. Hükümete de gönderilmesinin planlandığı ifade edilen bu alternatif toplantı kararlarında; Evkafın çok iyi yönetildiği, İngiliz vatandaşı olan Türk Lisesi müdürünün çok iyi işler yaptığından dolayı Türkiye'den öğretmen getirilmemesini, eğer öğretmen ihtiyacı varsa civar Müslüman ülkelerden bu ihtiyacın karşılanabileceği belirtilmiştir.[382] Fakat sonraki günlerde bu haberlere yönelik ne bir girişim ne de başka bir haber basına yansımamıştır. İhtimal odur ki, Kıbrıs Türk toplumunun bu girişimine halel getirmek maksadıyla yapılan bu girişim sömürge yönetimi tarafından gündeme getirilmiş fakat yeteri kadar kamuoyu desteği bulamadığından dolayı devam ettirilmemiştir.

Heyeti Merkeziye'nin ilk icraatı, sömürge valisinin Kavanin Meclisi açılışında yaptığı geleneksel açış konuşmasına meclis temsilcilerinin verdiği yanıt esnasında Rum üyeleri tarafından ifade edilen Enosis taleplerinin protesto edilmesi olmuştur.[383]

Benzeri bir mesaj aynı günlerde Müftü Ahmet Sait Hoca tarafından verilmiştir. Müftü A.Sait Hoca basına yaptığı açıklamada; görevinin gereklerini yapmak için her türlü fedakârlığı yerine getireceğini, Kıbrıs Türk toplum menfaatlerinin elde edilmesine yönelik hizmetlerde bir an bile tereddüt etmeyeceğini ifade etmiş ve Kıbrıs Türk toplumunun esas bünyesinin bozulmamış olduğunu, biraz kımıldanılması ve benliğine gizlenmiş cevherin ortaya çıkartılması halinde içinde bulunduğu durumdan kurtulacağını belirtmiştir.[384]

Heyeti Merkeziye üyelerinin bu açıklamaları ve girişimlerine İngiliz sömürge yönetiminin cevabı gecikmemiştir. Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Henniker

---

[381] "Milli kongranın mahiyeti", **Söz**, 14 Mayıs 1931, s. 1–2.
[382] "Baha Sakanın programı!", **Söz**, 14 Mayıs 1931, s. 4.
[383] "Milli Kongra Hey'eti Merkeziyesi faaliyette", **Söz**, 14 Mayıs 1931, s. 2.
[384] "Bir beyanname", **Söz**, 14 Mayıs 1931, s. 2.

Heaton, 15 Mayıs 1931 günü hükümet adına yayınladığı bir ilânda şunları ifade etmiştir: [385]

> "*...Heyet-i Merkeziye bir beyanname neşretmiş ve bu beyannamede, Meclisi Kavanin'de serdedilmiş olmak üzere Müstemleke Müsteşarına isnadedilen bir mülâhazanın tahrifi suretiyle, Cemaati İslâmiyenin bir müftü intihap eylemesi hakkını hükümetin tanımış olduğu derpiş edilmiştir...Binaenaleyh Asaletlû Vali Hz., müftü intihabı denilen mezkûr intihabın, kanuna, an'aneye külliyen muğayir olması hasebile Hükümet tarafından hiçbir suretle tanınmayacağının ammeye bildirilmesini arzu ediyorlar.Haizi salâhiyet olmaksızın kendi nefsine Müftülük atfeden herhangi bir kimse yalnız istihkara lâyık olur ve kendi kendisini takibatı cezaiyeye tabi kılabilir. Bundan mada Hükümet fetva ıstarına haizi salâhiyet makamın yegâne sahibi olmak üzere fetva eminini tanımaktadır...*"

İngiliz sömürge yönetiminin, Milli Kongre'nin almış olduğu kararları tanımayacağına yönelik olarak yayımlamış olduğu bu bildiriye cevap verilmiştir. Kavanin Meclisi ve aynı zamanda Milli Kongre Heyeti Merkeziye üyesi olan M. Necati Bey cevabında; Kıbrıs Türk toplumunun isteklerine bu şekilde yaklaşılmasının hiç de uygun bir hareket tarzı olmadığını, hükümetin Kıbrıs Türk toplumunun uyanması ve haklarını bizzat takip etmesinden hoşnut kalmadığını, bu oluşumu dağıtmak için adeta muhalif bir parti gibi davrandığını, şimdiye kadar hükümetin hep yanında olan kanuna, hakka ve geleneğe sadık olan Kıbrıs Türk toplumunun en masumane hislerle toplanarak bazı kararlar aldığını ve bunları hükümete iletmek için bir Heyeti Merkeziye seçtiğini fakat hükümetin bu isteği kabul etmediğini, Türk toplumunun Müftü ihtiyacı olduğunu, İngiltere'nin Lozan Barış Antlaşması'nın 27'nci maddesinde açıkça belirtilen "*din görevlilerinin vazifelerine yönelik herhangi bir halel getirilmeyeceği*" amir hükmüne aykırı davranarak 1928 yılında Müftülük kurumunu lağvettiğini ve Kıbrıs Türk toplumunu dini liderden yoksun bıraktığını, hâlbuki Yunanistan ve Bulgaristan gibi ülkelerde İslam toplumunun kendi müftülerini seçtiklerini belirtmiştir.[386]

Hükümetin Milli Kongre'ye karşı tutumuna rağmen Kongre tarafında seçilen Müftü Ahmet Sait Efendi 22 Mayıs 1931 Cuma günü, yaşadığı yer olan Baf kazasından Lefkoşa'ya gelmiştir. Büyük ve coşkulu bir kalabalık tarafından

---

[385] "Hükûmet ilânı", **Söz,** 21 Mayıs 1931, s. 5.
[386] "Hükûmet ilânı münasebetile", **Söz**, 21 Mayıs 1931, s.3-4.

karşılanan Müftü, bir kez daha Kıbrıs Türk toplumunun siyasi haklarını kazanması için her şeyini feda edebileceğini bir kez daha ifade etmiştir.[387]

İngiliz sömürge yönetimi tarafından müftülük makamının kaldırılmasından sonra onun görevini yapmak için hayata geçirdiği "Fetva Eminliği" görevini yürüten Hakkı Efendi'nin, 1 Haziran 1931 tarihinde yayımlamış olduğu fetvada; Milli Kongre'nin Müftü seçmesinin hukuken uygun olmadığını, Fetva Eminliği ile Müftülüğün aynı şeyler olduğunu, sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk toplumunun din işlerine müdahale etmesinin dinen uygun olduğunu belirtmiştir. Müftü Ahmet Sait Efendi, cevaben yayımladığı karşı bildiride ise iddiaların dinen geçerli olmadığı, Müftülük ve Fetva Eminliğinin aynı olmadığını, öyle olsa idi İngiliz sömürge yönetiminin Müftülük makamını kaldırmasının bir anlamı olmayacağını, diğer ülkelerdeki bütün Müslüman azınlıkların Müftülük makamına sahip olduklarını ve Müftülerini kendilerinin seçtiğini, Hakkı Efendi'nin bu fetvayı özgür iradesi ile değil baskı altında yayımladığını belirtmiştir.[388]

Müftü A.Sait Efendi'nin de belirttiği üzere, İngiliz sömürge yönetimi Fetva Emini vasıtası ile Milli Kongre kararlarını itibarsızlaştırmaya yönelik bir hamle yapmıştır. Ancak bu hamle istenilen etkiyi göstermemiştir. İngiliz sömürge yönetimi bu durum karşısında yeni bir politika arayışı içine girmiştir. Çünkü sömürge yöneticileri, Rum toplumu siyasi isteklerine karşı bir denge unsuru olarak kontrolünde tuttuğu Kıbrıs Türklerinin desteğini kaybetmek istememiştir.

Her ne kadar İngiliz sömürge yönetimi Müftü Ahmet Sait Efendi'yi tanımadığını beyan etse de, Milli Kongre'nin seçtiği Müftü Sait Efendi Kıbrıs Türk toplumuna yönelik faaliyetlerini sürdürmüştür. Söz gazetesinde, 20 Temmuz 1931 tarihinde yayımlanan yazıda Müftü A.Sait Efendi, İslam toplumunun gayrimüslim bir kişi veya heyetin kontrolünde olamayacağını belirterek İngiliz sömürge yönetimi kararının dinen uygun olmadığına vurgu yapmıştır. [389]

İngiliz sömürge yönetimi ve Heyeti Merkeziye arasında özellikle müftülük konusunda yoğunlaşan tartışmalar bu şekilde yaşanırken, Heyeti Merkeziye'nin yapacağı girişimlerde kullanmak üzere bir bütçenin oluşturulmasına yönelik

---

[387] "Yeni müftünün Lefkoşayı teşrifi, Halkın yüksek tezahüratı", **Söz**, 28 Mayıs 1931, s.1–3.
[388] "Fetva Emininin beyannamesi", **Söz**, 11 Haziran 1931, s. 2.
[389] "Muhterem Kıbrıs Ahali İslamiyesi", **Söz**, 30 Temmuz 1931, s. 1,2,5.

girişimlerde olmuştur. Heyeti Merkeziye üyesi avukat Ahmet Raşit Bey tarafından Söz gazetesine verilen ilanda, Kıbrıs Türk toplumunun haklarını elde etmek için bazı girişimler yapacağını, bu girişimler esnasındaki zorunlu masrafların karşılanması için herkesin gücü oranında yardımda bulunmasını, yapılacak yardımların harcanmasında avukat Bahaetin Bey'in "*Sandık Emini*" olarak görevlendirildiği duyurulmuştur.[390]

Milli Kongre, bu karardan da anlaşılacağı üzere her ne kadar tüzüğü olmasa da bir örgüt mantığı ile teşkilatlanmaya başlamıştır. Bununla birlikte Türk Hükümeti de Milli Kongre'yi maddi olarak desteklemiş, bu kapsamda Müftü Ahmet Sait Efendi'nin maaşını ödemiştir.[391]

Heyeti Merkeziye sonraki günlerde yaptığı toplantılarda Kıbrıs Türk toplumunu yakından ilgilendiren bazı kararlar almıştır. Bu karar basın yoluyla Türk toplumuna duyurulmuştur. 9 Temmuz 1931 tarihli Söz gazetesinde yayımlanan bir haberde Heyeti Merkeziye tarafından alınan kararlar şu şekilde duyurulmuştur: [392]

> *"1. Cemaatimizi alâkadar eden hususat hakkında şimdiye kadar hükümete yazılan muhtıralarla, alınan cevapların bir risale halinde neşrolunması ve halka meccanen tevzi edilmesi.*
> *2. Türkiye'den Cezire'yi ziyaret için geleceği evvelce haber verilen 200 gencin ne suretle kabul edileceği ve haklarında, gösterilecek kardeşlik lâzımesinin tespiti için bütün cezire kulüplerinin iştirakinin temini.*
> *3. Türkiye Başvekilli İsmet Paşa Hazretleri'nin Malta, Yunanistan ve İtalya'ya vuku bulacak ziyaretleri münasebeti ile cezire sularına uğramaları ihtimaline binaen müşarünileyh Hazretlerinin Kıbrıs Türkleri namına cezireye çıkmalarının rica ve iltiması için kendilerine müracaat ve istirhamatta bulunulması.*
> *4. Hey'eti Merkeziye'nin resmî bir mühürü bulunması.*
> *5. Heyetin mesarifatına medar olacak varidat membaları taharrisi ve tertip edilen iane kuponlarının, kazalardaki mümessillere gönderilmek suretiyle halkın hamiyetine müracaat olunması*."

---

[390] Ahmet Raşit, " Milli Kongra Heyeti Merkeziyesi Kâtibi Fahriliğinden", **Söz**, 28 Mayıs 1931, s. 4.
[391] Mapolar, **a.g.e.**, s.73.
[392] " Bir içtima", **Söz,** 9 Temmuz 1931, s. 4.

Heyeti Merkeziye tarafından Başbakan İsmet Paşa'ya yapılan davete cevap 19 Ağustos 1931 tarihinde gelmiştir. Başbakan İsmet Paşa tarafından davete aşağıdaki şekilde cevap verilmiştir:[393]

> *"Ankara*
> *Türk Milli Kongre Hey'eti Merkeziyesi Kâtibi A. Raşit Beyefendi'ye*
> *Başvekil İsmet Paşa Hazretleri Lefkoşa'ya davetinizi mutazammin 12.08.1931 tarihli mektubunuzu okudular. Gerek Anavatana izhar buyurulan candan ve samimi merbutiyet ve gerek kendilerine karşı gösterilen muhabbetten pek ziyade mütehassıs oldular. Teşekkür, selâm ve muhabbetlerinin ve arzu etmelerine rağmen bu kıymetli davete vakit ve imkân bulmadıklarından müteessif olduklarının iblâğını emir buyurdular. Samimi hürmetlerimle arz-ı keyfiyet eylerim efendim. Başvekâlet Müsteşarı Kemal"*

Lozan Barış Antlaşması sonrasındaki dönemde, Kıbrıs Türk toplumunun haklarını tespit ederek bunları elde etmeye yönelik ilk girişim olan Milli Kongre, İngiliz sömürge yönetiminin tanımama yönündeki çabalarına rağmen seçtiği Müftü ve atadığı Heyeti Merkeziye vasıtasıya faaliyetlerine devam ederek sesini duyurmaya çalışmıştır. Kıbrıs Türk toplumu, Milli Kongre ile kendi göbek bağını kendi kesmek istemiş, örgütlü olarak hareket etme düşüncesi Milli Kongre ile fiiliyata geçirilmiştir.

Daha önceden bahsedildiği gibi İngiliz sömürge yönetimi tarafından Ekim İsyanı sonrasında siyasi faaliyetler yasaklanmıştır. Bu yasaklama Milli Kongre'nin kararlarına doğrudan etki etse de, bu kararlar ile belirlenen esaslar hem Heyeti Merkeziye'deki kişilerin girişimleriyle canlı tutulmaya çalışılmış hem de Kıbrıs'ta 1940'lı yılların başından itibaren izin verilen siyasal faaliyetlerde Kıbrıs Türklerinin hak kazanma mücadelesinde yol gösterici olmuştur.

Bu bölümde incelenen dönem, Lozan Barış Antlaşması ile İkinci Dünya Savaşı başlangıcına kadar olan süreci kapsamıştır. Kıbrıs Türkleri bu dönemde, Lozan Barış Antlaşması ile İngiliz idaresine bırakılmasının şaşkınlığını yaşamışlardır. Ancak bu şaşkınlık fazla uzun sürmemiş ve Kıbrıs Türk aydınları, kendi başlarının çarelerine bakmalarının zorunlu olduğunu kısa sürede anlamışlardır. Kıbrıs Türk aydınları, bu kararlarını icaata dönüştürürken Türk Hükümeti tarafından da desteklenmişlerdir.

---

[393] "İsmet Paşa Hz. davetimize çok samimi cevap verdiler", **Söz Gazetesi**, 3 Eylül 1931, s. 1.

Bununla birlikte Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmesinde, İngiliz sömürge yönetimi tarafından Kıbrıs Türk toplum haklarının tek tek gasbedilmesi de katalizör faktör olarak ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Türk aydınları, bu gasbedilen haklar karşısında fazla sessiz kalmamışlar ve Milli Kongre vasıtasıyla bu hakların geri alınması için faaliyete geçmişlerdir.

Kıbrıs Türk toplumu, bu dönemde bilinen anlamda bir örgütlü faaliyete girişmemiştir. Ancak Milli Kongre'nin aldığı kararlar ve bu kararları icra edecek bir kurulun teşkil edilmesinden dolayı bir siyasi örgütlenme olduğu söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS TÜRKLERİNİN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDAKİ SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1939–1945)

İngiltere, 1925 yılında Kıbrıs'ta kurduğu sömürge yönetiminin ilk beş yılında önemli bir sorunla karşılaşmamıştır. İngiliz sömürge yönetimi, Rumların 1931 yılı Ekim ayında çıkardıkları isyana kadar olan bu dönemde göstermelik de olsa demokratik bir siyasi sistem kurmuştur. Ancak bu siyasi sistem, isyandan sonra askıya alınmış Kıbrıs uzunca sayılabilecek bir süre boyunca baskıcı bir anlayışla yönetilmiştir.

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra bu yönetim tarzını gevşetme kararı almıştır. İngiltere'nin bu kararına etki eden faktörler; İtalya'nın Akdeniz'e artan ilgisi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin bölgedeki faaliyetleri olmuştur. İngiltere, özellikle bazı Rumların SSCB'de gördükleri ideolojik eğitimden sonra adaya geri dönmeleri ve burada komünizm propagandası yapmalarından dolayı adada kurduğu siyasi sistemin zayıflatılmasından endişe etmiştir.[394] İngiltere, İtalya ile SSBC'nin bölgedeki girişimleri karşısında, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini devam ettirecek yeni politikaları hayata geçirmek zorunda kalmıştır.

Ancak, İngiltere bu politikaları tam olarak hayata geçiremeden İkinci Dünya Savaşı başlamıştır. İngiliz Hükümeti, savaşın başlaması ile birlikte bir yandan Almanya'nın İngiltere'ye yönelik saldırılarını geçiştirmeye çalışırken diğer yandan da Orta Doğu ve Akdeniz'deki çıkarlarını nasıl koruyacağına yönelik planladığı yeni politikaları uygulamaya koymuştur.

İngiltere, bu yeni politikalar kapsamında Kıbrıs'ta siyasi hayatın yeniden tesis edilmesine karar vermiştir. Bu durum Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetlerini de doğrudan etkilemiştir. Kıbrıs Türkleri; tüzük, yönetim, bütçe, disiplin vb. esasları belirlenmiş bilinen anlamadaki siyasi örgütlü faaliyetlere İkinci Dünya Savaşı yıllarında başlamışlardır. Kıbrıs Türklerinin, söz konusu dönemdeki siyasi örgütlü faaliyetlerinin tam olarak anlaşılabilmesi için; İngiltere'nin Kıbrıs

---

[394] **MAAD,** C.S. tarafından Colonial Secretary's Office Cyprus (Kıbrıs Sömürge Sekreteri)'a gönderilen 16.9.1939 tarihli gizli yazı.

politikası, Rumların Enosis faaliyetleri ile Türkiye'nin Kıbrıs politikasının tam olarak bilinmesi önemlidir.

A. İngiltere'nin Kıbrıs Politikası

Birinci Dünya Savaşı sonunda oluşturulan barış ortamı, savaşan ülkeler arasındaki sorunları tam olarak çözememiş, palyatif tedbirlerle sorunların ancak üstü örtülebilmiştir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan bu savaşın siyasi, askeri ve ekonomik olumsuz etkileri devam ederken, 1930'lu yılların sonunda yeni bir küresel savaş daha başlamıştır. Yıkıcı etkileri daha şiddetli olan bu savaşta da başrolü tıpkı bir öncekinde olduğu gibi Almanya oynamıştır.

Almanya, 1930'lu yılların başından itibaren dünya siyaset sahnesindeki yerini tekrar almaya başlamıştır. Almanya'daki faşist Nazi iktidarı, emperyalist politikalarını gerçekleştirmek için silahlanma çabalarına hız vermiş ve bunun sonuçları ise kısa bir süre sonra görülmeye başlanmıştır. İngiltere ve Fransa, Alman politikalarının farkına varmışlar ve çıkarlarını ittifak antlaşmaları ile korumaya çalışmışlardır.

Almanya, İtalya ve İspanya'daki faşist iktidarların emperyalist söylem ve eylemleri sonrasında artan küresel gerginlik, 1939 yılı Eylül ayında zirve noktasına ulaşmıştır. Almanya, yaşanan bu gerginlik sonucu 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırmıştır. İngiltere, Polonya ile daha önceden yapmış olduğu Saldırmazlık Antlaşması gereğinceaynı gün Almanya'ya savaş ilan etmiştir.[395]

Savaşın ilk yılı, Almanların uyguladığı "*Yıldırım Harbi*"[396] esasları sonucunda çok hızlı gelişmiştir. Almanya, Avrupa'daki ilk hedeflerini kolayca ele geçirmiş, 1940 yılı Ağustos ayında İngiltere'ye karşı hava saldırısı başlatmıştır. Almanya'nın planı, İngiltere'nin saf dışı bırakılmasından sonra tüm gücüyle SSCB'ye saldırmak üzerine kurgulanmıştır. Ne var ki, İngiltere'ye karşı yapılan Alman hava saldırısı başarısız olmuştur. Almanya, İngiltere'yi kendi anakarasında saf dışı bırakamayacağınca bu kez İngiltere'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki

---

[395] Hale**,a.g.e.**, s. 124.

[396] Yıldırım Harbi, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların uyguladığı savaş doktrinidir. Doktrinin amacı, düşmanı hızlı ve ani saldırılarla, düzenli bir savunma yapmasına fırsat vermeden yok etmektir. Yıldırım Harbi, Birinci Dünya Savaşı'ndaki siper savaşlarına karşı geliştirilen bir taktik olarak uygulanmıştır.

sömürgelerine karşı askeri harekât yapmaya karar vermiştir. Almanya; Mısır, Türkiye, Irak ile İran'da üstünlük sağlanırsa SSCB'ye saldırı planı için daha uygun şartların oluşabileceğini değerlendirmiştir.[397]

Almanya'nın Avrupa'daki hedeflerine saldırıları devam ederken müttefiki İtalya ise Kuzey Afrika'da başlattığı askeri harekât sonucunda Somali ve Sudan'ı ele geçirmiştir. İngiltere bir taraftan Almanya'nın saldırılarına karşı koymaya çalışırken diğer taraftan da İtalya'nın bu harekâtı ile Akdeniz'deki topraklarını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

İtalya, 1940 yılı Eylül ayında Süveyş'i ele geçirmek amacıyla yeni bir askeri harekâta başlama kararı almıştır.[398] İkinci Dünya Savaşı'nın Kıbrıs'taki fiziksel etkileri de ilk ve son kez olarak bu İtalyan askeri harekâtında hissedilmiştir. İtalyan savaş uçakları, 22 Ekim 1940 tarihinde Kıbrıs'ı bombalamışlardır. Ancak hava saldırısında bombaların denize düşmesi sonucunda herhangi bir zayiat ve hasar meydana gelmemiştir. İtalyan askeri birlikleri, bu harekâttan bir hafta sonra 28 Ekim 1940 tarihinde Yunanistan'ı işgal etmişlerdir. İtalya'nın Yunanistan'ı işgali ise hava saldırılarının maddi etkilerini hissetmeyen Kıbrıs Rumlarının manevi dünyalarını olumsuz yönde etkilemiştir.[399]

İngiltere, İtalya'nın Kuzey Afrika'daki kazanımlarını geri almak amacıyla 1941 yılı Mayıs ayında başlattığı karşı harekâtla kaybettiği bütün toprakları tekrar ele geçirmiştir. İngiltere'nin bu zaferi, Mısır'da bulunan İngiliz askeri birlikleri sayesinde elde edilmiştir. İngiltere 1882 yılından beri kontrolünde tuttuğu Mısır'daki askeri varlığını, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu politikalarının güvenli bir şekilde icra etmek için hayati bir unsur olarak değerlendirmiştir.

İngiltere, bununla birlikte bölgeye giden yolları kontrol eden ve jeostratejik bir konuma sahip olmasına rağmen Kıbrıs'ı ise bir askeri üs olarak düşünmemiştir. Bu düşüncedeki temel dayanak Kıbrıs'ın uzun menzilli füze ve hava saldırılarına karşı açık olması, buraya konuşlandırılacak askeri gücün sadece adanın

---

[397] Hale, **a.g.e.,** s. 138-139.
[398] **A.g.e.,** s. 142-143.
[399] Message, Cyprus to CO No.469, Sep. 22, 1940, CO 968/27/1, Cyprus Post 23 September 1940'dan aktaran George Horton Kelling, **British Policy in Cyprus 1939-1955**, The University of Texas, Doctor of Philosophy, The University of Texas at Austin, May, 1988, s. 10.

savunulmasında görev alacak olması ve bundan dolayı genel harp planlarında başka bölgelerde kullanılma elastikiyetinin bulunmaması olarak değerlendirilmiştir.[400]

İngiltere'nin Kıbrıs'a yönelik bu değerlendirmesi, adanın tamamen gözden çıkarıldığı şeklinde algılanmamalıdır. Çünkü Kıbrıs, Kelling'in de ifade ettiği gibi, Doğu Akdeniz'e hâkim konumda olan bir "*balkon*" [401] olarak değerlendirilmiş ve bölgedeki bütün stratejik yolları kontrol ettiği kabul edilmiştir. Nitekim İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı başlarındaki Kıbrıs politikası da, "…*bölgedeki çıkarlarının devamını sağlamak için, Ada'nın Akdeniz'de etkin olabilecek başka bir devletin eline geçmesinin engellenmesi…*"[402] olarak belirlenmiştir.

İngiliz devlet adamları tarafından Kıbrıs politikası oluşturulurken göz önüne alınan dış dinamik adanın stratejik konumu iken iç dinamikler ise; adadaki bölünmüş toplum yapısı, 1931 Rum İsyanı'nın olumsuz etkileri, Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin Enosis faaliyetleri başta olmak üzere toplum üzerinde ve siyasi hayattaki etkisi olmuştur.[403]

İngiltere'nin Kıbrıs politikası, 1941 yılının ilkbaharına kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Ancak Almanya'nın neredeyse tüm Kuzey Afrika'yı ele geçirmesi, ardından da Mora ve Girit adalarını kontrolü altına alması Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki İngiliz çıkarlarını tehlikeye sokmuştur.

İngiltere, Almanlar Kıbrıs'ı da ele geçirirlerse nasıl bir politika izlenmeli idi? Bu dönemde izlenecek Kıbrıs politikası konusunda İngiliz kabinesinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden Almanya'nın Kıbrıs'ı ele geçirmesi ve sonrasında kendi işgali altında bulunan Yunanistan'a verilmesinin gündeme gelmesi halinde; Yunan Hükümeti'nin bu öneriyi kabul etmemesi için diplomatik girişimlerde bulunulmasını, Yunan Hükümeti'nin ise, özellikle Enosis taraftarlarından gelebilecek tepkilerin önlenmesi için, "…*Kıbrıs'ın*

---

[400] **Message** C in C Middle East to WO, No.11248, June 13 1942, WO to C-in-C Middle East No. 91870, May 30 1942, CO 968/7/1.'den aktaran Kelling, **a.g.t**., s. 49.
[401] Kelling, **a.g.t**, s. 50.
[402] Kelling, **a.g.t**, s. 84; Gürel, **a.g.e**., C.II, s. 22.
[403] Kelling**, a.g.t.,** s.10.

egemenliğinin İngiltere'den Yunanistan'a devredebileceği"[404] konusunda bir açıklama yapılmasını önermiştir. Sömürgeler Bakanı George Hall ise bu teklife karşı çıkmış ve "*Kıbrıs'ın savunulması ile ilgili olarak İngiliz Genelkurmay Başkanlığınca bir değerlendirmenin yapılması ve sonrasında bir karar verilmesinin*"[405] daha gerçekçi bir yaklaşım olacağını belirtmiştir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Dışişleri Bakanlığı ile Sömürgeler Bakanlığının Kıbrıs konusundaki politikaları birbiri ile uyumlu olmamıştır. Sömürgeler Bakanlığı, Kıbrıs'ı İngiltere'nin sahip olduğu diğer sömürgeleri gibi kabul etmiş ve buradaki mevcut yönetim şeklinin devamına yönelik politikalar takip edilmesini savunmuştur. Dışişleri Bakanlığı ise İngiltere'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki menfaatlerinin hayati önemde olduğunu ve bu menfaatlerin elde edilmesi için gerekirse Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilebileceğini ileri sürmüştür.[406]

İngiliz Hükümeti, iki bakanlık arasında bu görüş ayrılığının yaşandığı 1941 yılı Haziran ayında yeni Kıbrıs politikasını açıklamıştır. İngiltere Başbakanı W. Churchill, Almanya'nın Kıbrıs'ı işgal planının gündemde olduğu bir sırada yaptığı açıklamada bakanlıklar arasındaki görüş ayrılıklarına son noktayı koymuş ve yeni Kıbrıs politikasının ana çerçevesini aşağıdaki gibi belirtmiştir:[407]

> "… *Bütün toprak düzenlenme sorunlarını savaş ertesine bırakmak en iyisi olacaktır. Bu ilkeden ayrılacak olursak, pek çok başka zor konu ortaya çıkabilecektir. Savaş sırasında, İngiliz toprağının bir santiminin bile başkalarına bırakılmasından yana değilim*."

İngiliz Hükümeti, Almanya'nın Kıbrıs'a yönelik askeri bir harekât yapmayacağının belli olduğu ve Yunanistan'ın Kıbrıs'a yönelik isteklerinin yavaş yavaş gündeme geldiği 1941 yılı Kasım ayında yeni bir açıklama yapmış ve daha

---

[404] CO 67/316/13, War Cabinet 56 (41), Extract from Concolusions of a Meeting of the War Cabinet Held at Downing Street, S.W.1, on Monday, 2 June 1941, Secret W.M. (41) 56th, Conculusions'den aktaran Gürel, **a.g.e.,** C.II, s. 26.

[405] Aynı yer.

[406] Kelling, **a.g.t,** s. 10-11.

[407] Gürel, **a.g.e**., C. II, s. 26-27.

önce ilan edilen Kıbrıs politikasını şu şekilde güncellemiştir: [408] "…*harpten sonra Kıbrıs'ı Büyük Britanya'dan Yunanistan'a devretmek mevzu bahis değildir*…"

Kıbrıs, Almanlar tarafından işgal edilme tehlikesini atlattıktan sonra, İkinci Dünya Savaşı süresince başka bir tehdit ile karşı karşıya kalmamıştır. Savaşın yıkıcı etkileri her yerde oldukça şiddetli bir şekilde yaşanırken Kıbrıs bu olumsuzluklardan etkilenmemiş, üstelik kısmen bile olsa savaşın faydasını görmüştür. Kıbrıs'ta üretilen tarım ürünleri ve Lefke'de çıkartılan bakır madeni Avrupa pazarlarında rahatça alıcı bulmuş, İngiliz ordusunda dolgun ücretlerle görev alan işsiz Kıbrıs Türkleri, Rumlar ve Maronitler[409] dönemsel olarak ekonomik refaha kavuşmuşlardır. İngiliz ordusunda görev alan Kıbrıslılar, başlangıçta sadece şoför, aşçı ve kâtip gibi geri hizmetlerde ve az sayıda iken, savaşın genişlemesi sonucu artan asker ihtiyacından dolayı Kraliyet Ordusu'na bağlı kurulan Kıbrıs Alayı (Cyprus Regiment)'nda görevli Kıbrıslıların sayısı kısa sürede 30 bine yaklaşmıştır.[410] Özellikle Rumlar, İngiliz ordusunda görev yapmalarının bir mükâfatı olarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilebileceğini ummuşlardır.

Oysa İngiltere için Mısır ve Filistin'deki askeri üslerin varlığı Kıbrıs'tan çok daha ön planda olmuştur. İngiliz Hükümeti, Kıbrıs politikasını bu askeri üslerin mevcudiyeti üzerine tesis etmiştir. Bu dönemde İngiltere'nin izlediği Kıbrıs politikası, mevcut şartlar devam ettiği sürece adanın başka devletlerin eline geçmemesi ve burada kurulan yönetimin terk edilmemesi düşüncesi üzerine inşa edilmiştir.[411]

---

[408] CO 67/316/14 Hükümet Açıklaması Kasım 1941'den aktaran Gürel, **a.g.e**, C. II, s. 27; "Harpten sonra Kıbrısı Büyük Britanyadan Yunanistana Devretmek Mevzubahis Değildir", **Söz**, 2 Birinci Kanun 1941, s. 1.

[409] İngiliz ordusunda ilk görev alan 250 kişiden; 211'i Kıbrıslı Rum, 34'ü Kıbrıslı Türk ve 5'i ise Maronit idi. Ayrıntılı bilgi için bkz. **FCO 141-2676-26-27**, Political Situation During The Period Under Review (İncelenen Dönemdeki Siyasi Durum).

[410] Gazioğlu, **a.g.e**.,s. 321; Niyazi Kızılyürek, **Yorgos Vasiliou:Düne ve Yarına Dair Düşünceler**, Heterotopia Yayınları, Lefkoşa, 2014, s. 15'te Kıbrıs Alayı'nın mevcudu 50 bin kişi olarak verilmiştir.

[411] İngiltere, Birinci Dünya Savaşı sonunda hayata geçirilen Milletler Cemiyeti'ne yaptığı başvuruda Filistin'de mandater devlet olmak istediğini bildirmiştir. Milletler Cemiyeti, 24 Haziran 1922 tarihinde bugünkü Ürdün'ü de kapsayan Filistin Mandası'nı kabul etmiş ve Filistin Mandası 23 Eylül 1923 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Şükrü Güzel, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Giden Yolda Filistin 1914-1947", **Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (USGAM) Raporu No:6**, Ortadoğu Çalışmaları, s.22, www.academia.edu/7779864/İsrail_Devleti_nin_Kurulusuna_Giden_Yolda_Filistin_1914-1947, s. 17 , (Erişim Tarihi; 11 Haziran 2015)

İkinci Dünya Savaşı seyrinin Müttefik Devletler lehine dönmeye başladığı 1943 yılında, savaş sonrasında kurulacak yeni siyasal sistemle ilgili bazı planlamalar yapılmıştır. Yeni siyasal sistemin ilkeleri arasında sömürgeciliğin tasfiye edilmesi ve sömürge toplumlarına self determinasyon hakkının tanınması hususları yer almıştır.

İngiltere, bu kapsamda sömürgelerinde bir takım yeni idari düzenlemeleri yürürlüğe sokmuştur. İngiliz sömürgesi olan Kıbrıs bu yerlerden biri olmuştur. Yalnız Kıbrıs'taki gelişmeler diğer sömürgelerden farklı seyretmiştir. İngiltere, Kıbrıs'a self determinasyon hakkının tanınması için henüz erken olduğunu fakat adaya muhtar bir yönetim verilmesinin söz konusu olabileceğini değerlendirmiştir. Ancak Rumlar, İngiltere'nin bu planına karşı çıkmışlar ve muhtar yönetimden ziyade Enosis isteklerini sürekli olarak gündeme getirmişlerdir.

İngiltere ise Kıbrıs'a self determinasyon hakkının tanınması halinde diğer sömürgelerinde de bu isteğin gündeme getirileceğini, bu isteğin geri çevrilmesi halinde ise çıkabilecek kargaşalıklar sonucu kurduğu sömürge sisteminin bozulabileceğini değerlendirmiştir. İngiliz Hükümeti, bu durumu kendi bölgesel çıkarlarının devamı için kabul edilemez olarak değerlendirmiştir. Çünkü İngiltere'nin sömürge politikası, İngiliz halkının refahı için sömürgelerden elde edilen ham maddelerin İngiltere'ye akışının devam etmesi üzerine kurulmuştur.[412]

İngiltere, bu sebepten dolayı sömürgelerinde kurduğu siyasi sistemin kendi kontrolü altında olmasına daima önem vermiştir. İngiliz Hükümeti, bundan dolayı Kıbrıs halkına self determinasyon hakkı tanınmamış, ancak kendi kontrolü altında olacak muhtar bir yönetimin tesis edilebileceğini kabul etmiştir. İngiliz Hükümeti, Kıbrıs toplumunu yeniden siyasal hayatın içine dâhil ederek muhtar bir yönetime geçiş sürecini hazırlayacak bazı yeni siyasi düzenlemelere ihtiyaç olduğu değerlendirmiştir.

Aslında İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs'ta siyasal hayatı yeniden canlandıracak olan bu siyasi düzenlemeleri daha 1940'lı yılların başından itibaren uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda İngiliz Hükümeti'nin de onayı ile 1941 yılında kurulan Çalışan Halkın İlerici Partisi (Anorthotikon Komma Ergazomenou

---

[412] Anthony Eden, **The Memoirs of Anthony Eden: Full Circle**, The Riverside Press, Cambridge, 1960, s. 396 ve 415.

Laou/AKEL)[413], Rumların siyasal örgütlenmelerini sağlarken, Kıbrıs Türklerinin siyasal örgütlenmeleri ise ancak 1943 yılında yapılabilmiştir.

Özetle, İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Kıbrıs politikası mevcut statükonun korunması üzerine tesis edilmiştir. İngiltere, özellikle savaşın ortalarına doğru değişen koşulların da etkisiyle Kıbrıs'taki idari sistemi yeniden tesis etmek için bazı düzenlemeleri yürürlüğe koymuştur. Bu düzenlemeler hem Kıbrıs Türklerinin hem de Rumların siyasi örgütlü faaliyetlerine doğrudan etki etmiştir.

B. Türkiye'nin Kıbrıs Politikası

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Kıbrıs politikasını tam olarak anlayabilmek için buna etki eden dönemsel faktörleri bilmek gereklidir. Bu kapsamda Türkiye'nin savaş sırasındaki Kıbrıs politikasına etki eden faktörler şu şekilde sıralanabilir: savaş öncesi dönemdeki bölgesel gelişmeler, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün dış politikanın oluşturulmasındaki etkisi, SSCB'nin savaş sonrası planları, 1939-1943 yılların arasındaki önemli gelişmeler ve İngiltere'nin bölgesel çıkarlarını koruma girişimleri.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, küresel sorunlar tam olarak çözülememiş, birçok sorunun ancak üstü kapatılabilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda çözülemeyen bu sorunlar ise daha büyük bir savaşın çıkmasının ana sebebi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın mağlup devletlerinden olan Almanya ve İtalya, siyasal birliklerini sağladıktan sonra 1930'lu yılların başından itibaren yeniden silahlanmaya başlamışlardır.

Türkiye ise, Almanya ve İtalya'nın bu girişimleri karşısında bir yandan yeni kurulan düzenin gereklerini tam olarak yerine getirmeye çalışırken diğer yandan da bölgesel iş birliği antlaşmaları ile ülke güvenliğini sağlamaya yönelik önemli girişimlerde bulunmuştur. Türkiye bu kapsamda olmak üzere; 1925 yılı Aralık ayında SSCB ile Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması, 1930 yılı Ekim ayında Yunanistan ile Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması imzalamış, 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olmuş, 1934 yılı Mart ayında Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya ile Balkan Antantı, 1937 yılı Temmuz ayında da İran, Irak

[413] Nikos Kranitiotis, **Zor Yıllar**, KKTC Enformasyon Dairesi Yayını, Lefkoşa,1985, s. 8.

ve Afganistan ile Sadabat Paktı'nın kurulmasında önemli görevler üstlenmiştir. Bu girişimlere ilave olarak Boğazlar'ın savunulması ve geçiş hakkı konusundaki egemenlik haklarını kısıtlayan Lozan düzenlemelerini 1936 yılı Haziran ayında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile ortadan kaldırmış, 1939 yılı Ekim ayında ise Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Üçlü İttifak Antlaşması olarak da bilinen "*Türkiye, İngiltere ve Fransa Arasındaki Karşılıklı Yardım Antlaşması*"[414] ile ülke güvenliği ile ilgili planlanan tedbirleri tamamlamıştır.[415]

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve hemen başında yapılan bütün bu hamlelerle bir yandan Türkiye'nin toprak bütünlüğünün sağlanması amaçlanmış diğer yandan da Türkiye'nin savaş dışı kalmasını destekleyen politikaların alt yapısı oluşturulmuştur. Türkiye'nin takip ettiği bu politika belirleyicilerinin başında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve dönemin başbakanları ile dışişleri bakanları yer almıştır. Bu kişilerin ortak özelliği ise hemen hemen hepsinin Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerine yakından şahit olmalarıdır.

Bu siyasi kişiliklerden en önemlisi ve en kritik makamda bulunanı ise şüphesiz ki Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmuştur. Türk dış politikasının oluşturulmasında etkili olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün temel ilkesi Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması ve savaşın yıkıcı etkilerinden ülkenin uzak tutulması olmuştur. Bu amaca ulaşmak için takip edilen strateji ise "*Savaş Dışı Kalma*" [416] politikası olmuştur. Türkiye savaş sırasında, çeşitli ülkelerle ilişkiler yürütmemiş deyim yerinde ise savaş ile ilişkiler yürütmüş[417] savaşın seyrine göre dış politikasını destekleyen ülkelerle iş birliği yapmaktan kaçınmamıştır.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bu dönemde Milli Şef unvanı ile tüm siyasi yetkiyi elinde bulundurmuş, bir bakıma Türk Devleti gemisinin dümenindeki kaptan görevini yürütmüştür.[418] Bununla birlikte Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, hükümet politikalarının her alanında eşit biçimde etkili olmaya çalışmamış, iç ve dış

---

[414] Baskın Oran, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumla**r, C. I, 1919–1980, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 422-423.
[415] Hale, **a.g.e.,** s.51-63.
[416] Oran, **a.g.e**., s. 397.
[417] **A.g.e.**, s. 398.
[418] Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam: İsmet İnönü, 1938-1950**, C. II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967, s. 153.

politikada yaşanan gelişmeler karşısında bazı sorunlara öncelik tanımıştır. Bu öncelik şüphesiz ki dış politika olmuştur.[419]

İkinci Dünya Savaşı sırasında takip edilen dış politikanın oluşturulmasında, Milli Şef Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün en önemli kişilik özelliği "*Ölçülülük*" olmuştur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bu kişilik özelliğini şu sözlerle ifade etmiştir: [420] "*…Savaşta izlediğim dış politikayı kararlaştırırken benimsediğim temel ilke, daha başlangıçta işlenecek bir hatanın düzeltilmesinin zor olduğunu bilmekti…*" Türkiye, Milli Şef'in bu kişilik özelliğinin bir sonucu olarak söz konusu dönemde bazı şartların gerçekleşmesi sonucunda savaşa katılmaya hep hazırlıklı olmuş, ancak aceleci ve maceraperest davranmaktan kaçınmış ve bir bakıma kontrollü olmayı tercih etmiştir. Bu kapsamda dönemsel gelişmelere göre hem Mihver Devletler hem de Müttefik Devletlerle ilişkilerini hiç kesmemiş, her iki tarafla da dirsek temasında olmuştur.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün dış politika oluşturulmasındaki kararlarını etkileyen dış faktörler arasında SSCB'nin siyasi amaçları da önemli bir yer işgal etmiştir. SSCB'nin siyasi amaçları kapsamında; Boğazlar rejiminin değiştirilmesini talep edilmiş, Karadeniz'de bazı imtiyazlar istenmiş ve Doğu Anadolu'dan toprak taleplerini sürekli olarak gündeme getirilmiştir.[421] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Alman ordularının Sovyet topraklarında ilerlediği dönemde bile Sovyetlerin bu siyasi amaçlarını açık olarak müttefiki olan İngiliz ve Amerikalı siyasilere iletmekten çekinmemiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, ABD Büyükelçisi A. Steinhardt ile yaptığı ilk görüşmede; Almanların Sovyetler karşısında yenilmesi halinde SSCB'nin bütün Avrupa ve Orta Doğu'yu "*silip süpüreceğini*"[422] ve savaş sonrası dönemde Sovyetlerin büyük bir güç olacağını ve hatta Boğazlara da el atacağını iletmiştir.[423] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün daha savaşın ilk yıllarındaki bu ileri görüşlülüğü ne İngiliz ne de Amerikalı muhataplar tarafından dikkate alınmıştır. Ta ki, Almanların 1943 yılında Stalingrad'da mağlup olmasına kadar.

---

[419] Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü'nün Dış Politikası**, Türkçesi: Mehmet Ali Kayabal, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Tarih Dizisi:32, 1.Ba., İstanbul, 1974, s. 21-22.
[420] **A.g.e.**, s. 23-25.
[421] Mehmet Gönlübol *ve öt.*, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993, s.149, 163.
[422] Weisband, **a.g.e.**, s.36.
[423] **A.g.e.**, s. 36-38.

İkinci Dünya Savaşı ilk yıllarında takip edilen Türk Dış Politikası'nın oluşturulmasında İtalya'nın faaliyetleri de etkili olmuştur. Türkiye, Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra dâhil olduğu ittifaklarla bölgesel barışı sağlama çabalarında bulunurken bir türlü anlaşma zemini bulamadığı tek ülke İtalya olmuştur. Türk Hükümeti, İtalya'nın 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etmesi, İtalyan Başbakanı Musssolini'nin Asya ve Doğu Akdeniz'e ait söylemlerde bulunmasından dolayı bu ülkeye bir türlü güvenememiştir. Türkiye, İtalya'nın bu emperyalist niyetleri sonucunda İngiltere'ye yanaşmış, onun desteği ile Boğazların güvenliğini yeniden düzenleyen Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni imzalamıştır.[424]

Türkiye, İtalya'nın sonraki yıllardaki girişimlerinden de endişelenmiştir. İtalya'nın Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etmesi Türkiye'de büyük bir kaygı uyandırmıştır. Türkiye, İtalya'nın bu girişimi karşısında İngiltere'den güvence istemiştir. Ancak Almanya, bölgesel planlarını hayata geçirmek ve Türkiye'nin İngiltere ile ittifak yapmasını önlemek maksadıyla bu yöndeki ilk hamleyi yapmıştır. Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz Von Papen, 28 Nisan 1939 tarihinde Ankara'da bazı temaslarda bulunmuş ve İtalya'nın girişimleri karşısında Türkiye'nin endişelenmemesi gerektiğini iletmişse de bu çaba Türkiye'nin İngiltere'ye yaklaşmasını engelleyememiştir. Türkiye ile İngiltere, 12 Mayıs 1939 tarihinde ortak bir deklarasyon yayınlamışlar ve "*…Akdeniz bölgesinde savaşa yol açabilecek saldırı halinde etkili bir şekilde iş birliği yapmaya ve birbirlerine her türlü yardımda bulunmayı…*" [425] taahhüt etmişlerdir.

Türkiye ve İngiltere arasında iş birliğinin yapıldığı bu dönemde önemli bir gelişme daha yaşanmış, Hatay yapılan plebisit sonucu 1939 yılı Haziran ayında Türkiye'ye katılmıştır. Bu durum Fransa ile ilişkilerin gelişmesini hızlandırmıştır. Fransa ile Türkiye 23 Haziran 1939 tarihinde yayınladığı deklarasyonla bir ittifak antlaşması yapılması konusundaki karşılıklı niyetlerini açıklamışlardır.[426]

Yapılan bu beyanatlarla bir bakıma savaş alanları şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Almanya, 22 Ağustos 1939 tarihinde SSCB ile saldırmazlık antlaşması imzalamış ve savaşın başında tüm dikkatini Avrupa'ya

---

[424] Gönlübol, **a.g.e.**, s. 137.
[425] **A.g.e.**, s. 139.
[426] Aynı yer.

yönelteceğinin ilk işaretini vermiştir. Savaş öncesi yapılan bu antlaşma Türkiye'nin dış politikasına yön veren başka bir gelişme olmuştur. Almanya bu antlaşmadan bir hafta sonra 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırmış, bunun üzerine İngiltere ve Fransa'da Almanya'ya savaş ilan etmişler ve böylece İkinci Dünya Savaşı başlamıştır.[427]

Türkiye ile SSCB arasında 1925 yılında imzalanan Saldırmazlık Antlaşması'na göre birbirlerinin haberi olmadan başka devletlerle ittifak antlaşması yapmayacakları taahhüt edilmiştir. Dışişleri Bakanı Saraçoğlu, Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile deklere ettiği ittifak düşüncesine karşılık SSCB tepkisini öğrenmek için 25 Eylül 1939 tarihinde Moskova'ya gitmiştir. Ancak SSCB yetkililerinin bir türlü görüşmelere başlamamasından dolayı çok sıkıntılı başlayan ve hatta birkaç kez Dışişleri Bakanı Saraçoğlu'nun geri dönmek yönünde iradesinin söz konusu olduğu görüşmeler, SSCB'nin Boğazlar konusunda yaptığı diretme ile bir sonuca ulaşmamış ve görüşmeler 17 Ekim 1939 tarihinde sona ermiştir. Türk Hükümeti, SSCB'nin bu tutumu karşısında 19 Ekim 1939 tarihinde İngiltere ve Fransa arasında Üçlü İttifak Antlaşması'nı imzalamıştır.[428]

Üçlü İttifak Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra, 20 Ekim 1939 tarihinde Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında iktisadi ve mali anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalara göre İngiltere ve Fransa, "*Savaş malzemesi tevziatını karşılamak üzere*" Türkiye'ye 25 milyon sterlin tutarında kredi vermeyi taahhüt etmişlerdir.[429]

Savaşın ilk yılı, Almanların askeri başarılarına şahit olmuştur. Almanya'nın bu başarıları daha çok Avrupa'da yaşanırken müttefiki İtalya'nın 1940 yılı Haziran

---

[427] **A.g.e.**, s. 139-140.

[428] Üçlü İttifak Antlaşması'na göre;

a. Bir Avrupa devletinin saldırısıyla başlayan, İngiltere ile Fransa'nın da katılacakları bir savaş Akdeniz'e intikal ettiği takdirde Türkiye, İngiltere ve Fransa'ya yardım edecektir. Savaş Akdeniz'e intikal etmediği takdirde ise taraflar istişarede bulunacaklar ve Türkiye böyle bir halde hiç değilse İngiltere ve Fransa'ya karşı hayırhah bir tarafsızlık politikası izleyecektir.

b. Bir Avrupa devletini saldırısına uğradığı takdirde İngiltere ve Fransa Türkiye'ye yardım edecektir.

c. Türkiye, Romanya ve Yunanistan'a verdikleri garantilerin yerine getirilmesinde İngiltere ve Fransa'ya yardım edecektir.

ç. Türkiye, ittifak Antlaşması EK 2 Numaralı Protokol ile bu antlaşmadan doğan taahhütlerinin SSCB ile savaşa yol açmayacağı hakkında bir şerh koymuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gönlübol ve öt., **a.g.e.**, s. 141-144.

[429] **A.g.e.**, s. 144.

ayında savaşa dâhil olması ile Türkiye'nin, Üçlü İttifak Antlaşması gereğince, Müttefik Devletler tarafında yer alması gerektiğini gündeme getirmiştir. Ancak Fransa'nın 22 Haziran 1940 tarihinde Almanya karşısında savaşı kaybetmesi ve teslim olması ile bu ittifakın canlanması mümkün olmamıştır. Çünkü Üçlü İttifak'a göre İngiltere'nin ve Fransa'nın katıldığı bir savaş daha Akdeniz'e ulaşmadan Fransa savaş dışı kalmıştır. Bununla birlikte askeri yönden henüz hazır olmayan Türkiye'nin savaşa girmesi durumunda İngiltere'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki varlığı da tehlikeye düşebilirdi. İngiltere, bu durum karşısında Türkiye'nin tarafsızlığını desteklemeye başlamıştır. Türkiye ise ittifakın 2 numaralı protokolünü öne sürmüş ve savaş dışı kaldığını ilan etmiştir.[430]

Bu gelişmeler yaşanırken Hitler ile SSCB Dışişleri Bakanı Molotov arasında 12 Kasım 1940 tarihinde yapılan görüşmede nüfuz bölgeleri belirlenmiş, Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile imzalamış olduğu ittifak antlaşması taahhütlerinden kurtarılması konusu da ele alınmıştır. Ancak SSCB'nin 25 Kasım günü Bulgaristan'a nota vererek karşılıklı yardım antlaşması önermesiyle birlikte Almanya ile SSCB arasındaki iyi ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Çünkü Almanya'nın savaş planının müteakip safhasında Balkanlar yer almıştır. Almanya, Balkanlara yönelik bu girişimi sonrası SSCB'ye savaş açma zamanının geldiğine karar vermiştir. Almanya, 18 Aralık 1940 tarihinde SSCB'ye savaş açmıştır. Almanya, bu kararının bir gereği olarak harekâtın güney kanadını emniyete almak için 1941 yılı başlarında tüm Balkan ülkelerini ele geçirmiş ve Türkiye sınırına dayanmıştır.[431]

Balkanlardaki Alman mevcudiyeti Türk Hükümeti'ni güvenlik bakımından endişelendirmiştir. İngiltere ise bu gelişmeden sonra Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki çıkarlarının devamı için Türkiye'nin savaş dışı kalmasını daha çok istemeye başlamıştır. Churchill 31 Ocak 1941 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderdiği mektupta; Türkiye'nin tarafsız kalmasını önermiş, Türk ordusunun askeri ve teknik yönden destekleneceğini belirtmiştir.[432] Türkiye'nin savaş dışı kalmasını hem Almanya hem de İngiltere önemsemiştir. Almanya bütün enerjisini SSCB'ye karşı başlattığı askeri harekâta yöneltmek için, İngiltere ise

[430] **A.g.e.**, s. 146-147.
[431] **A.g.e.**, s. 150-151.
[432] **A.g.e.**, s. 152.

Almanya'nın Türkiye'yi kolayca işgal edebileceği ve daha sonra da Orta Doğu ve Süveyş bölgesine el atabileceği düşüncesinden dolayı bu durumu desteklemişlerdir.

İngiltere, Almanya'nın Balkanlara yönelik planını kendi çıkarları açısından tehdit olarak değerlendirmiş ve Balkan Antantı'nı tekrar canlandırmak için bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu kapsamda İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden 1941 yılı Şubat ayında Ankara'da bazı temaslarda bulunmuştur. Dışişleri Bakanı Eden, yaptığı temaslardan sonra 26 Şubat'ta Churchill'e gönderdiği mektupta, Türkiye'nin Almanya'nın saldırısı karşısında mücadeleye hazır olduğunu ancak Türk ordusunun desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden ve Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu arasında 18–19 Mart 1941 tarihlerinde Kıbrıs'ta yapılan görüşmede Balkanlarda güvenilebilecek tek ülkenin Yugoslavya olduğundan dolayı ve bu devletle işbirliği yapılmasına karar verilmiştir. Ancak Yugoslavya bu görüşmeden hemen sonra 25 Mart günü Mihver devletlerine katılmış ve İngiltere'nin planlarını boşa çıkarmıştır.[433]

Almanların hemen hemen tüm Balkanlara hâkim olması Türkiye'nin pozisyonunu çok hassas bir duruma getirmiştir. Almanların Türkiye'ye Balkanlar üzerinden saldırması aynı zamanda SSCB'nin de doğudan karşı saldırısına yol açabileceği ve Türkiye'nin her iki devlet tarafından işgal edilebileceği endişesini beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin endişesinin farkında olan Hitler, Türkiye'nin İngiltere tarafına daha fazla kaymasını önlemek için 4 Mart 1941 tarihinde Cumhurbaşkanı İnönü'ye gönderdiği mektupta, Türkiye hakkında herhangi bir planları olmadığını belirtmiş ve Türkiye'yi kısmen de olsa rahatlatmıştır. Türkiye ise Almanya'nın bu girişimine rağmen, 24 Mart 1941 tarihinde bir deklarasyonu yayınlayarak 19 Aralık 1925 tarihli Türkiye ile SSCB arasında imzalanmış olan Saldırmazlık ve Dostluk Antlaşması'na sadık kalacağını ilan etmiş ve bir bakıma Almanya'nın Balkanlardaki mevcudiyetine karşı denge kurmak istemiştir.[434]

Türk devlet adamları, sınırlarının hemen yanı başında olan bu gelişmelere karşı, tıpkı önceki yıl olduğu gibi, ittifak antlaşmaları yaparak ülke güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır. Türkiye, savaşla ilgili gelişmelerin çok hızlı seyrettiği bu dönemde, Müttefik Devletlerle ittifak antlaşması yaparken Mihver Devletlerini de

---

[433] **A.g.e.**, s. 154.
[434] Aynı yer.

ihmal etmemiştir. Türkiye, 18 Haziran 1941 tarihinde Almanya ile Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır. Antlaşma ile iki devlet birbirinin toprak bütünlüğüne saygı göstereceklerini, birbirleri aleyhine doğrudan veya dolaylı hareketlerde bulunmayacaklarını taahhüt etmişlerdir. Artık Almanya için SSCB'ye saldırı için uygun şartlar oluşmuştur. Nitekim Almanya bu antlaşmadan 4 gün sonra 22 Haziran 1941 tarihinde SSCB'ye saldırmıştır.[435] Almanya'nın saldırısı ile savaş yeni bir safhaya girmiştir. Almanya, savaşın nihai sonucunun bu saldırının başarısına bağlı olacağına karar vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın Mihver Devletleri lehinde geliştiği 1941 yılında önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. ABD, savaşın Mihver Devletler lehinde gelişmesiyle Birinci Dünya Savaşı sonunda kurulan dengelerin bozulacağını değerlendirmiştir. ABD, daha önceden tarafsızlığını ilan etmesine rağmen bu değerlendirmesinin bir sonucu olarak Müttefik Devletlere askeri ve mali yardım yapmaya karar vermiştir. ABD Kongresi'nde 11 Mart 1941 tarihinde yasalaşan Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu ile bu karar yürürlüğe girmiştir. ABD, kanun gereğince Türkiye'ye de askeri yardımda bulunmaya başlamıştır.[436] Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu gereğince Türkiye'ye ilk etapta; 50 adet 155 mm.lik Havan Topu, 18 bin 500 ton çeşitli çapta cephane verilmiştir.[437]

Türkiye'ye yapılan bu yardımlar, savaşın ilk yıllarında tarafsız olan ABD tarafından değil İngiltere aracılığı ile olmaya başlamıştır.[438] İngiltere, bu kararla Türkiye'nin askeri donatımından doğrudan sorumlu olmuştur. İngiltere, Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu ile Türkiye üzerinden Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki stratejik etkinliğini koruma fırsatını da elde etmiştir.[439] Türkiye, İngiltere'nin yüklenmiş olduğu yeni misyon gereğince bu ülkeye doğrudan bağlı olmuştur. Artık İngiltere, Türkiye ile ilgili verilecek kararların merkezinde olmaya başlamıştır.

---

[435] Hale, **a.g.e.**, s.85.
[436] Nuri Karakaş, "Amerikan Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye", **Tarih İncelemeleri**, C.XXIV, Sayı:1 (Temmuz 2009), s. 22.
[437] Foreign Relations of The United States (FRUS), 1941, Volume III, United States Government Printing Office, Washington, 1959, s.833'den aktaran Karakaş, **a.g.m.**, s. 23.
[438] Haluk A. Ülman, **İkinci Cihan Savaşının Başlarından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Münasebetleri 1939-1947**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1961, s.35.
[439] Karakaş, **a.g.m.**, s.23.

ABD ise Kiralama ve Ödünç Verme Kanunu ile savaşa dolaylı yoldan müdahil olmuştur. Ancak Japonya'nın 1941 yılı Aralık ayında Pearl Harbour saldırısı sonrasında ABD Mihver Devletlere savaş ilan etmiş ve İkinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. ABD'nin savaşa müdahil olması sonraki gelişmeleri doğrudan etkilemiştir.

ABD'nin Mihver Devletlere savaşa ilan etmesinden yaklaşık 7 ay sonra Başbakan Refik Saydam, 8 Temmuz 1942 yılında vefat etmiştir. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu hükümeti kurmakla görevlendirilmiş ve 9 Temmuz gününden itibaren Saraçoğlu Hükümeti güvenoyu alarak göreve başlamıştır.[440]Dışişleri Bakanı olarak ise Numan Menemencioğlu[441] görevlendirilmiştir. Yeni hükümet, göreve başlamış olsa da dış politikanın belirlenmesinde asıl etken olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü görevinin başında olduğundan dolayı o güne kadar takip edilen dış politikada önemli bir değişiklik olmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın dönüm noktası ise 1943 kışında yaşanmıştır. Almanya'nın SSCB'ye yaptığı askeri harekât Stalingrad'da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Alman orduları bu tarihten sonra sürekli geri çekilirken bu kez de SSCB'nin baskıcı siyaseti gün yüzüne çıkmıştır. Türkiye, Almanya tarafından işgal edilme endişesinden kurtulmuş ancak bu seferde SSCB tarafından yapılan baskılarla karşı karşıya kalmıştır. SSCB savaşı kendi olanakları ile kazandığını ileri sürmüş ve savaşa girmesi için Türk Hükümeti'ne baskı yapmaya başlamıştır.[442]

SSCB'nin kazandığı bu askeri zaferden hemen önce 1943 yılı Ocak ayında Kazablanka'da İngiltere Başbakanı Winston Churchill ile ABD Başkanı Franklin Roosevelt arasında yapılan görüşmelerde Almanya kayıtsız şartsız teslim olana kadar savaşa devam edilmesi kararı alınmıştır. Almanya'nın Avrupa'da etkisiz hale getirilmesi halinde oluşan boşluk hangi ülke tarafından doldurulabilirdi? Müttefik Devletler bu sorumluluğun İngiltere tarafından yüklenilebileceğini öngörse de,

---

[440] Oran**, a.g.e.**, s. 402.
[441] Namık Kemal'in torunu olan Numan Menemencioğlu, Birinci Meclis'te Menemen eyaletini temsil eden Refet Paşa'nın ikinci oğludur. Numan Menemencioğlu öğretimini İsviçre'nin Lozan şehrinde yapmış, 1914 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başlamış, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra hızla yükselmiş ve üstün yetenekleri Atatürk tarafından çok çabuk fark edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Weisband, **a.g.e**., s. 37-48.
[442] Oran, **a.g.e.**, s. 394-396.

Türkiye bu ülkenin SSCB olacağını daha savaşın ilk yıllarından itibaren her fırsatta dile getirmiştir. Türk dış politikasını oluşturanlar savaşın özellikle 1943 yılından sonra Müttefik Devletler lehine dönmesiyle endişelerinde ne kadar haklı olduklarını görmeye başlamışlardır. Kazablanka görüşmelerinde alınan bir başka karar dikkat çekicidir. O da, "…*Türkiye topraklarının İngiltere'nin sorumluluk alanında kalması ve Türkiye ile ilgili bütün sorunların İngiltere'ce yürütülmesi*…"[443] İngiltere'nin, Türkiye hakkında söz söyleme hakkı 1941 yılındaki Kiralama ve Ödünç Verme Kanunu'ndan sonra bir kez de Kazablanka görüşmelerinde teyit edilmiştir.

Ancak İngiltere, bu sorumluluğun gereklerini yerine getirecek kadar güçlü olamamıştır. İngiltere, İtalya'nın 8 Eylül 1943 tarihinde teslim olmasından sonra Rodos'u ele geçirmek için askeri harekât yapmaya karar vermiştir. Ancak İngiltere'nin bu planı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Rodos'taki bu başarısızlık Churchill'in Türkiye'yi savaşa sokmak için açtığı kampanyanın sonunu getirmiştir. İngilizler sadece bir İtalyan garnizonunun bulunduğu Rodos'u bile ele geçiremedikleri bir dönemde, Almanlar Rodos'la birlikte savaşın başından beri İngilizlerin elinde bulunan İstanköy (Kos), Leros ve Sisam adalarını işgal etmiştir.[444]

Savaş sonrasında Almanya'nın yenilgisi sonucu Avrupa'da oluşacak boşluğun İngiltere tarafından dolduracağını düşünenler yanılmıştır. Çünkü İngiltere, savaşın yıkıcı sonuçlarını henüz erken olmasına rağmen çok yakından hissetmeye başlamış, küçük çaplı bir askeri harekâtı bile kazanamamıştır.

Türkiye bu dönemde tarafsız bir politika gütmesine rağmen İngiltere'ye bazı yardımlarda da bulunmuştur. Alman işgali sonrasında Ege adalarında zor durumda bulunan İngiliz kuvvetlerine yiyecek ve malzeme desteği sağlamış, esir İngiliz askerlerinin Türk topraklarına gelmelerine yardım etmiştir.[445]

Türkiye'nin İngiltere ile olan ilişkilerinde dönüm noktası 1943 yılı sonbaharında yaşanmıştır. İngiltere, ABD ve SSCB dışişleri bakanlarının

---

[443] Weisband, **a.g.e.**, s.140.
[444] Hale**, a.g.e.**, s. 93-94.
[445] Ege denizinde İngilizlerin elinde bulunan adalara ikmal gereçleri Suriye'den gelmiş, demiryoluyla Türkiye üzerinden gönderilmiştir. İngilizlerin acil ihtiyaç duyduğu 1.400 ton araç ve gereç Türk Hükümeti'nin aracılığıyla gönderilmiştir. İngilizler Ege adalarını boşaltırken, Kuşadası ve Bodrum geri çekilme yollarının ilk limanları olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Weisband, **a.g.e.**, s. 196-198; Mapolar eserinde söz konusu Yunanlıların Türk gemileriyle Girne limanına getirildiklerinden de bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mapolar, **a.g.e.**, s. 212-214.

19 Ekim 1943 tarihinde Moskova'da yaptıkları görüşmede, Türkiye'nin biran önce savaşa katılması yönünde ortak bir karar alınmıştır. İngiltere, bu kararın gereklerini yapmakla görevlendirilmiştir. Türkiye, İngiltere Başbakanı Churchill'in tüm baskılarına rağmen savaşa katılmak için uygun şartların oluşmadığını ileri sürerek bu isteği geri çevirmiştir. Bu durum, Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır.

İngiltere ve SSCB dışişleri bakanları 1 Kasım 1943 tarihinde gizli bir protokol imzalamışlardır. İmzalanan gizli protokolde; Türkiye'nin kurulması planlanan Birleşmiş Milletler teşkilatında yer alması için 1943 yılı sonuna kadar Almanya'ya savaş ilan etmesi, havaalanlarını Müttefik Devletlerin kullanımına açması için gerekli kolaylıkları sağlaması hususları yer almıştır.[446]

Fakat Türk siyasetçileri, Türkiye'nin Almanya'ya karşı savaş açması halinde Sovyetlerin Mihver Devletlerine karşı güneyini korumak bahanesiyle ülkeyi işgal edebileceklerini ileri sürerek yapılan baskıları geçiştirmiştir. Türkiye, sadece bu baskıyı geçiştirmekle kalmamış ilave olarak İngiliz ve Amerikalıları, Sovyetlerin savaş sonrası niyetleri konusunda bir kez daha uyarmıştır.

Türkiye, savaşa katılmak yönünde kendisine yapılan her türlü baskıyı savuşturmayı başarmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Müttefik Devletlerin savaşı kazanacakları kesinleşince Türkiye'nin tek başına kalmakta olduğunun farkına varmış ve özellikle ülkesinin Sovyetler Birliği karşısında yalnız bırakılmasından endişelenmeye başlamıştır. Bu endişe, 1944 yılı ortalarında dış politikada yeni bir dönüşe yol açmıştır. Türkiye, bu dönüş sonucu dış politikasını yeniden Müttefik Devletlerinin çizgisine sokma çabası içine girmiş, Mihver Devletleriyle olan diplomatik ve ekonomik ilişkilerini kesmiştir. Türkiye, buna ilave olarak San Francisco Konferansı'na katılabilmek için 23 Şubat 1945'te Mihver Devletlerine savaş açmıştır.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve esnasında sürekli olarak savaş dışı kalabilmek için yoğun bir çaba göstermiş, savaşa katılması yönünde hem Mihver hem de Müttefik Devletler tarafından yapılan baskıları geçiştirmeyi başarabilmiştir. Bu süreçte İngiltere, Kiralama ve Ödünç Verme Kanunu'na göre Türkiye'ye yapılan

[446] Weisband, **a.g.e.**, s.338-341.

askeri yardımlardan doğrudan sorumlu olmuştur. Türk devlet adamları da, savaş süresince takip ettikleri denge politikasının bir unsuru olarak İngiltere'yi görmüş ve bu devletle ilişkilerini sıcak tutmaya çalışmıştır.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sırasında takip ettiği Kıbrıs politikasında; Lozan Barış Antlaşması hükümlerine saygılı olmayı temel ilke olarak benimsemiş, İngiltere'nin Kıbrıs'taki egemenliğinden vazgeçmeyeceğini değerlendirmiştir. Türkiye, bu değerlendirmesinin doğal bir sonucu olarak Kıbrıs'a yönelik irredentist bir dış politika takip etmemiştir.[447]

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında takip ettiği Kıbrıs politikası genel olarak "*Sessiz Dönem*" olarak tanımlanabilir. Türkiye, sessiz dönemde daha çok Kıbrıs Türklerinin eğitim ve kültürel ihtiyaçları ile iktisadi kalkınmaları için girişimlerde bulunmuştur.

Kıbrıs'a yönelik faaliyetlerde İngiltere'nin bilgisi dahilinde hareket eden Türkiye'nin bu dönemdeki ilk girişimi, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden arasında 1941 yılı Mart ayında Lefkoşa'da gerçekleştirilen görüşme olmuştur. İngiltere'nin daveti ile gerçekleştirilen bu görüşmede neler konuşulduğu tam olarak bilinmese de muhtemelen Türkiye'nin savaşla ilgili politikası ele alınmış, bununla birlikte Kıbrıs Türklerinin de yararlanacağı bazı kolaylıklar söz konusu edilmiş olabilir. Nitekim bu görüşmenin hemen sonrasında Türkiye'de öğretim gören bazı Kıbrıs Türk öğrencilerinin istekleri derhal yerine getirilmiştir.[448]

Türkiye'nin, Kıbrıs Türklerinin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki siyasi örgütlenme faaliyetlerine yönelik doğrudan bir desteğinden bahsedilemez. Kıbrıs Türklerinin bu dönemde yapmış oldukları siyasi örgütlenmelere dolaylı destek sadece Türkiye Konsolosu tarafından yapılmıştır. Muhtemeldir ki, Türkiye Konsolosu bu dolaylı desteği de İngiliz sömürge yönetiminin bilgisi dâhilinde yapmış ve Türkiye'nin zorda kalmamasına özen göstermiştir.

---

[447] Hüner Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 73-74.
[448] **BCA, 30-10-143-21-14,** 17.5.1941, Kıbrıs'a gidecek İngiliz tebaası öğrenciler için motor tahsisi; **BCA**, **30-10-143-21-14**, T.C. Başvekâlet Yazı İşleri Dairesi Müdürlüğü'nden Münâkalat Vekilliğine, Sayı:12723, Acele, 23.5.1941.

C. Kıbrıs Rumlarının Enosis Amaçlı Faaliyetleri

Kıbrıs'taki İngiliz sömürge yönetimi, Ekim 1931 isyanı sonrasında suçlu görülen Rumları sürgüne göndermiş ve sıkıyönetim benzeri baskıcı bir uygulamayı yürülüğe koymuştur. Uygulamaya konulan kanunlar gereğince; Türk ve Yunan bayraklarının taşınması ve asılması yasaklanmış, Türk ve Yunan milli günlerinin kutlanmalarına yasak getirilmiş, Türkiye ve Yunanistan'dan gelen öğretmenlerin Kıbrıs'taki görevlerine son verilmiş, beşten fazla kişinin biraya gelerek toplanmalarına izin verilmemiştir. Rumların Enosis faaliyetleri alınan bu önlemler ile kısmen kontrol altına alınmıştır.[449]

Kıbrıs, İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında savaşın etkilerini çok yakından hissetmiştir. İlk önce İtalyanlar tarafından daha sonrada Almanlar tarafından işgal edilme tehlikesi Enosis faaliyetlerinin düşük seviyede kalmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Rumlar, Yunanistan'ın Almanlar tarafından işgal edilmesi sonrasındaki gelişmeleride yakından takip etmişlerdir. Bu işgal sonrasında, Rumlar Yunan ordusunda gönüllü olarak görev almaya başlamışlardır. İngiltere ise Yunanistan'ın işgal edilmesini Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki çıkarları açısından bir tehdit olarak değerlendirmiş ve müttefiki Yunan Hükümeti'ne her türlü desteği yapmıştır.

Rumlar, Yunanistan'ın İngiltere'nin müttefiki olmasından dolayı işgal edildiğini ve bu yüzden mağdur olduklarına dair düşünce içinde olmuşlar, bu mağduriyetin bir sonucu olarak da savaş sonrasında Kıbrıs'ın kendilerine verilmesini beklemişlerdir. Bu beklenti İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nu savaş sonrasında Enosis doğrultusunda çözeceği yönünde umutların oluşmasına yol açmıştır.

Bununla birlikte, Yunanistan Başbakanı Emmanuel Tsouderos ile İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden arasında 1941 yılı Şubat ayında Londra'da yapılan toplantı bu umutları daha da artırmıştır. Yunanistan Başbakanı Tsouderos, toplantıdan sonra yaptığı açıklamada; "*…Harpten sonra Kuzey Epir, Makedonya, Batı Trakya, On iki Adalar ve Kıbrıs'ın da içinde olacağı Büyük Yunanistan'ın kurulacağını*"[450] belirterek Rumların Enosis umutlarını beslemiştir.

---

[449] Kemal Savcı, **Özgürlüğün Zaferi Kıbrıs**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1976, s. 21.
[450] Ahmet C. Gazioğlu, "Hangi Türk AKEL'e İnanır? AKEL'in Yolu Enosis Yoludur", **Yeni Kıbrıs**, (Mart 1989), s. 20.

İngiltere, savaş devam ederken Kıbrıs'taki baskıcı uygulamaya son vermiş ve siyasi faaliyetleri tekrar başlatmıştır. Daha sonraki dönemde Rum siyasi hayatında önemli bir aktör olan AKEL'in kuruluş kararı da işte bu dönemde, 14 Nisan 1941 tarihindeki Kıbrıs Komünist Partisi (KKP)'nin Dördüncü Kongresi'nde alınmıştır.[451]

İngiltere, KKP'nin faaliyetlerini yasaklarken neden AKEL'in kuruluşunu desteklemiştir. Nikos Kranitiotis'e göre; İngiltere Kıbrıs'taki aşırı sağcılar ile Kilise'nin siyasi faaliyetlerini dengelemek, aşırı milliyetçilerin Enosis faaliyetlerini kontrol altına almak ve siyasi faaliyetlerin daha geniş bir yelpazede yapılmasını sağlamak için AKEL'in kuruluşunu desteklemiştir.[452]

Oysa AKEL'in 1943 yılı Ekim ayında Londra'da düzenlediği Kıbrıs Konferansı'nda aldığı kararların birisi de Enosis ile ilgili olmuştur. Bu durum İngiltere'nin AKEL'in kuruluş aşamasındaki planlarını boşa çıkarmıştır.[453] Bununla birlikte, İngiltere savaş sonrasında yürürlüğe koymayı planladığı yeni anayasal düzenlemeler öncesi ilk siyasi deneyimini 1943 yılı Belediye Meclisi seçimlerinde tecrübe etmek istemiştir. İngiliz politikacılar bu deneyim sonucunda; başarılı bir yerel idare tecrübesinin anayasal düzenlemeler önündeki bazı sorunları giderebileceğini, Kıbrıs toplumunun uzun süredir askıda olan siyasi faaliyetler konusundaki yeteneğinin görülebileceğini değerlendirmişlerdir.[454]AKEL, beklendiği üzere 1931 Rum İsyanı sonrasında yapılan ilk belediye meclisi seçimlerinde başarılı olmuş Mağusa ve Limasol belediye başkanlıklarını kazanmıştır.[455]

---

[451] Katsurides, **a.g.e.**, s. 280-281.
[452] Kranitiotis, **a.g.e**, s. 7- 8.
[453] AKEL'in Kıbrıs Konferansı'nda aldığı kararlar; sendikaların istekleri yerine getirilecek, İngiltere tarafından kesilen Kıbrıs gelirinin Kıbrıs'a geri ödenmesine çalışılacak, Kıbrıs halkına demokratik haklar tanınmasına yönelik politikalar belirlenecek, Kıbrıs halkının Yunanistan'la birleşme yolundaki haklı isteği desteklenecek ve Atlantik Bildirgesi ilkelerinin (Savaştan sonra toprak kazanılmayacak, ilgili halkın onayı alınmadan toprak değişikliği yapılmayacak, Uluslar kendi geleceklerini kendileri saptayacaklar…; Ayrıntılı bilgi için bkz. Hale, **a.g.e.**, s. 163.) Kıbrıs'a da uygulanması için İngiltere'ye çağrı yapılacaktır. CO 67/614/17, Committe for Cyprus Affairs'den aktaran Gürel, **a.g.e.,** C. II, s. 17.
[454] Pollis, Adamantia, "The Role of Foreign Powers in the Structuring of Ethnicity and Ethnic Conflict in Cyprus", Vangelis Calotychos (ed.), Cyprus and Its People: Nation, Identity and Experience in an Unimaginable Community (1955-1997), Westview Press, Boulder, May, s. 94'den aktaran Barış Görgüç, **The Emergence Of Cyprus Problem Between 1945-1954,** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı İngilizce Uluslararası İlişkiler Bölüm Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006. s. 35.
[455] **FCO 141-2827-7,8**, From Secretary of States for the Colonies to Government House (Sömürgeler Bakanlığı Sekreteri'nden Hükümete), Confidental, Nicosia, 26 May 1944; Katsurides,**a.g.e**., s. 282.

Rumlar İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Enosis girişimleri iyiden iyiye artmıştır. Yunan siyasetçileri bu doğrultuda karşılarına çıkan her fırsattan yararlanmayı pragmatik bir yol olarak kabul etmişlerdir. Yunan Başbakanı Papandreou bu kapsamda, İngiliz Dışişleri Bakanlığı Sekreterinin Atina'da bulunduğu bir sırada Yunan ulusal hedefleri doğrultusunda Kıbrıs'tan bahsetmiş ve bu konuda destek istemiştir.[456] Rumlar, Yunan Hükümeti'nin bu girişimine ilave olarak, Enosis isteklerine destek için ABD'de de lobi faaliyetlerinde bulunmuşlardır. AKEL yanlısı olan Amerikan Kıbrıs Kardeşliği Derneği; Senatör Claude Pepper'in Enosis konusunu Kongre gündemine getirmiş ve burada savunmasını istemiştir.[457] Bu beklentinin altında yatan sebep İngiliz raporlarında açıkça belirtildiği üzere ABD'nin Enosis'e destek vermesidir.[458]

ABD desteğine rağmen Rumların savaş sırasındaki Enosis faaliyetleri, önceki yıllara kıyasla çok etkili olmamıştır. Bunun sebepleri olarak; 1931 Rum İsyanı sonrasında fanatik Enosis taraftarı olan çok sayıda piskoposun sürgün edilmesi, Enosis faaliyetlerinin doğrudan içinde olan Yunanlı öğretmenlerin adaya kabul edilmemesi, milliyetçi duyguları tetikleyen simgelerin yasaklanması ile Yunanistan'ın savaş süresince işgal altında olması sayılabilir.

D. Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'taki Siyasi Örgütlenmeleri

Kıbrıs Türklerinin, bilinen anlamdaki ilk siyasi örgütlenme faaliyetleri İkinci Dünya Savaşı sırasında olmuştur. İngiltere, Kıbrıs Türklerinin bu siyasi örgütlenme faaliyetlerine doğrudan etki ederken, Türkiye'nin etkisi kısmi ve dolaylı yoldan olmuştur.

Bununla birlikte Rumların Enosis faaliyetleri Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetlerine doğrudan bir etki yapmamış, ancak özellikle AKEL'in kurulması bu süreci hızlandırmıştır. Bu sürecin hızlanmasındaki en etkili faktör ise şüphesiz İngiltere olmuştur. İngiliz Hükümeti, Rumların siyasi örgütlenmesine

---

[456] **FCO 141-2856-11**, Extract from Press Officer's Daily Summary (Basın Subayının Günlük Özeti), Neos Kyriakos Phylax,"Enosis", 13.11.44.
[457] **FCO 141-2856-24,** Extract From Intelligences Summary(İstihbarat Özeti), No:473, Dated 8.12.44.
[458] **FCO 141-2856-27**, From A. Mitsides to Eleftheria/Nicosia, 5.1.1945, In Greek, Secret, Cyprus Cencorship; **FCO 141-2856-29**, From Them. Dervis, Gen. Secretary Cyprus National Party/Nicosia to Newspaper Times Newyork, Telegram, Cyprus Cencorship No:634/248, Secret, 16.1.45.

destek verirken bu hamlesini Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetlerine destek vererek dengelemek istemiştir.

1. Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK)'nun Kuruluşu ve Faaliyetleri

Rumlar, İngiliz Hükümeti'nin onayı ile de olsa AKEL ile birlikte ilk siyasi örgütlerini kurmuşlardır. Buna karşılık Kıbrıs Türkleri de siyasal olarak örgütlenmeli, kendi toplumsal sorunlarını bu örgüt aracılığı ile aramalı ve isteklerini resmi makamlara iletmeli idiler. Aksi takdirde Kıbrıs Türkleri, azınlık konumlarından dolayı Rumların siyasi isteklerine boyun eğmek zorunda kalacaklardı. İngiliz sömürge yönetimi, böyle bir durumu kendi çıkarları açısından tehlikeli olarak değerlendirmiş ve bunun önüne geçmek için Kıbrıs Türklerinin de siyasi örgütlenmeleri için bazı girişimlerin yapılmasına karar vermiştir.[459] Zaten Kıbrıs Türkleri arasında çekirdek olsa da böyle bir siyasi oluşumu yapabilecek kişiler vardı ve bu örgütlenme kolayca yapılabilirdi.

İngiltere'de, Lordlar Kamarası'nda 31 Mart 1943 tarihinde yapılan toplantıda Kıbrıs'ın siyasi durumuda görüşülmüştür. Toplantıda Rumların Enosis faaliyetleriyle muhtariyet konuları ele alınmış, Kıbrıs Türklerinin bu konulara karşı tepkileri gündeme getirilmiştir.[460] Muhtemeldir ki, aynı toplantıda Kıbrıs Türklerinin siyasi olarak örgütlenmeleri için bir girişim başlatılması konusu da görüşülmüştür. Çünkü toplantıdan hemen sonra İngiliz sömürge yönetiminin adadaki temsilcisi olarak bilinen ve aynı zamanda Evkaf Komisyonu üyesi olan Mehmet Münir, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmesi konusunda girişimde bulunmaya başlamıştır. Bununla birlikte, Dr. Fazıl Küçük anılarında bazı kişilerin kendilerine gelip bir parti kurmaları teklifinde bulunduğunu da aktarmıştır. [461]

Mehmet Münir, 1943 yılı Nisan ayının ilk günlerinde Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleriyle ayrı ayrı görüşmüş ve onlara hem Rumların yeniden artan Enosis

---

[459] Sibel Akgün, "1942 - 1943 Arası Dönemde Kıbrıs Türk Kimliğinin İlk Kurumsallaşma Hareketleri", **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Sayı: 7/3, (Yaz 2012), s. 131, 137.

[460] **FCO 141-2828-73, 47**, Secret, Middle East Supply Center, Economic Survey of Cyprus (Orta Doğu Destek Merkezi, Kıbrıs'ın Ekonomik Etüdü), Part-I General, s. 25; **MAAD, KTY 04-1943-70-01**.

[461] Kemal Tekakpnar ve Demiray Doğansal, **DR. FAZIL KÜÇÜK (1906-1984)**, C.I, Lefkoşa, 1991, s.37.

faaliyetlerine karşı topyekûn mücadele edilmesi hem de adanın yönetimi ile ilgili olası bazı siyasi gelişmeler karşısında Kıbrıs Türklerinin hazırlıklı bulunmalarını sağlayacak bir örgüt kurulması gerektiğini iletmiştir. M. Münir, böyle bir örgüt kurulması halinde örgütün hükümetle ilişkilerinin yürütülmesine yardımcı olacağını da belirtmiştir. İngiliz sömürge yönetimiyle yakın ilişkisi olan M. Münir'in örgüt kurulmasına yönelik bu girişimleri, O'nun Kıbrıs ile ilgili perde arkasında görüşülen konulardan haberdar olduğu ve bir şeyler bildiği şeklinde yorumlanmıştır.[462] Nitekim M. Münir, sonraki günlerde KATAK ile ilgili gelişmeleri düzenli olarak İngiliz sömürge yönetimine rapor etmiştir.[463]

Birinci'nin aktardığı başka bir bilgiye göre ise Kıbrıs Valisi Sir Ronald Storrs M. Münir'i vali konağına çağırmış ve Rumların Enosis girişimlerini protesto etmek maksadıyla çeşitli makamlara gönderilen kişisel protesto telgraflarının bir işe yaramadığını, Kıbrıs Türklerinin artık örgütlü mücadeleye başlamalarının zamanının geldiğini söylemiştir. M. Münir, bu görüşmeden sonra dönemin Kıbrıs Türk aydınlarından olan avukat Fadıl Niyazi Korkut ile emekli hâkim M. İzzet Bey'e Vali'nin görüşünü aktarmış onlardan kurulması düşünülen siyasi örgütün tüzüğünü hazırlamalarını istemiştir.[464]

Kıbrıs Türk aydınları için, İngiliz desteğiyle de olsa toplum haklarını elde etmek için başlatılan böyle bir oluşum bulunmaz bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Kurulacak örgüt vasıtasıyla Rumların Enosis girişimlerine karşı Kıbrıs Türk toplumunun siyasi haklarının hükümet nezdinde savunulması Kıbrıs Türk toplumunun her alanda gelişmesine çalışılması temel amaç olarak kabul edilmiştir.[465]

Kurulacak olan siyasi oluşum ile ilgili görüşmelerin yapıldığı ilk günlerde örgüt ismi konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır.[466] Yapılan görüşmelerden sonra Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) ismi üzerinde mutabık kalınmıştır. Ancak bazı kişiler "*Azınlık*" ifadesinin kullanılmaması gerektiğini, adanın asıl sahibinin Türkler olduğunu, böyle bir ifade kullanmanın Rumların

---

[462] Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952)…,** s. 338.
[463] **FCO 141-2816-2**, T.S.B. tarafından C.S.ye yazılan rapor, 2.2.44.
[464] Birinci, **a.g.e.,** Cilt I, s. 249.
[465] **MAAD, KTY 04-1943-12-06**, Dr. M. İhsan Ali, "KATAK'ın Önemi" başlıklı yazı.
[466] M. Necati Özkan, örgüt isminin Kemal Atatürk Türk Azınlık Kurumu olmasını önermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci, **a.g.e.**, C. I, s. 295.

emellerine hizmet edebileceğini ileri sürmüşlerse de[467] bu görüş kabul görmemiştir. Çünkü olası bir muhtar yönetimde azınlık hukukundan kaynaklanacak haklardan istifade etmenin daha gerçekçi olacağı, bunun göz önünde bulundurulmaması halinde Kıbrıs Türk toplumu için siyasi hakların elde edilmesinin çok daha zor olabileceği ileri sürülmüştür.

Kıbrıs Türk toplumunun ileri gelenleri arasında yapılan bu görüşmeler sonrasında Lefkoşa'da bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştır. Kıbrıs Türkleri, kendilerini temsil edecek kişilerin isimlerini yazdıkları vekâletnameler yoluyla bu toplantıya dolaylı olarak katılmışlardır.[468] Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyeleri olan M. Necati Özkan, Necmi Avkıran, Dr. Fazıl Küçük ve Şükrü Veysi'nin[469] çağrısı ile 18 Nisan 1943 tarihinde yapılan toplantıya Kıbrıs Türklerini temsilen 76 kişi katılmıştır.[470] Toplantının amacı; Lefkoşa'daki bütün Türk örgütlerini aynı çatı altında toplamak, Kıbrıs Türk toplumunun sosyal, kültürel, ekonomik ve sınai seviyesini yükseltmek, Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını temine çalışacak bir örgütün temellerini atmak olarak belirlenmiştir.[471]

KATAK, Lefkoşa'daki Evkaf İdaresi'nde yapılan bu toplantı sonrasında Kıbrıs Türklerinin ilk siyasi örgütü olarak kurulmuştur. Aynı toplantıda 31 maddeden oluşan KATAK Tüzüğü de kabul edilmiştir.[472] Tüzüğün başlık kısmında, "*18 Nisan 1943 tarihinde Lefkoşa'da Evkaf Dairesinde toplanan Türk Halkı mümessillerinin kararlarıdır*."[473] cümlesi yer almıştır. Tüzüğün 1'inci maddesinde, "…*Kıbrıs Türk Halkı mümessilleri bir Cemiyet kurmuşlardır*."[474] ibaresi yazılmış 2'nci maddede ise cemiyetin adının " *KIBRIS ADASI TÜRK AZINLIĞI KURUMU (KATAK) "*[475] olduğu belirtilmiştir.

---

[467] Özker Yaşin, **Nevzat ve Ben 1,** Yeşilada Yayınları, İstanbul, 1997, s. 98.
[468] **MAAD, KTY 04-1943-20-01; MAAD KTY 04-1943-18-01; MAAD KTY 04-1973-17-01**.
[469] **MAAD, KTY 04-1943-05-01.**
[470] **FCO 141-2816-2,** The Office of the Commissioner of Nicosia, Secret, No. S.1/1/43, Tel No.16, 22 nd April 1943.
[471] Birinci, **a.g.e**., C. I, s. 24.
[472] **MAAD, KTY 04-1943-73-01,** Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK) Anayasa, Birlik Basımevi, Lefkoşa, (1943). Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-III; Tekakpınar, **a.g.e.**, s.26-31.
[473] **A.g.b**., s.3; Tekakpınar, **a.g.e.**, s.26.
[474] Aynı yer.
[475] Aynı yer.

KATAK'ın maksadı ise Tüzüğün 3'üncü maddesinde şöyle belirtilmiştir:[476] *"Kıbrıs Türk Azınlığının haklarını aramak ve korumak, İlmi, İçtimai, İktisadi ve Sınai seviyelerini yükseltmek ve umumiyetle Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini temine çalışmaktır."* Örgütün maksadının ifade edildiği cümlede ne Enosis'e ait herhangi bir ibare ne de Kıbrıs'ın geleceğine dair bir hususa yer verilmemiş olması dikkat çekicidir. Muhtemeldir ki, Kıbrıs Türk toplumunun bilinen anlamda ilk resmi siyasi örgütü olan KATAK'ın amacı belirlenirken Rumlar ve İngiliz sömürge yönetimini rahatsız edecek ifadelere yer verilmemesine özel dikkat gösterilmiştir.

KATAK Tüzüğünün 4'üncü maddesinde, Kıbrıs ahalisinden olan ve 20 yaşını tamamlamış okuma yazman bilen "*her Türk ve Müslüman*"[477] kişinin örgüte üye olabileceği belirtilmiştir.[478] Bu maddede dikkat çeken husus, üye niteliği olarak hem etnik hem de dini bir ifadenin kullanılmış olmasıdır. KATAK kurucu üyeleri arasında bulunan gelenekçi ve yenilikçi adayların varlığı bu ifadenin tüzükte yer almasına sebep olmuş olabilir.

Tüzüğün 5 ve 6'ncı maddesi, üyelik süreci ve örgütün maddi kaynaklarından olan iştirak bedeli ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[479] Söz konusu maddede yapılan düzenlemede; her üyenin yılda 12 şilin iştirak bedeli ödemeye mecbur olduğu ve bu bedelin bir defada veya 4 aylık taksitlerle ödenebileceği vurgulanmış, bu bedeli ödemeyen üyenin Faal Heyet kararı ile örgütten çıkarılabileceği ancak borcunu kapatması halinde tekrar üye olabileceği belirtilmiştir.

KATAK Tüzüğünün 7'nci maddesinde bir başka dikkat çekici düzenleme daha yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemede; "*Cemiyetin hedef ve maksatları hilafına hareket eden ve cemiyet arasında nifak çıkaran veya çıkarmaya çalışan herhangi bir aza da faal heyetin kararı ile cemiyetten çıkarılabilir…"*[480] denilmiştir. Kıbrıs Türk siyasi tarihi ile ilgili eserlerde; Türk toplum çıkarlarının elde edilmesine yönelik

---

[476] Aynı yer.
[477] KATAK Tüzüğünde belirtilen bu husus sonraki günlerde eleştirilmiştir. Eleştiriler daha çok yaş sınırlaması ile okuma yazma bilme şartı konusuna yoğunlaşmış, 18 yaşındaki birçok kişinin çalışma hayatında olduğu ve okuma yazma bilmediği, bu kişilerin örgüte üye yapılmasının katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 26.
[478] Aynı yer.
[479] **A.g.b**., s. 4; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 26.
[480] Aynı yer.

yapılan tüm girişimlerin uzun ömürlü ve etkili olmadığı genel anlamda kabul görmüş, bunun en önemli sebeplerinden biri olarak da kişisel çekememezlikler olduğu özellikle vurgulanmıştır.[481] Muhtemeldir ki, KATAK tüzüğünü hazırlayanlar tarafından da bilinen bu olumsuz toplum özelliğinden dolayı tüzüğe bu husus dâhil edilmiş ve toplantıya katılanlar tarafından da oy birliği ile kabul edilerek bu durum onaylanmıştır. Bu fikir birliğine rağmen, çok kısa bir süre sonra Faal Heyet üyelerinden bazıları arasında huzursuzluklar başlamış ve hatta yılsonuna doğru örgütten istifalar başlamıştır.

Örgüt iç işleyişi ile ilgili hususlar Tüzüğün 8 ve 9'uncu maddelerinde düzenlenmiştir.[482] Sekizinci maddede; örgütün ilk toplantısında 9 kişiden oluşan Faal Heyet'in 3 seneliğine seçileceği, bu heyete seçilen kişilerin de 1/3'nün her sene değiştirileceği belirtilmiştir. Bu düzenleme ile örgüt idari yapısında önemli bir konumda bulunan Faal Heyet bünyesinde görev alacakların aynı kişiler olmaması ve örgütün belli başlı kişilerin tekelinde bulunmaması amaçlanmıştır. Dokuzuncu maddede ise Faal Heyet'in kendi arasından birer "*Başkan*", "*Ast Başkan*", "*Veznedar*" ve "*Tahsildar*" seçeceği hükme bağlanarak yönetim kademesi şekillendirilmiştir.

Faal Heyet'in yetkileri ve toplantıları ile ilgili hususlar ise Tüzüğün 10 ilâ 12'nci maddelerinde düzenlenmiştir.[483] Faal Heyet'in yetkilerinin belirlendiği 10'uncu maddede; "*…cemiyetin hedef ve maksatlarını icra etmek ve umumiyetle Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini korumak için lüzumlu göreceği her türlü işleri yapmaya…*"[484] yetkili olduğu belirtilmiştir. Faal Heyet'in kendi arasında yapacağı toplantılarda aranacak çoğunlukla ile ilgili esaslar ise 11'inci maddede ifade edilmiştir. On ikinci maddede Faal Heyet'in kendi arasında yapacağı olağan ve olağanüstü toplantıların şekil ve icrasına yönelik hususlar belirlenmiştir.

KATAK Tüzüğünün 13 ilâ 18'inci maddelerinde, Genel Kurul'un yapacağı toplantılarla ilgili esaslar düzenlenmiştir.[485] Bu maddelerde, Genel Kurul'un asgari

---

[481] Yaşin, **a.g.e.**, s. 598; Mapolar, **40 Yılın Hatıraları 1**, s. 5-7.
[482] **A.g.b**., s. 5-6; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 27.
[483] **A.g.b.**, s. 7; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 27-28.
[484] **A.g.b.**, s. 7.
[485] **A.g.b**., s. 8-10 ; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 28-29.

6 ayda bir meşveret toplantıları ile her 3 yılda bir seçim toplantıları yapacağı hususu ile toplantıların icrasına yönelik detaylardan bahsedilmiştir.

KATAK gelirleri ile ilgili hususlar 19 ilâ 21'inci maddelerde ele alınmıştır.[486] Bu maddelerde KATAK gelirlerinin; iştirak bedelleri, yardımlar, temsil ve konser gibi eğlenceler ile sergi ve piyangolardan elde edilen gelirler olduğu belirtilmiştir. Diğer maddelerde ise bu gelirlerin toplanması, kayıt altına alınması ve muhasebesi ile ilgili detaylardan bahsedilmiştir.

Tüzüğün 22 ve 23'üncü maddelerinde KATAK merkezinin Lefkoşa'da olacağı, örgütün bütün kayıtlarının bu merkezde muhafaza edileceği ile örgütün bir mührü olacağı ve bütün evrakların mühürleneceği belirtilmiştir.[487]

KATAK'ın teşkilatlanmasına dair esaslar Tüzüğün 24 ilâ 26'ncı maddelerinde düzenlenmiş, örgüt hedefinin her yerde teşkilatlanmak olduğu vurgulanmıştır.[488] Ayrıca kaza, kasaba ve köy heyetlerinin kendi bölgelerindeki toplum işlerini bağımsız olarak kendilerinin göreceği ve bu maksatla köy, kasaba ve kazaların kendi bünyelerinde bir "*Federasyon*" kuracakları belirtilmiştir.

KATAK Konfederasyonu ile ilgili hususlar 27'nci maddede ele alınmıştır.[489] Bu maddede Kıbrıs Türklerinin toplum haklarının elde edilmesine yönelik olarak bütün federasyon azalarının temsil edileceği bir konfederasyonun teşkil edileceği belirtilmiş ve konfederasyonun çalışması ile ilgili detaylar ise 28 ve 29'uncu maddelerde düzenlemiştir.[490]

Örgütün kendi kendini fesih etmesi veya dağılması halinde tüm mal varlığının durumu ile ilgili hususlar Tüzüğün 30'uncu maddesinde belirtilmiştir. Bu maddede fesih kararının bütün faal heyetlerin katılacağı müşterek bir toplantıda ve 4/5 çoğunlukla alınabileceği ifade edilmiştir. KATAK Tüzüğünün tadil edilmesi/değiştirilmesi ile ilgili esaslar ise 31'inci maddede düzenlenmiştir.[491]

KATAK Tüzüğünün kabul edildiği bu toplantıda, aynı zamanda 9 kişiden oluşan Faal Heyet üyeleri ile 2 müfettiş seçimi de yapılmıştır. Faal Heyet seçiminde,

---

[486] **A.g.b.**, s. 10-11; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 29-30.
[487] **A.g.b.**, s. 11-12; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 30.
[488] **A.g.b.**, s. 12-13.
[489] **A.g.b.**, s. 13.
[490] **A.g.b.**, s. 14; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 30-31.
[491] **A.g.b.**, s 15; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 31.

Danışma Meclisi'nin iki üyesi M. İzzet Bey ve Dr. M. Rauf Bey 76 üyenin tamamının oyunu almıştır. M. Münir Bey ise KATAK kurucularından olmasına ve Evkaf bütçesinden maddi yardım yapmak ve sömürge yönetimi ile ilişkilerde yardımcı olmak konusunda verdiği vaatlerine rağmen sadece 8 oy alabilmiştir.[492] Kıbrıs Türk toplum temsilcileri, İngiliz sömürge yönetiminin adamı olarak bilinen ve yaklaşık 20 yıl boyunca birden fazla kamusal görevde bulunan M.Münir Bey'in çalışmalarını bu tercihleriyle bir bakıma değerlendirmişlerdir. İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs Türk toplum temsilcilerinin bu tercihi dikkate almış ve artık misyonunu tamamladığına karar verdiği M.Münir Bey'i bir süre sonra emekliye sevk etmiştir.[493]

KATAK Faal Heyeti, yapılan seçim sonrasında şu kişilerden oluşmuştur: Danışma Meclisi üyeleri Dr. Rauf Bey ve hâkim M. İzzet Bey, Lefkoşa Belediye Meclis üyeleri; Necmi Avkıran, M. Necati Özkan, Dr. Fazıl Küçük ve Şükrü Veysi, avukat Fadıl Korkut, Dr. Pertev Zühtü ile eczacı M. Münir. Lefkoşa İslâm İddihar Bankası müdürü İbrahim Orhan Bey ve kitapçı Seyfi Akdeniz ise müfettiş olarak seçilmişlerdir. Faal Heyet daha sonra kendi arasında iş bölümü yapmış ve emekli hâkim M. İzzet Bey'i Başkan, avukat Fadıl Niyazi Korkut'u Sekreter, avukat Necmi Avkıran'ı ise Veznedar olarak belirlemişlerdir.[494] KATAK'ın Kıbrıs Türk toplumunun hukuki haklarının takipçisi olacağının mesajı, emekli bir hâkim olan M. İzzet Bey'in Faal Heyet Başkanı olarak seçilmesi ile verilmiştir.[495]

KATAK Faal Heyeti, seçim sonuçları belli olduktan sonra İngiliz sömürge yönetimini temsilen Lefkoşa-Girne Komiseri ile görüşmüştür. Bu görüşmede, örgüt amaçlarının gerçekleştirilmesi için hükümet ile yakın iş birliği içinde olacaklarının teminatını verilmiştir.[496] Faal Heyet üyesi (eczacı) M. Münir Bey, bu görüşmeden birkaç gün sonra sömürge yönetimine yaptığı başvuruda, KATAK'ın Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olarak kabul edilmesini talep etmiştir. İngiliz sömürge

---

[492] **FCO 141-2816-1**, From Nicosia and Kyrenia Commissioner to Colonial Secretary (Girne-Lefkoşa Komiseri'nden Sömürge Sekreterine), Tel. No:16, Secret, 22 nd April 1943. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-IV.

[493] "Sir Mehmed Münir Buchingham sarayında", **Halkın Sesi**, 16 Temmuz 1947, s. 1.

[494] **Söz,** 25 Nisan 1943, s. 1; **MAAD, KTY 04-1943-80-01,** From Secratary of the Association of Turkish Minority to The Editors "The Cyprus Post" (Kıbrıs Türk Azınlık Kurumu Sekreterliğinden "The Cyprus Post" Editörüne), Nicosia, 22.3.43.

[495] Kasım Ertenoğlu, **Eski Günler Eski Defterler**, November Yayınları, Lefkoşa, 2006, s. 30.

[496] **FCO 141-2816-1.**

yöneticileri, KATAK yönetiminin bu girişimleri yaptığı günlerde, Rumların Enosis faaliyetlerinin kontrol altında alınabilmesi için KATAK'ın kullanılabileceğini gündeme getirmişlerdir.[497] İngiliz sömürge yönetimi, kuruluşuna destek verdiği KATAK'ı kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmek için fazla beklemeye gerek görmemiş, projelerini hemen hayata geçirmek istemiştir.

KATAK, kurulduktan hemen sonra ada genelinde teşkilatlanmak için yoğun bir faaliyet içine girmiştir. Faal Heyet üyeleri bu amaçla 2 gruba ayrılmıştır. Birinci grupta; Fadıl Korkut, Pertev Zühtü, Necati Özkan ve Necmi Avkıran, ikinci grupta ise Dr. Fazıl Küçük, (eczacı) Mehmet Münir ve Şükrü Veysi yer almıştır. KATAK, bu grupların yaptığı yoğun çalışmalar sonrasında kısa sürede ada genelinde teşkilatlanmıştır.[498] Nitekim KATAK'ın kuruluşundan bir hafta sonra Mağusa şubesi teşkilatlanmasını tamamlamış ve 192 lira yardım toplanmıştır. Aynı gün Mağusa kazasına bağlı Lüricina ile Leymosun kazasına bağlı Kandu, Piskobu ve Evdim köylerinde de birer şube açılmıştır. Mayıs ayının ikinci pazar günü ise KATAK Leymosun şubesi teşkilatlanmasını tamamlamıştır.[499]

KATAK, 6 ay gibi kısa bir sürede ada genelinde teşkilatlanmasını bitirmiş ve 3 bin lira gibi önemli sayılabilecek bir gelir elde etmiştir.[500] Kıbrıs Türkleri yaptıkları bu destekle KATAK'tan çok şeyler beklediklerini göstermişlerdir. Bu beklentilerin yelpazesi; planlanan bir iş için maddi destek istemekten[501], ekonomik zorluk içinde olan öğrencilere burs verilmesi[502] gibi çok çeşitli alanları kapsamıştır. Kıbrıs Türk toplumunun beklentileri göz önüne alındığında, KATAK siyasi bir örgüt olmasından ziyade ekonomik bir örgüt, bir yardımlaşma sandığı gibi algılanmış ve istekler daha çok maddi yardım talebi şeklinde olmuştur. Kısaca Kıbrıs Türk toplumunun KATAK'tan beklentileri, siyasal amaçların elde edilmesinden çok kişisel maddi ihtiyaçların karşılanması olarak şekillenmiştir. Bu durum Kıbrıs Türk toplumunun o dönemdeki siyasi beklenti seviyesini göstermesi açısından önemli olup şu şekilde yorumlanabilir; Kıbrıs Türk toplumunun siyasi hayatı uzun yıllar boyunca hep çekirdek düzeyde kalmış, genele yayılamamış,

---

497 **FCO 141-2816-2**.
498 İstiklâl, 06 Ocak 1951, s.1'den aktaran Ergin, **a.g.e.**, C. I, s. 252.
499 **Söz**, 7 Mayıs 1943, s. 2.
500 **MAAD, KTY 04-1943-77-01,02.**
501 **MAAD, KTY 04--19-01**.
502 **MAAD, KTY 04--34-01**.

toplumun siyasi beklentileri de bu sebepten dolayı kişisel seviyeden toplumsal seviyeye geçememiştir.

KATAK'ın kurulması ile başlatılan bu çok önemli girişim, kişisel çatışmalardan dolayı çok kısa bir süre sonra yıpranmaya başlamıştır. Faal Heyet üyesi Şükrü Veysi, örgüt kurulduktan yaklaşık bir hafta sonra 27 Nisan 1943 tarihinde yine Faal Heyet üyesi M. Necati Özkan'ı kendi başına hareket ettiği ve bu davranışı ile KATAK'a zarar verdiğinden dolayı şikâyet etmiş ve M. Necati Özkan'ın üyelikten çıkarılmasını istemiştir.[503] M. Necati Özkan, bu ithama karşılık olarak 28 Nisan günü yaptığı yazılı bir müracaatla, Halkın Sesi gazetesinde KATAK aleyhine yazılar yazdığından dolayı Dr. Fazıl Küçük ve Şükrü Veysi'yi yönetime şikâyet etmiştir.[504] KATAK yönetim kademesinde çok erken başlayan bu ihtilafın sonucu yakın bir zamanda görülmüş ve yılsonundan itibaren KATAK'tan istifalar başlamıştır.

KATAK'tan yapılan istifaların sebepleri olarak, örgütün kuruluş sürecini çok hızlı bir şekilde tamamladığı ve yeteri kadar hazırlık yapılmadan hazırlanan tüzük olduğu söylenebilir. Nitekim KATAK Tüzüğü alelacele hazırlandıktan sonra tüm Kıbrıs Türklerini temsil eden vekiller tarafından kabul edilmiş, Tüzük ile ilgili olarak genel bir görüşme yapılmasına gerek bile duyulmamıştır. Bu şekilde hazırlanan Tüzük ile ilgili eleştiriler de henüz mürekkebi kurumadan yapılmaya başlanmıştır. KATAK Larnaka şubesi, 28 Haziran günü Tüzük'teki Faal Heyet'in görev sürelerinin tespit edilmesi ile ilgili hususa yönelik bir değişiklik talebinde bulunmuştur.[505] Bundan bir hafta sonra bu kez Leymosun kazası Malya şubesi tarafından Tüzük'te yer alan Faal Heyet üyelerinin 1/3'nün her sene değiştirilmesi hususu ile ilgili başka bir teklif daha yapılmıştır.[506]

KATAK'ın hazırlık süresinin yeteri kadar ayrıntıya girilmeden yapıldığına yönelik bir başka tespit ise gelirlerin yeteri kadar titizlikle kayıt altına alınmadığı ve muhasebesinin iyi yapılmadığına dair olmuştur. KATAK Lefkoşa şubesi tarafından 16 Ekim 1943 tarihinde Faal Heyet'e gönderilen bir yazıda; muhasebe defterlerinin iyi tutulmadığı belirtilmiş, veznedara başka görevler verildiği, müfettişlerin

[503] **MAAD, KTY 04--1943-98-3**.
[504] **MAAD, KTY 04--1944-39-02.**
[505] **MAAD, KTY 04-1943-106-1.**
[506] **MAAD, KTY 04-1943-100-1.**

KATAK'ın bilançosunu bir türlü çıkaramadıkları konusu eleştirilmiş, muhasebeden anlayan birinin işe alınması ve evrakların muhafazası için çelik bir kasaya ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir.[507]

KATAK yönetimi, yapılan bu eleştirilere rağmen Kıbrıs Türk toplum ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik girişimlerine hemen başlamıştır. Bu kapsamda ele alınan ilk proje, lise giriş sınavlarında başarısız olan öğrencilerin eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılamak üzere Lefkoşa'da ikinci bir okul açılması olmuştur. Ancak KATAK yönetimi, 3 ay boyunca yaptığı tüm aramalarına rağmen Lefkoşa'da uygun bir bina bulamamış ve Kıbrıs Türk toplumunun çok önemli sorunlarından biri olan okullaşma sorununa yönelik bu ilk girişim başarısız olmuştur.[508] Kıbrıs Türk toplum ileri gelenleri tarafından bu başarısız girişim eleştirilmiş hatta KATAK'ın başarılı olmak zorunda olduğu aksi takdirde Kıbrıs Türk toplumunun dağılacağı ileri sürülmüştür.[509]

Kıbrıs Türk toplumu, bütün bu olumsuzluklara rağmen uzun yıllar böyle bir örgütün varlığına duydukları özlemden dolayı KATAK'a yine de yoğun ilgi göstermişlerdir. KATAK Faal Heyeti, kurulduğu ilk yılda Kıbrıs genelinde 100 şube açmış, bu şubelere yaklaşık 3 bine yakın üye kaydolmuş,[510] bu kişilerin aidatları ile yapılan yardımlar sonucu elde edilen gelir ile örgüt ekonomik olarak güçlenmiştir.

KATAK yönetimi, tüm kaza merkezleri ve bu kazalara bağlı köylerdeki teşkilatlanmasını tamamladıktan sonra 30 Ocak 1944 tarihinde bütün şube temsilcilerinin katıldığı toplantıda KATAK Konfederasyonu oluşturulmuştur. Aynı toplantıda; avukat F.Niyazi Korkut Konfederasyon Sekreteri, Suphi Kenan ise Veznedar olarak seçilmiştir. Ayrıca aynı toplantıda belirlenen Kıbrıs Türk sorunlarının[511] hükümete iletilmesi için bir heyet de oluşturulmuştur. KATAK

---

[507] **MAAD, KTY 04-1943-148-01.**
[508] "KATAK Sekreterliğinden", **Söz,** 12 Eylül 1943, s. 2.
[509] "Mektep Buhranından Başka Koğuş Buhranı da Vardır.", **Söz,** 19 Eylül 1943, s. 1.
[510] "Katağın Genel Toplantısı.", **Söz**, 26 İlk Teşrin 1943, s. 1.
[511] KATAK Konfederasyonunun, hükümete iletilmesine karar verdiği Kıbrıs Türk toplum sorunları;1.İlhakı reddetmek, 2. Memleketin idaresini çoğunluğun eline verecek ve Türk azınlığının haklarını koruyamayacak olan herhangi bir idare şekli kabul etmemek, 3.Larnaka, Leymosun, Baf ve Mağusa'da ortaokul açılmasını istemek, 4. Veraset Kanunu'nun bir an önce ele alınmasını hükümetten talep etmek, 5.Şer'iye Mahkemesinde Arap harflerinin kullanılmamasını istemek, 6. Kasaba ve Lise Komisyonlarının Rumlara tatbik edildiği gibi olmasını istemek, 7.Aile Kanun'nun çağın gereklerine uygun olarak düzenlenmesini istemek. Ayrıntılı bilgi için bakınız "*KATAK Konfederasyonu kuruldu.*". Ayrıntılı bilgi için bkz. **Söz**, 22 Şubat 1944, s. 1.

yönetimi, kuruluşunu ilan ettiği günden yaklaşık bir yıl sonra belirlediği Kıbrıs Türk toplumuna ait sorunlar ilk kez detaylı olarak ifade edilmiştir. KATAK yönetiminin Türk toplum sorunlarına ilgisiz kaldığına dair yapılan eleştiriler sonrasında belirlenen Kıbrıs Türk toplum sorunları ilk kez bu kadar detaylı olarak ifade etmiştir. Ancak Milli Kongre'de ilk kez yazılı ve ayrıntılı olarak ifade edilen toplum sorunlarının KATAK'ın kuruluşundan bir yıl sonra ifade edilmesi düşündürücüdür.

KATAK yönetimi, teşkilatlanmasını tamamlandığı ilk yılında çeşitli konularda eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin bir kısmı ise Tüzük ile ilgili olmuştur.[512] KATAK, Genel Kurul toplantısından hemen önce Tüzük değişikliği ile ilgili olarak yapılan taleplerden biri de toplantı çoğunluğuna ait esasları düzenleyen 16'ncı madde ile ilgili olmuştur. KATAK Lefkoşa şubesi tarafından 11 Nisan 1944 tarihinde Genel Sekreterliğe gönderilen resmi yazıda, son zamanlarda toplantı çoğunluğunun sağlanamadığından dolayı Tüzük'teki 16'ncı maddenin değiştirilmesi teklif edilmiştir. [513] Bu teklif, KATAK'ın Kıbrıs Türk toplum nazarındaki değer algısını göstermektedir. KATAK Kıbrıs Türk toplumunun ilk siyasi örgütlenmesi olmasına rağmen üyelerinin toplantılara olan bu ilgisizliği örgütün toplum sorunlarını çözeceğine dair inancını kaybetmeye başladığının göstergesi olmuştur.

KATAK'a yapılan eleştirilerin bir başka kısmı ise Faal Heyet ile ilgili olmuştur. KATAK kurucuları arasında bulunan A. Mithat Berberoğlu, Faiz Kaymak, M. K. Mısırlıoğlu, Osman Nurettin Mısırlızade, Reşat Dedeyol, Nahide Mustafa ve Ali Küçük tarafından 1 Nisan 1944 tarihinde KATAK Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazıda; bir senedir devam eden münakaşaların bitmediği, Faal Heyet'in yapılan eleştirilere karşı yeterli tepki gösteremediği, toplantılara hep belirli kişilerin davet edilmesinden dolayı toplumun yeteri kadar temsil edilemediği, çoğunluğun katkısı olmadan Tüzük hazırlandığı ve değiştirilmesine ihtiyaç olduğu, toplum haklarının yeteri kadar savunulamadığı ifade edilerek KATAK'tan istifa ettikleri belirtilmiştir.[514] KATAK'ın kurucularından olan iki önemli şahsiyetin, M.Necati

---

[512] "Lefkoşa KATAK'ın Genel Toplantısı ve Bu Toplantıya Verilen Kıymet I ", **Söz**, 17 Şubat 1944, s. 1.
[513] **MAAD, KTY 04-1944-43-08.**
[514] **MAAD, KTY 04-1944-67-01**.

Özkan[515] ve Dr. Fazıl Küçük'ün bu istifalardan önce örgütten ayrılmaları her ne kadar partinin yıpranmaması için yerinde bir girişim olarak değerlendirilmiş ise de[516] bu durum KATAK'ın Kıbrıs Türk toplumu için birleştirici olma özelliğini yitirmeye başladığını göstermesi bakımından önemlidir.

KATAK yönetimi, bu şartlar altındaki ilk Genel Kurul toplantısını 30 Nisan 1944 tarihinde Lefkoşa'daki KATAK Evi'nde sadece 16 üyenin katılımı ile yapmıştır.[517] Genel Kurul toplantısına katılan üyelerin azlığı KATAK'ın Kıbrıs Türk toplumu nazarındaki güvenini kaybetmeye başladığının bir başka göstergesi olmuştur. Nitekim KATAK'tan ayrılanlar, daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacak olan, Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP)'ni kurmuşlardır.

KATAK Genel Kurul toplantısında Kıbrıs Türk toplum sorunlarından bir kısmının da yer aldığı aşağıdaki kararlar alınmıştır:[518]

> *"1.Lüricina'da demircilik san'atı işletecek olan Petrohanlı İbrahim Ahmet'e 6 senede ödemek ve kefil göstermek şartıyla 60 pound ödünç verilmesi,*
> *2. Dillirga'da demircilik san'atı işletecek olan Amadyezli Hüsnü Osman'a 3 senede ödemek ve kefil göstermek şartıyla 60 pound ödünç verilmesi,*
> *3. Mağusa'da demircilik yapmakta olan Hasan Salihin sermayesini genişletmek maksadıyla 5 senede ödemek ve kefalet göstermek şartıyla 100 pound ödünç verilmesi,*
> *4. Mevcut sağlık yurtlarını genişletmek için Mağusa kazasına bağlı Blâdan köyüne 30 pound iane verilmesi,*
> *5. Lise talebesinden Leymosun kazasına bağlı Blâdanisyalı Ali Osman Mehmedin duhuliye borcunun KATAK tarafından kapatılması,*
> *6. Lise talebesinden Mağusa kazasına bağlı Ovkorozlu Mehmet Hüseyin'in yemek parası borcunun KATAK tarafından kapatılması,*
> *7. Lise talebesinden Mağusa kazasına bağlı İpsillâhlı Hüseyin Çakmağın fevkalâde zekâsına mükâfat olmak üzere yemek borcuna mahsuben 5 pound ödenmesi,*
> *8. Bu seneye mahsus olmak üzere KATAK Mecmuası neşrolunması,*

---

[515] M. Necati Özkan sadece KATAK Faal Heyet üyeliğinden istifa etmiş, KATAK üyeliği devam etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Sayın halkımıza", **Söz**, 25 Temmuz 1944, s. 2.
[516] "Lefkoşa KATAK'ın Genel Toplantısı ve Bu Toplantıya Verilen Kıymet II ", **Söz**, 18 Şubat 1944, s. 1.
[517] **MAAD, KTY 04-1944-44-07.**
[518] **MAAD, KTY 04-1944-103-04; MAAD, KTY 04-1944-104-01;** "KATAK Konfederasyon Sekreterliğinden", **Söz**, 3 Mayıs 1944, s. 2.

9. Bu sene Nisanın ilk haftasında bir günün KATAK Günü olarak tanınması ve mezkûr günde bir KATAK Kongresi yapılması hakkında Anayasaya bir ilave yapılmasını, bu Kongre senede bir kaza merkezinde yapılacaktır,
10.Köy KATAK Şubelerinin ödeyecekleri asgari aylık bedelinin, 1 Mayıs 1944 tarihinden itibaren 4 ½'ye indirilmesi hakkında Anayasada tadilat yapılması,
11.KATAK kollarının 6 ayda bir kere kaza merkezlerine ve kaza merkezlerinin de 6 ayda bir Konfederasyona varidat ve mesarif raporu göndermeleri,
12.Ehliyetname ibraz eden namzet bulunduğu takdirde 1944-45 ders yılında "Barrister-at-Law" diploması almak üzere bir talebenin İngiltere'ye gönderilmesi,
13.Kıbrıs'ta çalışmak için kimyager ve yapı ustaları yetiştirmenin imkânlarını aramak için teşebbüse girişilmesi,
14.Gelecek sene kaza merkezlerinde Lise programı takip edecek orta mektepler açılmadığı takdirde Baf, Leymosun, Larnaka ve Mağusa kaza merkezlerinde KATAK tarafından bir orta mektep açılması için Hükümetten ruhsat istenmesi,
15.Cezire Türklerinin, sınaî, ticari ve ilmi kalkınması hakkında proje hazırlamak üzere bir müfrez seçilmiştir. Bu müfrez Bay Hakkı Süleyman, Bay M. Dana, Bay Fevzi Ali Rıza ve Hasan Fahri'den müteşekkildir.
16.Aşağıda sayılı işler hakkında Hükümet nezdinde teşebbüste bulunmak;
a. Kıbrıs Lisesi mezuniyet şehadetnamesinin İngiltere üniversitelerinde matrikulayşın derecesinde olarak kabul edilmesi,
b. İlk mektep tahsilinin mecburi olması,
c. İlk mekteplere ders kitaplarının iadesi,
ç. Türkiye hukuk mezunlarının da Kıbrıs'ta Avukatlık etme hakkının iadesi,
d. 29 İlk Teşrinin Türk mektepleri hakkında resmi tatil olarak kabul edilmesi vs."

KATAK Genel Kurulu'nda alınan bu kararlar arasında, Kıbrıs Türk toplumunun belli başlı sorunları olan ve 1931 yılında yapılan Milli Kongre'de de ilan edilen; Evkaf yönetiminin topluma geri verilmesi, Müftülük makamının yeniden ihdas edilmesi ve Müftü'nün Kıbrıs Türk toplumu tarafından seçilmesi, Kıbrıs Türk toplumu için Medeni Kanunu'nun hazırlanması ve Rumların Enosis girişimleri gibi temel sorunlara yer verilmediği görülmektedir.

KATAK Faal Heyeti, 5 Mayıs 1944 tarihinde sömürge yönetimi sekreterine gönderdiği bir yazıda, toplantıda kararlaştırılan Kıbrıs Türk toplum sorunlarını

görüşmek için randevu talep etmiştir.[519] İngiliz sömürge yönetimi sekreteri, KATAK Faal Heyeti tarafından yapılan bu isteği 17 Mayıs 1944 tarihinde yanıtlamış ve KATAK'ın Kıbrıs Türk toplum sorunlarını ilk önce daha dikkatlice belirlemesini daha sonra hükümete yazılı olarak bildirmesini istemiştir.[520] İngiliz sömürge yönetiminin verdiği cevapta bile Genel Kurul'da alınan bu kararların toplum sorunlarının tamamını içermediği ve konu hakkında bir kez daha çalışılması gerektiği ifade edilmiş, KATAK yönetimi sanki dersini iyi çalışmamış bir öğrenci gibi eleştirilmiştir. Hâlbuki Kıbrıs Türk toplum sorunları en ayrıntılı şekilde KATAK tarafından incelenebilir ve ifade edilebilirdi. Çünkü Kıbrıs Türk toplumunun temsil edildiği geniş bir örgütlenme kurulmuş ve bu örgütte yer alan kişilerin hepsi toplumun içinden gelmiş aydın kişilerden seçilmiştir. İngiliz sömürge yönetimi, her ne kadar eleştirisinde haklı olsa da, bu cüreti kendisinde görmemeli ya da bu KATAK yönetimi tarafından bu öneri geri çevrilmeliydi.

Ancak bunlar yapılmamış ve KATAK Faal Heyeti, sömürge yönetiminin isteği üzerine Kıbrıs Türk toplumu sorunları üzerine daha detaylı bir çalışma daha yapmış ve ulaşılan sonuçları 21 Haziran 1944 tarihinde sömürge yönetimine göndermiştir. KATAK Faal Heyeti'nin sömürge yönetimine bildirdiği yeniden ele alınan toplum sorunları aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[521]

1. Bazı Rum örgütleri ve bireyleri tarafından Yunanistan'la birleşme doğrultusunda yapılan Enosis istekleri kabul edilemez.

2. Kıbrıs Türk toplumunun güvenliği ve haklarını yeteri kadar sağlayamayacağından dolayı Rumların kontrolüne bırakılan herhangi bir yönetim şekli kabul edilemez.

3. Kıbrıs Türklerinden herhangi birinin yüksek makamlarda görev yaptığını görmemekten üzüntü duyulmaktadır. Rum toplumunun sayıca üstün olduğu yerlerde üst düzey kadrolara Rum atandığında yardımcısı Kıbrıs Türk olmalı, Kıbrıs Türklerinin sayıca üstün olduğu yerlerde de bunun tersi yapılmalıdır.

---

[519] **FCO 141-2816-3.**
[520] **FCO 141-2816-5.**
[521]**FCO 141-2816-13,14**, KATAK Başkanı M. İzzet Tarafından İngiliz Sömürge Yönetimine gönderilen Kıbrıs Türk Toplumu Taleplerini içeren Muhtıra. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-V.

4. Kıbrıs Türk ve Rumların birlikte yaşadıkları köyler için düşünülen Köy Yönetimi projesi kabul edilemez. Kıbrıs Türk ve Rum köyleri birbirinden ayrılmadıkça, Türk köylüleri Rum yönetimin önyargılı davranışlarına muhatap olacak aynı şekilde şehirde yaşayan Kıbrıs Türkleri belediye işlerinde benzer davranışla karşılaşacaklardır.

5. Seçilmiş komitenin kontrolü altında bulunan ilk ve ortaokullarımız Kıbrıs Türk toplumunun kontrolüne verilmeli, aynı şekilde köy muhtar ve azaları da köy sakinleri tarafından seçilmelidir.

6. Hükümet kanunlarının ilk ve ortaokul komiteleri ile ilgili hükümleri Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına eşit olarak uygulanmalıdır.

7. Kıbrıs Türk toplumunun Larnaka, Mağusa, Limasol ve Baf'taki ortaokula ihtiyacı acil olarak karşılanmalıdır.

8. Kıbrıs Türkleri hâlâ ortaçağdan kalma kanunlara tabidirler. Kıbrıs Türk toplumu da, Rumlar gibi çağdaş hukuk kanunlarına tabi olmalıdır.

9. Atamalar ve ölümler sonucunda Kıbrıs'ta çok az sayıda Türk avukat kalmıştır. Türkiye'deki üniversitelerde hukuk öğretimini tamamlayan avukatların Kıbrıs'ta görev yapmasını düzenleyen kanunda gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

10. Hükümet, Kıbrıs Türk gençlerinin İngiltere'deki üniversitelere kabul edilmeleri yönündeki bazı sorunları aşmak maksadıyla üniversite yönetimleriyle avukatlık stajı yaptıran kurum (Inns of court) nezdinde girişimde bulunmalıdır.

11. İlkokullar uygulanan kitapsız eğitim usulü kaldırılmalıdır.

12. İlkokul eğitiminin zorunlu olmasına yönelik bir düzenleme yapılmalıdır.

13. Kıbrıs Türk okullarında 29 Ekim günü tatil olarak uygulanmalıdır.

14. Kıbrıs'taki Şer'i mahkemelerde ve tüm hükümet dairelerinde yeni Türk harfleri kullanılmalıdır. Bu mahkemelerin hâlâ eski harfleri kullanıyorlar olmalarından dolayı birçok kişi bu mahkemelerin kararlarını anlamakta zorluk çekmektedir. Yakın bir gelecekte bu mahkemeler ada sakinleri için uygunsuz bir hale gelecektir.

15. Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren diğer konular zamanı gelince bildirilecektir.

KATAK Faali Heyeti'nin sömürge yönetimine gönderdiği Kıbrıs Türk toplum sorunları hakkındaki bu muhtıra daha önce Genel Kurul'da alınan kararlardan daha kapsamlı olarak hazırlanmıştır. Muhtıra ile bildirilen sorunların başında Rumların Enosis girişimlerinin hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğine dair ayrıntı, sömürge yönetiminin KATAK'tan beklediği girişimlerden birini oluşturmuştur.

İngiliz sömürge yönetimi, KATAK Faal Heyet üyeleri tarafından gönderilen toplum sorunları ile ilgili yazıya yaklaşık iki hafta sonra cevap vermiştir. İngiliz sömürge yönetimi, 30 Haziran 1944 tarihinde KATAK'a gönderdiği cevap yazısında toplum sorunlarının alındığını ve bu konular üzerinde çalışmak için bir komisyon kurulduğunu belirtmiştir.[522]

KATAK yönetimi, Kıbrıs Türk toplum sorunları ile ilgili olarak sömürge yönetimi nezdindeki girişimlerini artırdığı 1944 yılı aynı zamanda örgüt içinde bölünmenin yaşadığı bir yıl olmuştur. KATAK Faal Heyeti'nin iki önemli şahsiyeti Dr. Fazıl Küçük ve M. Necati Özkan'ın 1944 yılı Ocak ayında başlattıkları istifa süreci KATAK İskele teşkilatı idare heyetindeki 7 üyenin Haziran ayı sonlarındaki istifası ile devam etmiştir.[523]

KATAK'tan ayrılanlardan bazıları Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi(KMTHP)'ni kurmuşlardır. KMTHP kurulduktan sonra bu kez mücadele alanı hangi örgütün Kıbrıs Türk toplumunu temsil edeceği konusunda olmuştur. Bu mücadelenin ilki, İngiltere Sömürgeler Bakanı Özel Temsilcisi Cosmo Parkinson'un 1944 yılı Ağustos ayındaki Kıbrıs ziyareti öncesinde yaşanmıştır. KATAK, özel temsilcinin adaya gelişinden önce 10 Ağustos'ta konfederasyon üyelerinin katılımı ile Kıbrıs Türk toplum sorunlarının görüşüleceği bir toplantı planlamıştır.[524]

KMTHP yönetimide aynı maksatla bir toplantı düzenlemeyi planlamış ve bu toplantıya KATAK'tan da bir temsilci katılmasını resmi bir yazı ile talep etmiştir. KATAK yönetimi bu talebe verdiği cevapta, toplantıya bir temsilci gönderileceğini

---

[522] **FCO 141-2816-18**.
[523] "Katak'ın İsgele şubesi eski idare heyeti idaresinin istifası ve yeni idare heyetinin seçimi münasebetiyle", **Halkın Sesi**, 24 Haziran 1944, s. 1.
[524] **MAAD, KTY 04-1944-164-01**.

belirtmiş[525] ve gerginlik sürecini fazla uzatmadan bitirmiştir. KATAK Konfederasyon heyeti, 13 Ağustos 1944 tarihinde Lefkoşa'da yaptığı toplantıda özel temsilci Parkinson ile görüşecek heyeti tespit etmiştir. KMTHP ile ortaklaşa olarak belirlenen ve özel temsilciye iletilecek olan Kıbrıs Türk toplum sorunları şu şekilde kararlaştırılmıştır:[526]

a. Enosis kesinlikle kabul edilemeyecektir.

b. Kıbrıs'ın idaresini çoğunluk toplumu olan Rumların kontrolüne verecek ve azınlık toplum haklarının korunmasını öngörmeyen herhangi bir muhtar yönetim kabul edilmeyecektir.

c. Kıbrıs Türkleri ve Rumlara ayrı ayrı olarak uygulanan kanunlar iptal edilmelidir.

ç. Kıbrıs Türklerinin ihtiyaç duyduğu çağdaş bir Aile Kanunu derhal hazırlanmalıdır.

d. Kıbrıs Müftülük makamı tekrar oluşturulmalıdır.

e. Evkaf ve Kıbrıs Türk toplumu din işleri üzerindeki hükümet kontrolü kaldırılmalıdır.

f. Şer'iye mahkemelerine adli bağımsızlık verilmeli,

g. Kıbrıs Türk gençlerinin Türkiye'deki hukuk fakültelerindeki eğitimlerinden sonra adada avukatlık yapmaları sağlanmalıdır.

İngiliz sömürge yönetimi, örgütlerin bu birlikteliğine rağmen Kıbrıs Türk toplumunun resmi temsilcisi olarak KATAK'ı kabul etmiştir. İngiltere Sömürgeler Bakanı özel temsilcisi Cosmo Parkinson, 18 Ağustos 1944 tarihinde KATAK Genel Sekreteri'ne gönderdiği yazıda KATAK Başkanı ile görüşmek istediğini belirterek bu tercihini resmileştirmiştir.[527] KATAK Konfederasyon Heyeti, 22 Ağustos 1944 tarihinde Sir Parkinson ile görüşmüş ve önceden kararlaştırılan Kıbrıs Türk toplum sorunları hakkında izahatta bulunmuştur.[528]

---

[525] **MAAD, KTY 04-1944-183-01**.
[526] "KATAK Genel Sekreterliğinden*",* **Söz**, 14 Ağustos 1944, s. 2.
[527] **MAAD, KTY 04-1944-171-01.**
[528] "KATAK Genel Sekreterliğinden", **Söz**, 23 Ağustos 1944, s. 2.

İngiliz sömürge yönetimi, KATAK Konfederasyon Heyeti'nin yapmış olduğu izahattan sonra bu doğrultuda bazı düzenlemeler yapmıştır. Sömürge yönetimi bu kapsamda, Şer'i mahkemelerde yapılan yazışmaların Türkçe olması[529] ile kaza merkezlerinde ortaokul açılması yönündeki isteğe yönelik planlamaları hayata geçirmiştir.[530] KATAK Konfederasyon Heyeti'nin 28 Eylül 1944 tarihinde, bir başka istek olarak teklif ettiği evlilik, boşanma ve miras konuları da sömürge yönetimi tarafından kabul edilmiştir.[531] KATAK yönetimi, sömürge yönetiminin bu düzenlemelerinden sonra 13 Ekim 1944 tarihinde yaptığı başka bir müracaatta, imamların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve Müslüman evlilikleri konusunda bir komisyon kurduğunu hükümete bildirmiştir.[532]

İngiliz sömürge yönetimi her ne kadar resmi temsilci olarak KATAK'ı tercih etmişse de KMTHP yönetimi de hükümet nezdinde kabul edilmeye yönelik bazı girişimlerde bulunmuştur. Her iki örgüt arasındaki öne çıkma girişimleri özellikle milli bayramların kutlanmasındaki koordinatör makam olarak kabul edilme konusunda olmuştur. KATAK, Cumhuriyet Bayramı'nın Türk Lisesi bahçesinde kutlanması için sömürge yönetimi nezdinde girişimde bulunmuş ve kutlamaların şekli ve programı hakkında görüşmeler yapmak için 10 Ekim 1944 tarihinde Lefkoşa'daki bütün örgüt ve partilere bir çağrı yapmıştır.[533] Yapılan çağrıya KMTHP hariç bütün örgütler olumlu cevap vermişler ve toplantıda kutlama ile ilgili program kabul edilmiştir.[534] Ancak KATAK yönetimi, Kıbrıs Türk örgütleri arasındaki bu çekişmenin topluma zarar verdiğinden endişe etmiştir. Nitekim KATAK, 12 Ekim'de yaptığı yeni bir çağrı ile KMTHP'yi kutlamalara katılmaya bir kez daha davet etmiştir.[535] KMTHP, yapılan davete bu kez olumlu cevap vermiş ve Kıbrıs Türk örgütleri arasındaki çekişmeyi şimdilik sona erdirmiştir.[536] Bu kriz örgüt yöneticilerinin sağduyulu yaklaşımlarından dolayı mı yoksa sömürge yönetiminin araya girmesinden dolayı mı aşılmıştır bilinmez ama sonuç olarak Kıbrıs Türk

---

[529] "KATAK Genel Sekreterliğinden: Şeriye mahkemelerinde yeni Türkçe harfler kullanılacak", **Söz**, 1 Eylül 1944, s. 1.
[530] "Yamalama tedbir istemiyoruz", **Söz**, 9 İlk Teşrin 1944, s. 1.
[531] **MAAD, KTY 04-1944-192-01.**
[532] **MAAD, KTY 04-1944-06-02.**
[533] **MAAD, KTY 04-1944-210-01.**
[534] **MAAD, KTY 1944-211-01.**
[535] **MAAD, KTY 1944-215-01.**
[536] **MAAD, KTY 1944-216-01.**

örgütleri arasındaki bu durum geçici de olsa sona ermiştir.[537] Nitekim krizin aşılmasından hemen sonra sömürge yönetimi 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını yapması için KATAK'a izin verildiğini resmi yazı ile bildirmiştir.[538]

Türk Hükümeti de, İngiliz sömürge yönetimi gibi Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olarak KATAK'ı kabul etmiştir. Türk Hükümeti, eğitimlerini müteakiben Kıbrıs'a dönmeleri şartıyla Kıbrıs Türk gençlerinden bazılarının Türkiye'deki üniversitelerde öğretim görmelerini destekleyeceğini duyurmuştur. Türkiye, Kıbrıs Türk toplumunu 1945 yılı ilkbaharına kadar meşgul edecek bu konu hakkında da toplum temsilci olarak KATAK örgütünü tercih etmiş ve aday öğrencilerin tespit edilmesi görevi KATAK yönetimine verilmiştir.[539]

İngiliz sömürge yönetimi, KATAK'ı Kıbrıs Türk toplumunun resmi temsilcisi olarak kabul etse bile iki siyasi örgüt arasındaki uyuşmazlıktan rahatsız olmuştur. Çünkü Kıbrıs Türk örgütleri arasında bir bütünlük sağlanamadığı takdirde Enosis girişimlerine karşı yine etkisiz kalınacağını ve bu durumun Rumların planlarını kolaylaştıracağını değerlendirmiştir. Bununla birlikte, KATAK'ın toplum nazarında istenilen desteği bulamaması ve 1944 yılı sonlarında sahip olduğu 10 bine yakın üyesiyle Kıbrıs Türk toplumunun ancak %15'nin desteğini alabilmiş olması[540] sömürge yönetiminin dikkatinden kaçmamıştır.

KATAK'taki bu çözülme ve desteğin azalması durumu Kıbrıs Türk toplumunun örgüt hakkındaki beklentilerin tam olarak gerçekleşmediğinin göstergesi olmuştur. Nitekim KATAK üyesi 145 kişi, 16 Ocak 1945 tarihinde örgütten istifa ederek memnuniyetsizliklerini göstermişlerdir.[541] Bu durum KATAK'ta 1945 yılında bir önceki yıla göre çözülmelerin daha da artacağını işaret etmiştir.

KATAK yönetimi, bu gelişmelere rağmen Genel Kurul'da aldığı karar gereğince "*Yankı*" isimli dergiyi 1945 yılı Ocak ayından itibaren yayınlamaya başlamıştır.[542] Yankı dergisinin yayın hayatına başlaması ile birlikte KATAK daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Bunu doğrulayan bir gelişme 1945 yılı Şubat

---

537 "Lefkoşa KATAK Sekreterliğinden", **Söz**, 9 Son Teşrin 1944, s.2.
538 **MAAD, KTY 1944-229-01,** Defence Regulations, 1940 to 1944, Permission for meeting.
539 "KATAK Sekreterliğinden", **Söz**, 1 Son Teşrin 1944, s.1
540 **MAAD, KTY 1944-38-01.**
541 **MAAD, KTY 1945-11-01.**
542 **MAAD, KTY 04-1945-16-01**; **MAAD, KTY 04-1945-19-01**; **MAAD, KTY 04-1945-31-01.**

ayında yaşanmıştır. Türkiye Konsolosluğu tarafından Yankı'ya verilen bir ilanda, Kıbrıs Türk toplumunun ihtiyaç duyduğu alanlarla sınırlı olmak kaydıyla Kıbrıs Türk gençlerinin Türkiye'de eğitim görmelerinin destekleneceği duyurulmuştur. İşte bu ilan gerek KATAK'ın gerekse de Kıbrıs Türk toplumunun gündemini yaklaşık 5 ay boyunca meşgul etmiştir. Bir yandan bu eğitime katılmak isteyen kişilerin yoğun talepleri[543] diğer yandan belirlenen branşlar[544] ile ilgili hususlar hep gündeme getirilmiş, öğrencilerin tespit edilmesi ile ilgili izlenen prosedüre yönelik eleştiriler yapılmıştır.[545]

KATAK Konfederasyon Başkanı, bu eleştiriler sonrasında 18 Şubat'ta Türkiye'ye yükseköğretime gönderilecek öğrencilerle ilgili KATAK Evi'nde bir toplantı yapmıştır.[546] Türkiye Konsolosluğu, bu öğrencilerin sayısı ve kimliklerinin belirlendiği bir dönemde söz konusu yükseköğretime gönderilecek öğrencilerden sadece ekonomik durumu iyi olmayanlara yardım yapılacağını, bu kriteri karşılamayan kişilerin listeden çıkarılmasını KATAK'tan istemiştir.[547] Türkiye Konsolosluğu tarafından belirlenen kriterlere göre tespit edilen öğrenciler Türkiye'ye yükseköğretime gönderilmiştir. Süreç bu şekilde sonuçlanmasına rağmen burada başka bir detay vardır. O da, Türk Hükümeti'nin azalan desteğe rağmen KATAK'ı hâlâ Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olarak kabul etmesidir.

KATAK ve KMTHP arasında, milli bayramların kutlanması öncesindeki koordinatör örgüt olma mücadelesi önceki yıl olduğu gibi 1945 yılında da yaşanmıştır. Fakat İngiliz sömürge yönetimi, bu konudaki tercihini yine KATAK'tan yana yapmış,[548] 29 Ekim kutlamalarını icra etmesi için KATAK'a izin vermiştir.[549]

KATAK ile KMTHP arasındaki temsiliyet konusundaki mücadelenin son bulması ve Kıbrıs Türklerini temsil eden hakiki bir gücün oluşturulmasına yönelik ilk girişim KATAK Lefkoşa şubesi tarafından başlatılmıştır. KATAK Lefkoşa şubesi, 1 Haziran 1945 tarihinde KATAK Konfederasyonu'na gönderdiği yazıda; Lefkoşa şube başkanının KMTHP Başkanı ile görüştüğünü, KMTHP'nin KATAK

---

[543] **MAAD, KTY 04-1945-58-01.**
[544] **MAAD, KTY 04-1945-21-03.**
[545] **MAAD, KTY 04-1945-24-02.**
[546] **MAAD, KTY 04-1945-47-01.**
[547] **MAAD, KTY 04-1945-184-01,02,03.**
[548] **MAAD, KTY 04-1945-182-02.**
[549] **MAAD, KTY 04-1945-227-02; MAAD, KTY 04-1945-222-02.**

Konfederasyonu'nun kabul etmesi halinde böyle bir birleşmeye hazır olduğunu, bu konunun konfederasyon toplantısında gündeme getirileceğini belirtmiştir.[550] Bu gelişme sonraki yıl şekillenecek olan birleşmenin de ilk işareti olmuştur.

Kıbrıs Türk toplum siyasi örgütlerinin birleşmesine yönelik bu olumlu girişim yıl sonuna doğru sonuçlarını göstermiştir. KATAK Konfederasyonu'nun 25 Kasım 1945 tarihinde yaptığı toplantıda, daha önceden alınan kararlardan daha kapsamlı olacak şekilde Kıbrıs Türk toplum sorunlarının giderilmesine yönelik aşağıdaki kararlar alınmıştır:[551]

> " *1. Bundan sonra lise ve Viktorya talebelerine yapılacak yardımların Konfederasyonca tespit edilecek miktarda hasredilmesi,*
> *2. Bu sene KATAK bütçesinden fakir öğrenci için 200 pound ayrılmıştır. Bu meblağın 60 poundu Larnaka'ya, 40 poundu Leymosun'a, 45 poundu Baf'a, 40 poundu Mağusa'ya ve 15 poundu Lefkoşa'ya ayrılmıştır.*
> *3. Muteber kefil vermek şartıyla Larnakalı demirci Mustafa Yeşime 50 pound ikraz verilmesi ve işbu meblağı nihayet iki senede ödemesi,*
> *4. Aşağıdaki Cemaat meselelerinin hükümete iletilmesi;*
> *a. Morfu Öğretmen Kolejinin lise mezunları için bir senelik kursa hasredilmesi,*
> *b. Lise mezunu olmayan muvakkat öğretmenlerin istihdam olunmamaları,*
> *c. İlk okullarda kitapla tedris usulünün iadesi, idadi, sultani ve bugün lise mezunu olmayan öğretmenlerin hiçbir suretle öğretmen olarak istihdam edilmemesi,*
> *ç. Lise Komisyonu'nun cemaat tarafından seçilmesi,*
> *d. Miras Kanununun düzeltilmesi ve diğer unsurlarda olduğu gibi mevcut Vasiyet Kanunun Kıbrıs Türkleri içinde cari olması,*
> *e. Zamana uygun ve bize yakışacak yeni bir Aile Kanununun geçirilmesi,*
> *f.Halen mevcut olan Şer'riye mahkemelerine Hükümet tarafından istiklalinin tanınmış olması,*
> *g. Köy Belediye Projesinin şimdiki şekli ile Türk köyleri için faydalı olmayacağı ve şayet böyle bir belediye teşkilatı kurulacak olursa küçük de olsa Türk köylerinin ayrı Türk guruplarına ayrılması.*"

KATAK Konferederasyonu'nun almış olduğu bu kararlar öncekilerden çok farklı olmamıştır. Ancak bu kararları öncekilerden ayıran özelliği Kıbrıs Türk

[550] **MAAD, KTY 04-1945-189-01.**
[551] **MAAD, KTY 04-1945-231-03**.

toplumunun 4 etkili örgütünün bir araya gelmesi sonucu alınmış olmasıdır. Nitekim örgütler arasında oluşan bu sinerjinin sonucu hemen görülmüştür.

Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu (KTİBK)'nun öncülüğünde; KATAK, KMTHP ve Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği (KTÇB) arasında 1945 yılı Aralık ayının son günlerinde bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda söz konusu örgütler birleşerek Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği (KTKB)'ni kurmuşlardır. Ancak KTKB'in kurulması da Kıbrıs Türk toplumu siyasi örgütleri arasındaki sorunları tam olarak çözememiştir. KATAK, KTKB'nin almış olduğu kararlara karşı daha temkinli bir yaklaşım göstermiştir. KTİBK, bu gelişme üzerine 2 Nisan 1946 tarihinde yayınladığı yazıda, KATAK ve KTÇB'yi, KTKB çalışmalarına katılmamalarından dolayı duyduğu üzüntüyü vurgulamış ve bu iki kurumun da katılacağı bir toplantı teklif etmiştir.[552] Ne var ki, Kıbrıs Türk örgütlerinin birleşmesi yönünde yapılan bu çağrı sonuçsuz kalmıştır.

KATAK'ın Kıbrıs Türk toplum nazarında önceki yıllarda başlayan güven kaybı 1946 yılında da sürmüştür. KATAK Larnaka şubesinin 15 Mayıs 1946 tarihinde Sekreterliğe gönderdiği yazıda; Larnaka'daki KATAK üye sayısının 1945 yılı Ocak ayında 190 iken 1946 yılı Mayıs ayında 63'e düştüğü ve şimdiki durumun devam etmesi halinde şubenin pek yakında kapanacağı, KATAK'ın toplum nezdindeki itibarının tekrar yükselmesi için acilen bir toplantı yapılmasının gerekli olduğu, aksi takdirde ada genelinde KATAK'ın itibar kaybetmeye devam edeceği, KATAK merkez teşkilatının propaganda ve yayınlarının yeterli olmadığı, kurulduğundan beri tam bir anayasa yapılamadığı, kurumun gelir gider durumunun düzenli olarak yayınlanmadığı, Konfederasyon toplantısında kararlaştırılmış olan genel toplantıların farklı kazalarda yapılması hususunun hâlâ gerçekleştirilmediği ve şimdiye kadar toplum yararına ne yapıldığı ve hükümet nezdinde yapılan girişimlerin tam olarak bilinmediği ifade edilmiştir. [553]

Larnaka şubesinin raporundan da anlaşılacağı üzere bir proje örgüt olarak kurulan KATAK'ın, Kıbrıs Türk toplum ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu

---

[552] **MAAD, KTY 04-1946-20-01.**
[553] **MAAD, KTY 1946-35-01.**

artık kesinleşmiştir.[554] KATAK'ın toplum nazarında kan kaybettiğinin bir başka göstergesi ise 2 Haziran 1946 tarihinde yapılan Konfederasyon toplantısı olmuştur. KATAK Konfederasyon toplantısı gerekli çoğunluk sağlanamadığından dolayı yapılamamış, buna rağmen alınan kararlar toplantıda mevcut olmayan üyelerin onayına sunulmak üzere söz konusu kişilere posta ile gönderilmiştir.[555]

M.Necati Özkan'ın da aralarında olduğu bazı KATAK üyeleri, yapılan eleştiriler üzerine Tüzüğün 13'üncü maddesi gereğince olağanüstü toplantı yapılması için 2 Eylül 1946 tarihinde KATAK Sekreterliğine bir çağrı yapmışlardır. Yapılan çağrıda, daha önce hiç bu kadar açık olarak ortaya konulmamış toplum sorunlarını içeren gündem maddeleri şu şekilde ifade edilmiştir: Rumların Enosis girişimlerine karşı alınacak önlemler, İngiliz Hükümeti'nin adaya muhtariyet vermesi halinde takip edilecek politika ve KATAK'ın genel vazifesinin tekrar belirlenmesi.[556] Bu gelişmenin yaşadığı dönemde İngiltere Sömürgeler Bakanı Jones, İngiliz parlamentosunda yaptığı konuşmada, Kıbrıs Türklerinin de haklarının korunacağı meşruti bir idarenin planlandığını belirtmiştir. KATAK yönetimi, Sömürgeler Bakanı Jones'un bu beyanatı sonrasında, 24 Ekim 1946 tarihinde Bakan'a gönderdiği telgrafta aşağıdaki hususları ifade etmiştir:[557]

1. Anayasaya Kıbrıs halkının 1/5 nüfusunu oluşturan Kıbrıs Türklerinin haklarını koruyacak kapsamlı maddelerin konulması,

2. Okullarda ve sair yerlerde olmak üzere yalnız Kıbrıs Türklerine uygulanan kanunların kaldırılması,

3. Müftülük makamının yeniden ihdas edilmesi,

4. Evkafın yönetiminin Kıbrıs Türk halkına geri verilmesi,

5. Kıbrıs Türkleri için çağa uygun bir Medeni Kanunu'nun hazırlanması.

İngiltere, Kıbrıs'ın geleceği hakkında vereceği önemli kararların arifesinde iken bunları hayata geçirecek politikayı uygulamak için Lord Winstor'u Kıbrıs'a

---

[554]Yaşin, dönemin Kıbrıs Türk aydını olan lise öğretmeni Mesut Bey'in KATAK hakkında söylediklerini şöyle aktarmıştır: "… *Bu partinin kuruluşu İngiliz oyunudur. İngilizler, teşkilatlanan Rum cemaatine karşı Kıbrıslı Türklere de bir siyasi parti kurdurup "böl-yönet" oyunu oynayacaklar*…" Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşin, **a.g.e.**, s. 97.
[555] **MAAD, KTY 04-1946-45-01.**
[556] **MAAD, KTY 04-1946-70-01; Hürsöz**, 3 Eylül 1946, s. 1.
[557] "İdari Salahiyetten Biz Ne Anlıyoruz", **Hürsöz**, 13 Kasım 1947, s. 1.

vali olarak atamıştır. Vali Winstor'un İngiltere'nin yeni Kıbrıs politikası doğrultusundaki girişimleri, Kıbrıs Türk toplum örgütlerinin yönetim kademelerinde de birlikte hareket edilmesi gerektiğine dair düşünceleri tekrar tetiklemiştir. Nitekim KMTHP ve KTİBK yöneticileri Kıbrıs Türk toplum haklarını savunmak için Avrupa'ya gönderilecek heyetin tespit edilmesi maksadıyla 15 Eylül 1946 tarihinde yapılması planlanan toplantıya KATAK'ı da davet etmişlerdir.[558]KATAK, yapılan bu çağrıyı görüşmek üzere 6 Eylül'de Lefkoşa'da bir toplantı düzenlemiştir.[559]

KATAK, daha sonraki günlerde yaşanan gelişmelerden anlaşıldığı üzere kendisine yapılan bu çağrıyı kabul etmiş ve Kıbrıs Türk toplum haklarının savunulması için diğer örgütlerle birlikte hareket etmeye başlamıştır.

Nitekim KATAK, KMTHP, KTÇB ve KTİBK temsilcilerinin 29 Aralık 1946 tarihinde yaptıkları toplantıda şu kararlar alınmıştır:[560] Müftülük kurumunun tekrar kurulması ve Müftü'nün Kıbrıs Türk toplumu tarafından seçilmesi, İngiliz sömürge yönetiminin Evkaf İdaresi üzerindeki etkisinin kaldırılması ve Evkaf'ın Kıbrıs Türk toplumu tarafından yönetilmesi, Şer'iye mahkemelerinin Evkaf İdaresi kontrolünden çıkartılması ve bağımsız olmasının sağlanması, ilk ve orta dereceli okul komisyonlarında görev yapacak kişilerin Kıbrıs Türk toplumu tarafından seçilmesi, Kıbrıs Türk toplumu için çağın ihtiyaçlarına uygun bir Medeni Kanunun hazırlanması, çoğunluk unsuru olan Rumların etkisi altında olan belediye meclislerinde Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması için gerekli düzenlemelerin yapılması, Kıbrıs Türklerini belirtmek için kanunlarda kullanılan "Müslüman" ifadesinin "Türk" ifadesiyle değiştirilmesi, Kıbrıs için planlanan yeni yönetim şeklinin Enosisi gerçekleştirmemesi için gerekli tedbirlerin alınması.

KATAK kaza şube teşkilatları, Kıbrıs Türk örgütlerinin ortaklaşa olarak aldığı bu kararlara ait görüşlerini 1947 yılı Ocak ayı boyunca KATAK Sekreterliğine göndermişlerdir. Bu kapsamda Mağusa şubesi alınan kararlara genel olarak katıldığını ve hiçbir şekilde muhtar yönetimin kabul edilmeyeceğini bildirirken,[561] Baf şubesi özellikle "*İslam Cemaati*" ibaresinin yerine "*Türk*

---

[558] **MAAD, KTY 04-1946-71-01.**
[559] **MAAD, KTY 04-1946-71- 02 .**
[560] **MAAD, KTY 04-1946-101-01.**
[561] **MAAD, KTY 04-1947-04-01.**

Cemaati"nin kullanılmasını istediklerini belirtmiş[562], Leymosun şubesi ise "*Cemaat*" kelimesinin dini bir ifade olduğunu ve bunun Kıbrıs Türk toplumunu tanımlamak için kullanılmamasını istediğini vurgulamıştır.[563]

Kıbrıs Türk örgütlerinin almış oldukları kararlara binaen görüşlerini bildiren KATAK kaza teşkilatlarının birleştiği tek nokta, Kıbrıs Türklerinin dini kimlikle anılmasından ziyade etnik kimliklelerinin öne çıkarılması yönündeki istekleri olmuştur. KATAK'ın da içinde bulunduğu Kıbrıs Türk toplumunu temsil eden 4 örgüt, ilan edilen bu muhtıraya ilave olarak Rum toplumunu temsilen Londra'ya giden heyetin tüm Kıbrıs halkını temsil etmediğine dair bir telgrafı da İngiltere Başbakanı'na göndermişlerdir.[564]

Kıbrıs Türk örgütlerinin, toplum haklarının elde edilmesi yönündeki fikir birliğine rağmen KATAK toplum desteğini kaybetmeye devam etmiştir. KATAK'ın üç buçuk yıllık bilançosunun ancak 1946 yılı sonlarına doğru açıklanmış olması ve ilan edilen bilançodaki bazı ayrıntılara dair yapılan eleştirilere cevap verilememesi bu durumu pekiştirmiştir.[565]

KATAK yönetiminin bu eleştiriye karşı takındığı sessiz tutum çok geçmeden karşılığını bulmuş ve 100 üye örgütten istifa etmemekle birlikte aylık abone bedellerini vermeyeceklerini de yönetime bildirmişlerdir.[566]

KATAK, son haliyle bir müddet daha siyasi yaşamını sürdürmüş ve 23 Ekim 1949 tarihinde Lefkoşa'daki Kardeş Ocağı'nda Kıbrıs Türk örgütlerinin katılımı ile bir toplantı yapmıştır. KATAK bu toplantıda, KMTHP ile birleşme kararı almış ve tüm sermayesini bu partinin ekonomik varlığına dâhil etmiştir.[567]

KATAK, daha önceden de belirtildiği üzere, İngiliz sömürge yönetimi döneminde Kıbrıs Türk toplumunun ilk resmi siyasi örgütü olma özelliğini taşımıştır. Ancak KATAK, Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi ve korunması için kurulmuş olmasına rağmen başarılı olamamış, kurulduğu yıldan itibaren sürekli olarak toplum desteğini kaybetmiştir. KATAK'ın faaliyetleri, özellikle İkinci Dünya

---

562 **MAAD, KTY 04-1947-04-04.**
563 **MAAD, KTY 04-1947-05-04.**
564 "Kıbrıs Türk Kurumlarının protestosu", **Hürsöz**, 15 Şubat 1947, s. 1.
565 "Tekrar Soruyoruz?", **Halkın Sesi**, , 6 Kasım 1946, s.1.
566 **MAAD, KTY 04-1947-67-02.**
567 **MAAD, KTY 04-1950-02-01.**

Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılından KMTHP ile birleşme kararı aldığı 1949 yılına kadar olan dönemde istenilen düzeyin altında kalmıştır.

KATAK, Kıbrıs Türk toplumunda büyük beklentilerin oluşmasına yol açmıştır. Ne var ki, kuruluş yılından itibaren gerek yönetimde yer alan lider konumundaki kişilerin birbirini çekememeleri gerekse KATAK yönetiminin toplum sorunlarını çözme konusunda etkili olmayan girişimleri bu beklenti seviyesinin günden güne düşmesine yol açmıştır. KATAK yönetimi, kendi içinden çıkan siyasi bir örgüt olan KMTHP ile birleşme yoluna giderek Kıbrıs Türk toplumunun siyasi gücünü devam ettirme kararı alsa da bunun özgün bir karar olduğunu söyleyebilmek zordur.

2. Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kıbrıs Türk toplumunun ilk resmi siyasi örgütü olan KATAK'a yönelik yapılan eleştiriler ve yönetim kademesinde ortaya çıkan memnuniyetsizlik 1944 yılı başından itibaren artmaya başlamıştır. Bu durum Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenlerinden bazılarının yeni bir siyasi örgüt arayışa yönelmesine yol açmıştır. Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP), bu arayışın bir sonucu olarak Kıbrıs Türk toplumunun ikinci siyasi örgütü olarak 23 Nisan 1944 tarihinde Lefkoşa'da kurulmuştur.

KATAK yönetiminden istifa eden Dr. Fazıl Küçük, KMTHP kuruluş toplantısını 23 Nisan 1944 tarihinde Lefkoşa'daki evinde yapmıştır. Dr. Fazıl Küçük toplantı açış konuşmasında; Kıbrıs'ta 70 seneden beri ilk defa "*Milli*" bir partinin kurulduğunu, bu partinin Kıbrıs Türk toplumunun özgür iradesinin sonucu olduğunu, Kıbrıs Türk toplumunun İngiliz sömürge yönetimine daima sadık kaldığını, Türk toplum haklarının elde edilip korunması için İngiltere'nin himayesine muhtaç olunduğunu, partinin tek hedefinin kanuni ve meşru yollar takip edilmek suretiyle Kıbrıs Türk toplum haklarını korumak ve toplumun refahını sağlamak olduğunu, Milli Parti'nin[568] kurulmasının KATAK dâhil olmak üzere diğer parti ve örgütleri

[568] Kıbrıs tarihi ile ilgili olarak yazılan eserler ile döneme ait basın ve belgelerde KMTHP için Milli Parti veya Halk Partisi ifadeleri de kullanılmaktadır.

yıkmak veya ikilik yaratmak olmadığını belirtmiştir.[569] Dr. Fazıl Küçük'ün yaptığı konuşmasında dikkat çeken husus, Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçtikten sonra ilk kez "*Milli*" bir partinin, Türk toplumunun kendi özgür iradesi ile kurulduğunu vurgulamasıdır. Dr. Fazıl Küçük, bu vurgusuyla henüz bir yıl önce kurulmuş olan KATAK'ın milli bir örgütlenme olmadığının altını çizmiş ayrıca Kıbrıs Türk toplumunun İngiliz sömürge yönetimine daima sadık bir unsur olduğunu da vurgulayarak KMTHP'nin İngiliz hükümeti tarafından desteklenmesini beklemiştir.

Dr. Fazıl Küçük'ün konuşmasından sonra, KMTHP tüzüğü ile ilgili görüşmelere geçilmiştir. Yapılan görüşmelerde tüzük maddeleri tek tek okunarak üyelerin onayına sunulmuştur. KMTHP'nin 63 maddeden oluşan tüzük oy birliği ile kabul edilmiştir.[570]

KMTHP Tüzüğünün 1'nci maddesinde, "*Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi*" ismi altında bir siyasi partinin kurulduğu belirtilmiştir. [571] KMTHP amaçları ise 2'nci maddede aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[572]

a. Kıbrıs Türk toplum menfaatlerinin sağlanması maksadıyla bütün milli kuvvetler birleştirilecek, ahenkleştirilecek ve icap etmesi halinde hükümetle iş birliği yapılacaktır.

b. Kıbrıs Türk halkına İslam dininin hakikatleri öğretilecek, yurt sevgisi aşılanacak, ailenin birlik ve beraberliğini temin edecek politikalar izlenecektir. Partinin üyeleri arasında sevgi, saygı ve bağlılık duygularını yaymak temel ilke olarak kabul edilecektir.

c. Köylüler ve işçilerin ekonomik refahını artıracak politikalar tespit edilecek ve bunlar titizlikle takip edilecektir.

KMTHP amaçları incelendiğinde; Rumların Enosis girişimlerine karşı izlenecek politikalar belirtilmemiş, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi hakları tam olarak ve açık bir şekilde ifade edilmemiştir. Tıpkı KATAK'ın kuruluş amaçlarında olduğu gibi! Tüzükte bu hususlara değinilmemiş olmasının arkasında yatan sebebin, daha

---

[569] "Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi", **Halkın Sesi**, 25 Nisan 1944, s. 1; Altay Sayıl, **Dr. Fazıl Küçük'ün Anıları ve Siyasal Örgüt Çalışmaları**, Yay Ajans Ltd., 1. Ba., Lefkoşa, 2010, s. 287-290.
[570] Sayıl, **a.g.e.**, s. 293; Mapolar, **40 Yılın Hatıraları 1..**, s. 288.
[571] Sayıl, **a.g.e.**, s. 294.
[572] Aynı yer.

kuruluş aşamasında iken örgütün İngiliz sömürge yönetimi ile Rum toplumundan gelebilecek tepkilerden kaçınmak olduğu söylenebilir.

KMTHP Tüzük 3 ve 4'üncü maddelerinde parti üyeliği ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[573] Üçüncü maddede 18 yaşını doldurmuş her "*Türk ve Müslüman*" kişinin partiye üye olabileceği belirtilirken, söz konusu kişilerin partiye üye olduktan sonra parti prensiplerini benimsemeleri ve parti amaçlarının gerçekleştirilmesi için yorucu çalışmalara hazır olmaları gerektiği vurgulanmıştır. KMTHP'ye üye olmak isteyen kişilerin kabullerinin ancak partiye kayıtlı 5 üyenin oluşturduğu bir heyetin oy çokluğu ile verecekleri kararla olabileceği 4'üncü maddede belirtilmiştir.

KMTHP'nin teşkilatlanması ile ilgili hususlar 5 ilâ 7'nci maddelerde ifade edilmiştir.[574] Üye sayısı en az 5 olan her köyün şube kurabileceği 5'inci maddede, kasabalarda kurulacak teşkiller için bu sayının en az 20 olacağı ise 6'ncı maddede ifade edilmiştir. Yedinci maddede de ise her köy şubesinin bağlı olduğu kazadaki merkez teşkilatına tâbi olacağı vurgulanmıştır.

KMTHP Tüzüğünün 8 ve 9'uncu maddelerinde "*Kıbrıs Genel Kongresi*" ile ilgili hususlar düzenlemiştir.[575]Kıbrıs Genel Kongresi'nin partinin en yüksek karar organı olduğu, parti teşkilatına bağlı olan şubelerdeki her 20 üyeye karşılık bir üyenin Kıbrıs Genel Kongresi'nde kendi teşkilatını temsil edeceği hususu tüzüğün 8'inci maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca Kıbrıs Genel Kongresi'nin, kendi içinden bir "*İdare Meclis Heyeti*" ile bir " *Düzenleme ve Kontrol Heyeti*" seçeceği de aynı maddede belirtilmiştir. İdare Meclis Heyeti'nin 16 kişiden, Düzenleme ve Kontrol Heyeti'nin ise 5 kişiden oluşacağı bu maddede vurgulanmıştır. İlave olarak Kıbrıs Genel Kongresi üyelerinin seçeceği bu iki teşkilatın; kendi aralarında yapacağı bir toplantıda Genel Sekreteri belirleyeceği, Düzenleme ve Kontrol Heyeti'nin bağımsız olarak Genel Sekreter Yardımcısı ile Veznedarı seçeceği, Genel Sekreter'in bu iki teşkilin yapacağı tüm toplantılara başkanlık edeceği hususları da aynı maddede ifade edilmiştir.

---

[573] **A.g.e.**, s. 294.
[574] Aynı yer.
[575] **A.g.e.**, s. 294-295.

Kıbrıs Genel Kongresi kararlarının kesin olduğu, tüm parti teşkilatı ve üyelerin bu kararlara uymak zorunda oldukları, bu kararlara uymayanların ise ilgili Tüzük maddesine göre cezalandırılacakları 9'uncu maddede vurgulanmıştır.

"*Toplantılar ve Seçimler*" ile ilgili esaslar Tüzüğün 10 ilâ 21'inci maddeleri arasındaki bölümde düzenlenmiştir.[576] Parti üyelerinin herhangi bir toplantıda serbest olarak düşüncelerini ifade etme ve oy verme hakkına sahip olduğu ancak bu konudaki tek istisnanın üyelikten kaynaklanan iştirak bedellerini zamanında ve tamamını ödemeyen üyeler olduğu ve söz konusu bedeli ödemeyen üyelerin bu hakkı kullanamayacağı 10'uncu maddede belirtilmiştir.

Köy teşkilatları ile ilgili hususlar 11'inci maddede düzenlenmiştir. KMTHP köy teşkilatlarının kendi içinde yapacakları toplantıda her sene için bir sekreter ile bir veznedar seçecekleri, sekreterin vazifesinin yapılacak toplantılar için çağrı yapmak ve bu toplantıları yönetmek ile kaza teşkilatı kararlarının uygulanmasını takip etmek olduğu, veznedarın görevinin ise tahsilâtı zamanında yapmak ve gelir gider defterini düzenli olarak tutmak olduğu belirtilmiştir.

Lefkoşa kaza merkezinde oluşturulacak idare heyetinin 5 üyeden oluşacağı, diğer kaza teşkilatlarında ise bu heyetin 3 üye ile teşkil edileceğine dair hususlar 12'nci maddede belirtilmiştir. Kıbrıs Genel Kongresi ile ilgili esaslar ise 13'üncü maddede düzenlemiştir. Bu maddede Kıbrıs Genel Kongresi'nin; her sene bir kez Lefkoşa'da toplanacağı ve 8'inci maddede belirtilen heyetleri seçeceği, söz konusu heyetler tarafından yapılacak tekliflere yönelik kararlar alacağı vurgulanmış ve olağanüstü toplantı ile ilgili ayrıntılar ifade edilmiştir.

İdare Heyeti seçimlerinin gizli oy ile yapılacağına dair esaslar 14'üncü maddede, söz konusu seçimlerdeki adaylarla ilgili hususlar ise 15'inci maddede düzenlenmiştir. Bu maddede ayrıca Düzenleme ve Kontrol Heyeti üyelerinin aynı anda partinin diğer teşkilatlarına üye olamayacakları da vurgulanmıştır.

Köy teşkilatının ayda bir olağan toplantı yapacağı, olağanüstü toplantının ise ancak sekreter tarafından davet edildiği takdirde gerçekleştirileceğine dair esaslar 16'ncı maddede ifade edilmiştir. Kaza teşkilatlarının toplantı esasları 17'nci maddede düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre her bir kaza teşkilatının 6 ayda bir

[576] **A.g.e.**, s. 295-297.

toplantı yapacağı, olağan toplantılara her köy teşkilatından bir üyenin katılacağı, olağanüstü toplantının ise en az 10 üyenin yazılı talebinin sekretere iletilmesi sonucu yapılabileceği, olağan toplantılara katılan köy temsilcilerinin bütün kazayı ilgilendiren konularda da oy kullanabilecekleri belirtilmiştir.

KMTHP tüzüğünün 18 ve 19'uncu maddelerinde, kaza teşkilatını oluşturan İdare Heyetleri ile Düzenleme ve Kontrol Heyetlerinin icra edecekleri toplantılarla ilgili esaslar düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemede, Kaza İdare Heyetlerinin ayda bir, Düzenleme ve Kontrol Heyetlerinin ise iki ayda bir toplanmaları gerektiği belirtilmiştir.

Merkez teşkilatı Genel Sekreter veya Yardımcısı'nın, kaza ve köy sekreterlerinin başkanlığında yapılan toplantıya katılmaları durumunda başkan sıfatına sahip olacakları, yapılacak oylamalarda oy eşitliği olması halinde bu kişilerin oylarının ayırt edici oy olacağı 20'nci maddede belirtilmiştir.

Merkez teşkilatı İdare Meclisi'nin yapacağı olağan ve olağanüstü toplantılarla ilgili esaslar Tüzük 21'inci maddede düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre İdare Meclisi olağan toplantısının 4 ayda bir, olağanüstü toplantının ise ihtiyaç duyulduğunda Genel Sekreter'in çağrısı üzerine yapılacağı belirtilmiştir.

KMTHP Tüzüğü 22 ilâ 29'uncu maddeleri arasındaki bölümde parti iş kolları ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[577] Yapılan düzenlemeye göre partinin amaç ve hedeflerine ulaşması için oluşturulacak iş kollarının; Siyasi Kol, Matbuat ve Milli Tenvir Kolu, Kültür İşleri Kolu, Köylü İşleri Kolu, Esnaf ve Amele Ekonomisi Kolu olduğu 22'nci maddede belirtilmiştir. Genel Sekreter'in Siyasi Kol faaliyetlerini yöneteceği, partinin amaçlarının bu kol aracılığı ile takip edileceği 23'üncü maddede belirtilmiştir. Ayrıca bu maddede, Genel Sekreter'in Siyasi Kol aracılığı ile diğer kolların faaliyetlerini idare ve kontrol edeceği de vurgulanmak suretiyle bu teşkile diğer iş kollarına kıyasla daha üst seviyede bir hiyerarşik sorumluluk verilmiştir.

Matbuat ve Milli Tenvir Kolu'nun parti amaçlarını elde etmek maksadıyla neşriyat, konferans ve nutuklar düzenlemekle görevli olduğu 25'inci maddede ifade edilmiştir. Kültür Kolu'nun milli eğitim ve öğretim ile dini bilgilendirme alanında

[577] **A.g.e.**, s. 297-298.

görev yapacağı 26'ncı maddede, Köy İşleri Kolu ile ilgili hususlar ise 27'nci maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Köy İşleri Kolu'nun; ziraat işleri ve köylünün milli, zirai ve mali işlerinin yürütülmesinde rehberlik yapacağı hususu belirtilmiştir.

Amele ve Esnaf Ekonomisi Kolu'nun ise Kıbrıs Türk toplumunun iktisadi durumunun iyileştirilmesi ve bilhassa toplum refahının yükseltilmesini temin ederek, çeşitli iş kollarındaki amele ve sanatkârların menfaatlerinin elde edilmesine yönelik faaliyetleri takip ve icra edeceği 28'nci maddede belirtilmiştir.

Söz konusu kolların herhangi bir konuyu kendi aralarında koordine edebilecekleri ve anlaşılamayan durumlarda ise Genel Sekreter'e başvurabilecekleri ile ilgili hususlar 29'uncu maddede düzenlenmiştir. KMTHP'ye bağlı bütün teşkillerin faaliyetlerinin koordine edilmesi ve yapılan işlerin kontrolünün Düzenlenme ve Kontrol Heyeti marifetiyle olacağı ise 30'uncu maddede ifade edilmiştir.[578]

Düzenleme ve Kontrol Heyeti'nin görevleri 31'inci maddede aşağıdaki şöyle belirtilmiştir:[579] merkezin aldığı kararların şubeler tarafından sadakatle icra edilmesini takip ve kontrol etmek, partinin nizam ve talimatına tamamıyla uyulması ve muhtelif şubeler arasında lazım gelen iş birliğini teminine çalışmak, parti paralarının yatırıldığı banka çalışanlarından olmamak şartıyla tayin edilecek müfettişler aracılığıyla şubelere ait hesapları kontrol etmek, parti üyelerinin ve şubelerinin şikâyetlerini tahkik ve tetkik ederek bunlar hakkında son kararı vermek.

KMTHP Tüzüğünün 32'nci maddesinde parti gelirleri ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[580] Yapılan düzenlemeye göre parti gelirlerinin; üye kayıt ücreti olarak belirlenen 2 şilin duhuliye ücreti, kayıtlı üyelerin her 3 ayda bir ödeyecekleri 1 şilin aidat ücreti, rozet vb. malzemenin satışından elde edilecek gelirlerle tiyatro, müsamere gibi faaliyetlerden elde edilen para olduğu ifade edilmiştir.

Köy ve kaza veznedarlarının görevleri ile ilgili hususlar Tüzüğün 33 ve 34'üncü maddelerinde düzenlenmiş, 35'inci maddede ise genel merkez gelir

---

578 **A.g.e.**, s. 298-299.
579 Aynı yer.
580 Aynı yer.

kaynakları ile ayrıntılar yer almıştır.[581] Bu maddede; genel merkez gelir kaynağının kaza gelirlerinin yarısı olduğu, kaza veznedarlarının her 3 ayda bir gelirlerinin yarı tutarını genel merkez hesabına yatırması gerektiği, olağanüstü hallerde ise ihtiyaç duyulan para tutarının Düzenleme ve Kontrol Heyeti tarafından belirleneceği belirtilmiştir.

Veznedarların kasalarında bulunduracakları para miktarları ile ilgili esaslar 36'ncı maddede düzenlenmiştir.[582] Yapılan düzenlemeye göre, köy veznedarlarının 3 lira, kaza veznedarların ise 5 liradan fazla parayı kasalarında bulundurmamaları gerektiği, bu miktardan fazla olan paranın bankaya yatırılacağı belirtilmiştir. Bankadan para çekilmesi gereken hallerde ise sekreter, veznedar ve idare heyetinden belirlenen kişilerden oluşan heyetin birlikte para çekebileceği 37'nci maddede belirtilmiştir.[583]

Genel merkez veznedarının kasasında en fazla 10 lira bulundurabileceği, bu miktardan fazla parayı Lefkoşa'daki Türk Bankası'nda parti adına açılmış hesaba yatırılması gerektiği, bankadan para çekilmesi icap ettiği hallerde ise ancak Veznedar, Genel Sekreter ile heyet üyesinden bir kişinin birlikte bankadan para çekebileceği hususu 38'inci maddede belirtilmiştir.[584]

KMTHP'ye ait yıllık bilançonun, kaza idare heyetleri tarafından Genel Kongre tarihinden 1 ay önce merkeze gönderilmesi gerektiği ve gerekli kontroller yapıldıktan sonra Kongre'nin onayına sunulacağına dair esaslar 40'ıncı maddede, bütçede belirtilmeyen bir harcamanın yapılması halinde, bu harcamayı yapan kişinin doğrudan sorumlu olacağı, sorumlu kişinin ceza olarak söz konusu miktarı ödeyeceği ise 41'inci maddede belirtilmiştir.[585]

KMTHP'nin bütün gelir kaynaklarının parti amaçlarına hizmet için kullanılacağı, parti binası olarak kullanılan yerlere ait kira bedelleri, çalıştırılan personele yapılan maaş ödemeleri ile tazminat vb.nin parti hizmeti olarak addedileceği 42'nci maddede ifade edilmiştir.[586]

---

[581] Aynı yer.
[582] **A.g.e.**, s. 300.
[583] **A.g.e.**, s. 300-301.
[584] Aynı yer.
[585] Aynı yer.
[586] Aynı yer.

KMTHP Tüzüğünün 43 ilâ 48'inci maddelerini içeren bölümde ise disiplin ve parti içi düzen ile ilgili hususlar belirtilmiştir.[587] Herhangi bir parti üyesinin Tüzük kurallarına aykırı olarak hareket etmesi halinde; ihtar, şiddetli ihtar, geçici ihraç, partiden atılma hükümlerinden biri ile cezalandırılacakları 43'üncü maddede belirtilmiştir.

Parti Tüzüğünü ihlal eden kişiye yönelik suç tebliğ edildikten sonra söz konusu kişinin 1 hafta içinde bu duruma itiraz edebileceği, bu itirazın Düzenleme ve Kontrol Heyeti tarafından 15 gün içinde karara bağlanacağı hususu ise Tüzüğün 45'inci maddesinde ifade edilmiştir. Disiplinsizlik olayının parti kaza teşkilatının herhangi bir üyesi tarafından yapılması halinde ise cezai kararın İdare Heyeti ile birlikte Düzenleme ve Kontrol Heyeti tarafından verileceğine dair esas ise 46'ncı maddede düzenlenmiştir

Genel Kongre'nin disipline ait sorumlulukları, Düzenleme ve Kontrol Heyeti ile beraber İdare Heyeti tarafından yerine getirileceği 47'nci maddede belirtilmiştir. Herhangi bir kabahatle suçlanan üyenin kaza heyeti toplantılarına katılamayacağı ancak hakkında kesinleşmiş bir karar verilmeden önce kendisini savunma hakkı olacağı 48'inci maddede vurgulanmıştır.

KMTHP yönetiminin yapacağı görüşmeler ve bu görüşmelerde alınacak kararlar 49 ilâ 54'üncü maddeleri kapsayan bölümde düzenlenmiştir.[588] Parti toplantılarında bir sekreter tefrik edileceği, toplantıda görüşülen konuların bu sekreter tarafından kayıt altına alınacağı, bu kaydın toplantıya katılan tüm üyeler tarafından imzalanacağı 49'uncu maddede düzenlenmiştir.

Nisap ile ilgili hususlar ise 50'nci maddede ele alınmıştır. Bu maddeye göre İdare Meclisi toplantısı dâhil olmak üzere diğer heyet toplantılarında nisabın toplantıya katılan üye sayısının yarısından bir fazla olacağı, kararların da oy çokluğu ile alınacağı belirtilmiştir. Partinin gerek köy ve kaza umumi heyetleri toplantılarında gerekse Genel Kongre toplantısında içtima için belirlenen saatten yarım saat sonra hazır bulunacak üyenin nisap teşkil edeceği ve sonrasında müzakereye

[587] **A.g.e.**, s. 301-302.
[588] **A.g.e.**, s. 302-304.

başlanabileceği, söz konusu toplantılarda kararların hazır bulunan üyenin yarıdan bir fazlası ile alınacağı 51'inci maddede ifade edilmiştir.

Parti üyelerinin toplantılara katılmaması halinde uygulanacak yaptırım ile ilgili hususlar 52'nci maddede belirtilmiştir. Bu maddeye göre herhangi bir üyenin mazeretsiz olarak toplantılara 3 defa katılmaması halinde istifa etmiş sayılacağı, mazeret söz konusu olması halinde ise bunun toplantıdan önce Genel Sekretere bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Herhangi bir sebeple parti idare heyet üyelerinden birinin boşalması halinde ise olağan veya olağanüstü toplantılarda bu üye veya üyelerin yerine geçici olarak atama yapılabileceği hususu 53'üncü maddede düzenlenmiştir.

Genel Kongre toplantısı ile diğer toplantılardan en az 1 hafta önce, toplantı gündem maddelerinin de yer alacağı ilanın Türkçe bir gazetede, gazete olmaması halinde ise uygun bir haberleşme vasıtası ile ilan edilmesi gerektiği 54'ncü maddede belirtilmiştir.

KMTHP Tüzüğünün 55 ilâ 56'ıncı maddelerinde üye namzetliği ile ilgili hususlar ele alınmıştır.[589] Üyeliği teklif edilen bir kişinin adaylığı Genel Kongre tarafından onaylanmadıkça bu kişinin hiçbir sosyal ve genel hizmetlerde görev alamayacağı 55'inci maddede belirtilmiştir. Mahalli teşkiller tarafından üye namzetliğinin İdare Heyeti ile Düzenleme ve Kontrol Heyeti'nin beraber vereceği kararla onanabileceği ancak bu kişilerin görev aldıkları hizmetlerde parti ilkeleri doğrultusunda hareket edeceklerine dair esaslar ise 56'ncı maddede belirtilmiştir.

KMTHP Tüzüğünün 57 ilâ 60'ıncı maddeleri arasındaki bölüm mâli sorumluluklar ile ilgili hususlara yer verilmiştir.[590] Bu bölümde parti vazife ve sorumluluklarının ifası esnasındaki hatalı mali işlemlerle ilgili hususlar düzenlenmiştir. Buna göre her köy şubesi veznedarının 10 lira ve kaza merkezi veznedarının ise 50 lira olmak üzere kefalet verecekleri, bu kefaletlerin parti adına Lefkoşa'daki Türk Bankası'na yatırılacağı belirtilmiştir.

---

[589] Aynı yer.
[590] **A.g.e.**, s. 303-304.

KMTHP'nin kapatılması ile ilgili hususlar 60 ilâ 62'inci maddelerde düzenlenmiştir.[591] Bu maddede, partinin kapatılmasının Genel Kongre kararı ile olabileceği ve ancak bu kararın görüşüldüğü toplantıda hazır bulunan üyelerin üçte ikisinin oyu ile alınabileceği belirtilmiştir. Böyle bir kararın alınması halinde partinin sahip olduğu bütün sermayenin, Genel Kongre kararı olması şartıyla, milli amaçlar için kullanılacağı da vurgulanmıştır.

KMTHP mühürü ile ilgili hususlar Tüzüğün son maddesinde belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre, parti mührünün kırmızı zemin üzerinde "*Bozkurt*" başını ihtiva edeceği aynı zamanda "*Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi*" ibaresinin yazılı olacağı belirtilmiştir.[592]

KMTHP Tüzüğü incelendiğinde, KATAK Tüzüğüne göre daha ayrıntılı olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu durumu; KMTHP Tüzüğünün daha geniş bir zamanda hazırlanması ve tüm ayrıntıların dikkate alınması ile KATAK Tüzüğüne yönelik yapılan eleştirilerin de göz önüne alınmasından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir. İlave olarak KMTHP Tüzüğü ile etkili bir iç denetim sistemide tesis edilmiştir. Özellikle oluşturulan iş kolları vasıtasıyla parti hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik önemli bir düzenleme yapılmıştır. Yapılan düzenleme ile Siyasi Kol, diğer kollara nazaran hiyerarşik olarak daha üst bir statüye kavuşturulmuş, diğer kolların faaliyetlerini kontrol ve düzenleme yetkisi verilmiştir.

Parti Tüzüğünün kabul edildiği toplantıda aynı zamanda İdare Heyeti seçimi de yapılmıştır. Yapılan seçime göre İdare Heyeti şu kişilerden oluşmuştur: Dr. Fazıl Küçük, Ahmet Pertev (Emekli), Mehmet Münir (Eczacı), Siret Bahçeli (Tüccar), Faiz Kaymak (Emekli İlkokul Öğretmeni).[593]

İdare Heyeti kendi arasında yaptığı görev dağılımında ise; Dr. Fazıl Küçük Genel Sekreter, Siret Bahçeli ise Veznedar olarak belirlenmiştir. Aynı toplantıda alınan bir başka kararla İngiliz sömürge yönetimine partinin kurulduğunun bildirilmesi, hükümet tarafından partinin resmen tanınmasından sonra ise İdare

---

[591] Aynı yer.
[592] Aynı yer.
[593] KMTHP İdare Heyeti'nde görev alan kişiler arasında ismi geçen Faiz Kaymak'ın, KMTHP Karar Defteri'nde yer alan listede ismi geçmemektedir. KMTHP Karar Defteri'de ismi geçen kişilerin doğruluğu kesin olduğundan dolayı Mapolar'ın eserinde Faiz Kaymak'ın fazladan belirtildiği anlaşılmaktadır. Mapolar, **a.g.e.**, s. 289

Heyeti'ne Kıbrıs Türk toplum sorunlarını ilgilendiren aşağıdaki konular hakkında sömürge yönetimi ile müzakere yapma konusunda tam yetki verilmiştir:[594]

1. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı veya herhangi bir muhtar idare hiçbir şekilde kabul edilmeyecektir.

2. Hükümetteki bazı yüksek dereceli kadrolara Rumlardan atama yapılmış olmasının muhtar yönetim için atılmış bir adım olarak değerlendirilmektedir.Bu ve benzeri atamaların azınlık hukukuna zarar verdiği göz önüne alındığında herhangi muhtar idare şekli kabul edilmeyecektir.

3. Rum toplumunun "*Yunan Ortodoks*" olarak kabul edilen resmi ismi gibi Kıbrıs Türk toplumunun da Müslüman yerine "*Türk Müslüman*" olarak tanınması ve resmi yazışmalarda bu ifadenin kullanılması talep edilmektedir.

4. Aynı memlekette ve aynı idare altında yaşayan Rum toplumunda olduğu gibi Kıbrıs Türk toplumunun da müstakil bir dini lidere sahip olması için İngiliz sömürge yönetimi tarafından gerekli kanuni düzenleme yapılmalıdır.

5. Kıbrıs Türk toplumunun, Türkiye'deki ırkdaşları ve dindaşları gibi çağdaş bir Medeni Kanuna sahip olması için gerekli düzenleme yapılmalıdır.

6. Kıbrıs Türk gençlerinden, Türkiye'de hukuk öğretimini tamamlayanların adada avukatlık yapmalarına izin verilmemektedir. Bu sebepten dolayı Türkiye'de hukuk öğretimini tamamlayan Kıbrıs Türkleri adaya geri dönmemektedir. Bunun sonucu olarak Kıbrıs Türk toplumu aydın ve eğitimli sınıfı gün geçtikçe azalmaktadır. Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik durumu çocuklarını İngiltere ve sair yabancı ülkelere öğretim için göndermeye uygun olmadığından Kıbrıs Türk gençlerinin Türkiye'de alacakları hukuk öğretimi sonrasında Kıbrıs'ta avukatlık yapabilmelerine dair düzenleme yapılmalıdır.

KMTHP İdare Heyeti'nin, sömürge yönetiminden talep ettiği hususlar arasında Kıbrıs Türk toplumunun "*Türk Müslüman*" olarak kabul edilmesinin ve tüm resmi yazışmalarda bu ifadenin kullanılmasına yönelik ayrıntı daha önce gündeme getirilmemiş bir husustur. KMTHP yönetimi, bu taleple Kıbrıs Türk toplumunun

---

[594] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, s.1. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-VI; **FCO 141-2816-30, 31.**

milli bir varlık olduğunu bir kez daha ortaya koymuş, Genel Sekreter Dr. Fazıl Küçük'ün partinin kuruluş toplantısında yaptığı vurguda bu yolla resmiyet kazandırmıştır.

KMTHP Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, toplantıda alınan bu kararları içeren bir muhtırayı İngiliz sömürge yönetimine göndermiş ve Vali'nin uygun göreceği bir zamanda bu meseleler hakkında ayrıntılı bilgi vermek için randevu talep etmiştir.[595] Bununla birlikte aynı muhtıra; İngiltere Sömürgeler Bakanı'na, Avam Kamarası Sözcüsü'ne ve The Times yönetimine de gönderilmiştir.[596]

KMTHP yönetimi bir yandan bu girişimlerde bulunurken diğer yandan da Kıbrıs Türk toplumunun yeni kurulan parti hakkında bilgi sahibi olması için hazırlanan parti tüzüğünü 1 şilin karşılığında satışa çıkarmış,[597] parti tanıtımına katkıda bulunması amacıyla üzerinde parti amblemi olan ve Bozkurt resminin basılı olduğu 500 adet rozetin dağıtımına başlamış,[598] gazetelere verilen ilan ile Kıbrıs Türk toplumuna yönelik şu çağrıyı yapılmıştır: " *Milli Türk Halk partisine iltihak et. O senin malındır. Onu büyütmek mensup olduğun cemaate yapacağın en büyük hizmet olacaktır.*"[599]Yapılan çağrıda yeni kurulan siyasi partinin Kıbrıs Türk toplumunun malı olduğuna dair yapılan vurgu önemlidir. Çünkü KMTHP Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, kuruluş gününden itibaren yeni oluşumun hiçbir dış etki ile kurulmadığını ve Türk toplum ihtiyaçlarından doğduğunu ısrarla vurgulamıştır.

KMTHP yönetimi, "*Yaratacağız, Yapacağız, Yaşatacağız*" [600] parolası ile Kıbrıs Türk toplum siyasi hayatında yerini almaya yönelik bu girişimlerin ardından Kıbrıs genelinde teşkilatlanmak için yoğun bir faaliyete başlamıştır. KMTHP bu kapsamda; 14 Mayıs'ta Larnaka'da, 16 Mayıs'ta Lefkoşa kazasına bağlı Gönyeli ve Peristorana'da[601], 28 Mayıs'ta Limasol'da[602], 2 Temmuz'da ise Lefke[603] şubelerini

---

[595] **FCO 141-2816-29.**
[596] **FCO 141-2816-38.**
[597] **Halkın Sesi**, 22 Haziran 1944, s. 1.
[598] Dr. F.Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, s. 1.
[599] "İlan", **Halkın Sesi**, 11 Mayıs 1944, s. 1.
[600] "Larnaka'da kurulan Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi Münasebetiyle", **Halkın Sesi**, 22 Haziran 1944, s. 1.
[601] "Larnaka ve Tuzla halkının dikkat nazarına", **Halkın Sesi**, 25 Mayıs 1944, s. 1.
[602] "KMTHP Limasol'da", **Halkın Sesi**, 30 Mayıs 1944, s. 1.
[603] "KMT Halk Partisi Mağusa'da", **Halkın Sesi**, 6 Haziran 1944, s.1.

kurmuş, bir buçuk ay gibi kısa bir sürede kaza merkezlerinin tamamında teşkilatlanmasını tamamlamıştır.

KMTHP yönetimi bir yandan Kıbrıs Türk toplum nezdinde kendini tanıtmak ve siyasi gelişmelere doğrudan müdahil olmak amacıyla girişimlerini artırırken diğer yandan da KATAK yönetimi tarafından Kıbrıs Türk toplumunu böldüğü yönünde yapılan eleştirilere de maruz kalmıştır. KATAK yönetimi henüz bir yaşını doldurmuşken ikinci bir partinin kurulmuş olmasını birlik ve beraberliğin bozulmasına yönelik bir girişim olarak değerlendirmiş ve sürekli olarak bu yeni oluşumu eleştirmiştir. KMTHP'nin bu eleştirilere karşı geliştirdiği savunma mekanizması ise çoğunlukla; partinin kuruluş amacının ikilik yaratmak olmadığı, birlikte hareket edildiği takdirde Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi ve korunması konusunda daha başarılı olunacağı şeklinde olmuştur.[604]

Ancak buna rağmen iki siyasi örgüt arasında özellikle İngiliz sömürge yönetimi nezdinde tanınmaya yönelik yapılan mücadele 1944 ve 1945 yıllarında devam etmiştir. İngiliz sömürge yönetimi yetkilileri bu mücadelenin farkına varmışlardır. İngiliz sömürge yönetimi kendi aralarında yaptıkları yazışmada; yeni partinin KATAK'tan ayrılan Dr. Fazıl Küçük tarafından kurulduğu, KATAK'ın Türk toplumunu temsiliyet konusunda endişeli olduğu, özellikle 19 Mayıs, 29 Ekim gibi milli bayramların kutlanmasına yönelik organizasyonlarda bu iki örgütün önde olma mücadelesi verdikleri ifade edilmiştir.[605]

Ne var ki KMTHP, KATAK'ın varlığına rağmen kendisini Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olarak kabul etmiş ve gerek toplum sorunları gerekse Rumların Enosis girişimlerine karşı tepkilerini her fırsatta tek başına dile getirecek girişimlerde bulunmuştur. KMTHP yönetimi, İngiliz milletvekili John Parker'in Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına dair sözlerine ve adaya verilecek bir muhtariyete karşı tepkisini; İngiliz Parlamento Başkanı'na, İngiltere Başbakanı'na, Sömürgeler

[604] Kemal Bozkurt, "İki Parti Meselesi", **Halkın Sesi**, 13 Haziran 1944, s. 1.
[605] **FCO 141-2816-3,4**.

Bakanı'na ve The Times yönetimine birer protesto telgrafı göndererek göstermiştir.[606]

KMTHP yönetimi bu girişime ilave olarak tepkisini sömürge yönetimine bildirmek için aynı telgrafı Kıbrıs Valisi'ne de göndermiş ayrıca konu hakkında görüşmek için Vali'den randevu talep etmiştir. İngiliz sömürge yönetimi, KMTHP yönetiminin protesto telgrafına verdiği cevapta, "*…önerinin hükümet tarafından not edildiğini ve hatırda tutulacağını…*"[607] belirtmiş olmasına rağmen parti yönetiminin Vali'den talep ettiği randevunun kabul edilmediği bildirmiştir. İngiliz sömürge yönetimi, KMTHP'nin bu girişimini dikkate almamışsa da yine de açık bir kapı bırakmayı tercih etmiştir. İngiliz sömürge yönetimi bu kararı ile Kıbrıs Türk toplumunun iki siyasi örgütünden biri olan KMTHP'yi tamamen pasifize etmek istememiştir.

Kıbrıs'ın geleceğine yönelik gelişmelerin çok hızlı seyrettiği bir dönemde benzer fırsatlar sonraki günlerde de gündeme gelmiştir. İngiltere Sömürgeler Bakanı Özel Temsilcisi Sir Cosmo Parkinson'un Kıbrıs'ı ziyareti bu fırsatlardan biri olmuştur. Özel Temsilci'nin adayı ziyareti esnasında Kıbrıs Türk toplum sorunlarının aktarılması nasıl olacaktı ve bu sorumluluğu hangi siyasi örgüt veya örgütler üstlenecekti? Bu konuda Kıbrıs Türk siyasi ve meslek örgütleri arasında tam bir fikir birliği oluşmamıştır. KMTHP yönetimi, bu soruna çözüm bulabilmek maksadıyla bir toplantı planlamış, KATAK ile Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'ne birer davet mektubu göndermiştir.[608]

Kıbrıs Türk siyasi ve meslek örgütleri, Özel Temsilci'nin adaya yapacağı bu ziyaretin ne kadar öneminin farkına varmışlar ve sorunu ziyaret öncesinde çözmüşlerdir. Varılan anlaşmaya göre, Kıbrıs Türk toplum sorunlarını içeren ortak bir muhtıra hazırlanmış ve bu Özel Temsilci Sir Parkinson'a sunulmuştur.

---

[606] Dr. F.Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 30 Mayıs 1944; "Protesto", **Halkın Sesi**, 01 Haziran 1944; **FCO 141-2816-39**, KMTHP Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük tarafından İngiltere'ye gönderilen Telgraf.
[607] **FCO 141-2816-28**, (Koloni Sekreterinden KMTHP Sekreterine), No:S 28/43, 3 August 1944.
[608] **Dr. F. Küçük Vakfı**, KMTHP Karar Defteri, 9 Ağustos 1944.

KMTHP yönetimi koordinesinde hazırlanan muhtırada aşağıdaki hususlar yer almıştır:[609]

1. Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi, Enosis'e yönelik her türlü plana karşı çıkacaktır.

2. Kıbrıs'ta çoğunluk unsurunun azınlık üzerindeki etkisi kesindir. Kıbrıs Türkleri, Yunan işgali altında olan Türklerin[610] neler yaşadığını çok iyi bilmektedirler. Bu yüzden Yunanistan ile birleşme planı Kıbrıs Türkleri için felaket olacaktır.

3. İngiltere bir gün Kıbrıs'ın yönetimini geri vermeyi düşünürse ki bunun olacağına inanmıyoruz, eski ve geleneksel sahibi Türkiye'ye verildiği takdirde KMTHP dost ve müttefik İngiltere ile onun Kıbrıs'taki vatandaşlarının barış içinde yaşamalarını temin edecektir.

4. KMTHP, Kıbrıs için planlanan herhangi bir muhtar yönetim şekline karşıdır. Çünkü muhtar yönetimde siyasi ve ekonomik planlamalar yapılırken Türk toplumunun haklarının tam olarak gözetilmeyeceğine inanmaktadır.

5. KMTHP, İngiltere'nin Kıbrıs'a self government veya benzeri bir yönetim getirilmesi halinde çoğunluğa sahip Rum unsurunun Türk toplumunun hakları ve ayrıcalıkları üzerinde baskı oluşturma eğiliminde olacağını, Kıbrıs'ın yönetiminin İngiltere'ye verildiği günden bu yana sadakatinden şüphe olmayan Kıbrıs Türkleri, İngiltere'den bu politikayı yeniden gözden geçirmesini ümit etmektedir.

6. KMTHP, okullarda kullanılan "*Müslüman*" tabirinin kaldırılmasını bunun yerine tıpkı Rum Ortodokslarda olduğu gibi "*Türk Müslüman*" tabirinin kullanılması gerekliliğine inanmaktadır.

7. Kıbrıs Türk toplumunun dini lideri olan Müftü'nün toplum tarafından seçilmesini talep etmektedir.

8. Şer'iye mahkemeleri, Evkaf yöneticisinin emri altında olduğundan dolayı bağımsız değildirler. Bu durum düzeltilmelidir. Müftü, sömürge yönetimi kontrolünde olmamalıdır.

---

[609] **FCO 141-2816-18-19-20.**
[610] Batı Trakya'da yaşayan Türkler kastedilmektedir.

9. Kıbrıs Türk toplumuna uygulanan evlilik ve miras kanunu günün ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Kıbrıs Türk toplumu, halen uygulanan boşanma usulü ve çok eşlilik durumundan memnun değildir. Evlilik, boşanma ve ölüm sonrasında geride kalanların miras hakkı ile ailenin mal varlığının güvencesine yönelik yeni bir düzenlemenin yapılmasına ihtiyaç vardır. Kıbrıs Türk toplumu için vakit geçirilmeden çağdaş bir Medeni Kanun hazırlanmasını talep etmektedir.

10. Kıbrıs Türk toplumu, Evkaf İdaresi'nin kendi kontrolüne verilmesini istemektedir. Böyle bir düzenleme yapıldığı takdirde sömürge yönetiminin Evkaf'ın işleyişini denetlemesine izin vereceğini taahhüt etmektedir.

11. Kıbrıs Türk toplumu, Tali Mektepler Komisyonu'nun toplum tarafından seçilmesinin zorunlu olduğuna inanmaktadır.

12. Türk toplumunun ekonomik durumu çocuklarını İngiltere'ye gönderip hukuk öğretimi aldırmaya uygun değildir. Kıbrıs Türk toplumu Türkiye'deki hukuk fakültelerinden mezun olanların Kıbrıs'ta avukatlık yapabilmelerini engelleyen düzenlemenin kaldırılmasını istemektedir.

İngiliz Sömürgeler Bakanı Özel Temsilcisi Sir Parkinson, KMTHP yönetimini 23 Ağustos 1944 tarihinde kabul etmiştir. KMTHP yönetimini temsilen bu görüşmeye katılan Dr. Fazıl Küçük başkanlığındaki heyet, Türk toplum sorunlarını Özel Temsilci'ye iletmişler ve önceden hazırlanan muhtırayı kendisine vermişlerdir.[611] Özel Temsilci hazırlanan bu muhtırayı almış ancak herhangi bir taahhütte bulunmamıştır. KMTHP yönetimi, bu girişimine ilave olarak 18 Eylül 1944 tarihinde sömürge yönetimine gönderdiği protesto telgrafında, İslam Tali Mektepler İdare Heyeti'nin kararı ile öğretmenlerin bu okullara usulsüz olarak tayin edildiğinden duyduğu kaygıyı da ifade etmiştir.[612]

KMTHP yönetimi bu girişimlerle, İngiliz sömürge yönetimi nezdinde Kıbrıs Türk toplumunun tek temsilcisi olduğu yönünde algı yaratarak öne çıkmayı amaçlamıştır. Ancak KMTHP, kurulduğu günden itibaren özellikle KATAK ve KTÇB tarafından eleştirilmiştir. Kıbrıs Türk toplum ileri gelenleri, bu durumdan dolayı duyulan kaygıyı zaman zaman dile getirmiş, her iki örgütün birlikte hareket

[611] "Milli Parti heyetinin Sir Cosmo Parkinsonla mülakat", **Halkın Sesi**, 24 Ağustos 1944, s. 1.
[612] Dr. F. Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**.

etmesi gerektiğine dair beklentilerini ifade etmişlerdir.[613] Bu beklentilere yönelik ilk somut adımlar 1944 yılı Kasım ayında atılmıştır. Kıbrıs Türk İşçiler Birliği (KTİB) ve KTÇB yönetimi, KATAK ve KMTHP arasındaki bu mücadelenin Kıbrıs Türk toplumuna zarar verdiğini belirtmişler, bu iki siyasi örgütün birleşmesinin önemini vurgulamışlardır.[614]

Kıbrıs Türk toplum siyasi örgütlerinin birleşmesi gerektiğine dair bu düşüncenin altında yatan en önemli sebep, Rum toplumundaki tüm siyasi örgüt/partilerin[615] Enosis amacı doğrultusunda iş birliği ve birleşme kararı almaları olmuştur.[616]

KMTHP ilk Genel Kongresi 1945 yılının Ocak ayında düzenlenmiştir. Lefkoşa'daki merkez binada 18 Ocak 1945 tarihinde yapılan kongrede, parti tüzüğünün 8'inci maddesi amir hükmüne göre İdare Heyeti ile Düzenleme ve Kontrol Heyeti belirlenmiştir. Yapılan seçim sonucunda İdare Heyeti'ne şu kişiler seçilmiştir: Lefkoşa'dan İbrahim Hakkı, Muzaffer Gökmen, Foto Fevzi, Enver Samim, Gönyeli Köyü'nden Mustafa Çavuş Ali, Kazanafana Köyü'nden Fadıl Kalyoncu, Mağusa'dan Adem Hasan, Baf'tan Talat Taşer ve M. Cemal, Aydroniko Köyü'nden M.Remzi, Larnaka'dan Zeki Milyalı ve Mustafa Şevki. Düzenleme ve Kontrol Heyeti ise şu kişilerden oluşmuştur; Lefkoşa'dan Ahmet Pertev ve Faiz Kaymak, Siret Bahçeli, Mağusa'dan Hasan Ahmet ve Limasol'dan Cümbellizade. Yapılan bu seçimlerden sonra her iki heyet kendi arasında yaptığı seçimle partiyi temsil edecek kişileri belirlemişlerdir. Buna göre Dr. Fazıl Küçük Sekreter, Ahmet Pertev Sekreter Yardımcısı, Faiz Kaymak ise Veznedar olarak görevlendirilmişlerdir.[617]

KMTHP Genel Kongresi'nin yapılmasından sonra kaza teşkilatlarıda olağan toplantılarını yapmışlardır. Mağusa kazası parti teşkilatının bu kapsamda yapılan olağan toplantısında söz alan Dr. Fazıl Küçük, KMTHP'nin Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi için KATAK'ın yaptığı faaliyetlere ikinci bir cepheden

---

[613] "Yerinde Kararlar ve Teşebbüsler", **Halkın Sesi**, 20 Haziran 1944, s. 1.
[614] Kemal Deniz, " Türk Teşkilatları Hakkında Bitaraf Görüş II", **Söz**, 15 Son Teşrin 1944, s. 1-2.
[615] AKEL, Rum Milli Parti ve Sosyalist Parti.
[616] "Kıbrıs'taki Rum Siyasi Partiler Birleşmek Kararındadır", **Söz**, 17 Son Teşrin 1944, s. 1.
[617] "K.M.T. Halk Partisi Genel Kongresi toplandı", **Halkın Sesi**, 20 Ocak 1945, s. 1.

destek verdiğini belirtmiş, konuşmasını "*Var olsun Milli Parti*[618]*, yaşasın KATAK*"[619] sloganı ile bitirerek her iki siyasi örgütün birleşmesi yönündeki isteğini vurgulamıştır.

Kıbrıs Türk toplum siyasi örgütleri arasında 1944 yılında başlayan birleşme yönündeki bu düşünce 1945 yılı başlarında da devam etmiştir. Kıbrıs Türk toplumunda bu düşüncenin etkin bir şekilde devam ettiğine dair yayımlanan bir makalede; Kıbrıs Türk toplumunun varlığını korumak için halen 4 örgütün (KATAK, KMTHP, KTİBK, KTÇB) mevcut olduğu, bunlardan KTİBK ve KTÇB'nin meslek örgütleri olarak kurulduğu ve bunların daha çok meslek sorunlarının çözümüne yönelmelerine rağmen KATAK ve KMTHP'nin Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi için kurulmuş iki siyasi örgüt olduğu vurgulanmış, bu örgütlerin iş birliği halinde olmalarının zorunluluğu belirtilmiş ve yazı Kıbrıs Türk toplum sorunlarına biran önce bulabilmek için Türkiye'nin de desteğine ihtiyaç duyduğunu şu ifadelerle bitirmiştir:[620] "*…Kıbrıs Türkünün milli varlığını koruyacak çareleri birlikte düşünelim. Yanı başımızda dünyanın teşkilatçılığında benzeri olmayan anavatan Türkiye vardır. Bir lahza onları taklit niçin aklımıza gelmemektedir…*"

Kıbrıs Türk toplum örgütlerinin iş birliği yapmalarının zorunlu olduğuna dair bir başka açıklama da KMTHP Sekreteri tarafından yapılmıştır. KMTHP Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, Lefke şubesinin 11 Şubat 1945 tarihinde yaptığı 6 aylık olağan toplantısında yaptığı konuşmada, her kurumla iş birliği yapmak için girişimde bulunduklarını ifade ederek sürece destek vermiştir.[621] Aslında ani gelişen bu tutumun altındaki asıl sebep, daha önce belirtildiği gibi Rum siyasi örgütleri ile meslek kuruluşları arasında yapılan iş birliğidir. Bu durumun farkına varıldığı KMHTP yayın organı olan Halkın Sesi gazetesinde 1945 yılı Şubat ayında yayımlanan bir makalede de vurgulanmıştır.[622]

---

[618] Dönemin Kıbrıs Türk basını da dâhil olmak üzere Kıbrıs Türk tarihi ile ilgili eserlerde KMTHP ifadesi ile birlikte Milli Parti ve Halk Partisi ifadeleri de aynı maksatla kullanılmıştır.

[619] "K.M.T. Halk Partisi Mağusa Şubesinin altı aylı toplantısı", **Halkın Sesi**, 5 Ocak 1945, s. 1; "Milli Partinin İçtimaı", **Halkın Sesi**, 3 Şubat 1945, s. 1.

[620] Salih Türker, "Kıbrıs Türkünün Milli varlığını koruyacak nedir?", **Halkın Sesi**, 25 Ocak 1945, s. 2 (Salih Türker, Lefkoşa Türk Dülgerler Birliği Sekreteri'dir.)

[621] M. Zeki, Halluma, "K.M.T.H. Partisi kendi irade ve benliğine hâkim olan bu muhitte yıkılmamak üzere temelleri atmıştır", **Halkın Sesi**, 15 Şubat 1945, s. 1.

[622] "Türk Amele Birliklerinin münevver fikirlere şiddetle ihtiyacı vardır", **Halkın Sesi**,13 Şubat 1945, s. 1.

Ne var ki, Kıbrıs Türk toplum örgütlerinin iş birliği yapmalarının zorunlu olduğunun sıkça gündeme getirildiği bu dönemde örgütler arasındaki kutuplaşma daha da belirginleşmeye başlamıştır. Bu kutuplaşmada, KMTHP ve KTİB bir tarafta, KATAK ve KTÇB ise diğer tarafta yer almışlardır. Sanki işçi örgütü KMTHP yönetimine, çiftçi örgütü ise KATAK tarafında yer almaya başlamış, söz konusu partilerde bu meslek örgütlerinin siyasi temsilcisi rolünü üstlenmeye başlamışlardır. KTÇB Genel Sekreteri Kemal Denizer'in aynı zamanda KATAK yönetiminde yer almasının bu safın belirlenmesinde etkili olduğu söylenebilir.

KMTHP yönetimi, bu kapsamda yaptığı bir girişimle Kıbrıs Türk işçilerinin haklarını aramak için sömürge yönetimi ile görüşmüştür. KMTHP Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, İngiliz sömürge yönetimi iş komiseri ile yaptığı bu görüşmede; çeşitli iş kollarında çalışan Kıbrıs Türk işçisinin hükümet kadrolarında görevlendirilmesini, bunlardan ehliyetli olanların ise ustabaşı olarak terfi ettirilmesini talep etmiştir.[623] KMTHP yönetimi, benzer bir girişimi Türk çiftçi haklarının korunması için yapmıştır. KMTHP yönetimi genel toplantısında; sömürge yönetiminin yürürlüğe koymayı planladığı köylerde mahalli bir idare sisteminin kurulması projesinin Türk çiftçi haklarını korumayacağı ileri sürülmüş ve sömürge yönetimine bu konu ile ilgili bir protesto telgrafı gönderilmiştir.[624] KMTHP yönetimi, Kıbrıs Türk örgütleri arasındaki kutuplaşmaya rağmen böyle bir girişimde bulunarak örgütler arasındaki ayrılığın sonlandırılmasına yönelik önemli bir adım atmıştır.

Kıbrıs Türk toplum örgütleri arasında iş birliği yapılmasına yönelik düşünce ve girişimlerin olumlu sonuçları yılsonuna doğru görülmeye başlamıştır. Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu tarafından, 1945 yılı Aralık ayı başlarında, KATAK, KMTHP, KTÇB ve Muallimler Cemiyeti'ne gönderilen toplantı davetinde, Kıbrıs Türk toplum haklarının daha etkili savunulması için birlikte hareket edilmesi gerektiği belirtilmiş ve bu maksatla bir toplantının yapılacağı duyurulmuştur. KMTHP yönetimi kendi içinde yaptığı toplantıda yapılacak bu faaliyete katılım için Dr. Fazıl Küçük ile Ahmet Pertev'i görevlendirmiştir.[625]

---

[623] "İş Komiseri ile Uzun Mülakat", **Halkın Sesi,** 13 Mart 1945, s. 1.
[624] Köy Projesi ile getirilmek istenen sistemde, Türk ve Rumların ortak yaşadığı köylerde, nüfus oranına göre Köy Meclislerinin oluşturulması öngörülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. "K.M.T. Halk Partisi Genel Sekreterliğinden", **Halkın Sesi**, 4 Ağustos 1945, s. 1.
[625] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 10 Aralık 1945.

Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu tarafından organize edilen bu toplantı, 23 Aralık 1945 tarihinde Lefkoşa'da yapılmıştır. Bu toplantıda, ayrıntılarına daha sonra değinilecek olan Kıbrıs Türk toplumunu temsil eden 4 örgütün temsilcilerinin yer aldığı Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği (KTKB) kurulmuştur.[626]

Kıbrıs Türk toplumunu 1945 yılında ilgilendiren bir başka önemli gelişme ise Türkiye'nin Müttefik Devletler safında savaşa girmesi olmuştur. Kıbrıs Türk toplumu, Türkiye'nin 1945 yılı Şubat ayı sonlarına doğru müttefik devletler safında savaşa katılmasını sevinçle karşılamıştır. KMTHP yönetimi, Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya harp ilan etmesinden dolayı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderdiği telgrafta bu kararın Kıbrıs Türk toplumu tarafından sevinçle karşılandığı ve KMTHP'nin her türlü yardıma hazır olduğu belirtilmiştir.[627] Bu çağrı Kıbrıs Türk toplumunda öyle etkili olmuştur ki, Lefkoşa'nın tanınmış simalarından olan ve milliyetçi tavırları ile bilinen KMTHP üyesi Salim (Aziz) [628] adında bir kişi 28 Şubat 1945 tarihinde sömürge yönetimi sekreterine gönderdiği bir mektupta Türk ordusuna katılmak istediğini belirtmiştir. Sömürge yönetimi, KMTHP yönetimine gönderdiği cevapta isteğin kendileri için sorun teşkil etmediği bildirilmiştir.[629] KMTHP yönetimi, Cumurbaşkanı İsmet İnönü'ye ilettiği destek olma sözünü sonraki günlerde gerçekleştirmiştir. KMTHP yönetimi tarafından organize edilen Kızılay'a yardım kampanya çağrısında; Anavatan'ın harp halinde olduğu, herkese düşen vazifenin canı ve malı ile yardımda bulunması gerektiği belirtilmiştir.[630]

Bu kampanyaya katılım yıl boyunca devam etmiştir. Burada bir detay önemlidir. O da, Türkiye savaşa katıldıktan çok kısa bir süre sonra savaş sona ermiş olmasına rağmen yardım kampanyasının yıl boyunca devam etmesidir. Bu girişimin devam etmesinin arka planında KMTHP yönetiminin Türk Hükümeti tarafından

---

[626] "Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği kuruldu", **Halkın Sesi**, 24 Aralık 1945, s. 1.
[627] "K.M.Türk Halk Partisi Sekreterliğinden", **Halkın Sesi**, 26 Şubat 1945, s. 1.
[628] Salim Aziz, Lefkoşa'da bulunan Kıbrıs Türk Lisesi'nin Lapta'ya taşınmasından sonra sömürge yöneticileri tarafından Yunan muhacirlerin lise binasına yerleştirilmeleri ve muhacirlerin buraya Yunan bayrağını asmalarını protesto etmek için Lefkoşa merkezinde bulunan dükkânına büyük bir Türk bayrağı asması ile ünlenmiştir. Aynı zamanda Kıbrıs Komünist Partisi üyelerinden de olan Salim Aziz, 1940'lı yılların ortalarında, Lefkoşa Halkevi'ni kurmuş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'den Halkevi Kitaplığı için çok sayıda kitap temin etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşin, **a.g.e.**, s. 140; Mapolar, **a.g.e.**, s. 89 ve 144.
[629] **FCO 141-2816-14**, From Colonial Secretary to Comissioner of Nicosia (Lefkoşa Komiseri'nden Sömürge Sekreterine), No. S. 826/11, 5 March 1945.
[630] "Vatandaş", **Halkın Sesi**, 28 Şubat 1945, s. 1.

resmen tanınmasına yönelik bir politikası olduğu söylenebilir. Şöyle ki, daha önce belirtildiği üzere Türk Hükümeti Kıbrıs'a dönmeleri şartıyla Kıbrıs Türk gençlerinin Türkiye'deki üniversitelerde öğretim görmeleri projesinde tek muhatap olarak KATAK'ı kabul etmiştir. KMTHP yönetimi de bu ve benzeri girişimlerle Türk Hükümeti tarafından muhatap kabul edilmeyi ummuştur.

Türkiye'nin, Kıbrıs'ın egemenliğini elinde bulunduran İngiltere'nin safında savaşa girmesi Kıbrıs Türk toplumunda farklı bir beklentinin oluşmasına da sebep olmuştur. Çünkü Rumlar, İngiltere'nin müttefiki olan Yunanistan'ın Almanya tarafından işgal edilmesinin bir bedeli olarak savaş sonunda Enosis'in gerçekleşebileceği beklentisinde olmuşlardır. Şimdi de Türkiye, İngiltere ve müttefiklerinin safında savaş girmiştir. Kıbrıs Türkleri, bunun doğal bir sonucu olarak İngiltere'nin Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili olarak muhtariyet ile sonuçlanacak bir karar veremeyeceğini veya en azından Rumların Enosis beklentilerini kabul etmemesi için yapılan baskılara boyun eğmeyeceğini düşünmeye başlamışlardır. KMTHP Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, bu beklentinin bir sonucu olarak 28 Şubat 1945 tarihinde sömürge yönetimine yaptığı bir müracaat ile Kıbrıs Türklerinin Türk ordusu saflarında savaşa katılarak müttefiklerin zaferine katkıda bulunmak istediklerini belirtmiştir. Ancak sömürge yönetimi bu müracaata olumsuz cevap vermiş ve Kıbrıs Türklerinin savaş sırasında zaten Kıbrıs ordusunda görev yaparak Müttefik Devletlere destek verdiğini, Kıbrıs ordusunun ihtiyaç duyması halinde Kıbrıs Türklerinden de yardım isteyeceğini belirtmiştir.[631] Fakat savaşın çok kısa bir süre sonra bitmesi bu ve benzeri girişimleri sona erdirmiştir.

İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs'a ilişkin planları, 1946 yılında iyice belirginleşmeye başlamıştır. Bu durum hem Kıbrıs Türklerinin hem de Rumların daha örgütlü hareket etmelerine yol açmıştır. Kıbrıs Türk siyasi örgütleri ve meslek kuruluşları tarafından kurulan, ayrıntılarına daha sonra değinilecek olan KTKB ile ilgili gelişmeler 1946 yılının önemli olaylarındandır.

Kıbrıs Türk toplumunun gündemini bütün bir yıl boyunca KTKB ile ilgili gelişmeler oluşturmuştur. KTKB, yeni kurulmasına rağmen kurucu örgütler arasında bir türlü istenilen ahenk sağlanamamış ve sürekli olarak eleştirilmiştir.

---

[631] **FCO 141-2816-0,** Y.E., 28.2.45.

KMTHP yönetimi KTKB'ye yöneltilen bu eleştiriler karşısında yaptığı açıklamada; bütün örgütlere eşit mesafede olduğunu, Kıbrıs Türk toplum haklarının ancak birlik ve beraberlik ile kazanılabileceğini, Kıbrıs Türk köylüsünün kalkınmanın temel faktörü olduğunu, Kıbrıs Türk işçi alın terinin Türklerin enerjisi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve KATAK'ı da toplum sorunları üzerinde açıkça konuşacak, görüş ve düşüncelerini tartışacak, toplumun siyasal ve sosyal gelişme ile kalkınmasında savaşacak bir ülkü yoldaşı olarak nitelendirmiştir.[632]Fakat bu çağrıya rağmen KATAK ve KTÇB ile KMTHP ve KTİBK arasında bazı konularda[633] anlaşmazlık çıkmıştır.[634]

Kıbrıs Türk örgütleri, yaşanan tüm bu kutuplaşmaya rağmen önemli gelişmelerin yaşandığı zamanlarda düşündürücü bir şekilde birlikte hareket edilebilmiştir. KATAK ve KMTHP, belediye meclislerinde temsiliyet ile bazı belediye işlerinde hakkaniyetli davranılmadığına dair bir muhtırayı sömürge yönetimine göndermeyi kararlaştırmıştır. İngiliz sömürge yönetimine gönderilmesi kararlaştırılan bu muhtırada aşağıdaki hususlar ifade edilmiştir:[635]

1. Belediye meclislerinin siyasetle meşgul olmalarının kanunen men edilmesi, belediye başkan ve meclis üyelerinin sahip oldukları yetkiyi siyasi faaliyetlerde kullanmamaları,

2. Her 3 seçim döneminden birinde belediye başkanının Türk olması, diğer zamanlarda ise başkan yardımcısının Türk olması,

3. Başkâtip muavinin mutlak suretle Türk olması,

4. Belediyenin yapacağı bütün işlerde Türkçe ve Rumcanın birlikte kullanılması,

5. Belediye meclisinde alınan bütün kararlar için İngilizlerden müteşekkil bir istinaf mahkemesinin kurulması,

---

[632] "Kıbrıs Milli Türk Halk Partisinin yolu", **Halkın Sesi**, 2 Mart 1946, s. 1.
[633] Özellikle Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması ve Rumların Enosis girişimlerinin önlenmesi için bir heyetin Londra'ya gitmesi konusunda anlaşmazlık çıkmıştır.
[634] Fadıl(Fazıl) Küçük, "Zavallı Birlik ve Beraberlik", **Halkın Sesi**, 3 Mayıs 1946, s. 1.
[635] "Hali hazır Belediye Azaları ile Türk İşçiler Birliği, KMT Halk Partisi ve KATAK'ın müştereken Ekselans Valiye Belediye seçimleri hakkında göndermiş olduğu ariza", **Halkın Sesi**, 15 Mayıs 1946, s. 1.

6. Türk belediye azalarının, belediye meclislerinde Türkleri ilgilendiren meselelerin reddi halinde alınan bu kararları istinaf mahkemesine taşıyabilmesi.

İngiliz sömürge yönetimine gönderilen bu muhtıradan sonra Lefkoşa Türk İşçi Birliği koordinesinde yeni bir toplantı daha düzenlemiştir. Toplantıda sömürge yönetimine gönderilmesi planlanan bu muhtıraya istenilen cevabın alınmaması halinde Haziran ayında yapılacak belediye seçimlerine katılmama durumu da görüşülmüştür. Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyeleri, Mağusa, Baf, Larnaka, Girne ve Poli belediye meclisleri Türk üyeleri ve KMTHP Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük'ün katıldığı bu toplantıda aşağıdaki kararları içeren yeni muhtıranın sömürge valisine gönderilmesi kararlaştırılmıştır:[636]

1. Belediye meclisinin taraflı kararlarından sonra belediye seçimlerine katılmama kararının sömürge yönetiminin vereceği kararlar doğrultusunda değiştirilebileceği,

2. Daha önce sömürge yönetimine verilen muhtıranın birinci ve ikinci maddelerinin çıkarılmasına ve diğer maddelerin olduğu gibi bırakılmasına, 1 Haziran günü yapılacak olan belediye başkanlığı seçim toplantısına her kazanın Türk belediye azalarının katılmasına ve müteakiben valiye gönderilmek üzere birer kopyasının kaza komiserlerine verilmesine,

3. Lefkoşa'da tekrar seçim olsun veya olmasın gelecek birkaç ay zarfında hükümete verilen muhtıraya olumsuz cevap verildiği takdirde hazır bulunan bütün belediye azaların hepsinin istifa etmesine karar verilmiştir.

Fakat İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs Türk toplum temsilcileri tarafından gönderilen bu muhtıraya olumsuz cevap vermiştir.[637] Ne var ki, Kıbrıs Türkleri sömürge yönetiminin bu cevabı karşısında birlik halinde hareket etmeleri gerekirken bu tavrı sergilememişler, Baf Belediye Meclisi'ndeki 3 Türk üye daha önceden mutabık olunan kararın aksine yapılacak Belediye Meclisi seçimlerine katılma kararı almışlardır.[638]

---

[636] "Kıbrıs Türk Belediye Azalarının Toplantısı", **Halkın Sesi**, 2 Haziran 1946, s. 2.
[637] "Cevap geldi", **Halkın Sesi**, 29 Haziran 1946, s. 2.
[638] "Baf'ta Belediye seçimleri", **Halkın Sesi**, 17 Mayıs 1946, s.1.

Kıbrıs Türk toplum örgütleri kendi aralarında birlik ve beraberlik sağlama konusunda bir türlü anlaşama sağlanamazken, Rumların Enosis faaliyetleri olanca hızıyla devam etmiştir. KMTHP ve KTİBK, bu gelişme karşısında izlenecek politikanın bir an önce belirlenmesi maksadıyla bütün parti, kurum, kulüp temsilcileri ve belediye üyelerinin katılacağı bir toplantı düzenlemeye karar vermiştir.[639] Ancak sömürge yönetimi 15 Eylül 1946 tarihinde yapılması planlanan bu toplantıya izin vermemiştir.[640]

KMTHP yönetimi, sömürge yönetiminin bu kararı sonrasında Kıbrıs Türk toplum haklarının korunması maksadıyla acil bir toplantı yapılması için KATAK, KTÇB ve KTİBK yönetimlerine bir kez daha çağrı yapmıştır.[641] Ancak bu girişim de umulan sonuca ulaşmamış, bu çağrıya KATAK ve KTÇB tarafından olumsuz cevap verilmiştir.[642] KATAK ve KTÇB yönetimlerinin bu kararında, aynı zamanda KATAK İdare Heyeti'nde de bulunan KTÇB Genel Sekreteri Kemal Denizer'in etkisi olmuştur. KTÇB Genel Sekreteri, birliğin bir meslek örgütü olduğunu Kıbrıs Türk toplumu hakkında alınacak siyasi kararların daha geniş katılımlı olarak alınması gerektiğini savunmuş ve özellikle KTİBK'nın sol eğilimli bir örgüt olduğundan dolayı birleşme önerisine temkinli yaklaşmıştır.

KMTHP yönetimi, bu olumsuz cevaba rağmen, Rumların Enosis faaliyetleri protesto etmek maksadıyla 15 Aralık 1946 tarihinde Lefkoşa'da bir miting düzenlemiştir.[643]

KATAK Sekreterliği tarafından, KMTHP yönetimine 16 Aralık 1946 tarihinde gönderilen bir mektupta; Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili önemli gelişmelerin

---

639 "Önümüzdeki Pazar günkü toplantı", **Halkın Sesi**, 13 Eylül 1946, s. 2.

640 "KMT Halk Partisi ve KT İşçiler Birliği Genel Sekreterliğinden*",* **Halkın Sesi,** 15 Eylül 1946, s. 1.

641 "Türk partileri toplanıyor", **Halkın Sesi**, 6 Aralık 1946, s. 1.

642 "Katak ve T.Çiftçiler Birliği yine gelmediler*",* **Halkın Sesi**, 10 Aralık 1946, s. 1.

643 "*Sayın Kıbrıs Türkü*

Unutma ki yarınımız karanlıktır!

*Ekseriyetteki unsurun nasıl ve ne yorulmaz bir inatla ilhak için çalıştığını duyuyor ve görüyorsun. Daha fazla sessiz kalmak, bizimde onların isteklerine ortak olmamız demek değil midir? Hâlbuki muhtariyet olsun ilhak olsun yapılacak tek taraflı bir anayasa olsun asırlardan beri bu ada üzerinde devam eden beka ve varlığımıza bir tırpan hizmeti görecektir. İşte bütün bunları incelemek ve lazım gelen teşebbüsata girişmek için 15.12.1946 pazar günü ö.e. saat 11 de Bay Enver'in kahvesinde tertip edilecek büyük mitinge hepinizin iştiraki yine kendi davanızı müdafaa demek olacağından kasaba ve köy halkının isbatı vücut etmesi bir memleket borcudur. Varlığımızı gösterelim. Ölmediğimizi isbat edelim".*Ayrıntılı bilgi için bkz. "Sayın Kıbrıs Türkü", **Halkın Sesi**, 13 Aralık 1946, s. 1

yaşandığı, İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs'a dair yeni politikaları uygulamaya karar vermesinin arifesinde olduğu belirtilmiş ve "*…Türklerin haklarını sağlamak maksadıyla cemaatimiz namına yapılacak hareket hususunda istişarede bulunmak üzere..."* bir toplantı yapılmasını teklif etmiştir. [644]

KMTHP yönetimi, 18 Aralık 1946 tarihinde yaptığı toplantıda KATAK yönetiminin yapmış olduğu çağrıyı görüşmüş ve Lefkoşa'daki KATAK Evi'nde yapılacak toplantıya katılma kararı almıştır. Toplantıda, Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili gelişmeler ve Kıbrıs Türk toplumunun bu gelişmeler karşısında nasıl bir yol haritası izlemesi gerektiği görüşülmüştür. Bu toplantıdan çok kısa bir süre sonra Kıbrıs Türk toplumunun 4 örgütü (KMTHP, KATAK, KTİBK ve KTÇB) 1947 yılının ilk haftasında tekrar bir araya gelmiş ve toplum sorunları hakkında izlenecek müşterek bir program konusunda uzlaşmışlardır.[645]

İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs'ta uygulamayı planladığı muhtar yönetim öncesi adadaki toplumların temsilcilerinin katıldığı İstişare Meclisi'ni hayata geçirmiştir. İstişare Meclisi, Kıbrıs'ta uygulanacak siyasal sistemin esaslarını içeren anayasayı hazırlamakla görevlendirilmiştir. Kıbrıs'ta bu gelişmelerin yoğun olarak yaşandığı 1947 yılı Kıbrıs Türklerinin de siyasi örgütlü faaliyetleri açısından da önemli olaylara şahit olmuştur. Bu olaylardan birincisini, Kıbrıs Türk toplumunun 4 örgütünün birlikte hareket etmelerine yönelik aldığı karar teşkil etmiştir. Nitekim KMTHP ve diğer 3 örgüt yönetimi, 31 Mart 1947 tarihinde sömürge yönetimine gönderdikleri bir mektupta Kıbrıs Türk toplum sorunları ile ilgili hususlara yer vermiştir. İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs Türk örgütleri tarafından gönderilen bu mektubu aldığını ve toplum sorunları hakkında bilgi sahibi olduğunu Halkın Sesi gazetesine verdiği ilan ile duyurmuştur. [646]

Bu gelişme ile birlikte KMTHP yönetimi yapmış olduğu toplantı sonrasında, bütün örgütlerin katılacağı büyük bir mitingin Lefkoşa'da yapılmasını, mitingi müteakip Türkiye ve İngiltere'ye birer protesto telgrafı gönderilmesini ve

---

[644] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 18 Aralık 1946.
[645] "Son Toplantı", **Halkın Sesi**, 5 Ocak 1947, s. 1.
[646] **Halkın Sesi**, 27 Nisan 1947, s.1.

resmi görüşmeler yapmak maksadıyla 3 kişiden oluşan bir heyetin Türkiye ve İngiltere'ye gönderilmesine karar verilmiştir.[647]

KMTHP ve KATAK yönetimleri, Kıbrıs Türk toplum hakları söz konusu olduğunda artık birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Bu kapsamda her iki örgüt yönetimleri, Lefkoşa Belediyesi Meclisi'nin bazı Türk mahallelerine yönelik aldığı istimlâk kararını birlikte protesto etmişlerdir.[648]

Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri, iki örgüt arasındaki bu iş birliğinden memnun olduklarını ifade ederken,[649] Kıbrıs'ta muhtar bir yönetim planını hayata geçirmekle görevlendirilmiş olan Vali Lord Winster'in bu iş birliğinde etkisi olabileceği de dillendirilmiştir. Gerçektende sömürge yönetiminin çeşitli kademelerinde Kıbrıs Türklerini uzun yıllar temsil eden ve İngiliz yanlısı olan Mehmet Münir 1947 yılı Haziran ayında emekliye sevk edilmiş ve söz konusu kişinin döneminde ihmal edilen Kıbrıs Türk toplum haklarının artık gözetileceğine yönelik dolaylı bir mesajda verilmiştir.[650] İngiliz sömürge yönetiminin değerlendirmesine göre; ada nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturan Kıbrıs Türkleri arasındaki fikir ayrılıkları giderilmeli, Kıbrıs Türk toplumu birlik ve beraberlik içinde olmalı idi. Ancak bu şekilde Rumların Enosis emelleri engellenenbilir veya dizginlenebilirdi.

Kıbrıs Türk örgütleri arasındaki iş birliğinin en üst seviyeye çıktığı 1947 yılı sonlarına doğru, bu kez KMTHP ile KTÇB tarafından sömürge yönetimine gönderilen bir telgrafta Rumların faaliyeti aşağıdaki ifadelerle eleştirilmiştir:[651]

> "*KMTHP ve KTÇB, Rum İstişari Meclis azasının Kıbrıs'ın muhtariyeti hakkında verdikleri telgrafı şiddetle protesto ederler. Yarım asırdan beri Yunanistan işgalinde bulunan memalikte vuku gelen hadiseler kanlı hadiseler ve mal, can emniyetsizliğini tarih gösteriyor. Binaenaleyh Türk cemaati de Kıbrıs'ın böyle hadiselere sahne olmasını görmek istemediğinden muhtariyet yerine İngiliz idaresinin devamını tercih eder.*"

---

[647] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 5 Mart 1947.
[648] "KATAK ve KTMHP Genel Sekreterliğinden, Çağrı", **Halkın Sesi**, 4 Haziran 1947, s. 1.
[649] İrfan Hüseyin, "Yazmak Kâfi midir?", **Halkın Sesi**, 6 Aralık 1947, s. 1.
[650] "Bir istifa karşısında", **Halkın Sesi**, 27 Haziran 1947, s. 1.
[651] "KMT Halk Partisi ve T. Çiftçiler Birliğinin protestosu", **Halkın Sesi**, 11 Aralık 1947, s. 1; Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 10 Aralık 1947.

Kıbrıs Türk örgütleri, Rumların Enosis amaçlı faaliyetlerine karşı artık daha organize olmaya başlamışlardır. Nitekim Enosis veya muhtar yönetimi protesto etmek maksadıyla 28 Aralık 1947 tarihinde Lefkoşa'da yapılan mitinge bu 4 örgüt birlikte katılmışlardır.[652]

İngiltere'nin Kıbrıs'ta uygulamayı planladığı muhtar yönetim ile ilgili gelişmeler 1948 yılında Rumların girişimleri ile başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kıbrıs Türkleri, bu yılda da bir yandan toplum haklarının elde edilmesi için sömürge yönetimi nezdinde girişimlerine devam ederken diğer yanda ise Rumların Enosis faaliyetlerine karşı bir tutum sergilemişlerdir. Bu doğrultuda, KMTHP, KATAK, KTÇB, bütün kulüp ve kurumların katılımı ile muhtariyet ve Enosis karşıtı bir mitingi Lefkoşa'da düzenlemeye karar vermişlerdir.[653]

Lefkoşa'da, 28 Kasım 1948 tarihinde gerçekleştirilen ve çok sayıda kişinin katıldığı miting sonrasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Başbakan Hasan Saka'ya gönderilen telgrafta aşağıdaki hususlar ifade edilmiştir:[654]

> *"...Onbeş bin Türk oybirliği ile Rumların Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması talebini ve muhtariyeti reddetmeye karar vermiştir. İlhak ve otonominin Türk toplumunun yok edilmesiyle sonuçlanacağına inanmaktadır."*

Kıbrıs ile ilgili önemli gelişmeler 1949 yılında da yaşanmıştır. Rumlar, self determinasyon haklarını elde etmek için uluslararası girişimlerde bulunmaya karar vermişlerdir. Bunun için sömürge yönetimi başta olmak üzere Londra, Atina ve ABD'de önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kıbrıs Türkleri ise bu durum karşısında daha örgütlü olmanın gerekliliği doğrultusunda iş birliğine devam etmişlerdir.

KMTHP yönetimi, 16 Ocak 1949 tarihinde yaptığı olağan toplantısında 7 kişiden oluşan idare heyetini seçmiştir. İdare Heyeti'ne seçilenler şu kişilerden oluşmuştur:[655] Dr. Fazıl Küçük, Ahmet Pertev, Faiz Kaymak, Kazım Bedevi, eczacı

---

[652] "Pazar günkü miting", **Halkın Sesi**, 30Aralık 1947, s. 1.
[653] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 18 Kasım 1948.
[654] "Kıbrıs Uyuşmazlığı" (Zenon Stavrinides, Kıbrıs Uyuşmazlığı-Ulusal Kimlik ve Devlet Olgusu, adlı eserinden çeviri yazı dizisi),**Yeni Kıbrıs**, (Mart 1989), s. 30.
[655] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 16 Ocak 1949.

M. Münir[656] , Siret Bahçeli ve M. Kale. İdare Heyeti kendi arasında yaptığı toplantıda ise Dr. Fazıl Küçük Genel Sekreter olarak belirlenmiş, Ahmet Pertev Genel Sekreter Yardımcısı, Faiz Kaymak ise Veznedar olarak seçilmiştir.[657]

KMTHP'nin bu yönetimi, yıl sonuna doğru önemli kararlar almıştır. Bu kapsamda Kıbrıs'taki gelişmeleri Türkiye'deki yetkili makamlara anlatmak için 5 kişiden oluşan bir heyetin belirlenmesi için 13 Şubat 1949 tarihinde yapılan toplantıya bütün örgüt ve kurumlar davet edilmiştir.[658]

Kıbrıs Türk örgütleri arasında gelişen bu iş birliği ilk sonucunu 1949 yılı sonbaharında vermiştir. KMTHP yönetimi, 23 Ekim 1949 tarihinde KATAK ile birleşerek "*Kıbrıs Milli Türk Birliği Partisi*" adı altında yeniden teşkilatlanmıştır. Dr. Fazıl Küçük, oy çokluğuyla bu yeni siyasi örgütün başına getirilmiştir.[659]

Böylece Kıbrıs Türk toplumunun siyasi örgütlenmeleri 1943 yılında KATAK ile başlamış 1944 yılında KMTHP ile devam etmiş ve nihai olarak bu iki örgütün birleşmesi ile yeni bir döneme girmiştir. Kıbrıs Türk toplumunun siyasi deneyim kazandığı bu süreç çok önemli gelişmelere de şahit olmuştur. Bu süreç boyunca, büyük bir yıkımla sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı sona ermiş, savaş sonrası yeni bir dünya düzeni kurulmuş, bu yeni düzen doğrultusunda savaş öncesi sömürge toplumlarına self determinasyon hakkı tanınmaya başlanmıştır. İşte böyle kritik gelişmelerin olduğu bir dönemde azınlık durumunda olan Kıbrıs Türk toplum siyasi örgütleri birleşmek ve birlikte hareket etmeyi tercih etmişlerdir.

KMTHP, İngiliz yönetimi döneminde kurulan ikinci siyasi örgüt olmuştur. KMTHP, KATAK henüz siyasi hayatını tamamlamadan kurulmuş ve kurulduğundan itibaren Kıbrıs Türk toplumu siyasi hayatında ikilik yarattığından dolayı yoğun

---

[656] İngiliz sömürge yönetiminin adamı olan ve 1947 yılında "Sir" unvanı verildikten sonra emekli edilen M.Münir ile KMTHP İdare Heyeti'ne seçilen M.Münir aynı kişiler değildir. Kıbrıs'ta henüz Soyadı Kanunu yürürlüğe girmediğinden dolayı kişilerin isimlerinin başında baba isimleri kullanılmıştır. Büyük bir tesadüf eseri Kıbrıs Türk siyasi hayatında önemli görevler alan iki ayrı kişinin de isimleri Mehmet Münir (M. Münir) dir. Karışıklıklara yer verilmemesi için birçok kaynakta Halkçı kimliği önde olan M. Münir için isminin önüne Eczacı sıfatı konulmuştur.

[657] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 20 Ocak 1949.

[658] Dr. Fazıl Küçük Vakfı, **KMTHP Karar Defteri**, 13 Şubat 1949. (Toplantıya katılan örgüt ve kurumlar; Kıbrıs Okullarında Yetişenler Derneği, KATAK, KMTHP, KTÇB, Kardeş Ocağı, Türk Kulübü, Çetinkaya Spor Kulübü, Mağusa Türk Gücü, Larnaka Türk Spor Kulübü, Lefkoşa Türk Spor Kulübü, Lise Mezunları Derneği, Viktorya Lise mezunları Derneği, Larnaka Türk Ocağı temsilcileri)

[659] Demiray Doğansal, **Dr. Fazıl Küçük'ten Satır Araları**, Dr. Fazıl Küçük Vakfı Yayınları, Selen Ofset Ltd., Lefkoşa, 2011, s. XI.

eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak parti yönetiminin döneme uygun politikaları ile KATAK'ın Kıbrıs Türk toplumu siyasi isteklerini karşılamaktan uzak kalışı, KMTHP'nin hem toplum, hem sömürge yönetimi hem de Türkiye tarafından muhatap kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. Kıbrıs Türk toplumunun bu kabulünden sonra yapılacak en doğru hamle her iki siyasi örgütün birleşmesi yönünde olmuştur.

3. Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği (KTKB)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kıbrıs Türk toplumu, İkinci Dünya Savaşı esnasındaki siyasi örgütlenmesini KATAK ve KMTHP ile tecrübe etmiştir. Birer yıl ara ile kurulan bu iki siyasi örgüt Kıbrıs Türk toplum haklarını elde etmek için iki ayrı kulvarda aynı amaç için mücadele etmişse de çok fazla etkili olamamışlardır.

Kıbrıs Türk siyasi partileri ile işçi ve çiftçi meslek örgütleri, Rumların Enosis amacını gerçekleştirmek için daha organize hareket ettiklerinin farkına varmışlardır. Kıbrıs Türk siyasi partileri ile meslek örgütleri, bu farkına varış karşısında birlikte hareket etme kararı almışlardır.

Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu (KTİBK) yönetimi, Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını elde etmek maksadıyla daha etkili politikaları hayata geçirmek maksadıyla 1945 yılı Aralık ayında bir toplantı düzenlemeye karar vermiştir. Söz konusu toplantıya; KATAK, KMTHP, KTÇB ve Muallimler Cemiyeti davet edilmiştir. Yapılan bu çağrıya Muallimler Cemiyeti hariç diğer parti ve örgütler olumlu cevap vermişlerdir.[660]

KTÇB'nden M. Behçet ve Kemal Deniz, KTİBK'den Hasan Şaşmaz ve Vedat Zeki, KATAK'tan Nazif Demirer ve Hakkı Süleyman, KMTHP'nden ise Ahmet Pertev ile Dr. Fazıl Küçük'ün katıldığı toplantı 23 Aralık 1945 tarihinde Lefkoşa'daki KTİBK binasında yapılmıştır.[661]

---

[660] KTİB Kurumu Başkanı Hasan Şaşmaz, bu davetin reddedilmesi üzerine Muallimler Cemiyeti yönetimine 1945 yılı Aralık ayında yazdığı mektupta; Cemiyet'in 1939 yılı Kulüpler Kanunu'na göre kurulduğunu, bu kanuna göre muallimlerin haklarını aramasının mümkün olmadığını ancak birlik olunması halinde hem muallimlerin haklarının aranacağı hem de Kıbrıs Türk toplumunun mili davasını savunmada daha etkili olunacağını belirtmiş ve bu kararı bir kez daha gözden geçirmelerini tavsiye etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Servet Sami Dedeçay, **Kıbrıs'ta Türk İşçilerinin Sendika Kurma Faaliyetleri (1918-1959)**, Kıbrıs Postası Basımevi, Mağusa, 1981, s. 19.

[661] " Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği kuruldu", **Halkın Sesi**, 24 Aralık 1945, s. 1; "Türk İşçi Birlikleri ve Faydaları", **Söz**, 20 Aralık 1945, s. 1.

KTİBK Genel Sekreteri Hasan Şaşmaz toplantı açış konuşmasında; toplantının maksadını, Kıbrıs Türk toplumunun içinde bulunduğu zor şartları anlatmış ve ancak birlikte hareket edildiğinde sömürge yönetimi nezdinde yapılacak girişimlerde daha etkili olunabileceğini belirtmiştir. Daha sonra yapılan görüşmeler, yeni kurulacak örgüte verilecek isim hakkında olmuştur. Yapılan görüşmeler sonunda, yeni kurulacak örgüte Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği (KTKB) ismi verilmiş, örgütün yapılacak toplantılarına kurucu örgütlerden her birinin ayrı ayrı başkanlık etmesi kararlaştırılmıştır.[662]

Aynı toplantıda örgüt temsilcileri tarafından Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi ve korunması maksadıyla aşağıdaki kararlar da alınmıştır:[663]

> *"1.-70 bin kişiden müteşekkil Kıbrıs Türk Cemaati Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak teşebbüslerini şiddetle protesto eder.- metnini içeren telgrafın İngiltere Başbakanına, Dışişleri Bakanına, Muhafazakâr Parti Başkanı W. Churchill'e, Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarına, Avam Kamarası Başkanına, Liberal Parti Başkanına, Lordlar Kamarasına, Reuters Ajansına ve Anadolu Ajansına gönderilmesi,*
>
> *2. Dâhili cemaat işlerimizin halli için mahalli hükümet nezdinde sürat-i mümküne ile tatbikatta bulunması ve mülakat istenmesi,*
>
> *3. Dâhili cemaat işlerimiz cemaat menfaatına hal olunmadığı takdirde bütün mesaili hükümet nezdinde takip için münasip bir heyetin Londra'ya gönderilmesi,*
>
> *4. Londra'da(ki) Kıbrıslı Türklerin bir cemiyet kurmaları için Londra'da yaşayan Türklere müracaatta bulunulması,*
>
> *5. Birliğin teşekkülünün hükümete bildirilmesi,*
>
> *6. Birlik Sekreterliğine A. Pertev seçilmiştir."*

KTKB'nin ilk toplantısında alınan kararlar incelendiğinde öncelikle İngiliz siyasi parti, hükümet görevlileri ile İngiliz ve Türk haber ajanslarına Enosis'in protesto edildiğine dair bir telgraf gönderilmesine karar verilmiştir. Bu karar ile hem yeni kurulan siyasi örgütün varlığı duyurulmuş hem de KTKB'nin siyasi amaçlarından en önceliklisinin Enosis'nin kabul edilemez olduğunun mesajı verilmiştir. Bununla birlikte özellikle Kıbrıs Türklerinin Londra'da bir örgüt kurarak

---

[662] Dedeçay, **a.g.e.**, s. 33.
[663] Aynı yer.

siyasi mücadelelerini İngiltere'ye taşımalarına yönelik karar dikkat çekici olup böyle bir düşünce daha önce hiç gündeme getirilmemiştir.

KTKB, kuruluş toplantısında alınan kararlardan sonra birliğin kuruluşu ve amacını açıklayan aşağıdaki telgraf, Londra merkezli Reuters Ajansı ile Anadolu Ajansı'na gönderilmiştir:[664]

> *"Kıbrıs'taki bütün Türk partileri birleştiler. Birliğin gayesi bütün kuvvetleri bir araya toplayıp büyük bir gayretle cemaat haklarının müdafaasını tevcih etmektir. Şimdiden Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak teşebbüslerini şiddetle protesto etmiştir.*
>
> *28.12.1945"*

Kıbrıs Türk toplumunu temsilen kurulan bu yeni oluşum, kurucu örgütlerin tecrübelerinin de katkısıyla etkili girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Bu kapsamda kuruluş toplantısında alınan önemli kararlardan hemen sonra İngiltere ve Türkiye'deki haber ajanslarına gönderdiği telgrafla varlığını ilan etmiş, toplantıdan yaklaşık 2 hafta sonra ise sömürge yönetimi sekreterine aşağıdaki telgrafı göndermiştir:[665]

> *" Efendim,*
>
> *Yeni Miras ve Vasiyet Kanununun vaazından dolayı Türk cemaatinin teşekkürlerini yüksek vasıtanızla Asaletli Vali Hazretlerine arz etmek ve yakın bir zamanda Aile Kanunumuzun da şimdiki sosyal hayat şartlarımıza uygun bir tarzda izharını hükümetin nazarı mütalaaya alacağını cemaatimizin ümit etmekte olduğunu bildirmekle kesbi şeref eylerim.*
>
> *Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Sekreteri A. Pertev"*

Henüz tüzüğü bile hazırlanmamış olan KTKB yönetimi, Kıbrıs Türk toplum sorunları ile ilgili hazırladığı ve İngiliz sömürge yönetimine gönderdiği muhtırada şu hususları belirtmiştir:[666] Enosis veya herhangi bir muhtar yönetim kabul edilemez, Kıbrıs Türk toplumu için Medeni Kanun düzenlemesinin yapılmasına acil ihtiyaç vardır, Şer'iyye hâkimleri Evkaf yönetiminden bağımsız olmalıdırlar, Kıbrıs Türk halkı Müftü seçme hakkını tekrar kazanmalıdır, ilk ve ortaokullarda uygulanan "Kitapsız tedrisat" usulü derhal kaldırılmalıdır, lise mezunları İngiltere'deki

---

[664] "Kıbrıs Türk Kurumlar Kurulu Sekreterliğinden", **Söz**, 3 Ocak 1946, s. 2.

[665] "Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Toplantısı", **Söz**, 9 Ocak 1946, s.2; " KTKB Sekreterliğinden", **Halkın Sesi,** 9 Ocak 1946, s. 2.

[666] " KTKB Sekreterliğinden", **Halkın Sesi**, 29 Ocak 1946, s. 4; "Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Sekreterliğinden", **Söz**, 29 Ocak 1946, s. 2.

üniversitelere sınavsız olarak kabul edilmelidirler, lise mezunlarının geçici öğretmen olarak kadroya alınmalarına dair düzenleme yapılmalıdır, Türkiye'de hukuk öğretimi almış kişilere Kıbrıs'ta avukatlık yapabilme hakkı tanınmalıdır, belediye meclislerinin Kıbrıs Türk toplumu aleyhine olacak kararları Vali nezdinde veto edilebilmelidir, resmi yazışmalarda ve okullarda kullanılan "İslam" ifadesi yerine "Türk" ismi kullanılmalıdır, Londra'da yaşayan Kıbrıs Türklerinin girişimi ile "Türk Kulübü"nün kurulması sağlanmalıdır, 29 Ekim gününün resmi tatil olarak kabul edilmesi için girişimlerde bulunulmalıdır, yapılacak belediye meclisi seçimleri için KTKB'ni temsil eden 4 kurumda birer aday belirlenmelidir, bu taleplerin resmi makamlar tarafından dikkate alınmaması halinde belirlenecek bir heyet Londra'ya gönderilemelidir.

KTKB yönetimi tarafından Kıbrıs Valisi'ne gönderilen muhtıra oldukça kapsamlı olarak hazırlanmış Kıbrıs Türk toplum sorunlarının hemen hemen hepsine değinmiştir. Muhtırada Kıbrıs Türk okullarında yaşanan öğretmen sorununa yönelik çözüm önerisi ile özellikle çoğunluk unsurunun kontrolünde olan belediye meclislerinde alınan ve Kıbrıs Türk toplumu zararına olacak kararlara vali nezdinde istinaf edilmesi hususunun belirtilmesi de önemlidir.

KTBK'nin almış olduğu bu kapsamlı kararlardan sonra yeni örgüt ile ilgili bazı olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. KTİBK ve KMTHP bu kararların kesin olduğunu tüm Kıbrıs Türk örgüt temsilcilerinin katıldığı toplantıda alındığından dolayı kurucu örgütleri de bağlayacağını iddia ederken, KATAK yönetimi alınan bu kararların İdare Heyeti tarafından tekrar görüşüldükten sonra kesin kararın verilebileceğini açıklamış ve bu kararların sadece toplantıya katılan kişileri bağlayacağını ileri sürmüştür.[667]

Aynı şekilde KTÇB yönetimi de; KTKB'de temsilci olarak bulunan 2 kişinin tüm Kıbrıs toplum sorunları hakkında verilen kararlar hakkında kapsamlı bir bilgiye sahip olamayacağını, KTÇB'nin bir meslek kuruluşu olduğunu ve KTKB'deki temsilcilerin siyasi konularda fazla bilgili olmadığını, siyasi kararların KTÇB yönetimi tarafından görüşüldükten sonra verilmesi gerektiğini, yeni örgütün

[667]"KTKB Sekreterliğinden", **Halkın Sesi**, 3 Şubat 1946, s. 2.

kurulmasından beklenen muradın Kıbrıs Türk kurum ve örgütlerinin iş birliği yapmalarının olduğunu ileri sürmüştür.[668]

KTKB Sekreterliği, yapılan bu eleştiriler sonrasında 10 Şubat 1946 tarihinde bir toplantı düzenlemiş ve ileri sürülen çekinceleri bir karara bağlamayı planlamıştır. Ancak KATAK ve KTÇB temsilcileri, sadece 8 temsilci tarafından alınan ve tüm Kıbrıs Türk toplumunu bağlayacak bu kararların kapsayıcılığı konusundaki yetersizliğini eleştirmiş ve örgütün daha geniş katılımlı olmasını önermişlerdir. KTİBK temsilcisi, bu öneri üzerine kurucu örgütlerin KTKB'de temsil edecek üye sayısının 2'den 7'ye çıkarılmasını ve müteakip toplantının tüm örgütleri temsil eden 28 kişinin katılımı ile yapılmasını önermiştir. Bu öneri diğer temsilciler tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.[669]

KTKB'ne yönelik yapılan eleştirilere karşı yeni bir yapılanma kararlaştırılmış olmasına rağmen bu çatı örgütü kendisinden beklenilen etkinliği bir türlü göstermemiştir. Özellikle KTÇB yönetimi; kendi örgütünün siyasi amaçlardan ziyade mesleki hedeflerin elde edilmesine yönelik oluşturulduğunu, Kıbrıs Türk çiftçisinin Baf'tan Karpaz'a kadar geniş bir alanda yaşadığını ve çalıştığını, KTKB merkezinin Lefkoşa'da bulunmasından dolayı yapılacak toplantılara katılımın zor hatta imkânsız olduğunu, kendilerinin katılamayacağı toplantılarda alınacak kararlardan dolayı sorumluluk altına girmek istemediğini ileri sürmüş ve ilk yapacağı Genel Kongre'de bu durumun görüşülmesini kararlaştırmıştır.[670]

Nitekim KTÇB'nin 1946 yılı Nisan ayında yaptığı Dördüncü Genel Kongre'de, "*Adada Türk Kurumlar Birliği adı altında tam salahiyetli bir kurum kurulmasına taraftar olunmaması.*"[671] kararlaştırılmıştır.

KTÇB Genel Kongre'sinde alınan bu karar sonrası, KTİBK Genel Sekreteri tarafından KATAK Genel Sekreterliği'ne gönderilen bir yazıda; büyük özverilerle kurulan KTKB'nin, KATAK ve KTÇB'nin uzak kalmalarından dolayı dağılmasının

---

668 *"Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği mi yoksa Kıbrıs Türk Kurumlarının İş birliği mi Lazım?"*, **Söz**, 12 Mayıs 1946, s. 1.
669 "Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Sekreterliğinden", **Söz**, 13 Şubat 1946, s. 2.
670 Aynı haber.
671 "KTÇB Genel Sekreterliğinden", **Söz**, 28 Nisan 1946, s. 2.

söz konusu olduğu dolayısı derhal dört kurumun temsilcilerinin katılacağı bir toplantının yapılmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.[672]

Muhtemeldir ki, KTİBK'nin daveti ile yapılan bu toplantıda görüş farklılıkları giderilmiştir. Çünkü KTÇB yönetiminin Genel Kongresi'nde alınan karara rağmen katıldığı 1946 yılı Mayıs ayında yapılan toplantıda KTKB Tüzüğü kabul edilmiştir. Kuruluşundan yaklaşık 5 ay sonra kabul edilen örgüt tüzüğü 21 maddeden oluşmuştur.[673]

KTKB Tüzüğü'nün 1'inci maddesinde, örgütün adının "*Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği*" olduğu ve KTKB olarak anılacağı belirtilmiştir. KTKB'yi oluşturan örgütlerin ise; KATAK, KTÇB, KMTHP ve KTİBK olduğu ise 2'nci maddede ifade edilmiştir.

Örgütü oluşturan her birlik, parti ve kurumun serbestçe çalışacağı, yalnız Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren meselelerin KTKB tarafından çözüleceği 3'üncü maddede belirtilmiştir. Bu maddede yapılan düzenleme ile bir bakıma KTÇB'nin eleştirisine çözüm üretilmiştir.

KTKB'deki temsiliyet ile ilgili esaslar ise 4'üncü maddede düzenlenmiştir. Bu madde ile KTKB'de her kurucu örgütün tam yetkili olarak belirleyeceği 7'şer temsilciden oluşan 28 kişinin görev yapacağı hususu belirtilmiştir. Beşinci maddede ise toplantılara başkanlık etme ile ilgili hususlar ifade edilmiştir. Yapılan düzenlemede, toplantılara sıra ile başkanlık edileceği, yapılacak yazışmaları imzalamak yetkisinin sadece sekretere ait olduğu, sekreterin aksi bir durum olmadıkça bir sene boyunca görev yapacağı ve yazışma adresinin de sekreterin evi olacağı belirtilmiştir. Burada dikkat çekici olan husus, yeni kurulan örgütün çalışacağı bir binaya bile ihtiyaç duyulmamasıdır. KTKB Tüzüğünde bu yoksunluk sekreterin yaşadığı evin aynı zamanda örgütün yazışma adresinin olduğu belirtilmek suretiyle telafi edilmiştir.

KTKB kayıtlı yazıhanesinin, birliği oluşturan kurucu örgütlerin binaları olacağı 4'üncü maddede belirtilmiştir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere KTKB

---

[672] **MAAD, KTY 04-1946-20-01**, KTİBK'dan KATAK Genel Sekreterliğine gönderilen yazı, 2.4.1946. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-VII.

[673] H.Şaşmaz, " Çiftçiler Birliği Behçet Ef.nin "Söz"deki yazısına cevap VI , Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Anayasası", **Halkın Sesi**, 30 Mayıs 1946, s.1. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK- VIII.

sadece, Kıbrıs Türk toplum sorunlarının halli konusunda bir karar verilmesi icap eden hallerde bir araya gelecek 28 kişinin toplanıp karar alacakları bir mekanizma olarak düşünülmüş, tüzüğü olmasına rağmen bir örgütün tüzel kişiliğini temsil edecek bir bina ve bir arma vb. hususlar göz ardı edilmiştir.

KTKB Tüzüğünün 7'nci maddesinde örgütün hedefi ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. KTKB hedefinin; Kıbrıs dâhilinde tüm Türk toplumunun milli, iktisadi, sınai ve dini haklarını müdafaa etmenin tek amaç olduğu ifade edilmiştir. KTKB gelirlerinin 7'nci maddede ifade edilen hedefler doğrultusunda harcanacağına dair esaslar ise 8'inci maddede belirtilmiştir. Bu gelirin nasıl elde edileceği ise 9'uncu maddede düzenlenmiştir. Buna göre KTKB geliri; bu örgütü oluşturan her bir teşkilat tarafından verilen aylık 1'er lira aidata ilave olarak, yapılan temsiller ve dağıtılan rozetlerden elde edilen gelir ile birliğe yapılan yardımlardan oluşmuştur.

KTKB'nin kendi iç teşkilatlanması ile ilgili esaslar 10'uncu maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, birliği oluşturan 28 üye İdare Heyeti olarak kabul edilmiştir. Ayrıca aynı maddede, İdare Heyeti'nin de kendi içinden yapacağı seçimle bir seneliğine olmak üzere Sekreter, Veznedar ile 5 kişiden oluşan bir Hesap Teftiş Heyeti belirleyeceğina dair bir düzenlemede yapılmıştır. KTKB'yi oluşturan 4 örgütün, temsilcilerini her zaman değiştirebileceği ise 11'inci maddede belirtilmiştir.

KTKB'nin ilk kurulduğu dönemde gündeme gelen bir sorun 12'nci maddede esasa bağlanmıştır. Şöyle ki, KTKB'nin kurulduğu dönemde temsilcilerin almış olduğu kararların bu örgütü oluşturan diğer örgüt yönetim kademelerinde bir kez daha görüşülmesi ile ilgili sorun çözüme kavuşturulmuştur. Yapılan düzenleme ile KTKB'nin aldığı kararların birliği teşkil eden kurum/birlik/partilerin tetkik ve tasvibine tabi olmayacağı belirtilmiştir.

KTKB Tüzüğünün 13'üncü maddesi toplantı nisabı ile ilgili olarak düzenlenmiştir. Bu maddede, her kurumdan en az 4 üyenin iştiraki ile nisabın oluşacağı, aksi halde asgari bir hafta önceden olmamak kaydıyla yapılacak ikinci toplantıda bulunacak temsilci sayısına bakılmaksızın nisap sağlanmış kabul edileceği belirtilmiştir. Bu maddede yapılan düzenleme ile özellikle toplantılara katılmayarak karar alınmasını engellemeye yönelik bir düşüncenin oluşmasına izin verilmemiştir.

Tüzüğün 14'üncü maddesinde, kurucu 4 örgütten asgari 3'ünün varlığı devam ettiği müddetçe KTKB'nin siyasi hayatına devam edeceği belirtilmiştir. Birliği oluşturan 2 örgütün birlikten çekilmesi halinde ise KTKB'nin dağılmış kabul edileceği, böyle bir durumda birliğe ait bütün sermayenin Türk Lisesi ve Viktorya Kız Lisesi fakir öğrencilerine dağıtılacağı esasa bağlanmıştır.

Sekreter, Veznedar ve Hesap Teftiş Heyeti'nin istifası durumunda ise İdare Heyeti'nin bu görevlere başka kişileri atayacağı 15'inci maddede ifade edilmiştir. Sekreter'in görevleri ise 16'ncı maddede belirtilmiştir. Buna göre Sekreterin görevleri şu şekilde düzenlenmiştir: toplantılar öncesi çağrı yapmak, resmi makamlar ve kurumlar ile koordinasyonda bulunmak, karar defterini tutmak.

Veznedarın vazifeleri ise 17'nci maddede belirtilmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre veznedarın görevleri; örgütün gelir ve giderini gösteren hesap defterini tutmak, kasasında en fazla 5 lira para bulundurmak, fazla parayı Lefkoşa Türk Bankası'na kurum namına yatırmak, İdare Heyeti'nin kararı olmaksızın en fazla kasasındaki 5 lirayı harcamak, her yapılan masraf karşılığında bir makbuz almak ve aynı şekilde aldığı her para karşılığında makbuz vermek, yapılacak masrafların KTKB menfaatine olmaması halinde bu masraflardan sorumlu olmak.

Tüzüğün 18'inci maddesinde müfettişlerin görevleri ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre müfettişlerin vazifesi, gelir gider bilançosunu kontrol etmek ve İdare Heyeti'ne her 6 ayda bir rapor vermek olarak belirlenmiştir. KTKB Tüzüğünün değiştirilmesi ile ilgili esaslar 19'uncu maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre İdare Heyeti'nin ¾'nün isteği ile tüzükte değişiklik ve ilaveler yapılabileceği ifade edilmiştir.

Tüzüğün 20'nci maddesinde KTKB'nin bir mührü olacağı, bu mühürde Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği'nin ilk harflerinden oluşan "*KTKB*" sembolünün bulunacağı belirtilmiştir. Tüzüğün son maddesinde de, KTKB'nin kuruluş tarihinin "23.12.1945" olduğu ifade edilmiştir.

KTKB Tüzüğünden de anlaşılacağı üzere, yeni kurulan teşkilat tek başına bir yapı olmaktan ziyade parti/örgüt/kurumlar üstü özelliğe sahip çatı örgütü olarak yapılanmıştır. Ancak KTKB'nin Tüzükte belirlenen esasa rağmen kurucu örgütlerden bağımsız karar alması zor olmuştur. Nitekim KTKB tarafından sömürge yönetimine

verilen muhtırada da yer alan Londra'ya bir heyet gönderilmesi ve bu heyetin orada lobi faaliyetlerinde bulunması konusu sonraki günlerde bir türlü hayata geçirilememiştir. KTKB yönetimi, Rumların uzun zamandır etkili bir şekilde yaptıkları bu tür lobi faaliyetlerini bir an önce başlatmak ve Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi için destek aramak düşüncesini bu sebepten dolayı gerçekleştirememiş, bu görev için gerekli olan bütçe bir türlü oluşturulamamıştır.

KTKB'nin etkisizliği henüz kuruluşunun birinci yılı dolmadan ortaya çıkmaya başlamıştır. Kıbrıs Türk toplum ileri gelenleri de bu durumdan rahatsız olmuşlar ve KTKB'nin işlevini tekrar kazanabilmesi için KATAK yönetiminin biran önce teşebbüse geçmesi ve KMTHP, KTÇB ve KTİBK'nin bir araya gelerek bu örgütü ayağa kaldırması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.[674] Benzeri bir çağrı 1946 yılı Aralık ayında tekrar ifade edilmiştir. Yapılan çağrıda; Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi ve korunması için KTKB'nin faal hale gelmesinin elzem olduğu, bu konuda KATAK ve KTÇB'ye önemli görevler düştüğü vurgulanmıştır.[675]Yapılan çağrıların etkisinin şüpheli olduğu ancak Kıbrıs için planlanan muhtar yönetim öncesi politik hamlelerin hızla şekillendiği 1946 yılı sonlarında önemli bir gelişme yaşanmış ve KTKB yeniden toplanma kararı almıştır. Kurucu örgütler, KATAK'ın Lefkoşa'da bulunan binasında 23 Aralık 1946 tarihinde yaptıkları toplantıda, sömürge yönetimine verilmek üzere bir muhtıra üzerinde anlaşmışlardır. İngiliz sömürge yönetimine verilen muhtırada aşağıdaki hususlar yer almıştır:[676]

1. Müftülüğün ihyası ve yeni Müftü'nün cemaat tarafından seçilmesi,

2. Evkaf işleri üzerindeki hükümet denetiminin kaldırılması ve Evkaf'ın cemaat tarafından seçilecek bir komisyon tarafından idare olunması,

3. Şer'iye mahkemelerinin bağımsız olması ve giderlerinin genel bütçeye dâhil edilmesi,

---

[674] Salih Türker, "Kıbrıs Türk Kurumlar Birliğinin kurulması zaruridir", **Halkın Sesi**, 9 Kasım 1946, s. 2.
[675] "Kıbrıs'ta yaşayan 80.000 Türk'ün ölüm kalım davası", **Halkın Sesi,** 3 Aralık 1946, s. 1.
[676] "Cemiyetlerimiz Tarafından Birlik ve Beraberliğim ilk adımı atıldı", **Hürsöz**, 24 Aralık 1946, s. 1.

4. İlk ve Tali Mektep Komisyonlarının Rum mekteplerinin tabi olduğu kanuna göre teşkil edilmesi ve bu komisyonların Kıbrıs Türk toplumu tarafından seçilmesi için bir düzenleme yapılması,

5. Çağın gereklerine uygun bir Medeni Kanunun kabul edilerek yürürlüğe girmesi,

6. Başkanı Rum olan hükümet dairelerine yardımcı olarak Kıbrıs Türk bir memurun atanması, hükümet dairelerinde Kıbrıs Türklerine daha çok kadro verilmesi ve resmi yazışmalarda Türkçenin ihmal edilmemesi,

7. Belediyelerde münavebe ile Türklere başkanlık hakkı verilmesi,

8. Kıbrıs'ın idaresinin çoğunluk unsurunun kontrolüne verecek ve Kıbrıs Türk toplum haklarını tamamıyla koruyamayacak herhangi bir self government önerisine şiddetle karşı olduğunun bilinmesi,

9. Kıbrıs Türklerine Müslüman yerine Türk denilmesi,

10. Toplanması tasarlanan İstişare Meclisi'nde Türk halkının ve bilhassa kurumların hakkıyla temsil edilmesi.

Kıbrıs Türk toplumunun lokomotif örgütleri arasında yaşanan fikir ayrılıklarının sona ermesi ve sömürge yönetimine bir muhtıra vermesi Kıbrıs Türk toplumunda da umutların tekrar yeşermesine yol açmıştır. KTKB'yi oluşturan dört kurucu örgüt 1947 yılı Ocak ayında yaptıkları toplantıda, toplum sorunlarının çözülmesi için müşterek bir program çerçevesinde çalışmayı kararlaştırmışlardır.[677]

Bu kararın alındığı dönemde, Rum Milli Partisi tarafından 1947 yılı Şubat ayında Londra'ya gönderilen bir heyet tüm Kıbrıs halkı adına Enosis girişimlerinde bulunmuştur. KTKB yönetimi, Rum heyetinin bu girişimini İngiltere Başbakanı ve Sömürgeler Bakanı'na bir protesto telgrafı göndererek protesto etmiştir.[678]

KTKB yönetimi, bir taraftan Rumların Enosis girişimlerini Kıbrıs Türk toplumu adına protesto ederken diğer taraftan da sömürge yönetimini toplum

---

[677] "Son Toplantı", **Halkın Sesi**, 5 Ocak 1947, s.1.

[678] "Kıbrıs Türk Kurumlarının protestosu", **Hürsöz**, 15 Şubat 1947, s. 1.
"*Londra'daki heyetin bütün Kıbrıs halkını temsil eylediği hakkında Rum Milli Partisi tarafından yapılan iddiayı Kıbrıs Türkleri adına olarak protesto ederiz.*
M.İzzet/KATAK Başkanı, Dr. Küçük/KMTHP Sekreteri, Adnan Özdemir/KTİB Kurumu, Genel Sekreteri, Sami Hıfzı/ KTÇB Sekreteri."

sorunları hakkında bilgilendirmeye devam etmiştir. KTKB yönetimi, İngiltere'nin Kıbrıs'ın idari yapısını değiştirmeye yönelik girişimlerini artırdığı bir dönemde Kıbrıs Valisi'ne gönderdiği bir mektupta Kıbrıs Türk toplumunun beklentilerini ifade etmiştir. Kıbrıs Valisi'ne gönderilen mektupta, 1945 yılı Aralık ayında bildirilen toplum sorunlarına ilave olarak şu hususlarda düzenlemeler yapılması istenmiştir:[679] Belediye Kanunu'nda yapılacak düzenlemeyle belediye başkanı Rum olan kazalarda yardımcısının Türk olması, belediye meclisi Türk üyelerinin katılmadıkları kararları Vali'nin vetosuna sunabilmeleri, Kıbrıs Türkleri için "Müslüman" yerine "Türk" ifadesinin kullanılması, Kıbrıs için planlanan yeni meşruti yönetimin esasları belirlenirken Kıbrıs Türk toplumunun da görüşlerinin alınması.

KTKB'nin bu ve benzeri girişimleri diğer örgütlerin yaptıklarından farklı olmamıştır. Kurucu örgütler ne yapıyorsa aynısı KTKB tarafındanda tekrarlanmıştır. Hâlbuki KTKB'nin kuruluşundan güdülen maksat, kurucu örgütlerin yaptıklarında daha farklı ve etkili bir politika izlenmesi olarak planlanmıştır. Kıbrıs Türk toplum liderleri arasında çok kısa bir süre sonra yer alacak olan Raif Rauf Denktaş, Hür Söz gazetesinde yayımlanan makalesinde; KTKB'nin Kıbrıs Türk toplumu tarafından yeteri kadar desteklenmediğini, kurucu örgütlerin iyi niyet ile birbirlerine yaklaşıp anlaşmalarının şart olduğunu, ancak bu yapıldığı takdirde Kıbrıs Türk halkının bu oluşumu destekleyeceğini belirtmiştir.[680]

Ne var ki KTKB yönetimi, bu uyarıya rağmen Kıbrıs'ın geleceğine dair kararların alınacağı günlerin arifesinde kendisinden beklenen etkili girişimleri yapamamıştır. KTKB yönetiminin icraatlarından ziyade, kurucu örgütlerinin kendi başlarına yaptıkları girişimler daha etkili olmuştur. Öyle ki, İngiliz sömürge yönetimi bile Kıbrıs Türk toplumunu temsilen KTKB'yi muhatap kabul etmemiş, yeni kurulan bu birliği resmi olarak tanımamıştır.[681] KTKB, şartların zorlaması ile kurulmuşsa da Kıbrıs Türk toplumunun beklentilerini karşılamaktan uzak kalmıştır.

Kıbrıs Türk toplumunun İkinci Dünya Savaşı sırasında kurduğu bu 3 siyasi örgüt, uzun süre siyasi yaşamın askıya alınmasından sonra hayata geçirilmiştir. İngiliz sömürge yönetiminin, özellikle KATAK'ın kuruluşu aşamasında

---

[679] "Birleşmiş Türk Kurumlarının Ekselans Valiye Gönderdikleri Ariza", **Hürsöz**, 18 Nisan 1947, s. 1.
[680] R.Rauf Denktaş, " Kurumlarımıza açık mektup", **Hürsöz**, 30 Nisan 1947, s. 1.
[681] Dedeçay, **a.g.e.,** s. 21.

önemli desteği olduğuna dair iddiaların gerçeklik payı olabilir. KATAK ile KMTHP ve KTKB yönetimleri, Kıbrıs Türk toplum sorunlarını ve Rumların Enosis girişimlerine karşı kısır da olsa politikalar üreterek bunları icra etmişlerdir.

Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki siyasi örgütlü faaliyetlerinin en önemli özellikleri; tüm siyasi örgütlenmelerinin bir tüzüğe sahip olması, hiyerarşik karar alma mekanizmaları ve bu kararları hayata geçirebilecek bütçelerinin bulunmasıyla Kıbrıs genelinde teşkilatlanma girişimleridir. Kıbrıs Türklerinin önceki yıllardaki siyasi örgütlenme faaliyetleri bu tarzda olmamış, daha ziyade çekirdek düzeyde kalmıştır. Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerinin daha orgnize olmasının doğal bir sonucu olarak örgüt amaçları hem geniş kitlelere ulaşabilmiş ve bu kitlelerin desteğini daha somut bir şekilde alabilmiş hem de bu amaçların elde edilmesine yönelik etkin faaliyetlerde bulunulmuştur. Kıbrıs Türklerinin ilk kez deneyimlediği bu tecrübeler, Kıbrıs sorununun daha belirgin olarak ortaya çıktığı 1950'li yıllarından başından itibaren yapılan siyasi örgütlenmelerin daha etkili olmasını sağlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS TÜRKLERİNİN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ (1946–1960)

Kıbrıs Türkleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra daha etkili siyasi örgütlenme faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu etkili örgütlenme faaliyetlerinin altında yatan ana sebep ise savaş sonrasındaki konjoktürel gelişmeler olmuştur.

Savaş sonrasındaki konjoktürel gelişmeler, doğal olarak İngiltere ve Türkiye'nin Kıbrıs politikaları ile Rumların Enosis faaliyetlerine doğrudan etki etmiştir. Söz konusu bu gelişmelerin Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme sürecinde dikkate alınması gereken ana faktörler olduğu söylenebilir.

A. İngiltere'nin Kıbrıs Politikası

İngiliz Hükümeti, İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen koşullarında etkisiyle Kıbrıs politikasını tekrar gözden geçirmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs politikasını tekrar değerlendirilmesine sebep olan etkenler; savaş sonrasında kurulan yenidünya düzeni, SSCB'nin Doğu Akdeniz'e yönelik emperyalist politikaları ve komünizm ile İngiltere'nin içinde bulunduğu ekonomik durum olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, etkileri 20. yüzyılın sonlarına kadar devam edecek olan iki kutuplu yenidünya düzeni kurulmaya başlanmıştır. Bu tarihe kadar küresel politikaları belirleyen Avrupa'nın güçlü devletleri Almanya, İngiltere ve Fransa savaş sonunda tam bir yıkıma uğramışlar, onların yerini iki başat güç almıştır. Bir yanda Batı Bloğunu temsil eden ve savaş boyunca Almanya'nın saldırılarına karşı direnmesi için SSCB'ye 11 milyon dolar askeri yardım[682] yapan kapitalist ABD diğer yanda ise Doğu Bloğunu temsil eden komünist SSCB.

SSCB aslında 1940'lı yılların başından itibaren genişleme politikalarına hız vermiş, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki etkinliğini artıracak girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Ancak SSCB, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da egemen güç olan İngiltere'yi sürekli olarak karşısında bulmuştur. SSCB'nin genişleme politikaları, ancak İngiltere'nin bölgeden atılması veya etkisiz hale getirilmesi

[682] Julius William Pratt, **A History of United States Foreign Policy**, Second Edition, Prentice- Hall. Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1955, s. 415.

sonucu hayata geçebilirdi. Bunun için İngiltere'nin bu bölgede kurmuş olduğu yönetim zayıflatılarak hassasiyet yaratılmalı idi. Bu politikayı kolaylaştıracak faktörlerden biri de Moskova'da komünizm ideolojisi ile yetiştirilen ajanlar olmuştur.

SSCB daha savaşın başında yetiştirdiği bu ajanları Doğu Akdeniz'deki kritik yerlere göndermiştir. Moskova'da yetişen bu kişiler yaşadıkları veya görev yaptıkları yerlerde komünizm propagandası yaparak siyasi ortamı etkilemişler, Sovyet politikalarının uygulanmasını kolaylaştırıcı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu yerlerden biri de Kıbrıs olmuştur.[683] SSCB'ye giden Rumlar, Moskova'daki eğitimlerini tamamladıktan sonra adaya geri dönmüşler ve buradaki siyasi faaliyetlerin şekillendirilmesinde önemli rol oynamışlardır.[684]

İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs'taki komünist ajanların faaliyetlerinin daha 1940'lı yılların başında farkına varmış ve bunlara karşı tedbirler almakta gecikmemiştir. Bu tedbirler kapsamında; komünizm propagandasının temel araçlarından biri olan basına sansür uygulanmış, Kıbrıs'taki işsizlik durumu yakından takip edilmiş ve komünist ajanların işsiz kişilere yönelik etkilerinin var olup olmadığı sürekli izlenmiştir.[685]

Bununla birlikte İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs'taki komünist etkiyi azaltmak için 1931 isyanından sonra yürürlüğe giren kanun gereğince yasaklanan Yunan bayrağı taşımak ve Enosis sloganı atmak gibi milliyetçi eylemlere karşı daha toleranslı davranmaya başlamıştır. İngiltere, bu tedbirlere ilave olarak Kıbrıs'taki komünist faaliyetleri daha kolay kontrol edebilmek amacıyla adında komünist ibaresi olmamasına rağmen bu ideolojiyi ilke edinen Çalışan Halkın İlerici Partisi (Anorthotikon Komma Ergazomenou Laou/AKEL) isimli siyasi örgütün 1941 yılında kurulmasına da izin vermiştir.[686]

---

[683] **FCO 141-2677-208**, Report by the Departman of the Balkan Counter Intellingence Section (Balkan Karşı İstihbarat Departmanı'nın Raporu), H.Q.Land Forces, Greece, 7th June 1945.
[684] Fahir Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1963, s. 5.
[685] **MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge**, Kyrenia Police Center (Girne Polis Karakolu), Secret, 14th December 1939. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-IX; **MAAD**, Colonial Secretary's Office Cyprus (Sömürge Sekreterliği Kıbrıs Bürosu), C.S. 16.9.1939, Secret.
[686] Katsuridis,**a.g.e.**, s. 286.

Savaş sonrası dönemde kurulan yeni düzende saflar belirginleşmeye başlamıştır. İngiltere, galip devletler arasında olmasına rağmen savaşın olumsuz etkilerini oldukça fazla hissetmiştir. Savaş sonunda İngiltere'de hükümet değişikliği olmuştur. Savaş dönemi politikalarını belirleyen muhafazakâr Winston Churchill'in başkanlığındaki koalisyon hükümeti yerini Clement Attlee'nin başkanlığındaki İşçi Partisi'ne bırakmıştır. İşçi Partisi, 26 Temmuz 1945 tarihinde güvenoyu alarak yeni hükümeti kurmuştur. İşçi Partisi'nin göreve gelmesinden hemen sonra bir açıklama yapan Sömürgeler Bakan Yardımcısı Sir A.J. Dawe, Kıbrıs ile ilgili olarak takip edilecek politikayı aşağıdaki gibi açıklamıştır:[687]

> "*… Koloniler Bakanlığı olarak bizim görüşümüz, tarihsel olarak Yunanistan'ın Kıbrıs'ta bir hakkı olamayacağı ve Kıbrıs Sorunu diye bir sorunun var olmadığı yolundadır. Bizim genel politikamız, İngiliz İmparatorluğu'nun tasfiye edilmesini düşünmediğini belirten Başbakanın (Churchill) çizgisiyle aynı doğrultudadır…"*

İngiltere, savaş sonrası dönemde etkinlik mücadelesine sahne olan Doğu Akdeniz'deki üstünlüğünü kaybetmek istememiştir. Bu üstünlüğün muhafazası ise Mısır ve Süveyş'te bulunan İngiliz askeri üsler ile mandatörlük görevinden dolayı Filistin'deki varlığı ve bu yerleri kontrol eden bölgedeki tek İngiliz toprağı olan Kıbrıs'a bağlı olduğu değerlendirilmiştir.

İşçi Partisi, savaşın sona ermesinden sonra Kıbrıs konusunda izlenecek politikanın askeri boyutunu öğrenebilmek için Genelkurmay Başkanlığı'na bir rapor hazırlatmıştır. Genelkurmay Başkanlığı tarafından 5 Eylül 1945 tarihinde hazırlanan ve Hükmet'e sunulan raporda özet olarak; bölgede İngiliz egemenliğinde kalan tek toprak parçasının Kıbrıs olduğu, Kıbrıs'ın antlaşmaların her türlü kısıtlayıcı etkisinden uzak ve genel savunma planları içinde gerekli önlemlerin alınabileceği tek yer olduğu, Mısır ve Filistin'deki İngiliz çıkarları ile İran ve Irak'taki petrol üretim alanlarına karşı olabilecek tehditlere karşı güvenli bir bölgede bulunduğu, ayrıca Sovyetlerin etkinliklerini güneye doğru kaydırmalarını geciktirebilecek bir konumda olduğu, ortaya çıkacak başka seçenekleri tam olarak bilmeden Kıbrıs'ın İngiliz egemenliği altında tutulmasının önemine vurgu yapılmıştır.[688]

---

[687] Gürel,**a.g.e**., C. II, s. 34**.**

[688] **A.g.e.,** C.II, s. 37-38**.**

İşçi Partisi Dışişleri Bakanı Bevin, askerlerin hazırlamış olduğu rapora itiraz etmiş ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilebileceğini ileri sürmüştür. Kıbrıs konusunda Dışişleri Bakanı ile fikir ayrılığı yaşayan Sömürgeler Bakanı ise buna bir kez daha karşı çıkmıştır. Dışişleri Bakanı, yetersiz bulduğu Kıbrıs raporunu tekrar değerlendirmesi için geri göndermiştir.[689]

Genelkurmay Başkanlığı tarafından yeniden hazırlanan Kıbrıs raporunda bir önceki değerlendirmeye bağlı kalınmış ve özet olarak; Doğu Akdeniz'deki tek İngiliz toprağından vazgeçilmesi halinde Türkiye, Yunanistan ve Yunan Adaları bölgesine Rus sızmasının olabileceği, "*status quo*"nun sağlayacağı askeri avantajların Dışişleri Bakanı'nın önerilerinin kabul edilmesi halinde elde edilecek avantajlardan daha ağır bastığı, bu yüzden adada Enosis tahriklerinin artması ve Yunanistan'dan gelebilecek istenmeyen tepkilerin olması gibi risklere rağmen Kıbrıs'taki egemenliğin devam etmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir.[690]

İngiliz Hükümeti, Genelkurmay Başkanlığı'nın raporundan sonra halen adada uygulanan yönetim şekli de dâhil olmak üzere bir dizi liberal politikayı hayata geçirmiştir. İngiltere Sömürgeler Bakanı Creech Jones, 23 Ekim 1946 tarihinde bu çerçevede alınacak tedbirlerle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Bu tedbirler; Rumların kendilerine karşı olan olumsuz tutumunu değiştirmeye, komünistlerin adadaki faaliyetlerini etkisizleştirmeye ve Enosis girişimlerini kontrol altına alarak İngiliz Hükümeti'nin bir sonraki aşamada önereceği anayasanın kabul edilmesini kolaylaştırmaya yönelik olmuştur.[691] İngiliz Hükümeti'nin yürürlüğe koyduğu liberal tedbirler kapsamında; 1931 İsyanı ile sürgün edilen kilise mensubu kişilerin adaya geri dönüşlerine izin verilmiş[692], uzun bir aradan sonra Başpiskopos seçimi tekrar

---

[689] CO 67/327/16, Dışişlerinden Genelkurmay'a (FO to Chiefs of Staff Comm.) FO, 11 Dec.1945, R.15029/210/19./'den aktaran Gürel,**a.g.e**.,C.II, s. 42.
[690] Gürel, **a.g.e**.,C. II, s. 40-41.
[691] "Kıbrısa Liberal Haklar Veriliyor", **Hürsöz**, 24 Ekim 1946, s. 1.
[692] İngiliz sömürge yönetiminin, sürgüne gönderilen kişilerin tekrar Kıbrıs'a dönmeleri ile ilgili bazı kaygıları olmuştur. Bu kaygıların giderilmesi için söz konusu kişilerin çoğunluğunun bulunduğu Atina'daki İngiliz Büyükelçiliği aracılığı ile soruşturmaları yapılmış ve sonrasında uygun görülenlerin Kıbrıs'a dönmeleri gündeme gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **FCO 141-2677-12-13-14**, 2.2.1945; **FCO 141-2677-217**, From the Acting Governor of Cyprus to the Secretary's State for the Colonies(Kıbrıs Hükümeti Yürütme'den Sömürgeler Bakanlığı Sekreterine), Telegram No:1, Secret, Saving, 20th January 1947; "Sürgünler", **Halkın Sesi**, 2 Kasım 1946. Haberde sürgün edilen kilise mensuplarından adaya geri dönüşüne izin verilenlerin isim listesi yer almış, söz konusu kişilere izin verilmediği belirtilmiş olmasına rağmen aynı gazetenin 3 Kasım 1946 tarihli nüshasında "Doğrultma"

yapılmış, Kıbrıs'ın ekonomik kalkınması için önemli miktarda bütçe tahsisi planlanmıştır.[693]Ayrıca SSCB'de komünist eğitimi aldıktan sonra Yunanistan'a giden, daha sonra Kıbrıs'a geri dönen ve Leymosun (Limasol) Belediye Başkanı olan Plutis Servas'ın Enosis faaliyetlerine karşı ise hiçbir tedbir alınmamıştır.[694]

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'ta yürürülüğe koyduğu bu tedbirlerle bir yandan Rumların Enosis girişimlerini kontrol altına almayı planlarken diğer yandan da "*Birleşmiş Milletler Antlaşması amaç ve prensiplerine uygun olarak barışçı, demokratik ve adil bir çözüm bulunması gayesi …*"[695] hükmüne uygun girişimde bulunmayı öngörmüştür.

Lord Winster[696], Kıbrıs için planlanan bu reformları hayata geçirmek için 1947 yılında Kıbrıs Valisi olarak atanmıştır. Vali Winster, 09 Temmuz 1947 Çarşamba günü, Kıbrıs için uygulanması planlanan yeni yönetim şekli hakkında sömürge yönetimi ile müzakereler yapmak üzere bir İstişare Meclisi kurulacağını açıklamıştır.[697]Vali Winster tarafından İstişare Meclisi'nin vazifesi şöyle açıklanmıştır: [698]

> " *…Akalliyetlerin* [Ekalliyetler] *menfaatlerinin layıkı ile nazarı itibara alınması şartı ile Ada'nın dâhili işlerinde Kıbrıs halkının iştirakini temin için tesis edilecek meşrutiyetin şekli hususunda merkez hükümetine tavsiyelerde bulunmak.*"

Vali Winster yapılacak çalışmanın nasıl olacağını ise yayımladığı beyannamede şöyle belirtmiştir: İstişare Meclisi tarafından teklif edilecek anayasa önerisi ilk önce kendisine sunulacak, öneri kendi onayından sonra Sömürgeler

---

başlığı ile verilen bir haberde bu yanlışlık düzeltilmiştir. "Doğrultma", **Halkın Sesi**, 3 Kasım 1946, s. 1.

693 "Müstemlekat Nazırının Kıbrıs Hakkındaki Beyanatı ve Türk Çevresindeki Yankıları", **Halkın Sesi**, 4 Kasım 1946, s. 1.

694 "Birçok Kapılara Anahtar Olan Bir Memleket: Kıbrıs", **Hürsöz**, 22 Şubat 1946. s. 1.

695 "Kıbrıs Mevzuunda Yunan Tezi kabul Edilmiş Değildir", **Zafer**, 14 Aralık 1957, s. 1,4.

696 Lord Winster'in Kıbrıs'a Vali olarak atanması, Kıbrıs'taki İngiliz yönetimi boyunca yapılan diğer atamalardan farklı olmuştur. Lord Winster, Vali olarak atandığında, 1942 yılından itibaren içinde olduğu İşçi Partisi üyeliğini sürdürmekte idi. Lord Winster'in yöneticilikten ziyade teknokrat özelliği daha baskındı. Lord Winster, İngiliz Deniz Kuvvetleri'nden emekli olduktan sonra teknolojik yenilikler konusunda isim yapmıştır. Lord Winster, Kıbrıs Valisi olarak atandığında da, Sivil Havacılık Bakanı olarak görev yapıyordu ve İngiliz kolonileri ile Kıbrıs hakkında çok az bilgiye sahipti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kellings, **a.g.t**., s. 86.

697 "Asaletlû Vali Hazretleri Lord Vinster'in Kıbrıs Halkına Hitap Buyurdukları Beyanname " **Halkın Sesi**, 10 Temmuz 1947, s. 1-2; Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952), Enosis Çemberinde Türkler,** s. 375.

698 "Asaletlû Vali Hazretleri Lord Vinster'in Kıbrıs Halkına Hitap Buyurdukları Beyanname", **Halkın Sesi**, 10 Temmuz 1947, s. 1.

Bakanı'na gönderilecek, Bakan olurunun alınmasından sonra ise merkezi hükümete arz edilecektir. Ayrıca sunulan teklifin hem kendisi hem de Bakan tarafından değerlendirilirken dikkate alınacak tek düşüncenin " *...Kıbrıs halkı için asri, siyasi fikri mucibince herkese adalet, din hürriyeti, siyasi düşüncede ve ifade de hürriyet ve içtimai emniyet getiren bir meşrutiyeti temin...*"[699] edip etmediği hususu olacağı da vurgulanmıştır.

Kıbrıs Valisi'nin açıklamalarında dikkati çeken hususlar özetle şunlar olmuştur: İstişare Meclisi'nin kendi belirleyeceği esaslara göre tam bir serbestlik içinde çalışacağı ve hiçbir yerden talimat almayacağı, İstişare Meclisi'nde tüm Kıbrıs halkının ve tüm meslek gruplarının temsil edileceğidir.[700] İstişare Meclisi, 27 üyeden[701] oluşturulmuştur. Bu üyelerin, 3'ü Kıbrıs Türkü, 24'ü ise Rum olacak şekilde düzenlenmiştir.

İstişare Meclisi'nde Kıbrıs Türklerini temsil edecek sayıya, temsilcilerin özellikle ilgili oldukları meslekler ve Kıbrıs Türk toplumunun sorunları hakkında her türlü ayrıntılı bilgiye sahip olamayacakları konusunda eleştiriler yapılmıştır.[702] Sonraki günlerde İstişare Meclisi'ne seçilen bu kişilere toplantılar öncesinde müşavirlik etmeleri için toplum sorunlarına hâkim bir heyet belirlenmiştir.[703]

İstişare Meclisi çalışmaları, özellikle Enosis taraftarı Rumların etkili olduğu meslek kuruluşları tarafından protesto edilmiştir.[704] Vali Winster, Rum örgütlerinin

---

[699] **A.g.h.**, s. 1.

[700] Lefkoşa, Leymosun(Limasol), Girne, Baf, Mağusa, İskele Belediye Başkanları, Lefke Belediye Başkanı, altı büyük şehirdeki İslam belediye azasının kendi aralarında seçeceği bir temsilci, Lefke'nin köy belediyeleri tarafından belirlenecek bir temsilci, Merkez Kooperatif Bankası Komisyonu'nun beş azası, Ticaret Odası tarafından seçilecek bir üye, eski İşçi Birlikleri tarafından seçilecek bir üye, yeni İşçi Birlikleri tarafından seçilecek bir üye, Türk İşçi Birlikleri tarafından seçilecek bir üye, Sanatkâr Cemiyeti tarafından seçilecek bir üye, Kıbrıs Barosu tarafından seçilecek bir üye, Hekimler Cemiyeti tarafından seçilecek bir üye, tali mektep muallimleri tarafından seçilecek bir üye, Kıbrıs Rençperleri Cemiyeti tarafından seçilecek iki üye, Türk Rençperleri tarafından seçilecek bir üye ve ilave olarak cemaat arasında muteber mevki işgal eden fakat hiçbir cemiyette görev almamış olan ve tecrübeleri dolayısı ile nasihatlerinden istifade edilebilir azami dört kişinin daha sonra davet edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.**A.g.h.**, s. 2.

[701] **Halkın Sesi** gazetesinde 18 Temmuz 1947 tarihinde yayımlanan " Sükûtu Hayale Uğradık" başlıklı makalede, İstişare Meclisi'ne seçilen Türk üye sayısı yirmi sekiz olarak ifade edilmiştir. Planlanandan fazla olan bir kişinin, Vali'nin Türk toplumu arasından seçtiği, tecrübeli ve muteber kişilerden biri olduğu değerlendirilmektedir.

[702] Ahmet Mithat Berberoğlu, "İlk Hazırlık", **Halkın Sesi**, 29 Temmuz 1947, s. 1.

[703] "Dün Yapılan Toplantı", **Halkın Sesi**, 21 Mayıs 1947, s. 2.

[704] "Rum Çiftçileri", **Halkın Sesi**, 25 Temmuz 1947, s. 1; "Rum Doktorlar", **Halkın Sesi**", 26 Temmuz 1947, s. 2; "Lefkoşa Barosu Toplandı", **Halkın Sesi**, 29 Temmuz 1947, s. 1; "Larnaka Doktorları", **Halkın Sesi**, 30 Temmuz 1947, s. 2.

protesto ettiği İstişare Meclisi'nde yeterli sayıya ulaşılmayacağı ve meclisin çalıştırılamayacağı endişesi ile meclisteki temsiliyet konusunda ilk beyannamede belirtilen oranların değiştirilebileceği açıklamasını yapmaya mecbur kalmıştır.[705]

İstişare Meclisi, bu gelişmeler sonrasında ilk toplantısını 1 Kasım 1947 tarihinde saat 11.30'da Lefkoşa'daki İngiliz okulunun konferans salonunda yapmıştır. Sir Edward Jackson başkanlığında toplanan İstişare Meclisi; 7 Kıbrıs Türkü, 10 Rum ve 1 Maronit olmak üzere 18 üyeden oluşmuştur.[706] Muhtariyetin Enosis'i engelleyeceğini savunan Kilise ve sağ görüşlü Rumlara rağmen sol görüşlü Rumlar İstişare Meclisi çalışmalarına katılmışlardır.[707] Sol görüşlü Rumlar, Kıbrıs halkına kendi kendisini yönetme hakkının verilmesini savunmuşlar ve bu isteği içeren bir muhtırayı İngiliz Sömürgeler Bakanı Creech Jones'e göndermişler, Malta ve Seylan'a özerklik tanıyan anayasalara benzer bir anayasanın yapılmasını istemişlerdir.[708]

İstişare Meclisi'nin, yaklaşık 6 ay süren çalışmaları sonrasında hazırlanan anayasa taslağı önce Vali sonra da Sömürgeler Bakanı'na sunulmuştur. Sömürgeler Bakanı, anayasa taslağını İngiliz menfaatleri açısından yeterli bulmadığından dolayı çalışmayı tekrar değerlendirmesi için Kıbrıs Valisi'ne geri göndermiştir. Daha önceden İstişare Meclisi çalışmalarına müdahil olunmayacağı belirtilmesine rağmen, meclisin hazırladığı ve tam muhtariyeti öngören taslak anayasanın uygulanmasının mümkün olmadığı yayımlanan beyannamede özellikle vurgulanmıştır.[709]

İngiliz Hükümeti, başlangıçta savunduğu ilkelere aykırı bir şekilde hareket ederek İstişare Meclisi'nin önerdiği taslağı değil kendi hazırladığı anayasa taslağını kabul etmeleri için Kıbrıs Valisi'ne göndererek dayatmada bulunmuştur. İngiliz Hükümeti, İstişare Meclisi'nin hazırladığı anayasa taslağını kabul ettiği takdirde, Kıbrıs'a muhtar bir yönetim için uygun şartların oluşacağını ve bu yönetimin daha sonra önce bağımsızlık isteklerini sonrada Enosis'i gündeme getireceğini, bu durumun ise İngiltere'nin bölgesel menfaatlerine zarar vereceğini değerlendirmiştir.

---

[705] " Resmi Tebliğ İstişare Meclisi", **Halkın Sesi**, 3 Ekim 1947, s. 1.
[706] "İstişare Meclisi", **Halkın Sesi**, 2 Kasım 1947, s. 1.
[707] Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952), Enosis Çemberinde Türkler…** s. 376–377.
[708] Gürel, **a.g.e.**, C.II, s. 62.
[709] "Kıbrısın Müstakbel Anayasası", **Halkın Sesi**, 12 Mayıs 1948, s. 1.

İngiliz Hükümeti'nin hazırladığı anayasa, sağcı Rumların tepkilerini haklı çıkarırken, solcu Rumların ise Enosis yanlısı söylemlere başlamalarına sebep olmuştur. Böylece hem sağcı hem de solcu Rumların söylem ve eylemleri Enosis amacı doğrultusunda birleşmiştir. Rumlar bu birleşme sonucunda sonraki süreçte izleyecekleri Enosis girişimlerini daha örgütlü, etkili ve bütüncül olarak yapmaya başlamışlardır. İngiltere'nin yaptığı girişimler ise bir bumerang gibi gelip kendini bulmuş ve sorunu çözmek bir yana çözüm daha da zorlaştırmıştır.

Kıbrıs'taki siyasi olaylar bu yönde gelişirken, savaşta endüstriyel alt yapısı büyük zararlar gören ve bunun doğal bir sonucu olarak ekonomisi tükenen[710] İngiltere'nin eski gücüne kavuşabilmesi için Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki çıkarlarının devamı kaçınılmaz bir hal almıştır. İngiltere, 1947 yılının başlarında ekonomik kriz içine girmiş, Türkiye ve Yunanistan'a yapmakta olduğu geleneksel askeri ve mali yardımları bu tarihten itibaren yapamayacağını[711], Yunanistan'da konuşlanmış olan askeri birliklerinin ise kademeli olarak azaltılacağından dolayı ABD'nin bölgede sorumluluğu üstlenmesi gerektiğini açıklamıştır.[712]

ABD ise Batı'nın çıkarları için İngiltere'nin Orta Doğu'daki pozisyonunun önemini kabul etmiş ve İngiliz askerlerinin Yunanistan'dan çekilmesinin yaratacağı sorunlardan endişelenmeye başlamıştır. Çünkü Yunanistan'da devam eden iç savaşı komünistlerin kazanması halinde SSCB bölgeye sızabilir ve bu durum hem İngiltere hem de ABD'nin çıkarlarına ters düşebilirdi. ABD ve İngiliz Dışişleri Bakanları, 16 Ekim–17 Kasım 1947 tarihleri arasında Washington'da yaptıkları gayri resmi müzakereler sırasında bu durumu görüşmüşlerdir. İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin, ortak bir İngiliz-Amerikan Orta Doğu politikası istememiş, İngiltere'nin Orta Doğu'daki pozisyonunu paylaşmaya istekli olmamıştır. İngiltere'nin bu isteğine rağmen Truman ve Bevin resmi bir anlaşma imzalanmasalar da Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'nun güvenliklerinin kendi çıkarları ve dünya barışı için hayati öneme haiz olduğu konusunda anlaşmışlardır. Bununla birlikte İngiltere'nin, bölgeye açılan deniz yolları olan Cebelitarık Boğazı, Kızıl Deniz ile Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki güçlü stratejik, siyasi ve ekonomik konumunu devam ettirmesinin gerekli

---

[710] Hale,**a.g.e.**, s. 122.
[711] "İngiliz Kıtaları Yunanistan'dan Tedricen ayrılacak", **Halkın Sesi**, 19 Mart 1947, s. 2.
[712] Haluk Ülman, **Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri 1939–1947**, S.B.F.Dış Münasebetler Ens. Yayını, Ankara 1961, s. 93–94.

olduğu da karşılıklı olarak teyit edilmiştir. Bunun ancak İngiliz ve Amerikan hükümetlerinin bölgede ortak politikalar takip etmeleri ile mümkün olabileceği kararlaştırılmıştır. Böylece her iki hükümet, birbirlerinin bölgedeki konumlarını güçlendirmesi ve herhangi birinin diğeri aleyhine bölgede nüfuzunu artırmaya çalışmaması konusunda anlaşmıştır.[713]

İngiltere'nin savaş sonrası dönemde baş etmek zorunda olduğu en önemli sorunlardan birinin de tükenmiş ekonomisi olduğu daha önce vurgulanmıştı. Bu duruma ilave olarak bir de İngiltere, Libya'dan Hürmüz Boğazı'na kadar uzanan 3 bin millik bir alanın güvenliğini sağlamak ve bunun doğal bir sonucu olarak artan askeri harcamaları da göz önünde bulundurmak zorunda kalmıştır. İngiliz Hükümeti, bu ekonomik durum karşısında hem ana karasındaki hem de sömürgelerindeki harcamalarını bir önceki yıla göre %10 azaltma kararı almıştır.[714] İngiltere'nin bu ekonomik durumuna ilave olarak mandatör görevini üstlendiği Filistin'deki siyonist Yahudilerin İngiliz karşıtı faaliyetleri[715] ile daha önceden Araplara vaadedilmiş sözlerin gerçekleştirilmemiş olmasından kaynaklanan olumsuz siyasi koşullarda eklenmiştir.[716]

Orta Doğu ve Doğu Akdeniz bölgesinin önemi tüm bu olumsuz tabloya rağmen İngiltere dış politikasındaki önemini korumuştur.[717] Çünkü bu bölgeden elde edilen petrol geliri İngiltere için hayati öneme sahip olmuştur. Bu durum

---

[713] FO 371/61114, AN/45/3997/4017/ Greece, 16 October - 7 November 1947'den aktaran Eftal Irkıçatal, " İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin Orta Doğu politikaları için Kıbrıs'ın stratejik önemi ve Kıbrıs meselesinin ortaya çıkışı", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı:15 (Yıl: 2012/1) , s. 38.

[714] **MAAD**, **Report of the British Council 1948-1949**, London, MCMXLIX, 1949, s. 7.

[715] Yahudi lobisi, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ile birlikte 1945 yılında Biltmore Programı'nı hayat geçirmek için ABD Başkanı Truman'a başvurmuş ve İngiltere'den acil olarak 100 bin Yahudi'nin Filistin'e göç etmesine izin vermesini istemiştir. Truman'ın ısrarlı isteği karşısında İngiltere evet ya da hayır demek yerine ABD ile birlikte Filistin için ortak bir komisyon kurulmasını önermiştir. ABD ve İngiltere tarafından kurulan Ortak Komisyon görevine 4 Ocak 1946 tarihinde Washington'da başlamıştır. İngiliz-ABD Ortak Komisyonu raporunda; İngiltere'nin acil olarak Nazi zulmünden kaçan 100 bin Yahudi'ye göç sertifikası çıkartması gerektiği, Filistin'in idari yapısında ne Arapların Yahudilere ne de Yahudilerin Araplara hükmetmesinin uygun olmadığı, kurulacak Yahudi Devleti'nin uluslararası toplumun garantisi altında olmasının zorunluluğu ve kutsal topraklarda Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin inanç özgürlüklerinin garanti altına alınmasının gerektiği belirtilmiştir. Raporda yer alan önerilerin İngiltere tarafından kabul edilmemesi üzerine 1947 yılı Şubat ayında Yahudiler, İngiltere ile tüm ilişkilerini kestiklerini açıklamışlardır. Filistin'de Arap-Yahudi çatışmaları yaşanırken, İngiliz hedeflerine karşı da terörist eylemler olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz Güler, " II. Dünya Harbi Sonrası Türk–Amerikan İlişkileri (1945-1950)", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi**, C.V, Sayı: 2 (2004) ,s.215.

[716]Armaoğlu, **a.g.e,** s. 71.

[717] **MAAD**, **Report of the British Council 1948-1949**, s. 97.

İngiltere'nin Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki varlığını devam ettirmesini zorunlu kılmıştır. Ne var ki İngiltere, Orta Doğu'da yükselen Arap milliyetçiliği ile uğraşırken, 2 Nisan 1947 tarihinde hem Filistin sorununu çözememiş olması hem de ekonomik sebeplerden dolayı Filistin'deki mandaterlik görevinden çekilmek istediğini Birleşmiş Milletlere (BM) bildirmiştir. İngiltere, BM'nin 29 Kasım 1947 tarihli ve 181 sayılı kararı ile Filistin'deki mandatörlük görevini bırakmış ve 14 Mayıs 1948 tarihinden itibaren bölgeden ayrılmıştır.[718]

Filistin'den çekildikten sonra İngiltere'nin kontrolü altındaki topraklar sadece Kıbrıs ile Süveyş Kanalı bölgesindeki askeri üsler olmuştur. İngiltere, bundan yaklaşık 4 yıl sonra Mısır'daki Nasır hareketinden dolayı Süveyş'ten de çekilmiş zorunda kalmış, bu gelişme Kıbrıs'ın önemini daha da artırmıştır.

İngiltere, Arap milliyetçiliğinin yükseldiği bir dönemde ve özellikle Filistin'deki görevinin sona ermesinden sonra Kıbrıs'ı, varlığı yavaş yavaş tehlikeye girmeye başlayan Süveyş Üssü ile bir değerde tutmuştur. Söz konusu dönemde Dışişleri Bakanı olarak görev yapmış olan Anthony Eden anılarında, İngiltere'nin Orta Doğu stratejisi için Kıbrıs'ın önemini aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir:[719]

> "*…Öncelikli olan adanın stratejik değeriydi. Askeri danışmanlarımız Basra Körfezi de dahil Orta Doğu'daki durumumuzu koruyabilmek için Kıbrıs adasının en önemli varlığımız olduğunu bildiriyorlardı….Coğrafya ve taktik düşünceler açısından Türklerin; ırk ve dil açısından Yunanlıların; stratejik açıdan ise yaşamımız Basra Körfezinden gelen petrole bağlı olduğu sürece, bizim Kıbrıs'la ilgili iddiamız güçlü oluyordu…*"

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Orta Doğu ve Doğu Akdeniz bölgesinde en etkin bölge dışı güç olmasına rağmen savaş sonrası dönemde bu konumunu koruyamamıştır. Bu boşluk ABD ile SSCB tarafından doldurulmaya başlanmıştır. Orta Doğu'daki milliyetçilik akımlarının sömürgeci özellikleriyle bilinen İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki varlığını tehdit etmeside ABD ve SSCB'nin Orta Doğu'da yeni etkin güçler olarak yer almasını kolaylaştırmıştır.

---

[718] **UN General Assembly**, A 364, 3 September 1947, Official Records of the Second of the General Assembly Supplement, No:11, United Nations Special Committee on Palestine Report to The General Assembly Volume 1,Lake Success, New York, 1947, Ayrıntılı bilgi için bkz. https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/07175DE9FA2DE563852568D3006E10F3, (Erişim Tarihi:14 Mart 215); Güler, **a.g.m**, s. 22.

[719] Eden, **a.g.e**, s. 396 ve 415.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan koşulların oluşturduğu bu yeni durum, İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığını eskisi gibi sürdürmesini zorlaştırmıştır. Bir yandan Arap milliyetçiliği diğer yandan ABD ve SSCB'nin Doğu Akdeniz politikaları, İngiltere'nin en çok gereksinim duyduğu bir dönemde Kıbrıs'taki varlığını tehdit etmiştir.[720]

ABD, savaş sonrası dönemde SSCB'nin batıya ve güneye doğru genişlemesini engellemek maksadıyla bazı politikaları uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda 12 Mart 1947 tarihinde ABD Başkanı Truman tarafından Kongre'ye sunulan teklif kabul edilmiş ve hemen sonrasında Yunanistan ve Türkiye'ye askeri teçhizat ve silah yardımı yapılmaya başlanmıştır. Önceden bölgede etkin olan İngiltere, savaş sırasında üstlendiği bölgenin sorumlusu olma durumunu ABD'ye devretmeye başlamıştır. İngiltere, bu sorumluluk devrine rağmen Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki yaşamsal çıkarlarından bu kadar kolay vazgeçmek istememiş, bölgesel politikalar konusunda ABD ile zaman zaman ters de düşmüştür.

Bu ters düşüş ile ilgili ilk gelişme, ABD Başkanı Truman'ın 24 Mart 1947 tarihinde Kongre Dış İlişkiler Komitesi'ne sunduğu, Yunanistan ve Türkiye'ye yardım tasarısında görülmüştür. Tasarıda Kıbrıs ile ilgili olarak şu cümle yer almıştır:[721]

> "*…ABD hükümeti aynı zamanda Doğu Akdeniz'de münakale güvenliğini sağlamak üzere İngiltere ile Yunanistan arasında iki taraflı bir anlaşma yapılmasını ve Kıbrıs adasının da Yunanistan'a verilmesini derpiş etmektedir...*"

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs politikasında bir değişiklik öngörmediğinden dolayı tasarıdaki Enosis maksatlı bu içeriği, ABD'de yaptığı diplomatik girişimler sonucunda metinden çıkartmıştır.[722]

Kıbrıs'ın İngiltere için vazgeçilmez olduğu bir dönemde, ABD'nin Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'a yönelik stratejisi daha çok SSCB'nin bölgedeki faaliyetlerinin sınırlandırılması veya engellenmesi yönünde olmuştur. ABD, Doğu Akdeniz'de

---

[720] Gürel, **a.g.e**.,C. II, s. 34–35.

[721] "Amerika Kıbrıs Adasının Yunanistan'a verilmesini derpiş etmektedir.", **Halkın Sesi**, 25 Mart 1947, s. 1.

[722] CO 67/351/5, Evening standart, 25 March 1947, "US Back Down on Giving Away Cyprus"; Liverpol Post, 25 March 1947, "US Surprise on Cyprus, Papers Withdrawn"'den aktaran Gürel, **a.g.e**.,C II, s. 48; "İngiltere Kıbrısı Elden çıkarmak istemiyor.", **Halkın Sesi**, 27 Mart 1947, s. 1.

yükselen sömürgecilik karşıtı tepkilere maruz kalan İngiltere'nin, bunlara karşı gerekli önlemleri alamayacağı ve bölgenin SSCB'nin etki alanı altına girebileceği kaygısıyla gelişmelere doğrudan müdahil olmaya başlamıştır.

ABD'nin bölgedeki gelişmelere doğrudan müdahil olma kararından sonra, İngiltere'nin Kıbrıs politikasında 1940'lı yılların sonu ile 1950'li yılların başlarından itibaren önemli değişiklikler olmaya başlamıştır. Bu dönemde, bir yanda küresel güçlerin bölgedeki politikalarına karşı İngiltere'nin kendi çıkarlarını nasıl koruyacağı kaygısı diğer yanda ise bölgede yükselen etnik milliyetçi hareketler yer almıştır.

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonlarına kadar olan dönemde Rumların Enosis amaçlı girişimlerini bir şekilde kontrol altına almayı başarmıştır. Ancak savaş sonrası dönemde oluşan yeni koşullar ve özellikle Rumların organize örgütlü faaliyetleri, İngiltere'nin bazı yeni önlemleri yürürlüğe koymasını hızlandırmıştır.

Bu dönem, Rumların Kıbrıs Sorunu'nu uluslararası alana taşıma çabalarına şahit olmuştur. Kıbrıs Sorunu'nu uluslararası alana taşımanın tek ve en etkili yolu ise konunun BM Genel Kurulu gündemine getirilmesi olarak kabul edilmiştir. Çünkü BM Anayasası buna imkân vermiştir. BM Anayasası'nın "*Özerk Olmayan Ülkelere İlişkin Bildirge*" başlıklı XI Bölümü'nün 73'ncü maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:[723]

> "*Halkların henüz kendi kendilerini tam olarak yönetmediği bölgelerin yönetilmesinden sorumlu olan ya da bu sorumluluğu yüklenen Birleşmiş Milletler üyeleri, bu bölgelerde yaşayanların çıkarlarının her şeyden önce geldiği ilkesini kabul ederler. İşbu Antlaşma ile kurulan barış ve güvenlik sistemi içinde bu bölgelerde yaşayanların refahını en yüksek düzeye çıkarma yükümlülüğünü kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla, ...Her ülkeye ve halkına.... kendi kendilerini yönetme yeteneğini geliştirmeyi, onların siyasal özlemlerini göz önünde tutmayı ve kendi özgür siyasal kurumlarının giderek geliştirilmesinde onlara yardımcı olmayı…"*

İşte BM Anayasasındaki bu açık hüküm, Rumların Kıbrıs Sorunu'nu uluslararası alana taşıma politikalarını yeniden şekillendirmiştir. Rumlar sorunu

---

[723] Mehmet Atay, "Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kıbrıs Sorunu" **Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Avrasya Dosyası**, BM Özel, C.VIII, Sayı:1 (İlkbahar 2002), s.299–309. http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/299-309%20Mehmet%20Atay.pdf, (Erişim Tarihi 17 Nisan 2015)

uluslararası alana taşımak ve Enosis konusunda yapacakları girişimlere hukuki zemin oluşturmak maksadıyla 1950 yılının ilk ayında Kıbrıs'ta bir plebisit yapılmasına karar vermişlerdir. Ayrıntıları sonra detaylı açıklanacak olan bu plebisit 15 Ocak 1950 tarihinde yapılmıştır. İngiltere, plebisiti başlangıçta ciddiye almamış tüm ada toplumlarının taleplerini içermediğinden dolayı plebisiti yasa dışı ilan etmiştir. Buna rağmen Rum Ortodoks Kilisesi tarafından organize edilen plebisite katılan kişiler, Pazar Ayini sırasında kilisede açılan defterlere kendi tercihlerini belirttikten sonra isimlerinin karşısını imzalamışlardır. Bu tercih açık olarak yapıldığından dolayı, kişilerin özgür iradeleri sonuca tam olarak yansımamıştır. İngiltere tüm bu argümanları kullanarak plebisiti ve sonucunu itibarsızlaştırmaya çalışmıştır.

Fakat Rumların plebisit sonuçlarını BM'ye taşımak yönündeki niyeti ve diğer ülke başkentlerine gönderdikleri temsilciler vasıtası ile bu konuyu uluslararası platformlara taşıma istekleri karşısında İngiltere bazı karşı önlemler alma ihtiyacını da hissetmiştir.[724] Bu önlemlerden birisi BM Anayasası'nın 2'nci Maddesi 7'nci fıkrasındaki amir hükmü olmuştur.[725] İngiltere bu hüküm doğrultusunda geliştirdiği karşı görüşünü Yunan iddialarına karşı ileri sürmüştür.

İngiltere'nin, Yunan Hükümeti'nin ve Rumların BM nezdindeki girişimlerini boşa çıkarmak için almayı düşündüğü önlemlerden bir diğeri de Kıbrıs Türklerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek olmuştur. İngilizler, Rumların Enosis faaliyetlerine karşı Kıbrıs Türklerinin pasif kaldıklarını ve seslerini yeteri kadar duyuramadıklarını tespit etmiştir. İngiltere, bu tespit sonrasında, Rumların Enosis amaçlı girişimlerine karşı artık "*Türk Kartını*"[726] kullanmaya karar vermiştir. Bu kararın sonuçları yakın bir zaman sonra görülmeye başlanmıştır. Bir yandan Kıbrıs Türk siyasi örgütleri bu doğrultuda yönlendirilirken diğer yandan da İngiliz sömürge

---

[724]Kelling, **a.g.t.**, s.122; Gazioğlu,**, İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952), Enosis Çemberinde Türkler,** s. 447-448.

[725]BM Anayasası Madde 2: Birleşmiş Milletler örgütü ve üyeleri, 1. maddede belirtilen amaçlara ulaşmak üzere aşağıdaki ilkelere uygun biçimde hareket edeceklerdir:... 7. İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere, herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları iş bu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke VII. Bölümde (Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi) öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez.Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf, s. 6. (Erişim Tarihi 16.10.2015)

[726]Kelling, **a.g.t**., s. 124. Kelling tezinde Kıbrıs Türklerinin Enosis faaliyetleri karşısında yeteri kadar tepki göstermemesini "Sherlock Holmes'ün gece havlamayan köpeğine" benzetmesini yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **A.g.t.**, s. 66.

yönetimi polis teşkilatına alınan Türkler "Yardımcı Polis" unvanı ile Enosis gösterilerinin bastırılmasında ön saflarda kullanılmaya başlanmıştır.

İngiltere bir yandan Rumların girişimlerine karşı adada değişik politikaları hayata geçirirken diğer yandan da Süveyş'te bulunan askeri üsleri ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmiştir. İngiltere, bununla birlikte Kıbrıs'taki komünist faaliyetlerin önlenmesini de önemsemiştir. İngiliz sömürge yönetimi bu kapsamda; 5 ve daha fazla kişinin politik maksatlarla yapacağı toplantılarını kaza komiserlerinin iznine bağlamıştır.[727] Sömürge yönetimi buna ilave olarak; AKEL mensubu öğretmenlerin okullarda komünist propagandası yaptığını, bu tür propagandaların özellikle Kıbrıs Rum Sendikalar Birliği tarafından organize edildiğini tespit etmiş, Rumların özellikle Kıbrıs İşçi Federasyonu (Pankypria Ergatiki Omospondia/ Pancyprian Federation of Labour/PEO) mensubu kişilerin SSCB'ye yaptıkları ziyaretleri yakından takip etmiş[728]ve suç oluşturan bu tür eylemlere karşı öngörülen cezanın az olduğunu değerlendirmiş, Dernekler ve Toplantılar Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle bu durumun düzeltilmesine yönelik kararlar alarak[729] komünist ideolojiye inanmış kişilerin Kıbrıs'taki ideolojik faaliyetlerini kontrol etmiştir.[730]

Daha önce de vurgulandığı gibi, İngiltere'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki çıkarları için Süveyş bölgesindeki askeri üsler kendi kontrolünde kaldığı müddetçe kaygılanacak herhangi bir durum söz konusu edilmemiştir. Dolayısı ile Kıbrıs önem olarak ikinci derecede kalmıştır. Bu durum 1950'li yılların başından itibaren bölgede yükselen Arap milliyetçiliği sonucunda değişmeye başlamıştır. Çünkü Arap milliyetçiliği, İngilizlerin Mısır'da kalmalarını imkânsızlaştırmıştır. İngilizlerin Kıbrıs'ta askeri üs kurma planları, Süveyş'teki üslerden çekilmek

---

[727] **FCO 141-2860,** Extract minutes of S.1/52(S.1/52 Tutanak Özeti), 24th April 1952.

[728]**FCO 141–2850–149**, The Hon. The Colonial Secretary (1) Commissioner of Police (2), Cyprus/U.S.S.R., Communism Counter Intelligence, Proposed visit of Cypriots workers and peasants to the U.S.S.R. (Sayın Sömürge Sekreteri'inden(1) Polis Komiserine (2)/ SSCB Komünizm Karşı İstihbarat, Kıbrıslı işçiler ve köylülerin SSCB'yi ziyareti hakkındaki önerisi),No:0670,60/44/2, Secret.

[729]**FCO 141-2860**, From Acting Attorney General to Hon.C.S.(Başsavcıdan Sayın C.S.ye) 16th May 1952.

[730]**FCO 141-2850-147**, From The Office of the Comissioner of Police to Hon. Colonial Secretary (Polis Komiserlik Bürosundan Sayın Sömürge Sekreterine), Secret, 1st May 1953.

zorunda kaldıkları 1954 yılında hayata geçmiş ve Orta Doğu'daki en önemli hava üssünü Kıbrıs'ta kurmayı planlarına dâhil etmiştir.[731]

Bu gelişmenin yaşandığı 1954 yılı, İngiltere'nin Kıbrıs politikası bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. İngiltere'de gerek Avam Kamarası ile Lordlar Kamarası'da yapılan görüşmelerde gerekse de İngiliz basınında Kıbrıs'ın geleceğine yönelik yeni politikalar gündeme getirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda Kıbrıs'ta bir süreliğine olmak üzere self governmentin uygulanması daha sonrasında ise halkın oyuna başvurularak gerekirse self determinasyon hakkının tanınması gündeme getirilmiştir.[732] Bu yeni Kıbrıs politikası Yunanistan'a da önerilmiştir. Ancak Yunanistan, İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik gündeme getirdiği self goverment önerisini reddetmiştir.[733] İngiltere'nin bu girişimi Yunanistan'ın self determinasyon hakkını BM Genel Kurulu gündemine taşımak yönündeki isteklerini tetiklemiş, Yunanistan Başbakanı Papagos 15 Nisan 1954 tarihinde Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye götürme kararı aldığını ilan etmiştir.[734]

Yunanistan'ın Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye taşıması ile ilgili aldığı kararın tarihi dikkat çekicidir. Henüz 2 ay önce 25 Şubat 1954 tarihinde Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Yunanistan Başbakanı Papagos'un, bu antlaşmanın henüz mürekkebi kurumadan böyle bir girişimde bulunmasının altında yatan en önemli sebep iyi ilişkiler içinde olduğu Türkiye'den bir tepki gelmeyeceği yönündeki değerlendirmesi olmuştur. Fakat Yunanistan'ın Londra Büyükelçisi Monstros, bu girişimin birkaç yönden sakıncaları olduğunu Başbakan Papagos'a iletmiştir. Büyükelçi Monstros'un belirttiği sakıncalar şöyle ifade edilmiştir: Yunanistan'ın İngiltere'ye sağlayabileceği olanaklardan daha fazlasını Türkiye'nin sunabileceği dolayısıyla İngiltere'nin Yunanistan'ın

---

[731] Reader Bullard (ed.), The Middle East: A Political and Economic Survey**,** Third Ed., Royal Institue of International Affairs, Oxford University Pres, London, 1961, s.166-167'den aktaran Gürel**, a.g.e**., C. II, s. 44.
[732] **FCO 141-3219-2859-2812,2813**, Political Situation in Cyprus During the Month of March 1954 (1954 yılı Mart Ayında Kıbrıs'taki Siyasi Durum).
[733] Hasan A.Binatlı, **Yunanistan ve Kıbrıs Rumları**, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1980, s. 38.
[734] Kelling, **a.g.t**., s. 150.

dostluğundan vazgeçebileceği, Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu konusunda "*sözü dinlenir*"[735] bir taraf konumuna gelebileceği.

Nitekim İngiliz Hükümeti, Büyükelçi Monstros'un bu değerlendirmesinin üzerinden henüz bir yıl geçmeden yeni Kıbrıs politikasını hayata geçirmiştir. Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi ise Büyükelçi'nin endişelerine rağmen Başbakan Papagos'un bu girişimini desteklemiştir. Üstelik Kilise, sorunun BM'ye götürülmemesi halinde SSCB'ye başvuracağı tehdidinde bulunmak suretiyle İngiltere'ye karşı baskı da uygulamıştır. Başpiskopos Makarios III'ün yıllardır istediği hamlenin zamanı nihayet gelmiştir.

ABD, yaşanan bu gelişmeler sonrasında Kıbrıs konusundaki politikasını yeniden gözden geçirmiştir. Amerikan Senatosu'nda, 1951 yılında alınan kararda Kıbrıs Sorunu'nun BM'ye götürülmesi halinde "*Kıbrıs'taki Rum çoğunluğun İstekleri*"nin destekleneceği belirtilmesine rağmen, ABD Hükümeti Yunanistan'ın BM'ye başvurma kararını desteklememiştir.[736] ABD'nin böyle bir destekte bulunması halinde diğer ülkelerinde benzeri bir karar alabileceği ve bu kararların desteklenmesi halinde ise bölgedeki hassasiyetin artabileceğini değerlendirilmiştir. Zaten SSCB böyle bir hassas durumun oluşması için pusuda hazır beklemektedir.

ABD'nin, Yunanistan'ın BM'ye başvurma kararını desteklemediğini açıkladığı 28 Temmuz 1954 tarihinde İngiltere ve Mısır arasında Süveyş Antlaşması imzalanmıştır. İngiltere'nin imzaladığı bu antlaşmanın ABD'nin baskısı ile olduğunu Ierodiakonou eserinde şöyle ifade etmiştir:[737]
"*…Amerikalıların, İngilizlerin Süveyş üssünü boşaltma konusunda ikna oluşlarında önemli rol oynadıkları bilinen bir gerçektir*."

ABD ve İngiltere arasında Süveyş konusunda görüşmeler daha antlaşma imzalanmadan 1954 yılı Nisan ayında başlamıştır. İngiltere, Temmuz ayı sonunda sonuçlanan görüşmeler sonrasında ABD'nin isteklerini kabul etmiş ve Süveyş'ten çekilmeye razı olmuştur. ABD ise İngiltere'nin bu kararından sonra Yunanistan'ın BM'ye başvurusunu desteklememe kararı almıştır. Yani Mısır'a karşılık Kıbrıs!

---

[735]Ierodiakonou Leontios, The Cyprus Questions, Almquist and Wiskell, Stockholm,1971, s. 57'den aktaran Gürel,**a.g.e.,** C. II, s. 92-93.
[736] Aynı yer.
[737] Ierodiakonou, a.g.e., s.38'den aktaran Gürel**, a.g.e**., C. II, s. 95.

ABD'nin Kıbrıs konusunda İngiltere'ye destek olmasının nedenleri arasında; Lozan Barış Antlaşması ile Doğu Akdeniz'de kurulan dengenin bozulmaması, bölgeye yönelik artan komünizm tehlikesi ve NATO için adanın stratejik önemi yer almıştır.[738]

İngiltere ise zaten Kıbrıs Sorunu'nun uluslararası alana taşınmasını istememiştir. Çünkü İngiltere eski gücünde olmadığından dolayı sorunun kendi istediği şekilde çözümlenmeyeceğinden endişe etmiştir.[739] İngiltere bu endişesini giderecek tüm politikaları hayata geçirmeye başlamıştır. Bu doğrultuda Kıbrıs Sorunu'nun BM Genel Kurulu'nda görüşülmemesi için Kıbrıs Türk toplumundan da yararlanmıştır. İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Türk toplumunun önde gelenlerinden oluşan bir heyetin, "*vize ve yolculuk işlemleri yardımıyla*" ABD'ye gitmesi ve orada Yunanistan'ın girişimlerini sekteye uğratmasını da organize etmiştir. Kıbrıs Türk heyetine başkanlık eden Faiz Kaymak, bu ilginç yolculuğu şöyle aktarmıştır:[740]

> *"...24 Eylül 1954'te heyetimiz New York'a vardı. Orada İngiliz delegasyonuna mensup bir kişi tarafından karşılanarak Comodor Oteli'ne indik. Yine aynı kişi aracılığıyla Birleşmiş Milletler üyelerinin toplandığı binaya gittik. O gün, BM'nin salonunda basın toplantısı düzenleyerek, Kıbrıs Türk halkının Enosis'e karşı olduğu anlatıldı...."*

İngiltere'nin, Kıbrıs Sorunu'nun uluslararası boyuta taşınmaması için yaptığı girişimler çok yönlü olarak devam etmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden, 1954 yılı Ekim ayında Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada; Türk Hükümeti'nin Kıbrıs'ın statüsünde herhangi bir değişiklik yapılmasına karşı olduğunu, Kıbrıs Sorunu'nun İngiltere'nin meselesi olduğunu ve hiçbir yabancı devletle bunun müzakere edilmesinin bahis konusu bile olamayacağını belirtmiştir.[741]

İngiltere, öncelikle Kıbrıs Sorunu'nu kendi başına çözmek ve bulacağı çözümün de BM şartlarına uygun olmasını istemiştir. İşte tam da bu dönemde İngiltere'nin yeni Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada Kıbrıs'ın İngiltere için çok önemli olduğunu, İngiltere'nin sorumluluğundaki Orta Doğu güvenliği için adadaki hükümranlığının devam etmesi

---

[738] Gürel,**a.g.e**., C. II, s. 95.
[739] **A.g.e**, s. 97.
[740] Kaymak, **a.g.e.**, s.33-34.
[741] " Eden Avam Kamarası'nda Kıbrıs'a Dair İzahat Verdi", **Zafer**, 26 Ekim 1954, s.1,4.

gerektiğini vurgulamş ve Kıbrıs için hazırlanan yeni anayasa önerisi hakkında bilgi vermiştir.[742]

Yunanistan'ın Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye taşıma girişimi, ABD ve İngiltere'nin istediği şekilde sonuçlanmış ve Kıbrıs Sorunu BM Genel Kurulu'nda 16 Aralık 1954 tarihinde yapılan müzakereler sonrasında "*şimdilik*" kaydıyla gündeme alınmamıştır.[743] İngiltere, elde ettiği bu başarıdan sonra Kıbrıs'ta bazı idari düzenlemeleryapmıştır. [744] Bu düzenlemelerle, Rumların Enosis girişimleri kontrol altına alınmak istenmiştir. Ne var ki, Kıbrıs Sorunu'nun BM'de gündeme getirilmemiş olmasının hayal kırıklığı içinde olan Rumlar, daha önceden hazırlıklarını yaptıkları başka bir senaryoyu uygulamaya koymuşlardır. Kuruluş aşaması 1950'li yılların başına uzanan Kıbrıslı Savaşçıların Millî Mücadele Örgütü/ Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (EOKA), silahlı eylemlerine 1 Nisan 1955 tarihinde başlamıştır. Başlangıçta İngiliz askerlerine karşı yapılan bu silahlı eylemler, 1955 yılı Haziran ayından itibaren Kıbrıs Türklerini de hedef almıştır.[745] İngiliz sömürge yönetimi terör olaylarını önlemek için bir takım tedbirleri yürürlüğe koymuş, bu kapsamda terör olaylarına karışan kişileri teslim edenlere ödül verileceğini bile ilan etmiştir.[746]

İngiltere, adada başlayan terör olayları sonrasında Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu'na dâhil olması için yeni bir planı uygulamaya koymuştur. İngiltere, 30 Haziran 1955 tarihinde Türk ve Yunan hükümetlerine gönderdiği notalarla, "*Kıbrıs da Dâhil Olmak Üzere, Doğu Akdeniz'i İlgilendiren Siyasi Meseleleri ve Savunma Meselelerini*" görüşmek üzere Londra'da yapılacak konferansa 2 devleti davet etmiştir. İngiltere, Türk ve Yunan Hükümetleri ile yaptığı temaslardan sonra, 29 Ağustos'ta konferansın toplanmasına karar vermiştir. Londra Konferansı,

---

[742] "Kıbrıs Adasına Dair Hazırlanan Anayasa", **Zafer,** 29 Ekim 1954, s.1,4.
[743] "BM Siyasi Komisyonunda Kıbrıs Dair Müzakereleri Yunan Teklifi Hezimete Uğradı", **Zafer,** 16 Aralık 1954, s.1,7.
[744] Evkaf İdaresi'nin Kıbrıs Türk toplumuna geri verilmesi, Müftülük kurumunun yeniden tesis edilmesi ve Kıbrıs Türklerinin Müftü'yü seçme hakkına tekrar kavuşması, yeni anayasa önerisi ile bir takım ekonomik kazanımlara sahip olunması vb.
[745] Kelling,**a.g.t**, s. 180-181.
[746] **FCO 141-3346-1**, Murder, 1.000 Pound Reward, From Police of Commissioner (Polis Komiserliğinden, katil,1.000 pound ödül) 11 August 1955.

Türkiye'nin de Kıbrıs Sorunu'na doğrudan müdahil olmasını sağlaması bakımından önemlidir.[747]

Londra Konferansı, 29 Ağustos – 7 Eylül 1955 tarihleri arasında icra edilmiştir. İngiltere, konferansta Kıbrıs Sorunu'na çözüm olacağını değerlendirdiği " *Sınırlı Muhtariyet*" önerisini gündeme getirmiştir. Sınırlı Muhtariyet önerisinde savunma, iç güvenlik ve dışişleri konusunda yetki İngiltere'de olacak şekilde düzenlenmiştir. Ancak bu öneri hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından kabul edilmemiş, bir hafta süren Londra Konferansı uzlaşma sağlanamadan sona ermiştir. İngiltere, her ne kadar uzlaşı sağlanamasa da bu girişimden kârlı çıkmıştır. Çünkü bu tarihe kadar Kıbrıs Sorunu konusunda Yunanistan'la kendi başına mücadele etmiş, ancak bu konferanstan sonra Türkiye'de soruna taraf olmuştur. Bu durum Yunanistan karşısında İngiltere'nin konumunu güçlendirmiştir.[748] İngiltere, konferanstaki bu kazanıma ilave olarak uluslararası kamuoyuna Kıbrıs Sorunu'nun kendi iç meselesi olduğunu ve kendi inisiyatifi ile bu sorunu çözebileceği mesajını da vermiştir.[749]

İngiltere, Sömürgeler Bakanı Hopkinson'un Yunanistan'ın self determinasyon talebine karşılık 28 Temmuz 1954 söylediği "*Hiçbir zaman*" ifadesi yerine Londra Konferansı'ndan sonra Dışişleri Bakanı Macmillan tarafından söylenen "*gözle görülebilecek bir zaman içinde*" ifadesini kullanmaya başlamıştır. Dışişleri Bakanı Macmillan, 5 Aralık 1955 tarihinde ise Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada Londra Konferansı hakkında bilgi verirken şu sözleri sarf etmiştir: [750] "*…Eski ve malûm bir tekerlemeyi kullanmak icabederse self - determination hakkında Yunanlılar (bu yıl) veya hiç değilse (bir veya iki yıl içinde) Türkler (hiçbir zaman) ve biz de (bir gün) dedik.*" Dışişleri Bakanı Macmillan kullandığı bu ifade, İngiltere'nin Kıbrıs politikasındaki değişikliğin ilk işaretini vermiştir.

İngiliz Hükümeti, Londra Konferansı'ndan sonra eski Genelkurmay Başkanlarından olan Mareşal John Harding'i Kıbrıs Valisi olarak atamıştır. Vali Harding'in ilk işi Başpiskopos Makarios III'le görüşmek olmuştur. Vali Harding, yaptığı bu görüşme ile hem adada artan terör olaylarını önlemeyi hem de Kıbrıs

---

[747] Armaoğlu, **a.g.e**, s. 97.
[748] **A.g.e**., s.154-155.
[749] Ü.Halûk Bayülken, **Cyprus Question and The United Nations**, Second Print, Cyrep, Lefkoşa, 2001, s. 5.
[750] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Yirmi ikinci İnikat, Devre: X, C.XV, İçtima:3, 28.12.1956, s. 347.

Sorunu'na çözüm bulmayı ummuştur. Fakat uzun süren görüşmelerde istenilen sonuç elde edilememiştir. İngiliz Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd'un Kıbrıs'taki Harding-Makarios görüşmelerine katılması da sonucu değiştirmemiştir. Başpiskopos Makarios III, Kıbrıs Sorunu'nun çözülememesinden ve yaşanan terör olaylarından doğrudan sorumlu tutulmuş ve İngiliz Parlamentosu'nun aldığı karar ile 9 Mart 1956 tarihinde Seyşel Adaları'na sürgüne gönderilmiştir.[751]

İngiltere, Kıbrıs'ta kontrolü ele geçirdikten sonra yeni bir anayasa önerisi üzerinde çalışmaya başlamıştır. Lord Radcliffe bu maksatla 1956 yılı Temmuz ayında görevlendirilmiş ve çalışmalarına hemen başlamıştır. Lord Radcliffe, taslak anayasa metnini 12 Kasım 1956 tarihinde İngiliz Parlamentosu'na sunmuştur. Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, 19 Aralık 1956 tarihli Avam Kamarası'nda Lord Radcliffe'in anayasa tasarısını açıklamıştır. Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd yaptığı açıklamada; Kıbrıs'ta kurulması planlanan anayasal sistemdeki yasama organının 36 üyeden oluşacağını[752], Başbakan'ın yasama organına karşı sorumlu olacak bir kabine oluşturacağını, savunma, dışişleri ve kamu güvenliği sorumluluğunun Vali'nin kontrolünde olacağını, uluslararası ve stratejik şartlar izin verdiği takdirde İngiliz Hükümeti'nin self determinasyon prensibinin uygulanması hususunu tekrar gözden geçireceğini, böyle bir durum söz konusu olduğunda İngiliz Hükümeti'nin, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının geleceklerini özgürce belirlemesini sağlayacak koşulları oluşturacağını, bu kapsamda Kıbrıs'ın "*Taksim*" edilmesi tezinin de kabul edebileceğini ilan etmiştir.[753]

Kıbrıs Sorunu'na çözüm bulması ümit edilen bu öneri ne Türkiye ile Kıbrıs Türkleri ne de Yunanistan ile Rumlar tarafından kabul edilmiştir.[754] Sömürgeler Bakanlığı Sekreteri bu gelişme üzerine yaptığı açıklamada, Kıbrıs Türk toplumunun

---

[751] Gürel**, a.g.e**., C. II, s. 114.
[752] Lorf Radcliffe Anayasa Önerisi'ndeki yasama organında görev alacak Kıbrıslıların dağılımı şöyle planlanmıştır; seçilmiş 6 Kıbrıslı Türk ile adanın geri kalanını temsilen 24 Kıbrıs Rum üye ve Vali tarafından atanmış 6 üye.
[753] **BCA 30-01-00-00-38-227-3**, İngiliz Müstemlekeler Vekili Lennox Boyd'un Kıbrıs için Lord Radcliffe'in Hazırladığı Anayasanın İlanı vesilesi ile yaptığı beyanat, 19 Aralık 1956.
[754] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 277-291.

kendi geleceğini belirleme hakkını öngörmeyen hiçbir self determinasyon talebinin, adanın geleceği için verilecek karara doğrudan etki etmeyeceğini açıklamıştır.[755]

Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken, İngiltere'nin Kıbrıs politikasını belirleyen ana etkenlerden birisi olan Süveyş'te önemli gelişmeler olmuştur. İngiltere, Süveyş'teki askeri varlığı konusunda Mısır ile yaptığı uzun görüşmeler sonrasında buradaki üssünü boşaltmaya karar vermiştir. Ne var ki, Mısır 1956 yılında Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı almış ve bu karar sonrasında İngiltere, Fransa ve İsrail'den oluşan müttefik kuvvetler Mısır'a karşı askeri harekât başlatmıştır. Ancak, bir yandan Mısır halkının kararlı direnişi, öte yandan ABD'nin müttefik kuvvetlere destek vermemesi sonucu bu harekât başarısız olmuştur. Bu tarihten sonra İngiltere, bölgede Batı'nın çıkarlarını kollama görevini ABD'ye devretmiş ve Orta Doğu'daki varlığını ancak Amerikan desteğiyle ve Amerikalıların izin verdiği ölçüde sürdürebileceğini anlamıştır.[756]

Eisenhower Doktrini[757] adıyla anılan yeni bir politikanın yürürlüğe girmesi ile birlikte Kıbrıs Sorunu'nda da çözüme doğru önemli aşamalar kaydedilmiştir. İngiltere'nin Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki stratejik ihtiyaçları, 1957 yılının ortalarına doğru değişmeye başlamıştır. Bu değişimle birlikte, İngiltere'nin Kıbrıs politikası da yeniden şekillenmiştir. İngiltere'nin bölgesel çıkarları açısından Kıbrıs'taki İngiliz egemenliği artık vazgeçilemez bir unsur olmaktan çıkmıştır. İngiltere, artık adanın tamamına ihtiyaç duymamaya başlamıştır. İngiltere, gelecekteki ihtiyaçları için adada 2 ya da 3 askeri üs ile beraber belli başlı bazı tesislerin kullanım hakkının kendisinde kalmasının yeterli olacağı değerlendirmiştir. İngiltere'nin bu politika değişikliği Zürih-Londra Anlaşmaları'nın da yolunu açmıştır.[758]

İngiltere'nin Kıbrıs politikası ile ilgili parametrelerinin değiştiği bir dönemde, Anthony Eden başkanlığındaki İşçi Partisi hükümetten düşmüş, yerine 1957 Ocak

---

[755] Clement Dodd,"UK Policy on Cyprus and the Eastern Mediterrian", **Proceedings of the International Symposium**, "The Cyprus Issue, Past, Present and The Vision for the Future", Near East Univesity, Lefkoşa, 12-14 June 2001, s. 331.
[756] Icrediakonou,a.g.e., s. 146'den aktaran Gürel,**a.g.e.**, C. II, s. 52.
[757] Eisenhower Doktrini olarak tarihe geçen politika ile ABD, Orta Doğu devletlerini komünizmden korumak için herhangi bir devletten gelecek silahlı saldırı karşısında destek sağlayacağını ve ABD kuvvetlerini kullanmaya hazır olduğunu ilan etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hale, **a.g.e.**, s. 130; Pratt, **a.g.e.**, s.522-524.
[758] Irkıçatal, **a.g.m.**, s. 39.

ayından itibaren Harold Macmillan başkanlığındaki Muhafazakâr Parti hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Başbakan Macmillan'ın ilk icraatlarından birisi Rum lideri Başpiskopos Makarios III'ün sürgün kararını kaldırmak olmuştur. Çünkü Rumların çözüme ikna edilebilmelerinin ancak bu hamle ile mümkün olacağı değerlendirilmiştir. Macmillan'ın sonraki hamlesi ise Kıbrıs için yeni bir anayasa taslağı hazırlamak olarak gerçekleşmiştir. Ancak hazırlanan bu taslak anayasa metnide Kıbrıs Türk ve Rum toplumları tarafından bir kez daha reddedilmiştir.

Kıbrıs Türkleri taslak anayasanın Enosis'i kolaylaştıracağını ileri sürerken, Rumlar ise bunun Taksim'e yol açacağından endişelenmişlerdir. Çözüm geciktikçe, Kıbrıs'taki Rum-İngiliz karşıtlığı Rum-Türk karşıtlığına dönüşmüştür. Kıbrıs'ta artan terör olayları İngiliz sömürge yönetimini zor duruma düşürmüş, Lefkoşa'da Kıbrıs Türkleri ve Rumların yaşadığı bölgeler tel örgülerle ayrılmış, Kıbrıs Türkleri kendi belediyelerini kurmuşlardır. Başbakan Macmillan, muhtar bir yönetimi öngören anayasa tasarısında bazı değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. 15 Ağustos Planı olarak bilinen yeni İngiliz önerisinde; yedi yıllık muhtariyet öngörülmüş, muhtar yönetimden sonra ise Kıbrıs toplumlarına self determinasyon hakkı verileceği belirtilmiştir.[759]Türkiye ve Kıbrıs Türkleri bu değişikliklere onay verirken, Yunanistan ve Rumlar ise reddetmiştir. Kıbrıs'ta Türk-İngiliz iş birliğinin başlaması EOKA'yı tekrar harekete geçirmiş ve Kıbrıs'ta terör olayları yeniden başlamıştır.

Kıbrıs'taki Türk-Rum çatışmaları, Türk-Yunan gerginliğine de yol açmıştır. İngiltere Hükümeti, bir yandan Kıbrıs'ta artan terör olaylarını kontrol etmekte sorunlar yaşarken diğer yandan da İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Rumlarının protesto eylemlerinden tedirgin olmuştur. İngiliz makamları arasında yapılan resmi yazışmadan da anlaşılacağı üzerine, iktidardaki İşçi Partisi bu tür protestoları kamu düzeninin bozulmasına yönelik bir eyleme dönüşmedikçe hoşgörüyle karşılamış ve bu kişilerin eylemlerinin ceza oluşturmadıkça İngiltere'den gönderilmelerine sıcak bakmamıştır. Bununla birlikte İngiliz resmi makamları Kıbrıs Rumlarının İngiltere'deki eylemlerini de kontrolleri altında tutmayı da ihmal etmemişlerdir.[760]

---

[759] "Kıbrıs'a Dair Yeni İngiliz Planı", **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1958, s. 1.
[760] **FCO 141-4198 (66),** To London Office From Scotland Yard (Scotland Yard'dan Londra Bürosuna), 12.2. 1958.

Kıbrıs'ta yaşanan çatışma ortamı NATO'nun güney kanadının zayıflamasına ve SSCB'nin bölgede güçlenmesine yol açabilecek bir hassasiyet yaratmıştır. ABD bu gelişmelerden rahatsız olmuş ve yaptığı baskı sonucu Yunanistan ve Rumlar bağımsızlık çözümüne ikna olmuşlardır. BM'de 1958 yılı Kasım ayı sonlarına doğru başlayan görüşmelerde muhataplara çözüm için müzakerelere başlaması tavsiye edilmiştir. Bu kararın etkisiyle başlayan görüşmeler sonunda 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te uzlaşıya varılmıştır. Zürih'te uzlaşılan konularla ilgili antlaşma metni ise 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da imzalanmıştır. Londra Antlaşması; Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında "*Kuruluş Antlaşması*" ve "*Garanti Antlaşması*", Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasındaki "*İttifak Antlaşması*" ile "*Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası*" metinlerini içermiştir.[761]

İngiltere, Londra Antlaşması ile kurulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yasama, yürütme ve yargı alanlarında tüm egemenlik hakları sadece kendinde olacak şekilde 2 askeri üs, Dikelya ve Ağrotur, elde etmiştir. Böylece Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki çıkarlarına yönelik tehditlere karşı bir tedbir getirmiştir. Üstelik Kıbrıs Cumhuriyeti kurucu unsurları olan Türkler ve Rumlar arasında hassas bir denge oluşturmayı da başarmıştır. Bu durum, Kıbrıs Türkleri ve Rumların ortak hareket etmelerinin önünü tıkamış, yaşanan sorunlara çözüm bulunamaması ise İngiltere'nin elde etmiş olduğu askeri üslerdeki konumunu günümüze kadar devam ettirmesini sağlamıştır.

İngiltere'nin Kıbrıs poltikası İkinci Dünya Savaşı sonrasında dönemsel farklılıklar göstermiştir. İngiltere, bu dönem içinde öncelikle bölgesel çıkarları için Filistin ve Süveyş'teki askeri varlığının devamını istemiş, söz konusu üslerin varlığı devam ettikçe Kıbrıs'a yönelik politikalar üretmemiştir. Hatta bu dönemde BM Anayasası gereğince Kıbrıs'a muhtar bir yönetim verilmesini de hep gündemde tutmuştur.

Ancak İngiltere, ilk önce Filistin sonra ise Süveyş'teki askeri üslerini kaybedince Kıbrıs'ın önemi ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki çıkarları için Kıbrıs'ın tamamı ya da burada elde edilecek askeri üsler vazgeçilmez olarak kabul edilmiştir. İngiltere açısından Kıbrıs'ın öneminin arttığı bu

[761] Soysal, **a.g.e.**, s. 466.

dönemde Yunanistan, Kıbrıs'a BM Anayasası gereğince self determinasyon hakkı tanınması için sorunu uluslararası alana taşıyınca olayın seyri değişmiş ve 1950'li yılların ortalarına kadar soruna uzak kalan Türkiye birden Kıbrıs Sorunu'na taraf olmuştur.

Bu durum Kıbrıs Türklerinin hem Türkiye'de hem de Kıbrıs ile İngiltere'deki siyasi örgütlenmelerine doğrudan etki etmiştir. Kıbrıs Türklerinin 1950'li yılların başından itibaren Türk Hükümeti'nin soruna taraf olması yönündeki çabaları başlangıçta sonuçsuz kalmasına rağmen, İngiltere'nin Kıbrıs politkasında dönüm yılı olan 1954 yılından itibaren karşılık bulmuştur.

B. Türkiye'nin Kıbrıs Politikası

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kıbrıs Politikası, İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1960 yılına kadar olan süreçte dönemsel farklılıklar göstermiştir. Bu değişken politika, hem iç dinamiklerden hem de dış dinamiklerden etkilenmiştir.

Türkiye'nin bu dönemdeki Kıbrıs politikasını safhalandırmak gerekirse; 1945–1949 yılları arasındaki safhayı "*Uyku Dönemi*", 1950–1954 yılları arasındaki safhayı "*Uyanış Dönemi* ", 1955–1960 yıllarını kapsayan safhayı ise "*Eylem Dönemi*" olarak isimlendirilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin söz konusu dönemdeki Kıbrıs politikası, CHP ve Demokrat Parti (DP) hükümetleri tarafından belirlenmiştir. Uyku dönemi politikası tamamıyla CHP hükümetleri tarafından belirlenirken, Uyanış ve Eylem dönemlerinde ise tüm yetki DP hükümetlerinde olmuştur. Söz konusu dönemlerde iktidarı elinde bulunduran hükümetler, kendi liderlerinin karakteristik özelliklerini Kıbrıs politikasının oluşturulması sürecine doğrudan yansıtmışlardır.

Atatürk döneminde uygulanan dış politikanın oluşturulmasında önemli görevler üstlenen İsmet İnönü, uyku döneminde izlenen Kıbrıs politikasının belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu dönemin tamamında Cumhurbaşkanı olarak görev yapan İsmet İnönü, Lozan Barış Antlaşması hükümlerine saygılı olmayı temel

ilke olarak benimsemiş, Kıbrıs politikasını da İngiltere'nin Kıbrıs'taki egemenliğinden vazgeçmeyeceği öngörüsü üzerine inşa etmiştir.[762]

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerin yeni bir boyut kazanması Türkiye'nin Kıbrıs politikasına doğrudan yansımıştır. Savaş sonrası dönemde oluşan konjonktür Türkiye'nin Kıbrıs politikasının şekillenmesinde önemli bir faktör olmuştur. Nitekim Almanya ve İtalya savaş sonunda tam bir yıkıma uğramış, İngiltere ve Fransa ise her ne kadar galip devletler olsalar da ekonomik olarak tükenmişlerdir. Savaş öncesi dönemde küresel siyaseti belirleyen bu devletlerin son durumu Avrupa dengesinin el değiştirmesinede yol açmıştır. Nitekim ABD savaş sonrası dönemde "*Avrupa Gücü*"[763]olarak Avrupa kıtasında kalmaya karar vermiştir. Bu karar sonucu, ABD ve SSCB Avrupa'da ve Orta Doğu'da etkili olmalarını kolaylaştıracak ve biri diğerinin etkisini önleyecek politikaları takip etmeye başlamışlardır. Özellikle SSCB'nin bu bölge üzerindeki istekleri Türkiye üzerindeki baskıyı daha da artırmıştır.[764]

Türkiye, SSCB tehdidi karşısında ABD tarafında yer almayı tercih etmiştir. Nitekim ABD, 1947 yılında yürürlüğe koyduğu uygulama ile Türkiye ve Yunanistan'ı yalnız bırakmamış, yaptığı askeri yardımlarla SSCB tehdidini önlemeye çalışmıştır. Türkiye, ABD yanında yer almayı tercih ettiğinden dolayı İngiltere ve Yunanistan ile Kıbrıs konusunda bir sorun yaşanmamasına özen göstermiştir. Bu doğrultuda, komünist ideolojinin ülke içine girmemesi için oldukça dikkatli davranmıştır. Öyle ki, Kıbrıs'ta basılan ve komünist ideolojiyi yaydıkları iddia edilen "*İşçinin Yolu Şaşmaz*" adlı dergi ile "*Emekçi*" adlı Türkçe gazetenin ülkeye sokulması bile yasaklanmıştır.[765]

---

[762] Tuncer, **a.g.e.**, s. 73-74.

[763] F. Stephen Larrabee, **U.S. Policy Toward Cyprus and The Eastern Mediterrian, Changing Strategic Perspactives After the Cold War**, RAND Publication, Washington D.C., 1999, s. 232.

[764] SSCB Yalta Konferansı'nın hemen ertesinde, 19 Mart 1945'te Türk Hükümeti'ne verdiği notada, 1925 tarihli Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı feshetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, s. 2.

[765] **BCA**, **030-0-018-001-002-117-51-5**, T.C. Başbakanlık Muamelat Umum Müdürlüğü Kararlar Müdürlüğü Sayı:3/7813, 10.7.1948, "Kıbrıs'da yayınlanan İşçinin Yolu Şaşmaz adlı derginin yurda sokulmasının yasak edilmesi ve mevcutlarının toplattırılması"; **BCA,030-18-01-02-117-51-20**, 15.7.1948, T.C. Başbakanlık Muamelat Umum Müdürlüğü Kararlar Müdürlüğü Sayı:3/7813, "Kıbrıs'da çıkan Emekçi adlı Türkçe Gazete'nin yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerin toplattırılması."; "Emekçi Gazetesinin Türkiyeye Girmesi Yasak Edildi", **Hürsöz,** 21 Eylül 1948, s. 1.

Türk Hükümeti'nin, komünist ideolojinin ülke sınırları içerisine girmesini bu ve benzeri tedbirlerle kontrol etmeye çalıştığı bir dönemde Kıbrıs'la ilgili politikalarına da özen gösterdiği ve İngiltere ile ilişkilerinin bozulmamasına önem verdiği söylenebilir. Türkiye'nin bu dönemde takip ettiği Kıbrıs politikası ile ilgili en net ifadeler Başbakan Recep Peker'in 1947 yılı Nisan ayında İstanbul Üniversitesi öğrencilerine hitaben yaptığı konuşmada yer almıştır. Başbakan Peker yaptığı konuşmasındaki "…*Medeni bir Türk milliyetçiliği anlayışı, sınır dışındaki Türklerin, idaresi altında bulundukları yabancı memleketlerin hak ve vazifelerine sahip vatandaş olarak yaşamalarını ister...*" [766] sözleriyle Kıbrıs Türklerinin İngiliz vatandaşı olarak sömürge yönetimiyle iyi ilişkiler içinde olmasının gerektiğinin altını çizmiştir.

Rumların savaş sonrasında artırdıkları Enosis girişimleri karşısında bile tepkisiz kalan Türk Hükümeti'nin Kıbrıs'a yönelik ilgisindeki ilk somut gelişme 1948 yılında yaşanmıştır. Dönemin CHP Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz ve merkezi İstanbul'da olan "*Kadın*" gazetesi sahibi İffet Halim Oruz ile İstanbul'da kurulmuş olan "*Kıbrıs Okullarında Yetişenler Cemiyeti*" Genel Başkanı Dr. Derviş Manizade'nin girişimiyle çoğunluğunu öğretmenlerin oluşturduğu 54 kişilik kafile, 20 Temmuz - 10 Ağustos 1948 tarihleri arasında Kıbrıs'ı ziyaret etmiştir. Heyet bu ziyaret sonrasında Kıbrıs Türkleri hakkında bir rapor hazırlanmıştır.[767] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından verilen direktifle hazırlanan raporda, Kıbrıs Türklerinin kültürel, iktisadi ve sosyal alandaki ihtiyaçları belirtilmiştir. Kıbrıs Türkleri tarafından sonraki yıllarda Türk Hükümeti ile yapılan temaslarda raporda belirtilen bu hususlar referans olarak kullanılmıştır.

Türkiye'nin 1950'li yılların başına kadar olan dönemde, küçük çaplı bu temasları haricinde irredentist bir Kıbrıs politikasından söz edilemez. Daha önce de bahsedildiği üzere Türkiye'nin öncelikli hedefi; Batı Bloğu içinde yer almak, NATO'ya üye olmak ve Batı ile kurulan siyasi, askeri ve ekonomik ilişkileri bozmamak prensipleri üzerine inşa edilmiştir. Türkiye, bu dönemde Kıbrıs'a ilişkin

---

[766] " Recep Peker dedi ki", **Halkın Sesi**, 4 Nisan 1947, s. 1.

[767] **BCA**, **490-0-001-000-000-599-75**, Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'nden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine, 23.9.1948, Sayı:3, Heyet Raporu. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-X.

herhangi bir politika geliştirmeden önce hep bu hedefleri göz önünde bulundurmuştur.

Bu dönemin dış politikasını belirleyen kadro; aynı zamanda Kıbrıs'ın İngiltere'ye hukuken bırakıldığını belgeleyen Lozan Barış Antlaşmasını imzaladığından dolayı irredentist bir Kıbrıs politikası takip etmekten özellikle kaçınmıştır. Dolayısı ile DP'nin iktidara geldiği 1950 yılı Mayıs ayına kadar olan dönemde Türkiye'nin Kıbrıs politikası, İngiltere'nin egemenlik haklarına saygılı olmak eğer İngiltere bu egemenliği devretmek isterse Kıbrıs'ın Türkiye'ye iade edilmesini talep etmek tezi üzerine kurulmuştur.

Bununla birlikte Kıbrıs Türkleri, Yunanistan'ın Enosis girişimlerini yakından takip etmişlerdir. Türk Hükümeti ve Türk kamuoyu ise Kıbrıs Türk toplum liderleri ve çeşitli amaçlarla Türkiye'de yaşayan Kıbrıs Türklerinin kurmuş oldukları derneklerin girişimleriyle adadaki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.[768] Dr. Fazıl Küçük, Rumların özellikle 1948 yılından itibaren artan Enosis faaliyetleri hakkında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bilgilendirme amaçlı bir telgraf göndermiştir. Söz konusu telgrafta; Kıbrıs Türklerinin Rumların Enosis amaçlı girişimlerini kesinlikle kabul etmeyeceği, Enosis'in gerçekleşmesi halinde adada asayişin bozulacağı, ilhak ve muhtariyetin tamamıyla Türklüğün mahvına yol açacağı bildirilmiştir.[769]

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, bu telgrafa verdiği cevapta, söz konusu dönemde takip edilen Kıbrıs politikası hakkındaki en net bilgileri vermiştir:[770]

> *"...Kıbrıs meselesi Türkiye ile Yunanistan ve hatta Türkiye ile İngiltere arasında anlaşmazlıklar doğuracak bir mahiyet almasından çekindiğimiz için bu meseleye hükümet olarak hiç karışmıyoruz. Esasen Kıbrıs İngiltere'nindir ve bu adayı Yunanistan'a vermek hususunda İngiltere'de en küçük bir temayül yoktur..."*

---

[768] **BCA, 490–01–609-113-27-28**,16 Haziran 1945, H. Nevzat Kara'nın CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği mektup.

[769] **BCA, 30-01-00-00-40-241-14-1-2**, Dr. Küçük'ten Cumhurbaşkanı İnönü'ye gönderilen Telgraf, 28 Kasım 1948. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XI; **BCA**, **490-01-609-113-1**, "Birleşmiş Milletlere Mukabil Müracaat, KIBRIS TÜRKLERİ Yunanistan'a İlhak Emelini Protesto Ederler", Bozkurt Basımevi, Lefkoşa, 1950. Ayrıntılı bilgi için bkz., EK-XII.

[770] **BCA**, 490-0-001-000-000-6, T.C. Dışişleri Bakanlığı, No:521, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine hitaben yazılan yazı, 15 Aralık 1949.

CHP iktidarının pasif Kıbrıs politikasının da etkisi ile yapıldığı yadsınamaz bir gerçek olan ve 15 Ocak 1950 tarihindeki Enosis plebisitine ise üniversite gençliğinin önderlik ettiği Türk kamuoyunun tepkisi büyük olmuştur. Bu tepkiler üzerine Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak 23 Ocak 1950 tarihinde basına verdiği bir başka demeçte; Türkiye'nin Kıbrıs diye bir sorunu olmadığını, İngiltere'nin adayı terk etmek istemediğini, gençlerin boş yere heyecana kapıldıklarını belirtmiştir.[771]

Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik bu tutumu Kıbrıs Türk liderlerini de harekete geçirmiştir. Kıbrıs Türk toplumu liderlerinden olan Faiz Kaymak'ın aktardığı bilgiye göre, Türkiye'deki kurumların ve Türk kamuoyunun ilgisini çekmek maksadı ile Kıbrıs Türklerinden seçilen kişiler sık sık Türkiye'ye gelmişler ve yetkili kişileri gelişmeler konusunda uyarmışlardır.[772] Bu girişimler sonrası Dışişleri Bakanı Sadak 1950 yılı Mart ayında Kıbrıs Türklerine mümkün olan her türlü yardımın yapılacağını belirtmiş[773] ancak genel seçimler öncesinde ne CHP ne de DP seçim programlarında Kıbrıs Sorunu'na değinmiştir.[774]

DP, Türk siyasi hayatında çok bilinmezliklerin yaşandığı bir dönemde 14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelmiştir. DP, 10 yıl süren iktidarı döneminde 5 farklı hükümet kurmuştur.[775] Türkiye'nin sonraki dönemde uyguladığı Kıbrıs ilgili politikaları DP hükümetleri tarafından belirlenmiştir. Birinci Menderes Hükümeti döneminde Kıbrıs'la ilgili izlenen Türk Dış Politikası; Truman ve Marshall yardımıyla desteğini gördüğü ABD'nin yanı sıra, İngiltere ve Fransa ile askeri, siyasi, iktisadi, kültürel ilişkileri devam ettirmek Yunanistan'la kurulmuş olan dostluk ilişkileri bozmamak üzerine tesis edilmiştir.[776]

Bununla birlikte, özellikle 1948 yılından itibaren artan ve Rumların 1950 yılında yaptığı plebisitten sonra iyiden iyiye yükselen Türk kamuoyunun tepkileri

---

[771] Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 20
[772] Kaymak, **a.g.e.,** s. 22-23.
[773] Oran, **a.g.e.**, s. 597.
[774] Erol Mütercimler, **Satılık Ada Kıbrıs, Barış Harekâtının Bilinmeyen Öyküsü**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları:222, Araştırma ve İnceleme:72, 1.inci Basım, İstanbul, 2003, s. 90.
[775] Birinci A. Menderes Hükümeti: (22 Mayıs 1950- 9 Mart 1951), İkinci A.Menderes Hükümeti: (9 Mart 1951- 17 Mayıs 1954), Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Üçüncü A. Menderes Hükümeti: (17 Mayıs 1954–9 Aralık 1955), Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Dördüncü A. Menderes Hükümeti (9 Aralık 1955- 25 Kasım 1957), Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Beşinci Menderes Hükümeti (25 Kasım 1955- 26 Mayıs 1960) (Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu) Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Girgin, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Dış Politikamız**, 70 yılın panoraması 1923–1993, Ankara, 1993, s. 26–31.
[776] Girgin,**a.g.e**., s. 28.

Menderes Hükümeti'nin Kıbrıs'a bakışını etkilemeyi başarmıştır. Bu tepkilerin oluşumunda, özellikle üniversite öğrenci derneklerinin düzenledikleri mitingler ile bunları destekleyen Türkiye basını etkili olmuştur. Türk Hükümeti, bu etkiler sonrasında en azından Kıbrıs'a yaptığı eğitim yardımlarını tekrar gözden geçirmiştir. Bu kapsamda Kıbrıs Türk öğrencilerine ünivesitelerde sağlanan kontenjanlar ile öğrencilere verilen eğitim bursları artırılmış, Kıbrıs'a görevlendirilen Milli Eğitim Bakanlığı kadrolarındaki öğretmenlerin sayısında artış yapılmıştır.[777] Türkiye'nin eğitim alanında yaptığı bu girişimler sonrasında, Rauf Denktaş'ın deyimiyle "*uykudaki tohumcuklar*"[778] patlamaya başlamıştır.

Türkiye, bir yandan Kıbrıs Türklerine yönelik ve çok etkili olmayan bu siyasi girişimlerde bulunurken, diğer yandan da Yunanistan'la kurulmuş olan dostluk ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir. Bu kapsamda Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile Yunanistan Başbakanı Nikolaos Plastiras, 1950 yılı Haziran ayında Paris'te yaptıkları görüşme sonrasında tüm alanları kapsayacak bir iş birliği anlaşmasını imzalanmışlardır.[779]

Türkiye, bir taraftan imzaladığı bu tür anlaşmalarla bölgesel barış isteğinin mesajlarını verirken diğer taraftan da Rumların plebisit sonucuna dayanarak sorunu uluslararası alana taşımak istemesinden de yavaş yavaş kaygılanmaya başlamıştır. Türk diplomatlar, bu kaygılarını İngiliz, ABD ve Yunanlı siyasetçilere iletmiş, Kıbrıs'ın uluslararası bir sorun haline gelmeden çözülmesi gerektiğine dair Türk görüşünü muhataplarına iletmişlerdir.[780]

Türkiye'nin kaygılarını dile getirdiği bu dönemde Yunanistan Başbakanı Venizelos, 1951 yılı Şubat ayında Kıbrıs Sorunu'nu uluslararası alana taşıyabilecekleri yönündeki açıklaması ise hem Türkiye'de hem de Kıbrıs Türkleri arasında etkili olmuştur. Kıbrıs Türkleri bu açıklama sonrasındaki endişelerini CHP

---

[777] **BCA, 030-18-01-02-123-73-16**,T.C.Başbakanlık Muamelat Umum Müdürlüğü, Karar Sayısı:3/11859; **BCA, 030-18-01-02-124-79-10**, T.C. Başbakanlık Muamelat Umum Müdürlüğü, Karar Sayısı:3/11973; **BCA, 030**-18-01-02-124-89-9-1, T.C. Başbakanlık Muamelat Umum Müdürlüğü, Karar Sayısı:3/12172.

[778] Rauf R. Denktaş, **Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 142–144.

[779] Kathimerini Gazetesi, 13 Ekim 1950'den aktaran Sevinç, **a.g.t.**, s. 46.

[780] FO 371/112843 WG 1081/28 Ankara to FO, February 24, 1954'den aktaran Irkıçatal, **a.g.m.**, s. 45-46.

yönetimine iletmişlerdir.[781] CHP Genel Sekreteri, Kıbrıs Türklerinin endişelerini anladıklarını ve gelişmeleri yakından izlendiklerini bir yazı ile Kıbrıs Türklerine iletmiş, onları sakin olmaya davet etmiş, DP'nin etkisiz Kıbrıs politikasını eleştirmiştir. [782]

Gerek Türkiye'nin gerekse Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki politikalarını yeniden sorgulandığı dönemin başlangıcının 1951 yılı olduğu söylenebilir. Türkiye'nin Kore Savaşı'nda BM safında yer alması, bir süre Türk kamuoyu ve Türk Hükümeti'nin dikkatini Kıbrıs Sorunu'ndan uzaklaştırmıştır. Yunanistan açısından ise İngiliz Hükümeti'nin Enosis konusunda yaptığı açıklama meseleyi yeniden canlandırmıştır. İngiliz Bakan Younger, 14 Şubat 1951'de Avam Kamarası'nda yaptığı açıklamada, Yunan Hükümeti'nin Kıbrıs konusunda herhangi bir resmi talebi bulunmadığını söylemesi üzerine Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos 16 Şubat 1951 tarihinde yaptığı açıklamada Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Venizelos'un bu demeci de Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikasında bir değişikliğe yol açmamıştır.[783]

Dışişleri Bakanı Köprülü, Yunan Başbakan'ın sözleri sonrasında, 24 Şubat 1951 tarihinde TBMM'de yapılan toplantıda; Türkiye ile Yunanistan'ın kader birliği yaptığını, iki ülke arasındaki dostluğun bozulması için bazı devletlerce (SSCB kastedilmektedir.) sarfedilen gayretlerin boşa olduğunu ifade etmiş,[784] Türkiye'nin Kıbrıs politikası konusunda önemli bir değişiklik olmadığının işaretini vermiştir.

Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili olarak henüz kararlı bir politika belirleyemediği dönemde hükümet değişikliği olmuştur. Adnan Menderes başkanlığındaki İkinci Menderes Hükümeti, 9 Mart 1951 tarihinde meclisten güvenoyu almıştır. Fuat Köprülü, bir önceki hükümette olduğu gibi, İkinci Menderes Hükümeti'nde de Dışişleri Bakanı olarak görev almıştır. Ancak bu hükümetin Kıbrıs politikası bir öncekinden farklı olmuştur. Nitekim Hükümetin Kıbrıs politikasında yeni bir safhaya geçiş hazırlıkları yaptığına dair ilk işareti Dışişleri Bakanı Köprülü vermiştir.

---

[781]**BCA**, **490-01-609-113-1**, Milli Türk Birliği Genel Sekreteri Korkut tarafından Halk Partisi Başkanlığına gönderilen telgraf, 17.2.1951.
[782]**BCA**, **490-01-609-113-1**,CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'ten Milli Türk Birliği Genel Sekreteri Sayın Korkut'a, 22.2.1951.
[783] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 25-26.
[784]**Ayın Tarihi**, Şubat 1951, No 297, s. 178; **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C.V, Toplantı:1,Ellinci Birleşim, 24.II.1951, s. 698.

Dışişleri Bakanı'nın 20 Nisan 1951 tarihinde yaptığı açıklamada; Türkiye'nin tarihi bağları ve adada yaşayan Kıbrıs Türklerinin varlığından dolayı Kıbrıs'la ilgisinin doğal olduğunu, adanın hukuki durumunun değişmesi için bir sebep olmadığını, ancak bir değişikilik olması halinde bunun Türkiye olmaksızın yapılamayacağını ve bu durumun Yunanistan ve İngiltere'ye bildirildiğini belirtmiştir.[785]

Türk ve Yunan hükümetleri arasındaki iş birliği ve iyi ilişkiler döneminin artık sonu gelmeye başlamıştır. Ne var ki, Yunan Hükümeti Kıbrıs Sorunu konusunda daha hamleli olurken Türk Hükümeti bu hamleye karşılık vermede gecikmiştir. Bu gecikmenin sebeplerinden birini de NATO'ya girme süreci teşkil etmiştir. Türkiye ve Yunanistan, 22 Ekim 1951 tarihinde NATO'ya kabul edilmişlerdir. Bu gelişme Türk Hükümeti'nin gerek Kıbrıs gerekse Yunanistan'la ilişkilerini büyük ölçüde etkilemiştir. İkinci Menderes Hükümeti, 1951 yılı sonlarına kadar NATO'ya kabul edilmeyi dış politikalarının ana hedefi olarak belirlediğinden Kıbrıs Sorunu'na temkinli yaklaşmış, NATO'ya katılım sürecini olumsuz etkileyecek bir politika izlemekten kaçınmıştır.[786] Türkiye, NATO'ya kabul edildikten sonra ise bu kez de Balkanlar ve Orta Doğu'da yeni ittifaklar kurmak amacıyla aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu politikanın doğal bir sonucu olarak Kıbrıs'la ilgisini yine pasif düzeyde kalmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs politikasının değişime uğradığı dönemin başlangıcının 1952 yılı söylenebilir. Yunanistan'da iktidara gelen Mareşal Papagos başkanlığındaki Halkçı Parti'nin Kıbrıs konusundaki agresif politika takip etmesi bu değişimin ana sebeplerinden birini teşkil ederken Yunanistan'ın NATO'ya kabul edilmesi ise diğer sebebini oluşturmuştur. Yunanistan'ın, 1952 yılı Şubat ayında NATO üyesi olmasından sonra Kıbrıs konusundaki politikası daha uzlaşmaz bir hal almaya başlamıştır.[787]

Türkiye ise NATO'ya girdikten sonra Yunanistan'la ilişkilerini daha da geliştirmiştir. Çünkü Türkiye, Balkan Paktı'nı oluşturmak istemiş ve Yunanistan'ın da bu oluşumda yer almasını istemiştir. Tıpkı Balkan Antantı'nda olduğu gibi. İşte

---

[785] **Hürriyet**, 21 Nisan 1951, s. 1.
[786] Faruk Sönmezoğlu, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kıbrıs Politikası (1945'den Günümüze)", Türk Dış Politikası Cumhuriyet Dönemi, Ed. Mustafa Bıyıklı, Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2008, s. 263–264'den aktaran Değerli, **a.g.m.,** s. 89.
[787] Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 3.

bu durum iki ülke arasında siyasi iş birliği ve karşılıklı ziyaretleri beraberinde getirmiştir. Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos, 1952 yılında Türkiye'yi ziyaret etmiş ve iki ülke arasında ticari yakınlaşmayı sağlayacak bazı anlaşmalar imzalanmıştır. Başbakan Menderes'in, Venizelos'un Ankara ziyareti esnasında söylediği "*…Kıbrıs, Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde çözülecek bir konu…*"[788] ifadesi iki ülke arasındaki ilişkilerin geldiği noktayı çok iyi göstermiştir.

Bu ziyaretin iadesi 26 Nisan 1952 tarihinde gerçekleşmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yunanistan ziyaretiyle iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden doruk noktasına ulaşmıştır.[789] Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yunanistan ziyaretinde Batı Trakya'da yeni açılan Türk lisesine "*Celal Bayar Lisesi*" adı verilmiştir. Bununla birlikte Papagos Kanunu olarak adlandırılan yeni düzenleme ile Batı Trakya'daki eğitim kurumlarına "*Azınlık Okulları*" ifadesi yerine "*Türk Okulları*" ifadesi kullanılmaya başlanmıştır.[790]

NATO'ya katıldıktan sonra peş peşe yapılan bu karşılıklı ziyaretler iki ülke arasındaki mevcut ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır. ABD'de iki ülke arasındaki ilişkilerin bu seviyede olmasından memnun olmuştur. Çünkü ABD, SSCB'nin Balkanlarda ve Orta Doğu'da etkili olma girişimlerinin ittifaklarla ve iş birliği ile önlenebileceğini değerlendirmiştir. Türk Hükümeti de, Yunanistan'la ilişkilerin bu düzeyde olmasından memnun olmuş ve Kıbrıs Sorunu'nu tamamen bir kenara atmıştır.[791] Ancak Yunan Kralı, Türkiye ziyaretinin hemen sonrasında merkezi Atina'da bulunan "*Yunanistan'a İlhak Cemiyeti*" onursal başkanını kabul etmiş, Temmuz ayı ortasında Atina'da 50 bine yakın kişinin katıldığı Enosis mitingine memurların da katılması için devlet dairelerini tatil etmiştir. Yunanistan'ın Enosis girişimi sonrasında, Türkiye Milli Gençlik Komitesi (TMGK) tarafından 16 Temmuz günü yayımlanan beyannamede; Yunan Hükümeti'nin bir yandan Türk dostluğundan dem vururken diğer yandan da Kıbrıs Sorunu'nu kışkırttığı belirtilmiş,

---

[788] Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821 – 1993)**, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, s. 55.
[789] M. Melek Fırat, **1960–71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, 1.Ba., Ankara, 1997, s. 581–588.
[790] Oran,**a.g.e**., s. 593.
[791] Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954–1959 Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, s. 35.

Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir parçası olduğu ve adanın Yunan hâkimiyetine terk edilemeyeceği vurgulanmıştır.[792]

Türk Hükümeti, Yunan devlet adamlarının bu eylemlerini sessizce izlerken üniversite öğrencileri ve Türk basını ise tepkilerini açıkça ortaya koymaktan çekinmemişlerdir. Bu gelişmeye paralel olarak Kıbrıs Türklerinin Türk Hükümeti'nden destek arama faaliyetleri de artmıştır. Dışişleri Bakanı Köprülü, 29 Eylül 1952 tarihinde kabul ettiği Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu başkanına söylediği sözler bu dönemde izlenen Kıbrıs politikası açısından önemli ipuçları vermiştir:[793] *"...Kıbrıs için her şeyi biliyorum... Türkiye sağlam kaldıkça, K. Türkleri de sağlam kalır... Şimdi Yunan dostluğu vardır. Dostluklar zaruridir. Fakat sizinle alakamızı kesmeyeceğiz..."* Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü bu tavsiyeye ilave olarak, Kıbrıs Türklerinin adadaki "*status qou*" nun bozulmasına yol açacak herhangi bir girişimde bulunmamalarını da özellikle istemiştir.[794]

Türk Hükümeti, Kıbrıs konusunda 1952 yılında yine sessiz kalmayı tercih etmiştir. Öyle ki, Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1 Kasım 1952 tarihinde yeni yasama yılı açış konuşmasında; her iki ülke devlet adamlarının karşılıklı ziyaretlerinden bahsetmiş, Atina ziyareti esnasında Yunan halkının gösterdiği "*çok samimi dostluk tezahürlerinin*" memnuniyet verici olduğunu belirtmiş ve "*...müttefikimiz Yunanistan'la aramızdaki dostluğun ne kadar sıkı ve faal bir safhaya girdiğini...*" vurgulamış fakat Kıbrıs ile ilgili hiçbir hususa değinmemiştir.[795]

Türk-Yunan yakınlaşması, 1953 yılında da devam etmiş, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 28 Şubat 1953 tarihinde "*Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması*"[796] imzalanmıştır. Bu antlaşma; taraf devletlerin kendilerini ilgilendiren konularda karşılıklı danışma mekanizmalarının kurulmasını, Dışişleri Bakanları düzeyinde yılda en az bir kere toplanılmasını ve Genelkurmay Başkanlarının ortak güvenlik sorunlarını karşılıklı olarak görüşmeleri

---

[792] **A.g.e.**, s. 35-36.
[793] Kaymak, **a.g.e.,** s. 16.
[794] **FCO 141-3234- 23**, From Commissioner's Office Famagusta to Colonial Secretary, (Mağusa Komiserinden Sömürgeler Sekreterine) C.F. No:180/37, Personel&Secret, 21 st October 1952.
[795] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, Toplantı:3, C.XVII, Birinci Birleşim, 1.11.1952, s. 5-20.
[796] Oran, **a.g.e.**, s. 589.

hususlarını içermiştir.[797] Türkiye, bu antlaşmanın ittifaka dönüşmesine halel gelmemesi için 1953 yılında da Kıbrıs konusunda pasif olmayı tercih etmiş, Yunanistan'la arasında bir sorun çıkmamasına özen göstermiştir. Türk Hükümeti Kıbrıs'a ilgilenilmesi halinde bu ittifak çabalarının başarısızlığa uğrayabileceği değerlendirmiş ve oluşturan bu bölgesel barış havasının bozulmaması için İstanbul'un fethinin 100. yıl kutlamalarını sırf Yunanlıları incitmemek için mümkün olan en dar çerçeve içinde yapmıştır.[798]

Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) Kıbrıs Komitesi, DP Hükümeti'nin sessizliği ve tepkisizliğine rağmen, 2 Haziran 1953 tarihinde yayımladığı bir beyanname ile Kıbrıs sorununun Türk gençliğinin "*Milli Davası*" olduğunu ilan etmiştir.[799] DP'ye rağmen üniversite gençliğinin ve Türk basınının Kıbrıs'a ilgisi artarak devam etmiş ve bu girişimler sayesinde Türk kamuoyunun Kıbrıs'a olan ilgisi canlı kalmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs politikasındaki kırılma olayı ise 1954 yılında yaşanmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs politikasındaki Uyanma Safhası bu yıldan itibaren başlamıştır. Uyanma Safhası'nın başlamasını sağlayan hamle ise Yunanistan'dan gelmiştir. Yunanistan'ın Londra Büyükelçisi Vassilios Mostras, 23 Şubat 1954 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığına yazdığı bir mektupta, İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye götürmesini istemiş, bu isteğin yapılmaması halinde Yunanistan'ın bu görevi üstleneceğini belirtmiştir.[800] Bu müracaattan bir hafta sonra bu kez Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Kyriou, 1 Mart 1954 tarihinde yaptığı açıklamada Atina'nın Kıbrıs konusunu BM taşıma kararı aldığını duyurmuştur.[801]

Bu gelişmeler yaşanırken Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısı Muharrem Nuri Birgi, İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi'ne Kıbrıs'taki statükonun devamından yana olduğunu iletmiştir.[802] Türk Hükümeti, bu girişime ilave olarak Yunanistan'ın Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye taşımaması için ABD'den Atina'ya baskı

---

[797] Gürün, **a.g.e.,** s. 353.
[798] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 40.
[799] Hürriyet, 3 Haziran 1953'den aktaran Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 41.
[800] FO 371/112843 WG1081/26, 23 February 1954'den aktaran Irkıçatal, **a.g.m.**, s. 50-51.
[801] FO 371/ 112844 / WG108132, 1 March 1954'den aktaran Irkıçatal, Aynı yer.
[802] FO 371/112843 WG1081/28, 24 February 1954'den aktaran ırkıçatal, Aynı yer.

yapmasını istemiş ve Türk-Yunan dostluğuna zarar gelmemesi için Yunan Hükümeti'nin bu kararından vazgeçmesini istemiştir.[803]

Yunanistan'ın Kıbrıs'a yönelik girişimlerinin arttığı bir dönemde, Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller hükümetin pasif Kıbrıs politikası üzerine Dışişleri Bakanı'na yazılı bir soru önergesi vermiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 1 Nisan 1954 tarihinde soru önergesine verdiği cevapta; Yunan devlet adamlarıyla yapılan görüşmelerde İngiltere'nin toprağı olduğundan dolayı Kıbrıs konusunun gündeme gelmediğini, günün birinde Kıbrıs'ın geleceği hakkında bir karar verilmesinin söz konusu olması halinde adadaki Türk nüfusundan dolayı Türkiye'nin de söz sahibi olacağını, kaldı ki Kıbrıs'daki mevcut statükonun devam edeceğine inandığını ifade etmiştir.[804]

Dışişleri Bakanı Köprülü soru önergesine verdiği cevapta, kısaca Türkiye'nin Kıbrıs politikasında bir değişiklik olmadığını ifade etmesine rağmen işin aslı öyle olmamıştır. The Times'da 3 Nisan 1954 tarihinde yer alan bir habere göre Dışişleri Bakanı Köprülü'nün Yunan meslektaşına; birden bire ortaya atılan Kıbrıs Sorunu ile ilgili olarak, Atatürk ve Venizelos'un büyük çabalarla kurdukları Türk - Yunan dostluğuna zarar verdiklerini, bu konuda ısrar edilmesi halinde Türkiye'yi karşılarında bulacaklarını ve Enosis'e asla izin verilmeyeceğini, Enosis kararını tekrar değerlendirmeleri için bir süre daha "*Türkiye'nin Kıbrıs diye bir meselesi yoktur*" diyeceklerini aktarmıştır.[805]

Türk Hükümeti'de, Dışişleri Bakanı Köprülü'nün beyanatından da anlaşılacağı üzere, Kıbrıs konusunda iyice köşeye sıkışmıştır. DP Hükümeti, ABD'nin de desteğiyle, bir yandan Balkanlar ve Orta Doğu'da ittifaklar kurarak bölgesel barışı desteklemeye çalışırken diğer taraftan da kamuoyu baskısına direnmiş özellikle Yunanistan ile kurulmuş olan dostluk ilişkilerinin devamı için büyük çaba sarfetmiştir. Ancak Yunan Hükümeti'nin girişimi karşısında kamuoyunun baskısına daha ne kadar karşı konulabilirdi. Dışişleri Bakanı Köprülü, bu durumun farkına

---

[803] M. Murat Hatipoğlu, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-54, Ankara,1997, s. 309-310'dan aktaran Irkıçatal, **a.g.m.,** s. 51.
[804] Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 51.
[805] Hüseyin Bağcı, **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s. 103-104.

varmış, kapalı kapılar ardında da olsa Yunan mevkidaşına yapılan bu girişimden vazgeçilmesini aksi takdirde daha fazla sabredilemeyeceğini aktarmıştır.

Kıbrıs ile ilgili olarak bu gelişmeler yaşanırken, Üçüncü Menderes Hükümeti 17 Mayıs 1954 tarihinde güvenoyu alarak göreve başlamıştır. Fuat Köprülü, bu hükümette de yine Dışişleri Bakanı olarak görev almıştır.[806] Üçüncü Menderes Hükümeti'nin göreve başladığı bir dönemde, Yunanistan Başbakanı Papagos 1954 yılı Mayıs ayında Kıbrıs Sorunu'nun BM'de görüşülmesi konusunda yaptığı açıklama ile gerginliği en üst seviyeye çıkarmıştır. Türkiye, bu açıklama üzerine Yunan Hükümeti'ne verdiği notada; Türkiye'nin adadaki statükonun devam etmesinden yana olduğu, eğer adanın geleceğine ilişkin herhangi bir girişim olacaksa bu konuda Türkiye'nin de taraf olması gerektiği ve sorunu BM'ye taşımanın Türk-Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceğini bildirilmiştir.[807]

Kıbrıs Sorunu konusunda 1954 yılı bahar ve yaz dönemi Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın karşılıklı girişimleriyle geçmiştir. Bu dönemde, Kıbrıs Sorunu konusunda Yunanistan aktif Türkiye ise reaktif bir politika izlemiştir. Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 28 Şubat 1953 tarihinde imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması, 9 Ağustos 1954 tarihinde Yugoslavya-Bled'de imzalanan "*Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında İttifak, Siyasal İş birliği ve Karşılıklı Yardım Andlaşması*"[808] ile ittifak çerçevesine oturtulmuştur. Bled İttifakı, savaş sonrası süreçte Türk-Yunan ilişkilerinin dönüm noktası olmuştur. İttifak antlaşmasının imzalanmasından bir hafta sonra, anlaşmanın mürekkebi henüz kurumadan Yunanistan Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye götürme kararı almıştır. Bu karar Türk ve Yunan hükümetlerini Kıbrıs konusunda karşı karşıya getirmiştir.[809]

Bu gelişmelerin yaşandığı sırada Kıbrıs Türkleri'de yaşanan gelişmelerden endişelenmişlerdir. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak ve beraberindeki heyet Eylül ayında Ankara'ya gelmiş ve Dışişleri Bakanı Köprülü ile görüşmüşlerdir. Bakan Köprülü Kıbrıs Türk heyetine; İngilizlerin adada kalmasının

---

[806] Oran, **a.g.e.,**s.479.
[807] Xydis, a.g.m. s. 12'den aktaran Değerli, **a.g.m.**, s. 89.
[808] Oran, **a.g.e.**, s. 590.
[809] Armaoğlu**, Kıbrıs Meselesi 1954–1959 Türk Hükümeti ve kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, s. 60.

desteklenmesini ve meşruti yönetim için İngilizler tarafından önerilen anayasanın benimsemesini tavsiye etmiştir.[810] Türk Hükümeti, Kıbrıs Türklerine bu öneride bulunurken Balkanlarda oluşturulan barış havasını bozmamak ve Kıbrıs Sorunu'nu tahrik etmekten kaçınmak maksadıyla 10 Eylül günü İzmir'de düzenlenmesi planlanan "*Kıbrıs Mitingi*"ne de izin vermemiştir.[811]

BM Gündem Tanzim Komisyonu, Yunanistan müracaatının Genel Kurul gündemine alınıp alınmaması konusunu 23 Eylül 1954 tarihinde yaptığı oturumunda tartışmıştır. Gündem Tanzim Komisyonu'nda yapılan oylamada, Yunan önerisinin Genel Kurul'da görüşülmesi oy çokluğu ile kabul edilmiştir.[812] İngiltere, önerinin görüşülmesi sırasında Genel Kurul'da olmayacağını açıklamış, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi halinde Türk-Yunan dostluğunun tehlikeye gireceğini ileri sürerek görüşme öncesi Genel Kurul'daki üye devletleri etkilemeyi düşünmüş[813] fakat Yunanistan önerisinin BM Genel Kurulu'nda 30 kabul oyuna karşılık 19 ret ve 11 çekimser oy ile kabul edilmesine engel olamamıştır. İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd bu karar sonrasında yaptığı açıklamada ilginç bir tespitte bulunmuştur. Dışişleri Bakanı Lloyd, şimdiye kadar Kıbrıs'ta Türkler ile Rumlar arasında bir çatışma yaşanmadığını belirtmiş, bu karardan sonra çatışmaların olabileceğini ve Türk - Yunan dostluğunun bozulabileceğini vurgularken sanki 1955 yılında yaşanacak olayları işaret etmiştir!

Kıbrıs konusunun BM Genel Kurulu'nda görüşülecek olması Türk kamuoyunda da endişe yaratmıştır. Bu endişe karşısında daha aktif bir politika yürütme kararı alan TMTF ve Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), 9 kişiden oluşan Kıbrıs Komitesi'nin kurulmasına ve basın ile iş birliği yapılmasına karar vermiştir.[814]

---

[810] Kaymak, **a.g.e.**, s. 25.

[811] "İzmir'deki Mitingden Vazgeçildi", **Vatan**, 10 Eylül 1954, s. 2; "Başvekilin Kıbrıs'a Dair Beyanatı", **Zafer**, 9 Eylül 1954, s.1,4.

[812] "Birleşmiş Milletler komisyonunun dünkü kararı hayretle karşılandı, Kıbrıs adası Yunan bayraklariyle donatıldı", **Akşam**, 24 Eylül 1954, s. 1,2.

[813] "Genel Kurul da Kıbrıs davâsını görüşmeye karar verdi, İngiltere kararları tanımayacak", **Akşam**, 25 Eylül 1954, s. 1,2.

[814] "Kıbrıs için ilk miting 9 Eylül'de İzmir'de yapılacak", **Dünya,** 25 Ağustos 1954, s.1, 7; Komite; Hikmet Bil (avukat, Hürriyet gazetesi editörü), Hüsamettin Canöztürk (TMTF Başkanı), Orhan Birgit (gazeteci, avukat), Ahmet Emin Yalman (gazeteci), Ziya Somer (öğrenci), Hasan Nevzat Karagil (Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanı, avukat)ve Kamil Önal'dan oluşturulmuştur. Kıbrıs Komitesi 2 Ekim 1954 tarihinde Başbakan Menderes'in inisiyatifi ile adı "Kıbrıs Türktür Cemiyeti"(KTC) olan tescilli bir derneğe dönüşmüştür; Dilek Güven, **6-7 Eylül Olayları /Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında**, 2.Ba., İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 57.

Türk Hükümeti ise Kıbrıs Sorunu'nun BM'de görüşüleceği Aralık ayına kadar olan dönemde "*temkinli ve ihtiyatlı*"[815] kalmayı tercih etmiştir. Hatta Kıbrıs Sorunu'nun BM'de görüşülmesinden önce çözüme kavuşturulması maksadıyla Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve ABD arasında "*Dörtlü Konferans*" yapılması yönündeki Mısır önerisi bile dikkate alınmamıştır.[816]

Bununla birlikte Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 1 Kasım 1954 tarihinde TBMM açış konuşmasında; takip edilen dış politikada gelinen noktadan bahsetmiş, NATO'ya dâhil olunması, Balkan İttifakı'nın oluşturulması, Pakistan ile imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ile dünya barışına katkı yapıldığına vurgu yapmış ne var ki Yunanistan'ın Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye taşımasına yönelik herhangi bir görüş ileri sürmemiştir.[817]

Bu sessizlik daha sonraki günlerde de devam etmiştir. Türk Hükümeti, Kıbrıs Sorunu konusunda BM'deki görüşmeler öncesi kendi resmi görüşünü tam olarak ortaya koymaktan ziyade uluslararası ortamın yaklaşımını görmek istemiştir. Öyle ki, Denizli Milletvekili Baha Akşit'in Dışişleri Bakanı'na yönelttiği, "*Kıbrıs meselesi karşısında hükümetimizin noktai nazarının ne olduğuna ve Garbi - Trakya ve Adalarda meskûn bulunan Türklerin kültürlerini yükseltmek ve inkılâplarımızın benimsetilmesini temin maksadıyla ne gibi tedbirler alındığına"* [818] dair soru önergesi, Bakan'ın Genel Kurul'da olmamasından dolayı, iç tüzük gereğince bir sonraki toplantıda cevaplandırılmak üzere ertelenmiştir. Ne var ki, TBMM Genel Kurulu'nun 24 Kasım 1954 tarihindeki toplantısında bu kez Denizli Milletvekili Akşit olmadığından dolayı önerge cevaplandırılmamıştır.[819] TBMM'nin 26 Kasım 1954 tarihinde yapılan toplantısına da katılmayan Milletvekili Akşit'in yokluğundan dolayı iç tüzük gereğince soru önergesinin cevaplanması gündemden düşmüştür.[820] Muhtemeldir ki, sanki bir kovalamacayı andıran bu süreçte soru önergesinin iç tüzük gereğince düşmesini yaratacak şartlar oluşturulmuş, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikası ile ilgili düşüncelerinin bir süre daha gizli kalması planlanmıştır.

---

[815] Ahmet Emin Yalman, "Yurt Gazeteleri Ne Diyorlar? Kıbrıs siyasetimiz", **Akşam**,30 Eylül 1954, s. 2.
[816] "Kıbrıs dâvası için görüşmeler", **Akşam**, 03 Ekim 1954, s. 1, 2.
[817] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: X, İçtima:1, C.II, Birinci İnikat, 1.11.1954, s. 8-18.
[818] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: X, C.II, İçtima:1, Yedinci İnikat, 22. XI. 1954.
[819] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: X C.II, İçtima:1, Sekizinci İnikat, 24. XI. 1954.
[820] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: X C.II, İçtima:1, Dokuzuncu İnikat, 26. XI. 1954.

Türkiye'de kamuoyu ve hükümet, gelişmeler karşısında bu davranışları sergilerken Yunanistan önerisi, BM Genel Kurulu gündemine alınıp alınmamasına karar verilmesi için Siyasi Komite'ye havale edilmiştir. Siyasi Komite'de başvuru görüşülürken Türk delegasyonu başkanı Selim Sarper yaptığı açıklamada; Yunanistan'ın endişe verici bir politika izlediğini, Kıbrıs adasının tarihi, coğrafi ve ekonomik açıdan Anadolu ile sıkı bağlara sahip olduğunu, Yunanistan'ın tarihte hiçbir zaman Kıbrıs'a sahip olmadığını, Yunan iddialarının mesnetsiz olduğunu, Türkiye'nin soy, tarih ve antlaşmalardan kaynaklanan sebeplerden dolayı Kıbrıs'ın geleceği ile birinci derecede alakalı olduğunu, Türkiye'nin şimdiye kadar tatbik ettiği pasif Kıbrıs politikasının tamamen yapılan antlaşmalardan kaynaklandığı, günün birinde Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili bir karar alınması halinde Türkiye'nin kararının da önemli olacağını belirtmiştir.[821]

Siyasi Komisyon'un 15 Aralık'ta kabul ettiği karar tasarısı, 16 Aralık'a BM Genel Kurul gündemine alınmıştır. BM Genel Kurulu, yapılan oylamada 8 çekimser, 50 ret oyu ile Kıbrıs meselesini "*şimdilik*" kaydıyla görüşmemeye karar vermiştir.[822] Türkiye, Genel Kurul'daki oylama sırasında Yunanistan ile sorun yaşamak istemediğinden dolayı "*çekimser*" oy kullanmıştır.[823] BM Genel Kurulu'nda alınan karar Türk Hükümeti'ni ve kamuoyunu memnun etmiştir. Başbakan Menderes BM'nin kararından sonra Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte; Kıbrıs Sorunu'nun kapandığını, Yunanistan'la olan dostluğun bozulmamasına özen gösterileceğini, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için azimle ve samimiyetle çalışacaklarını belirtmiştir.[824]

BM Genel Kurulu'nun aldığı bu karar Türkiye'nin takip ettiği Kıbrıs politikasında elini rahatlatmıştır. Çünkü daha 4 ay önce imzalanan Balkan Paktı'nın bozulmasına yol açacak herhangi bir durum ortaya çıkmamıştır. Ayrıca Türk

---

[821] "Yunan iddiasına yalnız Rusya iltifatta bulundu, Selim Sarper'in Konuşması", **Zafer**, 15 Aralık 1954, s. 1,7.
[822] Bayülken, **a.g.e.,** s. 3.
[823] Gürün, **a.g.e.**, s. 386.
[824] "Kıbrıs'a dair müzakere teklifinin talikinden sonra Başvekil Menderes'in Dün Verdiği Beyanat", **Zafer,** 19 Aralık 1954, s. 1,3.

Hükümeti, bu sorunun kapanmasıyla birlikte oluşturmaya çalıştığı Orta Doğu ittifakına da daha fazla zaman ayırabileceği değerlendirilmiştir.[825]

Yunanistan ve Rumlar ise Genel Kurul'da alınan kararı tepkiyle karşılamıştır. Selanik ve Atina başta olmak üzere Yunanistan'ın birçok yerinde 16 Aralık 1954 tarihinde öğrenci gösterileri yapılmış, Selanik'teki gösteriler esnasında İngiliz Konsolosluğu'nun camları kırılmış, Amerikan kütüphanesi işgal edilerek kitaplar yakılmış, Türk Konsolosluğu'na karşı eylem girişiminde bulunulmuştur.[826] Lefkoşa'da ise Rum öğrenciler okullarını terk ederek sokaklara dağılmış ve " *Kahrolsun Amerika, Kahrolsun Birleşmiş Milletler, Enosis İstiyoruz*" sloganı atarak gösteri yapmışlar, Patrikhane ise " *BM'nin kararı bizi büyük bir teessür içinde bıraktı. ABD Yunan tezi aleyhinde oy vereceğini bildirinceye kadar büyük ümitler besliyorduk.*" [827] diyerek ABD desteğinin geri çekilmesinden dolayı hissedilen hayal kırıklığını dile getirmiştir.

BM Genel Kurulu kararından sonra Başpiskopos Makarios III, Yunan Hükümeti'nden de gerekli onayı aldıktan sonra Albay Grivas'a adada terör eylemlerine başlaması için ilk işareti vermiştir.[828] Bu durum Kıbrıs Sorunu'nun yeni bir şekil alacağı ve Türkiye'nin Kıbrıs politikasının Eylem safhasına geçeceği 1955 yılı öncesi önemli bir gelişme olmuştur.

Türkiye'nin Kıbrıs politikası 1955 yılında Eylem Safhasına girmiştir. Türkiye, Kıbrıs Sorunu konusunda 1955 yılını şöyle karşılamıştır; bir yanda Rumlar, Yunan Hükümeti'nin de desteğiyle İngiliz sömürge yönetimine karşı terör olaylarını başlatmışlar diğer yanda ise İngiltere adadan çıkmayı geciktirecek çareler aramaya koyulmuş ve Türkiye'nin Kıbrıslı soydaşlarıyla yakından ilgilenmesiyle başlayan süreçten nasıl yararlanacağını düşünmeye başlamıştır.[829]

---

[825] Fahir Armaoğlu, "1955 yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamuoyu", **SBF Dergisi**, C. XIV, Sayı 2 (1959), s. 62.
[826] Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954–1959 Türk Hükümeti ve kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme),** .s. 88; "Kıbrıs'a dair müzakere teklifinin taliki Selanikte dün de taşkın nümayişler yapıldı", **Zafer**, 17 Aralık 1954, s. 1.
[827] "Lefkoşe'de Nümayişler", **Zafer,** 17 Aralık 1954, s. 1.
[828] Oran, **a.g.e.**, s. 600.
[829] Mahmut Dikerdem, **Ortadoğu'da Devrim Yılları Bir Büyükelçinin Anıları**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1977, s. 124.

Türkiye, Eylem Safhasının başladığı 1955 yılında Kıbrıs Sorunu'na "*taraf*" olmuştur. Gerek Türkiye'de gerekse Kıbrıs'ta bulunan tüm siyasi örgütler ile kamuoyu bu süreçte aktif rol almış, önceki dönemde uygulanan "*reaktif*" tutum terk edilmiş ve "*aktif*" tutum benimsenmiştir.

Yunanistan ve Rumlar, BM Genel Kurulu'nun Kıbrıs hakkındaki kararından sonra yeni bir planı uygulamaya koymuşlar, uluslararası toplumun dikkatini Kıbrıs konusuna çekmek ve İngiltere'yi "*self determinasyon*" konusunda uzlaşmaya zorlamak için Kıbrıs'ta terör olaylarını başlatmışlardır. Albay Grivas, daha önce de vurgulandığı üzere bu maksatla Kıbrıs'a gitmiş ve hazırlıklara başlamıştır. Başpiskopos Makarios III ve Albay Grivas'ın organize ettiği Yunanistan'dan Kıbrıs'a silah naklindeki ilk girişim fiyasko ile sonuçlanmış, silah taşıyan tekneye İngiliz sömürge yönetimi tarafından el konulmuştur. Türk basını bu olayı gündeme taşınmış ve Rumların terör saldırısı öncesi hazırlık yaptıkları ifade edilmiş, Kıbrıs Türklerinin can güvenliğine yönelik endişeler dile getirilmiştir.[830]

Türk Hükümeti, yaşanan bu olaya rağmen ılımlı kalmayı tercih etmiştir. Dışişleri Bakanı Köprülü, 27 Şubat 1955 tarihindeki TBMM Bütçe Komisyonu görüşmeleri sırasında yaptığı açıklamada; Kıbrıs Sorunu'nun BM'ye taşınmasına rağmen, Türkiye'nin dostluk ve ittifak havasını bozmamak için azami gayret gösterdiğini ifade etmiştir.[831]

Türkiye'nin Kıbrıs politikasındaki bu ılımlı tavrı Rumların planlarını uygulama konusunda cesaretlendirmiştir. Rumların emellerine hizmet eden EOKA terör örgütü ilk eylemini 1 Nisan 1955 tarihinde gerçekleştirmiştir. Türk Hükümeti terör eylemini Yunanistan'a verdiği nota ile protesto etmiş, Atina radyosunun kışkırtıcı yayınlarına son vermesini ve Kıbrıs'taki terör olaylarını önleyici tedbirler almasını istemiştir.[832]

Kıbrıs'ta başlayan bu saldırılar kısa bir süre sonra Türkleri de hedef almıştır. Bu durum Kıbrıs Sorunu konusunda bir başka dönüm noktasını teşkil etmiştir. Şöyle ki, sorunun başlangıcında beri gerek Rumların gerekse Yunanistan'ın bütün eylemleri İngilizlere yönelmiştir. Özellikle Yunanistan, bu sorunu İngiltere ile

---

[830] " Kıbrıs Meselesi Kapandı mı?", **Forum**, C. II, 1 Ocak 1955, Sayı: 19, s. 7.
[831] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:X, C.V İçtima:1, Elli Birinci İnikat, 27.II.1955, s. 915.
[832] "Atina Radyosu durmadan kışkırtıyor", **Dünya**, 7 Nisan 1955, s. 1,7.

kendisi arasında çözümlenmesi gereken bir konu olarak görmüş ve Türkiye'yi buna dâhil etmekten kaçınmıştır. Ne var ki, adadaki şiddet olaylarının Kıbrıs Türklerine yönelmesi sonrasında Türkiye adeta soruna taraf olmaya davet edilmiştir. Saldırıları Kıbrıs Türklerine yöneltenler, bu hareket karşısında Türk Hükümeti'nin ve kamuoyunun hareketsiz ve sessiz kalmayacağını tahmin etmemelerine ve böyle bir hareketin özellikle Türk kamuoyunda uyandıracağı tepkiyi hesap etmemelerine imkân yoktur. O halde bu saldırılar neden Kıbrıs Türklerine'de yöneltilmiştir?

Bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülebilir. Saldırıların Türk-Yunan ilişkilerini bozmak ve NATO'nun sağ kanadını parçalamak maksadıyla komünistler tarafından yapıldığı veya fanatik milliyetçi Rumların tamamen tarihsel nedenlerden kaynaklanan sebeplerle gerçekleştirdiği iddia edilebilir.[833] Bunlarla birlikte, İngiltere'nin bu saldırılara göz yumduğu da söylenebilir. İlk iki yaklaşım normal bir değerlendirme olarak kabul edilebilirken son yaklaşım sıra dışı olabilir. Ancak çok yakın bir gelecekte yaşanacak bazı gelişmeler bu sıradışı değerlendirmeyi destekleyecektir. Şöyle ki, DP hükümetlerinin uzun yıllardır ılımlı bir Kıbrıs politikası takip etmesi, Yunanistan'ın her türlü girişime karşı tepkisiz kalması, BM Genel Kurulu'ndaki oylamada bile "*Çekimser*" oy kullanmasından dolayı Türkiye'nin soruna taraf olmasını kolaylaştıracak bir gelişmeye ihtiyaç duyulmuş olabilir. Rumların, Kıbrıs Türklerine yönelttikleri saldırılar bunu sağlamıştır. Bu durum ise İngiltere'nin uygulamayı planladığı yeni Kıbrıs politikasını desteklemiştir. İngiltere, bu olaylardan hemen sonra Kıbrıs'la ilgili konferansa Türkiye'yi de davet etmiş ve soruna doğrudan taraf olmasını sağlayarak kendi üzerindeki baskıyı dağıtmıştır!

İngiltere, yeni Kıbrıs politikası kapsamında, 20 Haziran 1955'te "*Kıbrıs'ta Dâhil Olmak Üzere Doğu Akdeniz'e Müteallik Siyasi ve Askeri Meselelerin Müzakeresi*"[834] görüşüleceği bir konferansın Londra'da toplanması için Türk ve Yunan hükümetlerine çağrıda bulunmuştur. Konferansta ele alınacak konular arasında Kıbrıs'ın adı dolaylı olarak geçmesine rağmen, konuşulan tek konu Kıbrıs olmuştur. İngiltere'nin böyle bir maske isim kullanmasındaki maksadı daha

[833] Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve kamuoyunun Davranışları**, s. 113.
[834] Armaoğlu, "1955 yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamuoyu", s. 67.

başlangıçta Yunanistan'ı tedirgin etmemek düşüncesi olmuştur.[835] Bununla beraber, İngiltere tarafından Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili bir konferansa davet edilmesi de Türkiye'nin bu meseleye resmen taraf olması anlamını da taşımıştır.

Türkiye, konferans çağrısına 2 Temmuz günü olumlu yanıt vermiştir.[836] Yunanistan ise kamuoyu baskısı ve ulusal çıkarları arasında ikilem içinde kalmış ve müttefikleriyle arasının bozulmaması için biraz gecikmeyle de olsa 5 Temmuz günü konferans çağrısını olumlu olarak yanıtlamıştır.[837]

İngiliz sömürge yönetimi, tam da bu sırada yaklaşık 25 yıldır kontrolünde tuttuğu Evkaf'ın yönetimini 23 Temmuz 1955 tarihinde Kıbrıs Türklerine bırakmıştır.[838] İngiltere, bu hamlesi ile sonraki süreçte desteğine ihtiyaç duyacağı Kıbrıs Türklerine dolayısı ile de Türkiye'ye bir bakıma jest yapmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili politikalarının iyice belirginleştiği ve sorunun sıkıntılı bir sürece girdiği olaylar 1955 yılı Ağustos ayında yaşanmıştır. Türk Hükümeti artık Kıbrıs'la ilgili politikalarını daha açık olarak ortaya koymaya başlamışlardır. Tam bu sırada Yunanistan Dışişleri Bakanlığı tarafından, Doğu Trakya, İmroz ve Bozcaada üzerinde hak iddialarının da içinde yer aldığı Beyaz Kitap yayınlamıştır.[839]

Kıbrıs'ta da gerginlik yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Rumlar, 2 Ağustos günü yaptıkları bir günlük grev esnasında İngiliz Konsolosluk binasını taşlamışlardır.[840] Kıbrıs'ta gelişmeler bu yönde olurken, Türk Hükümeti ise Kıbrıs Sorunu konusunda hazırlıklı olmadığının farkına varmış ve Kıbrıs'la ilgili sağlam temellere dayandırılan Türk görüşünün hazırlanmasına ihtiyaç hissetmiştir. Başbakan Menderes bu maksatla, Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yu Kıbrıs meselesini bütün yönleriyle ele alacak bir çalışma yapması için görevlendirmiştir. Fatin Rüştü Zorlu, görevi aldıktan hemen sonra Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Kıbrıs Komisyonu adında bir çalışma grubu oluşturmuştur. Kıbrıs Komisyonu, F.Rüştü Zorlu'nun başkanlığında, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Rüştü Erdelhun, Dışişleri

---

[835] Oran, **a.g.e.**, s. 600.
[836] "İngiltere'nin Kıbrıs için üçlü konferans teklifi, Türkiye Yapılan Daveti Kabul etti", **Zafer**, 3 Temmuz 1955, s. 1,7.
[837] " Yunanistan Üçlü konferansa iştirak ediyor", **Zafer**, 6 Temmuz 1955, s. 1,7.
[838] "Kıbrıs Evkaf İdaresi Türklere devrolundu", **Zafer**, 24 Temmuz 1955, s. 3.
[839] Armaoğlu, "1955 yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamuoyu", s. 70.
[840] "Kıbrıs'ta yeni taşkınlıklar", **Akşam**, 3 Ağustos 1955, s. 2.

Bakanlığı Sekreteri Muharrem Nuri Birgi, Atina Büyükelçisi Settar İlksel, Dışişleri Bakanlığı çalışanları Orhan Eralp ve Mahmut Dikerdem'den meydana gelmiştir. Komisyon çalışmalarının esasını oluşturacak iki ana temel ilkeyi şu şekilde belirlemiştir: Kıbrıs hakkında en az Yunanistan kadar hak sahibi olunduğunu belgelerle kanıtlamak ve dünya kamuoyuna duyurmak, sorun çözülünceye kadar Kıbrıs Türklerine gerekli her türlü yardımda bulunarak baskıya dayanma güçlerini arttırmak.[841]

Kıbrıs Komisyonu ilk iş olarak Kıbrıs Sorunu konusundaki Türkiye'nin resmi görüşünü içeren "*Beyaz Kitap*"[842] hazırlanmış ve bütün dış temsilcilikler aracılığı ile dünyaya duyurulmasını sağlamıştır. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Birgi, Londra Konferansı'na az bir zaman kala yoğun bir çalışma ile Kıbrıs'ın tarih, coğrafya, etnoloji, kültür ve askeri güvenlik konuları bakımından Türkiye ile bağlarını ortaya koyan belgeleri bir araya getirmiştir.[843]

Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili yaptığı hazırlıklara dair ilk bilgiler 21 Ağustos 1955 tarihinde basında yer almıştır. Akşam gazetesinde yer alan bir haberde, Zorlu'nun başkanlığında Dışişleri Bakanlığında yapılan toplantıda Kıbrıs ve Yunanistan'la ilgili bir tebliğin hazırlandığı duyurulmuştur.[844]

Türk Hükümeti Kıbrıs'la ilgili bu hazırlığı yaptığı sırada 23 Ağustos 1955 tarihinde İngiltere'ye bir nota vermiştir. Notada; Kıbrıs'ta toplumsal barış ve güvenliğin ihlal edildiği, Rumların hareketlerinin Türk efkârında nefret uyandırdığı belirtilmiş ve gerekli önlemleri biran önce alınması istenmiştir.[845]

Başbakan Menderes ise İngiltere'ye verilen bu notadan bir gün sonra Türkiye'nin Kıbrıs politikasında yeni bir dönemin başladığının mesajını vermiştir. Başbakan Menderes Kıbrıs politikası ile ilgili 24 Ağustos günü yaptığı basın toplantısında; Rumların 28 Ağustos günü Kıbrıs'ta katliam yapacaklarına dair

---

[841] Dikerdem, **a.g.e.,** s. 125.
[842] Beyaz Kitap; hem Türkiye, hem Yunanistan hem de İngiltere tarafından Kıbrıs Sorunu konusundaki iddialarını duyurmak maksadı ile hazırlanan bir yayındır. Kıbrıs tarihi ile ilgili yerli ve yabancı birçok eserde her üç ülkeninde iddialarını duyurmak için Beyaz Kitap hazırladıklarına dair ayrı ayrı bilgiler mevcuttur. Muhtemeldir ki, Beyaz Kitap ilk önce İngilizler tarafından yayınlanmış, Türkiye ve Yunanistan ise bu çalışmadan esinlemiştir.
[843] Dikerdem, **a.g.e.,** s. 125.
[844] "Kıbrıs'ta Türk malı ve canı", **Akşam**, 21 Ağustos 1955, s. 1.
[845] "Kıbrıs Konferansı pazartesi günü Londra'da toplanacak, İngiltere'ye nota verdik", **Akşam**, 24 Ağustos 1955, s. 1-2.

söylentiler olduğunu bu söylentilere inanmak istemediğini, fakat böyle bir olayın yaşanması halinde Kıbrıs Türklerinin haklarının korunacağını, Kıbrıs Sorunu konusunda şimdiye kadar ılımlı bir politika takip ettiklerini ve Türk-Yunan dostluğunun devamını gözettiklerini fakat Kıbrıs'ın mevcut statüsünde bir değişiklik yapılması halinde adanın asıl sahibi olan Türkiye'ye geri verilmesini söylemiştir.[846]

Başbakan Adnan Menderes yaptığı bu açıklama ile Kıbrıs Sorunu ile ilgili olarak resmi Türk görüşünü ilk kez açık, kesin ve sert bir şekilde dile getirmiştir. Başbakan Menderes, basın açıklamasını yaptığı sırada Londra'da bulunan Fatin Rüştü Zorlu'ya gönderdiği telgrafta Kıbrıs politikası ile ilgili Türkiye'nin kırmızı çizgisini ise şu şekilde belirtmiştir:[847] "*Kıbrıs'ta statükonun muhafazası*".

Başbakan'ın bu açıklaması Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da geniş ilgi uyandırmıştır. Kıbrıs Türkleri tarafından, yapılan açıklamadan dolayı Başbakan'a teşekkür telgrafları gönderilmiştir.[848] Yunan basınında yer alan haberlerde ise, Başbakan'ın konuşmasının içeriğinden çok 28 Ağustos'ta Kıbrıs'ta Türklere karşı yapılacağı söylenen katliam haberlerinin tamamen asılsız olduğu, bu haberlerin İngilizler tarafından bilinçli olarak yayıldığı, Türkiye'nin de bu tuzağa düştüğü belirtilmiştir.[849]

Londra Konferansı'nın başlamasına çok az bir zaman kala ana muhalefet partisi ve diğer partiler de Menderes Hükümeti'nin Kıbrıs politikasını destekleyeceklerini ilan etmişler ve milli bir dayanışma örneği sergilemişlerdir.[850]

Londra Konferansı, 29 Ağustos 1955 tarihinde başlamıştır. Konferansta söz alan Zorlu, Kıbrıs'taki statükonun korunmaması halinde adanın Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini savunmuş ve ileriye dönük bir çözüm şekli olarak da öz yönetimi (self-government)[851] önermiştir. Zorlu konuşmasına ilave olarak; adada tedhişçilik durdurulduğu, din adamlarının siyasete karışmasının önlendiği, Türklere

---

[846] "Başvekil Menderes'in Yunanlılara karşı dostane ikazı ve kâti ihtarı", **Zafer**, 25 Ağustos 1955, s. 1,7; "Kıbrıs Türkleri Müdafaasız kalmıyacaktır", **Akşam**, 25 Ağustos 1955, s. 1-2.
[847] **BCA, 30-01-00-00-1-8-19-1**, Başbakan Menderes'ten Fatin Rüştü Zorlu'ya gönderilen telgraf, 27.8.1955.
[848] **BCA, 30-1-0-0-36-219-1**, Dağ İnkılap Kulübü tarafından Başbakan Menderes'e gönderilen telgraf.
[849] **BCA**, **30-1-0-0-36-219-2,** Türkiye'nin Atina Büyükelçiliği'nden Hariciye Vekaletine gönderilen resmi yazı, No:760/443-II. Q, EK.2, "Sayın Başvekilimizin Kıbrıs'a dair beyanatının Yunan basınındaki akisleri hk.", 27 Ağustos 1957.
[850] "Konferans hakkında neler dendi?", **Akşam**, 26 Ağustos 1955, s. 1,2.
[851] Self-Goverment: Bağımsızlık söz konusu olmaksızın "Özerk Siyasal Yönetime" sahip olmak. Ayrıntılı bilgi için bkz. Oran, **a.g.e**, s. 594.

ve Rumlara eşit siyasi temsil hakkı tanındığı ve ada mukadderatını Rum çoğunluğunun kararıyla tayin talebinden vazgeçildiği takdirde, muhtar bir idare kurulmasını Türkiye'nin de kabul edebileceğini belirtmiştir. Ancak Zorlu'nun iki halkın eşitliği ilkesini savunmasına Yunanistan'ın tavır alması, diğer taraftan konferans devam ederken yaşanan 6–7 Eylül olayları olumsuz bir hava yaratmış ve konferans bir sonuç elde edilemeden sona ermiştir.

Bu olumsuz hava Kıbrıs'ta çatışmaların yeniden şiddetlenmesine yol açmıştır. Her ne kadar Yunan Başbakanı Mareşal Papagos, 6–7 Eylül olaylarının İngilizler tarafından kışkırtıldığını, Londra Konferansı'nın ise Türkiye-Yunanistan ilişkilerini bozmaya yönelik bir oyun olduğu şeklinde beyanatlarda bulunmuşsa da adada tansiyon düşmemiş ve çatışmalar giderek toplumlar arası bir görünüm kazanmaya başlamıştır. [852]

Londra Konferansı sonrasında Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili politikası şu şekilde kesinleşmiştir: İngiltere adadan ayrılmamalı ve adanın hukuki durumunda bir değişiklik yapılmamalıdır.[853]

Londra Konferansı devam ederken meydan gelen 6/7 Eylül olayları Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. NATO'nun güneydoğu kanadında jeostratejik bir konumda olan Türkiye ve Yunanistan'ın yaşanan olaylardan dolayı karşı karşıya gelmeleri hassas bir durum yaratabilir ve bu durum bölgede etkili olmak isteyen SSCB'nin işine gelebilirdi.

İşte bu durum ABD'yi harekete geçirmiştir. ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Başbakan Menderes'e gönderdiği mesajda pek de diplomatik olmayan bir üslupla; Türkiye ile Yunanistan arasındaki iyi ilişkilerin bozulmaya başlamasından endişe ettiğini, bu durumun devam etmesi halinde 1947 yılından itibaren yapılan Truman yardımının devam edip etmemesinin sorgulanacağını belirtmiştir.[854]ABD Dışişleri Bakanı, SSCB'nin bölgesel etkilerini azaltmak için her iki ülkeye yapılan askeri yardımların kesilebileceğini ileri sürerek bir bakıma gözdağı vermiştir.

---

[852] **BCA, 030-01-37-226-3**, (1955 yılına ait 6-7 Eylül hadiseleri ve Kıbrıs meselesi hakkındaki belgeler)'den aktaran Değerli, **a.g.m.**, s. 91.
[853] Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve kamuoyunun Davranışları**, s. 154.
[854] **Ayın Tarihi**, Eylül 1955, No.262, s. 78-79.

ABD'nin ikazına rağmen Yunanistan, 6/7 Eylül olaylarını kendi menfaatleri için kullanmıştır. Başbakan Menderes, TBMM'de yaptığı bir konuşmada bu durumu eleştirmiş ve Yunanistan'ın bu tutumu karşısında Türkiye'nin de sanki Kıbrıs'tan elini ayağını çekmiş gibi bir tavır takındığını vurgulayarak içinde bulunulan ruh halini eleştirmiştir.[855]

6/7 Eylül olaylarına farklı bir yaklaşım da Başpiskopos Makarios III'den gelmiştir. Kıbrıs Ajans Türk'ün raporunda yer alan bilgilerde Başpiskopos Makarios III; olaylarda İngiliz parmağının olduğunu, Türkleri kardeş olarak kabul ettiklerini, İngilizlerin bu kardeşliği bozmak için her türlü fesatlığı yapabileceğini vurgulayarak Yunan ve Rum kamuoyundaki yaygın söylentiyi resmileştirmiştir.[856]

Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi yaşanan olayları bu yönde değerlendirirken Yunan kamuoyu ise Londra Konferansı'nda istenilen sonucun elde edilememesinin sorumlusu olarak Başbakan Aleksandros Papagos'u sorumlu tutmuştur. Ancak Başbakan Aleksandros Papagos bu eleştirilere cevap bile veremeden 4 Ekim 1955 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Yunan Kralı, 5 Ekim günü yeni hükümetin kurulması görevini Konstantinos Karamanlis'e vermiştir. Karamanlis Hükümeti'nin, Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda Papagos'tan daha uzlaşıcı bir dış politika takip edeceği umulmuştur.

Yunanistan'daki hükümet değişikliğinden yaklaşık 2 ay sonra Türkiye'de de hükümet değişikliği olmuştur. Üçüncü Menderes Hükümeti 1955 yılının Aralık ayında sona ermiştir. DP Hükümeti, 6/7 Eylül olaylarının baskısını üzerinden atamamış, bir de ülkenin içinde bulunduğu ekonomik güçlüklerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Devlet Bakanı Osman Kapani ve Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'in istifaları bu durumu daha da kötüleştirmiş ve Üçüncü Menderes Hükümeti dönemi böylece sona ermiştir.

Dördüncü Menderes Hükümeti, 9 Aralık 1955 tarihinde TBMM'den güvenoyu alarak göreve başlamıştır. Bu hükümette de Dışişleri Bakanlığı görevi, önceki yıllarda olduğu gibi Fuat Köprülü tarafından yerine getirilmiştir. Yeni

---

[855] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Yirmi ikinci İnikat, Devre:X, C.XV, İçtima:3, 28.12.1956, s. 349.
[856] **BCA, 030-01-129-839-1-4**, Kıbrıs AjansTürk Müdürü Necdet Evliyagil'den Başbakan Menderes'e gönderilen resmi yazı, 22 Eylül 1955.

hükümetin takip edeceği dış politika ise şu şekilde belirlenmiştir:[857] ortak savunma politikalarının daha güçlendirilmesi, Yunanistan ve Yugoslavya ile imzalanan Balkan Paktı'nın geliştirilmesi için gayret sarf edilmesi, Kıbrıs Sorunu üzerinde hassasiyetle durulması. Önceki Menderes hükümetlerinin aksine ilk kez Kıbrıs Sorunu bu hükümetin dış politika hedeflerinden biri olarak ifade edilmiştir. Başbakan Menderes, Kıbrıs Sorunu konusunda kamuoyunun yükselen ilgisinin farkına varmıştır ve bundan yararlanmak istemiştir.

Bu gelişmelerle tamamlanan 1955 yılının başlıca özelliğini, şimdiye kadar sadece İngiltere ile Yunanistan arasındaki bir anlaşmazlık gibi görünen Kıbrıs Sorunu'na Türkiye'nin taraf olarak katılması olmuştur. Bu da Ağustos ayı sonunda İngiltere'nin daveti ile toplanan Londra Konferansı ile gerçekleşmiştir. Bu bakımdan Londra Konferansı, Kıbrıs Sorunu'nun çözüm sürecindeki dönüm noktalarından en önemlisini teşkil etmiştir. Türk Hükümeti, Londra Konferansı'na kadar olan devrede Kıbrıs Sorunu'ndan ziyade diğer bölgesel gelişmelerle meşgul olmuştur. Özellikle Balkanlarda ve Orta Doğu'da ittifak oluşturulmasına yönelik büyük çaba sarf etmiştir. Fakat 6/7 Eylül olayları 1955 yılının dış politika açısından kötü kapanmasına yol açmıştır.

1956 yılı, daha önce de vurgulandığı gibi, İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik baskılarını artırdığı bir yıl olmuştur. Başbakan Papagos'un ölümü üzerine geçici hükümeti kuran Karamanlis, 1956 yılı Ocak ayında kurduğu Ulusal Radikal Birlik (Ethniki Rizospastiki Enosis -ERE) Partisi ile katıldığı 19 Şubat 1956 tarihindeki genel seçimlerde oyların %47,38'ni almış ve hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir.[858] Yunanistan'da bu gelişmeler yaşanırken Kıbrıs'ta Başpiskopos Makarios III, 1956 yılının Mart ayında sürgüne gönderilmiştir. Bu olay adada terör olaylarının tekrar artmasına yol açmıştır.

Bu gelişmeler üzerine, Ankara'ya ani bir ziyarette bulunan İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Llyod taraflara; BM Anayasası kapsamında self determinasyon hakkının Kıbrıs'a tanınabileceğini, ancak İngiltere'nin askeri ve siyasi

---

[857] Derya Sevinç, **Demokrat Parti Dönemi Türk- Yunan İlişkileri (1950-1960)**, A.Ü. TİTE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 41.

[858] İstorias Tis Ekpedevsis Tis EL.E.I.E, Sayı 3, Sonbahar 2003, Pavlidis Andonis Y., " 20. Yüzyılın Ortalarında İstanbul'daki Diaspora'nın ve Trakya'daki Azınlığın Eğitimi", EL.E.I.E. Eğitim Tarih Konuları Dergisi, Sayı 3, Sonbahar 2003, s.191'den aktaran Sevinç,**a.g.t**, s. 44.

sorumluluklarından dolayı bu hakkın ancak belli bir zaman sonra olabileceğini önermiştir.[859] İngiliz Hükümeti'nin ılımlı önerisine rağmen, Kıbrıs'ta Başpiskoposun sürgüne gönderilmesinden sonra meydana gelen olaylarda; 8'i İngiliz kolluk kuvvetlerine mensup 17 kişi ölmüş, yine 28'i İngiliz kolluk kuvvetlerine mensup 39 kişi yaralanmış, 101 bombalama ve 2 pusuya düşürme olayı yaşanmıştır.[860]

İngiltere bir yandan adada yaşanan terör olaylarını kontrol altına almaya çalışırken diğer yandan da Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik yeni önerisini taraflara sunmuştur. Başbakan Menderes, 5 Temmuz 1956 tarihindeki DP grup toplantısında; İngiltere'nin adada yaşanan terör olaylarının sona ermesinden sonra 10 yıllık geçiş dönemini müteakip NATO'nun 2/3 çoğunlukla vereceği kararla Kıbrıs'a self determinasyon hakkının tanınacağını yeni önerisinde bulunduğunu aktarmıştır.[861]

Türkiye, İngiltere'nin yeni önerisini kabul etmemiş, self determinasyon hakkının kabul edilmesi halinde, Lozan Barış Antlaşması ile çözümlenen bütün konuların da benzer bir yolla tekrar ele alınmasının gerektiğini belirterek karşı görüşünü iletmiştir. Türk Hükümeti, ileri sürdüğü bu karşı görüşle Musul ile ilgili mesajını İngiltere'ye, Batı Trakya ve Oniki Adalar ile ilgili olarak da Yunanistan'a mesaj vermiştir. [862]

Kıbrıs Sorunu ile ilgili gelişmeler bu yönde yaşanırken Menderes Hükümetlerinin Dışişleri Bakanlığı görevini 4 dönem üst üste yapan ve Kıbrıs politikasının oluşturulmasında merkez konumda bulunan Fuat Köprülü, 1956 yılı Haziran ayında istifa etmiştir. Fuat Köprülü yaptığı basın toplantısında istifasının altında yatan sebebin Başbakan Menderes ile dış politika konusundaki fikir ayrılıkları ile başbakanın gittikçe otoriterleşen yönetim anlayışından kaynaklandığını açıklamıştır.[863]

---

[859] Ulus, 8-12-13 Mart 1956'dan aktaran Selda Karagöz, **Celal Bayar Dönemi Türk Hükümetlerinin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s. 89.
[860] "Makarios'un Sürgününden Beri Kıbrıs'ta vukubulan tedhişlerin blançosu", **Zafer**, 30 Mart 1956, s.1,4.
[861] **Ayın Tarihi**, Aralık 1957, sayı: 272, s. 325; Armaoğlu, Siyasi Tarih " 1789-1960 ", Ankara, 1973 s.817'den aktaran Karagöz, **a.g.t**, s. 92.
[862] Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönemi: X, C.175, 12 Temmuz 1956, s.54-56'dan aktaran Karagöz, **a.g.t.,** s. 92.
[863] Bağcı, **a.g.e.**, s. 116.

Kabinede bu ayrılığın yaşandığı bir dönemde, Başbakan Menderes'e İngiltere'den ilgi çekici bir mektup gelmiştir. A.Smith adlı bir İngiliz vatandaşı, Başbakan Menderes'in Kıbrıs politikasını överken, Yunanistan'ın Kıbrıs'ta bir hakkı olmayacağını belirtmiş ve İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs politikasını ise eleştirmiştir.[864]

Başbakan Menderes, Kıbrıs ile ilgili gelişmelerin çok hızlı seyrettiği yeni dönemdeki Kıbrıs politikasını parti grubu toplantısında açıklamıştır. DP Grubu'nun 12 Temmuz 1956 tarihinde yaptığı toplantıda alınan kararla Kıbrıs'ın Anavatan'ın bir parçası olduğu ilân edilmiştir. Türkiye'nin kararlılığını belirten bu açıklamasından 1 ay sonra Türkiye'nin BM temsilcisi Selim Sarper ABD'de katıldığı bir televizyon programında kendisine sorulan bir soru üzerine; "… *İngiltere Kıbrıs'ı terk ederse onun boş bıraktığı yeri biz işgal ederiz*..." diyerek bu kararlılığı tekrarlamıştır.[865]

Türk Hükümeti, 1956 yılının sonlarına doğru Kıbrıs Sorunu'nun çözümü ile ilgili politika değişikliği yapma kararı almıştır. Türk Hükümeti yeni politika hazırlıklarının arifesinde iken bazı idari önlemleride yürürlüğe koymuştur. Menderes Hükümeti, 23 Kasım 1956 tarihinde yayımladığı kararnamede, "*Kıbrıs mevzuunda Yunan tezini destekleyen, Türk ve İngiliz siyasi tutumuna aykırı mahiyette bulunan, muhtelif dillerde yazılı bilumum matbuatların yurda sokulmasını ve dağıtılmasını*" [866] yasaklamıştır. Bu kararla belki de yaklaşık 2 hafta sonra gündeme gelecek yeni Kıbrıs politikası öncesi ülke dışından gelecek eleştirilerin yurt içinde de destek bulmasının önüne geçilmek istenmiştir.

İngiltere, 1956 yılı Aralık ayında Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik yeni bir anayasa önerisini daha sunmuştur. Lord Radcliffe Anayasası olarak bilinen bu öneride, İngiliz hükümranlığı altında özerk bir anayasa sunulmuş ve self determinasyon hakkının adanın her iki halkına da tanınması gerektiğini belirtilmiştir. İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, yeni önerinin Avam Kamarası'nda açıklanmasından önce Ankara'ya gelmiş ve Başbakan Menderes'in öneri hakkındaki

---

[864] **BCA 030-01-00-00-6-31-1-1**, A.Smith'den Başvekil Menderes'e gönderilen mektup, 7 Temmuz 1956.
[865] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Yirmi ikinci İnikat, Devre:X, C.XV, İçtima:3, 28.12.1956, s. 350.
[866] **BCA**, **030-18-01-02-144-94-19**, T.C. Başvekâlet Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, Karar Sayısı:4/8331, 23.12.1956.

düşüncesini öğrenmiştir.[867] Bakan Boyd, Başbakan Menderes'in olumlu görüşünü aldıktan sonra 19 Aralık 1956 tarihinde Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada; Radcliffe önerisinde ısrarcı olduklarını belirtirken, self determinasyon hakkının tatbiki için çeşitli çözüm yolları arasına adanın taksimi konusunun da konuşulması gerektiğini vurgulamıştır.[868]

Dışişleri Bakan Vekili Etem Menderes, Paris ve Londra'da yaptığı görüşmelerden sonra Nihat Erim'e resmi bir teklif götürmüştür. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Nuri Birgi, 5 Aralık 1956 tarihinde Nihat Erim'e "*...bizim Radcliffe'miz olur musun?...*"[869] diye götürdüğü teklif, Erim tarafından kabul edilmiştir. Başbakan Menderes, Türk Radcliffe Profesör Nihat Erim'den, hem Radcliffe raporunu incelemesini hem de Türkiye'nin Kıbrıs politikası ile ilgili olarak bir çalışma yapmasını istemiştir.

Başbakan Menderes, hazırlanacak çalışmanın dayandırılacağı esasları şöyle belirlemiştir: [870] Kıbrıs İngiltere'nin egemenliğinde kalmalı, eğer İngilizler adadan çekilecek olurlarsa Kıbrıs asıl sahibi olan Türkiye'ye iade edilmeli, bu olmazsa ada Yunanistan'la yarı yarıya taksim edilmeli, bu yapıldığı takdirde İngiltere'ye istediği üsler veya bölgeler verilmeli, İngiltere'nin Kıbrıs'a self government hakkı tanıması halinde Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'nin hakları gözetilmeli, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi diye bir husus kesinlikle göz önüne alınmamalıdır.

Nihat Erim Türkiye'nin yeni dönemde takip edeceği Kıbrıs politikasındaki stratejiyi belirlemek üzere Dışişleri Bakanlığındaki bütün dosyaları incelemiş ve şu önerilerde bulunmuştur:[871] İngiltere'nin Kıbrıs'taki egemenliğini devam ettirmesi savı terk edilmeli, İngiliz Hükümeti'nin self government'ten self determinasyon düşüncesine doğru kaydığına dikkat edilmeli, NATO ve Bağdat Paktı'nın güvenliği için adanın güvenilir bir ülkenin kontrolünde olması gerektiği öne sürülmeli, Enosis'in gerçekleşmesi halinde Lozan Barış Antlaşması ile kurulan dengenin

---

[867] **BCA, 30-01-00-00-38-227-2,** Başvekil Adnan Menderes'in İngiltere Müstemlekeler Nazırı Lennox-Boyd ile vâki görüşmelere ait muhtar zabıtname, 16 Aralık 1956, s. 1-12.
[868] **BCA**, **30-1-0-0-38-227-3,** İngiliz Müstemlekeler Vekili Lennox Boy'un Kıbrıs için Lord Radcliffe'nin hazırladığı Anayasanın ilanı vesilesiyle yaptığı beyanat, 19.12.1956.
[869] Nihat Erim, **Günlükler (1925-1979)**, Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları (YKY)-2200 Tarih–25, İstanbul, 2005, s. 618.
[870] Aynı yer.
[871] **BCA**,**030-01-00-00-38-227-1**, Nihat Erim'in Kıbrıs hakkındaki raporu, 24.6.1956. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XIII.

bozulacağı ve aynı antlaşma ile çözülen Batı Trakya, Ege Adaları, Patrikhane ve İstanbul'da ikamet eden Rumların durumlarının da tekrar görüşülmesi gündeme getirilmeli, Kıbrıs'ın Türkiye'ye iade edilmesi halinde ırk ve din ayrımı gözetilmeksizin tüm ada toplumlarına eşit haklar tanınacağı vurgulanmalı, Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde en iyi hal tarzının "*Taksim*"[872] olduğu kabul edilmeli, Taksim tezinin kabul edilmesi halinde adada İngilizlere üs verilmesinin de mümkün olabileceği belirtilmeli, self determinasyon ilkesinin kabul edilmesi suretiyle adanın Yunanistan'a verilmesi asla kabul edilmemeli.

Başbakan Menderes, 1956 yılının sonlarına doğru Nihat Erim'in raporunda belirttiği hususlar doğrultusunda Türkiye'nin yeni Kıbrıs politikasını açıklamıştır. Başbakan Menderes TBMM'de yapılan 1956 yılının son oturumunda yaptığı açıklamada; Kıbrıs'ın tamamının Türkiye tarafından istenmesinin küresel gelişmeler dikkate alındığında gerçekçi olmayacağını, ayrıca BM'nin bunca sorunla uğraşırken Türkiye'nin dünya barışını zorlaştıracak politikalar benimsemesinin uluslararası alanda destek bulamayacağını, Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde yeni dönem Türk politikası olarak Taksim tezi olduğunu ifade etmiştir.[873]

Türkiye'nin yeni Kıbrıs politikası, İzmir Milletvekili Cihat Baban'ın ifade ettiği gibi 1956 yılına kadar "*zigzaklar*"[874] çizerek gelmiştir. Statükonun devam etmesi ile başlayan süreç 1878 antlaşması gereğince İngiltere'nin haklarından vazgeçmesi halinde Kıbrıs'ın tümüyle Türkiye'ye geri verilmesi ile devam etmiş en sonunda "*Taksim*" tezi ile yeni bir döneme girmiştir.

Türkiye'nin, Taksim tezini benimsemesinde etkili olan nedenler kısaca şöyle sıralanabilir:

1. Kıbrıs'ın 1878 şartlarıyla geri verilmesi konusunda ısrarcı olmanın dönemin koşullarıyla örtüşmemesinden dolayı daha gerçekçi bir politika izlemek zorunluluğunun görülmüş olması,

---

[872] Taksim önerisi, Yunanistan, İngiltere ve ABD tarafından daha önceden gizli, resmi ya da yarı resmi çeşitli platformlarda ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerde, Yunanistan'ın Kıbrıs'ın kuzeyindeki şeridi Türkiye'ye bırakmayı, İngiltere ise adayı kuzeyden güneye ikiye bölecek şekilde bir paylaşımı ileri sürmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. **A.g.b.**

[873] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Yirmi ikinci İnikat, Devre:X, C.XV, İçtima:3, 28.12.1956, s. 353.

[874] **A.g.c**, s.3 50.

2. NATO Genel Sekreteri'nin Kıbrıs sorununun çözümü konusunda taraflara önerdiği "*good offices*" (dostça girişim)[875] çağrısı yapmasının da etkisiyle uzlaşmaz bir tutum içerisinde olmadığının dünya kamuoyuna gösterilmesi,

3. Sorunun çözümsüzlüğünde direterek başta ABD olmak üzere Batı'nın tepkisini çekmekten kaçınılmak istenmesi,

4. Taksim tezinin zaten ABD, İngiltere ve Yunanistan tarafından önceden görüşülmüş olması ve bu tezin aynı zamanda BM Anayasası'nda bahsi geçen self determinasyon prensibinin uygulanmasına engel teşkil etmemesi.

Türkiye, 1957 yılından itibaren Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için Taksim tezini savunmuştur. Bu tarihten sonra Türkiye ve Kıbrıs'ta yapılacak mitinglerde "*Ya Kıbrıs Ya Ölüm*" sloganı yerine "*Ya Taksim Ya Ölüm*!" sloganı ortak bir ifade olarak kullanılmaya başlamıştır.[876]

Türkiye'nin Taksim tezini gündeme getirdiği bir dönemde, İngiltere'nin 1956 yılı Aralık ayında taraflara önerdiği Lord Radcliffe anayasa tasarısının Türkler aleyhindeki noktalarını tespit etmek ve bunların çözüm yollarını ortaya koymak için Nihat Erim, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi, Kıbrıs Türk liderleri Faiz Kaymak ve Fazıl Küçük arasındaki dörtlü görüşmeler 1957 yılı Ocak ayında önce Ankara'da sonra da Kıbrıs'ta yapılmıştır. EOKA, Kıbrıs Valisi Harding'le farklı zamanlarda 4 kez görüşen Türk Heyeti'nin Kıbrıs'taki faaliyetinden rahatsız olmuş ve heyetin aracına bombalı saldırıda bulunarak yapılan görüşmelerden dolayı duyulan rahatsızlığını göstermiştir.[877] Heyet Başkanı Nihat Erim, yapılan görüşmelerden sonra Ankara'da basına yaptığı açıklamada, Vali Harding ile yapılan müzakerelerin yapıcı geçtiğini ve tam bir mutabakatın sağlandığını belirtmiştir.[878]

Türk Heyeti, Ankara'dan sonra Londra'da da bazı temaslarda bulunmuş daha sonra Yunanistan önerisinin görüşüleceği BM toplantısına katılmak üzere New York'a gitmiştir. Türk Heyeti, Türkiye'nin BM temsilcisi Selim Sarper'le

---

[875]**BCA, 030-0-001-000-000-38-227-9**, İngiliz Büyükelçiliğinden Micheal Stewart'ın Kıbrıs meselesi hakkında gönderdiği bir metin.
[876] Tuncer, **a.g.e.**, s. 79.
[877]"Türk Heyetinin Kıbrıs'ta Son Yaptığı Görüşmeler Çok Müspet Neticeler Verdi, Hey'etimizin otomobili geçerken atılan bir bomba infilak etti!..", **Zafer,** 23 Ocak 1957, s. 1,4.
[878]"Türk Hey'etinin Kıbrıs'ta Temas ve Müşahadeleri, Prof. Nihat Erim'in Beyanatı", **Zafer**, 25 Ocak 1957, s. 1,4.

görüştükten sonra yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu hakkındaki nihai kararının; Yunanistan iddialarının BM tarafından reddedilmesi gerektiğini, adadaki statükonun devam etmesinin tercih edilmesi ile birlikte en iyi çözümün "*Taksim*" olduğu belirtilmiştir.[879]

BM Siyasi Komisyonu'ndaki görüşmeler 19 Şubat 1957 tarihinde yapılmıştır. Görüşmeler esnasında Yunanlılar, terörü desteklediklerine dair İngiliz iddiasını reddetmiş, Kıbrıs hakkındaki Türk iddialarının mesnetsiz olduğunu vurgulamış ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Aynı oturumda söz alan Türkiye temsilcisi Sarper 145 dakika süren konuşmasında; Kıbrıs Türklerine yönelen tedhiş hareketlerinden Yunanistan ve Rumların sorumlu olduğunu, self determinasyon hakkının adanın tüm sakinlerine uygulanması gerektiğini, BM'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda tarafları tekrar bir araya gelmeleri için teşvik etmesini ve müzakereler yapılmadan BM Genel Kurulu'nun kesin bir çözüm önermekten kaçınması gerektiğini ifade etmiştir.[880]

Bu konuşmalardan sonra Siyasi Komisyon'a sunulan Yunan önerisi oy çokluğu ile reddedilmiştir. Bunun üzerine söz alan Hindistan delegesi Krisna Menon tarafından sunulan "*Uzlaşma Karar Önerisi*" kabul edilmiştir.[881]Hindistan delegesinin tarafların müzakerelere devam etmelerini tavsiye eden önerisi 2 çekimsere oya karşı 76 oyla kabul edilmiştir. Hindistan önerisinin kabul edilmesinden sonra İngiltere'de bu kararı destekleyen bir girişimde bulunmuş ve Başpiskopos Makarios III'ün Kıbrıs'a gitmemesi koşuluyla sürgün kararını kaldırmıştır.[882]

Kıbrıs Sorunu konusunda bu gelişmeler yaşanırken ABD, o güne kadar geri planda kaldığı Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde daha aktif bir politika izlemeye karar vermiştir. ABD, sorunun çözümü için tarafların gizli ancak dostane görüşmeler

---

[879] "F.R.Zorlu ile N.Erim Kıbrıs'a dair tezimizi tekrar açıkladı", **Zafer**, 8 Şubat 1957, s. 1.
[880] "Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Mes'elesinin Görüşülmesine Dün Başlandı, Selim Sarper Türk Tezini Açıkladı", **Zafer**, 19 Şubat 1957, s. 1,4.
[881] BM Hindistan delegesi tarafından sunulan öneride; *"...Kıbrıs meselesini tetkik eden Genel Kurul, Bu meselenin hallinin bir barış ve ifade serbestisi havasının mevcudiyetini gerektirdiği kanaatine vararak, Birleşmiş Milletler anayasası prensiplerine uygun bir tarzda barışçı, demokratik ve adilane bir hal çaresi bulacağı arzusunu ve bu maksatla tekrar müzakerelere başlanacağı ümidini izhar eder."* denmek suretiyle BM taraflardan uzlaşıcı bir tavır sergilemesini tavsiye etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Yunanlılar, NATO'dan Ayrılma Tehdidi Savuruyor", **Zafer**, 22 Şubat 1957,s. 1,4.
[882] Aynı haber.

yapma konusunu gündeme getirmiştir. Başbakan Menderes'in Cumhurbaşkanı Bayar'a yazdığı resmi yazıdan da anlaşılacağı üzere Türk Hükümeti bu öneri karşısında ABD ile ilişkileri bozmamak için bir müddet daha sessiz kalmış ve gelişmeleri takip etmiştir.[883]

Bu arada İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu hakkında sadece Başpiskopos Makarios III ile görüşeceğine dair haberlerin basında yer alması Menderes Hükümeti'ni zor durumda bırakmıştır.[884] Hatta bazı milletvekilleri bu durum hakkında hükümetten ayrıntılı bir açıklama dahi istemişlerdir. DP Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, 8 Nisan 1957 tarihinde DP Meclis Grup Başkanlığı'na yaptığı müracaatta, hükümetin Kıbrıs politikasındaki sessizliğini eleştirmiş ve özellikle İngiltere ile ilişkilerde gösterilen sabır ve sonrasında elde edilen sonuçların dengesizliğini vurgulamış, Kıbrıs Sorunu'nun ele alınacağı bir genel oturumun yapılmasını istemiştir.[885]

Ancak İngiltere'nin bu dönemde takip ettiği Kıbrıs politikası ile ilgili resmi görüşü, İngiliz Büyükelçi'nin Cumhuriyet gazetesine verdiği röportajda belirtilmiştir. Büyükelçilik tarafından Dışişleri Bakanlığına gönderilen resmi yazının ekine konulan röportaj metninde; Başpiskopos Makarios III'ün Kıbrıs Sorunu'nda tek muhatap olarak görüldüğüne dair beyanların kabul edilmediği, İngiliz önerisinin sadece Rumlara yapıldığı şekilde basında yer alan haberlerin gerçeği yansıtmadığı, Dr. Fazıl Küçük'ün Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olduğu ve Lord Radcliffe önerisinin adada yaşayan her iki kesime de yapıldığı belirtilmiştir.[886]

İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs politikası ile ilgili açıklamaları yaptığı bu dönemde Başbakan Menderes, Türkiye'nin Kıbrıs politikası ile ilgili en net ifadeleri 1957 yılı başında söylenmiştir. Başbakan Menderes Mayıs ayında Bursa'da yapılan mitingde; Kıbrıs politikasını değiştirmelerinin küresel gelişmelerden kaynaklandığını, İngiltere'nin Taksim tezine destek verdiğini, Kıbrıs'ta muhtar bir

---

[883] **BCA, 030-01-00-00-40-238-21-4,** Kıbrıs meselesi ile ilgili Amerika ve İngiltere hükümetinin tutumunu konu alan Başbakan Adnan Menderes'le Cumhurbaşkanı Celal Bayar arasındaki yazışmalar,3.4.1957.

[884] "Kıbrıs Müzakerelerine Makarios'un İştirakine Ait Cereyanlar", **Zafer**, 13 Nisan 1957, s. 1,4.

[885] **BCA, 030-01-00-00-50-303-2**, Antalya Milletvekili Dr. Burhanettin Onat'ın Kıbrıs konusundaki mektubu, 8.4.1957.

[886] **BCA**, **030-0-001-000-000-38-227-9-1**, İngiliz Büyükelçiliğinden Micheal Stewart'ın Kıbrıs meselesi hakkında gönderdiği bir yazı, 27.4.1957.

yönetimin asla kabul edilmeyeceğini ve muhalefetin kendilerini desteklemeleri gerektiğini belirtmiştir.[887]

Menderes Hükümeti, Kıbrıs politikası ile ilgili olarak daha önceden hiç gündemine almadığı bazı stratejileri 1957 yılından itibaren uygulamaya başlamıştır. Bunlardan ilki, Taksim tezinin uluslararası kamuoyunda anlaşılması ve siyasi olarak desteklenmesi maksadıyla bir filmin hazırlanması[888] diğeri ise önceki seçim dönemlerinin aksine Kıbrıs Sorunu'nun seçim mitinglerinde sürekli vurgulanması olmuştur.[889] Çünkü Menderes hükümetlerinin ilk devresinin parlak ve şaşalı durumu bu dönemde tersine dönmeye başlamış, kaybedilmeye başlanan kamuoyu desteğinin Kıbrıs Sorunu ile tekrar kazanılması arzu edilmiştir.

Nitekim seçim meydanlarında Kıbrıs sorununun gündeme getirilmesinin de etkisiyle 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan genel seçimleri yine DP kazanmıştır. Adnan Menderes, üst üste beşinci kez hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Beşinci Menderes Hükümeti'nde Dışişleri Bakanlığı koltuğuna bu kez Fatin Rüştü Zorlu oturmuştur. Başbakan Menderes, güven oylaması öncesinde TBMM Genel Kurulu'nda açıkladığı Hükümet Programı'nda Kıbrıs ile ilgili olarak şu hususlara değinmiştir:[890] Taksim tezi ile fedakârlık sınırının sonuna gelindiği, Türkiye'nin emniyeti ve Kıbrıs Türklerinin geleceği için alınan bu kararda ısrarcı olunacağı, müttefik ülkelerin sorunun çözümü için yapılan bu fedakârlığı anlamamış olmalarından dolayı endişe duyulduğu, ancak Kıbrıs'ın taksim edilmesiyle birlikte Yunanistan'la yaşanan sorunun da çözümleneceği.

Beşinci Menderes Hükümeti, TBMM'den güvenoyu aldıktan hemen sonra 10 Aralık 1957 tarihinde New York'ta başlayan BM görüşmelere yoğunlaşmıştır. İngiliz temsilci, Siyasi Komisyon'da yapılan görüşmeler esnasında BM'nin 1957 yılı Şubat ayında almış olduğu tavsiye kararının uygulanamamasından Yunanistan'ın sorumlu olduğunu iddia ederken Yunanistan'da Taksim önerisinin İngiltere'nin planı

---

[887] "Reisicumhur ve Başvekil Bursa'da Muazzam ve Mahseri Bir Topluluk Tarafından Karşılandı, Türkiye Taksimin Ötesinde Fedakârlığa Asla Razı Olmaz", **Zafer**," 4 Mayıs 1957, s. 1,4.
[888] " Kıbrıs tezimizle alâkalı film", **Zafer**, 2 Ekim 1957, s. 2.
[889] "Başvekil Menderes'in Elazığlılar ve Kayserilerin tezahüratları arasında iradettiği nutuklar, O Milleti Izdıraplar içinde Bırakmıştı", Zafer, 20 Ekim 1957, s. 1; "Başvekil 250.000 İstanbulluya Hitap etti", Zafer, 22 Ekim 1957, s. 1,2 ; "100 bin Ankaralı ve 100 bin Adanalının Başvekil'e dünkü büyük sevgi tezahüratı", **Zafer**, 23 Ekim 1957, s. 1,4.
[890] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:XI, C.I, İçtima:1, Onuncu İnikat, 4.XII.1957, s. 62-63.

olduğunu ve Türkiye'ye dikte ettirildiğini, Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde sadece Rumların söz sahibi olması gerektiği, Kıbrıs Türklerinin çözüm sürecine katılması halinde azınlığın çoğunlukla eşit hak sahibi olacağını iddia etmiştir.[891]

Türkiye'nin BM temsilcisi Selim Sarper bir sonraki gün yapılan toplantıda söz almış ve Kıbrıs'ta yaşanan terör olayları ile self determinasyon prensibinin adadaki her iki topluma da eşit olarak uygulanması hakkındaki Türkiye'nin görüşlerini dile getirmiştir.[892]BM Siyasi Komisyonu'nda yapılan Kıbrıs görüşmeleri sonunda, Yunanistan'ın teklifi tadil edilmiş[893] ve yapılan oylamada öneri; 33 olumlu, 29 olumsuz ve 25 çekimser oyla kabul edilmiştir.[894] Siyasi Komisyon'un kararı bir sonraki gün yapılan BM Genel Kurulu'nda görüşülmüş ve öneri usul gereği 2/3 çoğunluğu elde edemediğinden dolayı reddedilmiştir.[895]

Türk Hükümeti, BM kararının olumlu olduğunu değerlendirmiştir. Başbakan Menderes BM kararı hakkında yaptığı açıklamada; Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan gerginliğin dostluk ilişkisine çevrilmesi isteniyorsa Taksim tezinin kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.[896]

Yunanistan, Kıbrıs Sorunu'nun çözümü maksadıyla BM'ye yaptığı başvurunun bir kez daha reddedilmesinden sonra yeni politikaları yürürlüğe koymuştur. Yunanistan, uluslararası kamuoyu ilgisinin Kıbrıs'a yoğunlaşması ve bu suretle self determinasyon isteğine destek bulunabilmesi maksadıyla adada terör olaylarını tekrar başlatmıştır. Bu kapsamda olmak üzere, Kıbrıs Türklerinin

---

[891] "Birlesmis Milletler Genel Kurulu Siyasi Komisyonunda Kıbrıs Mevzuundaki Müzakereleri Başladı", **Zafer**, 10 Aralık 1957, s. 1,4.

[892] "Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Siyasi Komisyonunda Sarper'in Kıbrıs'a Dair Konuşması", **Zafer,** 11 Aralık 1957, s. 1,4.

[893] BM Genel Kurulu Siyasi Komisyonu müzakerelerinde Yunanistan tarafından verilen karar tasarısı olan Genel Kurul'un BM Antlaşması prensiplerine uygun olarak Kıbrıs halkına kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesi hakkının uygulanması arzusu teklifine karşı Kanada, Şili, Danimarka ve Norveç tarafından başka bir karar tasarısı teklif edilmiştir. Bu karar tasarısı teklifi 26 Şubat 1957 tarihli kararın biraz değiştirilmiş bir şekli idi ve "*Birleşmiş Milletler Antlaşması amaç ve prensiplerine uygun olarak barışçı, demokratik ve adil bir çözüm bulunması gayesi ile ilgililerin derhal müzakerelere girişmesini*" ifade ediyordu; Ayrıntılı bilgi için bkz. "Kıbrıs Mevzuunda Yunan Tezi kabul Edilmiş Değildir", **Zafer**, 14 Aralık 1957, s. 1,4; " Sarper Yunan Tezini şiddetle tenkid etti", **Zafer**, 13 Aralık 1957, s. 1,4.

[894] " Sarper Yunan Tezini şiddetle tenkid etti", **Zafer**, 13 Aralık 1957, s. 1,4.

[895] "Kıbrıs Mevzuunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararını Verdi, Yunanistan tekrar hezimete uğradı", **Zafer,** 16 Aralık 1957, s. 1, 4; "BM'de Yunanistan'ın Hezimeti", **Son Posta**, 16 Aralık 1957, s. 1.

[896] "Adnan Menderes dün sabah Ankara garında mahşeri bir kalabalık tarafından karşılandı, Başvekilimizin Hitabı", **Zafer,** 25 Aralık 1957, s. 1,4.

Yunanistan'ın yeni politikasına destek vermemeleri halinde adada büyük bir katliam yapılacağına dair söylentiler ortada dolaşmaya başlamıştır.[897] Kıbrıs Türk toplumunun lideri Dr. Fazıl Küçük, bu söylentiler sonrasında Ankara'ya gelmiş, burada Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu ile görüşmüştür. Bakan Zorlu görüşme sonrası yaptığı açıklamada; Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için Taksim önerisinde ısrarcı olduğunu bir kez daha vurgulamış, Rumların olası bir saldırılarına karşı Kıbrıs Türklerine güvence sözü vermiştir.[898]

Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik ilk görüşme 1958 yılı Ocak ayı ilk haftasında Ankara'da yapılmıştır. İngiliz Bakan Bowker, 4 Ocak1958 tarihinde görüştüğü Dışişleri Bakanı Zorlu'ya, Kıbrıs'a bağımsızlık tanınmasını istediklerini iletmiştir. Dışişleri Bakanı Zorlu ise Kıbrıs'ın Türkiye için milli bir dava olduğunu söyleyerek bu teklifi reddetmiştir. İngiltere, bu cevap üzerine kararını ertelemek durumunda kalmıştır. Ancak görüşmeden birkaç gün sonra İngiltere Başbakanı Harold Macmillan bu kez Başpiskopos Makarios III ile 8 Ocak 1958 tarihinde Kıbrıs'ta görüşmüştür. Türk Hükümeti, İngiltere'nin Türkiye'ye haber vermeden yaptığı bu görüşmeye tepki göstermiş ve çözüm müzakerelerinin 3 ülke arasında yapılmasını gerektiğini açıklamıştır. İngiltere, Türk Hükümeti'nin bu tepkisine Büyükelçi Bowker aracılığı ile verdiği yanıtta, Türk Hükümeti'nin çekincesini kabul ettiklerini ve bu konuda teminat verdiklerini belirtmiştir.[899]

İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu için belirlediği yeni politikası ile ilgili ilk bilgiler 1958 yılı Ocak ayının ilk günlerinde basında yer almıştır. İngiltere'nin yeni politikasına göre, adada 10 yıllık bir muhtariyetten sonra Kıbrıs'taki her iki halka da self determinasyon hakkı verilmesi öngörülmüştür.[900] Fakat hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından İngiltere'nin bu önerisi de reddedilmiştir.

Bu arada ilginç bir gelişme yaşanmıştır. Başpiskopos Makarios III, görüşmeler yapmak üzere Ankara'ya gelmek için Türk Hükümeti'nden vize talebinde bulunmuştur. Türk Hükümeti tarafından bu istek, hem Türk kamuoyunun

---

[897] " Dr. Fazıl Küçük Dün Gece Ankara'ya Geldi", **Zafer**, 31 Aralık 1957, s. 1,4.
[898] "Başvekil, Kıbrıs Türktür Partisi Lideri Dr. Fazıl Küçük'le Görüştü, Kıbrıs'taki Türkleri ecnebi bir bayrak altında tutmak istemiyoruz", **Zafer**, 7 Ocak 1958, s. 1,4.
[899] Semih Günver, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü**, Bilgi Yayınevi, Bilgi Yayınları/Bilgi Dizisi:46, Birinci Basım, Ankara, 1985, s. 81.
[900] "Kıbrıs'a Ait İngiliz Planı", **Zafer**, 10 Ocak 1958, s. 1,4.

hassasiyeti hem de Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde Yunanistan ve İngiltere'den başka muhatap kabul edilmek istememesinden dolayı reddedilmiştir.[901]

Gerek Türk Hükümeti'nin Taksim konusundaki kararlı tutumu gerekse İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'na çözüm bulma girişimlerinden memnun olmayan EOKA örgütü, 23 Şubat 1958 tarihinde İngiliz sömürge yönetimine karşı saldırılara başlamıştır.[902] Kıbrıs'ta yaşanan şiddet olaylarının günden güne artması Türk kamuoyunda da endişeye neden olmuştur. Üstelik bu kez Rumlar tarafından değil İngiliz sömürge yönetiminin askerleri tarafından da Kıbrıs Türklerine şiddet uygulanmaya başlanmıştır. Kıbrıs Türkleri'nin Enosis faaliyetlerine tepki maksadı ile Lefkoşa'da yaptıkları bir gösteri esnasında İngiliz sömürge yönetimi polisi tarafından şiddete maruz kalmışlardır. Yaşanan şiddet sonrasında eylemcilerden bazıları ölmüş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır. TBMM'deki görüşmelerde yaşanan bu olaylara yönelik tepkiler gündeme getirilmiştir. DP Trabzon milletvekili Sabri Dilek konuşmasında, yaşanan olaylarda "*8 şehit 70 yaralı*" [903] verildiğini, TBMM'nin bu olayı kınaması gerektiğini önermiştir. Öneri oy birliği ile kabul edilmiş, Kıbrıs'ta yaşanan terör olaylarından dolayı İngiliz sömürge yönetimini kınama kararı oy birliğiyle kabul edilmiştir.[904] Hem İngiliz sömürge yönetimi hem de EOKA tarafından yapılan şiddet olayları Türkiye'de de büyük tepki uyandırmıştır. TMTF'nin başlattığı *"Kıbrıs için Gönüllü Kampanyası"*na katılan 24 bin 910 kişi Kıbrıs'a gitmek ve oradaki Türklere destek vermek istediklerini belirterek tepkilerini göstermişlerdir.[905]

Türkiye'de ve Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd, yeni İngiliz önerisi hakkında Türk ve Yunan yetkililerle yaptığı görüşmelerden olumlu bir sonuç alınamadığını fakat gelecek günler için umutlu olduğunu ifade ederek çözüm için hâlâ açık bir kapının var olduğunu açıklamıştır.[906]

---

[901] " Makarios'un Türkiye'ye Gelem İsteği Reddedildi", **Zafer**, 16 Ocak 1958, s. 1,4.
[902] Gürün, **a.g.e.**, s. 392.
[903] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre XI, C.I, İçtima:1, On ikinci inikat, 31.1.1958.
[904] Aynı yer.
[905] " Londra'daki Türkler 23 Şubatta Kıbrıs İçin Bir Miting Yapacaklar", **Zafer**, 7 Şubat 1958, s. 1,4.
[906] " Kıbrıs Meselesi halli etrafında Yunanistan'da cereyan eden müzakereler, S. Lloyd "Atina'da anlaşma zemini elde edemedik" dedi", **Zafer**, 14 Şubat 1958, s. 1,4.

İngiliz Dışişleri Bakanı Lloyd'un umutlu açıklamasına rağmen Yunanistan yeni dönem Kıbrıs politikası kapsamındaki en önemli girişimini 1958 yılı Nisan ayında başlatmıştır. Albay Grivas, EOKA'nın ilk eyleme başlama günü olan 1 Nisan'da yayımladığı bildiride " *Ya Ölüm Ya Hürriyet*" [907] diyerek Kıbrıs'ta topyekûn savaş ilan etmiştir. Kıbrıs Türkleri, EOKA'nın bu çağrısı sonrasında artan şiddet olaylarına karşı tepkilerini 23 Nisan kutlamalarında göstermişlerdir. Türkiye'deki MTTB Genel Başkanı Orhan Sakarya, mitingden önce gittiği Kıbrıs'a beraberinde 4 bin Türk bayrağı ile Atatürk büstleri götürmüştür.[908] Lefkoşa'da 23 Nisan günü yapılan mitinge katılan binlerce kişi Taksim isteğini tekrarlamışlardır.[909]

Dışişleri Bakanı Zorlu, Kıbrıs'ta gerginliğin tırmandığı bu dönemde 7 Mayıs'ta Kopenhag'da yapılan NATO Bakanlar toplantısı sırasında ABD Dışişleri Bakanı Dulles ve İngiltere Dışişleri Bakanı Lloyd ile Kıbrıs Sorunu'nu görüşmüştür. İngiliz Dışişleri Bakanı ise Kıbrıs'a önce muhtar bir yönetim getirilmesi sonrasında da adaya bağımsızlık verilmesi konusunda ısrarcı olmuştur. Nitekim İngiltere, bu kapsamdaki yeni planını 20 Mayıs 1958 tarihinde açıklamıştır. Türk Hükümeti, 24 Mayıs'ta İngiliz planı reddettiğini açıklamış, İngiltere Büyükelçisi'ni Bakanlığa çağırmış ve sorunun çözümünde tek çarenin Taksim olduğunu yinelemiştir.[910]

Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik bu girişimlerin olduğu bir dönemde Kıbrıs'ta Türkler ve Rumlar arasında yaşanan gerginlik daha da artmış, Türk-Rum çatışmaları sonrasında Rumlarla birlikte yaşayan Türkler köy ve kasabalardaki evlerini terk etmeye başlamışlardır.[911] İngiliz sömürge yönetimi Kıbrıs'ta artan terör olaylarına karşı çareyi sıkıyönetim ilan etmekle ve adaya takviye askeri birlik göndermekte bulmuştur. Yunanistan, Kıbrıs'taki terör saldırıları sonrasında bu olayların Türkler tarafından çıkarıldığı iddiası ile 13 Haziran günü Türkiye'yi BM Güvenlik Konseyine şikâyet ederken, Türkiye'de aynı gerekçe ile Yunanistan'ı şikâyet etmiştir.[912]

---

[907] " EOKA dün tedhiş Hareketine Başladı.", **Zafer**, 2 Nisan 1958, s. 1,4.
[908] " Bir gençlik heyeti Kıbrıs'a gidiyor", **Zafer**, 20 Nisan 1958, s. 1,4.
[909] "Lefkoşa'de Türkler dün büyük bir toplantı yaptı.", **Zafer**, 24 Nisan 1958, s. 1,4.
[910] Günver, **a.g.e.**, s. 82.
[911] Kaymak, **a.g.e.,** s.54.
[912] Gürün, **a.g.e.**, s.392.

TBMM'de, İngiltere'nin yeni Kıbrıs planını açıklayacağını ilan ettiği 17 Haziran 1958 tarihinden bir gün önce yapılan toplantıda; Rumların adadaki tedhiş faaliyetleri eleştirilmiş ve sorunun çözümü konusunda Türk Hükümeti'nin Taksim tezinde ısrar ettiğini içeren bir telgrafın dünya parlamentolarına gönderilmesi konusundaki karar oy çokluğu ile kabul edilmiştir.[913]

Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarının bir arada yaşamaları artık imkânsızlaşmıştır. Nitekim 1958 yılı Haziran ayı sonlarına doğru Rumların cami ve türbelere karşı yaptıkları saldırılar artmış, Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyeleri istifa etmişlerdir.[914] Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyeleri, 18 Haziran 1958 tarihinde Lefkoşa Türk Belediye Meclisi'nin kurulduğunu ilan etmişler, Lefkoşa'daki Türklerin belediye vergilerini kendilerine vermelerini ve Rum yetkilileri ile ilişiklerini kesmelerini istemişlerdir.[915]

İngiltere, daha önce muhataplara gönderdiği yeni önerisi ile ilgili ayrıntılar ayın son günlerine doğru basına yansımıştır. Macmillan Planı olarak bilinen yeni öneriye göre; adada 7 yıl süre boyunca muhtar bir yönetim tesis edilmesi, muhtar yönetimin başında İngiliz valinin bulunması, valiye danışmanlık yapması için Türkiye ve Yunanistan'dan birer temsilcinin görev alması, muhtar idarenin sonunda her iki topluma da self determinasyon hakkının verilmesi öngörülmüştür.[916] Başbakan Menderes, 27 Haziran 1958 tarihinde yaptığı basın açıklamasında; adadaki iki toplumun artık bir arada yaşamasının imkânsız olduğunu, yeni planın Taksim'i öngörmediğini, Kıbrıs Türk toplumunu Rumların tahakkümü altına sokacak hiçbir planının kabul edilmeyeceğini belirtmiş ve yeni planının reddedildiğini duyurmuştur.[917]

Hem İngiliz önerisinin reddedilmesi ile oluşan hava ile birlikte kamuoyunda artan Kıbrıs ilgisi doğrultusunda Ankara Radyosu'nda 15 dakikalık "*Kıbrıs Saati*" programını yayınlanmaya başlanmıştır. Kıbrıs Saati programı ile hem Türk

---

[913] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:XI, C.I, İçtima:1, Seksen birinci İnikat, 16.VI.1958, s.497.
[914] Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyeleri, toplantılara Rumların hakaretlerine maruz kaldıklarını ve belediye bütçesinin Enosis amacı doğrultusunda kullanıldığını ileri sürerek topluca istifa etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rasim Koç, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.99.
[915] "Kıbrıs'ta Türk Belediyesi", **Zafer,** 19 Haziran 1958, s.4.
[916] "İngiliz Planı", **Zafer,** 20 Haziran 1958, s. 1.
[917] "Başvekilimiz Adnan Menderes'in Mac Millan'a cevabı, Kıbrıs hakkında hazırlanan yeni İngiliz Planı kabili tatbik değildir!", **Zafer,** 28 Haziran 1958, s. 1,4.

vatandaşlarının hem de Kıbrıs Türklerinin Hükümetin Kıbrıs politikasından ve Kıbrıs'taki gelişmelerden haberdar olması amaçlanmıştır.[918] Aynı zamanda benzer şekilde yayın yapan Atina radyosunun etkisinin azaltması da öngörülmüştür.[919]

Türk Hükümeti ve kamuoyu Kıbrıs konusunda daha duyarlı hale gelirken Kıbrıs'ta yaşanan terör olaylarında Haziran ayı boyunca her iki topluma ait 90 kişi hayatını kaybetmiş 170'den fazla kişide yaralanmıştır.[920] Kıbrıs'ta yaşanan bu olaylar sonrası Vali Foot yaptığı açıklamada; iki toplum arasındaki düşmanlığın çözümü zorlaştırdığı, huzur ortamının tekrar sağlanmasının birkaç yılı alabileceği, bu süre boyunca adanın uluslararası durumunda herhangi bir değişiklik olmayacağını, adadaki iki toplumun ayrı ayrı olarak tanındığını, bu konuda her iki topluma da güvence verileceğini, sorunun çözümü için İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında görüşmelerin başlatılmasının önemli olduğunu belirtmiştir.[921]

İngiltere Başbakanı Macmillan, Kıbrıs Valisi Foot'un umutsuz açıklamasına rağmen, daha önceden muhataplara sunduğu önerinin ayrıntılarını görüşmek üzere önce Atina ve Ankara'ya gelmiştir. Başbakan Menderes, 1958 yılı Ağustos ayının ilk haftasında gerçekleşen bu görüşmede yeni İngiliz önerisinin Taksim tezini içermediğinden dolayı kabul edilmediğini bir kez daha belirtmiştir.[922]

Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde Kıbrıs sorununu çözmek için bir girişim de NATO tarafından yapılmıştır. NATO Genel Sekreteri Speak, NATO'nun güneydoğu kanadında meydana gelen bu olayların SSCB'nin politikalarını kolaylaştıracağı endişesi ile Kıbrıs'a geçici bir statü öngören planı taraflara önermiştir. Bu önerinin Macmillan planından farkı, Türkiye ve Yunanistan'ın adaya temsilci göndermeleri hususuna yer verilmemiş, yedi yıllık bir geçiş sürecinden sonra sorunun muhatap devletler tarafından müzakere edilmesi planlanmıştır.[923] Ne var ki NATO'nun teklifi her üç devlet tarafından da kabul edilmemiştir.

İngiltere sorunun çözümüne yönelik bu tür girişimlerden rahatsız olmuş ve sorunu kendi inisiyatifi doğrultusunda ve kendi çıkarlarına uygun bir şekilde çözmek

---

[918] "Radyoda Bir Kıbrıs saati ihdas edildi", **Zafer**, 4 Temmuz 1958, s. 1.
[919] Gürün, **a.g.e.,** s. 390.
[920] " İngiltere Kıbrıs'ta Yeni Tedbirlere Başvuruyor", **Zafer**, 25 Haziran 1958, s. 1,4.
[921] "Başvekil'in beyânatı bir ders olmalıdır, Foot'un Beyanatı", **Zafer**, 3 Ağustos 1958, s. 1,4.
[922] "Kıbrıs Mevzuunda Yapılan Görüşmeler Dün Nihayete Erdi, Türk-İngiliz Müşterek Tebliği", **Zafer**, 11 Ağustos 1958, s. 1,4.
[923] Gürün, **a.g.e.**, s. 393.

istemiştir. İngiltere Başbakanı, muhataplarla yaptığı görüşmelerden istediği sonucu alamayınca, önerisinde bazı değişiklikler yaptığını, "*15 Ağustos Önerisi*" adı verilen yeni planın 15 Ekim 1958 tarihinden itibaren Kıbrıs'ta yürürlüğe gireceğini açıklamıştır.[924]

İngiliz sömürge yönetimi, Macmillan Planı'nın ayrıntılarının ortaya çıktığı günlerde, Kıbrıs'taki toplumlararası çatışmaların önüne geçebilmek için iki toplumu birbirinden ayıran hattın[925] ne şekilde olacağına dair çalışmaları bitirmiş ve tel örgülerin çekilmesine başlanmıştır.[926]

NATO Genel Sekreteri'nin, sorunun çözümü maksadıyla bir toplantı yapılmasını önerdiği gün, Yunanistan Kıbrıs Sorunu'nun BM'nin 16 Eylül'de yapacağı toplantıda gündeme alınması için müracaat etmiştir. Menderes Hükümeti, bu girişimin yapıldığı günlerde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün eleştirilerine maruz kalmıştır. Dışişleri Bakanı Zorlu eleştiriler karşısında yaptığı açıklamada; İngiliz planının, adada kargaşalık devam ettiği sürece uygulanamayacağını, Taksim'in tek çözüm yolu olarak kabul edildiğini belirtmiştir.[927]

Türk Hükümeti, Yunanistan'ın İngiltere'nin yeni önerisini reddetmesine rağmen, 27 Ağustos 1958 tarihinde "*Taksim nihai çözüm olmalı*" şerhi ile öneriyi kabul etmiştir.[928]Türk Hükümeti, İngiliz önerisinin kabul edilmesinden sonra bütün

---

[924] İngiltere Başbakanlığı tarafından 16 Ağustos 1958 tarihinde basına açıklanan 15 Ağustos planın Türkiye açısından önemli olan değişiklikleri şunlardır;

A. 19 Haziran Planı'na göre Türk ve Yunan Hükümetleri'nin temsilcileri Vali'nin başkanlığında bulunan ve 4 Rum ile 2 KıbrısTürk'ün dâhil oldukları Yürütme Konseyi'nin birer tabi üyesi iken şimdi bunlar bu pozisyondan çıkarılıyor ve doğrudan doğruya Vali ile temas halinde bulunabilecek ve vazifelerini ifa için gerekli diğer kolaylıklara sahip olan ve tabi oldukları ülkeler tarafından tayin edilmiş kişiler bu pozisyona geliyorlardı.

B. 19 Haziran Planı'nda Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumları için çifte uyrukluk kabul edilmiş iken 15 Ağustos Planı'nda bu durum kaldırılmış, nihai çözüm şeklinin tayin edilmesi için 7 yıllık bir geçiş döneminden bahsedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. "İngiltere'nin Kıbrıs'a Tatbik Edeceği İdare Tarzı", **Zafer**, 16 Ağustos 1958, s. 1,4.

[925] Bazı kaynaklarda bu hat Maison Dixon Hattı olarak ifade edilmektedir. Maison- Dixon Hattı, Amerika iç savaşı esnasında, yapılan anlaşma sonucunda eyaletleri birbirinden ayıran hattın ismidir.

[926] "Kıbrıs'ta cereyan eden hadiseler, Lefkoşe'de Türk, Rum Mahalleleri Ayrılıyor", **Zafer**, 17 Ağustos 1958, s. 1,4.

[927] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:XI, C.IV, İçtima:1, Seksen Yedinci İnikat, 21.VIII.1958, s. 852.

[928] "Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu'nun Beyanatı, İngiltere'nin yeni Kıbrıs planına dair görüşümüz açıklandı", **Zafer**, 26 Ağustos 1958, s. 1,4.

dikkatini BM'deki Kıbrıs görüşmelerine yoğunlaştırmış, Kıbrıs Sorunu'nun BM Genel Kurulu gündemine alınmasına muhalefet etmeyeceğini açıklamıştır.[929]

Kıbrıs Sorunu'nun BM'de görüşüldüğü günlerde, sorununun çözümüne yönelik bir girişim de NATO Konseyi tarafından yapılmıştır. NATO Konseyi, güney doğu kanadındaki bu gerilimin daha fazla sürmesine ve giderek kötüleşme ihtimaline karşı doğrudan müdahil olma gerekliliğini görmüştür. NATO Konseyi'nde, 24 Eylül günü yapılan toplantıda sorununun çözümüne yönelik olarak muhatap 3 devletin katılacağı bir konferansın toplanmasına yönelik bir tavsiye kararı alınmıştır.[930]

İngiltere, Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik girişimlerin çok yönlü olmaya başladığı bir dönemde, 15 Ağustos Planı'nın uygulanma tarihinin 1 Ekim olduğunu açıklamıştır. Kıbrıs'taki İngiliz sömürge yönetimi, yeni plana göre belediyelerin ayrılması konusunun incelenmesi ve sonrasında bir rapor düzenlenmesi maksadıyla bir komisyon oluşturduğunu 26 Eylül 1958'de ilan etmiştir. Bu komisyon kasabalardaki Türk ve Rum belediyelerinin sınırlarını çizmekle görevlendirilmiştir. Komisyon tarafından belirlenen ve "*Yeşil Hat*" olarak bilinen bu hudutlar bir bakıma adanın taksim edilmesi anlamını taşımıştır.[931]

Türk Hükümeti, Kıbrıs'la ilgili sıcak gelişmelerin yaşadığı bu dönemde çok önemli bir hamlede bulunmuş ve Ortaelçi Burhan Işın'ı 1 Ekim 1958 tarihinden itibaren Kıbrıs'a temsilci olarak görevlendirmiştir.[932] Türk Hükümeti bu hamlesi ile İngiltere'nin 15 Ağustos Planı'nı kabul ettiğini fiili olarak göstermiştir.

Türk Hükümeti'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda yaptığı bu önemli hamlenin yanı sıra Cumhurbaşkanı Celal Bayar'da TBMM yeni yasama yılı açış konuşmasında gelişmelerle ilgili olarak; Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için önerilen Taksim'in yapılabilecek fedakârlığın son sınırı olduğunu, Kıbrıs Türklerini Rumların tahakkuku altına konulamayacağını, İngiliz önerisinin Taksim tezini desteklediğini ve Vali başkanlığında bir icra organını öngördüğü, icra organında Türk ve Yunan

---

[929] "Birleşmiş Milletler Başkanlık Divanında Delegemiz S. Esin'in Kıbrıs Meselesine Dair Beyanatı", **Zafer**, 19 Eylül 1958, s. 1,4.
[930] "NATO Konseyinde Cereyan Eden Müzakereler, Zorlu, Kıbrıs Mevzuunda Hükümetin Anlayış ve Hüsnüniyetini İspat Etti", **Zafer**, 5 Kasım 1958, s. 1,4.
[931] Koç, **a.g.t.**, s. 102.
[932] "Burhan Işın Kıbrıs Türk Temsilcisi Oldu", **Zafer**, 30 Eylül 1958, s. 1,4.

temsilcinin de yer alacağını, Türk temsilcinin 1 Ekim 1958 tarihinde görevine başladığını belirtmiştir.[933]

BM'de Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik görüşmeler Kasım ayı sonlarına doğru başlamıştır. BM Genel Kurulu'nda yapılan görüşmeler sonrasında İran'ın önerdiği, 3 ülke temsilcileri ile Kıbrıs toplum temsilcilerinin katılacağı konferansın biran önce toplanmasını içeren karar tasarısı 31 kabul, 22 ret ve 18 çekimser oy[934] sonucu kabul edilmiştir.[935]

Bu karar Kıbrıs Sorunu'nun müzakereler yoluyla çözülmesi gerektiğini en üst düzeyde tekrar dile getirmiştir. Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları karar sonrası kendi aralarında yaptıkları toplantıda uzlaşmışlardır. Zorlu ve Averof arasında varılan bu uzlaşı Zürih ve Londra görüşmelerinin başlamasına yol açması olmuştur.[936]

Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde uzlaşı 1959 yılında sağlanmıştır. BM kararı doğrultusunda hem Türk hem de Yunan devlet adamları sorunun çözümü için o güne kadar takınmadıkları uzlaşı tavrını benimsemişlerdir. Bu tavrı benimseyişin altında, sorunun çözümsüzlüğünün uzamasından her iki devletinde bir sonuç elde edemediklerini görmüş olmaları ile ABD ve NATO'nun mevcut kaotik durumun devam etmemesine yönelik etkili girişimleri yatmıştır.

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş, 25 Ocak 1959 tarihinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Klerides ve Kıbrıs Valisi Foot'a hitaben yazdığı bir mektupta; Kıbrıs Türklerinin Rumlarla eşit statülerde olduğunu, bu durumun Macmillan planında açıkça belirtildiğini, Kıbrıs Türk köylüsünün adil bir antlaşma yapılmasını umduğunu, Rumların Kıbrıs Türkleri ile kamu hizmetinde yer alacak olmalarından kaynaklanan endişelerinin ve korkularının önüne geçilmesi için her iki toplumun bölünmesi gerektiğini ifade ettiğini vurgulamıştır.[937]

---

[933] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: XI, İçtima:2, Birinci İnikat, 01.XI.1958, s. 13.
[934] Gürün, **a.g.e.**, s. 393.
[935] Bayülken, **a.g.e.**, s. 23.
[936] Gürün, **a.g.e.**, s. 393.
[937] **MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş tarafından The Times of Cyprus Editörüne Hitaben Yazılan Yazı, 25.1.1959. Ayrıntılı Bilgi için bkz. EK-XIV.

Rauf Denktaş ve Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik toplantının başlamasından önce Zürih'teki Türk delegasyonuna gönderdikleri bir telgrafta, Kıbrıs Türklerinin Rum tahakkümüne terk edilemeyeceklerine dair inançlarının kesin olduğu belirtilmiş ve görüşmeleri yapacak heyete itimatlarının tam olduğu bildirmişlerdir.[938]

Türk ve Yunan başbakanlarının birlikte katıldıkları toplantı 5 Şubat 1959 tarihinde İsviçre'nin Dolder bölgesinde başlamıştır. Dışişleri Bakanları Zorlu ve Averof'un kontrollerinde yürütülen toplantı 11 Şubat 1959 tarihinde uzlaşı ile sonuçlanmıştır.[939] Taraflar toplantı sonrası ulaşılan kararın onaylanması için İngiltere Dışişleri Bakanı Lloyd ile görüşmüşlerdir. Başbakan Menderes görüşmeler sonrası yaptığı açıklamada; varılan uzlaşıda milli menfaatlerden herhangi bir fedakârlık yapılmadığını, her iki taraf için de bir mağlubiyet durumunun söz konusu olmadığını ifade etmiştir.[940]

Kıbrıs Türk toplum liderleri Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş Başbakan Menderes'in açıklamasından sonra Ankara'ya gelmişler ve uzlaşılan karara destek vermişlerdir.[941] İngiltere'nin katılımıyla son şeklini alan antlaşmayı hazırlamak üzere Londra'da bir toplantı daha yapılmıştır. Toplantıya 3 taraf devlet yanında Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının liderleri de katılmışlardır. Londra'da yapılan toplantı öncesi elim bir uçak kazası meydana gelmiştir. Başbakan Menderes'i toplantıya götüren uçak Londra yakınlarında düşmüş, kazada mürettebat dahil 12 kişi hayatını kaybetmiş, Başbakan Menderes kazadan yaralı olarak kurtulmuştur.[942]

Londra Konferansı, 17 Şubat 1958 tarihinde Lancaster House'da yapılmıştır. Yaklaşık iki gün süren konferansta, Kıbrıs Sorunu'na çözüm getirilmiş, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti yolunu açan antlaşmalar imzalanmıştır.[943]Dışişleri Bakanı Zorlu,

---

[938] **BCA 030-01-00-00-7-39-2-25**, Küçük ve Rauf Denktaş tarafından Zürih'teki Türk Heyeti'ne gönderilen telgraf. 5 Şubat 1959.

[939] " Zürih görüşmeleri anlaşma ile bitti ve Yeni Bir resmi Tabliğ Neşronuldu", **Son Telgraf**, 12 Şubat 1959, s. 1; " Zürih'te dün anlaşmaya varıldı", **Son Posta,** 12 Şubat 1959, s. 1,7.

[940] "Londra'da Kıbrıs için müzakereler'', **Son Telgraf,** 14 Şubat 1959, s. 1; "Başvekil'in Kıbrıs'a dair beyanatı", **Son Posta**, 14 Şubat 1959, s. 1,7.

[941] "Adnan Menderes F. Küçük'le görüştü", **Son Telgraf**, 14 Şubat 1959, s. 1; "Küçük ve Denktaş Ankara'ya geldiler", **Son Posta**, 14 Şubat 1959, s.1,7.

[942] "Menderes'in uçağı mecburi iniş yaptı", **Son Telgraf**, 18 Şubat 1959, s. 1; "Menderes'in uçağı parçalandı-16 ölü var", **Son Posta**, 18 Şubat 1959, s. 1, 7.

[943] "Kıbrıs Anlaşması Dün Londra'da İmzalandı", **Son Telgraf,** 20Şubat 1959, s. 1; "Kıbrıs anlaşması imzalandı", **Son Posta**, 20 Şubat 1959,s. 1, 7.

Londra Konferansı sonrası yaptığı açıklamada, Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın her taraf için başarı olarak kabul edildiğini belirtmiştir.[944]

Londra Konferansı'ndan sonra Türkiye, Yunanistan ile Kıbrıs Türk ve Rum temsilcileri tarafından atanan birer anayasa uzmanı çalışmalara başlatılmışlardır. Bu çalışmalar sonunda son şekli verilen Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 6 Nisan 1960 tarihinde taraflarca imzalanmıştır. İngilizce olarak kaleme alınan anayasa tasarısı 8 alt başlıktan oluşmuştur. Bu başlıklar; Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde anlaşmaya varılan son metin, Türkiye ve Yunanistan başbakanlarının 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te uzlaştıkları metin, İngiltere Hükümeti'nin 17 Şubat 1959 tarihindeki deklarasyonu, Garanti Anlaşması, Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları tarafından 19 Şubat 1959 tarihindeki deklarasyon, Rum temsilcinin 19 Şubat 1959 tarihinde yayımladığı deklarasyon, Kıbrıs Türk temsilcisinin 19 Şubat 1959 tarihli deklarasyonu, Kıbrıs'ta yapılacak yeni düzenlemeler hakkındaki uzlaşı metni olmuştur.[945]

Kıbrıs Antlaşmaları 1 Mart 1959 tarihinde TBMM'de tartışılmıştır. Muhalefet Partisi CHP; Doğu Akdeniz'de barışın tekrar sağlandığını, ancak Kıbrıs Türkleri ve Rumlar arasındaki düşmanlığın ortadan kaldırılması gerektiğini, bununla beraber Hükümetin antlaşmalar hakkında meclise yeterince bilgi vermediğini, gelişmeleri basından öğrendiklerini öne sürerek Menderes Hükümeti'ni eleştirmiştir. Kıbrıs Antlaşmaları, TBMM'de 4 Mart 1959 tarihinde yapılan oylamada; 138 hayır, 347 evet ve 2 çekimser oyu ile kabul edilmiştir.[946] DP, yapılan oylamadaki evet oylarının tamamını temsil ederken, CHP'de hayır oylarını temsil etmiştir.[947]

Cumhurbaşkanı Bayar, TBMM'nin 11'inci Dönem 3'üncü Yasama Yılı açış konuşmasında Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde Türk ve Yunan hükümetlerinin karşılıklı iyi niyet ve uzlaşmacı tutumlarının önemli etkileri olduğunu, her iki

---

[944] "Fatin Rüştü Zorlu dün metni hülasa eden bir beyanat verdi", **Son Telgraf**, 24 Şubat 1959, s. 1; "Kıbrıs anlaşması dün yayınlandı", Son Posta, 24 Şubat 1959, s.1,7.
[945] **BCA, 30-01-00-00-38-227-1-15**, Conference on Cyprus, Miscellaneous No:4(1959), 19 January 1959, London, s. 1-15.
[946] Bağcı, **a.g.e.**, s. 127.
[947] Günver, **a.g.e.**, s. 95-96.

devletin bu sorunun çözümündeki samimi yaklaşımlarının Batı dünyasının güvenliğinin sağlamasına da katkı yaptığını vurgulamıştır.[948]

Menderes Hükümetinin dış politikalarına yönelik tepkiler olsa da bu antlaşmaların oluşumunda etkili olan diğer faktörler bu sürece müdahil olmuşlardır. Çünkü uzun yıllar süren ve çözüme yaklaşılmış bir sorunun tekrar çıkmaza girmesine izin verilememiştir. Nitekim bir yıla yakın süren çalışmalar sonunda 6 Nisan 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti anayasa taslağı üzerindeki çalışmalar tamamlanmıştır.[949]

Kıbrıs Cumhuriyeti anayasa taslağı tamamlanmış ancak bu sırada Türkiye'de de iç politikada yaşanan gerilim son noktasına ulaşmıştır. Beşinci Menderes Hükümeti, 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri darbe ile sona ermiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti, 16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilmiş fakat Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde önemli rol üstlenen Menderes ve Zorlu tutuklu olduklarından dolayı bu önemli günde Kıbrıs'ta bulunamamışlardır. Kıbrıs Sorunu'nun çözümüyle ne Yunanistan Enosis tezini ne Türkiye Taksim tezini elde etmişlerdir.

Türkiye'nin Kıbrıs politikası, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme sürecinde çok önemli bir yer işgal etmiştir. Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri, siyasi mücadelelerinde Türkiye'ye sırtını dayamak istemişlerdir. Ne var ki, Türk hükümetleri uzun sayılabilecek bir dönem boyunca Kıbrıs Türklerini açıkca desteklemekten uzak durmayı tercih etmişlerdir. Türk hükümetlerinin bu tercihlerinde, Batı dünyasının yanında olma yönünde verilen karar ve özellikle ABD'den sağlanan ekonomik ve askeri desteğin devam etmesine özel bir önem verilmiştir.

Türk Hükümeti, bu politikasını 1955 yılına kadar devam ettirmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs politikasındaki Eylem Safhası 1955 yılında başlamıştır. Daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacak olan ve 1955 yılında kurulan Kıbrıs Türktür Partisi'nin gerek Kıbrıs gerekse Türkiye ile İngiltere'deki örgütlü siyasi faaliyetleri sorunun çözümünde etkili olmuştur. Türkiye, bu tarihten sonra Kıbrıs Sorunu'na doğrudan taraf olmuş ve bu karar Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlü faaliyetlerini de

---

[948] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: XI, İçtima:3, Birinci İnikat, 1.XI.1959, s. 13.
[949] "Kıbrıs'ta Anayasa dün İmza edildi", **Hürriyet**, 7 Nisan 1960, s. 1.

doğrudan etki etkilemiştir. Öyle ki DP yönetimi, Kıbrıs Türktür Partisi ileri gelenlerini seçim mitinglerinde konuşturmuş ve bu yolla propaganda desteği sağlamıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs politikası ile ilgili en çarpıcı değerlendirmeler Raif Rauf Denktaş tarafından dile getirilmiştir. Kıbrıs Türk siyasi hayatında önemli bir kişilik olan ve 15 Kasım 1983 yılında kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin ilk Cumhurbaşkanı R.Rauf Denktaş Türkiye'nin tutarsız Kıbrıs politikasını şu ifadelerle açıklamıştır:[950]

> *"...Biz, statükonun muhafazası dedik, davamıza ve İngilizlerin gün gele adayı terk edebileceklerine inanmak istemedik. Değişen dünyadan bir haber körü körüne bir İngiliz dostluğu güttük. İngilizciler gücenmesin diye "Kıbrıs Davamız Yoktur." denmişti. Kıbrıs'taki durumu anlatabilmek için Türkiye'ye gelen heyetlere resmi kapılar kapalıydı bir ara... Bunları unutmamamız gerekir... "Kıbrıs Türktür Türk Kalacaktır" dedik bir ara ve "Kıbrıs Türktür Cemiyetleri" de kuruldu Kıbrıs'ta ve Anadolu'da. Fakat Kıbrıs'ın Türk kalabilmesi için ne bir plan hazırlandı ne de siyaset takip edildi. Ardından "Ya Taksim Ya Ölüm" dendi ve yüzlerce Türk bu dava uğruna Kıbrıs'ın topraklarına kefensiz uzandılar. Anavatan'a inandıkları için özgürlüklerine susadıkları için ve bayraklarına olan hasreti gidermek için! Fakat yine Taksim'i tahakkuk ettirmek için ne bir plan vardı ne de belirli bir siyaset. Orta Doğu'da barışı korumak için Türk-Yunan dostluğunu ihya etmek ve NATO'yu sarsıntıdan kurtarmak için hüsnüniyetle Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Türkiye bu Cumhuriyetin bekâsını garanti etti. Fakat bu taahhüdün gerektirdiği bir siyaset takip edilmedi, bir plan yapılmadı. Körü körüne Makarios'un hüsnüniyetine inanıldı ve iç badirelerin kaygısı içinde Kıbrıs unutuldu..."*

C. Kıbrıs Rumlarının Enosis Amaçlı Faaliyetleri

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte dekolonizasyon ve self determinasyon gibi prensiplerin BM Anayasası'nda ve diğer uluslararası antlaşmalarda yer alması, Rumların Enosis maksatlı girişimlerinin yeni rotasını belirlemiştir.[951]Bu rotaya göre Rumlar, İngiltere'nin Afrika ve Asya'daki sömürgelerinde yaptığı gibi Kıbrıs'a da özgürlük vermesini istemeye başlamışlardır.

---

[950] Rauf Raif Denktaş, **12'YE BEŞ KALA-KIBRIS, Kıbrıs Davası Hakkında Düşünceler, Notlar, Hatıralar**, Butik Matbaa, Ankara, 1966, s.6-7.
[951] Katsurides,**a.g.e.**, s. 12-13.

Rumlarının Enosis faaliyetleri yeni bir rotaya soktuğu bu dönemde, İngiliz Hükümeti'de savaş sonrası düzenlemeler kapsamında 1931 İsyanı'nda sürgüne gönderilenler kişileri affettiğini ilan etmiştir.[952] Sürgün edilen Enosis yanlısı piskoposlar[953] ile Yunanistan'a giden Rumların adaya geri dönüşü Enosis faaliyetlerinin tekrar ivmelenmesine yol açmıştır.[954] Bu gelişme sonrası Başpiskopos naibi Leontios başkanlığındaki bir heyet 1946 yılında Londra'ya gitmiş, İngiliz Hükümeti'nden self determinasyon hakkının Kıbrıs toplumuna da tanınmasını istemiştir.[955] Fakat İngiliz Hükümeti Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili bir konuyu görüşmek istemediğinden dolayı bu isteği reddetmiştir.

Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin bu girişiminden sonra sağcı ve solculardan oluşan başka bir Rum heyeti, 1946 yılı Aralık ayında İngiliz Hükümeti'nden tekrar Enosis talebinde bulunmuştur. İngiliz Sömürgeler Bakanı Creech Jones heyete yaptığı açıklamada, İngiliz hükümetinin Kıbrıs'ın statüsünü değiştirmeyi düşünmediğini[956] ancak 10 yıllık bir sömürge kalkınma projesi çerçevesinde adaya anayasal özgürlükler vermeye hazır olduklarını söylemiştir.[957]

Rumların toplum liderliğini üstlenen Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Enosis amaçlı bu girişimleri yaparken aynı zamanda Türkiye'nin de konu hakkındaki görüşünü öğrenmek için bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Bu kapsamda, daha sonra Başpiskopos olacak Kitium Piskoposu Mihael Mouskos, Fener Rum Ortodoks Kilisesi Patriği Maksimos Vagorcis ile 1947 yılı başlarında İstanbul'da bir görüşme yapmıştır. Fener Rum Patriği Vagorcis yapılan görüşmede piskoposa; Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesi ile ilgilenmeye niyetinin olmadığını, Ankara yönetiminin sınırları dışında cereyan edecek her türlü hadiseye ilgisiz kalacağını tahmin ettiğini iletmiştir. [958]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Enosis faaliyetlerini artıran bir başka gelişme daha yaşanmıştır. Paris'te yapılan Barış Konferansı görüşmeleri sonrasında 10 Şubat 1947 tarihinde imzalanan Paris Barış Antlaşması'nda, İtalya'nın egemenliğindeki On

---

952 **FCO 141-2641-170**, Communique, 29th October 1946.
953 Savcı, **a.g.e.**. s. 21.
954 "Yunanistan'daki Kıbrıslılar geliyor", **Halkın Sesi**, 9 Ağustos 1945, s. 2.
955 Stavrinides, **a.g.m.**, s. 30; "Rumlar harice bir heyet gönderiyor", **Hürsöz**, 24 Ağustos 1946, s. 2.
956 "Kıbrıs'ın idari şeklinde değişiklik olmayacak", **Halkın Sesi**, 9 Şubat 1947, s. 1.
957 Kranitiotis, **a.g.e.**, s. 9.
958 Oran, **a.g.e.**, s. 585.

iki Adalar Yunanistan'a verilmiştir. Rumlar bu gelişme sonrasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesini daha yüksek perdenden dillendirmeye başlamışlardır.

Bununla birlikte Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskopos seçiminin yeniden yapılması Enosis faaliyetlerini doğrudan etkileyen bir başka gelişme olmuştur. İngiliz sömürge yönetimi tarafından 1937 yılında yürürlüğe giren Kıbrıs Kilise Kanunu ile Başpiskopos seçimleri askıya alınmıştır. İngiltere'nin savaş sonrası yürürlüğe koyduğu liberal düzenlemeler kapsamında Kıbrıs Kilise Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.[959]Yapılan düzenlemeyle Rumlar, Başpiskoposlarını seçme hakkına tekrar kavuşmuşlardır.

Rumlar, uzun bir aradan sonra ilk kez 1947 yılında yapılan Başpiskopos seçimini Enosis kampanyasına dönüştürmüşlerdir. Yapılan seçimi, İngiliz sömürge yönetiminin tercihi olmamasına rağmen[960] fanatik bir Enosis taraftarı olan Baf Piskoposu Leontios kazanmıştır. Başpiskopos Leontios, seçimden birkaç ay önce Enosis maksatlı temas ve görüşmeler yapmak maksadıyla Londra'ya giden Rum heyetine başkanlık yapmıştır. Ancak Başpiskopos Leontios, benzeri faaliyetleri tekrarlayamamış, seçildikten sadece 2 ay sonra 26 Temmuz 1947 tarihinde tifüsten ölmüştür.[961] Başpikopos Leontios'un ölümü yeni durumlar yaratmıştır. Kıbrıs'ta sağın desteklediği ve mücadeleci kişiliğiyle öne çıkan Girne Piskoposu Makarios II Başpiskopos vekili olarak görevlendirilmiştir. Bu gelişme Enosis maksatlı yapılan girişimleri yeni bir safhaya sokmuştur. Başpiskopos Vekili, komünizm aleyhine olacak şekilde uzlaşmaz bir Enosis politikası takip etmeye başlamıştır. Başpiskoposluk seçimleri 29 Aralık 1947 tarihinde yeniden yapılmış ve Girne Piskoposu Makarios II bu kez asaleten Kıbrıs Başpiskoposu olarak seçilmiştir.[962]

Yeni Başpiskopos'un seçilmesi ile birlikte Enosis mücadelesini daha detaylı planlamak ve etkili icra etmek maksadıyla Milli Liderlik (Etnarhia) Bürosu

---

[959]**FCO 141-2641-181**, Extract From Official Report (Resmi Rapordan Özet), 4/6/44; **FCO 141-2641-179**, From Secretary of State London to Governor Cyprus (Londra Hükümet Sekreterliğinden Kıbrıs Hükümetine), Secret, Church Law No:226, 22.5.1947; **FCO 141-2641-176**, From Locum Tenens Leontios to The Governor of Cyprus(Başpiskopos Vekili Leontios'dan Kıbrıs Hükümeti'ne) , Nicosia, 1st November 1946; **FCO 141-2641-174**, From Governor to Government House (Vali'den Hükümete), Cyprus No:157, Nicosia, 23 November 1946.

[960]İngiliz Sömürge Yönetimi, AKEL'in desteklediği Girne Piskoposu Leontios'un Başpiskopos seçilmesini istememiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **FCO 141-2852-23**, Political Situation in Cyprus During the Month of June1947 (1947 yılı Haziran Ayında Kıbrıs'taki Siyasi Durum), Secret.

[961] "Başdespot Leondios", **Halkın Sesi**, 29 Temmuz 1947, s. 1.

[962] Kranitiotis,**a.g.e.**, s. 13-15**.**

kurulmuştur.[963] Başpiskopos Makarios II, bu büronun başkanlığına getirilirken Girne Metropoliti Kiprianos ise başkan yardımcılığına atanmıştır. Milli Liderlik Bürosu'nun ilk faaliyeti, amacı Enosis bilincini geniş kitlelere ulaştırmak olan "*Elen Kıbrıs*" dergisini yayımlanmak olmuştur. Milli Liderlik Bürosu Başkanı, ilk dış ziyaretini İstanbul ve Atina'ya yapmıştır. Başpiskopos Makarios II, İstanbul'da Fener Rum Patrik'i Antigoras ile görüşmüş oradan da Atina'ya geçerek Yunan Hükümeti ile temaslarda bulunmuştur. Başpiskopos Makarios II, Yunan Hükümeti'nden Kıbrıs'ın self determinasyon talebiyle BM Genel Kurulu'na müracaat etmesini istediği zaman aldığı yanıt, meselenin Yunan-İngiliz dostluğu çerçevesinde İngiltere ile görüşülmesi gerektiği şeklinde olmuştur. Yunan Hükümeti'de bu dönemdeki Yunan-İngiliz dostluğuna önem vermiş ve İngiliz Hükümeti'ni rahatsız edecek politikalardan kaçınmıştır. Başpiskopos Makarios II, bu tepki sonrasında tıpkı Türkiye'de de yaşandığı gibi halkın baskısı olmadan Yunan Hükümeti'nin bu girişimi üstlenmeyeceği tespitiyle Kıbrıs'a dönmüş ve Yunan Hükümeti'ni buna mecbur edecek uzun vadeli bir strateji belirlemeye başlamıştır.[964]

Başpiskopos Makarios II yaptığı değerlendirmede, Atina Ortodoks Kilisesi'ni Yunan Hükümeti'ni Enosis'e zorlayacak unsur olarak tespit etmiştir. İşte bu tespit sonrası Başpiskopos Makarios II'nin girişimi ile Atina ve Kıbrıs Ortodoks Kiliseleri arasında ortak bir strateji üzerinde anlaşılmıştır. Anlaşmaya göre; Kıbrıs'ta ve uluslararası platformlarda Enosis için yoğun bir çaba gösterilecek, bu amaçla Yunanistan'daki örgütlerle işbirliği yapılacak ve silahlı bir mücadele için hazırlıklara başlanacak, gençlik kuruluşları oluşturulacak, Enosis'i gerçekleştirmeye yönelik olarak self determinasyon hakkının tanınması için BM'ye başvurulacaktır.[965]

Atina ve Kıbrıs Ortodoks Kiliseleri arasında yapılan anlaşma maddelerinden biri olan "*silahlı bir mücadele için hazırlıklar yapılmasına*" yönelik ilk girişim 1940'lı yılların sonuna doğru yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan'da başlayan iç savaşta komünistlere karşı mücadele eden Albay Grivas liderliğindeki "*X*" örgütünün benzerinin Kıbrıs'ta da kurulması kararlaştırılmıştır.[966]

---

[963] Görgüç, **a.g.t.**, s. 54.
[964] Makarios Druşotis, **Karanlık Yön EOKA**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2005, s. 31–34.
[965] Koç, **a.g.e.,** s. 127-128.
[966] Druşotis, **a.g.e**., s. 6.

Bu gelişmelerle birlikte, Yunan Parlamentosu 27 Şubat 1947 tarihinde Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik önemli bir girişimde daha bulunmuştur. Yunan Parlamentosu, Kıbrıs Sorunu'nun Atlantik Sözleşmesi ve BM Anayasası prensiplerine göre çözülmesi için İngiliz Hükümeti'ne müracaat etmiştir.[967]

Enosis amacıyla yapılan girişimler çok yönlü olmaya başlarken, Rumlar arasında da Enosis'e ulaşmak konusunda görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Sağ görüşlü Rumlar Enosis'i tek çözüm olarak kabul ederlerken sol görüşlü olanlar ise özerklik konusunu birinci planda ele almışlardır. Bu konudaki en somut olay liberal bir anayasa yapmak maksadıyla Kıbrıs Valisi Lord Winster tarafından kurulan "*İstişare Meclisi*" seçimlerinde yaşanmıştır. Sağcı Rumlar, Enosis'i engelleyeceği iddiası ile İstişare Meclisi çalışmalarına katılmamış ve bu girişimi protesto etmiş, buna karşılık olarak sol görüşlü Rumlar ise bütün çalışmalarda hazır bulunmuşlardır.

Rumlar arasındaki bu görüş ayrılığı, Enosis girişimlerinin 1950'li yılların başına kadar iki ayrı kulvarda yapılmasına neden olmuştur. Solcular tarafından 16 Eylül 1948 tarihinde Lefkoşa'daki Bayraktar Meydanı'nda "*özerklik*" için gösteriler düzenlenirken sağcılar ise bu tarihten iki hafta sonra 23 Ekim 1948 tarihinde Lefkoşa stadında "*Enosis ve Yalnız Enosis*" sloganı ile başka bir miting tertiplemişlerdir.[968]

Adadaki solcu Rum belediye başkanlarıyla sol kuruluşların temsilcileri tarafından İngiliz Sömürgeler Bakanı Greech Jones'a 26 Kasım 1948 tarihinde gönderilen muhtırada, Kıbrıs halkının esas isteğinin bağımsızlık olduğu ve bu isteğin asla terk edilmeyeceği bildirilmiş, Enosis'ten ziyade bağımsızlık vurgusu ileri sürülmüştür.[969]

Yunan Parlamentosu, 13 Ağustos 1949 tarihinde İngiliz Hükümeti'nden Kıbrıs Sorunu'nun BM Anayasası'na göre çözümlenmesini istemiştir.[970] İngiliz Hükümeti'ne yapılan bu başvurudan yaklaşık 3 ay sonra bu kez sol görüşlü Rumları temsilen AKEL, 21 Kasım 1949 tarihinde BM Sözleşmesi'nin XI Bölüm Madde 73

---

[967]**FCO 141-2856-174**, Open Letter to Governor of Cyprus By Mr. Dem Sfaelos Deputy of Preaus.(Pire Vekili Bay Sfaelos Dem'den Kıbrıs Hükümetine Açık Mektup).
[968] Kranitiotis, **a.g.e**., s. 13-15**.**
[969] Nancy, Crawshaw**,** The Cyprus Revolt: An Account of the Struggle for Union with Greece, G. Allen &Unwin, London, 1978**,** pp. 46-47'den aktaran Görgüç, **a.g.t**., s. 56
[970] **FCO 141-2856-174**, Open Letter to Governor of Cyprus By Mr. Dem Sfaelos Deputy of Preaus. (Pire Vekili Bay Sfaelos Dem'den Kıbrıs Hükümetine Açık Mektup).

esaslarına göre Kıbrıs halkına self determinasyon hakkı tanınmadığı için İngiliz Hükümeti'ni BM'ye şikâyet etmiştir. Bu şikâyet yazısında; Rum halkının Yunan ırkından geldiği, İngilizlerin adada kurduğu baskı rejimi ile Kıbrıs halkını siyasi ve ekonomik yönden boğmaya devam ettiği belirtilmiş ve Kıbrıs'a Enosis hakkının tanınması istenmiştir.[971]

AKEL'in bu girişimi aslında yaklaşık 2 ay sonra yapılacak olan Enosis plebisitinin bir ön çalışması özelliği taşımıştır. Nitekim Başpiskopos Makarios II, 12 Aralık 1949 tarihinde Kıbrıs Valisi'ne gönderdiği bir mektupta, "*15 Ocak 1950 Pazar günü Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili olarak plebisite başvuracaklarını ve bu eylemin hükümet tarafından organize edilmesini*"[972] teklif etmiştir. Kıbrıs Valisi, 17 Aralık 1949 tarihinde Başpiskopos'un mektubuna verdiği cevapta, ilhakın kesin olarak söz konusu olmadığını açıklamış ve yapılacak plebisitin geçerli olmayacağını, bu maksatla oy kullanacak olanların bunun bilincinde olması gerektiğini belirtmiştir. [973]

Rumlar bu olumsuz cevaba rağmen plebisit konusunda kararlı davranmışlar ve Kıbrıs Türklerinin de bu oylamaya katılmaları için girişimlerde bulunmuşlardır. Nitekim AKEL, plebisit öncesi Kıbrıs Türklerine yönelik bir çağrıda bulunmuştur. Yapılan çağrıda; AKEL'in etnik farklılıklara karşı olduğu ve İngiliz yönetiminde olan Filistin'deki Araplar ile Yahudilerin durumlarının ortada olduğu, Kıbrıs Türklerinin de İngiliz sömürge yönetiminden hoşlanmadıkları, Rumların Kıbrıs Türklerine karşı olmadıkları ve birlikte yaşamak zorunda olunduğundan dolayı İngilizlere karşı birlikte savaşmaları gerektiği ifade edilmiştir.[974] Kıbrıs Türkleri bu tuzağa düşmemişlerdir. Çünkü Kıbrıs Türkleri bu plebisite katılmış olsalardı Yunanistan'ın daha sonra BM'ye yapacağı müracaatta self determinasyon isteğinin tüm Kıbrıs halkına ait olduğu belirtilecek ve bu durum kendi iddialarını güçlendirmiş olacaktı.

---

[971] New Cyprus, Mart 1985, s.26'den aktaran Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878–1952), Enosis Çemberinde Türkler,** s. 440**;** Gazioğlu, "Hangi Türk AKEL'e İnanır? AKEL'in Yolu Enosis Yoludur", s. 20.
[972] **İstiklâl**, 20 Aralık 1949, s. 3.
[973] Aynı yer.
[974] AKEL Central Committee Message to The Turks of Cyprus, Jan.6 1950, RG 1081/38, FO 371/87716'den aktaran Kelling**, a.g.t,** s. 131-132.

Bunlara ilave olarak, Yunanistan'da yayın yapan Silahlı Kuvvetler Radyosu'ndaki "*Kıbrıs'ın Sesi*" programında; Enosis'e yönelik yayınlar yapılmaya başlanmış, İngiliz sömürge yönetiminin adaletsiz uygulamaları eleştirilmiş, Kıbrıs için "*Küçük Yunanistan*", "*Yunanistan'ın Kızı*" benzetmeleri yapılarak plebisite destek verilmeye başlanmıştır.[975] Avrupa Konseyi Siyasi Komitesi'nde Yunan Delegesi olarak görev yapan Katsimatis ise 26 Kasım 1949 tarihinde yaptığı konuşmada; Kıbrıs halkının Yunanistan'la birleşmek istediğini, plebisit sonucunda Kıbrıs'ın otomatik olarak Avrupa Konseyi üyesi olacağını ifade etmiş ve yapılacak plebisite Avrupa devletlerinin dikkatini çekmeyi başarmıştır.[976]

Enosis plebisiti, bu gelişmelerden sonra ve İngiliz sömürge yönetiminin tüm karşı çıkışına rağmen, 15 Ocak 1950 tarihinde başlamış ve bir hafta boyunca sürmüştür. Plebisit oylaması, kiliselere konulan defterlere "*Enosis İstiyorum*" veya "*Enosis İstemiyorum*" ibarelerinin yazılması şeklinde yapılmıştır. İngiliz yetkililerce Londra'ya gönderilen bir raporda; plebisitin sıkı bir denetim altında açık oy kullanımı şeklinde yapıldığı, kilise tarafından oylamaya katılmaları hususunda Rumlarına baskı uygulandığı, aleyhte oy kullananların tehdit edilerek oylarının değiştirildiği belirtilmiştir.[977]

Rumların Yunanistan'la birleşme isteğini yasallaştıracak olan Enosis plebisitine 224 bin 747 Rum katılmıştır. Plesibitte kullanılan oyların 215 bin 108'i (%96), "*Enosis İstiyorum*" şeklinde olmuştur.[978] Kıbrıs Türklerinin siyasi iradesi bu plebisite yansımamıştır. Ancak bazı yazarlar,[979] yapılan plebisite Kıbrıs Türklerinden de katılım olduğunu iddia etmişlerdir. AKEL'in etkisi altında kalan ve İngiliz sömürge yönetiminden memnun olmayan az sayıdaki sol görüşlü Kıbrıslı Türk plebisite katılmış olabilir. Bunu tüm Kıbrıs Türklerine mal etmek gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Çünkü Kıbrıs Türkleri, plebisitin yapılacağının ilan edildiği 1949

---

[975] **FCO 141-2856-199**, From Governor Cyprus to Secretary State, (Kıbrıs Hükümeti'nden Eyalet Sekreteri'ne) , Telegram No: 612 Secret, 14.12.1949.

[976] **FCO 141-2856-194**, From Governor to S.to S., Secret (Hükümet'ten S.to S.'e), Telegram No:143/44, Reference:192-190.

[977] Kelling George Horton. Countdown to Rebellion: British Policy in Cyprus,1939–1955, New York 1990, s. 103'den aktaran Irkıçatal, **a.g.m.**, s. 47.

[978] Süleyman Koç, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, IQ Yayıncılık, İstanbul. 2005, s. 126; Stavrinides, **a.g.m.**, s. 30; Zeno G.Rossides, **The Island of Cyprus and Union with Greece**, 1953, s. 12.

[979]Kelling, **a.g.t**., s. 122.

yılı Kasım ayından itibaren yoğun bir şekilde bu girişime karşı çıkmışlardır. Üstelik Enosis'in gerçekleştirilmesi halinde sahip olunacak toplumsal hakların İngiliz sömürge yönetimi altında elde edilenlerden daha kötü olacağına yönelik görüş yaygın bir kanı olarak kabul edilmiştir.[980]

Rumlar plebisit sayesinde Enosis faaliyetlerini uluslararası alana taşımada hukuki bir dayanak da elde etmişlerdir.[981] Kıbrıs Ortodoks Kilise'nin oluşturduğu heyetler plebisitten hemen sonra harekete geçmişler ve Rumların isteğini iletmek maksadıyla İngiltere ve ABD'ye giderek kamuoyu oluşturmaya başlamışlardır.[982]

Bu girişimler her zaman umut edildiği gibi olmamıştır. Plebisit sonucunu Atina'ya götüren Rum heyeti, sonradan Yunan İçişleri Bakanı olacak George Papandreu'dan aldıkları şu cevapla hayal kırıklığına uğramışlardır: " *…Bugün iki ciğerimizle nefes almak zorundayız. Biri İngiliz diğeri Amerikan ve bundan dolayı Kıbrıs probleminden dolayı havasız kalmaya izin veremem...*"[983] Ancak Rumlar aldıkları bu cevaba rağmen inandıkları idealden vazgeçmemişlerdir.

Rumların Enosis girişimleri, 1950 yılında önemli bir safhaya geçmiştir. 1947 yılında Başpiskopos seçilen Makarios II, 28 Haziran 1950 tarihinde ölünce yerine Kitium Piskoposu Michael Christodoulos Mouskos[984], Makarios III unvanı ile Başpiskoposluk makamına oturmuştur. Michael Christodoulos Mouskos'un genç yaşta Kıbrıs Kilisesi Başpiskoposu seçilmesi Rumların Enosis girişimleri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü Başpiskopos Makarios III, Enosis misyonunu bizzat üstlenmiş, eğitimi esnasında bulunduğu Atina ve ABD'ye yakınlığından dolayı BM'ye ve Londra'ya çok sık ziyaretlerde bulunmaya başlamıştır. Daha da önemlisi Enosis isteğini New York'ta BM gündemine taşıması için dini otoritesinide

---

980 **İstiklâl**,15.12.1949, s. 1; **İstiklâl**, 20.12.1949, s. 3.
981 Koç, **a.g.e.**, s. 124-125.
982 Kelling, **a.g.t.**, s. 123.
983 C. Kyriacos Markides, The Rise and Fall of the Cyprus Republic, Yale University Press, London, 1977, p. 123.'den aktaran Görgüç,**a.g.t.,** s. 57-58.
984 Makarios III'ün asıl adı Mikhail Khristodolou Mouskos'tur. Fakir bir çobanın oğlu olan Mouskos, 13 Ağustos 1913 tarihinde Pano Panaya/Baf'ta doğmuştur. Kıbrıs'taki eğitimini takiben Atina Üniversitesi'nde ve sonrasında da Boston Üniversitesinde Teoloji öğretimi görmüştür. 1948 yılında Larnaka(Kitium) Piskoposu olmuş, 1950 yılı Haziran tarihinde ise Başpiskopos seçilmiştir. Makarios Enosis girişimlerinin en ön saflarında yer almış ve 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Başpiskopos Makarios III , 3 Ağustos 1977 tarihinde Lefkoşa'da ölmüştür Ayrıntılı bilgi için bkz.Görgüç, **a.g.t**., s. 31.

kullanarak Yunanistan üzerinde baskı kurmayı başarmıştır.[985] Bu gelişmeden sonra Rumların Enosis mücadelesi, Yunanistan ve İngiltere'den sonra Amerika'ya da yönelmiştir.

İngiltere, Rumların bu yeni stratejisi karşısında Kıbrıs Türklerini gündemine almaya karar vermiştir. İngilizlerin bu hamlesinin farkına varan ve daha sonra dışişleri bakanlığı ve başbakanlık görevlerini yapan Stefanopulos, Kıbrıs Türk liderlerinden olan Nevzat Karagil'e; Türklerin İngiliz oyununa gelmemelerini ve Enosisi engellememelerini hatta Rumlarla birlikte hareket etmeleri gerektiğini iletmiştir.[986]

Fakat bu teklif Kıbrıs Türkleri tarafından reddedilmiştir. Kıbrıs Türklerinden, Yunanistan'dan ve İngiltere'den istediği desteği bulamayan Rumlar, Yunan Kilisesi'nin de desteğiyle Enosis faaliyetlerine kararlılıkla devam etmişlerdir. Yunan Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Spiridon öncülüğünde kurulan "*Kıbrıs'ı Yunanistan'a İlhak Cemiyeti*" Atina'da büyük bir miting düzenlemiştir. Başpiskopos Spiridon mitingde yaptığı konuşmada Rumların Enosis girişimlerine destek vermiş, gerek olduğu takdirde Enosis için BM'ye de başvuracaklarını belirtmiştir.[987] Yunan Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu, Yunanistan'ın niyetini ilk kez açıkça ifade etmiştir.

Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios III, Atina Kilisesi'nin daveti ile 13 Mart 1951 tarihinde Yunanistan'ı ziyaret etmiştir. Başpiskopos Makarios III, ziyaret esnasında Yunan üniversite öğrencilerinin düzenlediği mitingde Enosis isteğini tekrarlamış ve Enosis'in kabul edilmesi halinde İngiltere'ye üs verilmesini dahi teklif etmiştir.[988]

İngiltere'ye Kıbrıs ve Ege'de üs verilmesi konusu İngiliz ve Yunanlı diplomatlar arasında da konu edilmiştir. İngiliz Dışişleri Bakanlığı Sekreteri Eden ile Yunan Dışişleri Bakanlığı Sekreteri Averoff arasında, 26 Kasım 1951 tarihinde

---

[985] Cihat Göktepe, "Londra ve Zürih Antlaşmalarının Hazırlık Süreci ve Türk İngiliz İlişkileri (1955-1959)" Türkler, C. 16, Ankara, 2002, s. 943-951'den aktaran Irkıçatal, **a.g.m.**, s. 47.

[986] Yaşin, **a.g.e**, s. 382;Yunan Başbakanı Sophokles Venizelos basına yaptığı açıklamada; Kıbrıs Türkleri ile Rumların dostane ilişkiler içinde olduğunu, Kıbrıs Türklerinin Enosis'ten endişe etmemelerini, Yunan idaresi altında bulunan Batı Trakya Türklerininde Yunanlılarla iyi ilişkiler içinde olduklarını, dolayısı ile Enosis'in Kıbrıs toplumlarınca istendiğini belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **FCO 141-2856-6**, Extract From Intelligence Summary (İstihbarat Özeti),No: 469.

[987] Eleftherea, 25 Ocak 1951'den aktaran Koç, **a.g.e.,** s. 129.

[988] Koç, **a.g.e**., s. 129.

Roma'daki NATO toplantısı sırasında özel bir görüşme yapılmıştır. Averoff görüşmede, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi halinde İngilizlerin Kıbrıs'ta ihtiyaç duyacakları üsleri vermeyi teklif etmiştir. Buna ilave olarak, İyonya Adalarındaki Cephalonia ve Girit'teki Suda Bay körfezi dâhil olmak üzere Yunanistan'daki dört üssün 99 yıllığına kiraya verilmesini önermiştir. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Sekreteri Eden, bu önerileri reddetmiştir.[989]

Rumlar ve Yunanistan Ortodoks Kilisesi, Enosis'i uluslararası alana taşımaya ve destek aramaya devam ederken sonraki süreci etkileyecek bir gelişme ise 1951 yılında yaşanmıştır. Bu önemli gelişme, Başpiskopos Makarios III ile Kıbrıs doğumlu eski bir Yunanlı subay olan Albay Grivas'ın iş birliği olmuştur. Sözü edilen kişiler 1951 yılında bir araya gelmiş ve adada silahlı bir mücadelenin başlatılması konusunu görüşmüşlerdir. Başpiskopos Makarios III, kontrolün elinden çıkabileceği ve Grivas'ın birinci adam olabileceği yönündeki endişelerine rağmen bu planı kabul etmiştir. Albay Grivas'ın planlarına göre önce adaya silah ve mühimmat sevkiyatı yapılacak, buna paralel olarak kurulacak komiteler aracılığı ile silahlı mücadele için teşkilatlanma süreci tamamlanacaktır.[990]

Başpiskopos Makarios III, bu konuyu Enosis plebisitinin organizasyonuna katıldığı gerekçesi ile Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kalan Kıbrıs Çiftçiler Birliği (PEK) Genel Sekreteri Sokratis Loizidis[991] ile Atina'da görüşmüştür. Büyük Britanya Oteli'nde 1951 yılı Mart ayında yapılan görüşmede Kıbrıs'ta özgürlük hareketinin organize edilmesi konusu ele alınmıştır.[992] Loizidis ile Albay Grivas arasındaki ilk buluşma ise 1951 yılı Mayıs ayında Atina'da gerçekleşmiştir. Bu buluşmada daha sonra kurulacak olan Kurtuluş Komitesi'nin oluşumu hakkında görüş alış verişinde bulunulmuş, Albay Grivas Komite'ye katılmayı kabul etmiştir.[993]

Başpiskopos Makarios III, Albay Grivas ve Sokratis Loizidis 6 Haziran 1951 tarihinde tekrar buluşmuşlar ve izlenecek yol haritasını görüşmüşlerdir. Bu

---

[989] Averoff, Tossizza Evangelos, Lost Opportunities: the Cyprus Question, 1950-1963, New York, Aristide D. Caratzas, New Rochelle, 1986, s. 133-134)'den aktaran Görgüç, **a.g.t.**. s. 34-35.
[990] Stavrinides, **a.g.m.**, s. 32.
[991] Kıbrıs'ta 1 Nisan 1955 tarihinde başlayan terör olayları öncesi Yunanistan'dan adaya silah sevkiyatında ve sonrasında adada yaşanacak terör olaylarında başrolü oynayacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Druşotis, **a.g.e,** s. 263.
[992] Loizidis Savvas, Atihi Kipros, s.96'dan aktaran Druşotis, **a.g.e**., s. 44.
[993] Istoriki Enkiklopedia tis Kipru.C.10, s.363'den aktaran Druşotis, **a.g.e.**, s. 43-44.

görüşmede Albay Grivas'ın yerinde inceleme yapmak maksadıyla Kıbrıs'ı ziyaret etmesi kararlaştırılmıştır. Albay Grivas, 5 Temmuz 1951 tarihinde İngiltere elçiliğinden vize almış, Kıbrıs'a gitmek üzere Atina'daki Pire Limanı'ndan ayrılmıştır. Grivas, 10 Temmuz günü Kıbrıs'ta Başpiskopos Makarios III ile gerilla savaşı hakkındaki ayrıntıları görüşmüştür.[994] Böylece sonraki yıllarda yapılacak olan mücadelenin askeri ayrıntılarıda kararlaştırılmıştır.

Başpiskopos Makarios III, Enosis amacına ulaşabilmek için önüne çıkan her fırsattan yararlanmıştır. Başpiskopos, 1952 yılı Şubat ayında Kıbrıs'ı ziyaret eden İngiltere Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Sir Thomas Llyod'a hitaben yazdığı mektupta; adanın %81'ni oluşturan Rum halkının kesin ve değişmez isteğinin Yunanistan'la birleşme isteği olduğu, sorunun adil ve kesin çözümünün Enosis ile mümkün olabileceği, bu amaçla Kıbrıs halkına self determinasyon hakkının tanınması ve halkın Yunanistan'a ilhak şeklinde ortaya çıkan iradesine saygı gösterilmesi istenmiştir.[995] Fakat bu istekte tıpkı diğerleri gibi İngiltere tarafından dikkate alınmamıştır. Tam da bu dönemde Yunanistan'ın BM delegesi Loukis Akritas, BM Üçüncü Komitesi'nin 18 Aralık 1951 tarihinde yaptığı toplantıda Kıbrıs Sorunu'ndan bahsetmiştir.[996] Böylece Kıbrıs Sorunu doğrudan olmasa bile uluslararası bir toplantıda ilk kez dillendirilmiş, BM üyelerinin konu hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır.

Rumların Enosis isteklerini BM'ye taşımaları konusundaki bir başka girişimde 1952 yılında gerçekleşmiştir. Rum yerleşim yerlerinden seçilen altı yüz delegenin katılımı ile 25 Nisan 1952 tarihinde Lefkoşa'da St. John Kilisesinde "*Pan-Kıbrıs Milli Meclisi*" adı altında bir meclis toplanmıştır. Geniş bu katılımlı toplantıda yapılan konuşmalar sonunda Enosis'in gerçekleştirilmesine kadar mücadeleye devam edilmesi ve konunun Yunanistan tarafından self determinasyon talebi ile BM'ye aktarılması yönündeki karar oybirliği ile kabul edilmiştir.[997]

---

[994] Grivas-Dighenis Georgios, Apomnimonevmata Ağonos EOKA 1955-1959, s.16'dan aktaran Druşotis**, a.g.e.,** s. 45.
[995] **Yeni Kıbrıs**, Ekim 1985, s. 25–26.
[996] **FCO 141-3218-1**, Political Situation in Cyprus During the Month of December (1951 Yılı Aralık Ayı'nda Kıbrıs'taki Siyasi Durum), 1951, Secret.
[997] Aynı yer**.**

Başpiskopos Makarios III, Enosis girişimlerine devam ederken, Kıbrıs'a silah ve patlayıcı madde temin etmek amacıyla 1952 yılında Atina'da "*Mücadele Komitesi*" adı altında gizli bir örgüt kurulmuştur. Mücadele Komitesi'nin amacı Kıbrıs'ta başlatılacak mücadeleye silah, para ve propaganda desteği sağlamak olarak belirlenmiştir.[998] Albay Grivas, Komite'nin 2 Temmuz 1952 tarihindeki toplantısında yaptığı konuşmada, kurulacak gerilla grupları ile sabotajları ön gören planını açıklamış ve daha önceden kararlaştırılan "X" örgütü modelinde bir teşkilatlanmanın Kıbrıs'ta kurulması projesini hayata geçirmeye karar vermiştir.[999] Başpiskopos Makarios III, bu karara karşı çıkmış ve öncelikle BM Genel Kurulu'na müracaat sürecinin barışçıl olarak başlatılmasını sonrasındaki gelişmelere göre bir hareket tarzının seçilmesini önermiştir. Başpiskopos Makarios III ve Albay Grivas arasında yapılan toplantıda anlaşma sağlanamamıştır.[1000]

Başpiskopos Makarios III, Mücadele Komitesi'nin 21 Temmuz 1952 tarihinde Savvas Loizidis'in evinde yaptığı toplantıda, Yunan Hükümeti'nin Enosis konusunda gerekli hamleleri yapma konusunda tereddüt etmesinden dolayı mücadelenin başlaması için ön hazırlıklar yapacak iki komitenin kurulması kararlaştırılmıştır. Komitelerden birinin mücadelenin siyasi, diğerinin ise askeri yönüyle meşgul olması konusunda anlaşılmıştır.[1001]

Bu karar üzerine Albay Grivas, 3 Ekim 1952 tarihinde Kıbrıs'a gelmiş ve Başpiskopos Makarios III ile görüşmüş, yapılacak silahlı mücadele hakkında bilgi alış verişinde bulunmuş ve adada silahlı bir güç oluşturma yolunda beş ay sürecek bir çalışma başlatmıştır. Ortodoks Hıristiyan Gençlik Örgütü (OHEN) ile Kıbrıs Ulusal Gençlik Örgütü (PEON) silahlı mücadele için belirlenmiştir. Kıbrıs'taki süreç iki aşamalı olarak 1953 yılına kadar devam etmiştir. Bu aşamalar, Rum halkının teşkilatlanması ve gizli olarak yürütülecek olan silah sevkiyatı olarak belirlenmiştir.

---

[998] Kamuran Gürün, **Dış ilişkiler ve Türk Politikası (1939'dan günümüze kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:531, Ankara, 1983, s. 383.
[999] Loizidis Savvas, Atihi Kipros, s.96'dan aktaran Druşotis, **a.g.e**,. s. 44.
[1000] Grivas-Dighenis Georgios, Apomnimonevmata Ağonos EOKA 1955-1959, s.19'dan aktaran Druşotis, **a.g.e.**, s. 46.
[1001] Foley Charles and Scobie I.W., The Stuggle for Cyprus, s.20'den aktaran Druşotis**, a.g.e**., s. 47.

Albay Grivas, 1953 yılı Şubat ayında Yunanistan'a geri dönmüş ve tamamladığı askeri harekât planını bir kopyasını Başpiskopos Makarios III'e göndermiştir.[1002]

Enosis mücadelesinin askeri sürecine ilişkin hazırlıkların tamamlandığı bu dönemde, Yunanistan'da 1952 yılı Kasım ayında yapılan seçim sonuçlarıda müteakip dönemde yapılan Enosis faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir. Yunanistan'da Mareşal Alexandros Papagos[1003] önderliğindeki muhafazakâr parti iktidara gelmiştir. Başbakan Papagos, İngiltere'nin Enosis'i kendiliğinden kabul edeceğine inanmış ve tıpkı 1864 yılında İyonya Adalarında olduğu gibi, Kıbrıs'ın da egemenliğinin İngiltere'den Yunanistan'a devredileceği gerektiği görüşünü savunmuştur.[1004]

Yunan Başbakanı Papagos'un bu iyimser düşüncesine katılmayan Başpiskopos Makarios III, 1953 yılı Mart ayında self determinasyon talebi ile gittiği New York'tan eli boş dönmüştür. Başpiskopos Makarios III, New York dönüşünde Atina'da Kıbrıs'ın İlhakı için Savaşanlar Komitesi'nin 10 Mart 1953 tarihindeki toplantısına katılmıştır. Toplantıda hazır bulunan; Başpiskopos Makarios III, Albay Grivas, sonradan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Evagelos Averof, Yunan hükümetinden iki bakan ve dört general Yunan Bayrağı'na, İncil'e ve silaha el basarak Enosis yemini etmişlerdir.[1005]

Yunan devlet adamları ve Başpiskopos Atina'da Enosis yemini ederlerken Kıbrıs'ta da Kilisenin liderliğinde Enosis girişimleri artırılmıştır. İngiliz sömürge yönetimi görevlilerinin kendi aralarında yaptıkları resmi yazışmalardan anlaşıldığı üzere; Yunan Bağımsızlık günü olarak kutlanan 25 Mart'ta, OHEN tarafından

---

[1002] Panteli Stavros, A New History of Cyprus from the Earliest Time to the Present Day, East-West Publications, London, 1984, s. 203'den aktaran Görgüç,**a.g.t.,** s. 62.

[1003] Aleksandros Papagos, 9 Aralık 1883 tarihinde Yunanistan'da doğmuştur. 1906 yılında Yunan ordusuna katılan Papagos; Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Batı Anadolu'yu işgal eden Yunan birliklerinde görev almış, 1927 yılında tuğgeneral rütbesine yükseltilmiştir. 1935 yılında Savaş Bakanlığı görevinde bulunduktan sonra ertesi yıl Genelkurmay Başkanlığı görevine getirilmiştir. Almanların 1941 Nisan ayındaki Yunanistan işgali sırasında esir düşmüş ve Almanya'ya götürülmüştür. Savaşın bitimi ile 1945 yılında serbest kalmış ve Yunanistan'a geri dönmüştür. Yunan iç savaşı sırasında komünistlerle çarpışan birliklere komuta etmiştir. 1949 yılında Mareşal rütbesi ile taltif edilen Papagos, 1951 Mayıs ayında ordudan istifa ederek Yunan Canlanışı Partisi'ni kurmuş, 1952 yılı Kasım ayında yapılan seçimleri kazanarak Başbakan olmuştur. Başbakan Papagos bu görevi sırasında 4 Ekim 1954 tarihinde ölmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Görgüç**, a.g.t.** s. 35.

[1004] Stephen G. Xydis, "Toward Toil and Moil in Cyprus", The Middle East Journal**,** Vol. 20 (1966), s. 1-19; Crawshaw, a.g.e.,s.64-69'dan aktaran Irkıçatal, **a.g.m.**, s. 48.

[1005] John Reddaway, Burdened With Cyprus: The British Connection, Weidenfelt and Nicolson, London, 1986, s. 73'den aktaran Görgüç, **a.g.t**. s.63-66.; Druşotis, **a.g.e.**,s.47-48; Koç, **a.g.e.**, s. 133.

Limasol kazasındaki köylerde kilise çanları çalınmak suretiyle geniş halk kitleleri toplanmış ve bu kişilere Enosis propagandası yapılmış, bu propagandalarda çoğunlukla "*Yabancılarla savaşmak*", "*Enosis için savaşmak*" temaları işlenmiştir.[1006] Ayrıca bu eylemlerde Toplantı Kanunu'na aykırı olarak hoparlör kullanılmak suretiyle propagandaların etkinliği artırılmaya çalışılmıştır.[1007]

Başpiskopos Makarios III'ün, Kıbrıs Sorununu BM'ye taşıması yönünde Yunanistan'da yaptığı girişimler 1953 yılı sonlarında olumlu sonuçlanmıştır. Yunan Dışişleri Bakanı Stefanapulos, 16 Ekim 1953 tarihinde Atina'daki İngiltere Büyükelçisi'ne Yunanistan'ın Enosis isteğini içeren bir muhtıra vermiştir. Yunan muhtırasında bir bakıma İngiltere tehdit edilmiş, Enosis'in kabul edilmemesi halinde Yunanistan'ın uygun bulacağı yöntemlerle sorunun çözüleceği ifade edilmiş ve iki yıl içinde uluslararası gözetim altında Kıbrıs'ta plebisit yapılması istenilmiştir.[1008]

İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden, Yunanistan'ın bu girişimlerini 15 Mart 1954 tarihinde Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada sertçe eleştirmiş ve hükümetinin Kıbrıs Sorunu'nu Yunanistan'la tartışacak pozisyonu olmadığının altını çizmiştir. Benzeri bir tepki de Sömürgeler Bakanı Henry Hopkinson'dan gelmiştir. Hopkinson 28 Nisan 1954 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda yaptığı konuşmada, Yunan taleplerine karşı çıkmış, Kıbrıs'ta özerk bir anayasanın yürürlüğe girmesini, adanın liman ve havaalanlarının Yunanistan ile Türkiye tarafından ortak kullanılması hakkını düzenleyen planını açıklamıştır.[1009]

Aynı dönemde Başpiskopos Makarios III, Yunanistan Başbakanı Papagos'tan Yunanistan'ın İngiltere aleyhinde BM'ye başvurarak Kıbrıs'ın self determinasyon talebini ileteceği sözünü almıştır. Enosis mücadelesinde önceden kararlaştırılan yol haritası için uygun şartlar artık oluşmaya başlamıştır. Mücadele Komitesi, 1954 Ocak ayından itibaren Kıbrıs'ta silahlı mücadelenin başlatılması kararını almıştır. Başpiskopos Makarios III'ün desteği ile Kıbrıs'a patlayıcı madde ve silah sevkiyatı

[1006] **FCO 141-2860-233**, Asst.Supt. of Police (Limassol), Nicosia 1.5.1953.

[1007] **FCO 141-2860-230**, From Acting From Secretary to Commissioner Nicosia(Kyrenia)-Commissioner Famagusta-Commissioner Larnaca-Commissioner Paphos(Lefkoşa Komiseri'nden Mağusa Komiseri- Larnaka Komiseri- Baf Komiseri'ne),Secret, S.24/44/4, 27th April 1953; **FCO 141-2860-229**, From Acting Colonial Secretary to Colonial Secretary's Office (Sömürge Sekreterliği İcra Heyetinden Sömürge Sekreterliği Bürosuna) , Cyprus, Secret, S.24/44/3, 27 th April 1953.

[1008] Koç, **a.g.e.**, s. 134.

[1009] Angelos Vlahos, Deka Hronia Kipriaku, s.73'den aktaran Druşotis**, a.g.e**., s. 50.

için ön hazırlıklar yapılamaya başlanmıştır. Bu kapsamda Kıbrıs'a ilk silah sevkiyatı 20 Mart 1954 tarihinde gerçekleşmiştir. Kayıkla yapılan bu sevkiyatta, 2 adet ağır makineli tüfek, 6 adet mitralyöz, 47 adet piyade tüfeği, 7 adet tabanca, yaklaşık 30 bin adet mermi, 290 el bombası ve 20 kilo patlayıcı madde yer almıştır.[1010]

Enosis mücadelesinin silahlı boyutunu takip eden Albay Grivas, Kıbrıs'a gitmek için Yunanistan'daki İngiliz Büyükelçiliğinden 1954 yılı Haziran ayında vize talep etmiştir. İngiliz gizli servisi Albay Grivas'ın daha önceden yapmış olduğu ziyaretlerindeki girişimlerinden ve İngiliz sömürge yönetimine karşı bir ayaklanma hazırlığı içinde olduğundan haberdar olmuştur. İngiliz Büyükelçiliği, bundan dolayı vize müracaatını reddetmiştir. Ancak Albay Grivas, kaçak yollardan Lefkoşa'ya yerleşmiş ve gelişmeleri buradan takip etmeye başlamıştır.[1011]

Kıbrıs'taki haklarından tamamıyla vazgeçmek istemeyen İngiltere, Yunanistan ve Rumların tüm Enosis girişimlerini reddetmiştir. Ama Sömürgeler Bakanı Hopkinson'un 28 Temmuz 1954 tarihinde Avam Kamarası'nda yaptığı konuşma Rumların Enosis girişimlerinde kronolojik olarak yeni bir kavşak noktası olmuştur. Bakan Hopkinson söz konusu konuşmasında Kıbrıs halkının self determinasyon hakkı konusunun tartışılmasını İngiltere'nin kesinlikle reddettiğini açıklamış ve Kıbrıs'ın özel durumunu şöyle belirtmiştir: [1012]

> "*….İngiliz Uluslar Topluluğunun (Commonwealth) özel durumlarından dolayı hiçbir zaman tamamıyla bağımsız olacaklarını ümit edemeyecek bazı toprakları bulunduğu apaçık ve herkesin kabul ettiği bir husustur*."

Bu açıklama sonrasında Yunanistan'daki tüm siyasi partiler 30 Temmuz 1954 tarihinde Enosis'i "*Ulusal Dava*" olarak ilan etmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra uygun ortam olduğunu değerlendiren Yunanistan, 16 Ağustos 1954 tarihinde Kıbrıs sorununun "*Halkların hak eşitliği ve kendi kaderlerini tayin ilkesinin Birleşmiş Milletler (BM)'in himayesi altında Kıbrıs adası halkına uygulanması*" başlığı ile IX. Dönem Genel Kurul gündemine alınması için BM'ye başvurmuştur. Yunanistan müracaatında; Kıbrıs halkının 1949 yılından beri bu yönde talebi olduğu, bu talebini her türlü diplomatik girişim ile İngiltere'ye ilettiğini fakat bu girişimlerin sonuçsuz

---

[1010] Grivas-Dighenis Georgios, a.g.e., s..23'den aktaran Druşotis, **a.g.e**., s.50.
[1011] Druşotis, **a.g.e.**,s. 56-59.
[1012] Vlahos Angelos, Deka Hronia Kipriaku, s.74'den aktaran Druşotis, **a.g.e.**, s. 51.

kaldığını, sonuç olarak Yunanistan'ın Kıbrıs Sorunu'nu BM Anayasası md. 1 paragraf 2[1013] ve md. 10 ile md.14[1014] amir hükümleri gereğince BM Genel Kurulu'na getirdiği ifade edilmiştir.[1015]

Yunanistan, 1954 yılı Ağustos ayının sonlarında Yunan tezini savunması maksadıyla oluşturduğu yedi kişiden oluşan bir heyeti New York'a göndermiştir. Heyet sözcüsü olan Yunanistan eski Dışişleri Bakanlarından George Melas yaptığı açıklamada; Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda Amerikan desteğini almayı umduklarını, ayrıca bir anlaşma sağlanması halinde İngiltere'ye Kıbrıs'ta istediği üssü vermeye hazır olduklarını belirtmiştir.[1016]

Yunan heyeti New York'ta temaslarda bulunduğu esnada üç yüz kadar Rum da Londra'da Enosis lehinde gösteri yaparak İngiliz Hükümeti üzerinde etki yapmak istemiştir.[1017]Yunanistan'ın girişimleri bunlarla sınırlı kalmamıştır. Yunan Başbakanı Papagos, Ağustos 1954 ayının sonlarına doğru BM Genel Sekreteri İsveçli iktisatçı Dag Hammarskjöld'e gönderdiği mektupta, İngiltere'nin olumsuz yaklaşımını eleştirmiş ve Kıbrıs Sorunu'na çözüm için BM'ye başvurmaktan başka çareleri kalmadığını belirtmiştir.[1018]

BM Genel Kurulu 24 Eylül 1954 tarihinde yaptığı oylamada 30 olumlu, 19 olumsuz ve 11 çekimser oy ile sorunun gündeme alınmasını kabul etmiştir.[1019] Yunan Dışişleri Bakanı Kyrou, 23 Eylül 1954 tarihinde BM Genel Kurulu'nda yapmış olduğu konuşmada; Sömürgeler Bakanı Hopkinson'un 28 Temmuz 1954 tarihinde Avam Kamarası'nda yapmış olduğu açıklamanın, BM kararlarından olan

---

[1013] Halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı göstermek kapsamında dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.ombudsman.gov.tr, (Erişim Tarihi 05 Kasım 2015)

[1014] "*Genel Kurul, BM'nin Amaç ve İlkeleri'ni belirten iş bu Antlaşma hükümlerinin çiğnenmesinden doğan durumlar da dâhil olmak üzere kamu esenliğine zarar verecek, uluslar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte gördüğü herhangi bir durumun, kökenine bakılmaksızın barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemler alınmasını tavsiye edebilir*.". Ayrıntılı bilgi için bkz. www.ombudsman.gov.tr, (Erişim Tarihi 05 Kasım 2015)

[1015]**Year of The United Nations,** 1954, s. 94. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://cdn.un.org/unyearbook/yun/1954_106.pdf (Erişim Tarihi:17 Ekim 2015)

[1016] "*Melas, Yunan Noktai Nazarlarını İzah Eden Bir Beyanat Verdi*", **Zafer**, 28 Ağustos 1954, s. 2.

[1017] "*Kıbrıslı Rumların Londra'da Nümayişi*", **Zafer**, 31 Ağustos 1954, s. 1.

[1018] **Zafer**, 21 Ağustos 1954, s. 1.

[1019] **Year of The United Nations,** 1954, s. 94.

self determinasyon ilkesine aykırı olduğunu ve bu yüzden konuyu BM Genel Kurulu'na taşımaktan başka seçenekleri kalmadığını ifade etmiştir.[1020]

İngiltere delegesi Selwyn Lloyd ise, Bağdat Paktı ve NATO açısından ülkesinin üstlenmiş olduğu sorumlulukları yerine getirebilmek için adadaki egemenliklerini muhafazanın kendileri için stratejik bir zorunluluk olduğunu ifade etmiş, Kıbrıs Sorunu'nun BM'de görüşülmesinin ülkesinin iç işlerine ilişkin bir soruna müdahale anlamına geldiğini, bu durumun ise BM Yasası'nın md.2 fıkra.7 amir hükmüne aykırı olduğunu, ayrıca Kıbrıs'daki İngiliz egemenliğinin Lozan Barış Antlaşması ile diğer ülkeler tarafından olduğu gibi Yunanistan tarafından da tanındığını belirtmiştir.[1021]

Kıbrıs Sorunu BM'de görüşüleceği günden bir gün önce İngiliz delege Selwyn Lloyd yaptığı açıklamada, *"...BM'nin bir İngiliz toprağının hükümranlığını müzakere etmeye yetkisi yoktur*."[1022] açıklamasına rağmen BM İdare ve Yürütme Komitesi, 23 Eylül 1954 tarihinde yaptığı toplantıda Yunanistan'ın başvurusunu görüşmüş ve 2 aleyhte, 4 çekimser oya karşılık 9 lehte oyla Yunan başvurusunun gündeme alınmasını kabul etmiştir.[1023]

Siyasi Komite'de Aralık ayında yapılan görüşmeler sonrasında Kıbrıs Sorunu'nun BM Genel Kurul gündemine alınıp alınmaması oya sunulmuş ve 19 ret ile 12 çekimser oya karşılık 30 oyla sorunun gündeme alınması kabul edilmiştir.[1024] BM Genel Kurulu'nda 16 Aralık 1954'te oylanan karar tasarısı ile Yunanistan'ın

---

[1020] **UN General Assembly Ninth Session Offical Records**, General Commitee, 93rd Meeting, 23 September 1954, Ayrıntılı bilgi için bkz. http://cdn.un.org/unyearbook/yun/1954_106.pdf (Erişim Tarihi:17 Ekim 2015).

[1021] Atay, **a.g.m.**, s.300.

[1022] " İngiltere Kıbrıs'a Dair Görüşünü Teyit Etti.", **Zafer**, 23 Eylül 1954, s. 2.

[1023] Koç,**a.g.e.**, s. 135.

[1024] "Kıbrıs'a dair Müzakereler", **Zafer**, 25 Eylül 1954; Yapılan oylamada kabul oyu verenler: Ekvator, Mısır, Salvador, Yunanistan, Guatemala, Haiti, Honduras, İzlanda, Endonezya, İsrail, Lübnan, Meksika, Nikaragua, Filipinler, Polonya, Suudi Arabistan, Suriye, Tayland, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Uruguay, Yemen, Yugoslavya, Afganistan, Birmanya, Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Çin, Kosta Rıka, Küba, Çekoslovakya,
Ret oyu Verenler: Fransa, Liberya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Paraguay, Peru, İsveç, Türkiye, Güney Afrika Birliği, Büyük Britanya, Avustralya, Belçika, Kanada, Sili, Kolombiya,Danimarka, Dominik Cumhuriyeti,
Çekimserler: Habeşistan, Hindistan, Irak, İran, Pakistan, Panama, ABD, Venezuella, Arjantin, Bolivya, Brezilya. Ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 75; Gürel, **a.g.e.**, C.II, s. 97.

bağımsızlık önerisi reddedilmiş ve Kıbrıs sorunu konusunda bundan böyle BM Genel Kurulu'nda herhangi bir karar alınmaması kararlaştırılmıştır.[1025]

Bu karar Rumlarda hayal kırıklığı yaratmıştır. Bazı Rum öğrenciler bu kararı protesto etmek için Lefkoşa, Mağusa ve Limasol'da taşkınlık yapmışlardır. Bu taşkınlıklar sırasında öğrencilerden biri İngiliz kolluk kuvvetlerinin açtığı ateş sonucu hayatını kaybetmiştir.[1026] Bundan sonra izlenecek yol haritası Dighenis[1027] kod adlı Albay Grivas'ın istediği şekilde olmuş, Kıbrıs'a silah ve patlayıcı madde götürecek olan yelkenli geminin ödemesi için Yunanistan'da bulunan Savvas Loizidis'e gerekli maddi kaynak aktarılmıştır.[1028]

İngiliz kolluk kuvvetleri, Yunanistan'dan Kıbrıs'a malzeme taşıyan "*Ayios Georgios*" adlı yelkenliyi 25 Ocak 1955 tarihinde yakalanmış, silah ve mühimmata el koymuştur. Yelkenlide ayrıca Kıbrıs Ulusal Kurtuluş Cephesi (EMAK)'ın bildirisi de ele geçirilmiştir. Bildiride, örgütün Enosis amacına değinilmiş ve Kıbrıs halkına İngilizlere karşı ayaklanma çağrısı yapılmış, EMAK'ın Kıbrıs Türklerini kardeş olarak gördüğü belirtilmiş ve İngilizlerin maşası olmamaları tavsiye edilmiştir. EMAK'ın deşifre olmasından sonra adı EOKA olarak değiştirilmiştir. Albay Grivas, savaş malzemelerin teslim alınmasından hemen sonra eyleme başlamayı planlamıştır. Ancak "*Ayios Georgios*" operasyonunun başarısızlığı planların değiştirilmesini zorunlu kılmıştır.[1029]

Başpiskopos Makarios III bu gelişme sonrasında, Albay Grivas ile yaptığı görüşmede silahlı eylemlerin başlaması konusunda anlaşmışlardır. Başpiskopos ve Dighenis bu yolla uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeyi ve self determinasyon isteklerine destek bulmayı ummuşlardır. Albay Grivas, 1 Nisan 1955 tarihinde "*Kıbrıs Devrimi*"nin başladığını ilan etmiş ve aynı gün Lefkoşa'daki Kıbrıs Radyo Yayın Kurumu'nun binasına yönelik ilk sabotaj eylemi yapılmıştır.

[1025] BM Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sonrasında alınan 814 (IX) sayılı karar için bkz. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/814(IX), (Erişim Tarihi:18 Ekim 2015).

[1026] **Annual Report on The Cyprus Police Force**, Printed at the Nicosia Printing Works, Nicosia, 1955, s. 1.

[1027] **BCA, 030-01-00-00-38-227-4-2**, Kıbrıs meselesiyle ilgili notlar, s. 2.

[1028] Grivas-Dighenis Georgios, Apomnimonevmata Ağonos EOKA 1955-1959, s. 25'den aktaran Druşotis, **a.g.e.**, s. 52.

[1029] Druşotis, **a.g.e.**, s. 71-72.

EOKA'nın saldırıları çok etkili olmamıştır. Dighenis, İngiliz sömürge yönetimine karşı yeni bir eylem hazırlığını planlamıştır. Dighenis bu ikinci saldırı dalgasında; Kıbrıs kamuoyu üzerinde bir etki yaratmak, İngiliz yöneticilerini yıldırmak, İngiliz kolluk kuvvetlerinde görev yapan ve İngiliz yöneticilerine muhbirlik yapan "*hain*" polisleri korkutarak EOKA'ya çalışmalarını sağlamayı hedeflemiştir. İkinci saldırı dalgası 1955 yılı Haziran ayında başlatılmıştır. Bu saldırılar sonrasında, İngiliz polis teşkilatında görevli Rum polisler EOKA ile iş birliği yapmaya başlamışlardır. İngiliz sömürge yönetimi, bu durum karşısında Kıbrıs Türklerini "*Yardımcı Polis*" unvanı ile işe almış ve EOKA eylemlerinin bastırılmasında en ön saflarda kullanmaya başlamıştır. Bu durum Kıbrıs Türkleri ile Rumlar arasında zaten pamuk ipliğine bağlı ilişkilerinin bozulmasını kolaylaştırmıştır. Kıbrıs'ta işler sarpa sarmaya başlamıştır. Bir yanda artan terör olayları diğer yanda Kıbrıs toplumundaki ayrışma kaotik ortamın oluşmasına destek vermiştir.[1030]

İngiltere, Kıbrıs'ta artan şiddet olaylarına karşı hemen diplomatik bir hamle yapmaya karar vermiştir. İngiltere'nin bu hamlesi, "*Kıbrıs da dâhil olmak üzere, Doğu Akdeniz'i etkileyen siyasi ve savunma*" sorunlarını görüşmek üzere Yunanistan ve Türkiye'yi Londra'da yapılacak bir konferansa çağırmak şeklinde olmuştur. İngiliz Hükümeti'nin stratejisi, İngiltere ile Rumlar arasındaki sorunu, Kıbrıs'taki kendi ulusal toplumlarının haklarını arayan Yunanistan ve Türkiye arasında bir sorun haline dönüştürmek ve böylece self determinasyon isteğinin kabul edilemez bir hale gelmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. İngiltere'nin yapmış olduğu bu hamle Kıbrıs Sorunu'nun kronolojisinde bir başka dönüm noktasını oluşturmuştur. Türkiye, bu hamle ile artık Kıbrıs Sorunu konusunda resmi taraflardan biri haline gelmiştir.

Londra Konferansı sürecinde yaşananlar bir önceki kısımda ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Tekrara düşmemek için Rumların konferans sürecindeki faaliyetlerinden bahsetmek faydalı olacaktır. İngiltere tarafından konferans çağrısı yapıldığında Yunanistan başlangıçta çekimser kalmış ve konferansa katılım konusunda çelişki yaşamıştır. Kıbrıs'taki Milli Liderlik Yunan Hükümeti'ne uzun bir muhtıra göndererek konferansa katılmayı reddetmelerini istemiştir. Buna rağmen

[1030] İsmail Bozkurt ile yapılan tarih söyleşisi, 2016. Ayrıntılı bilgi için bkz.EK-XIV.

Yunan Hükümeti Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Stefanos Stefanopulos, İngiliz meslektaşı Harold Macmillan ile 5 Temmuz 1955'te Strasbourg'da yaptığı görüşmede Yunanistan'ın konferansa katılması konusunda anlaşmıştır. Atina, üç gün sonra konferansa katılacağını İngiliz Hükümeti'ne resmi olarak bildirmiştir. Bu kararın alınmasında, Yunanistan'daki hükümet değişikliği ve ılımlı Konstantinos Karamanlis'in iktidara gelmesi etkili olmuştur. Konferans 29 Ağustos 1955 tarihinde başlamış, 6–7 Eylül olaylarının olumsuz etkisi ile öngörülen tarihten önce bir sonuca ulaşılamadan sona ermiştir.

Londra Konferansı'nda istediği sonucu elde edemeyen Başpiskopos Makarios III, 1955 yılı Eylül ayı sonlarında yaptığı açıklamada bundan böyle Kıbrıs Sorunu ile ilgili "*pasif bir siyaset*" takip edileceğini ve şiddet politikasına son verecek bir planın yürürlüğe gireceğini belirtmiştir. Başpiskopos Makarios III'ün açıkladığı planına göre; Rumlar vergilerini vermeyecekler, İngiliz sömürge yönetimi tarafından satışa çıkarılan mallar alınmayacak, öğretmenler derslere girmeyecekler, ancak eğitimin aksamaması için özel tedbirler alınacak, yüksek kademedeki memurlar istifa edecek, küçük memurlar ise genel grev yapacak, polisler ise görevlerinden istifa edeceklerdir.[1031]

Rumların İngiliz sömürge yönetimine karşı bu yeni politikasını yürürlüğe koyma kararını verdiği günlerde Yunanistan, Kıbrıs Sorunu'nun BM Genel Kurulu'nun 10'uncu oturumunda görüşülmesi için tekrar müracaatta bulunmuştur. Komitede 21 Ekim 1955 tarihinde görüşülen istek, oy çokluğu ile (7/4) Genel Kurul gündemine alınmamıştır.[1032]

Kıbrıs Sorunu'nun BM Genel Kurulu'nda görüşülmemesi kararından sonra İngiliz Hükümeti Kıbrıs'ta bazı idari düzenlemeler yapmıştır. Bu doğrultuda, Mareşal Sir John Harding'i Kıbrıs Valisi olarak atamıştır. Yeni vali, sert mizaçlı emekli bir asker olmasınında etkisi ile şiddet olaylarını kontrol altına almak için Rum toplumu üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. Vali Harding, bu tedbirlere ilave olarak Başpiskopos Makarios III ile 4 Ekim 1955 tarihinde Lefkoşa'da Ledra Palas Oteli'nde görüşmüş ve Kıbrıs için özerk bir anayasa önermiştir. Bu önerinin içeriği

---

[1031] **BCA, 030-01-129-839-1-2**, Kıbrıs Ajans Türk Müdürü Necdet Evliyagil'den Başbakan Menderes'e gönderilen resmi yazı, 22 Eylül 1955.
[1032] Bayülken, **a.g.e.**, s. 5.

de Londra Konferansı'nda gündeme gelen ve reddedilen öneri ile aynı olmuştur. Başpiskopos Makarios III, öneriyi bir kez daha reddetmiş ve tek çözümün self determinasyon olduğunu söylemiş ve çözüm için üç aşama önermiştir. Başpiskopos'un önerdiği aşamalar ise şöyle belirtilmiştir: öncelikle İngiltere tarafından Kıbrıs halkına self determinasyon hakkının tanınmasını ve bunun sorunun çözümünde temel esas olarak kabul edilmesi, ardından özerk hükümet anayasasının hazırlanması ve derhal uygulanması için İngiliz Hükümeti ile iş birliği yapılması, son olarak da self determinasyonun uygulanma zamanının İngiliz Hükümeti ile Kıbrıs halkının seçilmiş temsilcileri arasında müzakere edilmesi.[1033]İngiltere sorunun çözümünde self determinasyon önerisi gündeme gelince daha önceden olduğu gibi Başpiskopos'un önerisini yine reddetmiştir.

İngiltere'nin soruna çözüm bulma yönündeki çabaları sonuç vermemiş yapılan tüm müzakereler başarısızlıkla sona ermiştir. İngiltere, Başpiskopos Makarios III'ü Kıbrıs Sorunu'nun çözümsüzlüğünde baş sorumlu olarak görmüş ve Başpiskopos'u 9 Mart 1956 tarihinde Seyşel Adaları'na sürgüne göndermiştir. EOKA, Başpiskopos'un sürgün edilmesi sonrasında Kıbrıs'ta terör olaylarına tekrar başlamıştır. İngiliz sömürge yönetimi, Başpiskopos'un sürgün edilmesi sonrasında Kıbrıs Sorunu'ndaki politikasını yeniden değerlendirmiştir. Bu değerlendirmenin sonuçlarından biri ise EOKA'nın terör faaliyetlerini önce kontrol etmek sonra da örgütü ortadan kaldırmak olmuştur. Bu amaçla İngiltere'den Kıbrıs'a ilave askeri güç getirilmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümünü tekrar değerlendirdiği dönem, daha önce vurgulandığı gibi Yunanistan'da Konstantinos Karamanlis iktidarı dönemine denk gelmiştir. Karamanlis Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Evangelos Averof, savaş dönemindeki yardımlarından dolayı İngiltere tarafından ödüllendirilmiş, İngiliz Hükümeti'nin takdirini kazanmış ve İngiliz yetkililer tarafından "*Dost*" olarak nitelendirilmiştir. Dışişleri Bakanı Averof, Kıbrıs Sorunu'ndaki yeni Yunan siyasetinin uygulanmasında başrolü üstlenmiştir. Bu amaçla yapmayı planladığı ilk görev, EOKA lideri Albay Georgios Grivas ile iletişime geçmek olmuştur. Bu temasla bir yandan Albay Grivas'ın güvenini

[1033] Kranidyotis, a.g.e.,s.113'den aktaran Druşotis, **a.g.e.,** s. 161.

kazanmış diğer yandan da yapabileceği düzeyde O'nun kararlarını etkilemeye çalışmıştır.[1034]

Dışişleri Bakanı Averof, Kıbrıs ile ilgili planları hemen uygulamaya başlamıştır. İlk önce, Kıbrıs'taki Enosis olaylarının her zaman merkezinde olan konsolosun atamasını yapmıştır. Angelos Vlahos, 9 Haziran 1956 tarihinde Kıbrıs Konsolosu olarak görevlendirilmiştir. Kıbrıs Konsolosu Vlahos, EOKA mücadelesinin hata olduğunu ve Başpiskopos Makarios III'ün terör olaylarının baş sorumlusu olduğu görüşüne sahip bir diplomat olarak bilinmiştir. Konsolos Vlahos, 20 Temmuz 1956 tarihinde görevine başlamış ve önceden planladığı faaliyetlerine hemen başlamıştır. Çok geçmeden ilk diplomatik başarı elde edilmiştir. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Konsolos Vhalos'a 2 Ağustos 1956 tarihinde ilettiği mesajda; sürgünden geri çağrılacak Başpiskopos Makarios III'ün onayından geçmesi şartıyla, Kıbrıs Sorunu'na çözüm maksatlı herhangi bir antlaşmanın, Yunan Hükümeti ile İngiltere arasında müzakere edilmesini kabul ettiğinin Atina'ya bildirilmesini istemiştir.[1035]

Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nden olumlu geri dönüş alan Konsolos Vhalos, ateşkes ilan etmesi için Albay Grivas ile de anlaşmıştır. EOKA, 16 Ağustos 1956 tarihinde ateşkes ilan etmiştir. Vali Harding, EOKA'nın bu hamlesine karşılık 23 Ağustos 1956 tarihinde EOKA'nın kayıtsız şartsız teslim olması halinde Albay Grivas dâhil tüm örgüt üyelerinden isteyenlerin Kıbrıs dışına güvenli bir şekilde çıkışına izin verileceğini ilan etmiştir.[1036]

Bu süreç esnasında İngiltere, Süveyş'teki askeri birliklerini geri çekeceğini açıklamıştır. İngiliz askeri birliklerinin Süveyş'ten çekilmeleri Kıbrıs'ın stratejik önemini artırmıştır. Bu gelişme İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik yaklaşımlarının daha kararlı ve taviz vermeden yapmasına yol açmıştır. Vali Harding, Süveyş krizinden sonra yeniden şekillenen uluslararası ortam sonucunda 16 Ekim 1956 tarihinde hazırladığı raporunda, Kıbrıs Sorunu'ndaki kalıcı çözümün

---

[1034] PRO, FO 371/123894 1950-1963, İngiltere'nin Atina Büykelçisi Charles Pick'in 1 Haziran 1956 tarihinde Dışişleri Bakanı Evangelos Averof ile ilgili raporun'dan aktaran Druşotis, **a.g.e.**, s.183-184.

[1035] Vlahos Angelos, Mia Fora ke ena Kero Enas Diplomatis, C, "Yennikos Proksenos", s. 232'den aktaran Druşotis, **a.g.e.**, s. 186.

[1036] Aynı yer.

ancak Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'nin uzlaşması olduğunu ifade etmiştir. İlave olarak Vali Harding, Taksim'in nihai çözüm olarak değerlendirilmesini önermiş ve "*…Taksim tehdidini hiç tereddüt etmeden iki tarafla çözüm pazarlığında müzakere kartı olarak kullanalım…*"[1037] demiştir. Başbakan Anthony Eden, Vali Harding'in bu önerisini kabul etmiştir.[1038]

Bir yandan İngiltere Kıbrıs'a ilişkin anayasa tasarısı hazırlıklarını yaparken diğer yandan taraflar arasında taksim tezi tartışılmaya başlanmıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen Yunanistan sorunu uluslararası boyuta taşıma politikasından vazgeçmemiştir. Yunan Hükümeti bu kapsamda 1956 yılı sonlarında yeniden BM'ye başvurmuş ve Kıbrıs'a self determinasyon hakkının tanınması konusunun BM Genel Kurulu 11'inci oturumunda gündeme alınmasını istemiştir.[1039] Yunan Hükümeti müracaatında, sorunun çözümü konusunda Kıbrıs Hükümeti ile Rum lideri arasındaki ilişkilerin koptuğunu, İngiltere'nin Rumların self determinasyon hakkını reddettiğini ileri sürmüştür. İngiltere ise karşı tez olarak Kıbrıs'taki terör eylemlerinin Yunanistan tarafından desteklediğini ileri sürmüş ve bu ülkeyi BM'ye şikâyet etmiştir.[1040] Yunanistan, İngiltere'nin terör eylemlerinden dolayı yaptığı suçlama karşısında, adadaki terör olaylarının kimler tarafından desteklendiğini tespit etmek maksadıyla BM denetiminde olmak şartıyla "*Gerçekleri Araştırma Komisyonu*"nun kurulmasını önermiştir.[1041]

Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik uluslararası alanda bu gelişmeler yaşanırken, hazırlanan yeni anayasa önerisi 12 Kasım 1956 tarihinde Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd'a sunulmuştur. İngiliz Hükümeti, anayasa önerisi hakkında bilgi vermesi maksadıyla Lennox Boyd'u Yunanistan ve Türkiye'ye göndermiştir. Bakan Boyd, Atina'da Karamanlis ile yaptığı görüşmede anayasa önerisi hakkında Başpiskopos Makarios III'e bilgi vermek için Sömürgeler Bakanlığı'ndan bir yetkilinin Seyşel Adaları'na gidebileceğini ancak onunla müzakerelerin yeniden

---

[1037] Kıbrıs Valisi Sir John Harding'in Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd'a telgrafı, PRO, CO 926/553'den aktaran Druşotis,**a.g.e.**, s. 198-201.
[1038] Anthony Eden'in 18.10.1956 tarihli ve PRO, CO 926/277 sayılı notunun kopyası'ndan aktaran Druşotis **a.g.e.,** s. 202.
[1039] **Zafer**, 14 Mart 1956, s. 2.
[1040] Armaoğlu, **a.g.e**., s. 307; Bayülken eserinde, Kıbrıs'ta 1956 yılında yaşanan terör olayları sonrasında 196 kişinin hayatlarını kaybettiğini, bunların 114'nün Kıbrıslı, 82'sinin ise İngiliz vatandaşı olduğunu belirtmiştir Ayrıntılı bilgi için bkz. Bayülken, **a.g.e.**, s. 6.
[1041] Bayülken, **a.g.e.**, s. 7.

başlamasının söz konusu olmadığını belirtmiştir. Görüşmede Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Başpiskopos Makarios III'ün serbest bırakılması konusunuda gündeme getirmiş, ancak Boyd kamu düzeni yeniden sağlanmadan Başpiskopos'un adaya geri dönemeyeceğini, bununla birlikte Kıbrıs haricinde istediği bir yere gitmesine izin verilebileceğini belirtmiştir.[1042]

İngiltere ve Yunanistan arasında Kıbrıs Sorunu konusunda bu gelişmeler yaşanırken, BM Genel Kurul Birinci Komitesi'nin 22 Şubat 1957 tarihinde yapılan toplantısında İngiltere ve Yunanistan'ın müracaatlarını değerlendirmiş ve her iki tarafında önerilerini reddetmiştir. Hindistan'ın Kıbrıs sorununun çözümü konusunda aynı tarihte yapmış olduğu öneri ise kabul edilmiştir. Hindistan önerisinde, "….*BM Anayasası doğrultusunda, barışçıl, demokratik ve adil bir çözüm için tarafların tekrar görüşmelere başlaması gerektiği*" ifade edilmiştir. Bahse konu edilen taraflar; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye olmuştur.[1043] BM Genel Kurulu'nda 26 Şubat 1957 tarihinde tartışılmaya başlanan gündem maddesi 57 olumlu oyla kabul edilmiştir. BM Genel Kurulu'nda kabul edilen karara göre, Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde barış ve ifade ortamının bulunması gerektiği, bu amaca yönelik görüşmelerin başlaması ve sürdürülmesinin ümit edildiği belirtilmiştir. [1044]

İngiliz Hükümeti, Başpiskopos Makarios III'ün sürgün edilmesi ve İngiliz sömürge yönetimi tarafından uygulanan sıkıyönetim tedbirlerinin üzerinden bir yıl geçtikten sonra, Kıbrıs'ta yeni bir planı yürürlüğe koymaya karar vermiştir. BM Genel Kurulu'nun ilgili taraflara önerdiği sorunun barışçıl çözümüne yönelik çalışmaları kararı sonrasında sürgündeki Başpiskopos Makarios III'e, Kıbrıs'taki terörü kınayan bir açıklama yapması şartıyla serbest bırakmaya hazır olduklarını bir mesajla bildirilmiştir. Yunanistan'ın Kıbrıs Konsolosu Angelos Vlahos, 6 Mart 1957 tarihinde Grivas'a bu mesajı göndermiş ve BM kararını desteklemesi için ateşkes ilan etmesini istemiştir. Albay Grivas öneriyi kabul etmiş ve 14 Mart 1957 tarihinde yayımladığı bildiri ile EOKA'nın BM Genel Kurulu kararının ruhuna katıldığını ve "*…İngiliz Hükümeti ile Kıbrıs halkının gerçek temsilcisi Başpiskopos Makarios III arasında müzakerelerin yeniden başlamasını kolaylaştırmak için Başpiskopos'un*

[1042] Aynı yer.
[1043] **Zafer**, 19 Şubat 1957,s. 1.
[1044] Aynı haber.

serbest bırakılması şartıyla eylemlerin ertelenmesine hazır olduğunu" [1045] belirtmiştir.

İngiltere'nin resmi yayın kuruluşu olan British Broadcasting Corporation (BBC), 21 Mart 1957 tarihindeki yayınında İngiliz Hükümeti'nin Başpiskopos'a, "*şiddete son verilmesi*" mesajını gönderdiğini duyurmuştur. Başpiskopos Makarios III, 22 Mart günü yayımladığı mesajda; Kıbrıs'a dönmesine izin verilmesi ve olağanüstü hal uygulamalarının kaldırılması halinde görüşmelere başlanabileceğini, Türk Hükümeti'nin yer almayacağı bu görüşmelerde temel şartın self determinasyon hakkının Kıbrıs halkına tanınması olduğunu, bunların gerçekleşmesi halinde ise EOKA'nın şiddete son verme çağrısını yapabileceğini belirtmiştir.[1046]

İngiliz Hükümeti, Başpiskopos'un çağrısı üzerine Kıbrıs dışında istediği yere gitmesi koşuluyla Başpiskopos Makarios III ve diğer sürgünleri serbest bırakma kararı almıştır. Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, 29 Mart 1957 tarihinde BBC'de yaptığı açıklamada sürgündekilerin serbest bırakıldığını duyurmuştur. Başpiskopos Makarios III, 17 Nisan 1957 tarihinde Atina'ya gelmiş ve burada coşku ile karşılanmıştır. Yunanlılar ve Rumlar Başpiskopos'un sürgün durumunun bitmesinin silahlı mücadelenin önemli bir başarısı olarak değerlendirmişlerdir. Oysa İngilizler, Başpiskopos hakında verdikleri karar sonucu Albay Grivas'ın silahlı mücadeleye son vereceğini ve Yunanistan'a dönmeye ikna olacağını planlamışlardır.[1047] İngiliz Hükümeti, Başpiskopos ve Grivas'ın birlikte ayın yerde bulunmasının çözümü geciktireceğinin farkına varmış ve böyle bir plan yapmışlardır.

Kıbrıs Valisi Mareşal Harding, Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu'nda eşit statüde taraf olarak tanınması misyonunu tamamladıktan sonra 1957 Kasım ayında adadan ayrılmıştır. İngiliz Hükümeti, Vali Harding'in sert uygulamalarından sonra, halkın antipati duymayacağı, ılımlı birisine gereksinim olduğu değerlendirmiştir. Aranan vasıflara haiz Sir Hugh Food, Vali olarak atanmış ve 3 Aralık 1957 tarihinde adaya gelmiştir. Vali Foot, ilk iş olarak olağanüstü hal önlemlerini kaldırmış, hapishanedeki din adamları ile kadınları serbest bırakmış ve Rumlara güvendiğinin bir işareti olarak

---

[1045] Vlahos Angelos, Mia Fora ke ena Kero Enas Diplomatis, C. 4, "*Yennikos Proksenos*" s.232'den aktaran Druşotis, **a.g.e.,** s. 213.
[1046] Gürün, **a.g.e.**, s. 390.
[1047] Vlahos Angelos, Mia Fora ke ena Kero Enas Diplomatis'den aktaranDruşotis, **a.g.e.,** s. 215-217.

da adada korumasız gezmeye başlamıştır. Vali Foot bu uygulamalarla, selefinden farklı olduğunu ve Kıbrıs halkına yakın olduğunu göstermeyi amaçlamıştır. İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik geliştirdiği yeni politikası da istenilen huzur ortamını tam olarak sağlayamamış, Kıbrıs Türkleri ile Rumlar arasındaki çatışmalar yeniden başlamıştır. Öyle ki, EOKA tarafından Lefkoşa'daki Türk Konsolosluk Basın Bürosu'na 7 Haziran 1958 tarihinde bomba atılmıştır. Bu olaydan sonra şiddet hareketleri genişleyerek 1958 yılı Ağustos ayına kadar sürmüştür. Bu dönemdeki terörün bilançosou ağır olmuş, kısa zamanda 56'sı Rum, 51'i Kıbrıs Türkü olmak üzere toplam 107 kişi hayatını kaybetmiştir.[1048] Tırmanan şiddet olayları sonrası Kıbrıs Türkleri ile Rumların yaşadıkları bölgeler tel örgü ile birbirinden ayrılmıştır. Günümüzde bile devam eden bu ayrışmanın başlangıcı bu tarihte yaşanan olaylar sonucu olmuştur.

1958 yılı sonlarından itibaren ABD'nin de baskısı ile Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde olumlu gelişmeler olmuş ve bunun doğal bir sonucu olarak da adadaki şiddet olayları son bulmuştur. Tarafların Kıbrıs Sorunu'na çözüm bulma yolunda Zürih'te başlattıkları müzakereler olumlu sonuçlanmış ve 19 Şubat 1959 tarihinde Londra Antlaşması ile Kıbrıs bağımsız bir devlet statüsüne kavuşmuştur.

Antlaşma Rumlarda hayal kırıklığı yaratmışır. Çünkü onlara göre; Rumların nüfus oranı %80, Kıbrıs Türklerinin ise %18 olmasına rağmen egemenlik haklarının kullanılmasında bu oran dikkate alınmamıştır. Kıbrıs Sorunu'na bulunan çözüm ancak geçici olarak kabul edilebilmiştir. Çünkü ABD başta olmak üzere güçlü devletler çözüm için Başpiskopos ve Yunan Hükümeti'ni baskı altına alınmıştır.

Rumların Enosis girişimleri en başından itibaren Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerinde ana tetikleyici faktör olmuştur. Kıbrıs Türkleri, öncelikle Kıbrıs Konvansiyonu'nda belirlenen şartların oluşması halinde adanın Türkiye'ye geri verileceğini ummuşlardır. Ancak Kıbrıs Türkleri, Lozan Barış Antlaşması ile İngiltere Kıbrıs'ın hükümranlığını ele geçirince bu sefer siyasi örgütlenmeler vasıtasıyla toplum haklarını kazanmak için sömürge idaresi nezdinde girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. Kıbrıs Türkleri bu amaçla yaptıkları siyasi örgütlenmeler aracılığıyla Enosis girişimlerine karşı politika arayışında olmuşlardır. Kıbrıs

[1048] Crawshaw, a.g.e., s.408'den aktaran Druşotis**, a.g.e.**, s. 226.

Türkleri, Enosis faaliyetlerine karşı bir bakıma reaktif bir tepki göstererek kendi siyasi örgütlenmelerini şekillendirmişlerdir.

D. Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'taki Siyasi Örgütlenmeleri

Kıbrıs Türk toplumu siyasi örgütlenme faaliyetlerine 1943 yılında Kıbrıs Türk Azınlık Kurumu (KATAK) ile başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan bu örgütlenmeden sonra sırası ile Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP) ve Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği (KTKB) adlı siyasi örgütlenmelerle bu süreç devam etmiştir. Ancak, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi örgütlenme konusundaki deneyimsizliği, Türk toplumunun kötü bir alışkanlığı olan birbirini çekememe durumu ile siyasi örgüt kurucularının kişilik özelliklerini örgüt faaliyetlerine yansıtmaları istenilen amaca ulaşılamamasına yol açmıştır.

Bununla birlikte elde edilenn siyasi tecrübeler savaş sonrasında kurulan örgütlenmelere doğrudan yansıtılmıştır. Savaş sonrasındaki konjonktürel gelişmelerde Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerini doğrudan etkilemiştir.

1. Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin, toplum haklarını elde etmek ve korumak ile Rumların Enosis girişimlerine karşı daha etkili faaliyetlerde bulunmak maksadıyla birleşerek tek bir çatı altında hareket etmelerine yönelik düşünceler 1947 ve 1948 yılında daha çok gündeme getirilmeye başlanmıştır.

İngiltere'nin Kıbrıs'ın geleceğine dair politikasının yavaş yavaş gün ışığına çıkmaya başladığı bu yıllarda Kıbrıs Türk basını da; Türk toplumunun siyasi örgütler arasındaki bu ayrılığa tahammülü olmadığını, KATAK ve KMTHP'nin güçlerini birleştirmesi gerektiğini, her iki örgütün faaliyetlerini birbiri ile uyumlu hale getirmesinin zorunluluğunu vurgulamış ve bu yönde fikirlerin oluşmasına katkıda bulunmuştur.[1049]

Bu çabalar çok geçmeden istenilen etkiyi göstermiştir. Kıbrıs Türk Öğretmenler Kurumu'nun 1948 yılı Ağustos ayında yaptığı çağrı üzerine KATAK

[1049] "Evet Birleşmeliyiz", **Hür Söz**, 19 Ağustos 1948, s. 1; " Birleşmeliyiz", **Hür Söz**, 24 Ağustos 1948, s. 1.

ve KMTHP yetkilileri 1 Eylül 1948 tarihinde Lefkoşa'da bir araya gelmişlerdir.[1050]

KATAK ve KMTHP temsilcilerinin katıldığı bu toplantıda; her iki kurumun 3 seneden beri tam bir uyum halinde oldukları, bu uyum sonucu siyasal hakların elde edilebildiği, Kıbrıs'ın geleceğine yönelik kararların alınacağı bu kritik dönemde birlikte hareket edilmesi konusunda anlaşılmıştır. [1051]

Toplantı sonrası alınan kararda bir husus dikkat çekicidir. O da, İngiliz Hükümeti tarafından hayata geçirilmesi planlanan İstişare Meclisi çalışmaları sırasında fikir ayrılıklarının bir köşeye bırakılarak birlikte hareket edilmesinin önemine yapılan vurgudur.

KATAK ve KTMHP yönetimleri arasında birlikte hareket etme yönünde gelişen bu düşünce, 1949 yılı Ocak ayında eyleme dönüşmüştür. Her iki siyasi örgüt yönetimi yapılacak belediye meclisi seçimleri için Kıbrıs Türk toplum adaylarını müşterek olarak belirleme kararı almışlardır.[1052]

Kıbrıs Türk toplumunun siyasi örgüt deneyiminin çok eski olmamasına rağmen, birlik ve beraberlik halinde hareket edilmemesinin olumsuz sonuçları çok erken fark edilmiştir. Çünkü Rum siyasi örgütleri Enosis amacı doğrultusunda birleşmişler ve daha etkili faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Üstelik savaş sonrası dönemde oluşan konjonktür de Rumların bu niyetlerini desteklemiştir. Kıbrıs Türk toplum aydınları, Rum siyasi örgütlerinin bu organize girişimleri karşısında "*Birlik ve Beraberlik*" halinde hareket etmenin önemini vurgulamış, KATAK ve KMTHP'nin çoğunlukla tek başlarına ve birbirinden bağımsız yürüttükleri faaliyetlerin Kıbrıs Türk toplumuna fayda sağlamadığını, aynı amaçları elde etmek gayesinde olan her iki örgütün mutlaka birleşmesi gerektiğini belirtmişlerdir.[1053]

Kıbrıs Türk toplumunda her iki siyasi örgütün müşterek hareket etmesi yönünde beliren bu istek, 1949 yılı Nisan ayında hayata geçmiştir. KATAK yönetimi, daha önceden kararlaştırılmış olan belediye seçimlerine katılım konusunda her iki siyasi örgütün birlikte aday belirlemeleri ile ilgili bir toplantı yapmaya karar

---

[1050] "Birleşmek Yolunda", **Hür Söz**, 29 Ağustos 1948, s. 4.
[1051] " KATAK ve Milli Parti Toplantısı", **Hür Söz**, 3 Eylül 1948, s. 1.
[1052] "KATAK ve Milli Parti Belediye Seçimlerine İştirak Edecek", **Hür Söz**, 23 Ocak 1949, s. 1.
[1053] Fevzi Ali Rıza, "Yeniden Bir Çatı Altında Birleşmek Lazımdır", **Hür Söz**, 13 Nisan 1949, s. 1.

vermişlerdir.[1054]

KATAK ve KMTHP'nin bu kararı Kıbrıs Türk toplumunun diğer kurum, cemiyet, örgüt ve derneklerinin de birlikte hareket etme yönünde karar almalarını sağlamıştır. KATAK, Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği (KTÇB), KMTHP, Lise Mezunları Derneği, Viktorya Mezunlar Cemiyeti temsilcilerinin katılımıyla Lefkoşa'daki Kardeş Ocağı'nda 22 Nisan 1949 tarihinde yapılan toplantıda; her örgütün ikişer kişi ile temsil edileceği "*Kıbrıs Kurumları Mümessiller Birliği*" adı altında yeni bir teşkilatlanmaya gidilmiştir. Kıbrıs Kurumları Mümessiller Birliği (KTMB)'nin maksadı, Türkiye'deki Kıbrıslılar tarafından kurulan cemiyet/derneklerle ilişki kurmak olarak belirlenmiştir.[1055]

Kıbrıs Türk örgütleri arasında oluşan birlikte hareket etme kararından birkaç gün sonra Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyelerini tespit etmek amacıyla Kardeş Ocağı'nda bir seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda; Dr. Fazıl Küçük, Siret Bahçeli, Hayri Avkıran ve Rauf Raif Denktaş Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyeleri olarak belirlenmiştir.[1056]

Lefkoşa Belediye Meclisi Türk üyelerinin belirlenmesinden sonra diğer kazaların belediye meclisleri için belirlenen Türk üyeler, Dr. Fazıl Küçük'ün Lefkoşa'daki evinde bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantıda; belediye meclislerindeki vazifeleri müddetince takip edilecek program ile Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi ve korunması için yapılması gereken hususlar görüşülmüştür.[1057]Toplantıdan hemen sonra, belediye meclislerine seçilen Kıbrıs Türk üyeler, alınan kararlar doğrultusunda hareket ederek belediye meclis başkanlığı seçimlerini protesto etmişlerdir. Aynı karar doğrultusunda Lefkoşa Komiseri'ne de bir muhtıra gönderilmiştir. Muhtırada belediye meclis başkanını belirleyecek olan seçime katılmama sebeplerinin; önceki yıllarda seçilen Rum belediye başkanlarının siyasi işlere karışmış olmaları, halen yürürlükte olan kanuna göre belediye başkan yardımcısının Kıbrıs Türk üye olmasına ilişkin bir düzenleme bulunmaması, Rum üyelerin belediye meclisindeki Kıbrıs Türk üyelerden herhangi birini başkan

---

[1054] "KATAK Toplanıyor, Müzakere Konusunda Belediye Seçimleri Mevzuu da vardır", **Hür Söz**, 20 Nisan 1949, s. 1.
[1055] "Kıbrıs kurumları mümessiller heyeti kuruldu", **Hür Söz**, 26 Nisan 1949, s. 1.
[1056] "Lefkoşa Belediyesi için Türk Namzetler", **Hür Söz**, 5 Mayıs 1949, s. 1.
[1057] "Kıbrıs Türk Belediye azalarının toplantısı", **Hür Söz**, 31 Mayıs 1949, s. 5.

yardımcısı seçmemeleri olduğu belirtilmiştir.[1058]

Kıbrıs Türk toplumu, siyasi örgüt ve derneklerin birlikte hareket etmeleri sonucunda oluşan bu sinerjinin faydalarını görmeyi umdukları bir sırada dikkate değer bir başka girişim olmuştur. Son Kavanin Meclisi Kıbrıs Türk üyesi M. Necati Özkan, Kıbrıs Türk toplumu adına Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Ankara'da bir görüşme yapmıştır. KATAK ve KMTHP yönetimleri, M. Necati Özkan'ın tüm Kıbrıs Türk halkı adına böyle bir girişimde bulunamayacağını içeren bir telgrafı; Hükümet'e, Kıbrıs Türk Kültür Derneği yönetimine ve Basın Yayın Genel Müdürlüğüne göndermişlerdir.[1059] KATAK ve KMTHP yönetimleri arasındaki uyum bu tepki telgrafında da görülmüştür.

Kıbrıs Türk toplumu örgütleri arasında ilk kez görülen bu birlikte hareket etme isteği sonraki haftalarda artarak devam etmiştir. Türkiye'de yaşayan Kıbrıs Türklerinin kurdukları örgütlerde bu isteği desteklemişlerdir. Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Birliği, Lefkoşa'daki KATAK Evi'nde 22 Haziran 1949 tarihinde yaptığı toplantıda aşağıdaki kararları almıştır:[1060]

1.Türkiye'nin yardımlarıyla Lefkoşa'da açılması planlanan Kız Akşam Sanat Okulu hakkında Maarif ve Evkaf Müdürleri ile görüşüldükten sonra karar verilecektir.

2.Türkiye'nin yardımıyla Lefkoşa'da açılması planlanan müstakil lise yerine aynı yardımla mevcut Lise ve Kolej ile Viktorya Kız Okulu ıslah edilecektir.

3.Kıbrıs Türklerinin iktisadi kalkınması hakkında rapor düzenlemek üzere Türkiye'den bir iktisat uzmanının gönderilmesi talep edilecektir.

Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Birliği'nin aldığı bu kararlar aynı zamanda merkezi Ankara'da bulunan Kıbrıs Türk Kültür Derneği yönetimine de gönderilmiştir. Türkiye'de faaliyet yürüten Kıbrıs Türklerinin kurmuş oldukları Kıbrıs Türk Kültür Derneği ile Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti, Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin birleşme düşüncesine doğrudan destek vermişlerdir.[1061] Bu kapsamda Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti tarafından yapılan çağrıda;

1058 "Türk Belediye Azalarının Komisere tevdi ettikleri ariza", **Hür Söz**, 3 Haziran 1949, s. 5.
1059 "İnönü Bay Necatiyi Kabul Buyurdular", **Hür Söz**, 18 Haziran 1949, s. 5.
1060 "Kıbrıs Türk Kurumlarının Faaliyetleri", **Hür Söz**, 22 Haziran 1949, s. 1.
1061 **Halkın Sesi**, 27 Ekim 1949, s.1.

Kıbrıs Türkleri tarafından Ankara ve İstanbul'da kurulmuş olan örgütlerin birleştikleri, KATAK ve KMTHP'nin de birleşmesi gerektiği belirtilmiş bu maksatla 8 Eylül 1949 tarihinde Lefkoşa'daki Kardeş Ocağı'nda olağanüstü toplantı çağrısı yapılmıştır.[1062]

KATAK ve KMTHP yönetimleri, 8 Eylül 1949 tarihinde Lefkoşa Kardeş Ocağı'nda yaptıkları toplantıda, birleşmek ve tek bir örgüt olarak faaliyetlerini devam ettirmek kararı almışlardır.[1063]

Kıbrıs Türk toplum örgütlerinin güçlerini birleştirme kararı öyle etkili olmuştur ki spor kulüpleri bile bundan etkilenmiştir. Çetinkaya Türk Spor Esnaf Ocağı Kulübü ile Lefkoşa Türk Spor Kulübü, Çetinkaya Türk Spor Kulübü adı altında birleşmişlerdir.[1064]

Tüm bu gelişmeler sonrasında KATAK ve KMTHP yönetimleri arasında 23 Ekim 1949 tarihinde yapılan toplantıda birleşme kararı alınmıştır. Her iki siyasi örgüt, Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) adı altında birleşmiştir. Aynı toplantıda Kıbrıs Milli Türk Birliği Nizamnamesi'de kabul edilmiştir.

KMTB Nizamnamesi 64 maddeden oluşmuştur. Nizamname'nin 1'inci maddesinde KMTB'nin kuruluşu aşağıdaki gibi ifade edilmiştir: [1065]

> *"23.10.1949 tarihinde K.A.T.A.K. ile Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi, Kıbrıs Millî Türk Birliği adı altında tek siyasî bir birlik kurmuşlardır. K.A.T.A.K. ve Millî Partinin mevcut kayıtlı azaları iş bu birliğin müessis (kurucu) azalarıdır."*

KMTB'nin amaçları ise Nizamname 2'nci maddesinde aşağıdaki gibi belirtilmiştir:[1066]

1. Kıbrıs Türkleri arasında birlik ve beraberlik fikirlerinin yayılmasına, gelişmesine, milli bir terbiye ve kültürün yerleşmesine çalışmak.

2. Kıbrıs Türk toplumunun milli ve siyasi haklarını araştırmak, korumak.

[1062] Sayıl, **a.g.e.**, s.339.
[1063] Fevzi Ali Rıza, "Birlik ve Beraberliğe Doğru**", Hür Söz**, 4 Eylül 1949, s. 1.
[1064] Mehmet Ali Pamir, " Çetinkaya Türk Spor Esnaf Ocağı L.T.S. Kulübü bir tek isim altında birleşiyorlar", **Hür Söz**, 7 Ekim 1949,s. 1.
[1065] **MAAD, KMTB Nizamnamesi,** Kuruluş 23.10.1949, Hür Söz Basımevi, Lefkoşa,1949, s. 2; Sayıl, **a.g.e.**, s. 341-342. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XVI; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 65-74.
[1066] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s. 2; Sayıl, **a.g.e.**, s. 342; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 76.

3.Kıbrıs Türkleri arasında geniş ölçüde kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamak, Kıbrıs Türk toplumuna kendi varlığını koruyabilmesi için iktisadi ve sosyal seviyesinin yükselmesini sağlayacak konular hakkında araştırma yapmak ve gerekli tedbirleri almak, bilhassa milli servetin emektarı olan köylü ve işçilerin ekonomik durumlarını yükseltmek.

4.Kıbrıs Türk varlığını dünyaya tanıtmak, Türkiye ile kültürel ilişkilerin gelişmesini sağlayacak faaliyetlerde bulunmaktır.

KMTB amaçlarından anlaşılacağı gibi yeni kurulan örgüt bir yandan Kıbrıs Türk toplumunun milli ve siyasi haklarını elde etmek için mücadele etmeyi, diğer yandan da toplumun ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmasını sağlayacak tedbirleri araştırmayı ve Türkiye ile kültürel ilişkilerin gelişmesini sağlayacak faaliyetlerde bulunmayı amaçlamıştır. Yine KMTB'nin amaçları arasında ifade edilen "Kıbrıs Türkü varlığını dünyaya tanıtmak" konusu daha önce kurulmuş olan Kıbrıs Türk siyasi örgüt tüzüklerinde yer almamış ve ilk kez bu örgütün amaçları arasında belirtilmiştir. Rumların Enosis faaliyetlerini uluslararası alana taşıma niyetlerinin yavaş yavaş şekillendiği bu dönemde KMTB yönetimide bu yönde bir amaç belirleyerek Kıbrıs Türk toplumunun dünyaya tanıtılmasını ve Kıbrıs'ta sadece Rumların yaşamadığını uluslararası alanda duyurmayı hedeflerinden biri olarak ilan etmiştir.

KTMN Nizamname 3'üncü maddesinde, birliğe üyelik ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. Türk ve Müslüman 18 yaşını tamamlamış olan herkesin KMTB'ye üye olabileceği hususu bu maddede düzenlenmiştir. KMTB'ye üye olmak isteyen kişinin öncelikle dilekçe ile müracaat edeceği, bu müracaatın üye olan 2 kişi tarafından onaylanması halinde, İdare Heyeti'nin çoğunluk kararı ile Birliğe kabul edileceği, üyeliğe kabul edilmeyen kişilerin ise İdare Heyeti'nin kararını Birlik Divanı'na şikâyet edebileceği, Birlik Divanı'nın kararının kesin olacağı hususu da aynı maddede belirtilmiştir. KMTB Nizamnamesi 4 ve 5'inci maddelerinde örgüt teşkilatlanması ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemede; kasabalarda en az 21 kişi, Girne ve Lefke kasabalarında 10 kişi, köylerde ise 5 kişinin bir araya gelmesi ile şube kurabilecekleri belirtilmiştir.[1067]

[1067] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.2; Sayıl, **a.g.e.**, s. 342; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 76.

Köy ve kasaba şubelerinin belirlenmesiyle ilgili esaslar 6'ncı maddede düzenlenmiştir. Bu maddede; her kasaba ve köy şubesi üyelerinin KMTB köy/kasaba genel kurulunu teşkil edeceği, bu kurulun her sene yapacağı toplantı ile kendi aralarında bir idare heyeti ile Büyük Kongre'ye gönderilecek üyeleri belirleyeceği ifade edilmiştir. Aynı maddede Lefkoşa'da 11 üyeden, diğer kaza merkezlerinde ise 7 üyeden oluşan İdare Heyetlerinin bir yıllığına seçilecekleri, bunlarında kendi aralarından bir sekreter, bir sekreter yardımcısı ve bir veznedar seçecekleri belirtilmiştir. İlave olarak İdare Heyetlerinin gerekli görmesi halinde kendi aralarından veya ücretli olarak bir kişiyi tahsildar olarak atayacağı/işe alacağı da ifade edilmiştir. Bu maddede ayrıca İdare Heyetlerinin gerek görmeleri halinde genel toplantı çağrısı yapabileceği, asgari 15 üyenin yazılı talebi olması halinde sekreterin olağanüstü toplantı çağrısı yapmak zorunda olduğu, yıllık toplantıda İdare Heyetlerinin bir senelik faaliyetleri hakkında Genel Kurul'a bilgi vereceği ve müfettişler raporunun okunacağı da vurgulanmıştır.[1068]

KMTB Nizamnamesi 7'nci maddede Sekreter'in vazifesi ise şu şekilde ifade edilmiştir:[1069] "*Genel ve İdare Heyeti toplantılarına çağırmak, toplantılara riyaset etmek, yazı işlerini yapmak ve verilen kararların tatbik edilmesine nezaret etmektir*." Sekreter Yardımcısı'nın vazifesi ise; sekreterin yokluğunda sekreterin yapabileceği bütün görevleri yapmak ve sekretere her konuda yardım etmek olduğu 8'inci maddede ifade edilmiştir.[1070] Veznedar'ın vazifesi Nizamname 9'uncu maddede düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre Veznedar'ın görevleri, "*Mali işlere bakmak, tahsildarı sıkı kontrol altında tutmak, paranın toplanmasına nezaret etmek ve lüzumlu defterleri tutmak."* olarak belirlenmiştir.[1071] KTKB Nizamnamesi 10'uncu maddede her köy teşekkülünün kendi üyeleri arasından bir sekreter, bir veznedar, bir faal üye ile bir müfettişi 1 yıllığına seçeceği belirtilmiştir. [1072]

[1068] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.2-3;Sayıl, **a.g.e.**, s. 342;Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 76.
[1069] Aynı yerler.
[1070] Aynı yerler.
[1071] Aynı yerler.
[1072] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.3;Sayıl, **a.g.e.**, s. 342-343; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 76-77.

Nizamname'nin 11'inci maddesinde Köy Sekreteri'nin vazifesi şöyle ifade edilmiştir:[1073] "*Toplantılara çağırmak ve riyaset etmek, yazı işlerine bakmak, köyün mensup olduğu kaza heyetinin kararlarını tatbik etmek*." Köy Veznedarı'nın vazifesiyle ilgili hususlar ise 12'nci maddede düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre köy veznedarının vazifesi, düzenli olarak tahsilatı yapmak ve muhasebe defteri tutmak olarak belirlenmiştir. [1074]

Oy verme hakkı ve üyeliğin son bulması ile ilgili hükümler 13'üncü maddede düzenlenmiştir. Buna göre örgüt üyesi olan herkesin, mensup olduğu şubenin herhangi bir toplantısında görüşülecek bütün konular hakkında söz söylemek ve oy kullanmak hakkına sahip olduğu, ancak üyelik aidatını 3 ay yatırmamış olan kişilerin oy verme hakkının olmayacağı, 6 ay boyunca aidatı ödemeyen üyenin örgütten çıkarılmasının ise İdare Heyetlerinin yetkisinde olduğu bu maddede belirtilmiştir.[1075] Nizamname 14 ve 15'inci maddelerinde İdare Heyetleri seçimleri ile ilgili esaslar yer almıştır.[1076]

KMTB'nin yapacağı toplantılarla ilgili esaslar Nizamname'nin 16 ilâ 19'uncu maddeleri arasında düzenlenmiştir. [1077] Yapılan düzenlemelere göre; her kaza merkez idare heyetinin en az ayda bir kere toplantı yapacağı, gerekli olması halinde Sekreter tarafından olağanüstü toplantılara da çağrı yapılabileceği, her Köy İdare Heyetinin asgari 3 ayda bir toplantı yapacağı ve Sekreterin lüzum görmesi halinde daha sık toplantı düzenleyebileceği, İdare Heyetinden 3 kişinin yazılı müracaat etmeleri halinde Sekreterin İdare Heyetini toplantıya çağırmak zorunda olduğu ve toplantılarda kararların oy çokluğu ile alınacağı, oy eşitliği olması halinde toplantıya başkanlık eden Sekreter veya Yardımcısının oyunun ayırt edici olacağı ifade edilmiştir.

Toplantı nisabı ile ilgili esaslar 20'nci maddede düzenlenmiştir.[1078] Buna göre toplantı nisabı Lefkoşa'da 6 üye, diğer kazalarda ise 4 üye olarak belirlenmiş, yapılacak toplantılara belirlenen sayıdan az üye gelmesi halinde yeni toplantının

---

[1073] Aynı yerler.
[1074] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.3-4;Sayıl, **a.g.e.**, s. 344; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 77.
[1075] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.4; Sayıl, **a.g.e.**, s. 344-345; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 77.
[1076] Aynı yerler.
[1077] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.4; Sayıl, **a.g.e.**, s.345; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 78.
[1078] Aynı yerler.

tespit edilecek başka bir tarihte yapılacağı, bu toplantıda ise nisabın toplantıya katılan üye sayısı olarak kabul edileceği vurgulanmıştır.

KTKB Nizamnamesi 21'inci maddede, idare heyeti üyelerinden istifa, vefat, üst üste 3 kez toplantılara katılınmaması veya herhangi bir sebeple azalma olması durumunda Sekreterin yeni üye seçmek için genel kurulu toplantıya çağıracağı, ancak bu toplantıdaki üye sayısının asgari Lefkoşa'da 6 üye, kazalarda ise 4 üye olması gerektiği, bu esaslar dâhilinde yapılacak yeni toplantıda İdare Heyetinden eksilen üye seçimlerinin yapılacağı vurgulanmıştır.[1079]

KMTB Genel Kongresi ile ilgili hususlar 23 ilâ 27'nci maddeler arasında düzenlenmiştir.[1080] Yapılan düzenlemelerde; Genel Kongre'nin KMTB'nin en yetkili organı olduğu, Genel Kongre'de temsil edilebilme durumlarının ise üye sayısı 5 ilâ 20 kadar üyesi olan şubelerin 1, 21 ilâ 50'ye kadar üyesi olan şubelerin 2, 51 ilâ 100 kadar üyesi olan şubelerin 3, 100'den fazla üyesi olan şubelerin ise 4 temsilci olduğu ifade edilmiştir. İlave olarak Genel Kongre'nin, her sene Nisan ayında toplanacağı, toplantıların münavebeli olacak şekilde farklı bir kazada olacağı, Genel Kongre'nin kendi üyeleri arasından Birlik Divanı ve 2 müfettiş seçileceği belirtilmiştir.

Birlik Divanı ile ilgili hususlar 28 ilâ 30'uncu maddeler arasında düzenlenmiştir. [1081] Buna göre 13 kişiden oluşan (Lefkoşa'dan 4, Girne'den 1 ve diğer kazalardan 2'şer kişi) Birlik Divanı vazifesinin; "*Birlik programını tatbike nezaret ve bölge idare heyetleri faaliyetlerini düzenlemek ve birlik içerisinde ahenkli çalışmayı temin etmek"* olduğu, Birlik Divanı'nın kendi üyeleri arasından yapacağı seçimle Sekreter ve Sekreter Yardımcısı ile Genel Veznedar'ı belirleyeceği, Lefkoşa'da ikamet eden üyeler arasından seçilecek Genel Sekreter'in vazifelerinin ise; Birlik Divanı nâmına bütün birlik işlerini yürütmek, Genel Kongre'yi toplantıya davet etmek ve Genel Kongre toplantısına başkanlık etmek olduğu ifade edilmiştir.

Genel Sekreter Yardımcısı ve Genel Veznadar vazifeleri ile örgütün gelir kaynaklarına dair esaslar 31 ve 32'nci maddelerde düzenlenmiştir.[1082] Buna göre KMTB gelirlerine dair esaslar şöyle ifade edilmiştir: "*Azalık bedeli olarak ayda en*

[1079] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.4; Sayıl, **a.g.e.**, s. 346; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 78.
[1080] Aynı yerler.
[1081] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.4; Sayıl, **a.g.e.**, s. 346-347; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 78.
[1082] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.4;Sayıl, **a.g.e.**, s. 347; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 79.

az 1 şilin ile teberruat, iane ve kasabalarda rozet, balo, parti diğer tiyatro, müsamere ve sinema gibi temsillerden elde edilecek hâsılattır."

KMTB Nizamnamesi 33 ilâ 45'inci maddeleri arasında örgüt gelirleri ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[1083] Kaza teşkilatı veznedarlarının her 3 ayda bir gelirlerinin yarısını Genel Veznedar'a devredecekleri ile kaza veznedarlarının paraya ihtiyaç duymaları halinde Genel Veznedar'ın bunu karşılamak zorunda olduğu, Genel Veznedar tarafından para talep edilmesi halinde ise para miktarının Divan Heyeti tarafından kararlaştırılacağı, kaza veznedarlarının ilave para taleplerinin Divan Heyeti tarafından onaylandıktan sonra Genel Veznedar tarafından kaza veznedarı hesabına aktarılacağı, kaza veznedarlarının yanında 5 liradan fazla para bulunduramayacağı, bu tutardan fazla para olması halinde bunun Lefkoşa ve Mağusa kazalarındaki Türk Bankası'na, diğer kazalarda ise mahallinde tanınan bir bankaya Kaza Merkez İdare Heyeti adına yatırılacağı, bankaya yatırılan bu paraların veznedar, sekreter ve idare heyetinden bir üyenin imzalayacakları bir belge ile çekilebileceği belirtilmiştir.

İlave olarak Genel Veznedar'ın yanında 10 liradan fazla para bulunduramayacağı, bu tutardan fazlasının Lefkoşa Türk Bankası'na yatırılması gerektiği, bankaya yatırılan paranın tamamının ya da ihtiyaç duyulacak tutarın ancak Genel Sekreter, Genel Veznedar ve İdare Heyeti'nden bir üyenin birlikte çekebileceği, tüm para hareketlerinin ancak tahsildarlar aracılığıyla olacağı ve bütün tahsilât taleplerinin belge ile yapılacağı, örgütün senelik bilançosunun önce Birlik Divanı'na sunulacağı daha sonra ise Kongre'nin onayına arz edileceği, Birlik bütçesinde görülmeyen kalemler ile sarf edilen fazla harcamalardan bunları yapanların doğrudan sorumlu olacağı ve bu tutarların ilgili kişilerden tahsil edileceği, bir sene boyunca 100 lirayı geçmeyen olağanüstü masrafların Birlik Divanı'nın kararı ile olacağı da ilgili maddelerde belirtilmiştir.

KMTB'nin gelir kaynaklarının parti amaçlarına hizmet için kullanılacağı 45'inci maddede, örgüt disiplini ile ilgili esaslar ise 46 ilâ 50'nci maddeler arasında düzenlenmiştir.[1084] KMTB üyelerinin örgüte karşı itaatsizlik, Nizamname'de belirtilen hususların kasten ihlal edilmesi veya disiplinsiz davranışlarının tespit

---

[1083] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.4-6; Sayıl, **a.g.e.**, s. 348-349; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 79-80.
[1084] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.6; Sayıl, **a.g.e.**, s. 349; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 80.

edilmesi halinde uygulanacak cezaların; ihtar, şiddetli tembih, geçici ihraç, sürekli ihraç olacağı 46 ve 47'nci maddelerde belirtilmiştir.

Kaza Merkez Heyeti'nin, kendi kazasındaki üyelerinin disiplinsizlikleri ile ilgili olarak, 47'nci maddede belirtilen cezaları takdir etmede tam yetkili olduğu, cezaya maruz kalan üyenin itiraz hakkının bulunduğu, kaza heyetinin bu itirazı bir hafta içinde Birlik Divanı'na göndermesi gerektiği, Birlik Divanı'nın vereceği kararın nihai olacağı ise 48'inci maddede düzenlenmiştir.

Disiplinsizliğin herhangi bir İdare Heyeti üyesi tarafından yapılması halinde ise bu üye hakkındaki kararın Birlik Divanı tarafından verileceği, söz konusu üyenin bu karara itiraz etmesi halinde bunun Genel Sekreter tarafından Genel Kongre'ye sunulacağı 49'ncu maddede belirtilmiştir.

Nizamname'nin 50'nci maddesinde, herhangi bir suçlama ile ithaf olunan üyenin kaza heyeti toplantılarına katılamayacağı ve bu üye hakkında son karar verilmeden önce kişinin kendisini savunma hakkı olduğu ifade edilmiştir.

KMTB Nizamnamesi 51 ilâ 55'inci maddeleri arasında kalan bölümde görüşmeler ve alınacak kararlar hakkındaki esaslar düzenlenmiştir.[1085] Birliğin herhangi bir toplantısında yapılan görüşmelerin ve alınan kararların bir deftere kaydedileceği, bu defterin toplantıya katılan üyeler tarafından imzalanacağı 51'inci maddede ifade edilmiştir. Toplantı nisabı ile ilgili esaslar 52'nci maddede belirtilmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre toplantı nisabının, katılımcıların yarısından bir fazlası olacağı ve kararların oy çokluğu ile alınacağı ifade edilmiştir.

Birliğin gerek köy ve kaza genel heyetleri toplantılarında ve gerekse Genel Kongre toplantısında; toplantı için tayin edilen saatten itibaren yarım saat geçtikten sonra hazır bulunacak olan üyelerin nisabı teşkil edeceği ve görüşmelere başlanabileceği, kararların hazır bulunan üyelerin oy çokluğuyla alınacağı 53'üncü maddede ifade edilmiştir.

Nizamname'nin 54'üncü maddesinde, birlik teşkilatlarında görevli üyelerden herhangi birisinin, mazeretsiz olarak arka arkaya 3 toplantıya katılmaması halinde

---

[1085] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.7;Sayıl, **a.g.e.**, s. 350; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 80.

istifa etmiş sayılacağı belirtilmiş, mazeret bildirilmesi halinde ise bunun meşru olup olmadığı kararının İdare Heyeti'nde olacağı vurgulanmıştır. Genel Kongre toplantısı ile diğer umumi toplantıların, müzakere gündemini içerek şekilde Türkçe gazetede bir hafta önceden ilan edilmesi gerektiği hususu ise 55'inci maddede düzenlenmiştir.

KTMB Nizamnamesi 56 ve 57'nci maddelerinde; herhangi bir üyenin ancak ilgili kaza yönetiminin teklifi ve Genel Kongre'nin kabul etmesi halinde siyasi ve genel hizmetler ile birliğin genel ilkeleri doğrultusunda görev alabileceği ifade edilmiştir.[1086]

KMTB Nizamnamesi'nin 58 ilâ 60'ncı maddeleri arasında "*Mali Mesuliyet"* başlığı ile düzenlenmiştir.[1087] Elli sekizinci maddede, " *Birlikte vazife ve salâhiyetle beraber ferdi ve toplu mesuliyetlerde bulunması esas olduğundan bilhassa para işleriyle ilgili olanların derece derece mesuliyetleri olacaktır.*" hususu ifade edilmişken, Genel Veznedar'ın göreve başlamadan önce güvence bedeli olarak 100 lira kefaletname vereceği 59'uncu maddede, gerek Genel Veznedar'ın gerekse kaza veznedarlarının yapacakları harcamaların ilgili heyetlerin kararı ile olacağı hususu ise 60'ıncı maddede ele alınmıştır.[1088]

KTMB Nizamnamesi'nin değiştirilmesi veya örgütün dağılmasının ancak Genel Kongre üyelerinin 2/3 oyu ile olabileceği hususu 61'inci maddede, KATAK ve KMHTP'nin tüm mevcudiyeti ile KMTB'ye katıldığı ise 62'nci maddede ifade edilmiştir.[1089] KTMB Nizamnamesi'nin son maddesinde birliğin dağılma kararını alması halinde bütün mevcudiyetinin Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu(KTKF) mevcut ise oraya, KTKF mevcut değil ise en yüksek dereceli Türk okuluna devredileceği belirtilmiştir.[1090]

Nizamname'nin son maddesinde düzenlenen KTMB'nin fesih kararından sonra tüm mal varlığının KTKF'ye devredilmesi hükmü dikkat çekicidir. Daha önceden incelenen Kıbrıs Türk siyasi örgüt tüzüklerinin hepsinde fesih kararının alınması halinde tüm mal varlığının Türk eğitim kurumlarına devredilmesi hususu yer almış olmasına rağmen burada ise KTKF'ye devredilmesi hususunun yer

---

[1086] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.7-8; Sayıl, **a.g.e.**, s. 350-351; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 81.
[1087] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.8; Sayıl, **a.g.e.**, s. 351; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 81.
[1088] Aynı yerler.
[1089] **MAAD, KMTB Nizamnamesi**, s.8; Sayıl, **a.g.e.**, s. 351; Tekakpınar, **a.g.e.**, s. 82.
[1090] Aynı yerler.

almasının Kıbrıs Türklerinin Federasyon'a verdiğin önemin bir göstergesi olduğu söylenebilir.

KTMB kuruluş tarihi, Rumların Enosis girişimlerini artırdıkları bir döneme denk gelmiştir. Rumlar, Enosis girişimlerinin hukuki dayanağını oluşturmak için önce bir broşür hazırlayarak BM'ye göndermişler, müteakiben 1949 yılı Aralık ayında Lefkoşa'da büyük bir miting düzenlemişler sonrasında da 1950 yılı Ocak ayında plebisit yaparak Enosis isteğini tüm ada halkı adına BM'ye iletmişlerdir. KTMB Genel Kongresi, Rumların bu girişimine karşılık olmak üzere derhal bir broşür hazırlamış ve bu broşürü onaylamaları veya katkıda bulunmaları için tüm teşkilatlarına göndermiştir.[1091]

KMTB kaza teşkilatları, 1950 yılı Ocak ayı boyunca BM'ye gönderilecek muhtıra ile ilgili görüşlerini merkez teşkilatına iletmişlerdir. Leymosun şubesinin 24 Ocak 1950 tarihinde KMTB Divan Sekreterliğine gönderdiği yazıda; Rumların BM'ye gönderdiği muhtırada tüm Kıbrıs halkı adına hareket ettiklerine vurgu yapılmış, Kıbrıs'ta hatırı sayılır Türk nüfusu bulunduğu ve Rumların yarıdan fazlasının komünist olduğu ifade edilmiş, hazırlanan broşürde Rumlar için " *Greek speaking people of Cyprus*" ifadesi kullanılmasının protesto telgrafında mutlaka belirtilmesi hususu vurgulanmıştır.[1092]KTMB Genel Sekreteri tarafından Leymosun şubesine gönderilen cevapta; yapılan teklifin değerlendireceği, ancak Rumların plebisit sonuçlarını BM'ye göndermek üzere olduklarından ve bir an önce harekete geçilmesi gerektiğinden dolayı hazırlanan broşürde fazla bir değişiklik yapılmayacağı bununla birlikte eleştirilerin dikkate alınacağı, gerekirse daha sonra kapsamlı bir broşür hazırlanacağı belirtilmiştir.[1093]

KMTB yönetimi, teşkilatlarından aldığı görüşleri de dikkate alarak hazırladığı ve sömürge yöneticilerine gönderdiği yeni broşürde; Rumların yaptıkları plebisitin meşru olmadığından dolayı bu durumu sükûnetle karşıladıkları, Kıbrıs Türklerinin

---

[1091]**MAAD, 04-1950-01-01**, Kıbrıs Milli Türk Birliği Sekreterliğine, Lefkoşa, 06.01.1950; **MAAD, 04-1950-01-0**1, Kıbrıs Milli Türk Birliği Sekreterliği'nden Girne Belediye Azalarına, 25 Ocak 1950.
[1092]**MAAD, 04-1950-01-02,** KMT Birliği Leymosun şubesinden KMT Birliği Divan Sekreterliğine, Lefkoşa, 24 Ocak 1950.
[1093]**MAAD, 04-1950-01-05,** Genel Sekreter'den Leymosun Milli Türk Birliği Sekreterine, 27 Ocak1950.

herhangi bir plebisitin yapılmasına aşağıdaki sebeplerden dolayı karşı oldukları belirtilmiştir:[1094]

1.Coğrafi, iktisadi, askeri ve siyasi sebeplerden dolayı adanın İngiltere'nin elinde kalması gerekmektedir.

2.İlhak Kıbrıs'a felaket getirecek ve komünistliğin Orta Doğu'ya yayılmasına yol açacaktır.

3.Kıbrıs'taki Rum çoğunluğunun aslında Orta Doğu'daki Türk çoğunluğun arasında kalmış bir azınlık olduğu bilinmelidir..

Aynı belgede İngilizlerin adadan ayrılmamaları gerektiği ancak çekilmelerine karar vermeleri halinde Kıbrıs'ın gerçek sahibi olan Türkiye'ye verilmesi hususu belirtilmiş, BM'nin Rumların istediği yönde bir karar almayacağını umdukları ayrıca ifade edilmiştir. Rumların yaptıkları plebisitle ilgili gelişmeler 1950 yılı Ocak ayı boyunca gündemin ana konusu olmuştur.

KMTB'yi oluşturan iki kurucu örgütten biri olan KATAK'ın mevcut mal malvarlığı ile ilgili hususlar ise 1950 yılı Şubat ayının gündemini oluşturmuştur. KATAK Tüzüğünde örgütün dağılması halinde bütün mal varlığının Türk Lisesi'ne devredileceğine dair bir hüküm yer almıştır. KATAK'ın bu yeni örgüte katılması ile bir bakıma kendini feshettiği dolayısıyla tüm malvarlığının da Türk Lisesi'ne devredilmesi gerektiği, KMTB'nin KATAK yönetimini kandırdığı ve KATAK sermayesine el koyduğu iddia edilmiştir.[1095]

KTMB Genel Sekreteri bu iddiaya cevap olarak; KATAK'ın kendini feshetmediğini, KMTHP ile birleşmek suretiyle KTMB'yi kurduğunu dolayısıyla KATAK sermayesinin d bu yeni oluşumun sermayesine dâhil olduğunu ve bunun da KMTB Nizamnamesi'nde açık olarak belirtildiğini ifade edilmiş ve eleştirilere cevap verilmiştir.[1096] KATAK sermayesi, o döneme kadar kurulmuş olan bütün Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin sermayelerinden daha fazla bir tutarda olmuştur. KATAK'ın sermayesinin Kıbrıs Türk Lisesi'ne verilmesi gerektiğini savunanlar ise daha sonra

---

[1094]**MAAD, 04-1950-01-08**, KMTB Yönetimi tarafından hazırlanan broşür metni. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XVII.
[1095]Hikmet Afif Mapolar, "Yeni Bir Kulüp Teşekkül Etti", **İstiklal**, 21 Kasım 1949, s. 1.
[1096]**MAAD, 04-1950-02-01,** Kıbrıs Türk Milli Genel Sekreterinden Türk Tali Mektepleri İdare Heyet-i Riyasetine gönderilen yazı, 23 Şubat 1950.

ayrıntılı olarak ele alınacak olan Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi yönetimi ve taraftarları olmuştur. Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi, yeni kurulmasına rağmen KMTB'yi rakip olarak görmüş ve bu örgütün ekonomik olarak güçlü olmasını istememiştir.

Kıbrıs Türkleri, KMTB kurulduktan hemen sonra yaşanan bu gelişmelerin olduğu dönemdeki siyasi mücadelelerini Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF) öncülüğünde devam ettirmişlerdir. KTMB Genel Sekreteri ile KTKF İcra Organı'nın bu kapsamda 11 Eylül 1952 tarihinde yapmış oldukları toplantıda; KTKF Başkanı Fazi Kaymak'ın Kıbrıs Türklerinin siyasi, iktisadi ve kültürel ihtiyaç ve isteklerini Türkiye yetkili makamları ile görüşmek, Kıbrıs Türk Kültür Derneği ve Ankara'daki Milli Talebe Federasyonu ile örgütlerin desteklerini istemek maksadıyla Türkiye'ye yapacağı seyahatin bütün masraflarının KMTB bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.[1097]

KMTB'nin, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme tarihinde önemli bir yeri vardır. Çünkü Kıbrıs Türk siyasi örgütlenme sürecinde ilk kez iki siyasi örgüt aynı amaç doğrultusunda birleşmiş ve daha etkili faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. KMTB, Kıbrıs Sorunu ile ilgili gelişmelerin dönüm noktası olan 1955 yılı Ağustos ayında yaptığı Genel Kongre'sinde aldığı karar sonucu Kıbrıs Türktür Partisi adı altında yeniden teşkilatlanmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar olan dönemdeki faaliyetlerini bu isim altında yürütmüştür.

2. Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF)'nun Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kıbrıs'taki siyasi gelişmeler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde çok hızlı olmuştur. İngiltere, Kıbrıs'taki sömürge yönetiminde idari anlamda bazı değişiklikler yapmayı planlamış, bu doğrultuda adaya muhtar bir yönetim getirmeyi ciddi olarak düşünmeye başlamıştır. Rumlar, İngiltere'nin bu planına rağmen muhtar yönetimi reddetmiş ve BM Sözleşmesi'nde de ifade edilen "*Kendi Geleceğini Kendi Belirleme İradesi/Self Determinasyon* " hakkını gündeme getirmiştir. Üstelik Rum parti ve örgütleride bu amaç için birleşmişler ve birlikte hareket etmeye başlamışlardır.

[1097]**MAAD, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Bülteni**, Sayı:5-6, 29 Kasım 1952, s. 1.

Kıbrıs Türkleri, Rumların Enosis girişimleri ile İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs'ın geleceğine dair niyetinin ortaya çıkmasından sonra daha etkili olma kararı almışlardır. Bu karar özellikle 1949 yılında hayata geçirilmeye başlanmıştır. Kıbrıs Türk siyasi parti, örgüt, kurum ve kuruluşları ile dernek ve cemiyetleri 1949 yılı Eylül ayında birleşmeye ve Federasyon çatısı altında toplanmaya karar vermişlerdir.

Kıbrıs Okullarında Yetişenler Cemiyeti Başkanı Dr. Derviş Manizade, Türkiye'de faaliyet yürüten iki Kıbrıs Türk derneğinin birleşme kararından hemen sonra Kıbrıs Türk toplumunda bu yönde oluşan düşünceyi desteklemek için 7 Eylül 1949 tarihinde Kıbrıs'a gitmiştir.[1098] Türkiye'den gelen temsilciler ve Kıbrıs Türk toplumu örgütleri ile adadaki muhtelif Türk aydınlarının katıldığı toplantıda aşağıdaki kararlar alınmıştır:[1099]

> *"1.Mevcut partiler, spor kulüpleri birlik ve cemiyet olarak bir teşkilat kurmaya karar vermişlerdir.*
> *2.Mesleki kurumlar kendi varlıklarını muhafaza etmekle beraber, bütün adaya şamil olan bir birliğe girmeyi kabul ederler.*
> *3.Kurulacak olan birliğin anayasasını tespit etmek için KATAK, Milli Parti ve Çiftçiler Birliğinden ikişer mümessil, spor kulübü ve Çetinkaya Kulübünden birer, Lise ve Viktorya mezunlarından birer olmak üzere cem'an yekûn on kişi seçip Kardeş Ocağı Sekreteri'ne isimlerini bildirmeleri kararlaştırılmıştır."*

Toplantıda alınan kararlardan dikkat çekici olanı meslek örgütlerinin kendi varlıklarını koruyacakları ancak tüm adaya şâmil olacak ve bütün dernek, örgüt ve partilerin temsil edileceği çatı örgütü olan Federasyon kurulmasını kabul etmeleridir. Bu kararın sonucu çok yakın bir zamanda görülmüştür.

Kıbrıs Türk siyasi partileri ile cemiyet ve örgütlerinin birleşme kararından sonra örgüt temsilcilerinin sekreterliğine bildirilmesi süreci başlamıştır. Kardeş Ocağı Sekreteri Dr. Ziver tarafından Hür Söz gazetesine verilen ilanda, kurumlar tarafından seçilen temsilcilerin 23 Eylül 1949 tarihine kadar bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir.[1100]

[1098]"Ankara ve İstanbul Kıbrıslılar Birlikleri Birleşiyor", **Hür Söz**, 8 Eylül 1949, s.1; "Doçent Manizade Adamıza Geliyor"**, Hür Söz**, 7 Eylül 1949, s. 2.
[1099]"Kardeş Ocağındaki Toplantı", **Hür Söz**, 9 Eylül 1949, s. 4.
[1100]"Kardeş Ocağı Sekreterliğinden", **Hür Söz**,14 Eylül 1949, s. 1.

KATAK yönetimi, 7 Ekim 1949 tarihinde Lefkoşa'da yaptığı toplantıda örgütlerin birleşmesi konusunu görüşmüş ve şu kararı almıştır: [1101] "*Esas itibarıyla birleşmek kararına varıldığı ve fakat mezkûr birleşmeye diğer kurumlarında Federasyon şeklinde bağlı bulunmalarına karar verilmiştir*." Kıbrıs Türk toplumu, Rumların Enosis faaliyetlerinin arttığı ve organize yapılmaya başlandığı bir dönemde tüm örgütlerini bir çatı altına toplamayı kararlaştırmıştır.

Kıbrıs'taki kaza ve kasabalardaki muhtelif örgütler[1102]23 Ekim 1949 tarihinde Lefkoşa'da bir araya gelmişler ve Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF)'nu kurmuşlardır. KTKF'nin ilan edildiği toplantıda aynı zamanda yeni örgütün anayasası da kabul edilmiştir.[1103]

KTKF Anayasası 34 maddeden oluşmuştur.[1104] KTKF Anayasası 1'inci maddesi, "*Federasyonun Adı*" başlığı adı altında düzenlenmiştir.[1105] Bu maddede, "*Kıbrıs'ta mevcut bütün Türk kurum ve kulüpleri tarafından 23-10-1949'da kurulan Federasyon, "Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu" adını taşır*." denilmiş, ayrıca

---

[1101]"Katak Merkez Kurulu Toplandı", **Hür Söz**,11 Ekim 1949, s. 1.

[1102] KTKF kurucu örgütler:

a.Lefkoşa; Milli Birlik, Viktorya Mezunlar Cemiyeti, Lise Mezunlar Cemiyeti, Darülelhan, Kardeş Ocağı, Yoksullar Kurumu, Çetinkaya Türk Spor Kulübü, Varlık Kulübü, Toplum Sevenler, Türk Kulübü, Halk Kulübü,

b.Limasol: Yoksullar Kurumu, Milli Birlik, Terakki Kulübü, Doğan Türk Halk Birliği,

c.Mağusa: Milli Birlik, Türk Ocağı, Türk Gücü,

ç.Larnaka: Türk Ocağı, Türk Spor Kulübü, İşçiler Birliği, Milli Birlik,

d.Baf: Türk Kulübü, Ülkü Yurdu, Milli Birlik, Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği-Piskopu.

e.Luricina: Çiftçiler Birliği, Türk Gençlik Ocağı, Gaziveren Milli Birlik, Yenağra Milli Birlik, Ayyorgi-Sofya Milli Birlik, Vuda Türk Çiftçiler Birliği, Pergama Türk Çiftçiler Birliği, Abohor Işık Kulübü,

f.Girne: Halkevi, Milli Birlik, Girne Türk Çiftçiler Birliği. Ayrıntılı bilgi için bkz. **MAAD, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Bülteni,** 16 Haziran 1952, s. 3.

[1103]**MAAD, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Bülteni,** "Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Anayasası", Sayı:1, Birlik Matbaası, Lefkoşa. KTMB Nizamnamesi, KTKF Anayasası, KTBİP Ana Tüzük, KTP Nizamnamesi, KOYC Nizamnamesi, KTKD Ana Tüzük örneklerinde olduğu gibi Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin kuruluş esaslarını belirleyen düzenlemeler farklı farklı isimlerle tanımlanmıştır.

[1104]KTKF Anayasası ile ilgili olarak iki farklı kaynaktan bilgi ve belge temin edilmiştir. Yakın Doğu Üniversitesi (YDÜ) Kütüphanesi Special Room'dan temin edilen belgede "Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü" 16 maddeden oluşmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XVIII. Kıbrıs Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD)'nde yapılan araştırmada ulaşılan "**Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Bülteni**"nde (Sayı:1, 16 Haziran 1952) ise KTKF Anayasası daha fazla maddeden oluşmuştur. Her iki kaynağın karşılaştırılması sonrasında Bülten'de yer alan maddelerin daha kapsamlı olduğu ve diğer belgedeki maddeleri de içerdiği tespit edilmiştir. Tezde KTKF Anayasası ile ilgili bilgiler her iki kaynaktan derlenerek verilmiştir.

[1105]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s. 3;"Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, Sayı:1, 16 Haziran 1952, s. 1.

KTKF'nin bundan sonra "*Federasyon*" olarak anılacağı ve merkezinin ise Lefkoşa olacağı ayrıca belirtilmiştir.

Federasyon'un amacı KTKF Anayasası 2'nci maddede belirtilmiştir.Bu maddede ilave olarak; Federasyon'un kurumlar üstü olduğu, kurum kelimesinin; kulüp, parti, birlik, ocak veya kulüp/birliği olmayan köyleri ihtiva ettiği belirtilmiş, örgütün siyasetle uğraşmayacağı vurgulandıktan sonra Federasyon amaçları aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[1106]

a. Birbirinden müstakil ve ayrı sahalarda çalışan kurumlar arasında yardımlaşma ve dayanışmanın teminine çalışmak,

b. Türk İşleri Komisyonu[1107] tarafından teklif edilen ve umumiyetle bütün Kıbrıs Türklüğünce benimsenen toplum davalarının elde edilmesi için girişimlerde bulunmak,

c. Kıbrıs Türklerinin kültürel, ekonomik ve sosyal alanda kalkınmasına çalışmak,

ç. Bütün sahalarda el, gönül, kafa birliğini temin ederek Kıbrıs Türkünün şerefli bir varlık haline gelmesine çalışmak,

d. Kendi içinde bulunan benzer amaçlı kurum ve kulüplerin birleşmesini teşvik etmektir.

KTKF'nin amaçları incelendiğinde, Kıbrıs Türk toplum haklarını elde etmek amacıyla tüm örgütlerin birleşmesi yönündeki dönemin dinamiği Federasyon'un hedefleri arasında ifade edilerek şekillendirilmiştir. Ayrıca her ne kadar Federasyon'un siyasetle uğraşmayacağı belirtilmişse de, "…*Kıbrıs Türklüğünce benimsenen toplum davalarının elde edilmesi…*" ifadesi KTKF'nin siyasi faaliyetleri de amaçladığını göstermektedir. Çünkü daha önceden kurulmuş olan diğer Kıbrıs Türk siyasi örgütleride hedef olarak benzeri hususları ifade etmişlerdir. Zaten KTKF kurulduktan hemen sonra siyasi faaliyetler icra etmeye başlamış, özellikle 1957 yılı

[1106] Aynı yer.

[1107] Kıbrıs Valisi Lord Winster'in yeni anayasa hazırlıkları yapmak maksadıyla oluşturduğu İstişare Meclisi çalışmalarından istenilen sonuç alınamayınca Kıbrıs Türk toplum sorunlarının araştırılması amacıyla Türk İşleri Komisyonu kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekakpınar, **a.g.e.,** s. 86-207.

Ekim ayında yapılan Dördüncü Genel Kongre'de belirlenen yeni yönetimi Kıbrıs Türk toplumu siyasi haklarının elde edilmesi için yoğun uğraş vermiştir.

Anayasa'nın 3'üncü maddesi "*Federasyonun Teşekkül Tarzı*" başlığı adı altında düzenlenmiştir.[1108] Bu maddede belirtilen esasa göre; Federasyon adadaki Türk kurumları ile Türk sakinleri olan tüm köylerden oluşmuştur. İlave olarak, Federasyon'a katılan her kurumun, kendi üyesi oranında olmak şartıyla bir temsilciyi sene boyunca örgüt merkezinde görevlendireceği ifade edilmiştir. Federasyon'a temsilci gönderecek kurumlar ile köyler ise ayrı ayrı olacak şekilde belirlenmiştir. Buna göre Federasyon üyesi kurumların;1–100 üyesi olanların bir temsilci, 101–200 üyesi olanların 2 temsilci, 201–500 üyesi olanların 3 temsilci, 500'den fazla üyesi olanların ise 4 temsilci gönderecekleri vurgulanmıştır. Köylerin temsilcilerini belirleyen oran ise şöyle belirlenmiştir; 1–500 nüfuslu köyler bir, 500'den fazla nüfusu olan köylerin ise 2 temsilci belirleyerek Kongre'ye görevlendirecekleri hususu ifade edilmiştir.

Federasyon'un teşkilatlanması ile ilgili hususlar Anayasa'nın 4'üncü maddesinde düzenlenmiştir.[1109]Bu maddede belirtilen esasa göre Federasyon'u oluşturan alt örgütlenmelerin; Kongre, Genel İdare Kurulu, İcra Komitesi, Murakabe Heyeti olacağı ifade edilmiştir.

Kongre ile ilgili ayrıntılar 5'inci maddede ifade edilmiştir.[1110] Bu maddede; Federasyon'un en üst karar organının Kongre olduğu, Kongre'nin tüm üye köy ve kurum delegelerinden oluştuğu, Genel İdare Kurulu'nun davetiyle her yıl Ekim ayında yıllık toplantısını yapması gerektiği, Genel İdare Kurulu'nun veya en az 10 üye köy ve kurumlarının müşterek davetiyle olağanüstü toplantıya çağırabileceği, toplantı gün ve yerinin bir hafta önce Başkan tarafından ilan edileceği, yıllık toplantıların Başkan tarafından açılacağı, toplantı nisabının Federasyon'a bağlı kurum temsilcileri sayısının yarıdan bir fazlası ile olacağı, nisap sağlanamadığı takdirde yarım saat bekleneceği ve daha sonra mevcut üyelerle toplantıya devam

---

[1108]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.4-5;"Federasyon Anayasası",**KTFK Bülten**, Sayı:1, 16 Haziran 1952, s. 1.
[1109]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.5-6;"Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 1.
[1110]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.6-7;"Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 1.

edileceği, toplantı başlamadan önce muvakkat bir Kongre Başkanı ve iki kâtip seçileceği, toplantıyı ve seçimi muvakkat başkanın yöneteceği ifade edilmiştir.

Bu maddede ilave olarak; Kongre kararlarının oy çokluğu ile alınacağı, toplantılarda yalnız gündem maddelerinin görüşüleceği fakat toplantıda bulunan üyelerin en az 1/10'u tarafından yapılan tekliflerin de gündeme alınabileceği, Kongre'nin Federasyon'un faaliyetlerinin ana hatlarını belirleyeceği ve bu konuda Genel İdare Kurulu'na direktif vereceği vurgulanmıştır.

Federasyon Anayasası'nın 6'ncı maddesinde Başkan ve İkinci Başkan ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[1111]Bu düzenlemeye göre; Başkan'ın Federasyonu temsil edeceği, Başkan'ın yokluğunda ise İkinci Başkan'ın bu görevi yapacağı, Başkan ve İkinci Başkan'ın Kongre tarafından seçileceği, Federasyon Başkanı'nın aynı zamanda Genel İdare Kurulu ile İcra Komitesi'nin de başkanı olduğu belirtilmiştir.

Genel İdare Kurulu ile ilgili esaslar Anayasa'nın 7'nci maddesinde düzenlenmiştir.[1112]Bu maddede yapılan düzenlemeye göre Genel İdare Kurulu'nun kaza temsilcilerinden oluşacağı, Girne ve Lefkoşa'dan 8, diğer kazalardan ise 4 temsilcisi ve seçilecek Başkan ve İkinci Başkanla birlikte toplam 26 üyeden oluşacağı, her iki ayda bir ve sıra ile olmak üzere normal toplantılarını kaza merkezlerinde yapacağı, Başkan veya üyelerden en az 5'nin daveti üzerine olağanüstü toplantıların da yapılabileceği, İcra Komitesi tarafından sunulan çalışma programını ve bütçeyi inceleyip onaylayacağı, İcra Komitesi'ne direktif vereceği, İcra Komitesi'nin faaliyetlerinden Kongre'ye karşı sorumlu olduğu ve Kongre'yi toplantıya çağıracağı belirtilmiştir.

Federasyon Anayasası'nın 8'inci maddesinde İcra Komitesi ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. Bu esaslara göre İcra Komitesi'nin;[1113]Başkan, İkinci Başkan ve Genel İdare Kurulu tarafından seçilen 8 üyeden teşekkül edileceği, üyelerin şahsen Başkan'a ve Komite olarak da Genel İdare Kuruluna karşı sorumlu olacağı, Genel İdare Kurulu tarafından verilen görevleri yapacağı, Başkan'ın daveti ile her hafta toplanacağı, lüzum görülmesi halinde Kültür, Yayın, Gezi ve Gösteri, Köy

---

[1111]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.7-8; "Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 6, 8.
[1112] **YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.8-9.
[1113]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.9;"Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, Sayı:1, 16 Haziran 1952, s. 1.

Kalkınması, Ekonomik Kalkınma ve ihtiyaç duyulacak çalışma alanlarında teşkiller oluşturabileceği belirtilmiştir.

Murakabe Heyeti ile ilgili hususlar Anayasa'nın 9'uncu maddesinde belirtilmiştir.[1114]Murakabe Heyeti'nin, Kongre tarafından seçilen 3 kişiden oluşacağı, Federasyon'un gelir ve gider defterlerini, makbuz, evrak ve diğer dosyalarını inceleyeceği, lüzum olması halinde Federasyon Başkanı'nı uyaracağı ve Kongre'ye yıllık rapor sunacağı ifade edilmiştir.

Federasyon Anayasası'nın 10'uncu maddesinde "*Mali Hükümler*" ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[1115]Düzenlemeye göre; Federasyon'a üye olan her köyün yılda asgari 1 lira, kurumların ise asgari 3 lira aidat vermekle mükellef oldukları, ayrıca ilave yapılacak yardımların da kabul edileceği ifade edilmiştir.

Veznedar'ın görevleri Anayasa'nın 11'inci maddesinde düzenlenmiştir.[1116] Buna göre Veznedar'ın; Genel İdare Kurulu tarafından İcra Komitesi'ne seçilen üyelerden birini veznedar olarak tayin edeceği, bu üyenin mali işlerden sorumlu olacağı ve Federasyon'un bilançosunu hazırlayacağı, ilgili defterleri tutacağı, gelirlerin toplanmasına ve muhafazasına ait işleri yapacağı, tahsilat makbuzlarından sorumlu olacağı, giderlere ait bütün evrakı Başkan ile birlikte imzalayacağı, Federasyon'un bilanço ve kesin hesabını tanzim edeceği, yanında 20 liradan fazla para bulundurmayacağı, 20 liradan fazla tutarı ise Lefkoşa Türk Bankası'na yatıracağı bu maddede belirtilmiştir.

İlave olarak Veznedar'ın; İcra Komitesi'nin onayı ile 50 liraya kadar masraf yapabileceği, 50 liradan fazla masrafın ise Genel İdare Kurulu'nun onayı ile olabileceği, Başkan ile birlikte yalnız 20 liraya kadar masraf yapma hakkı olduğu, Veznedar ile İcra Komitesi'nin Federasyon'u borçlandırmaya yetkisinin olmadığı vurgulanmıştır.

[1114]**YDÜ Kütüphanesi**, **Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.9-10.

[1115]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.10; "Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 9. (KTKF Bülteni'ndeki Federasyon Anayasası Md.7'de kurumların aidatının 2 lira olacağı belirtilmiştir.)

[1116]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.10-11; "Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 8.

Federasyon Anayasası'nın 12'nci maddesinde Sekreter ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[1117] Bu maddede ilave olarak; İcra Komitesi'nin kendi üyeleri arasından birini Sekreter olarak seçeceği, Sekreter'in genel yazışma/haberleşme ve yazı işlerini yöneteceği, İcra Komitesi'nin Sekreter'e yardım etmek üzere maaşlı bir memur tayin edebileceği ve bu memurun maaşını belirleyeceği ifade edilmiştir.

Federasyon'da tutulması gerekli olan kayıt kuyudat ile ilgili hususlar Anayasa'nın 13'üncü maddesinde belirtilmiştir. [1118] Buna göre; Kongre Defteri, Üye Kayıt Defteri, Gelir ve Gider Defteri, Karar Defteri, Demirbaş Eşya Defteri, Yıllık Raporlar, Bilanço ve Kat'i Hesap Dosyası, Gelen ve Giden Evrak Dosyası, Makbuzlar ve Müsbit Evrak Dosyası'nın Federasyon teşkilleri tarafından tutulacağı ifade edilmiştir.

Federasyon Anayasası'nın tadili ve Federasyon'un feshi ile ilgili hususlar 14'üncü maddede düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemede; Kongre, Genel İdare Kurulu'nun veya üyelerden en az 1/5'nin teklifi ile anayasa tadilini görüşüceği, bu konudaki kararın toplantıdaki hazır üyelerin 2/3 çoğunluğu ile alınacağı ifade edilmiştir.[1119]

Federasyon mührü ile ilgili esaslar 15'inci maddede belirtilmiştir. Federasyon mührünün ortasında Kıbrıs haritası ve Ay-Yıldız bulunacağı, kenarlarında "*Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu*" ibaresinin yazılı olacağı ifade edilmiştir.[1120]

Federasyon Anayasası'nın 16'ncı maddesinde üye kaydı ile ilgili esaslar belirtilmiştir. Federasyon'a kayıt olmak isteyen herhangi bir kurumun yazılı olarak Federasyon Başkanlığına müracaat edeceği, kabul kararının İcra Komitesi'nin onayına bağlı olacağı bu maddede ifade edilmiştir.[1121]

KTKF Anayasası'nın kabul edildiği toplantıda aynı zamanda yönetim kademeside belirlenmiştir. Toplantıda yapılan seçimle belirlenen Federasyon İcra

---

[1117]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s. 11; "Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 8.
[1118]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s. 11-12.
[1119]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s. 12; "Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 9.
[1120]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.12-13; "Federasyon Anayasası", **KTFK Bülten**, s. 9.
[1121]**YDÜ Kütüphanesi, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü**, s.13.

Organı şu kişilerden oluşmuştur: [1122] Lefkoşa'dan; A. Faiz Kaymak (Başkan), Ümit Süleyman (Sekreter), Ayhan M. Hikmet (Sekreter Yardımcısı), Hatice Tahsin ve Samiye Mustafa (Veznedar), Mağusa'dan Ahmet Zaim, Limasol'dan Ahmet Mithat Berberoğlu, Larnaka'dan Dr. Orhan ile Müfettişler; Ali Vasif ve M. Şükrü.

KTKF, kuruluşunu ilan ettikten hemen sonra faaliyetlerine başlamıştır.[1123] Bu kapsamda 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için Aya Sofya Meydanı'nın kullanılmasına izin verilmesi için Lefkoşa Komiseri'ne müracaat etmiştir.[1124] Federasyon yöneticileri bu müracaattan kısa bir süre sonra 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında şehitler ruhuna olmak üzere Aya Sofya Cami'nde bir mevlit düzenlemiş ve Türk öğrencilerinin bu mevlide katılmaları için sömürge yönetimi Eğitim Sekreterliği'nden izin istemiştir.[1125]İngiliz sömürge yönetimi, KTKF tarafından yapılan bu istekleri görüştükten sonra gerekli onayla birlikte kutlamalar esnasında Aya Sofya Camisi'ne hoparlör tesis edilmesine de izin vermiştir.[1126] KTKF yönetimi, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için İngiliz sömürge yönetiminden izin talep ederek Kıbrıs Türk toplumunun temsilci örgütü olduğunun mesajını vermek istemiştir.

KTKF kurulduktan sonra Kıbrıs'ta çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Rumlar tarafından Enosis isteklerini belirten geniş katılımlı bir miting, KTKF'nin kuruluşundan bir ay sonra 1949 yılı Aralık ayında Lefkoşa'da düzenlemişlerdir. Bu mitingden yaklaşık bir ay sonra ise, Rum toplumu Enosis isteğini hukuki bir zemine dayandırmak için ada genelinde bir plebisit düzenlemiştir.

[1122]"Federasyon Anayasası", **KTKF Bülten**, s. 2.

[1123]KTKF'nin faaliyetleri dönemin Kıbrıs Türk basını yoluyla öğrenilmeye çalışılmış ancak döneme ait Kıbrıs Türk basınının tamamını bir arada bulabilmek mümkün olamamıştır. Kıbrıs Türk gazetelerinin bir kısmı KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde iken diğer kısmı ise parça parça olmak üzere ya kişisel arşivlerde ya da üniversite kütüphanelerinde bulunmuştur. Bu dağınıklıktan dolayı söz konusu dönemin basının tamamına ulaşılamamıştır. Döneme ait tespitler, daha çok ikinci elden kaynaklardan, KKTC'deki üniversite kütüphanelerinden ve KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan belgelerden derlenmiştir.

[1124]**MAAD, KTY 04-1949-01-01** From Secretary of the Federation of Turkish Associations to The Commissioner Nicosia (Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Sekreterliğinden Lefkoşa Komiserine), 5 Ekim 1949.

[1125]**MAAD, KTY 04-1949-01-02** From Secretary of the Federation of Turkish Associations to The Director of Educations and Secretary of the Goverment Body of the Turkish Secondary Schools (Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Sekreterliğinden Hükümet Desteği Alan Türk Ortaokulları Yönetimi ve Eğitim Müdürülüğüne), Lefkoşa, 27.10. 1949.

[1126]**MAAD, KTY 04-1949-02-01** From Comissioner Nicosia &Kyrenia to The Office of The Comissioner Nicosia (Lefkoşa&Girne Komiserliğinden Lefkoşa Komiserliğine), Permit, Our Ref. 273/43/2, 29th October 1949.

KTKF yönetimi, Rumların Enosis eylemlerine karşı zaman zaman İngiliz sömürge yönetimi ve çoğu zaman da Kıbrıs Türklerinin Türkiye'de kurmuş oldukları örgütler aracılığıyla üniversite öğrenci örgütleri ve Türk Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuştur.

KTKF İcra Organı'nın 11 Eylül 1952 tarihinde yapmış olduğu toplantıda, Kıbrıs Türklerinin siyasi, iktisadi ve kültürel sahadaki ihtiyaç ve isteklerini Türkiye'deki yetkili makamlara iletmek ve oradaki cemiyetlerin desteklerini sağlamak maksadıyla KTKF Başkanı Faiz Kaymak'ın Türkiye'ye gitmesi ve bu seyahatin bütün masraflarının KMTB bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.[1127]

Bu alınan kararda bir detay dikkat çekicidir. O da KTKF'nin bütçesi ile ilgilidir. KTKF adadaki tüm parti, dernek vb. örgütlerin bir araya gelmesi ile kurulmuş olmasına rağmen henüz yeterli bir bütçesi oluşturulamamıştır. Bu eksiklik alınan kararda da görülebileceği gibi zaman zaman Federasyon'u oluşturan diğer örgütlerin bütçesinden karşılanırken zaman zamanda üye örgütlerin ve Kıbrıs Türklerinin yaptıkları yardımlarla ve sinema, tiyatro vb. faaliyetlerden elde edilen gelirle giderilmeye çalışılmıştır.[1128]

Bununla birlikte, KTKF'nin 8 Haziran 1952 tarihinde yaptığı toplantıda, Federasyon bütçesine destek sağlamak maksadıyla aşağıdaki kararlar alınmıştır:[1129]

a. Halk Sinema Şirketi tarafından, ikisi Lefkoşa'da ikisi ise diğer kazalarda olacak şekilde 1952 yılı sonuna kadar 4 defa film gösterisi yapılması,

b. Senelik aidatlarına ilave olarak ve her ay düzenli olacak şekilde; Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği, Viktorya Mezunlar Derneği, Mağusa Milli Birlik[1130], Limasol Milli Birlik, Mağusa Türk Ocağı, Çetinkaya Türk Spor Kulübü, Lefkoşa Kardeş Ocağı tarafından 1 lira, Lefkoşa Milli Birlik tarafından ayda 3 lira ve Toplumsevenler Derneği, Ayyorgi Milli Birlik ve Lise Mezunlar Kurumu tarafından ise ayda 10 şilin olmak üzere yardımda bulunulması,

---

[1127]**KTKF Bülten**, Sayı:5-6, 29 Kasım 1952, s. 1.
[1128]**KTKF Bülten**, Sayı:1, 16 Haziran 1952, s. 2.
[1129]**KTKF Bülten**, Sayı:2, 16 Temmuz 1952,s. 2.
[1130]KTMB'den, birçok ikinci elden kaynak ile KKTC'deki belgelerde "Milli Birlik" olarak bahsedilmiştir.

c. Hazır olmayan diğer kurumların da kendi imkanları nispetinde bir miktar aylık vermeleri için yazı yazılması.

Aynı toplantıda alınan bir başka karara göre, Kıbrıs Türk toplumunun KTKF'nin faaliyetlerinden haberdar edilmesi amacıyla İcra Organı sorumluluğunda olmak üzere aylık bir bülten yayınlanmasına karar verilmiştir.[1131]

KTKF yönetimi, bütçe ile ilgili düzenlemeleri yaptıktan sonra faaliyetlerinin daha etkili olabilmesi için bir başka girişimde daha bulunmuştur. Genel Kurul, 4 Mayıs 1952 tarihinde yaptığı toplantıda kendisine bağlı örgütlerin daha etkili çalışmalar yapabilmelerini sağlayacak tedbirleri araştırmak üzere Müfrez Komisyon adında bir komitenin kurulmasına karar vermiştir. Müfrez Komisyon, sadece bu görev için oluşturulmuş ve görevini tamamlamasından sonra dağılmıştır. Müfrez Komisyon'da görev alanlar ise; Yavuz Konnolu, Ali Dana, Faiz Kaymak, Ahmet Zaim, Ahmet Berberoğlu, Dr. Fazıl Küçük, Hatice Tahsin, Ümit Süleyman'dan oluşturulmuştur. Müfrez Komisyon, Mayıs ve Haziran ayında yaptığı toplantılardan sonra Genel Kurul'a sunmak üzere aşağıdaki kararları almışlardır:[1132]

a.Başkan'ın kontrolünde olacak şekilde Federasyon'a bağlı olan kurumlara merkezdeki faaliyetleri bildirmek ve onların görüşlerini almak,

b.Her kurumun kendi amacı dahilindeki faaliyetlerine hız verebilmesini teşvik etmek ve desteklemek,

c.Kıbrıs Türk toplum haklarını hükümet nezdinde takip etmek,

ç.Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren meseleler hakkında Türkiye, İngiltere ve Amerika'daki Türk örgütleriyle temas etmek,

d.İcra Organı'nın direktifi ve kontrolü altında olmak kaydıyla, gazeteler aracılığıyla propaganda yapmak, köy ziyaretlerinde Federasyon'un kuruluş amaçları ve hedefleri konusunda Türk toplumunu aydınlatmak,

e.Gerek Türkçe gerekse yabancı basını takip etmek ve buralarda yayınlanması için yazılar hazırlamak,

f.Konferanslar verilmesini teşvik etmek,

[1131] **KTKF Bülten**, Sayı:2, 16 Temmuz 1952, s. 2.
[1132] Aynı yer.

g.Federasyon üye sayısını artırmaya yönelik çalışmalar yapmak,

h.Kıbrıs Türk kurum ve kulüpleri arasında spor faaliyetleri organize etmek,

ı.İktisadi işletmelerin tesisine çalışmak.

Müfrez Komisyon raporunda da açıkça görüleceği üzere KTKF etkinlik alanını Kıbrıs dâhilinde ve haricinde olacak şekilde genişletmiş, Türk toplumunun siyasi, ekonomik, kültürel durumunun geliştirilmesini hedeflemiştir. Federasyon Genel Kurulu, Müfrez Komisyon'un bu önerilerini kabul etmiş ve sonraki dönemde yaptığı tüm faaliyetlerini raporda belirtilen esaslar doğrultusunda gerçekleştirmeye çalışmıştır.

KTKF Genel Sekreteri, bu kapsamda olmak üzere Londra ziyareti öncesinde Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye gönderdiği telgrafta, Kıbrıs Türklerinin kendilerinden beklentilerini şöyle ifade etmiştir:[1133]

> "*Londra'yı ziyaretinizi Kıbrıs Türkleri ümit ve sevinçle karşılar. Yüz bin Türk, cemaat haklarının ve İstikbalinin Türk-İngiliz dostluğu çerçevesi içinde sağlanacağına inanırlar. Sonsuz sevgi ve saygılarımızla.*"

KTKF yönetiminin, Kıbrıs Türklerini temsilen yapmış olduğu bu girişim zamanca önemlidir. Çünkü KTKF yönetiminin bu girişimde bulunduğu dönemde bir yanda Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikası henüz netleşmemiş diğer yanda ise Yunan Hükümeti Kıbrıs Sorunu'nu uluslararası platformlara taşıma gayretlerine hız vermiştir. KTKF yönetimi bu gelişmelere dolaylı olarak müdahil olmak istemiştir.

KTKF Başkanı, Müfrez Komisyon raporunda da belirtildiği üzere 1952 yılı Ekim ayında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. KTKF Başkanı Faiz Kaymak, Türkiye ziyareti sırasında Cumhurbaşkanı, Başbakan, Dışişleri Bakanı ve diğer kurumlarla yaptığı görüşmelerde aşağıda belirtilen konularda talepte bulunmuştur:[1134]

a.Kıbrıs meselesinin durumu, bu meseledeki Türk görüşünün resmen açıklanması ve adanın geleceği hakkındaki Türk tezinin esaslarını oluşturacak geniş bir etüdün acilen hazırlanması,

---

[1133] **KTKF Bülten**, Sayı:5-6, 29 Kasım 1952, s. 3
[1134] Aynı haber.

b.Kıbrıs'ta tesis edilmesi gündemde olan muhtar yönetim ve bunun tehlikeleri ile bu konudaki Türk görüşünün izahı için diplomatik girişimler yapılması,

c.Kıbrıs Türk toplumuna yakın ilgi gösterilmesi, Kıbrıs Türklerinin sömürge idaresi altında Lozan Barış Antlaşması'na göre azınlıklar hukukundan ve BM Sözleşmesi'ne göre insan haklarından layığı veçhile istifade ettirilmedikleri ve sömürge yönetiminin uygulamalarında Rumlarla eşit muameleye tabi tutulmadıklarına yönelik şikayetlerin yapılacak diplomatik girişimlerde gündeme getirilmesi,

ç.Kıbrıs Türklerine, eğitim de dahil olmak üzere doğrudan yardımlar yapılması,

d.Kıbrıs Türklerine iktisadi yardımlar yapılması, Türk milli bankalarının Kıbrıs'ta şube açması ve Türkiye sermayesinin Kıbrıs'a gelmesinin teşvik edilmesi,

e.Kıbrıs Türklerine Türkiye'de vatandaşlık haklarının tanınması, yabancıların seyahat ve ikâmetlerine ait kanunun Kıbrıs Türklerine istisna edilmesi,

f.Kıbrıs Türklerinin teşkilatlanmasına yardım edilmesi.

Kıbrıs Türk toplumunun gelecek kaygıları, İngiltere'nin ve Yunanistan'ın Kıbrıs'la ilgili planlarının açığa çıktığı 1950'li yılların ortasında daha çok artmıştır. KTKF yönetimi, Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili gelişmelerin hızlı yaşandığı bir dönemde, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikasını şekillendirilmesine katkıda bulunmayı ve İngiltere'nin adadaki mevcut durumunu devam ettirmesi beklentisiyle Enosis'in gerçekleşmesini engellemek istemiştir.

Bununla birlikte Kıbrıs Türk toplumunun iktisadi kalkınması için Türkiye'de faaliyet yürüten bankalarının adada şube açılmalarına yönelik istek ile Kıbrıs Türklerinin Türkiye'de çalışabilmelerini engelleyen kanuni kısıtlamanın kaldırılması da ilk kez ifade edilmiştir. Söz konusu isteklerle Kıbrıs Türklerinin gerek iktisadi gerekse sosyal alandaki ihtiyaçları giderilmesi amaçlanmıştır.

KTKF yönetimi, Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili endişelerin yaşadığı bir dönemde Kıbrıs Türk toplum sorunları ile ilgili olarak önemli girişimlerde de bulunmuştur. KTKF yönetiminin yoğunlaştığı konuların başında Ortaokullar sorunu gelmiştir. İngiliz Sömürge yönetimi 16 Temmuz 1952 tarihinde Tali Tedrisat Kanun tasarısını

ilan etmiştir.[1135] İlan edilen kanun tasarısında; Vali tarafından belirlenen 12 kişilik bir İdare Komisyonu oluşturulmuştur.Kanuni düzenlemede İdare Komisyonu'nun; ortaokul yönetimlerinin "*Hükümet Yardımı Gören Orta Okullar*" grubunda olmak istemeleri halinde bu isteği değerlendireceği, isteği kabul edilerek gruba dâhil edilen ortaokullardaki öğretmen atamaları, müfredatın belirlenmesi, öğretmen maaşlarının tespiti ve öğrenci duhuliyelerinin toplanması da dâhil olmak üzere bütün işleri yapmakla görevli olacağı ifade edilmiştir.

KTKF yönetimi, Kıbrıs Türklerinin eğitim haklarına doğrudan müdahaleyi öngören ve eğitimin bağımsızlığını ortadan kaldırmaya yönelik bu çalışmanın açığa çıkmasından sonra 23 Temmuz 1952 tarihinde Lefkoşa Kardeş Ocağı'nda bir toplantı yapmıştır. Yapılan toplantıda; tasarının anti demokratik ve Kıbrıs Türk toplumu yararına olmadığı kararına varılmış ve izlenecek yol haritasının şekillendirilmesi için Genel Kurul 3 Ağustos 1952 tarihinde Lefkoşa'daki Beliğ Paşa sinemasında yapılacak toplantıya çağrılmıştır. KTKF Genel Kurulu, toplantıda kanun tasarısının reddedilmesini oy birliği ile kabul etmiştir. KTKF yönetimi tarafından 20 Ağustos 1952 tarihinde İngiliz sömürge yönetimine gönderilen muhtırada; kanun tasarısı eleştirilmiş, ortaokul idare heyetlerinin Türk toplumu tarafından seçimle belirlenmesi istenmiş, söz konusu heyetlerin ortaokullarda uygulanacak eğitim ve öğretim müfredatını tespit etmeleri talep edilmiştir. [1136] Ancak İngiliz sömürge yönetimi, KTKF yönetiminin eleştirisine rağmen 29 Ağustos 1952 tarihinde kanun tasarısını yürürlüğe sokmuş ve 3 Eylül 1952 tarihinde İdare Komisyonu'nda görev alan kişileri ilan etmiştir.[1137]

KTKF yönetimi 5 Eylül 1952 tarihinde bu komisyonda görev alan kişilere bir mektup göndermiştir. İdare Komisyonu'nda görevlendirilen kişilere gönderilen mektupta; " *…cemaat malı olan ortaokullarımızı cemaatin arzu ve ihtiyaçlarına göre idare edeceğinize inanır ve okullarımızı cemaatimizin görüş ve muvakkatini almadıkça "Hükümet Yardımı Gören Okullar" listesine kaydettirmeyeceğinizi ümit ederiz.*" denmek suretiyle söz konusu kişilerin böyle bir karar almamaları istenmiştir. Ancak Baf ve Mağusa'daki ortaokulların haricinde kalan diğer ortaokul komisyonları

[1135]**The Cyprus Gazette**, 16 July 1952, No: 3633, s. 1; **KTKF Bülten**, Sayı:3, 26 Ağustos 1952, s. 1-5.
[1136] **KTKF Bülten**, Sayı:4, 16 Eylül 1952, s. 1.
[1137]**The Cyprus Gazette**, No:3641, 3 September 1952, s. 1.

hükümet yardımını talep etmişler ve bir bakıma sömürge yönetiminin denetimine girmeye razı olmuşlardır. [1138]

KTKF yönetimi, sonraki dönemdeki faaliyetlerini hükümet yardımı almayı reddeden Baf ve Mağusa'daki ortaokullara maddi destek sağlamak üzerine yoğunlaştırmıştır. KTKF yönetimi ilk etapta kendi örgütleri arasında başlattığı yardım kampanyası sonucunda toplanan 500 lira tutarındaki meblağı bu okulların Kıbrıs Bankası'ndaki hesabına yatırmıştır. Bu yardıma ilave olarak Ankara'daki Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin de girişimleriyle toplanan 32 bin lira[1139] ile TBMM Bütçe Komisyonu'nda 7 Ocak 1953 tarihinde görüşülüp karara bağlanan 100 bin lira tutarındaki bir başka yardımda söz konusu okulların hesabına yatırılmıştır.[1140] Kıbrıs Türk eğitim sisteminin bağımsız olmasını sağlayan bu yardımlar Kıbrıs Türk toplumu için çok önemli bir adım olmuştur.

KTKF yönetimi, Kıbrıs Türk kadının ailevi, mesleki ve toplumsal gelişimine destek verecek projeleri de hayata geçirmiştir. Bu maksatla İstanbul'daki Kadın gazetesi yazı işleri müdürlüğüne gönderilen yazıda; Kıbrıs Türk kadının gelişimine destek sağlamak için ev, meslek ve cemiyet hayatı ile ilgili konferans, afiş, broşür, mecmua ve kitaplar ile her sayıdan asgari 14 adet Kadın gazetesinin adaya gönderilmesi istenmiştir.[1141]

KTKF yönetimi yaptığı başka bir girişimde Milli Eğitim Bakanlığı'na bir mektup göndermiştir. Mektupta; Kıbrıs Türk toplumunun çoğunluğunun eğitimin nimetlerinden mahrum olduğunu, toplumun mesleki, içtimai bilgi ve görgüsünü artırmak için konferanslar tertiplediklerini, broşür ve gazetelerde yayımladıkları faydalı bilgiler vasıtasıyla bu eksikliği gidermeye çalıştıklarını ancak kısıtlı imkânlardan dolayı zorlandıkları belirtilmiş, MEB'den iktisadi, kültürel ve sosyal hayata dair yayınlanmış mecmua, kitap ve bilhassa öğrenciler için hazırlanmış film gönderilmesi talep edilmiştir.[1142] MEB ilgili birimleri tarafından KTKF yönetimi

---

[1138]**KTKF Bülten**, Sayı:9, Şubat 1953, s. 2.
[1139]**KTKF Bülten**, Sayı:7, 26 Aralık 1952, s. 3.
[1140]**KTKF Bülten**, Sayı:8, 26 Ocak 1953, s. 1.
[1141]**MAAD, KTY 05, 03-22/05-04,** KTKF'den Kadın Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderilen yazı, No: S.K.2, 14.2.1953.
[1142] **MAAD, KTY 05, 03-22/05-03,** KTKF Başkanı Faiz Kaymak tarafından TC Milli Eğitim Bakanlığına gönderilen resmi yazı, No.S.K.1, 14.2.1953.

tarafından yapılan bu yardım isteğe binaen ilk etapta bir miktar kitap gönderilmiştir.[1143]

KTKF yönetimi, Kıbrıs Türk toplumunun eğitim işlerinin daha etkili planlanması ve yapılması için Eğitim İşleri Komisyonu adı altında yeni bir teşkilat kurmuştur. Eğitim İşleri Komisyonu, kendisine verilen bu görevi yerine getirecek hususları içeren raporu 1953 yılı başlarında KTKF yönetimine sunmuştur. Eğitim İşleri Komisyonu raporu; "*Halk Kütüphanesi*", "*İlkokul Fakir Talebelerine Yardım*", "*Gece Okulları*", "*Müzakere ve Konferanslar*", "*Film Gösterileri*" ve "*Muhtelif Konular*" başlıkları altında düzenlenmiştir. [1144]

Halk Kütüphanesi başlığı altında; başta Lefkoşa olmak üzere mümkünse diğer kaza merkezleri ve kasabalarda halk kütüphanesi kurulması, kurulacak kütüphane için ihtiyaç duyulacak kitapların Kıbrıs'tan ve diğer ülkelerden temin edilmesi ile kütüphanenin işletilmesiyle ilgili esaslar belirtilmiştir.

Raporun İlkokul Fakir Öğrencilerine Yardım başlığı ile düzenlenen kısmında ise; sabah kahvaltısı olarak yapılan yardıma ilave olarak öğle yemeğinin de bu kapsama alınması, yılda bir defadan az olmamak şartıyla ve mümkünse 23 Nisan günü söz konusu öğrencilere elbise ve ayakkabı yardımı yapılması, bu yardımları karşılamak üzere özel bir yardım sandığının kurulması, bu sandığa yardım için çeşitli kurumlara, ticarethanelere ve sair müesseselere müracaat edilmesi belirtilmiştir.

Gece Okulları başlığı ile düzenlenen bölümde ise başta Lefkoşa'da ve mümkünse diğer kasaba ve köylerde gece okullarının açılması, bu okullarda İngilizce, matematik ve Türkçe derslerinin okutulması ve derslerin haftada bir defadan az olmamak üzere planlanması hususu belirtilmiştir.

Raporun Müzakere ve Konferanslar bölümünde de; Eğitim İşleri Komisyonu'nun ayda bir defadan az olmamak üzere toplumun kalkınmasını sağlayacak ve topluma faydalı olabilecek konular üzerinde konferanslar vermesi,

---

[1143]**MAAD, KTY 05, 03-22/12-02,** TC Milli Eğitim Vekâleti Yayım Müdürlüğünden KTKF Başkanlığına gönderilen ve bağışlanan kitaplarla ilgili resmi yazı ve kitap listesi, 24 Şubat 1953; **MAAD, KTY 05, 03-22/05-03,** KTKF Başkanı Faiz Kaymak tarafından Milli Eğitim Bakanlığına gönderilen resmi yazı, 3 Haziran 1953.
[1144]**KTKF Bülten**, Sayı:9, Şubat 1953, s. 8-9.

ayrıca örgütler ve köy/kasabalar arasında müzakereler düzenlenmesi hususları belirtilmiştir.

Eğitim İşleri Komisyonu'nun Kıbrıs İstihbarat Dairesi ile ortaklaşa çalışarak Türk köylerinde içtimai, zirai, iktisadi ve kültürel filmler gösterilmesine dair esaslarsa raporun Film Gösterileri bölümünde ifade edilmiştir.

Raporun Muhtelif Faaliyetler başlığı ile düzenlenen kısmında ise Eğitim İşleri Komisyonu ve İcra Organı'nın birlikte çalışarak; Kitaplı Tedrisat Usulü, ilköğretimin zorunlu olması ile Türk toplumunun kültürel sahada ilerlemesini sağlayacak konular hakkında bir program hazırlaması hususları ele alınmıştır.

KTKF yönetimi, daha önceden kararlaştırıldığı üzere Kıbrıs Türk köylerini bir program dâhilinde ziyaret etmiştir. Yapılan bu ziyaretlerde Federasyon'un kuruluş amaç ve hedefleri anlatılmış, köylerdeki örgütlerin Federasyon'a üye olmalarının önemi vurgulanmıştır. KTKF yönetimi gayretlerinin sonuçlarını kısa bir süre sonra almıştır. Nitekim 1953 yılı ilk aylarında; Poli Türk Spor Kulübü, Evdim Ziraat Kulübü, Lefke Türk Spor Kulübü, Vadili Türk Çiftçiler Birliği, Salaindeppi (Tuz Gölü) Türk Halkı, Eylence Türk Halkı**,** Sinde Akın Spor Kulübü, Vreça Türk Halkı, Yalya Türk Halkı örgütleri Federasyon'a katılmışlardır. [1145]

Hem Türkiye ile İngiltere'nin hem de Yunanistan'ın dış politikaları açısından 1954 yılında Kıbrıs Sorunu'nun BM'ye taşımasının önemli gelişmelerden olduğu daha önceden vurgulanmıştır. KTKF yönetimi başta olmak üzere gerek Kıbrıs'taki gerekse Türkiye'deki örgütlerin 1954 yılındaki öncelikli hedefleri Türk Hükümeti'nin bu soruna doğrudan müdahil olmasını sağlayacak girişimleri yapmak olmuştur. KTKF yönetimi, bu yöndeki girişimlerin önemli bir kısmını üstlenmiştir. KTKF Başkanı tarafından 10 Eylül 1954 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen telgrafta; Kıbrıs Türklerinin isteklerinin Türkiye'ye ilhak olduğu, ancak konjonktürel durumun şimdilik bu istekten feragat etmeyi icap ettirdiği, bu şartlar altında Türkiye'nin politikasına uymanın ve "*Status Quo*"yu devam ettirmenin pragmatik bir çözüm olarak kabul edildiği, İngiltere'nin adaya muhtar bir yönetim

[1145]**KTKF Bülten**, Sayı:8, 26 Ocak 1953, s. 1; **KTKF Bülten**, Sayı:9, Şubat 1953, s. 8-9.

getirmesi konusunda ısrarcı olunması halinde ise bunun ancak aşağıdaki şartlar dahilinde kabul edileceği vurgulanmıştır:[1146]

> *"a.Evkaf İdaresi kayıtsız şartsız Türk cemaatine iade edilecektir.*
> *b.Türk ortaokul ve liselerinin tedrisatı ve idaresi Türk cemaatinin seçeceği Komisyonlar tarafından idare edilecektir.*
> *c.Ada'nın bilumum mevzuatında bilhassa Belediye Kanunlarında Türk hukuk ve menfaatlerini teminat altına alan hükümler ilan edilecektir.*
> *ç.Bilcümle Daire ve Mahkeme ile mesul makamlara memur tayininde nüfus nispetinde memur tayini yapılacaktır.*
> *d.Ada'nın her kaza merkezinde, eskiden olduğu gibi, asgari bir Türk kaza hakimi bulundurulacaktır."*

Aynı raporda yukarıda bahsi geçen hususların yerine getirileceğinin vadedilmesinin kabul edilmeyeceği, yapılacak kanun tasarılarına bu hususların ek bir protokol olarak yazılması şart koşulmuştur.

KTKF yönetimi bu girişime ilave olarak 28 Mart 1954 tarihinde Lefkoşa'da bir miting düzenlemiştir. Mitingte Dr. Fazıl Küçük tarafından Evkaf yönetiminin Türk toplumuna geri verilmesiyle ilgili talepler dile getirilmiştir. [1147]

Kıbrıs Sorunu, 1954 yılından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1960 yılına kadar olan dönemde uluslararası alana taşınmıştır. Bu dönemde bir yanda Türkiye ve İngiltere diğer yanda ise Yunanistan ve zaman zaman ABD bu sorunu kendi politik çıkarlarına göre çözümlemek için yoğun diplomatik ve siyasi hamleler yapmışlardır. Kıbrıs Türk örgütleri bu süreçte özellikle Türkiye, İngiltere ve ABD'de girişimlerde bulunarak sorunun çözümünde aktif rol almak istemişlerdir.

KTKF yönetimi bu dönemde, "*Kıbrıs Milli Türk Birliği*" ve "*Kıbrıs Türktür Partisi*" ile beraber siyasi faaliyetlerde bulunmuş, ancak Federasyon Anayasası'nın ikinci maddesinde belirtilen "*siyasetle uğraşmayacağına*" dair hükümden dolayı kurucu örgütler zor duruma düşmüşlerdir. Federasyon, 27 Ekim 1957 tarihinde yaptığı toplantıda bu durumu görüşmüş ve faaliyetlerini Kıbrıs Türk toplumunun eğitim, iktisadi, sosyal alanlardaki sorunlarına çözüm bulma konuları ile sınırlama

---

[1146]**BCA 30-0-001-000-000-123-785-2,** KTKF Başkanı'ndan Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen yazı, 10 Eylül 1954.
[1147]**FCO 141-3219-2817**, Political Stiuation in Cyprus During The Month of March(1954 Yılı Mart Ayı'nda Kıbrıs'taki Siyasi Durum), 1954, s. 6.

kararı almıştır. [1148] Aynı toplantıda başkanlık seçimi de yapılmıştır. Federasyon kurulduğu günden beri başkanlık görevini yürüten Faiz Kaymak adaylığını koymamış, yapılan seçim sonrasında Raif Rauf Denktaş Başkan olarak seçilmiştir.[1149] Faiz Kaymak, kendisine yapılan telkinler sonrasında başkanlık için adaylığını koymamış ve Başbakan Menderes başta olmak üzere bazı bürokratların bu konuda kendisine yapılan tavsiyelerine uymuştur.[1150]

Muhtemeldir ki Türk Hükümeti, Kıbrıs ile ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı 1957 yılında Kıbrıs Türk siyasi liderliğini Dr. Fazıl Küçük ve Rauf R. Denktaş'ın temsil etmesini istemiş, KTKF eski Başkanı Faiz Kaymak'ın siyasi sahnede olmamasını daha faydalı olarak değerlendirmiştir.

KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş, seçildikten hemen sonra Kıbrıs Türklerinin sosyal, iktisadi, siyasi ve kültürel tarihinin hazırlanması için Kültür Komisyonu'na bir görev vermiştir.[1151] KTKF Başkanı'nın isteği üzerine toplanan Kültür Komisyonu şu kişilerden oluşmuştur: Şevket Gediklioğlu (Atatürk Lise Müdürü), Hayri Günden (Lise Müdürü), Leman Feridun (Kız Lise Müdürü), Şakir Soykal (Namık Kemal Lise Müdürü), Mehmet Dobada (Limasol Türk Koleji Müdürü), Halis Eşmeli (Baf Kolej Müdürü). Kültür Komisyonu, 25 Şubat 1958 tarihinde hazırladığı raporunu KTKF yönetimine sunmuştur.[1152] Kültür Komisyonu adına Şevket Gediklioğlu tarafından sunulan rapor; Maarif Sorunu, Halk Eğitimi ile Neşriyat ve Propaganda başlıkları altında tanzim edilmiştir.

Raporun Maarif Sorunu ile ilgili kısmında; çocuk yuvaları ve anaokullarının açılması, kimsesiz ve suç işleyen çocukların müstakil bir teşkilata ve programa göre yetiştirilmesi, ilkokul müfredat programı ve ders kitaplarının belirlenmesi, öğretmenlerin tayin, terfilerinin ihtiyaca uygun ve adilâne bir şekilde çözülmesi, ilkokullar ile anaokullarının denetlenmesi, hükümet yardımı görmeyen ortaokulların

---

[1148] **MAAD 2015-07-03-10-08-01**.
[1149] Aynı Belge.
[1150]**BCA 030-01-00-00-21-121-4-1,** Kıbrıs Türk Kurumları Başkanı Faiz Kaymak'ta Başbakan Menderes'e yazılan Mektup, 1 Nisan 1959.
[1151]**MAAD Tasnif Edilmemiş Belge,** KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'ın Şevket Gediklioğlu'ndan Kıbrıs Türklerinin tarihi ile ilgili bir yazı hazırlanmasına dair istek mektubu, 4 Aralık 1957. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XIX.
[1152]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge**, Kültür Komisyonu'nun ilk toplantısında alınan kararlar, 25 Şubat 1958. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XX.

ihtiyaçlarının mahalli komisyonlar tarafından karşılanması, ticari, zirai ve teknik eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi ifade edilmiştir.

Aynı raporun Halk Eğitimi ile ilgili kısmında ise; Kıbrıs Türk halkının tamamının okuryazar haline getirilmesi, meslek sahiplerinin mevcut durumlarının geliştirilmesi, meslek sahibi olmayanların ise iş ve meslek sahibi olmalarının sağlanması, Kıbrıs Türk toplumunun güzel sanatlara karşı ilgisinin arttırılması, beden ve ruh sağlığının korunması, milli ve ahlaki değerlerinin arttırılması belirtilmiş, bu hedeflerin gerçekleşmesi için kültürel, teknik ve ziraat ile ilgili kursların açılması, çeşitli yayınlardan, derlemelerden, resim, afiş, radyo, sinema, tiyatro gibi vasıtalardan, müzik ve milli oyunlardan faydalanılması, sergiler açılması ve konferanslar verilmesi teklif edilmiştir.

Neşriyat ve Propaganda bölümünde ise; eğitim ve öğretim faaliyetlerinin basın ve broşürler vasıtasıyla Kıbrıs Türk toplumuna duyurulması, Türk Haberler Bürosu'nun çeşitli yayınlarından ve haberlerinden daha geniş ölçekte yararlanılması, Kıbrıs Radyosu Türkçe yayınında daha çok eğitim ile ilgili haberlere yer verilmesi, köy ziyaretlerinin daha sık yapılması ile kültür ve eğitim dergisinin çıkarılması konuları vurgulanmıştır.[1153]

KTKF yönetimi, bu girişimlerine ilave olarak eğitim alanında da önemli girişimlerde bulunmuştur. Kıbrıs Türk toplumunun milli eğitim alanında karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biride fakir öğrencilerin maddi olarak desteklenmesi olmuştur. KTKF yönetimi, bu kapsamda 1957 yılı Aralık ayında Kıbrıs genelini kapsayan bir çalışma başlatmış köy, kasaba ve kaza merkezlerindeki okullarda eğitim öğretim gören fakir öğrencileri tespit etmiş ve bu öğrencilere maddi destek sağlamıştır.[1154]

KTKF yönetimi, Kıbrıs dâhilinde ve haricindeki faaliyetleri için en çok ihtiyaç duyduğu husus maddi konular olmuştur. KTKF yönetimi, bu konudaki

---

[1153]**MAAD, 2015-07-03-10-08-01,** Şevket Gediklioğlu'ndan KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'a yazılan yazı.

[1154]**MAAD, KTY 05, 01-09/13-12,** Limasol Türk Koleji Müdürü Mehmet Dobada'nın KTKF Sekreterliğine gönderdiği yazı, 12 Aralık 1957**; MAAD, KTY 05, 01-09/13-09,** Mağusa Namık Kemal Lisesi Müdürü Şakir Soykal'ın KTKF Sekreterliğine gönderdiği yazı, 26 Aralık 1957; **MAAD, KTY 05, 01-09/13-13,** Lefke Orta Okul Müdürü Ömer Ateşoğlu'nun KTKF Sekreterliğine gönderdiği yazı, 17Aralık 1957.

ihtiyacının bir kısmını Türkiye'den karşılarken bir kısmını ise yardım, tiyatro ve sinema gösterisi, piyango çekilişi vb. faaliyetlerden temin etme yoluna gitmiştir. KTKF yönetimi 1958 yılında Federasyon Piyangosu adı altında bir faaliyet organize etmiş, bu faaliyet için 40 bin piyango bileti satmıştır. Satılan bu biletlerden elde edilen gelirin bir kısmının ikramiye olarak dağıtılması öngörülürken, büyük bir bölümününde Poli Ortaokulu yurt inşası ile Lefkoşa'da öğrenci yurdunun yapılması kararlaştırılmıştır.[1155] KTKF'nin yapmış olduğu bu piyango çekilişi organizasyonuna Kıbrıs Türk toplumu yoğun ilgi göstermiştir. KTKF tarafından köy teşkilatlarına gönderilen piyango biletleri zamanından önce bitmiş ve Federasyon'dan yeni piyango biletlerinin gönderilmesi istenmiştir.[1156]

Bu organizasyonda satılan bilet sayısı dikkat çekicidir. Söz konusu piyangonun düzenlendiği yıl Kıbrıs Türk nüfusunun yaklaşık 80 bin olduğu göz önüne alındığında KTKF'nin organizasyonuna verilen desteğin azımsanmayacak bir oranda olduğu görülmektedir. Kıbrıs Türk toplumu bu ve benzeri faaliyetlere destek verirken KTKF yönetimi elindeki maddi kaynakların bir kısmını toplum yararına kullanmıştır. KTKF yönetimi bu kapsamda olmak üzere küçük sanatkârlara sermaye olarak 12 bin liralık bir destek yaparken Türk belediyelerinede 12 bin liradan fazla tutarda para yardımında bulunmuş,[1157] Lefkoşa'daki Çağlayan meydanında oyun bahçesi ve okul inşaatının yapılması için İngiliz sömürge yönetimine müracaat etmiştir.[1158]

KTKF yönetiminin önemli faaliyet alanlarından biri de, Türkiye'nin Kıbrıs Türk gençlerine tanıtılması olmuştur. KTKF yönetimi, 1959 yılı Mayıs ayında "*Türk Gençliğine Anavatan'ı Tanıtma Komitesi*" adı altında bir teşkilat kurmuştur. Bu komitenin kuruluş amaç ve gayeleri ise şu şekilde belirlenmiştir: Anavatan'ı Kıbrıs Türk gençliğine en ucuz ve faydalı şekilde gezdirip tanıtmak, Anavatan gençliğinin

---

[1155]**MAAD, KTY 05, 01-09/011-01**, KTKF Başkanı Rauf Denktaş tarafından yazılan resmi yazı 15.9.1958**.**

[1156]**MAAD, KTY 05, 01-09/05-03,** Larnaka-Celya Köyü öğretmeni Özdemir Hasan'dan KTKF Genel Sekreterliğine gönderilen mektup, 30.09.1958; **MAAD, KTY 05, 01-09/06-01,** KTKF Genel Sekreteri Dr.Burhan Nalbantoğlu'ndan Dohni Başöğretmeni Bay D. Yılmaz'a gönderilen mektup, 9.10.1958; **MAAD, KTY 05, 01-09/13-05,** Leymoson Türk Ocağı Sekreteri Ahmet Besim'den KTKF Başkanı Rauf Denktaş'a gönderilen mektup, 27 Ocak 1958**.**

[1157]**MAAD, KTY 05, 01-09/011-01**.

[1158]**MAAD, KTY 01-09/13-01,** KTKF Yönetiminden İngiliz Yönetim Sekreterliğine ve Lefkoşa Komiserine gönderilen resmi yazı, 23 Ocak 1958. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXI.

de Kıbrıs'ı tanıması için girişimlerde bulunmak, karşılıklı kültür, sosyal, spor vb. temasları teşvik edip geliştirmek.[1159]

Komite, kuruluşundan hemen sonra Kıbrıs Türk gençlerinden bazılarının Türkiye'ye bir gezi yapmasını planlamıştır. KTKF Başkanı Rauf Raif Denktaş, Türk Hükümeti'ne gönderdiği yazıda söz konusu komitenin gezi programını koordine etmek maksadıyla Federasyon namına Türkiye'ye gönderilen Abdullah Alpay Bey'e gerekli kolaylığın gösterilmesini istemiştir.[1160]

Türk Hükümeti, KTKF tarafından yapılan isteğe olumlu cevap vermiştir. Hatta Kıbrıs Türklerinin kültürel alanda desteklenmesi için "*Yüzyıllık Türk Resim Sanatı*" adı altında Kıbrıs Birinci Türk Resim Sergisi'nin adanın her tarafında açılmasını sağlamıştır.[1161] Buna ilave olarak KTKF yönetiminin talebine yönelik olmak üzere Kıbrıs'ta kütüphane kurulması için çalışmalar yapmak maksadıyla 1959 yılı Haziran ayında uzman bir heyeti Kıbrıs'a göndermiştir.[1162]

KTKF ve Türk Hükümeti arasındaki dayanışma her platformda devam etmiştir. Bu kapsamda KTFK Genel İdare Kurulu'nun 11 Ocak 1959 tarihinde yaptığı toplantıya Kıbrıs Türktür Partisi Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve Genel Sekreter Osman Örek ile birlikte Türk Hükümeti MEB temsilcisi Hikmet İlaydın katılmıştır. Federasyon Sekreteri Burhan Nalbantoğlu'nun icra edilen faaliyetlerle ilgili bilgi vermesinin ardından yapılan görüşmeler sonunda şu kararlar alınmıştır:[1163] köylünün eğitimi ve köycülük faaliyetleri için Türkiye'den öğretmen talep edilmesi, Genel İhracat ve İthalat Şirketi'nin kurulması ve bu şirkete Federasyon'un hissedar olarak iştirak etmesi, Türk işçisini teşkilatlandırmak üzere Türkiye'den sendikacıların adaya davet edilmesi, Kıbrıs Türk halkının da katılımı ile 100 yataklı bir hastanenin yapılması, söz konusu hastane için Kızılay'dan teçhizat yardımı istenilmesi, Kıbrıs Türklerinin fotoğraflarla dünyaya tanıtılması, Türk üniversiteleri ile teknik okullarından burslar sağlanması, 23 Nisan gününün Federasyon Günü

[1159]**MAAD, KTY 05 03-23/01-01.**

[1160]**MAAD, KTY 05, 01-23/03-02,** KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş Tarafından gönderilen resmi yazı, 27 Haziran 1959.

[1161]**MAAD Tasnif Edilmemiş Belge,** KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'tan Nafia ve Maarif Vekâleti Vekili Tevfik İleri'ye gönderilen telgraf, 21 Kasım 1959. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXII.

[1162]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** TC Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürlüğünden KTKF Başkanı Raif R. Denktaş'a gönderilen yazı, 15 Haziran 1959. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXIII.

[1163]**MAAD,** "KTFK İkinci Genel İdare Kurulu toplantısı", Tarih ve sayısı belirli olmayan gazete Kupürü. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXIV.

olarak kutlanması, Türklere otomobil acenteliği temin edilinceye kadar Türklerin yabancı acentelerden otomobil almamalarına yönelik girişimlerde bulunulması, yapımı planlanan talebe yurdu için Dr. Mısırlıoğlu apartmanının satın alınması, bu olmazsa 40 bin liraya yeni bir yurt ve milli kütüphanenin inşa edilmesi.

Genel İdare Kurulu kararlarından da anlaşılacağı üzere, Kıbrıs Türkleri adada ayrı bir toplum olarak kendi içinde örgütlenirken sağlık, eğitim, ziraat, tanıtım, ticari vb. birçok alanda kendi kendine yeterli olabilmenin çözüm yollarını üretmiş ve bu konuda Türk Hükümeti'nin de yakın desteğini almıştır.

KTKF yönetimi, kuruluşundan sonraki 10 yıllık sürede önemli projeler gerçekleştirmiştir. KTKF Yönetimi, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak kapsamında Türk Hükümeti'nin yakın desteğini görmüş, Ankara'daki Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin de yardımını almıştır. Bu sayede Lefkoşa'daki Kıbrıs Türk Lisesi'ne ilave olarak Mağusa'daki Namık Kemal Lisesi ve Lefkoşa'daki Atatürk Ortaokulu'nun açılması ve Türkiye'den temin edilen öğretmen kadroları ile bu okullardaki eğitim ve öğretimin kesintisiz bir şekilde devam etmesini sağlamıştır[1164]

KTKF yönetimi, yaptığı tüm bu faaliyetlere ilave olarak, daha sonra ayrıntılı olarak açıklanacağı gibi, 1957 yılından itibaren TMT'nin kurulması ile Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesini amaçlayan silahlı direniş faaliyetlerinde de önemli görevler üstlenmiştir.

3. Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi[1165] (KTBİP)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi (KTBİP), Kıbrıs Türklerinin kurduğu altıncı siyasi örgütlenme olmuştur. KTBİP'nin kuruluş zamanı Kıbrıs'ta çok önemli gelişmelerin yaşandığı bir döneme denk gelmiştir. KTBİP'nin kurulduğu dönemde,

---

[1164]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge**, Kıbrıs Türk Siyasi Örgütlenmeleri Hakkında Kim Tarafından ve Ne Zaman Düzenlendiği Belli Olmayan Rapor (Raporun sadece 6'ncı sayfası mevcuttur.), s. 6. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXV.

[1165]KTBİP kurucularından olan ve dönemin aydın kişileri arasında yer alan Hikmet Afif Mapolar, anılarını kaleme aldığı Aslar adlı eserinde örgütün adının Kıbrıs Milli Türk Birliği İstiklal Partisi olduğunu ifade etse de parti kurucusunun sahibi olduğu İstiklal gazetesi haberlerinde örgüt ismi Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi olarak yer almıştır. Bu çelişkiye rağmen, KTBİP kurucusunun tanımlaması tercih edilmiş ve tezde Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi (KTBİP) ismi kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mapolar, **a.g.e.**, s.389-391; "Bugün Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi kuruluyor", **İstiklal**, 4 Haziran 1950, s. 1.

bir yanda Rumlar Enosis girişimlerini hukuki zemine dayandırmak için plebisit hazırlıklarını artırmışlar ve Rum siyasi partileri bu amaç doğrultusunda bir araya gelmiş diğer yanda ise Kıbrıs Türklerine ait mevcut iki siyasi parti birleşmiş ve diğer Türk örgütleri ise Federasyon çatısı altında toplanmışlardır. KTBİP yönetimi böyle kritik bir dönemde kuruluş kararı almıştır. KTBİP'nin kurulma kararı ile birlikte İstiklal gazeteside 28 Ekim 1949 tarihinden itibaren yayın hayatına başlamıştır.[1166] İstiklal gazetesi yayınlarında KTBİP'nin propagandasını yapmış, parti yönetiminin mesajlarına sayfalarında yer vermiştir.

KTBİP, kurucusu M. Necati Özkan'ın şahsıyla bütünleşen bir parti özelliği göstermiştir. M. Necati Bey, 1926 yılında yapılan Lefkoşa Belediye Meclis üyeliği seçimleriyle siyaset sahnesindeki yerini almış, 1930 yılında yapılan Kavanin Meclisi seçimlerinde başarılı olmuş, 1931 yılında Milli Kongre'yi toplamış ve Kıbrıs Türk toplumunun sorunlarını ilk kez yazılı olarak ortaya konulmasına katkı vermiştir. Ancak Rumların 1931 yılı Ekim ayında başlattıkları isyan sonrasında İngiliz sömürge yönetimi tarafından Kıbrıs'taki siyasi sistem askıya alınmış ve M. Necati Bey'in siyasi hayatıda bu karar sonrasında uzunca sayılacak bir süre boyunca beklemeye geçmiştir. Ta ki, KATAK'ın 1943 yılındaki kuruluşuna kadar. KATAK'ın kurucu üyeleri arasında yer alan M. Necati Özkan, 1944 yılının ilk ayında bu örgütün faal üyeliğinden istifa etmiş ve siyasi gelişmeleri uzaktan takip etmeye başlamıştır.

Kıbrıs Türklerine ait siyasi parti, cemiyet, dernek ve meslek örgütlerinin birleşme kararı aldıkları ve bunu icraata dönüştürdükleri 1949 yılında M. Necati Özkan, Kıbrıs Türklerinin siyasal ve toplumsal alanda var olma mücadelesini daha etkili bir şekilde sürdürebilmek için aktif siyasi hayata tekrar başlama kararı almıştır. M. Necati Özkan bu maksatla, 1949 yılı Haziran ayında Türkiye'yi ziyaret etmiş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü başta olmak üzere bazı temaslarda bulunmuş, yeni parti kurma düşüncesini bizzat Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile paylamış ve O'nun onayını almıştır.[1167] M. Necati Özkan bu temasları sırasında 1931 Ekim İsyanı sonucu faaliyetleri durdurulan son Kavanin Meclisi üyeliğine seçilmiş olmasından dolayı kendisini "Kıbrıs Türk toplumu temsilcisi" olarak tanıtmıştır. KATAK ve KMTHP yönetimleri bu durumu protesto etmek maksadıyla Türk Hükümeti'ne ve Kıbrıs Türk

[1166]M.Necati Özkan, "İstiklal Çıkarken", **İstiklal**, 28 Ekim 1949, s. 1.
[1167]Birinci, **a.g.e.**, C. II, s. 155.

Kültür Derneği'ne gönderdikleri telgrafta, M. Necati Özkan'ın Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olmadığını, bu temasın tamamen şahsi bir girişim olduğunu belirterek yapılan girişimi eleştirmişlerdir.[1168] M.Necati Özkan'ın Türkiye ziyaretine yönelik tepkiler bununla sınırlı kalmamış, Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiler Heyeti'de yayımladığı bir bildiriyle bu ziyareti kınamıştır.[1169]

M. Necati Özkan, tepkilere rağmen aktif siyasete tekrar başlama kararından vazgeçmemiş ve 1949 yılı Ekim ayında İstiklal gazetesini yayınlamaya başlamıştır. İstiklal gazetesinin ilk sayısında yayımlanan "*Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi*" [1170] başlıklı ilanda; Kıbrıs Türkünün kendi idealini ve duygularını kurulacak olan partide bulacağı, hür yaşama hakkını bu parti sayesinde elde edeceği vurgulanmış ve partiye üye olma çağrısı yapılmıştır.[1171]

KTBİP'nin kurulmadan aylar önce üye toplamaya başlaması daha önce kurulan siyasi örgütler tarafından başvurulmayan bir yöntem olmuştur. Muhtemelen, M. Necati Özkan parti kurma kararını aldığı dönemde hazırlıklarını tam olarak bitirememiş olmasından dolayı Kıbrıs Türk toplumunun ve diğer siyasi örgütlerin bu oluşuma karşı tepkisini öğrenmek istemiştir.Çünkü İstiklal gazetesi, yayın hayatına başladığı ilk günden itibaren hem KATAK ve KMTHP hem de bu örgütlerin bir araya gelerek oluşturduğu Kıbrıs Milli Türk Birliği tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır.[1172]

Her siyasi örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için en çok ihtiyaç duyduğu hususların başında ekonomik olarak yeterli güce sahip olmak gelmiştir. Siyasi örgütler bu yeterliliğe sahip olmak için çoğunlukla üye aidatlarına başvurmuşlardır. Ancak KTBİP yönetimi, partiye üyelik için aidat almayacağını, dolayısı ile aidat veremeyecek durumdaki kişilerin de partiye üye olabilmelerinin önünü açacak bir

---

[1168]"İnönü Bay Necatiyi Kabul Buyurdular", **Hür Söz**, 8 Haziran 1949, s. 1.
[1169]**MAAD KTY 04-1949-21-01**, Hikmet Afif Mapolar, "Şahsi Kanaatlerle Yayınlanan Beyannameye Cevabımız", M. Fikri Basımevi, Lefkoşa, s.1. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXVI.
[1170]Haberin yer aldığı ilan görselinin yarısında Türk Bayrağı diğer yarısında ise CHP'nin sembolü olan Altı Ok amblemi kullanılmıştır. Muhtemelen CHP'nin çizgisinde olduğunu belirtmek için İstiklal Partisi ambleminde Altı Ok sembolü kullanılmıştır.
[1171]**İstiklal,** 28 Ekim 1949, s. 1.
[1172]"Partisiz Partiler", **İstiklal**, 28 Ekim 1949, s. 5.

karar almıştır.[1173] KTBİP kurucusu olan M. Necati Özkan'ın ekonomik durumunun böyle bir kararın alınmasında etkili olduğu söylenebilir.

İstiklal gazetesi, KTBİP yayın organı olarak gerek KATAK ve KMTHP gerekse bu örgütlerin birleşerek oluşturduğu Kıbrıs Milli Türk Birliği aleyhine yoğun bir karşı kampanya yürütmüştür. İstiklal gazetesinde yayımlanan haberlerde; bu örgütlerin birleşmesinde önemli görevler üstlenen Kıbrıs Türk Kültür Derneği temsilcilerinin Kıbrıs'ta yetkisiz olarak bulundukları, bu kişilerin katıldığı toplantıda müzakere edilen konuların tam olarak incelenmediği vurgulanmış ve yapılan girişim başarısızlığa uğratılmak istenmiştir.[1174]

KTBİP kurucusu M. Necati Özkan, karşılıklı eleştirilerin yapıldığı bu dönemde Kıbrıs Türk toplumunu parti hakkında bilgilendirmek için hemen girişimlerine başlamıştır. M.Necati Özkan, bu kapsamda 28 Ekim 1949 tarihinde Lefkoşa'da yaptığı toplantıda kurulacak parti hakkında ilk bilgileri vermiştir.[1175] M. Necati Özkan'ın gerek mitinglerde yaptığı konuşmalarda gerek İstiklal gazetesinde yayımladığı haberlerde, KATAK ve KMTHP'nin yanlış politikalarından dolayı KTBİP'nin kurulduğunu sürekli olarak vurgulamıştır.[1176]

M. Necati Özkan'ın siyasal girişimleri bunlarla sınırlı kalmamıştır. M. Necati Özkan, Rumların yapmayı planladıkları plebisit öncesinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, İngiltere Başbakanı Clement Attlee ile Reuters ve Anadolu Ajansı'na gönderdiği telgrafta; "*Avrupa Konseyinde Yunan delegesinin Kıbrıs'ta plebisite başvurulması teklifini Kıbrıs Türkleri namına "İstiklal"*[1177] *protesto eder…"*[1178] demek suretiyle bu girişime karşı tepkisini ortaya koymuştur. Telgrafta bu protestonun "*Kıbrıs Türkleri namına*" yapıldığının vurgulanması dikkat çekicidir. Henüz siyasi parti olarak kuruluşunu tamamlamamış olan KTBİP'nin tüm Kıbrıs Türkleri adına böyle bir girişimde bulunması abartılı olduğu söylenebilir. Bu durum

---

[1173]Aynı Haber.
[1174]"Hatalı Siyaset", **İstiklal**, 29 Ekim 1949, s. 5; "İhtiyaçlarımız İncelenmedi", **İstiklal**, 30 Ekim 1949, s. 7; "Kıbrıs Türk Halkına", **İstiklal**, 10 Kasım1949, s. 4.
[1175]**İstiklal**, 1 Kasım 1949, s. 3.
[1176]M. Necati Özkan, "Kıbrıs Türkünü Mahva Sürükleyenler Cemaatimizi Temsil Edemezler ", **İstiklal**, 22 Kasım1949, s. 1.
[1177]KTBİP'den, Kıbrıs tarihi ile ilgili ikinci elden kaynakların büyük bir kısmı ile arşiv belgelerinde çoğunlukla "İstiklal Partisi" olarak bahsedilmiştir. Gazete haberlerinden veya arşiv belgelerinden yapılan alıntılarda geçen "İstiklal" tabiri KTBİP kısaltması olarak kullanılmıştır.
[1178]"Kıbrıs Türk Varlığı Tehlikeye Konuyor ", **İstiklal**, 13 Kasım1949, s. 1.

parti kurucusunun niyetini göstermesi bakımından önemli olmakla beraber Kıbrıs Türk toplumunun henüz vermediği bir karar olma özelliği taşımıştır.

KTBİP yönetimi, diğer siyasi partilerin izledikleri yöntemlerden farklı bir usulle üye toplama başlamıştır. Partiye üye olacak kişiler için hazırlanmış matbu bir belge İstiklal gazetesi ile birlikte dağıtılmıştır. Partiye üye olmak isteyen kişiler, kimlik bilgilerini yazdıkları bu belgeyi parti merkezinin bulunduğu Lefkoşa'ya posta ile göndermek suretiyle partiye üye olmuşlardır. İstiklal gazetesi, partiye üye kaydı yapılan bu kişilerin kimliklerini 16 Kasım 1949 tarihinden itibaren yayımlamaya başlamıştır.[1179] M. Necati Özkan'ın, bu girişimle partinin Kıbrıs Türkleri tarafından ilgi gördüğünü ilan etmek suretiyle tereddüdü olan kişileri ikna etmeyi planladığı söylenebilir.

M. Necati Özkan, bu girişimlerine ilave olarak partiye taraftar ve üye kazandırmak için Kıbrıs genelindeki köy gezilerine 5 Kasım 1949 tarihinde başlamıştır. Bu kapsamda ilk olarak Sinde, Vadili ve Afanya köyleri ziyaret edilmiş, kurulacak parti hakkında bilgi verilmiş, diğer siyasi örgütlerin üstlendikleri görevleri layığı ile yapamadıklarından dolayı eleştiriler yapılmıştır.[1180]

Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi ismi resmi bir yazışmada ilk kez 1949 yılı Kasım ayı sonunda kullanılmıştır. M.Necati Özkan tarafından İngiltere Savunma Bakanı'na gönderilen telgrafta şu ifadelere yer verilmiştir:[1181]

> *"Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi ve İstiklal gazetesi namına zatı asilanenize beyanı hoşmedi eyler, sizi samimiyetle selamlar ve bu vesile ile Plebisiti, Muhtariyeti, İlhakı ve Kıbrıs Türk cemaatini mutazarrır edecek herhangi bir idari değişikliği protesto eder…."*

KTBİP kurucusu M.Necati Özkan, hem Kıbrıs'ta yapılacak plebisit öncesinde Türk Hükümeti'ne bilgi vermek hemde yeni parti oluşumu hakkında ilk izlenimleri yerinde görmek için 1949 yılı Aralık ayında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. M. Necati Özkan, 15 gün süren ziyareti sırasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ziyarette dâhil

---

[1179]"İstiklal Partisine aza olan kadın erkek vatandaşlarımızın isimlerini neşrediyoruz", **İstiklal**, 16 Kasım1949, s. 4.
[1180]Turgut Avkıran, " Yarış ", **İstiklal**, 25 Kasım1949, s. 3.
[1181]M. Necati Özkan, "İngiltere Harbiye Bakanına Necati Özkan Tarafından Çekilen Telgraf ", **İstiklal**, 30 Kasım1949, s. 1.

olmak üzere önemli girişimlerde bulunmuştur.[1182]Ancak bu girişim Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu başta olmak üzere diğer örgütler tarafından eleştirilmiştir. Eleştiriler, yapılan ziyarete değil temaslar esnasında görüşmelerin "*Kıbrıs Türk toplumu adına*" yapıldığının ifade edilmesi, bu girişimin diğer siyasi partilerle koordine edilmeden yapılmış olması ve M.Necati Özkan'ın kendini "*Kıbrıs Türk toplumu milletvekili*" olarak tanıtmasına olmuştur.

KTBİP'nin kuruluşu öncesi dönemde, bir yandan parti tüzüğü ile ilgili hazırlıklar devam ederken diğer yandan da partiye üye kaydı devam etmiştir. KTBİP'nin, 16 Kasım 1949 tarihinde başlattığı üye kaydı Parti Kurultayı'nın yapıldığı 1950 yılı Haziran ayına kadar olan dönemde 4 bin 250'ye ulaşmıştır.[1183] Henüz kuruluş aşamasında olan partiye bu kadar kısa zamanda üye olan kişi sayısı dönemin şartları da göz önüne alındığında oldukça yüksektir. Parti daha kurulmamışken bu kadar çok üye kaydını almış olmasının nedeni olarak üyelik aidatının alınmaması ile üyelik olabilme şartlarının kolaylaştırılması olduğu söylenebilir.

M. Necati Özkan, yeni parti oluşumuna yönelik girişimlerde bulunduğu dönemde istenmeyen bir olay yaşanmıştır. KTBİP kuruluş çalışmalarının hızla ilerlediği 1950 yılı Şubat ayında, gerek Türkiye'de yaşayan Kıbrıs Türklerinin kurduğu dernek/cemiyet yönetimlerinin gerekse Kıbrıs'taki örgütlerin girişimleri ile yeni partinin KTKF'ye katılması yönünde istekler yapılmış, ancak bu istekler M. Necati Özkan tarafından kabul edilmemiştir.[1184] M.Necati Özkan, bu kararından dolayı darp edilmiştir. M.Necati Özkan, 4 Şubat 1950 tarihinde Lefkoşa'da Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı Kıbrıs Komisyonu üyesi M.Ali Pamir'in kardeşi Enver Pamir tarafından saldırıya uğramış, aldığı darbeler sonucunda ağır yaralanmıştır.[1185]

M.Necati Özkan, yapılan bu saldırı karşısında inancını yitirmemiş iyileşmeyi müteakip örgüt kurma çalışmalarına kaldığı yerden devam etmiştir. M. Necati Özkan bu süreçte zaman zaman ekonomik zorluklar da yaşamıştır. M. Necati Özkan tarafından Başbakan Şemsettin Günaltay'a 9 Mart 1950 tarihinde gönderilen bir yazıda; İstiklal gazetesinin Kıbrıs dâhilinde ve haricinde birçok yerlere ücretsiz

---

[1182]"Başyazarımız Ankara'ya gitti ", **İstiklal**, 3 Aralık 1949, s. 1.
[1183] **İstiklâl**, 08 Haziran 1950, s. 1.
[1184] Mapolar, **a.g.e.**, s.397-398.
[1185]**A.g.e.**, s.364-369; "Başyazarımıza Yapılan Çirkin Taarruz", **İstiklal**, 5 Şubat 1950, s.1.

gönderildiği, gazetenin yayın ilkelerinin CHP ile aynı çizgide olduğu belirtilmiş, gazete kâğıdı fiyatlarının artmasından dolayı maddi yardım talebinde bulunulmuştur.[1186]

KTBİP'nin kuruluş öncesi çalışmaları 1950 yılı Mayıs ayı sonlarında tamamlanmış, sıra parti idare heyetini seçmeye ve parti tüzüğünü halkın görüşüne sunmaya gelmiştir. M. Necati Özkan, parti kongresini yapmayı planlandığı 4 Haziran 1950 tarihini şu ifadelerle duyurmuştur:[1187]

> "*…yapılacak umumi toplantıda ana tüzük tekrar halkın tetkiki nazarına arz edilecek ve bu suretle serbest müdaveleyi efkârda bulunarak tüzüğe icap eden tadilat ve ilaveler yapılacaktır…Ana tüzük tahtında seçilecek olan heyet, ana tüzüğü mukayyitliğe kaydettirdikten sonra partinin kaza ve köy şubelerini açmak için icap eden tedbirleri alacaktır...Hakiki birliği ancak bu parti tahakkuk ettireceğinden bütün Kıbrıs Türkünün kadın, erkek, şehirli, köylü, tüccar, esnaf, işçi, her sınıf vatandaş 4 Haziran Pazar günü öğleden evvel saat 10'da yapılacak olan bu büyük toplantıya davet ederiz.*"

KTBİP Genel Kurultayı 4 Haziran 1950 tarihinde yapılmıştır. Kurultay'da, İstiklâl Marşı'nın okunmasından sonra ilk sözü alan M. Necati Özkan partinin hedef ve gayelerini açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra oybirliği ile kabul edilen Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Parti Programı'nda aşağıdaki hususlar yer almıştır:[1188]

a. Kıbrıs Türk varlığını tehlikeye koyacak olan ilhak ve muhtariyet gibi taleplere şiddetle karşı çıkmak,

b. Dış ülkelerde ve özellikle İngiltere'de bulunan Kıbrıs Türklerinin sesini duyurmak ve Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren davalara ilgi uyandırmak için propaganda yapmak,

c. Kıbrıs'taki Türk varlığının idamesi için ana dava kabul edilen ekonomik kalkınmaya büyük önem vermek, bu kapsamda öncelikli olarak Kooperatif Bankası ile çeşitli ticari şirketler kurulmasına ön ayak olmak,

ç. İşsiz sanatkârlara iş bulabilmek için hükümet nezdinde girişimler yapmak,

---

[1186]**BCA 030-01-00-00-17-98-3**, İstiklal Gazetesi Sahibi ve Başmuharriri M. Necati Özkan'dan Başbakan Şemsettin Günaltay'a gönderilen yazı, Lefkoşa, 9 Mart 1950.
[1187]"Sayın Kıbrıs Türk Halkına", **İstiklal**, 31 Mayıs 1950, s. 1.
[1188]Birinci, **a.g.e.**, C.II, s. 309-311; **İstiklal**, 4 Haziran 1950, s. 1.

d. Eğitim için hem Kıbrıs idaresinden hem İngiliz Hükümeti'nden hem de Türkiye Cumhuriyeti'nden burs temini için girişimlerde bulunmak,

e. Müftü'nün seçimle belirlenmesi, camilerin açık bulundurulması ve din adamlarının Türkiye'deki ilahiyat fakültesinde tahsil görmesi için çaba sarf etmek,

f. Evkaf İdaresi'nin Kıbrıs Türk Toplumu'na daha yararlı olmasını sağlamak,

g. Yoksullara ve kimsesiz çocuklara yardım için yurtlar açılmasına öncülük etmek ve bu kişilerin sanatkâr veya teknisyen olarak yetiştirilmelerine çalışmak,

ğ. İngiliz-Türk dostluk cemiyetlerinin kurulmasına katkıda bulunmak,

h. Türkiye'deki bazı bankaların Kıbrıs'ta şube açmaları için gerekli girişimleri yapmak.

KTBİP programında elde edilmesi gereken hedefler belirlenmiştir. Diğer Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin programları ile karşılaştırıldığında, genel olarak bütün parti programlarında ifade edilen Enosis ve/veya muhtar yönetime karşı çıkılması ile Evkaf İdaresi'nin toplum kontrolüne verilmesi ve Müftü'nün Türk toplumu tarafından seçilmesine yönelik hedefler ortak olarak belirlenmiştir. Ancak ekonomik kalkınmaya önem verilmesi, Kooperatif Bankası ile ticari işletmelerin açılması, buna paralel olarak Türkiye'deki bazı bankaların Kıbrıs'a şube açmalarına yönelik girişimlerde bulunulması, yoksul ve kimsesiz çocuklara yardım edilmesi ve İngiliz-Türk dostluk cemiyetlerinin kurulmasına katkıda bulunulması konuları ilk kez ifade edilmesi bakımından dikkat çekicidir.

Kıbrıs Türk toplum sorunları arasında olan ve M.Necati Özkan'ın girişimi ile 1931 yılında yapılan Milli Kongre kararları arasındada bulunan; Eğitim, Aile Kanunu, Şer'iye mahkemeleri gibi önemli sorunlar parti programında yer almamıştır. M. Necati Özkan, Milli Kongre'nin yapılmasına bizzat başkanlık etmiş ve Kıbrıs Türk toplum sorunlarının ilk kez yazılı olarak ifade edilmesine öncülük etmiştir. KTBİP programında Kıbrıs Türk toplum sorunlarından başlıcalarının yer almamış olması, tüzük hazırlığının yeteri kadar dikkatli yapılmadığı ve aceleye getirildiği şeklinde yorumlanabilir.

KTBİP'nin kuruluşunun ilan edildiği toplantıda Yönetim Kurulu'da belirlenmiştir. M.Necati Özkan tarafından Genel Başkan adayı olarak gösterilen

emekli polis Mustafa Şevki Bey, yapılan eleştirilerden sonra adaylıktan çekilmiş ve M.Necati Özkan oybirliğiyle Genel Başkan seçilmiştir. Daha sonra yapılan seçim sonucu belirlenen KTBİP Yönetim Kurulu şu kişilerden oluşmuştur: Genel Başkan M.Necati Özkan, Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Şevki Bey, Genel Sekreter H. Şafi Alper, Genel Veznedar Turgut Avkıran.[1189]

KTBİP Yönetim Kurulu'nun belirlenmesinden sonra 90 kişiden oluşan Genel Kurul seçimi yapılmıştır. Genel Kurul'da görev alacak kişilerin toplumun her kesiminden ve meslek grubundan seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu düşünce ile belirlenen Genel Kurul'un dağılımı şöyle olmuştur: [1190] yüksek tahsil görmüş 10 kişi, lise mezunlarından 10 kişi, sanatkârlardan 10 kişi, tüccarlardan 10 kişi, kasap ve manavlardan 10 kişi, kadınlardan 10 kişi ve köylülerden 30 kişi. KTBİP Genel Kurul dağılımında, toplumun her kesiminden grupların temsil edilmesine özen gösterilmiş, ancak köylülere pozitif ayrımcılık yapılmıştır. Kıbrıs Türk köylüsüne yönelik yapılan bu pozitif ayrımcılık diğer örgüt/partilerde olmamıştır. KTBİP yönetimi, vermiş olduğu bu kararla Kıbrıs Türk köylüsünü siyasi faaliyetlerin içine çekmek istemiştir. Çünkü o zamana kadar yapılan tüm siyasi faaliyetler Lefkoşa başta olmak üzere kaza merkezleri ile sınırlı kalmış, köylüler daha geri planda tutulmuştur.

Parti Kurultayı'nda söz alan Genel Sekreter H.Şafi Alper, Kıbrıs Türklerinin toplum sorunları ile ilgili bütün konuları dilekçe ile parti yönetimine göndermelerini istemiş ve partinin bu sorunları çözmeye aday olduğu mesajını vermiştir.[1191]

Kurultay'da aynı zamanda, yaklaşık bir ay öncesinden İstiklal gazetesinde yayınlanmak suretiyle Kıbrıs Türk toplumunun görüşüne sunulmuş olan KTBİP Ana Tüzük oybirliği ile kabul edilmiştir.

CHP Tüzüğünden esinlenerek kaleme alınan[1192] KTBİP Ana Tüzüğü 3 bölüm ve 22 maddeden oluşmuştur.[1193] Birinci bölüm "*İsim ve Maksat*" başlığı adı altında düzenlenmiştir. Birinci maddede, "*Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi, İktisadî,*

[1189]"Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi Programı", **İstiklal**, 04 Haziran 1950, s. 1; Mapolar,**a.g.e.**, s. 393-395.
[1190]Birinci, **a.g.e.**, C.II, s. 156.
[1191]Birinci, **a.g.e.** , C.II, s. 314-315. ; **İstiklal** , 06 Haziran 1950 , s.186, s. 2.
[1192]Mapolar, **a.g.e.**, s.390.
[1193]"Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi Ana Tüzüğü", **İstiklal**, 14 Mayıs 1950, s. 4; Tekakpınar, **a.g.e.**, s.82-86.

Sınayî, Millî Kültürel ve siyasi partidir ve merkezi Lefkoşa'dadır."[1194] denilmek suretiyle partinin nitelikleri ve konuş durumu belirtilmiştir. Partinin amacı 2'nci maddede şu şekilde ifade edilmiştir:[1195] "*Kıbrıs Türk cemiyetinin iktisadî, sınayî, kültürel ve siyasi sahadaki ilerlemesini temin etmektir.*" Bu maddede ayrıca, Türk toplum haklarının korunması ve ihtiyaçların giderilmesi için gerek mahalli hükümet gerekse Türkiye ve İngiltere hükümetleri nezdinde girişimde bulunarak isteklerin gerçekleştirilmesine çalışılacağı belirtilmiştir.

Ana Tüzük 3'üncü maddede partinin gerek Kıbrıs'ta gerekse Kıbrıs dışında her türden örgütle iş birliği yapmaya istekli olduğu hususu vurgulanmıştır. Türkiye ile ilişkilerin genişletilmesi ve bu suretle Kıbrıs Türk toplumunun refahının artırılması ise 4'üncü maddede ifade edilmiştir.[1196]

KTBİP Ana Tüzük 5 ve 6'ncı maddelerinde, mahalli hükümetle her konuda iş birliğine açık olunduğu ve Kıbrıs Türk toplumunun varlığını doğrudan tehlikeye atacak olan Enosis ve/veya muhtar yönetime şiddetle karşı çıkıldığı hususu belirtilmiştir.[1197]

Partinin komünizm ile mücadele edeceğine dair düzenleme ise 7'nci maddede ele alınmıştır. Diğer Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin tüzüklerinde bu konuyla ilgili bir husus yer almamıştır. Böyle bir düzenlemenin parti tüzüğünde yer almasının sebebi, KTBİP Genel Başkanı M. Necati Özkan'ın komünist ideoloji etkisinde olduğuna yönelik iddiaların olduğu söylenebilir.[1198] Parti yönetimi bu eleştirilere karşı bir cevap olacağı düşüncesiyle ve hem Türk Hükümeti hem de İngiliz sömürge yönetimi nezdinde daha kolay kabul edilmesini sağlamak maksadıyla bu ifadeye Ana Tüzük'e yer vermiş olabilir.

Ana Tüzük 8'inci maddede, partinin Kıbrıs'ta kurulacak şirketler ve müesseseleri destekleyeceği, Türk sanatkâr ve işçisini himaye edeceği ifade

---

[1194]Tekakpınar, **a.g.e.**, s.82; **A.g.h.**
[1195]Aynı Yerler.
[1196]Tekakpınar, **a.g.e.**, s.83; **A.g.h.**
[1197]Aynı yerler.
[1198]Mapolar, **a.g.e.**, s.390.

edilmiştir. Dokuzuncu maddede ise millî günlerin kutlanmasında partinin etkin rol alacağı belirtilmiştir.[1199]

KTBİP Ana Tüzük ikinci bölümde; "*Partiye Kabul Etme, Partiden çıkma, Partiye bağış*" [1200] hususları düzenlenmiştir. Ana Tüzük 10'uncu maddede; Kıbrıs Türk toplumu birlik ve beraberliğini parçalamayı hedeflememiş, partinin bütün prensiplerini benimsemiş ve parti üyelik kartını doldurmuş olan 18 yaşını tamamlamış her Kıbrıs Türk vatandaşının partiye kabul edileceği ifade edilmiştir. Partiye üye olma koşulları diğer Türk siyasi örgütleri ile kıyaslandığında daha kolaylaştırılmıştır. Partiden çıkma ile ilgili hususun düzenlendiği 11'inci maddede ise üyenin bu isteğini belirten bir dilekçeyi bağlı bulunduğu merkezin şubesine vermesi halinde üyeliğinin düşeceği, partiye mensup her üyenin istediği kadar tutarı bağışlayabileceği ise 12'nci maddede belirtilmiştir.

Ana Tüzük üçüncü bölümde; Parti Teşkilatı, Büyük Kongre, Parti Başkanı, Genel İdare Kurulu, Haysiyet Divanı, Kaza Kongreleri ve Köy Şubeleri, Mali Hükümler ve Faal Grup ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[1201]

KTBİP Ana Tüzük 13'üncü maddede parti teşkilatının; Büyük Kongre, Genel İdare Kurulu, Merkez İdare Kurulu, Merkez Haysiyet Divanı, Kaza Kongreleri ve Köy Şubelerinden oluştuğu belirtilmiştir. Ana Tüzük 14 ilâ 16'ncı maddelerinde Büyük Kongre ile ilgili hususlar ele alınmıştır. Büyük Kongre'nin her yıl Genel İdare Kurulu'nun belirleyeceği yer ve zamanda toplanacağı belirtilmiştir.

KTBİP üyesi olan herkesin Büyük Kongre'ye iştirak etme ve oy verme hakkı olduğu, Büyük Kongre tarafından seçilecek 90 kişinin Genel İdare Kurulu'nu oluşturacağı, Genel İdare Kurulu'nun ise Merkez İdare Kurulu'nu seçeceği, kaza kongreleri ve köy şubelerinin idare heyetlerini kendi aralarından belirleyeceği, kaza idare heyetlerinin beş, köy idare heyetlerinin ise üç kişiden oluşacağı ve idare heyetlerinin kendi aralarından bir sekreter ile bir veznedar seçeceklerine dair esaslar ise Ana Tüzük 15'inci maddede belirtilmiştir. Genel Kongre'nin, Genel Başkan,

---

[1199]"Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi Ana Tüzüğü", **İstiklal**, 14 Mayıs 1950, s. 4; Tekakpınar, **a.g.e.**, s.83.
[1200]Aynı yerler.
[1201]Tekakpınar, **a.g.e.**, s.83-86.

Sekreter ve Veznedarı her yıl seçeceği, seçimlerin oy çokluğu esasına göre yapılacağı ise 16'ncı maddede ifade edilmiştir.

KTBİP Genel Başkanı ile ilgili esaslar 17'nci maddede düzenlenmiştir. Parti Genel Başkanı'nın; partiyi temsil edeceği, Genel Kongre ve Genel İdare Kurulu'nun doğal başkanı olacağı ve parti adına söz hakkı bulunacağı bu maddede belirtilmiştir.

Genel İdare Kurulu vazifelerinin ise; parti program ve Ana Tüzük hükümlerine ve kongre kararlarına göre partiyi idare etmek, lüzumlu görülen yerlerde parti şubeleri açmak, parti prensiplerini ve parti tüzüğünü icabında yayınlamak olduğu 18'inci maddede ifade edilmiştir.

Haysiyet Divanı ile ilgili esaslar Ana Tüzük 19'uncu maddede düzenlenmiştir. Bu maddede belirtilen esaslara göre Haysiyet Divanı vazifeleri; parti mensuplarının veya merkez heyetleri köy şubelerinin şikâyetlerini almak ve bunlar hakkında karar vermek, partiden çıkarma kararını vermek olduğu belirtilmiştir.

KTBİP Ana Tüzük 20'nci maddede, Kaza kongreleri ve köy şubeleri ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeye göre kaza kongreleri ve köy şubelerinin vazifeleri şu şekilde belirtilmiştir: parti prensiplerini yaymak ve halkın partiye ilgisini artırmak, Türk toplumu yararına olacak işleri kendi bölgelerinde yapmak.

KTBİP Ana Tüzük 21'inci maddede Mali Hükümler ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.[1202] Yapılan düzenlemeye göre; kaza kongreleri ve köy şubeleri tarafından partiye yapılacak bağışlarla temsil, konser, balo vb. faaliyetler ile rozet satışından elde edilecek gelirlerin Merkez İdare Kurulu'na gönderileceği ve bu paraların parti adına bankaya yatırılacağı, parti gelirlerinden yapılacak harcamaların ancak Genel Kongre kararı olacağı ile olabilceği ifade edilmiştir.

Faal Grup ile ilgili hususlar ise Ana Tüzük 22'nci maddede belirtilmiştir.[1203] Bu maddede düzenlenen esaslara göre; Faal Grup adıyla bir teşkilatın partiye bağlı olarak kurulacağı, bu grubun kazalarda ve köylerde toplum sorunları ile halkın ihtiyaçlarını tespit edeceği ve bunları Merkez Genel Kurulu'na sunacağı belirtilmiştir.

[1202]"Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi Ana Tüzüğü", **İstiklal**, 14 Mayıs 1950, s. 4.
[1203]Aynı yer.

KTBİP yönetimi, kuruluşundan hemen sonra İngiliz sömürge yönetimine partinin kurulduğunu bildirmiş, parti programı ve tüzüğünden birer nüsha göndermiştir. Bu girişime ilave olarak Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Kıbrıs Valisi Andrew Wright'a parti namına birer telgraf gönderilmiş, Lefkoşa'da Kooperatif Bankası şubesinin açılması için Kooperatif Şirketler Genel Müdürü Mr. Henry makamında ziyaret edilmiştir.[1204]

Bu girişimlere ilave olarak, önce ilçelerde ve sonrada köylerde teşkilatlanma faaliyetlerine hemen başlanılmıştır. KTBİP yönetimi, ilk önce Lefkoşa ve Leymosun kazalarında daha sonrada Baf, Mağusa ve Lefke'de şubeler açarak teşkilatlanmasını tamamlamıştır.[1205]

KTBİP, kurulduktan sonra bir yandan kendi teşkilatını yaygınlaştırmak için yoğun bir gayret içine girmiş diğer yandan ise Kıbrıs Sorunu ile ilgili gelişmelere doğrudan müdahil olmuştur. Daha önceden de vurgulandığı gibi 1950 ve 1951 yıllarında Kıbrıs Sorunu ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Rumların 1950 yılı Ocak ayında yaptıkları plebisitten bir yıl sonra bu sefer de Yunanistan Başbakanı Venizelos, 1951 yılı Şubat ayında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı ile ilgili net bir açıklama yapmıştır. KTBİP Genel Başkanı M. Necati Özkan, TBMM Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye gönderdiği telgrafta Yunan Hükümeti'nin açıklamasını eleştirmiş, Türk Hükümeti'nin bu açıklamaya karşı tepkiyi göstermesi gerektiğini belirtmiştir.[1206]

KTBİP Genel Başkanı aynı gün, İngiltere Başbakanı ve Dışişleri Bakanı ile Sömürgeler Bakanı'na gönderdiği telgrafta ise Kıbrıs Türk toplumunun Yunan Başbakanı'nın beyanını şiddetle protesto ettiğini vurgulamıştır.[1207]

KTBİP Genel Başkanı M. Necati Özkan, Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios III, 1952 yılı Kasım ayında Enosis girişimlerinde bulunmak üzere ABD'ye gitmesi üzerine bir bildiri yayınlamıştır. KTBİP Genel Başkanı yayınladığı bildiride; "*…Biz Kıbrıs Türkleri; hiçbir süretle adamızın Yunanistan'a verilmesini istemeyiz…Düsturumuz, ya Türk hâkimiyeti altına girmek, yahut şimdiki*

[1204]**İstiklâl**, 08 Haziran 1950, s. 1.
[1205]Mapolar, **a.g.e.**, s. 395.
[1206]**İstiklal,** 18 Şubat 1951, s. 1.
[1207]**A.g.h.**

İngiliz idaresinin devamını temin etmektir."[1208] demek suretiyle henüz resmi Kıbrıs politikasını deklere etmemiş olan Türk Hükümeti'ne ve İngiliz Hükümeti'ne mesaj vermiştir.

KTBİP yönetimi, Kıbrıs Sorunu ile ilgili girişimlerini arttırdığı bir dönemde diğer Kıbrıs Türk örgütleri ile Türkiye Milli Gençlik Derneği'nin tepkileri ile karşılaşmıştır. Türkiye Milli Gençlik Derneği tarafından 1952 yılı Ekim ayında Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü'ne gönderilen yazıda; M. Necati Özkan'ın resmi temaslarda bulunmak için Türkiye'ye geleceğinin öğrenildiği, söz konusu şahısla ilgili olarak 16 Eylül 1952 tarihinde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve TBMM Başkanı'na gönderilen bir başka yazıda şahsın Kıbrıs Türk toplumu aleyhine çalıştığı ve Kıbrıs Türk toplumu tarafından " *1 Numaralı Halk Düşmanı*" olarak bilindiği ifade edilmiş ve Türkiye'de temaslarda bulunmasına izin verilmemesi istenmiştir. [1209]

M. Necati Özkan, bu mektuba rağmen Türkiye'yi ziyaret etmiştir. KTKF Başkanı Faiz Kaymak, Başbakanlığa gönderdiği bir başka mektupta; bu ziyaretin tamamen şahsi faaliyet olduğunu, M. Necati Özkan'ın " *hiçbir şekilde*" Kıbrıs Türk toplumunu temsil etmediğini belirterek KTBİP Genel Başkanı'nın ziyaretini protesto etmiştir.[1210]

Hem Türkiye'deki örgütlerin hem de Kıbrıs Türk örgütlerinin M. Necati Özkan hakkında Türk Hükümeti'ne gönderdikleri mektupların sonucu yakın bir zamanda görülmüştür. Türk Hükümeti, M. Necati Özkan'ın Türkiye'ye girişini yasaklamıştır.[1211]M.Necati Özkan, Türkiye'ye gitmek için vize başvurusunda bulunduğu Konsolosluktan olumsuz cevap almış, hatta sahip olduğu İngiliz pasaportuna "*Türkiye'ye giremez*" [1212] şerhi konulmuştur.

[1208]**İstiklal,** 20 Kasım 1952, s. 1.
[1209]**BCA, 30-01-00-00-123-783-9,** Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Adına Mehmet Ali Pamir ve Ali İhsan Çelikkan tarafından Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü'ne gönderilen resmi yazı, Sayı:23, s. 1.
[1210]**BCA, 30-01-00-00-123-783-9,** Kıbrıs Türk Kurumları Federasyon Başkanı A. Faiz Kaymak tarafından Başbakanlığa gönderilen resmi yazı, 27.10.1952, s. 5.
[1211]Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 2015. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXVII. Aynı söyleşide Ahmet Necati Özkan; Türk Hükümeti'nin bu kararını mahkemeye verdiğini, mahkemenin kararı bozduğunu, Türk Hükümeti resmi makamlarının bu bozma kararını temyize götürdüğünü, sürecin 2016 yılı Nisan ayı itibarı ile devam ettiğini ifade etmiştir.
[1212]Mapolar, **a.g.e.**, s.439.

Hem KTBİP hem de M. Necati Özkan için işler yolunda gitmemeye başlamıştır. Bu kötü gidişatın dip yaptığı bir olay 5 Aralık 1953 tarihinde yaşanmıştır. M. Necati Özkan'ın sahibi olduğu Altı Ok sigara fabrikası da dâhil olmak üzere evi, İstiklal gazetesi matbaası ve diğer işyerlerinin bulunduğu binada büyük bir yangın çıkmıştır.[1213] M.Necati Özkan, bu yangın sonrasında gerek maddi gerekse manevi büyük bir sarsıntı geçirmiş ve aktif siyaseti bırakarak inzivaya çekilmiştir.[1214]

KTBİP, Kıbrıs Türk siyasi hayatının kısa ömürlü örgütlerinden biri olmuştur. Bu durumun oluşmasına katkıda bulunan sebeplerden biri Rumların Enosis girişimlerini arttığı bir dönemde diğer Kıbrıs Türk örgütleri birleşerek bu girişimlere karşı politikalar izlerken KTBİP'nin buna katılmaması, diğer Türk örgütlerini yetersizlikle suçlaması ve onlar yokmuş gibi hareket etmesi diğeri de 1950 yılı Mayıs ayında iktidara gelen Demokrat Parti Hükümeti'nin M. Necati Özkan'a yönelik tutumu olmuştur. Çünkü 1926 yılında başladığı siyasi hayatında Kemalist ve Halkçı olarak bilinen M.Necati Özkan, hem KTBİP Ana Tüzüğünü CHP Tüzüğünden esinlenerek hazırlamış hem de CHP'nin de simgesi olan Altı Ok sembolünü KTBİP amblemi olarak kullanarak CHP'ye yakınlığını açık olarak ortaya koymuştur.[1215]

M.Necati Özkan ve kurucusu olduğu KTBİP, Kıbrıs'taki yoğun muhalefetle birlikte DP Hükümeti'nin tavır alması sonucu giderek yalnızlaşmış, yaşanan yangın felaketi hem kendisinin hem de siyasi örgütünün ani çöküşünü hazırlamıştır.

4. Kıbrıs Türktür Partisi (KTP)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kıbrıs Türktür Partisi (KTP), İngiliz sömürge yönetimi döneminde Kıbrıs'ta kurulan son siyasi örgütlenmedir. KTP'nin çekirdeğini Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) oluşturmuştur. KATAK ve KMTHP'nin 1949 yılı Ekim ayında birleşmesi sonucu kurulan KTMB, 14 Ağustos 1955 tarihinde yapılan Genel Kongre'de ismini "*Kıbrıs Türktür Partisi*" olarak değiştirmiştir. Denilebilir ki, Kıbrıs Türk toplumunun ilk resmi siyasi örgütlenmesi olan KATAK, son resmi örgütlenmesi olan KTP bünyesinde tekrar temsil edilmiştir. Bir başka deyişle, Kıbrıs Türk toplumunun

---

[1213]A.Necati Özkan ile yapılan söyleşiden.
[1214]Ergin, **a.g.e.,** s. 162; Altı Ok sigara fabrikasında çalışan Hafız Ali isimli bir çalışan sabotajı kendisinin yaptığını yıllar sonra M.Necati Özkan'a itiraf etmiştir.Ayrıntılı bilgi için bkz.Mapolar, **a.g.e.**, s.442.
[1215]Ahmet Necati Özkan ile yapılan söyleşiden.

İngiliz yönetimi döneminde KATAK ile başlayan resmi siyasi örgütlenme süreci bir bakıma tekrar KATAK ile sona ermiştir.

KATAK'ın kuruluş dönemindeki siyasi gelişmelerle KTP'nin kuruluş dönemindeki siyasi gelişmeler paralellik göstermiştir. Şöyle ki, KATAK 1940'lı yılların başlarında artan Enosis girişimlerini dengelemek/engellemek için İngiliz Hükümeti'nin de desteği ile kurulmuştur. KTP'nin kuruluş tarihide bu anlamda kritik bir döneme denk gelmiştir. Yunan Hükümeti, Kıbrıs Sorunu'nun BM Genel Kurulu gündemine alınması yönünde müracaat etmiş, bir bakıma İngiltere'yi uluslararası alanda zor durumda bırakarak Enosis'i gerçekleştirmeyi planlamıştır. İngiltere, Yunanistan'ın bu girişimi karşısında, tıpkı daha önceden uyguladığı politikanın benzerini yürürlüğe koymuş ve o tarihe kadar Kıbrıs Sorunu'ndan uzak kalmayı tercih eden Türkiye'yi meselenin taraflarından biri haline getirmek için 1955 yılı Ağustos ayında yapılan Londra Konferansı'na davet etmiştir.

Türkiye, bu daveti kabul ederek Kıbrıs Sorunu'nun çözümü sürecine müdahil devletlerden biri olmuştur. Bu sırada Türkiye'de de Kıbrıs Sorunu'na yönelik kamuoyu ilgisi artmış, geniş katılımlı mitingler Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde düzenlenmeye başlanmış, Menderes Hükümeti soruna tepkisiz kalmamaya karar vermiştir.[1216] Kıbrıs Türk Milli Birliği, bu siyasi gelişmelerin yoğun olarak yaşandığı Londra Konferansı'nın hemen öncesinde, 14 Ağustos 1955 tarihindeki Genel Kongre'de ismini Kıbrıs Türktür Partisi olarak değiştirme kararı almıştır.[1217] KTMB ismini değiştirmeden önce, Türkiye'de 1954 yılı Ekim ayında kurulan Kıbrıs Türktür Cemiyeti[1218] Başkanı Hikmet Bil, 17 Temmuz 1955 tarihinde Kıbrıs'ta Dr. Fazıl Küçük ile görüşmüş ve bu isim değişikliği kararının alınmasında etkili olmuştur.[1219]

[1216]Melih Esenbel, **Kıbrıs-1, Ayağa Kalkan Adam**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 15–167.
[1217]Doğansal, **a.g.e.**, s. XI.
[1218]Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun girişimi ile 1952 yılında İstanbul'da Kıbrıs Türktür Komitesi kurulmuştur. Kıbrıs Türktür Komitesi, 2 Ekim 1954 tarihinden itibaren Kıbrıs Türktür Cemiyeti adı ile dernek haline dönüşmüştür. Cemiyetin gayesi, Kıbrıs'ın Türk olduğunu dünya umumi efkârına tanıtmak, Kıbrıs Türklerinin hak ve hukukunu savunmak ile Türk umumi efkârını bu konuda bilgilendirmek olarak belirlenmiştir. Kıbrıs Türktür Cemiyeti, Kıbrıs davasının kitlelere yayılmasında faal ve etkili bir rol oynamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, s.76 -77 ve Umut Gürses, **Kıbrıs Tüktür Cemiyeti ve Faaliyetleri**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 138-141.
[1219]Yaşin, **a.g.e.**, s. 785; Mapolar, **a.g.e.**, s.411; Altay Sayıl, **Dr. Fazıl Küçük'ün Anıları ve Siyasal Örgüt Çalışmaları**, Yay Ajans Lmd., Lefkoşa, 2010, s. 353.

Bir bakıma DP Hükümeti'nin desteklediği Kıbrıs Türktür Cemiyeti (KTC), KMTB'nin KTP'ye dönüşmesinde etkili olmuştur. KTP bir anlamda Türkiye'nin teşvikleri ile kurulmuştur.[1220] KTP'ye atfen ileri sürülen bu iddiayı teyit veya tekzip edecek herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır. Ancak, Kıbrıs Türktür Cemiyeti isminin neredeyse tamamının yeni kurulan partinin isminde tekrarlanması ile sonraki dönemde uygulanan KTP politikalarının KTC yönetim kadrosu tarafından da takip edilmesi bu iddianın doğru olabileceğine yönelik yargının oluşmasına destek vermiştir.

KMTB'nin 17 Temmuz 1955 tarihinde yaptığı kongrede aynı zamanda KTP Nizamnamesi'ni hazırlayacak 8 kişiden oluşan bir komisyon oluşturulmuştur. Kongre tarafından bu komisyona KTP Nizamnamesi'ni hazırlamak için 15 günlük bir süre verilmiştir.[1221]

Komisyon 1955 yılı Ağustos ayının ilk haftasında çalışmalarını tamamlamış ve 14 Ağustos 1955 tarihinde yapılan KMTB Genel Kongresi'ne sunmuştur. KMTB Genel Kongresi'nde örgütün ismi değiştirilmiş ve Kıbrıs Türktür Partisi'nin kuruluşu ilan edilmiştir. KTP'nin kuruluşunun ilan edildiği toplantıda aynı zamanda örgüt nizamnamesi de kabul edilmiştir. KTP Nizamnamesi'nin 1'inci maddesinde partiyi oluşturan kurucu partiler tek tek sayılmış, eski örgütlere mensup tüm kişilerin KTP'nin kurucu üyeleri olarak kabul edildiği belirtilmiştir.[1222]

KTP Nizamnamesi 2'nci maddesinde partinin amaçları düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenleme ile KTP'nin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:[1223] Kıbrıs Türkleri arasında birlik ve beraberlik fikirlerinin yayılmasına, gelişmesine ve demokratik milli terbiye ile kültürün yerleşmesine çalışmak, Türk toplumunun milli ve siyasi haklarını araştırmak ve korumak, Kıbrıs Türkleri arasında geniş ölçüde kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamak ve Kıbrıs Türk toplumunun kendi varlığını koruyabilmesi için iktisadi ve toplumsal gelişmesini sağlayacak konular üzerinde araştırmalar yapmak, icap eden tedbirleri almak, özellikle milli servetin emektarı olan köylü ve işçilerin ekonomik durumlarını iyileştirmek ve refahlarını

[1220]Stavrinides, **a.g.m.**, s. 33-34.
[1221]"Pazar Günkü Toplantı", **Halkın Sesi**, 26 Temmuz 1955, s.1.
[1222]Sayıl**, a.g.e.**, s.354.
[1223]**A.g.e.**, s.354-355.

artırmak, Kıbrıs Türkünü dünyaya tanıtmak ve Anavatan ile kültürel ilişkileri geliştirecek faaliyetlerde bulunmak.

KTP amaçları arasında yer alan "…*Türk cemaatinin milli ve siyasi haklarını araştırmak*…" ifadesi dikkat çekicidir. KTP, daha önce vurgulandığı üzere Kıbrıs Türk toplumunun son siyasi örgütlenmesidir. Kıbrıs Türk toplumunun milli ve siyasi hakları yazılı olarak ilk kez 1931 yılında Milli Kongre ile ortaya konulduğu gibi İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kurulan bütün siyasi örgütlerin nizamnameleri veya anayasalarında yer alan bir husus olmuştur. Bu konunun sanki daha önceden hiç tespit edilmemiş gibi burada ifade edilmiş olması düşündürücüdür. KTP'nin kuruluşunu ilan ettiği 1955 yılı Ağustos ayında Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun başkanlığında Dışişleri Bakanlığında oluşturulan Kıbrıs Komisyonu'da benzer bir çalışma yapmıştır. O çalışmada da Kıbrıs Türk toplum haklarının araştırılarak ortaya konulmasının amaçlandığı ifade edilmiştir. Muhtemeldir ki, KTP Nizamnamesi'nin hazırlanması sırasında Dışişleri Bakanlığı'nın bu çalışmasından yararlanılmış veya bizzat bakanlık çalışanlarından destek alınmış olabilir.

KTP Nizamnamesi'nin 3 ilâ 5'inci maddelerinde "*Birliğe Girme*" ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[1224] Türk ve Müslüman olan 18 yaşını tamamlamış, medeni haklara sahip her Kıbrıs Türk vatandaşının Birliğe[1225] üye olabileceği 3'üncü maddede ifade edilmiştir. KTP'ye üyelik kaydı ile ilgili esaslar 4'üncü maddede düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemede; partiye üye olacak kişinin öncelikle dilekçe ile iradesini belirtmesi, parti üyesi 2 kişi tarafından bu iradenin onaylanması ve daha sonra İdare Heyeti'ne sunulması, İdare Heyeti'nde yapılacak değerledirmede kişinin partiye kabul veya reddedilmesinin oy çokluğu ile olması ifade edilmiştir. Partiye aday olmak için başvuran ancak adaylığı reddedilen kişilerin "*Birlik Divanı*"na itiraz edebileceği, Birlik Divanı'nın bu itirazı değerlendirdikten sonra kararını açıklayacağı ve bu kararın nihai olacağı aynı madde de vurgulanmıştır.

KTP Nizamnamesi 5'inci maddede, parti teşkilleri kurabilmek için şart koşulan asgari üye sayısı ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Yapılan düzenlemede,

---

[1224]**A.g.e.**, s.355.

[1225]KTP Nizamnamesi'nin bu ve bundan sonraki bazı maddelerinde "Parti" yerine "Birlik" ifadesi kullanılmıştır. Bu kullanım şekli, parti nizamnamesinin acele olarak hazırlandığı veya başka bir örgüt nizamnamesinden istifade edilmiş olabileceği yargısını oluşturmuştur.

kasabalarda en az 21 kişi, Girne ve köylerinde ise 10 kişinin bir araya gelerek şube oluşturabileceği belirtilmiştir.

Kasaba ve Köy Teşekkülleri ile ilgili hususlar ise KTP Nizamnamesi 6'ncı maddede düzenlenmiştir.[1226] Buna göre; her kasaba/köy teşkilalatının, üyelerinin katılımı ile kasaba/köy genel toplantısını yapacağı, bu toplantıda bir seneliğine olmak üzere kendi arasından bir idare heyetinin belirleneceği, idare heyetlerinin Lefkoşa'da 11, diğer kaza merkezlerinde ise 7 üyeden oluşacağı ve yine bir seneliğine görev yapacak idare heyetlerinin kendi aralarından birer başkan, sekreter ve veznedar seçecekleri ile idare heyetlerinin Genel Kongre'ye gidecek temsilcileri de belirleyeceği bu maddede belirtilmiştir.

KTP Nizamnamesi 7'nci maddede Başkan'ın vazifeleri ile ilgili hususlar yer almıştır.[1227]Buna göre KTP Başkanı görevlerinin; Genel ve İdare Heyeti toplantılarını yapmak, bu toplantılara başkanlık etmek ve alınan kararların tatbik edilmesine nezaret etmek ile umumiyetle partiyi temsil etmek olduğu belirtilmiştir.

KTP Sekreteri'nin, Başkan'ın yokluğunda O'nun görevlerini yerine getireceği ve yazı işlerini takip edeceği 8'inci maddede ifade edilmiştir.[1228] KTP Nizamnamesi 9 ve 10'uncu maddeleri "*Veznedarın Vazifeleri*" başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre Veznedarın vazifelerinin; mali işleri takip etmek, tahsildarı denetlemek, paranın toplanmasına nezaret etmek ve lüzumlu defterleri tutmak olarak ifade edilmiştir. Aynı maddede köy teşekküllerinin teşkilatlanması ile ilgili esaslar da ifade edilmiştir. Buna göre, her köy teşekküllünün kendi üyeleri arasından; bir seneliğine olmak üzere, sekreter, veznedar ve faal üye ile birlikte bir müfettiş seçeceği belirtilmiştir.

"*Köy Sekreteri'nin vazifesi*" KTP Nizamnamesi 11'inci maddede, "*Köy Veznedarının Vazifesi*" ise 12'nci maddede düzenlenmiştir.[1229] Köy Sekreteri vazifesinin; toplantılar için çağrı yapmak ve bu toplantılara başkanlık etmek, yazı işlerini yürütmek, köyün mensup olduğu kaza heyetinin kararlarını uygulamak olduğu, Köy Veznedarı'nın vazifesinin ise tahsilatı düzenli olarak yapmak ve gelir gider defterini tutmak olduğu söz konusu maddelerde belirtilmiştir.

[1226]Sayıl, **a.g.e.**, s.355-356.
[1227]**A.g.e.**, s.356.
[1228]Aynı yer.
[1229]Aynı yer.

KTP Nizamnamesi 13'üncü maddede, "*Rey verme hakkı ve azalıktan düşme"* ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[1230] Bu maddede yapılan düzenlemede; herhangi bir parti mensubunun görüşülen konular hakkında söz söyleme ve oy verme hakkı olduğu, ancak 3 aylık aidat bedellerini vermeyen üyelerin oy verme hakkından yararlanamayacakları ifade edilmiştir.

KTP Nizamnamesi 14 ve 15'inci maddelerinde, "*Partinin Mes'ul İdare Heyetlerinin Seçimleri"* ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. [1231] Seçim başlamadan evvel aday belirleme sürecinin gizli oyla yapılacağı 14'üncü maddede ifade edilmiştir. Adaylık süreci ile ilgili hususlar ise 15'inci maddede ele alınmıştır. Yapılan düzenlemeye göre; herhangi bir üyenin adaylığı kabul ettiğine dair imzalı adaylık belgesini ilgili sekretere veya Genel Sekreter'e vereceği, sekreter veya Genel Sekreter'in bu belgeleri aldıktan sonra, başka gösterilecek aday bulunmadığını tespit ettikten sonra, adayların kimliklerini ilan edeceği ve üyelerin bu adaylar arasından İdare Heyeti'nin belirleneceği ifade edilmiştir.

KTP Nizamnamesi 16 ilâ 21'inci maddeleri *"Toplantılar"* başlığı adı altında düzenlenmiştir.[1232] Her bir kaza merkezi idare heyetinin en az ayda bir kere toplantı yapacağı, icap etmesi halinde başkan tarafından olağanüstü toplantıların da yapılabileceği hususu 16'ncı maddede ifade edilmiştir. Her köy idare heyetinin en az 3 ayda bir kere toplantı yapacağı, sekreterin lüzum görmesi halinde ise idare heyetinin daha sık toplantı yapabileceğine dair esaslar 17'nci maddede belirtilmiştir.

İdare heyetinden asgari 3 kişinin başkana yazılı müracaat etmesi halinde başkanın idare heyetini toplantıya çağırmasının zorunlu olduğu hususu 18'inci maddede düzenlenmiştir. İdare heyeti toplantılarında kararların oy çokluğu ile alınacağı, oy eşitliği halinde ise başkanın oyunun ayırt edici olacağı 19'uncu maddede belirtilmiştir.

İdare heyeti toplantılarındaki nisap ile ilgili esaslar 20'nci maddede düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemede; idare heyetlerinin toplantı nisabının Lefkoşa'da 6 üye, diğer kazalarda 4 üye, köylerde ise 2 üye olması gerektiği, bu sayıdan az kişinin katıldığı toplantıların bir sonraki güne erteleneceği, sonraki gün

---

[1230]Sayıl,**a.g.e.**, s. 357.
[1231]Aynı yer.
[1232]Sayıl,**a.g.e.**, s. 357-358.

yapılacak toplantıya ise kaç üye gelirse gelsin nisabın sağlanmış kabul edileceği belirtilmiştir.

İdare heyeti üye sayısının istifa, vefat vb. sebeplerle azalması halinde (Lefkoşa için 6'ya ve diğer kazalar için ise 4'e düştüğü zaman) başkanın yeni üye seçmek için genel kurul toplantısı yapacağı ve eksik üyeleri tamamlayacağı hususu 21'inci maddede düzenlenmiştir.

Genel Kongre ile ilgili hususlar 22 ilâ 27'nci maddelerde düzenlenmiştir.[1233] Kıbrıs Türktür Partisi Genel Kongresi'nin, örgütün en yüksek ve en yetkili organı olduğu 22'nci maddede belirtilmiştir. Genel Kongre'ye katılacak üye sayıları ise 23'ncü maddede düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, Genel Kongre toplantısına; 50'ye kadar üyesi olan şubelerin 1 temsilci, 50-100 kadar üyesi olan şubelerin 2 temsilci, 100-300 e kadar üyesi olan şubelerin 3 temsilci ve 300 üyeden fazla üyesi olan şubelerin ise 4 temsilci göndereceği belirtilmiştir. Genel Kongre, Birlik Divanı'nın kararı ve Genel Başkanı'nın daveti üzerine senede asgari bir defa olağan toplantı yapacağı 24'üncü maddede, toplantıda üye sayısı kaç olursa olsun tayin edilen saatten bir saat sonra hazır bulunan üyelerle nisabın sağlanmış kabul edileceği ise 25'inci maddede ifade edilmiştir.

Genel Kongre gündem maddelerinin; KTP'nin yıllık faaliyeti hakkındaki raporun okunması, Parti Divanı seçimi, Parti Divanı tarafından hazırlanan yıllık programın tetkik ve onayı, parti şube bütçelerinin tetkiki ve saire olduğu 26'ncı maddede belirtilmiştir. Genel Kongre'nin kendi üyeleri arasından Genel Başkan ve Birlik Divan Heyeti ile 2 müfettiş seçeceği ise 27'nci maddede ifade edilmiştir.

Birlik Divanı ile ilgili hususlar KTP Nizamnamesi 28'inci maddede şu şekilde belirtilmiştir:[1234] " *Birlik Divanı, Genel Kongre tarafından seçilen 15 kişilik heyet ile birlikte Genel Başkan'dan ibarettir."* Aynı maddede Birlik Divanı'nı oluşturan on beş kişinin ise Lefkoşa ve Girne'den beş üye, diğer kazalardan ise ikişer üye olacağı ifade edilmiştir.

[1233]**A.g.e.**, s.358-359.
[1234]Aynı yer.

KTP Nizamnamesi 29 ve 30'uncu maddelerinde Birlik Divanı'nın vazifeleri ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.[1235] Bu düzenlemeye göre Birlik Divanı'nın; parti programının oluşturulmasına nezaret edeceği, bölge idare heyetlerinin faaliyetlerini düzenleyeceği, Birlik içerisinde uyumlu çalışmayı temin edeceği ve kendi üyeleri arasından Parti Genel Başkan Vekili, Genel Sekreter, Genel Veznedarı seçeceği ifade edilmiştir.

Genel Başkan'ın vazifeleri, Nizamname'nin 31'inci maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir:[1236] parti faaliyetlerini yürütmek ve partiyi temsil etmek, Genel Kongre ve Divanın Heyeti'ni toplantıya çağırmak, Genel Kongre ve Divan Kurulu toplantılarına başkanlık etmek, Genel Başkan'ın Lefkoşa'da ikamet eden kişiler arasından seçilmesini sağlamak.

Genel Başkan Yardımcısı'nın görevlerinin, Genel Başkan işlerine yardım etmek ve Genel Başkan'ın yokluğunda onun vazifesini yapmak olduğu 32'nci maddede belirtilmiştir.[1237]

KTP Nizamnamesi 33'üncü maddede Genel Sekreter'in vazifeleri şu şekilde ifade edilmiştir:[1238] "*Partinin bütün yazı ve muhabere işlerini idare etmek, bu hususta Başkan'a yardım etmek ve gereken defterleri tutmak.*"

Genel Veznedar'ın vazifelerinin ise; yatırılan parayı iyi niyetle muhafaza etmek, lüzumu halinde şube veznelerini teftiş ve bağışlar, yardımlar, rozet satışı, balo ve tiyatro gösterilerinden elde edilen hâsılatı gelir olarak kaydetmek olduğu ifade edilmiştir. Kaza teşkilatlarında üyelik aidat bedelinin 50 kuruş, köylerde ise 25 kuruş olduğu hususu 35'inci maddede belirtilmiştir. Köy tahsilâtının tamamının kaza veznedarlarına devredileceği ve kaza gelirlerine ekleneceği hususu ise 36'ncı maddede belirtilmiştir. Kaza veznedarının, gelirin yarısını 3 ayda bir Genel Veznedar'a vereceği ve ihtiyaç halinde kaza veznedarlarının Genel Veznedar'ın para talebini karşılamak mecburiyetinde oldukları 37'nci maddede düzenlenmiştir.

[1235]Aynı yer.
[1236]**A.g.e.**, s. 359-360.
[1237]**A.g.e.**, s. 360.
[1238]Aynı yer.

Şubelerin olağanüstü durumlarda talep edebileceği para miktarının Parti Divanı tarafından tayin edebileceği hususu ise 38'inci maddede ifade edilmiştir.[1239]

Genel Veznedar'ın, kaza veznedarlarının olağanüstü para taleplerini Parti Divanı'nın tayin edeceği miktar dâhilinde temin edeceği hususu ise 39'uncu maddede belirtilmiştir.[1240]

Kaza veznedarlarının beraberlerinde en fazla 10 lira tutarında para bulundurabileceği ve bu tutardan fazla paranın Lefkoşa veya Mağusa kazalarında bulunan Türk Bankası'nda kaza idare heyeti adına açılan hesapta muhafaza edileceği hususu 40'ıncı maddede belirtilmiştir. Parti adına bankaya yatırılan paraların çekilebilmesi için veznedar, başkan ve idare heyetinden bir kişinin birlikte bulunmalarının zorunlu olduğuna dair esaslar ise 41'inci maddede düzenlenmiştir.[1241]

Genel Veznedar'ın, en fazla 10 lira tutarındaki parayı kasasında bulundurabileceği ve bu tutardan fazla paranın Lefkoşa'daki Türk Bankası'na Parti adına açılmış hesapta muhafaza edileceği 42'nci maddede, bankadan para çekilmesinin Birlik[1242] Divan Heyeti kararı ile olacağı ve bu karar alındıktan sonra Genel Veznedar, Başkan ve Divan Heyeti üyelerinden bir kişinin birlikte bulunmasının şart olduğu ise 43'üncü maddede belirtilmiştir. Veznedarlar ile tahsildarların yapacakları işlemleri mutlaka kayıt altına almaları gerektiği ve bu işlemlerin nasıl yapılacağına dair esaslar 44'üncü maddede, KTP'nin her sene yapacağı Genel Kongre'den bir ay evvel parti adına yapılan harcamalar ile gelirlerin gösterildiği bilançonun Birlik Divanı'nın onayına sunulacağı ise Nizamname'nin 45'inci maddesinde ifade edilmiştir.[1243]

Bütçede öngörülemeyen harcamalar için veya bütçede belirlenen tutardan fazla yapılan harcamaların sorumluluğunun bu harcamayı yapan kişilerde olacağı

[1239]Aynı yer.
[1240]**A.g.e.**, s. 361.
[1241]Aynı yer.
[1242]Nizamnamede yer alan hususlarda örgüt sıfatı olarak zaman zaman Birlik zaman zaman da Parti ifadeleri kullanılmıştır. Orijinallikten sapmamak için nizamnamede örgüt hangi sıfat ile belirtilmişse o ifade tercih edilmiştir.
[1243]Sayıl, **a.g.e.**, s. 36.

46'ncı maddede, KTP gelirlerinin parti amaçlarına uygun olarak kullanılması gerektiği hususu ise 47'nci maddede ifade edilmiştir.[1244]

KTP Nizamnamesi 48 ilâ 59'uncu maddelerini kapsayan bölüm " *Disiplin ve İnzibat*" başlığı ile düzenlenmiştir.[1245] KTP üyelerinden herhangi birinin örgüte itaatsizlik ve nizamnamenin kasten ihlali veya disiplinin bozulmasına dair bir eylemden suçlu bulunması halinde; ihtar, şiddetli tembih, partiden muvakkaten ihraç, partinden daimi ihraç hükümlerinden biri ile cezalandırılacağına dair esaslar 48 ve 49'uncu maddelerde açıklanmıştır.

Kaza idare heyetlerinin kendi üyelerinin disiplinsiz hareketlerini tespit ettiklerinde yukarıda bahsedilen hükümlerden biri ile cezalandırılacakları, hakkında cezai bir işlem hükmedilen üyenin bu kararı Birlik Divanı nezdinde temyize götürebileceği, Divan Heyeti'nin bu itirazı bir ay içinde karara bağlayacağı ve bu kararın nihai olacağına dair hükümler 50'nci maddede ifade edilmiştir. İdare Heyeti üyelerinden herhangi birinin disiplinsizlik yapması halinde ise bu kişi ile ilgili kararın Divan Heyeti ve İdare Meclisi'nin birlikte vereceği, bu kararın Genel Sekreter tarafından Genel Kongre'ye sunularak temyiz edilebileceği ise 51'inci maddede belirtilmiştir.

Herhangi bir kabahatle suçlanan üyenin, iddia olunan kabahati araştıran heyetin toplantılarına katılamayacağı, ancak heyetin karar toplantısında yer alabileceği ve son savunmasını yapabileceğine dair esaslar Nizamname'nin 52'nci maddesinde düzenlenmiştir.

KTP'nin herhangi bir toplantısında yapılan müzakerelerin ve alınan kararların sorumlular tarafından deftere kaydedileceği, bu defterlerin toplantıda hazır bulunanlar tarafından imzalanacağı, toplantı gündemine geçilmeden bir önceki toplantı zabıtlarının okunup tasdik edileceğine dair esaslar 53'üncü maddede belirtilmiştir.

İdare Heyeti'nin yapacağı toplantılardaki nisabın toplantıya katılan üyelerin yarısından bir fazlası ile olacağı ve kararların oy çokluğuyla alınacağı 54'üncü maddede belirtilmiştir. Toplantıda yeter çoğunluğun sağlanamaması durumunda; köy

---

[1244]**A.g.e.**, s. 362.
[1245]**A.g.e.**, s. 362-364.

ve kaza idare heyetlerinin yapacakları toplantılardan 30 dakika, Genel Kongre toplantısından ise 1 saat geçtikten sonra hazır bulunan üye sayısının nisap olarak kabul edileceği ve müzakerelere başlanacağı ve kararların oy çokluğuyla alınacağına dair hükümler ise 55'inci maddede yer almıştır.

Parti İdare Heyeti ve diğer heyetlere mensup herhangi bir üyenin mazeretsiz olarak birbiri takip eden 3 toplantıya katılmaması halinde partiden istifa etmiş kabul edileceği, ancak söz konusu üyenin mazeretini yazı ile Başkan'a bildirmesi halinde İdare Heyeti'nin bu mazeretin geçerli olup olmadığına dair karar verme yetkisinde olduğuna dair husus 56'ncı maddede düzenlenmiştir.

KTP Nizamnamesi 57'nci maddede, Başkan tarafından Genel Kongre ile diğer umumi heyet toplantılarına yapılan çağrıların, müzakere gündemi ile birlikte bir ay önce Türkçe bir gazetede duyurulacağı belirtilmiştir.

"*Umumi Hizmetler için Namzetler*" başlığı ile ilgili hususlar ise 58 ve 59'uncu maddelerde düzenlenmiştir.[1246] Bir üyenin namzetliği ile ilgili kaza idare heyeti tarafından teklif ve Parti Divanı tarafından kabul ve tasdik olunmadıkça parti üyelerinden hiç kimsenin siyasi ve umumi hizmetlerde görevlendirilemeyeceği hususu 58'inci maddede belirtilmiştir. Parti tarafından bu suretle namzetlikleri onaylanan kişi veya kişilerin seçildikleri umumi hizmetlerde partinin ilkeleri ve direktifleri dâhilinde hareket edeceği ile ilgili hususlar ise 59'uncu maddede ifade edilmiştir.

KTP Nizamnamesi 60 ve 61'inci maddeleri "*Malî Mesuliyetler*" ile ilgili hususlar belirtilmiştir. [1247] Partide vazife ve salahiyetle beraber ferdi ve toplu sorumlular bulunması esas olduğundan bilhassa para ile ilgili işlerde görev alanların derece derece sorumlulukları olacağı 60'ıncı maddede vurgulanmıştır. Genel Veznedar'ın görevini ifa eden kişinin yüz lira bedelinde bir kefaleti yazılı olarak yükleneceği hususu ise 61'inci madde de belirtilmiştir.

Gerek Lefkoşa'daki Genel Veznedar'ın gerekse kaza merkezlerindeki veznedarların yapacağı harcamaların, ilgili heyetlerin kararıyla olacağı ve bu kararın

---

[1246]**A.g.e.**, s. 364.
[1247]**A.g.e.**, s. 364.

iyi niyetle yerine getirilmesinden ise veznedarın sorumlu olacağına dair husus 62'nci maddede ifade edilmiştir.[1248]

KTP Nizamnamesi'nin 63'üncü maddesi "*Anayasanın*[1249] *Tadili ve Birliğin Dağılması*" başlığı ile düzenlenmiştir. Genel Kongre üyelerinin 2/3'nün alacağı kararla anayasanın değiştirebileceği 64'üncü maddede belirtilmiştir.[1250] KTP'nin dağılması ile ilgili esaslar ise 65'inci maddede aşağıdaki gibi belirtilmiştir:[1251]

> "*Sakınılması kabil olmayan sebepler karşısında partinin dağılması ancak bütün Kıbrıs'a mukayyet bulunan umum Türk azasının akdedeceği fevkalade toplantıda mukayyet azanın yüzde sekseninin reyi ile kabul olur, böyle bir fesih kararı verildiği takdirde partinin mevcudatı Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu mevcut ise oraya değilse en yüksek Türk mektebine ve aynı derecede bulunan Türk mekteplerine devredilir."*

Nizamnamenin son maddesinde KTP armasının, Türk Bayrağı'ndaki Ay Yıldız içerisinde Kıbrıs adasının (mümkünse yeşil resimli olanı) ihtiva edeceği belirtilmiştir.[1252]

KTP Nizamnamesi incelendiğinde bazı esasların farklı farklı olacak şekilde düzenlendiği görülmüştür. KTP'yi ifade etmek için bazı düzenlemelerde "*Parti*", bazılarında ise "*Birlik*" tanımlaması kullanılmıştır. Aynı şekilde KTP Nizamnamesi için de birkaç yerde "*Anayasa*" ifadesi tercih edilmiştir. Bu ifadelerin kullanılması, esas açısından bir eksiklik teşkil etmez, ancak örgüt tüzüklerinde bütünlük sağlanması bakımından bu ve benzeri kullanımlara dikkat edilmiştir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, KTP Nizamnamesi'nin hazırlanma sürecinde gerekli özenin gösterilmediği veya başka nizamnameler ile çalışmalardan esinlendiği ve alıntı yapılırken bu ayrıntılara dikkat edilmediği söylenebilir.

KTP ilk Genel Kurul toplantısını 8 Nisan 1956 tarihinde yapmıştır. Genel Kurul gündemini, Rumların adada başlattıkları şiddet olayları oluşturmuştur. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük toplantı açış konuşmasında; Kıbrıs Türklerinin bu şiddet olaylarının etkilerini yakından hissettiğini ve endişelerini İngiliz sömürge

---

[1248] Aynı yer.
[1249] Nizamname kastedilmiştir.
[1250] **A.g.e.**, s. 364.
[1251] **A.g.e.**, s. 365.
[1252] Aynı yer.

yönetimine ilettiğini ifade ettikten sonra ada genelindeki teşkilatlanmanın daha hızlı yapılması gerektiğinin önemli olduğunu vurgulamıştır.

KTP'nin kuruluş tarihi, daha önce de vurgulandığı üzere Kıbrıs Sorunu ile ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı bir döneme denk gelmiştir. Türkiye, bu dönemde Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde taraf ülkelerden biri haline gelmiştir. Kıbrıs Türklerinin o dönemdeki tek siyasi örgütü olan KTP'nin faaliyetleride bu gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir.

Türk Hükümeti, Kıbrıs ile ilgili gelişmelerin çok hızlı değiştiği bu dönemde KTP yönetiminin görüşlerine çoğu zaman müracaat etmiştir. KTP Genel Sekreteri Osman Örek, 1956 yılı Ağustos ayında Türkiye'ye yaptığı bir ziyaret esnasında; Kıbrıs'ta yaşanan olayları Türk Hükümeti ve Türk kamuoyuna aktarmanın milli bir vazife olarak kabul edildiğini vurgulamış, KTP'nin siyasetinin Türk Hükümeti ile aynı doğrultuda olduğunu belirtmiştir.[1253]

Bununla birlikte, İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik olarak 1956 yılı Aralık ayında gündeme getirdiği Lord Raddcliffe önerisini görüşmek ve karşı öneriyi sunmak üzere 1957 yılı Ocak ayı ilk günlerinde Londra'ya giden Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı M. Nuri Birgi'ye KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve KTKF Başkanı Faiz Kaymak da eşlik etmiştir.[1254] Kıbrıs Türk toplum liderleri, Londra'daki görüşme sonrasında bir müddet daha Ankara'da kalmışlar, bazı resmi temaslarda bulunduktan sonra Kıbrıs'a dönmüşlerdir. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs'a döndükten sonra yaptığı açıklamada; Türk Hükümeti'nin Kıbrıs Sorunu ile yakından ilgilendiğini, Lord Radcliffe anayasa önerisi hakkında Türk Hükümeti'nin ileri sürdüğü teklifler kabul edilmediği takdirde, adanın "*Taksim*" edilmesinin de söz konusu olabileceğini açıklamıştır.[1255]

Kıbrıs Türk toplum liderleri, Kıbrıs Sorunu ile ilgili gelişmelere dolaylı olarak müdahil olurken KTP yönetimide ada genelinde teşkilatlanma sürecini hızlandırmıştır. KTP yönetimi, bu süreçte zaman zaman ekonomik sıkıntılarlada karşılaşmıştır. Bu sıkıntıların üstesinden gelmek için de Ankara'daki Kıbrıs Türk

---

[1253]**"Varoluş Mücadelemizin Saygın İsmi: Osman ÖREK", Kıbrıs Türk Liderleri Osman Örek 1925–1999"**, KKTC Türkiye Büyükelçiliği, Lefkoşa, 2000, s. 29.
[1254] "Bir Türk Heyeti Gelecek Hafta Londra'yı Ziyaret Edecek", **Bozkurt**, 7 Ocak 1957, s. 1.
[1255]"Heyetimizi Sevgi Saygı ve Muhabbetler Selamlarız", **Bozkurt**, 21 Ocak 1957, s. 4.

Kültür Derneği'nin maddi yardımlarından da yararlanılmıştır. KTP Lefkoşa şubesinin 23 Ekim 1956 tarihinde yaptığı olağan toplantıda parti merkezi olarak kullanılan binanın kirasının ödenemediğinden dolayı Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nden 300 lira maddi yardım talep edilmiştir.[1256]

KTP yönetimi, teşkilatlanma sürecindeki ekonomik sıkıntılarını pansuman tedbirlerle geçiştirirken, Kıbrıs Türk toplum haklarının aranmasına yönelik girişimlerinede eş zamanlı olarak başlamıştır. Bu kapsamda, KTP yönetimi tarafından Belediye Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılması maksadıyla 2 Aralık 1956 tarihinde belediye meclislerindeki Türk üyelerinin katılımıyla bir toplantı yapılmıştır. Aynı toplantıda, İngiliz sömürge yönetimine daha önceden bildirilen Belediye Kanunu değişiklik teklifinin takip edilmesi, söz konusu teklife herhangi bir işlem yapılmaması halinde ise belediye meclisi seçimlerine katılmayarak bu tutumun protesto edilmesi kararlaştırılmıştır.[1257]

Kıbrıs Sorunu ile ilgili gelişmelerin çözümsüzlüğe doğru yoğunlaştığı 1957 yılında adada terör olaylarıda artmıştır. Bu durum KTP yönetiminin kararlarına da yansımıştır. KTP yönetimi, 2 Şubat 1957 tarihinde tüm teşkilat temsilcilerinin katıldığı Genel Kurulu Lefkoşa'da toplamıştır. KTP Genel Kurul toplantısında; yönetim kademesi yeniden belirlenmiş, Dr. Fazıl Küçük yeniden Genel Başkan olarak seçilmiş, Rum saldırılarının sona ermemesi halinde her iki toplumun birarada yaşamasının imkânsız olduğu ifade edilmiş, Genel Başkan Dr. Fazıl Küçük'e gerek adada gerekse hariçte yapacağı tüm görüşmelerde Kıbrıs Türk toplumunu temsil etme yetkisi verilmiştir. [1258] Aynı toplantıda; Kıbrıs Türk toplumunun Rumlarla iyi geçinmek politikasına devam edilmesine, Kıbrıs Türk polis veya vatandaşlarına Rumlar tarafından yapılacak herhangi bir saldırının yaratacağı sonuçlardan KTP'nin sorumlu olmayacağıda kararlaştırılmıştır. [1259]

KTP Genel Kurulu'nun almış olduğu Kıbrıs Türklerini temsil etme yetkisinin verilmesi kararı önemlidir. Çünkü bu tür bir yetkilendirme Kıbrıs Türk siyasi örgüt yönetimleri tarafından ilk kez yapılmıştır. Daha önce kurulan örgütlerin yönetimleri, bu ve benzeri yetkilendirmeye lüzum görmemişlerdir. Muhtemeldir ki, Kıbrıs

[1256]Sayıl, **a.g.e.**, s.371.
[1257]**A.g.e.**, s.372.
[1258]**A.g.e.**, s.375.
[1259]"Kıbrıs Türktür Partisinin Fevkalede Toplantısı", **Bozkurt**,11 Şubat 1957, s. 1.

Sorunu'nun uluslararası alana taşınmış olması böyle bir girişimi zorunlu kılmıştır. KTP Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, bu yetkilendirme sonrasında özellikle BM'de ve İngiltere'de Kıbrıs Türk toplumu temsilcisi olarak birçok etkinliğe katılmış ve toplum adına söz söyleme hakkını kullanmıştır.

İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'na çözüm bulma gayretleri 1956 yılı Aralık ayında Raddcliffe anayasa önerisi ile yeni bir sürece girmiştir. İngiltere bu kararındaki samimiyetini göstermek için Başpiskopos Makarios III'ün sürgün durumunu Kıbrıs'a dönmemesi şartı ile kaldırmıştır. İngiliz Hükümeti bu karar ile Kıbrıs'ta terör eylemlerini bitirmeyi ve tarafların tekrar müzakerelere başlamasının önündeki engeli kaldırmayı planlamıştır. Fakat ne Başpiskopos Makarios III barışçıl girişimlerde bulunmuş ne de EOKA terör eylemlerine son vermiştir. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük bu durum üzerine temaslarda bulunmak için geldiği Ankara'da yaptığı basın toplantısında; Başpiskopos Makarios III'ün serbest bırakılmasının EOKA'nın cesaretini ve Türklere karşı kini duyguları artırdığını, Yunanistan ve Rumların değişmez tek amaçlarının Enosis olduğunu belirtmiş ve Kıbrıs davasının sadece Kıbrıs Türklerinin değil tüm Türkiye'nin davası olduğunun altını çizmiştir.[1260]

Kıbrıs ile ilgili gelişmeler hem adada hem de uluslararası alanda hızlı bir şekilde yaşanırken 1957 yılı Mayıs ayında yaşanan bir olay Kıbrıs Türk toplumunu ikiye bölmüştür. KTKF Başkanı Faiz Kaymak'ın Ankara'da yaptığı temaslar bu durumu başlatmıştır. KTP yönetimi, 22 Mayıs 1957 tarihinde olağanüstü Genel Kurul toplantısı yapmıştır. KTP olağanüstü toplantısında; son siyasi gelişmeler görüşülmüş, Genel Başkan Dr. Fazıl Küçük'ün Türkiye temasları hakkında bilgilendirme yapılmış, Dr. Fazıl Küçük'ün müteakip dönemde yapacağı resmi temaslardaki bütün beyan ve faaliyetlerine yetki verilmesi oy birliği ile kabul edilmiş, KTKF Başkanı Faiz Kaymak'ın ise Ankara temasları eleştirilmiştir.[1261]

KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük Kongre açış konuşmasında; Kıbrıs sorununun çözümünde tek hal çaresinin "*Taksim*" olduğunu belirtmiş, KTKF Başkanı Faiz Kaymak'ın Ankara ziyaretinin toplumu ikiye böldüğünü bir kez daha vurgulamıştır. Genel Başkan'dan sonra kürsüye gelen Larnaka Delegesi Orhan

---

[1260]" Kıbrıs Heyetinin Dünkü Basın Toplantısı", **Zafer**, 4 Nisan 1957, s. 1.
[1261]Sayıl, **a.g.e.**, s. 376-377.

Müderrisoğlu, KTKF'nun bir kültür örgütü olduğunu, KTP'nin ise siyasi meselelerden sorumlu tek örgüt olduğunu ifade etmiştir.[1262]

KTP yönetimi ile KTKF arasında yaşanan bu gerginlik fazla uzun sürmemiştir. KTP yönetiminin 11 Ağustos 1957 tarihinde yapmış olduğu Genel Kurul toplantısında; Kıbrıs Türk toplumunun iki başat örgütü arasındaki gerginliğin sona ermesinin önemli olduğu ve birleştirici politikaların benimsenmesinin asıl amaç olarak kabul edilmesi gerektiği, Kıbrıs Türk ve Rumların bir arada yaşamalarının mümkün olmadığı kararlaştırılmıştır. Aynı toplantıda, Kıbrıs Türklerinin durumu ile "*Taksim*" önerisi hakkında İngiltere ve ABD başta olmak üzere uluslararası alanda bilgilendirme yapılması için bir heyet de görevlendirilmiştir.[1263]

Türkiye'nin Kıbrıs politikası ile ilgili gelişmelerin yeniden şekillenmeye başladığı 1957 yılı Eylül ayında Yunanistan, Kıbrıs Sorunu'nu BM gündemine tekrar getirmiştir. Yunanistan'ın önerisi, 20 Eylül 1957 tarihinde kabul edilmiş ve Kıbrıs Sorunu BM Genel Kurul gündemine alınmıştır. Bu karar üzerine Kıbrıs Türk toplumunu temsilen KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük tarafından BM'ye, ABD Başkanı'na, İngiltere Başbakanı ve Sömürgeler Bakanı ile Başbakan Menderes'e gönderilen telgrafta; Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde kabul edilebilecek tek çözümün Taksim olacağı, Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesi ya da muhtar bir yönetimin tesis edilmesi halinde adadaki Türklerin Rumların insafına terk edileceği, bunun ise çok kötü sonuçlar doğuracağı belirtilmiş, self determinasyon hakkının Kıbrıs Türklerine de tanınması gerektiği vurgulanmıştır.[1264]

KTP'nin gerek Kıbrıs'ta gerekse Türkiye'deki faaliyetleri 1958 yılında önceki yıllara göre oldukça yoğun olmuştur. Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik girişimlerde sona yaklaşılmış olması ile Rumların terör saldırılarındaki artış bu yoğunluğun sebepleri arasında gösterilebilir. İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik 1957 yılı sonlarına doğru sunduğu çözüm önerisi karşısında hem Türk Hükümeti hem de Kıbrıs Türk toplumu tek bir çözümü kabul edeceklerini ifade etmişlerdir. O da Taksim. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük 1958 yılının ilk günlerinde Ankara'da gazetecilere yaptığı açıklamada; Taksim'in adaya barış

[1262]**A.g.e.**, s. 377-378.
[1263]**A.g.e.**, s. 379-381.
[1264]**Ayın Tarihi,** Ağustos 1957, Sayı 285, s. 241-242; "F.Küçük'ün Telgrafı", **Zafer,** 21 Eylül 1957, s. 1.

getireceğini, Rumların hoparlörle donattıkları araçlarla Türk köylerine geldiklerini ve Türklere adayı terk etmelerini aksi takdirde toplu katliam yapacakları yönünde propaganda yaptıklarını vurgulamıştır.[1265]

KTP Genel Başkanı Kıbrıs Sorunu ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmek maksadıyla 1958 yılı Ocak ayında Ankara'ya gelmiştir. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün Türkiye ziyareti basında geniş yer bulmuştur.[1266] Genel Başkan Dr. Fazıl Küçük Ankara'daki temaslarına devam ettiği sırada, İstanbul'da bulunan Başbakan Menderes'e yeni yıl münasebeti ile gönderdiği telgrafta, Kıbrıs'ın geleceği hakkında takip edilen politikadan en küçük sapma olmadığını ifade etmiştir.[1267] KTP Genel Başkanı Ankara'daki temasları kapsamında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile de görüşmüş ve Kıbrıs'taki son durum hakkında bilgi vermiş, Kıbrıs Türk toplumunun can ve mal güvenliği konusundaki endişelerini aktarmıştır.[1268] KTP Genel Başkanı Dr.Fazıl Küçük, bu konulara ilave olarak daha sonra ayrıntılı olarak incelenecek olan TMT hakkında bilgilendirme yapmış ve Türk Hükümeti'nin bu örgüte personel ve malzeme desteği vermesini istemiştir.

KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün Ankara'daki temasları ile basına verdiği demeçler Rum basınında da geniş yer bulmuş ve Dr. Fazıl Küçük'ün iddialarının yersiz olduğu, Kıbrıs Türk toplumunun çoğunun bu iddialara inanmadığı ve Rumların Türk köylerine baskın düzenlemesinin söz konusu olmadığı vurgulanmıştır.[1269]

Rum basını bu tür haberlerle bir yandan Kıbrıs Türk siyasi örgütleri arasındaki birlik ve beraberliği bozmayı amaçlarken diğer yandan da dünya kamuoyunun algısını şekillendirmeyi hedeflemiştir. Rumlar, basının bu iddiasına rağmen Enosis'i gerçekleştirmek için şiddet hareketlerine tekrar başlamışlardır. Rumlar, Kıbrıs Türklerinin iki toplum arasında müşterek bir yönetimin kurulamayacağı iddialarını boşa çıkarmak için dikkat çekici bir girişimde daha bulunmuştur. Rumlar, Aşağı Lakadamya ve Dillirga'daki Türk köylülerine baskı ile

---

[1265]"Dr. Küçük Ankara'da Beyanat Verdi", **Bozkurt**, 1 Ocak 1958, s. 1.
[1266]"Dünya Basını", **Bozkurt**, 1 Ocak 1958, s. 2.
[1267]"Menderes'in Kıbrıs Türk Halkına Mesajı", **Bozkurt**, 3 Ocak 1958, s. 2.
[1268]"Dr. Küçük Dışişleri Bakanımızla görüştü", **Bozkurt**,4 Ocak 1958, s. 2.
[1269]"Kıbrıs Basınından", **Bozkurt**,4 Ocak 1958, s. 3

imzalattıkları evraklarla her iki toplumun birlikte yaşamak istediklerini belgelemek istemişlerdir.[1270] Ancak bu girişim istenilen etkiyi yaratmamıştır.

KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Türkiye'deki ziyaretinin sonraki durağı İstanbul olmuştur. Bu ziyaret esnasında Başbakan Menderes tarafından kabul edilen Dr. Fazıl Küçük, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs Sorunu'na gösterdiği yakın ilgiden dolayı duyulan minnettarlığı aktarmıştır.[1271] Bu arada ilginç bir gelişme olmuştur. KTKF yönetimi, anayasasında da belirtildiği üzere, siyasi faaliyetlerden tamamen uzak kalacağını, iktisadi ve kültürel sahalarda çalışmalarını yoğunlaştıracağını açıklamıştır. [1272]

KTP, bu açıklama sonucunda Kıbrıs Türklerinin siyasi mücadelesini yapacak örgüt olarak tek başına kalmıştır. KTP ile KTKF'nin kendi aralarında yaptıkları bu iş bölümü kısa zamanda sonucunu vermiştir. Her iki örgüt farklı alanlarda fakat aynı amaç için yoğun bir çaba içine girmişler ve uyumlu çalışmışlardır. Türkiye'den bazı gazetecilerin Kıbrıs'ı ziyareti sırasında konuşan Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman, bu uyumlu çalışmadan övgüyle bahsetmiş Kıbrıs Türk siyasi örgütlerin aynı amaç söz konusu olunca birlikte hareket edebileceklerini vurgulamıştır. [1273] Ne gariptir ki, yine Rumların Enosis girişimlerini artırdığı dönemde Kıbrıs Türk siyasi örgütleri birleşmişler ve bir arada hareket etmişlerdir!

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik girişimlerini arttığı 1958 yılında, sorunun çözümünde sadece Rumların muhatap alınacağına dair iddiaları boşa çıkarmak için bir girişimde bulunmuştur. İngiliz Hükümeti sözcüsü Lord Salisbury, Times'da yayımlanan bir demecinde Türkiye ile istişare etmeden hiçbir karar alınmayacağını açıklamıştır. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, bu açıklama sonrasında Lord Salisbury'e gönderdiği telgrafta Kıbrıs Türk toplumu adına teşekkür etmiştir.[1274] KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, kendisini Kıbrıs Türk toplumu sözcüsü olarak toplum adına söz söylemeye yetkilendirilen bir lider gibi hareket etmiştir. Bu durumu destekleyen faktörlerden biri Kıbrıs Türk toplumunun

---

[1270]"Türk Köylüleri dikkatli olunuz", **Bozkurt**, 8 Ocak 1958, s. 8.
[1271]"Menderes Dr. Küçük'ü kabul etti", **Bozkurt**, 7 Ocak 1958, s. 1.
[1272]"Bin liralık bağışın düşündürdükleri", **Bozkurt**, 9 Ocak 1958, s. 2.
[1273]"Kokteyl Partisi Federasyonun", **Bozkurt**, 13 Şubat 1958, s. 1.
[1274]" Lord Salisbury'e Takdir Telgrafları Gönderildi", **Bozkurt**, 11Ocak 1958, s. 1.

tek siyasi parti liderinin olması diğeri ise Türk Hükümeti'nin ve kamuoyunun kendisine gösterdiği ilgi olduğu söylenebilir.

KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün Türkiye temasları İngiliz sömürge yönetimininde dikkatinden kaçmamıştır. Kıbrıs Vali Vekili Sir M.G. Sinclair, Dr. Fazıl Küçük'ün Türkiye'de bulunmasından dolayı, Genel Sekreter Osman Örek başkanlığındaki heyeti kabul etmiş, sadece idari ve ekonomik meseleler konuşulmuş, siyasi meselelerin görüşülmesini başka bir tarihe ertelemişlerdir. Ancak Türk heyeti görüşme esnasında; adanın taksim edilmesi konusunda hükümet ile daha evvel yapılmış olan temaslara işaret etmiş ve KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün Türkiye'de yapmış olduğu temasların Kıbrıs Türkleri tarafından da desteklediğini iletmiştir.[1275]

KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Türkiye'de bulunduğu süre boyunca sadece resmi görevlilerle temaslarda bulunmamış aynı zamanda Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) tarafından düzenlenen şehir mitinglerinede katılmıştır.[1276]

KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük Türkiye'de temaslarda bulunurken Kıbrıs'ta da şiddet olayları tekrar tırmanışa geçmiştir. Bu şiddet olaylarının çoğu Rumlar tarafından yapılırken az sayıda olsa da bir kısmı ise İngiliz sömürge yönetimi kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir. İngiliz sömürge yönetimi kolluk kuvvetlerinin 1958 yılı Ocak ayı sonlarında Kıbrıs Türklerinden 7 kişiyi Lefkoşa'daki gösteriler sırasında öldürmesi ile sonuçlanan olaylar hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ta geniş etkiler yaratmıştır. [1277]

Olayların yavaş yavaş kontrolden çıkmaya başladığı 1958 yılı Şubat ayında KTP Başkanı Dr. Küçük yaptığı açıklamada, " *…Kıbrıs'ın artık Türkiye'nin 68'inci vilayeti olduğunu…*" belirterek sorunun müzakerelerle çözülmesine yönelik girişimlerin geldiği son noktayı ifade etmiştir.[1278]

[1275]"Vali Vekili Türk Heyetini kabul etti", **Bozkurt**, 12 Ocak 1958, s. 1.
[1276]"Dr. F.Küçük Zorlu ile görüştü", **Bozkurt**, 15 Ocak 1958, s. 1.
[1277]KTP Leymosun Şubesi Başkanı Dr. Nazif Denizer, bu olay karşısında Kıbrıs valiliğine gönderdiği telgrafta; "*Leymosun Türk Cemaati, Emniyet Kuvvetlerinin adadaki Türklere karşı gaddarca muameleye teessüf eder ve öldürülen masum vatandaşlarımızın ölümleriyle ilgili şahıslar hakkında tahkikat yaptırılıp cezalandırılmalarını talep eder."*ifadesini kullanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Protesto Telgrafları Devam Ediyor", **Bozkurt**, 1 Şubat 1958, s. 1.
[1278]"Dr. Fazıl Küçük'ün Halka Hitabı*"*, **Zafer**, 9 Şubat 1958, s.3.

KTP yönetimi, bir yandan yaptığı temaslar sonucu kurumlar ile olan ilişkilerini geliştirirken diğer yandan da miting ve gösterilerle Kıbrıs Türk kamuoyunu örgütlemiş, İngiliz bürokratlarının adaya her gelişlerinde toplum isteklerini iletmeyi ise bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir. Bu kapsamda Lordlar Kamarası üyesinin adaya gelişi dolayısı ile gönderilen telgrafta; Kıbrıs Türk toplumunun Yunan idaresine girmek istemediği, Enosis ve self determinasyon prensibinin uygulanmasını kabul etmedikleri, Taksim'in tek çözüm olduğu belirtilmiştir.[1279]

Rumların EOKA aracılığı ile yarattığı şiddet olayları, 1958 yılı Nisan ayında tekrar tırmanmaya başlamıştır. Bu saldırılar öncelikle İngiliz sömürge yönetimi kolluk kuvvetlerine yönelmiş olmasına rağmen sonradan Türkler de bu saldırılara maruz kalmışlardır. KTP ve KTKF yönetimleri, Yalya Köyünde yaşayan Kıbrıs Türkünün kullandığı otobüse Pirgo Köyü Rumları tarafından saldırılması olayını İngiliz sömürge yönetimi nezdinde protesto etmiştir.[1280]

Kıbrıs Türk toplumu, Rumların artan saldırıları karşısında bir takım tedbirler alma ihtiyacını da hissetmiştir. Bu kapsamda uzun yıllardır gündeme getirilen ancak istenilen karşılığı bir türlü bulamayan "*Belediyeler Sorunu*" da bu dönemde kalıcı olarak çözümlenmek istenmiştir. KTP ve KTKF yönetimlerinin birlikte yaptıkları bir girişimle belediye meclislerinin Türk üyelerinin de katıldığı bir toplantı 4 Mayıs 1958 tarihinde Lefkoşa'da yapılmıştır. Toplantıda; müstakil bir Türk Belediyesinin kurulmasına karar verildiği, bu maksatla hemen seçimlere gidilmesi, kaza komiserlerinin bu talebi bir hafta içinde cevaplandırmalarının istendiği, sömürge yönetiminin bir karar almaması halinde kendi seçimlerini yapacakları, Rum Belediye Meclis kararlarını tanımayacakları ve Rum belediyelerine vergi ödemeyecekleri kararlaştırılmış ve alınan bu karar Kıbrıs Valisine de gönderilmiştir.[1281]

Kıbrıs Valisi Sir Foot, Londra ziyaretinden önce Kıbrıs Türk toplumunun ayrı bir belediye teşkil etmek konusundaki kararlılığını görmek için KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve KTKF Başkanı R. Rauf Denktaş ile görüşmüş ve son kararlarını öğrenmek istemiştir. Kıbrıs Türk liderleri yapılan görüşmede Taksim'den başka bir

---

[1279]"Kıbrıs'ta bulunan Lordlar Kamarası Azasına Kıbrıs Türktür Partisi tarafından gönderilen telgraf", **Bozkurt**, 22 Mart 1958, s. 1.
[1280]"Bir Türk Otomobiline Rumlar Tecavüz etti", **Bozkurt**, 30 Nisan 1958, s. 1.
[1281]"Türk Belediyeleri Bir Aya Kadar Teşekkül edecek", **Bozkurt**, 5 Mayıs 1958, s. 1.

çözümü kabul etmeyeceklerini ve müstakil belediyelerin kurulması konusunda alınan karardan da en ufak bir taviz vermeyeceklerini Kıbrıs Valisine iletmişlerdir.[1282] Nitekim bu karardan çok kısa bir süre sonra seçimler yapılıncaya kadar Lefkoşa Türk kesiminin belediye hizmetlerini görmek için 16 Haziran 1958 tarihinde geçici bir belediye idare heyeti oluşturulmuş ve bu heyet Lefkoşa Türk toplumuna duyurulmuştur.[1283]

Kıbrıs'la ilgili olarak bu kararın alındığı dönemde Türk liderler son gelişmeler hakkında bilgi almak ve bu gelişmeler karşısında görüşlerini belirtmek üzere sık sık Türkiye'yi de ziyaret etmişlerdir. Kıbrıs Türk toplum liderlerinin Kıbrıs'tan ayrılmadan önce yayınladıkları bir mesajda; Rumların bu dönemde Kıbrıs Türk toplumunun maneviyatını kırmak için girişimlerde bulunabileceği belirtilmiş ve Ankara'dan dönünceye kadar yaşanacak bütün hadiselerin soğukkanlılıkla karşılanması ve davayı zora sokacak eylemlerde bulunulmaması tavsiye edilmiştir.[1284]

Kıbrıs Türk liderlerinin Ankara ziyaretini asıl sebebi, İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik yeni önerisi olmuştur. Kıbrıs Türk liderleri, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile yaptıkları görüşme sonrasında basına verdikleri röportajda; muhtariyetin kabul edilmesi halinde Kıbrıs Türklerinin bunu kabul etmeyeceklerini, Taksim'in bir an önce kabul edilmesi gerektiği aksi takdirde Türk toplumunun çok zor durumda kalacağını açıklamışlardır.[1285]

Kıbrıs Türk liderlerinin kamuoyundaki popülaritesi her geçen gün artmaya başlamıştır. Gittikleri her yerde büyük bir coşku ile karşılanmışlardır. Ankara'daki 19 Mayıs Stadyumu'nda yapılan gösterilere katılan KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük stada girdikten sonra 10 bine yakın seyirci tarafından alkışlarla karşılanmış,

---

[1282]"Vali Türk Lideri ile Görüştü", **Bozkurt**, 6 Mayıs 1958, s. 1.
[1283]Lefkoşa Geçici Lefkoşa Türk Belediye Meclisi şu kişilerden oluşturulmuştur; Dr. Tahsin Gözmen Belediye Başkanı, Avukat Ümit Süleyman Belediye Asbaşkanı, Ekrem ferdi Sarper üye ve Macit Tevfik üye. Ayrıntılı bilgi için bkz. " Lefkoşa Türk Belediye İdaresinden ", **Bozkurt**, 17 Haziran 1958,s. 1.
[1284]"Cemaatimiz Temsilcileri Ankara'ya Gitti", **Bozkurt**, 24 Mayıs 1958, s. 1.
[1285]"Dışişleri Bakanımız Fatin Rüştü Zorlu, Dr. Küçük ve Denktaş'ı kabul etti", **Bozkurt**, 25 Mayıs 1958, s. 1.

seyirciler tarafından söylenen "*Kıbrıs Türktür Türk Kalacaktır*" sloganı dakikalarca tekrarlanmıştır.[1286]

KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve KTKF Başkanı R.Raif Denktaş, Ankara ziyaretleri kapsamında 1958 yılı Haziran ayı başlarında Başbakan Menderes tarafından kabul edilmişlerdir. Tarafların yaptıkları görüşmede, Kıbrıs Sorunu kapsamında İngiliz teklifi incelenmiş ve bu hususta fikir teatisinde bulunulmuştur. Görüşmeyi müteakip Kıbrıs Türk toplum liderleri yaptıkları açıklamada: Kıbrıs sorununda İngiltere'nin takip ettiği siyaset eleştirilmiş ve "*… 80 bin şehit pahasına elde edilen Kıbrıs'ın ancak 120 bin Türkün şehit edilmesiyle başka ele geçmesi mümkün olacağı"* ifade edilerek kararlılıkları gösterilmiştir.[1287]

EOKA, Kıbrıs Türk liderlerinin bu kararlı tutumu sonrasında saldırılarını Kıbrıs Türklerine yöneltmiştir. Kıbrıs Türk toplumunu sindirmek maksadıyla yapılan bu saldırılarda, Girne Türk İlkokulu'nun camları kırılmış, Atatürk'ün fotoğrafları yırtılmış ve büstü kırılmış, duvarlara EOKA ibareleri yazılmıştır. KTP Genel Sekreteri Osman Örek bu olay sonrasında Vali Foot'a gönderdiği telgrafta; bu gibi kışkırtıcı hareketlerin önüne geçilmediği takdirde iki toplum arasında çıkacak hadiselerden hükümetin sorumlu olacağını belirtilmiş ve yaşanan olay protesto edilmiştir.[1288]

Bu olayların yaşandığı sırada Ankara'da olan KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve KTKF Başkanı R. Rauf Denktaş ziyaretlerini tamamlamış Kıbrıs'a dönüş hazırlıklarını yapmaya başladıkları bir sırada karar değiştirilmiş ve KTP Başkanı bir süre daha Türkiye'de kalmaya devam etmiş, KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş ise tek başına Kıbrıs'a dönmüştür.[1289]

Birkaç gün sonra KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün neden Türkiye'de kalmaya devam ettiği anlaşılmıştır. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, planlanan Kıbrıs mitinglerine iştirak etmesi istenildiğinden dolayı Türkiye'de kalmıştır. Nitekim 10 Haziran 1958 tarihinde İstanbul Sultan Ahmet'te yapılan ve 300 bin kişinin katıldığı Kıbrıs mitingi coşkulu geçmiştir. Dr. Fazıl Küçük, mitingde yaptığı

[1286]"Anavatan'daki Kardeşlerimizin Parolası Kıbrıs Türktür Türk Kalacak", **Bozkurt**, 27 Mayıs 1958, s. 1.
[1287]"Başbakanımız Liderlerimiz Kabul Etti ", **Bozkurt**, 4 Haziran 1958, s. 1.
[1288]"EOKA Türk Okullarına Saldırmaya Başladı ", **Bozkurt**,5 Haziran 1958, s. 1.
[1289]"Federasyon Başkanı Denktaş Dün Avdet Etti ", **Bozkurt**, 7 Haziran 1958, s. 1.

konuşmada; Türk toplumunun muhtariyeti kesinlikle reddettiğini, Taksim'den başka hal çaresinin kabul edilmeyeceğini, iki toplumun bir arada yaşamasının artık mümkün olmadığını, Taksim tezi süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde durumun daha kötü olacağını ve toplumlar arasında bir iç savaşın başlayabileceğini ifade etmiştir.[1290] Bu mitingin hemen sonrasından Ankara'da yapılan miting de gösterişli olmuştur. Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanı M. Ertuğruloğu Ankara mitinginde yaptıkları konuşmada, adada İngilizlerin duruma hâkim olduklarına dair iddiaların gerçek olmadığını vurgulayarak durumun vahametini bir kez daha ortaya koymuşlardır.[1291]

İstanbul ve Ankara mitinglerinden sonra İzmir ve Adana'da da gösterişli Kıbrıs mitingleri düzenlenmiştir. Kıbrıs'a destek mitingleri öyle sık yapılmaya başlanmıştır ki, KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün her mitinge katılması mümkün olamayınca Genel Sekreter Osman Örek'ten destek alınmıştır. Öyle ki, KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük Adana mitinginde konuşurken Genel Sekreter Osman Örek'de İzmir'deki mitinge katılmıştır.[1292] Yapılan mitinglerde toplanan coşkulu kalabalığa yönelik Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik ateşli söylevler yapılırken Hükümet'in Kıbrıs politikasından da övgüyle bahsedilmiş, bir bakıma Hükümetin propagandası yapılmıştır.

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik olarak hazırladığı yeni bir planı 1958 yılı Haziran ayında açıklamıştır. KTP yönetimi ve şube teşkilatları tarafından gönderilen telgrafta, eskilerinden çok farklı bir şey önermeyen bu planın reddedildiği Kıbrıs Valisi'ne bildirilmiştir.[1293]

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Türk toplumu tarafından reddedilen bu plan sonrasında bazı düzenlemeler yapmış ve 1958 yılı Ağustos ayında taraflara yeni bir plan önermiş, planın uygulanma tarihini ise 1 Ekim günü ilan etmiştir. Bununla birlikte ABD de; Kıbrıs Sorunu'nun artık çözülmesi gerektiğini açıklamış ve bu

---

[1290]"Türk Milletinin Muhteşem Davranışı ", **Bozkurt**,11 Haziran 1958, s. 1.
[1291]"Kıbrıs'taki Duruma Ancak Mehmetçik Hâkim olabilir", **Bozkurt**,13 Haziran 1958, s. 1.
[1292]"Ordular ilk Hedefiniz Kıbrıs'tır", **Bozkurt**,16 Haziran 1958, s. 1.
[1293]İngiltere'nin Kıbrıs'a dair yeni planında; her topluma ayrı ayrı otonomi veriliyor, yedi senelik bir geçiş dönemini içeriyor, Türkiye ve Yunanistan tarafından belirlenen özel temsilcilerinde dâhil bulunacağı bir meclisin kurulması öngörülüyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Kıbrıs Planı reddediliyor ", **Bozkurt**, 21 Haziran 1958,s. 1; "Protesto Telgrafları Yağıyor ", **Bozkurt**, 21 Haziran 1958, s. 1.

sorunun askıda kalma durumuna son verilmesini istediğinden dolayı Türkiye ve Yunanistan'a yönelik baskılar yapmaya başlamıştır. Türk Hükümeti, muhtemelen bu baskıların bir sonucu olarak yeni İngiliz planını kabul etmiş ve kurulacak İstişare Meclisi'nde Türk Hükümeti'ni temsil etmesi için Konsolos Burhan Işın'ı 1 Ekim 1958 tarihinden itibaren görevlendirmiştir.[1294]

Artık Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde sona doğru yaklaşılmıştır. Daha öncede belirtildiği üzere, 1958 yılı Aralık ayında yoğunlaşan girişimler 1959 yılı Şubat ayında sonuç vermiş ve 11 Şubat 1959 tarihinde varılan uzlaşı sonucunda 19 Şubat 1959 tarihinde ise Kıbrıs Antlaşmaları imzalanmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş felsefesinde etnik ayrımcılık göz önüne alınmamış ortak vatandaşlık ön plana çıkmıştır. Bu durum, adında Kıbrıs'ın Türk olduğunu belirten KTP'nin de isim değişikliğine gitmesine sebep olmuştur. İşte bu gelişmenin bir sonucu olarak KTP, 16 Ağustos 1960 tarihinde örgüt ismini Kıbrıs Milli Türk Birliği olarak değiştirmiştir.[1295] KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve Genel Sekreter Osman Örek ise Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş antlaşmalarının esaslarını oluşturacak komisyonlarda Kıbrıs Türk toplum temsilcileri olarak görev almışlardır. [1296]

Bu tarihten sonraki gelişmeler Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın oluşturulması yönünde olmuştur. Bu kapsamda 3 Komite teşkil edilmiştir. Birinci Komite, Türk ve Yunan hükümetleri temsilcileri ile Kıbrıs Türk ve Rum toplum temsilcileri ve uluslararası hukuk müşavirlerinden oluşturulmuştur. Bu komite, 13 Nisan 1959 tarihinde faaliyete başlamış ve kurulan Geçici Hükümet ile ilgili esaslar üzerine çalışmıştır. Geçici Hükümet Nisan ayında ilan edilmiştir. Bu hükümette, Milli Savunma, Ziraat ve Sağlık Bakanlıkları Kıbrıs Türk toplumuna verilmiştir. İkinci Komite, İngiliz sömürge yönetiminin devredilmesi ile ilgili hususları tespit etmekle görevlendirilmiştir. Bu komitede, Kıbrıs Valisi Foot, KTP Genel Başkanı Dr. Küçük ve Kıbrıs Rum toplumu adına da Başpiskopos Makarios III yer almıştır. İkinci Komite, 1959 yılı Mart ayından itibaren çalışmalarına başlamıştır. Taraf ülkeler ve toplumların temsilcilerinden oluşan Üçüncü Komite ise

---

[1294]"Burhan Işın Kıbrıs Türk Temsilcisi Oldu", **Zafer**, 30 Eylül 1958, s. 1.
[1295]Sayıl, **a.g.e.**, s. 390.
[1296]"Osman Örek Dün Kıbrıs'a Geldi ", **Bozkurt**, 3 Temmuz 1959, s. 1.

10 Nisan'dan itibaren çalışmaya başlamış ve Kıbrıs Anayasası hariç, Garanti ve İttifak Antlaşmaları, İngilizlere verilecek üsler ile ilgili antlaşmaların nihai metinlerini hazırlamakla sorumlu tutulmuştur.[1297]

KTP, Kıbrıs Sorunu çözümünün iyice çıkmaza girdiği bir dönemde, Türkiye'nin soruna taraf olması ile birlikte kurulmuştur. KTP yönetimi, kurulduktan sonra hem Kıbrıs ve Türkiye hem de İngiltere ve ABD'de etkili girişimlerde bulunmuş, Kıbrıs Sorunu'nu söz konusu ülkelerin kamuoylarına taşımış, hükümetler nezdinde etkili girişimler yapmıştır. KTP tarafından yapılan bu girişimler özellikle Türkiye'de çok destek görmüş ve hatta DP iktidarı bu artan ilgiden faydalanmasını da bilmiştir.

Özetle söylemek gerekirse, Kıbrıs Türklerinin İngiliz dönemindeki siyasi örgütlenmeleri KATAK ile başlamış ve yine KATAK'ın da kurucu örgütlerinden biri olduğu KTP ile sona ermiştir. KATAK'ın kurulduğu 1943 yılındaki siyasi gelişmeler ile KTP'nin kurulduğu 1955 yılındaki siyasi gelişmeler göz önüne alındığında, İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs Türk siyasi örgütlenme faaliyetlerinde etkisinin var olduğu söylenebilir.

5. Kıbrıs Türk Direniş Örgütleri ve Türk Mukavemet Örgütü

Kıbrıs Türk toplumu, özellikle 1950'li yılların başından itibaren Rumların etkili Enosis faaliyetleri ile karşı karşıya kalmıştır. Rumlar, Enosis faaliyetlerini 15 Ocak 1950 tarihinde yaptıkları plebisit sonucunu sonraki yıllarda BM nezdinde yaptıkları girişimler için hukuki dayanak olarak kullanmışlardır.

Rumlar, Enosis isteklerinin İngiliz sömürge yönetimi tarafından sürekli olarak reddedilmesi sonucu 1954 yılında Kıbrıs Sorunu'nu BM'ye taşımışsa da yapılan görüşmelerde istediği sonucu elde edememiştir. Rumlar bu durum karşısında başka bir planı devreye sokmuş ve 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren adada terör eylemlerine başlamışlardır.

Rumlar, terör eylemlerinde kuruluş çalışmaları 1950'li yılların ilk yıllarına uzanan EOKA'dan faydalanmışlardır. EOKA, Enosis siyasi hedefinin silahlı unsuru

---

[1297]"Dışişleri Bakanlığı İnformasyon Dairesi Kıbrıs Hakkında İzahat Verdi", **Bozkurt,** 4 Temmuz 1959, s. 1.

olarak 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren suikast ve bombalama eylemlerine başlamış, bu saldırılarını Haziran ayından itibaren Kıbrıs Türklerine de yöneltmiştir.

Kıbrıs Türkleri, EOKA'nın terör eylemleri karşısında savunma maksadıyla ilk önce köylerde küçük çaplı ve birbirinden bağımsız olarak örgütlenmişlerdir. Kıbrıs Türklerinin başlangıçta can güvenliklerini sağlamak amacıyla yaptıkları bu örgütlenmeler 1957 yılından itibaren daha kapsamlı, organize ve profesyonel olarak yapılmaya başlanmıştır. Ancak bu direniş örgütleri, başlangıç aşamasında kısmen siyasi destek elde edebilmelerine rağmen hem teşkilatlanmaları hem de uyguladıkları yöntemler açısından profesyonellikten uzak kalmışlardır.[1298]

Kıbrıs Türk direniş örgütlenmelerinin daha önceki yıllarda hiç yapılmamış olması ve bunların aynı zamanda emekli bir asker olan Kıbrıs Valisi Harding'in dönemine denk gelmiş olması bazı şüphelerin oluşmasına yol açmıştır. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nın kurucularından biri olan Kemal Tanrısevdi, TMT'nin İngiliz sömürge yönetiminin desteğini aldığını iddia etmiştir.[1299]

Bu iddiayı destekleyecek herhangi bir bilgi veya belgeye rastlanmamıştır. Ancak İngiliz sömürge yönetiminin, Enosis faaliyetlerine karşı Kıbrıs Türklerinin desteğini almaya yönelik politikaları her dönemde uyguladığı göz önüne alındığında Tanrısevdi'nin ileri sürdüğü iddianın doğru olabileceği söylenebilir.

Kıbrıs Türklerinin EOKA saldırılarına karşı savunma amaçlı olarak kurdukları direniş örgütleri; Kara Yılan, Yıldırım, Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği (KITEMB), 9 Eylül Cephesi, Volkan, Karaçete ve Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) olmuştur.

"*Kara Yılan*" Kıbrıs Türk siyasi tarihi ile ilgili eserlerde bahsi geçmemiş olmasına rağmen İngiliz arşiv belgelerinde yer almış ilk Kıbrıs Türk direniş örgütüdür. Belgede, EOKA'nın silahlı saldırılarının başladığı 1955 yılı Nisan ayından kısa bir süre sonra Kıbrıs Türklerinin "*Kara Yılan*" adlı bir direniş örgütü

[1298]Ayten Koruroğlu, " Kıbrıs Türk Halkının Gizli Silahı: TMT", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler**, C.I, Lefkoşa, 2009, s. 25-26.

[1299]Ahmet C. Gazioğlu, **Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Durum (1958-1960), Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı (4),** Cyrep Yayınları, Lefkoşa, 2000, s. 1.

kurduğu, Kara Yılan örgütünün Volkan'ın temelini oluşturduğu ifade edilmiştir.[1300] Kara Yılan örgütü ile ilgili olarak başka bir belge veya yazılı kaynak bilgisine rastlanılmamıştır.

Kıbrıs Türk direniş örgütlerinden ikincisi Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği (KITEMB) olmuştur. Altay Sayıl'a[1301]göre KITEMB, Volkan'dan önce kurulmuştur. Sayıl; Dr. Fazıl Küçük'ün Lefkoşa'daki muayenehanesini örgüt karargâhı olarak da kullandığını, burada güvendiği kişileri bayrak önünde yemin ettirmek suretiyle örgüte üye yaptığını, Dr. Fazıl Küçük'ün KITEMB bildirilerini kaleme aldığını ve Türk Lisesi'ndeki teksir makinesinde çoğalttığını belirtmiştir.[1302] Ancak KITEMB'in dağıttığı bildirilere ne KKTC'deki Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde yapılan araştırmalarda ne de KKTC'de yayınlanmış ikinci elden kaynaklarda rastlanılmıştır.

KITEMB hakkında en kapsamlı bilgiler Akgün'ün doktora tezinde yer almıştır. Akgün, döneme şahitlik yapmış kişilerle yaptığı söyleşilere dayanarak aktardığı bilgilere göre; KITEMB'in silaha sahip olmadığı, örgüt amacının daha ziyade Kıbrıs Türk toplumunun moralini yüksek tutmak olduğu, Dr. Fazıl Küçük'ün örgüt üzerinde hâkimiyeti bulunduğu ve EOKA saldırıları sonrasındaki protesto yürüyüşlerini organize ettiği belirtilmiştir.[1303]

EOKA terör örgütü, KITEMB'in faaliyetlerinden sorumlu tuttuğu Dr. Fazıl Küçük'e 1955 Yılı Temmuz ayında bir tehdit mektubu göndermiştir. Halkın Sesi gazetesinde yayımlanan bu tehdit mektubunda; KITEMB'in Dr. Fazıl Küçük'ün genel başkanlığını yaptığı Kıbrıs Milli Türk Birliği örgütü tarafından kurulduğunun bilindiği, Kıbrıs Türklerinin Enosis mücadelesi önüne geçmemeleri gerektiği aksi halde Dr. Fazıl Küçük'ün ilk kurban olacağı yazılmıştır.[1304] Dr. Fazıl Küçük, bu

---

[1300] **FCO, 141-4408- 2,** Memorandum, Proscription of Turkish Resistance Organisation, Top Secret, 28 May 1958 (Türk Direniş Örgütünün Yasaklanması Konulu Muhtıra, Çok Gizli, 28 Mayıs 1958), s. 1. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXVIII.

[1301]Altay Sayıl, emekli bir polis memuru olup halen KKTC'de yaşamakta ve Dr. Küçük Vakfı Müdürlüğü görevini yürütmektedir.

[1302]Mehmet S. Emircan, **Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır**, Ankara, C.I, Türk-Ar Araştırma Dizisi, 2000, s. 146.

[1303]Sibel Akgün, **Türk Mukavemet Teşkilatı,** Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 138-139.

[1304]**Halkın Sesi**, 5 Temmuz 1955.

mektubun açık kaynakta yer alması ve örgütün deşifre olmasından sonra başka bir isim altında yeni bir örgütlenme yapmaya karar vermiştir.[1305]

Dr. Fazıl Küçük'ün önderliğinde yeniden organize edilen direniş örgütü Volkan[1306] adı altında teşkilatlanmıştır. Dr. Fazıl Küçük, 1955 yılı Temmuz ayında Volkan'ın liderliğine çok iyi tanıdığı ve kendisi gibi Lefkoşa/Ortaköy'lü olan mobilyacı Şakir Özel'i getirmiştir.[1307] Öğretmen Selçuk Osman ve İkinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda görev yapan Kemal Mişon ise Şakir Özel'in yardımcıları olarak belirlenmiştir. Volkan kurulduktan sonra üye sayısını artırmaya yönelik faaliyetlere ağırlık vermiş, yapılan çalışmalar sonucunda örgütün üye sayısı 1955 yılı sonunda 70 olmuştur. Volkan içinde yer alan kişilerden bazıları; Volkan'ın az sayıda av tüfeği ile tabanca ve kendi imkânlarıyla yaptıkları el yapımı patlayıcılardan başka herhangi bir silahının olmadığını, herhangi bir yerden destek alınmadığını, örgüt amacının ise daha ziyade Rumların gözünü korkutmak ve Kıbrıs Türk toplumunun moralini yüksek tutmak olduğunu açıklamışlardır.[1308]

Bu durum Volkan'ın yayımladığı bildiride de görülmektedir. Günümüze kadar ulaşan tek Volkan bildirisinde, EOKA'nın her eylemine karşı misli ile karşılık verileceğinin önceden ilan edildiği, EOKA'nın bir Kıbrıs Türkünü öldürdüğü her eyleme karşılık misilleme olarak 5 Rum'un öldürüleceği ilan edilmiştir.[1309] Volkan'ın yayımladığı bildiride dikkat çeken bir ayrıntıda ise EOKA eylemlerine karşı misli ile karşılık verileceğinin "*daha önce*" ilan edilmiş olduğunun açıklanmasıdır. Bu durum Volkan'ın daha önceden de bildiri veya bildiriler yayımlamış olduğunu göstermektedir. Volkan, EOKA'nın terör saldırılarına karşı Kıbrıs Türk toplumunun moralini yüksek tutmak ve EOKA üyesi Rumları tedirgin etmek için bildiri yayımlamak yöntemini tercih etmiştir.

İngiliz sömürge yönetimi, EOKA'nın eylemlerini arttırdığı bu dönemde önemli bir girişimde daha bulunmuştur. İngiliz polis teşkilatının EOKA'nın terör

---

[1305]Akgün, **a.g.t.**, s. 139-140

[1306]VOLKAN adı, **V**ar **O**lmak **L**azımsa **K**an **A**kıtmamak **N**iye cümleciğindeki kelimelerin baş harflerinden esinlenilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bozkurt, **a.g.e.**, s. 47.

[1307]Gülçin Keleşzade, "Kıbrıslı Türkler'in Direnişi'nin ve Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Halkın Sesi Gazetesi'ne Yansımaları (1957-1963)", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, C.I, Lefkoşa, s.155.

[1308]Akgün, **a.g.t.,** s.142-143.

[1309]**A.g.t.,** s.143-144.

saldırıları karşısında yetersiz kalması üzerine 2 Eylül 1955 tarihinden itibaren Kıbrıs Türkleri arasında "*Türk Komandoları*" olarak da isimlendirilen Motorize Birlikler (Mobile Reserve) kurulmuştur. Motorize Birliklere, Türkçe ve Rumca bilen 18 ilâ 30 yaşlarında, gözlük kullanmayan, sabıkası bulunmayan, siyasetle uğraşmayan gençler arasından seçilmiştir. Kısa sürede 585 kişiye ulaşan bu gücün tamamı Kıbrıs Türklerinden oluşturulmuştur.[1310]

Yeni oluşturulan Türk Komandolarının görevleri; kanunsuz yapılan toplantı ve gösterileri dağıtmak, aranan şahısları yakalamak, toplumlararası çatışmaları önlemek, hükümet binalarını korumak, yollarda barikat kurup arama yapmak ve Türk toplumunun bekâsını ve güvenliğini sağlamak olarak belirlenmiştir.[1311] EOKA'nın şiddet eylemlerine başladığı 1955 yılında hayata geçirilen bu proje sonucu Kıbrıs Türk yardımcı polisleri ile EOKA üyeleri karşı karşıya gelmiş ve böylece silahlı çatışmaların boyutu değişmeye başlamıştır.[1312]

EOKA lideri Grivas bu durumla ilgili yaptığı açıklamada; 1956 yılının ortalarından itibaren İngilizlerle Kıbrıs Türklerinin iş birliği yaptığını, Vali Harding'in aynı zamanda Volkan adlı gizli yer altı örgütü üyelerinden olan bazı Kıbrıs Türklerini polis kuvvetlerine almak suretiyle silahlandırdığını ve savunmasız Rumlara karşı kullandığını iddia etmiştir.[1313] Kıbrıs Türk gençlerinin polis teşkilatı içerisinde yer almasının faydaları Volkan'ın faaliyetlerine doğrudan yansımıştır. Kıbrıs Türk polislerinden aynı zamanda Volkan üyesi olanlar; sahip oldukları polis kimlik kartlarından dolayı daha rahat hareket etmişler, bildirilerin dağıtılmasına göz yummuşlar, bir yerden başka bir yere yapılan silah naklinde görev almışlar, sahip oldukları silah sayesinde kendi kişisel güvenliklerini sağlamışlar ve EOKA hakkında bilgi toplamada da önemli görevler ifa etmişlerdir.[1314]

Volkan, polis teşkilatındaki üyelerinin desteği ile örgütlenme faaliyetlerine hız verdiği 1955 yılında silahlı eylemler yapmamış, sadece toplantılar düzenlemek suretiyle Kıbrıs Türk toplumunu bilgilendirmiş, teşkilatlandırma faaliyetlerine hız

---

[1310]Altay Sayıl, **Kıbrıs Polis Tarihi,** Halkın Sesi Gazetesi Matbaası, Lefkoşa, 1985, s.172.
[1311]Altay Sayıl, **Kıbrıs Polis Albümü**, Halkın Sesi Tesisleri, Lefkoşa,(?), s. 81.
[1312]Akgün, **a.g.t.**, s.80-81.
[1313]Charles Foley, The Memoirs of General Grivas, London, Longmans, 1964-a, s. 73'den aktaran Akgün, **a.g.t.**, s. 73.
[1314]Akgün, **a.g.t.**, s. 147-148.

vermiş, daha ziyade pasif faaliyetler icra etmiştir. İngiliz sömürge yönetimi, Volkan örgütünü bu pasif faaliyetlerinden dolayı başlangıçta fazla dikkate almamıştır. Ancak İngiliz sömürge yönetimi, EOKA'nın 1956 yılı Ocak ayından itibaren Kıbrıs Türk polislerini de hedef alması ve Volkan'ın bu saldırılara karşılık vermesi üzerine örgüt üyelerini yakından takip etmeye başlamıştır. İngiliz sömürge yönetiminin yakın takibi, sahip olunan işi kaybetme endişesi ve EOKA'nın saldırılarına karşı duyulan güvenlik kaygısının bir sonucu olarak Volkan örgütünde huzursuzluklar ortaya çıkmış ve örgütte çözülmeler başlamıştır.

Volkan'la birlikte aynı dönemde ismi duyulan bir başka direniş örgütü de "*Yıldırım*" olmuştur. Yıldırım örgütüne ait bilgi, Kıbrıs tarihi ile ilgili ikinci elden kaynaklarda rastlanmamıştır. İlk kez bir İngiliz arşiv belgesinde bahsedilen Yıldırım örgütünün, 31 Aralık 1955 tarihinde yayımladığı bildiride aşağıdaki hususlar ifade edilmiştir:[1315]

> "*Özgür Kıbrıs Türkleri,*
> *Yeni yıla girerken ilk bildirimizi sizlere sunuyoruz. Bu günden sonra adadaki varlığımıza zarar vermeye çalışan İngilizleri sevmemeliyiz. İngilizler modası geçmiş azınlık karşıtı kuralları yürürlüğe koyduklarından dolayı bizde var olan olumlu yargılarını kaybettiler. Biz bu adada özgür olarak yaşamak istiyoruz. ÖZGÜR, ADİL ve EŞİT olmak istiyoruz. Adadaki okullarımızı yönetmek istiyoruz.*
> *Sen Büyük Atatürk'ün oğlu, İngilizin bu kötü politikasına karşı dikkatli ol. İngiltere bu adadan gitmeli. Onlar bu adadan gidecek çünkü birkaç bombanın patlamasından korkuyorlar. Bu şaka değil. Kardeşim eğer İngiliz bu adadan gitmezse ne yapmalıyız? Savaşmamız gerektiğini ve savaşmak için de silaha ihtiyacımız olduğunu unutma, İSTENMEYEN HAKLAR ELDE EDİLEMEZ.*
> *Özgür Kıbrıs Türklerinin Lideri Yıldırım"*

Yıldırım örgütü bildirisinde dikkat çeken ayrıntılar şunlardır: İngiliz sömürge yönetiminin adil ve eşitlikçi olmayan uygulamalarına vurgu yapılması ve Rumlara sağlanan hakların kendilerine de tanınmasının istenmesi, İngilizlerin Kıbrıs'tan gitmemeleri halinde savaşın kaçınılmaz olacağının belirtilmesi, böyle bir durumun söz konusu olması halinde ise silahlanmanın şart olduğu ifade edilmesi ile Atatürk'e atıf yapılmış olmasıdır. Atatürk, Kıbrıs Türklerinin direniş

[1315] **FCO, 141- 4408-1**, Yıldırım örgütünün yayımladığı ilk bildirinin İngilizcesi. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXIX.

örgütlenmesinde ve toplum haklarının elde edilmesine yönelik yapılan mücadelelerde rehber olarak algılanmış ancak bu durum bir belgede ilk kez ifade edilmiştir.

İngiliz sömürge yönetimi tarafından Yıldırım bildirisi Londra'ya gönderilmiş ve İngiliz Hükümeti bu gelişmeden haberdar edilmiştir.[1316] Muhtemeldir ki, İngiliz Hükümeti bu bilgilendirmeden sonra örgütle ilgili bazı uygulamaları yürürlüğe koymuş olmalı ki sonraki dönemde örgütün ne bir bildirisi ne de faaliyetleri hakkında bir bilgiye ulaşılmıştır.

Kıbrıs Türklerinin direniş örgütlenmeleri 1957 yılında en düşük seviyeye gerilemiştir. Volkan örgütünün kurucularından olan Kemal Mişon, 1957 yılı ortalarında elindeki bütün Volkan belgelerini KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'e teslim etmiş ve örgütten ayrılmak istediğini belirtmiştir. Bir başka kurucu üye olan Selçuk Osman ise, İngiliz sömürge yönetiminin örgütteki etkili kişileri pasifize etmek maksadıyla başlattığı uygulama kapsamında Limasol kazasındaki Binatlı (Polemitya) Köyü'ne öğretmen olarak atanmıştır. Volkan'ın başındaki Şakir Özel ise İngiliz sömürge yönetimi tarafından tutuklanarak bir süre hapishanede tutulmuştur. Bu durum Volkan örgütünün etkinliğini kaybetmesine sebep olmuştur.[1317] KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş ve Amerikalı yazar Oberling'e göre; dağınık bir örgütlenmeye sahip olması, lider boşluğu ile var olan yapıdaki kimi bireysel ve yanlış faaliyetler Volkan'ın adadaki toplumsal mücadelenin lokomotifi olamayacağını göstermiştir.[1318]

Volkan, Kıbrıs'ta TMT öncesi faaliyet gösteren en uzun ömürlü örgüt olma özelliği taşımıştır. Ancak Volkan herhangi bir destek almadığı için EOKA karşısında etkili bir mücadele yürütememiş, Kıbrıs Türk toplumunun beklentilerini tam olarak karşılayamamıştır.

Kıbrıs Türkleri tarafından TMT öncesinde kurulan direniş örgütlerinden bir diğeri ise 9 Eylül Cephesi olmuştur. Volkan'ın yaptığı girişimleri yeterli bulmayan İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi Ulus Ülfet ile İsmail Beyoğlu, Kubilay Altaylı ve

---

[1316]**FCO, 141-4408-2**, Lefkoşa Polis Komiserliği Bürosundan Hükümet Sekreterliğine gönderilen yazı, SB/SF/1028/1-129, 9 Ocak 1956.
[1317]Akgün, **a.g.t.**, s. 148-149.
[1318]İhsan Tayhani, "Türk Mukavemet Teşkilatı'na Giden Yol", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler**, C.I, Lefkoşa, s.190.

Mustafa Ertan Celal yeni bir direniş örgütü kurmaya karar vermişlerdir. Bu kadro, aynı zamanda EOKA'nın yaptığı eylemlere misliyle karşılık verilmesi için silahlanmanın gerektiği düşüncesini savunmuşlardır.[1319] Bu düşünceye sahip olan Ulus Ülfet ve arkadaşları, Volkan örgütüne üyelikleri devam ederken 9 Eylül Cephesi adı altında yeni bir örgüt kurmuşlardır. Dr. Burhan Nalbantoğlu'nun başkanlığını yaptığı Kıbrıs Lisesi Mezunlar Derneği bu örgütü desteklemiştir. Bu desteğin bir sonucu olarak 9 Eylül Cephesi örgütü içinde yer alanların çoğu ya lise öğrencileri ya da mezunlarından oluşmuştur.[1320]

Herhangi bir maddi desteğe sahip olmayan 9 Eylül Cephesi örgütü üyeleri, silahlarını ve el yapımı patlayıcıları kendi imkânlarıyla imal etmeye karar vermişlerdir. 9 Eylül Cephesi örgütü üyeleri, EOKA'nın saldırılarına misilleme yapmak maksadıyla muhtelif yerlerden temin ettikleri saçma, barut, fitil, fünye ve su borusu gibi araçlarla yapacakları el yapımı patlayıcılarla, 9 Eylül 1957 tarihinde top yekûn bir saldırı yapmayı ve EOAK örgütünü yok etmeyi veya dize getirmeyi planlamışlardır.[1321]

9 Eylül Cephesi örgütünün çekirdek kadrosu, bu maksadı gerçekleştirmek için 31 Ağustos 1957 tarihinde Lefkoşa Küçükkaymaklı'daki bir evde el yapımı bomba yaparlarken meydana gelen patlamada ağır yaralanmışlar ve kaldırıldıkları hastanede hayatlarını kaybetmişlerdir.[1322] Yaşanan bu olaydan sonra 9 Eylül Cephesi örgütünün zaten çekirdek düzeyde olan örgütlenmesi genişleyemeden ve planladıkları eylemleri gerçekleştiremeden sona ermiştir.

Kıbrıs Valisi tarafından 9 Eylül Cephesi ile ilgili Sömürgeler Bakanlığına 21 Eylül 1957 tarihinde gönderilen bir raporda; örgütün siyasi karışıklıklar başlatmak için patlayıcı madde yaptığı ve bunları depoladığının tespit edildiği, ancak örgütün EOKA kadar olmasada tehlikeli olarak değerlendirildiğinden dolayı yasa dışı edilmesinin gerektiği belirtilmiştir.[1323] İngiliz arşiv belgesinden de anlaşılacağı gibi,

---

[1319]Emircan, **a.g.e.,** s.152-153.
[1320]Akgün, **a.g.t.**,s.160.
[1321]Emircan, **a.g.e.**, s.156.
[1322]Keleşzade, **a.g.b.**, s.155.
[1323]**FCO 141-4408-8**, (Kıbrıs Valisinden Sömürgeler Bakanlığına gönderilen yazı), No:1462, Çok Gizli, 21 Eylül 1957.

9 Eylül Cephesi lider kadrosunun meydana gelen patlamada hayatlarını kaybetmesine rağmen örgütün etkisi bir süre daha devam etmiştir.

Kıbrıs Türklerinin en etkili direniş örgütü olan TMT'nin kurulmasından önceki son teşkilatlanması ise Karaçete olmuştur. Karapençe olarak da bilinen bu direniş örgütünün liderliğini Kambur Salahi olarak tanınan Salahi Ali yapmıştır.[1324] Karaçete örgütü, Kıbrıs Türk toplumu siyasi amaçlarının elde edilmesi ve toplum güvenliğinin sağlanmasından ziyade çoğunlukla Rum mallarına zarar verme ve yağma olaylarıyla tanınmıştır. Karaçete örgütü üyelerinin yaptıkları bu eylemler daha sonra soyguna dönüşmüş, örgüt mensupları da "*serseri*" olarak anılmaya başlamışlardır.[1325]

Karayılan, Yıldırım, KITEMB, Volkan, 9 Eylül Cephesi ve Karaçete adlı direniş örgütlerinin eylemleri, merkezi bir otoritenin olmayışından ve siyasi olarak desteklenmemelerinden dolayı daha çok mahalli düzeyde ve kişisel boyutta kalmıştır. Bu durum hem toplum güvenliğini tehlikeye atmış hem de soygun, yağma gibi eylemlerden dolayı Kıbrıs Türk toplumu töhmet altında kalmıştır. Bununla birlikte söz konusu direniş örgütleri EOKA'nın 1 Nisan 1955 tarihinde başlattığı şiddet eylemlerine karşı 2 buçuk yıla yakın bir süre boyunca faaliyet göstermişlerdir. TMT öncesinde kurulmuş olan bu direniş örgütleri Kıbrıs Türk toplumunun can ve mal güvenliği ile ilgili kaygılarını kısmen de olsa gidermişlerdir. İlave olarak bu örgütlerin varlığı, TMT'nin alt yapısının oluşturulmasını da desteklemiş, bahse konu örgütlerde görev alan kişilerin tecrübelerinden yararlanılmıştır. Bu tecrübeler TMT'nin kurulmasında temel esas olmuş ve Türkiye'den destek alınmasının zorunluluğu ile örgütün profesyonel kişiler tarafından merkezi bir yönetim anlayışıyla yönetilmesi konusunda fikir birliği oluşmuştur.

TMT'den önce kurulan Kıbrıs Türk direniş örgütlerinin; Rauf R. Denktaş'ın anılarında belirttiği, "…*Volkan…Yani bizim teşkilatımız ama İngilizlerin kurduğu bir teşkilat mı? diye içimde bir şüphe vardı… bu durum benim midemi bulandırmıştı*."[1326] ifadesinde olduğu gibi bu örgütlerin milliliği konusunda şüphe

---

[1324]Hasan Demirağ, **Kıbrıs; Biz ve Onlar**, C. I- IV, Lefkoşa, Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Derneği Yay., Ekim 2000-2004, s. 252- 253.
[1325]Aydın Akkurt, **Türk Mukavemet Teşkilatı**, Seçil Ofset, İstanbul, 1999, s. 142- 143.
[1326]Nezire Gürkan, **Zirvedeki Yalnızlık Kulesi: Rauf Raif Denktaş**, Cümbez Yayınları, Mağusa, 1958, s. 121.

oluşmasına rağmen, ulusal bilinçle beslenen Kıbrıs Türklerinin öz dinamiklerini bir araya getirmiş, dağınık olan direniş örgütlerini aynı çatı altında toplamak ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.[1327]

Kıbrıs Türk direniş örgütlerinin sonuncusu olan TMT'nin kuruluşu 1957 yılı Kasım ayı son günlerine denk gelmiştir. TMT'nin kuruluşuna doğrudan etki eden olay ise 1957 yılı Ekim ayındaki KTKF Dördüncü Olağan Genel Kongresi olmuştur. KTKF'nin 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan Genel Kongresi'nde Rauf Raif Denktaş Başkan, Dr. Burhan Nalbantoğlu ise Genel Sekreter seçilmişlerdir. KTKF'nin yönetim kademesini oluşturan bu kişiler aynı zamanda TMT'nin kurucu kadrosu içinde de yer almışlardır. KTKF'nin yönetim kadrosunun belirlenmesinden sonra 9 Kasım 1957 tarihinde polis müfettişi Ahmet Beyaz EOKA tarafından öldürülmüştür.[1328]Bu olay TMT'nin kurulmasını hızlandıran katalizör görevini yapmıştır.

Polis müfettişi Ahmet Beyaz'ın EOKA tarafından öldürülmesini protesto etmek isteyen Kıbrıs Türkleri, KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün Lefkoşa'daki evi önünde toplanmışlardır. İngiliz sömürge yönetiminin izin vermediği protesto mitingine katılan kalabalığı sakinleştirmek ise KTKF Başkanı Rauf. R. Denktaş'a düşmüştür.[1329]

Bir yanda EOKA'nın artan saldırıları ve Kıbrıs Türk toplumunun bu saldırılar karşısında kendini güvende hissetmemesi diğer yanda Kıbrıs Türk direniş örgütlerinin etkisizliği yeni bir örgütlenme ihtiyacını doğurmuştur. KTKF Başkanı Rauf. R. Denktaş, KTKF Genel Sekreteri Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Lefkoşa Konsolosluğunda İdari Ataşe olarak görev yapan M. Kemal Tanrısevdi, 15 Kasım 1957 tarihinde bir araya gelmişler ve dağınık direniş örgütlerini birleştirerek gizli bir teşkilatın kurulması kararını almışlardır.[1330]

Ancak kurulması planlanan örgüt ile ilgili bazı sorunlar gündeme gelmiştir. Öncelikle Volkan dâhil olmak üzere halen dağınık olan direniş örgütlerinin durumu

---

[1327]İsmail Bozkurt, " Larnaka Sancağı Geçitkale Kovanı Örneğinde TMT'nin İnsan Kaynağı", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler,** C.I, Lefkoşa, s.205.
[1328]Nur Batur, **Rauf Raif Denktaş: Yeniden Yaşasaydım**, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s. 147.
[1329]Akkurt, **a.g.t.**, s.19.
[1330]Koruoğlu, **a.g.bld.**, s. 26.

ne olacaktır? Yeni örgütün teşkilatlanması nasıl yapılacaktır? Türkiye'nin desteği istenecek midir? Örgütün sevk ve idaresi kimler tarafından yapılacaktır? Hepsinden önemlisi Kıbrıs Türk toplum lideri KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, kendisinden habersiz olarak kurulan bu yeni örgütün varlığı konusunda nasıl ve kim tarafından bilgilendirilecek ve desteği nasıl talep edilecektir?

Akkurt'a göre, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi lideri olan KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, kendisinden habersiz olarak yapılan bu örgütlenmeyi kabul etmesi mümkün değildi ve bu girişimi kendi siyasi liderliğine karşı yapılmış hamle olarak değerlendirebilirdi. Üstelik hoşlanmadığı Dr. Burhan Nalbantoğlu'nun TMT kurucu kadrosunda olması da bu endişeyi artırabilirdi.[1331]

Bu sıkıntılı durumun giderilmesi ile ilgili çözüm arayışları devam ederken, KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'ın ifadesiyle "*Milli siyasetin silahlı kolu*"[1332] TMT'nin kurulmasına yönelik karar alınmıştır. Alınan karara göre TMT; Merkez Komite ve Siyasi Komite olarak iki ayrı kısım halinde örgütlenmiştir. TMT Merkez Komitesi, 23 Kasım 1957 tarihinde ilk bildirisini yayımlamıştır. KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş ve Genel Sekreter Dr. Burhan Nalbantoğlu tarafından kaleme alınan bildiride; Volkan, 9 Eylül Cephesi ve buna benzer örgütlerin lağvedildiği, bunların yerine Kıbrıs Türklerinin bağrından çıkmış yeni bir teşkilatın kurulduğu, bu teşkilatın Enosis için girişimlerde bulunan Rumlara karşı Kıbrıs Türk toplumunun savunmasını üstleneceği, örgüt amacının saldırı değil savunma olduğu belirtilmiş ve tüm Kıbrıs Türk toplumu bu teşkilatı desteklemeye çağrılmıştır.[1333]

İlk TMT bildirisinde; TMT'nin bir savunma örgütü olduğu ve görevinin de EOKA saldırılarına karşı Kıbrıs Türklerini korumak olduğunun altı çizilerek İngiliz sömürge yönetiminin Rum saldırıları karşısında Kıbrıs Türk toplumunun can ve mal güvenliğini sağlamak konusunda yetersiz olduğu düşüncesi öne çıkarılmıştır.

TMT'nin ilk bildirisi, 26 Kasım 1957 tarihinden itibaren tüm yerleşim yerlerine elden dağıtılmıştır. TMT yönetimi, kuruluşunu duyurduktan sonra örgütlenme ve savunma birimlerini oluşturmaya başlamıştır. Bu kapsamda ilk TMT örgütlenmesi; KTKF, KTP, Kıbrıs Türk Lisesi Mezunlar Derneği, Türk spor

---

[1331]Akkurt, **a.g.e**, s. 30-34; Akgün, **a.g.t.**, s. 177.
[1332]Akkurt, **a.g.e**, s. 44.
[1333]**A.g.e,** s. 39-41.

kulüpleri, Türk polisleri ve öğretmenleri arasında yapılırken, köylerde ise güvenilir kişilerle çekirdek kadrolar oluşturulmuştur.[1334]

TMT yönetimi, teşkilatlanma ile ilgili faaliyetlerini yoğunlaştırırken bir yandan da kurucu kadro kendi arasında iş bölümü yapmıştır. Rum saldırılarının arttığı 1957 yılı Aralık ayında KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş köy ziyaretlerini sıklaştırmıştır.[1335] KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş, bu gezilerde bir yandan köylülerin sorunlarını yerinde görmüş, diğer yandan da TMT'nin köy çekirdek kadrolarının oluşturulmasını yapmıştır. KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş daha sonra yaptığı açıklamada, bu girişimlerinden dolayı Kıbrıs Türklerinin kendisini TMT'nin lideri olarak bildiğini ancak kendi görevinin aslında ada genelinde bilgi toplayıp, bunları belli aralıklarla rapor etmek olduğunu belirterek bu iş bölümünü doğrulamıştır.[1336]

TMT Merkez Komitesi, Yunanistan'ın Kıbrıs Sorunu'nun çözümü maksadıyla hazırladığı önerinin BM Genel Kurulu'nda görüşülmesinden bir gün önce 13 Aralık 1957 tarihinde yayımladığı ikinci bildirisinde; Kıbrıs Türk toplumunun EOKA saldırıları karşısında soğukkanlılığını koruduğu ancak bunun ilgililerce anlaşılmadığından dolayı can, mal ve namus güvenliğinin kalmadığı, Atina'dan alınan haberlere göre Rumların genel bir saldırı hazırlığı içinde olduğu, TMT'nin bu sürede gerekli hazırlıkları yapacağı ve "…*köle gibi yaşamaktansa şerefle ölmeyi*" tercih edildiği duyurulmuştur.[1337]

BM Genel Kurulu'nda, 14 Aralık 1957 tarihinde yapılan toplantıda Yunanistan'ın Kıbrıs önerisi reddedilmiştir. Bu sonuç EOKA saldırılarının artmasına yol açmış ve birçok Kıbrıs Türk köyü saldırılara maruz kalmış, EOKA tarafından bu köylerde yapılan propagandada Kıbrıs Türklerinin adayı terk etmeleri istenmiştir.[1338]

Kıbrıs'ta gerginliğin tırmandığı günlerde KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş, 29 Aralık 1957 tarihinde KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük ile bir araya gelmiş ve TMT hakkında ilk bilgileri vermiş, Türk Hükümeti ile yapacağı temaslarda TMT'nin

---

[1334]**A.g.e.**, s. 47
[1335]**A.g.e.**, s. 61.
[1336]Burhan Kaçar, "Rauf Denktaş'ın Anılarında Türk Mukavemet Teşkilatı", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler,** C.I, Lefkoşa, 2009, s.70.
[1337]Akkurt, **a.g.e.**, s. 62-63.
[1338]**Halkın Sesi**, 14 Aralık 1957, s. 1.

desteklenmesine katkı vermesi kendisinden istenmiştir. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, TMT kurucu kadrosunda bulunmamasından dolayı kuşkulu olmasına rağmen yapılan uzun görüşme sonunda ikna olmuş ve Türk Hükümeti'nin TMT'yi desteklemesi konusunda yardımcı olacağını belirtmiştir.[1339]

Türk Hükümeti, Kıbrıs Sorunu ile ilgili gelişmeleri görüşmek üzere KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ile birlikte KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'ı 1958 yılı Ocak ayı başında Ankara'ya davet etmiştir. KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş dikkatleri çekmemek için Dr. Fazıl Küçük'ten 2 gün sonra Ankara'ya gelmiştir. Bu gelişmenin yaşandığı 1958 yılı Ocak ayının ilk günlerinde TMT Merkez Komitesi, Türk Hükümeti'nin çağrısı ve son gelişmeleri değerlendirmek üzere toplanmış, Türkiye'den silah ve subay desteğinin sağlanması amacıyla yardım istenmesi kararlaştırılmıştır.[1340]

Kıbrıs Türk toplum temsilcileri 2 Ocak 1958 tarihinde Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu tarafından kabul edilmişlerdir. KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş basından gizlenen bu görüşmede; EOKA saldırıları hakkında bilgi vermiş, TMT'nin kurulduğunu fakat yeni örgütün ileride Türkiye'nin başını belaya sokacak bir teşkilat olmaması için Türk Hükümeti sorumluluğuna vermek istediklerini, bu kapsamda uzman lider kadro ile silah desteğine ihtiyaçları olduğunu söylemiştir. Dışişleri Bakanı Fatin R. Zorlu, KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'ı dinledikten sonra konuyu inceleyeceğini, ancak Türkiye'nin silah vermesi halinde bunun nasıl olacağı konusunda TMT'nin bir çalışma yapmasını istemiştir.[1341]

Dışişleri Bakanı Fatin R. Zorlu, konuyu Başbakan Adnan Menderes'e iletmeden önce ayrıntılı olarak araştırmak istemiş ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Rüştü Erdelhun'dan bu konuda bir çalışma yapmasını rica etmiştir.[1342]

Ankara'da bu gelişmelerin yaşandığı günlerde KTKF Başkanı bir yandan Federasyon tarafından planlanan projeleri hayata geçirmek maksadıyla köy ziyaretlerini sıklaştırmış diğer yandan bu köylerde TMT'nin teşkilatlanmasını

[1339]Akkurt, **a.g.e.**, s. 82.
[1340]**A.g.e.,** s. 80-81.
[1341]**A.g.e.,** s. 85-87.
[1342]**A.g.e.,** s. 89-90.

hızlandırmak için gayretlerini arttırmıştır. Bu çalışmalar sadece köylerle sınırlı kalmamış, Kıbrıs Türk kadın ve gençlik kuruluşlarını da kapsamıştır.[1343]

KTKF ve TMT'nin faaliyetlerini artırdığı 1958 yılı Ocak ayı son günlerinde yaşanan bir olay sonraki sıkıntılı ayların mesajını vermiştir. Halkın Sesi gazetesinde 27 Ocak 1958 tarihinde yayımlanan bir haberde, İngiltere'nin Türkiye'nin Taksim önerisini kabul ettiği manşetten duyurulmuştur. Hatalı olarak verilen ve sonraki gün düzeltilen bu haber Kıbrıs Türkleri arasında büyük bir sevinçle karşılanmış Lefkoşa, Mağusa ve Baf'ta kutlama yürüyüşleri yapılmıştır. İngiliz sömürge yönetimi kolluk kuvvetleri, Lefkoşa'daki yürüyüşe müdahale ederken 2 Kıbrıs Türk gencinin ölümüne sebep olmuşlardır. Bu olayı protesto etmek için 28 Ocak 1958 tarihinde yeni bir protesto yürüyüşü yapan Kıbrıs Türklerine yönelik İngiliz sömürge yönetimi kolluk kuvvetleri yine şiddet uygulamış ve bu kez de 7 kişi bu şiddet sonucu hayatını kaybetmiştir. TMT Merkez Komitesi, yaşanan gelişmeleri bir bildiri yayımlayarak protesto etmiş ve Kıbrıs Türklerini yaşanan olaylardan dolayı "*Pasif Mukavemet*" yapmaya, "*Kıbrıs Türk Muhtarlarının*" da istifa etmelerini isteyen bir çağrı yapmıştır.[1344]

Kıbrıs Valisi Hugh Foot, TMT bildirisinde yer alan ve İngiliz sömürge yönetimine karşı başlatılan pasif mukavemet ile Türk muhtarlarının istifasına yönelik çağrı karşısında 1 Şubat 1958 tarihinde kaza komiserleriyle bir toplantı yapmıştır. Toplantıda, Ankara'da bulunan KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün bir an önce Kıbrıs'a dönmesi ve Türk toplumunun başına geçerek denetimi ele alması için Ankara'ya bir özel temsilci gönderilmesine karar verilmiştir. Vali Foot, toplantı sonrasında Londra'ya gönderdiği raporda ise; Kıbrıs Türk lideri ile Türk toplumuna karşı böyle bir yaklaşımda bulunurken, yakında Atina'ya yapacağı ziyaret ile TMT bildirisinde yer alan çağrının dikkate alındığını belirtmiştir.[1345]

İngiliz sömürge yönetiminin belirlediği özel temsilci Ahmet Zaim[1346], 2 Şubat 1958 tarihinde Ankara'ya gelmiş, Vali Foot'un mesajını KTP Genel Başkanı

[1343]**A.g.e.,** s. 103-104.
[1344]**A.g.e.,** s. 12.
[1345]CO 926/643-173433'den aktaran Akkurt, **a.g.e.**, s.135-136
[1346]TMT kurucularından olan Kemal Tanrısevdi, Ahmet Zaim'in İngilizlerin adamı olduğunu, ikili oynadığını KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün yanında bulunduğunda öğrendiklerini İngilizlere aktardığını iddia etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akkurt **a.g.e.**, s.136**.**

Dr. Fazıl Küçük'e iletmiştir. Vali Foot'un mesajında; yaşanan son olaylardan dolayı üzüntü duyulduğu belirtilmiş ve "*…Kıbrıs Türklerinin sorunlarının incelenmesine süreklilik kazandırmak için daimi bir Türk İşleri Komisyonu*" [1347] oluşturulmak istenmiştir. Bu şekilde Kıbrıs Türkleriyle yaşanan sorunların, KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve oluşturacağı komite ile Vali ve danışmanları arasında incelenip sonuçlandırılacağı umulmuştur.

Bunun yanı sıra tüm harcamaların İngiliz sömürge yönetimi tarafından karşılanacağı özel bir kadronun da oluşturulması önerilmiştir. Vali Foot, 3 Şubat 1958 tarihinde Londra'ya gönderdiği telgrafta, böyle bir komitenin oluşturulmasındaki maksadın Kıbrıs Türk toplumu ile sömürge yönetimi arasındaki güven havasının tekrar kazanılması olduğu belirtilmiştir.[1348]

İngiliz sömürge yönetimi, yaşanan bu olayların bir bacağında TMT'nin de olduğunu değerlendirmiş ve o güne kadar çok önemsemediği bu direniş örgütü hakkında daha fazla bilgi etmek için "*TMT'ye sızma*" ve "*TMT'nin etkisizleştirilmesi*"ne karar vermiştir. Vali Foot'un başkanlığında 1 Şubat 1958 tarihinde yapılan toplantıda kararın uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda, TMT'nin gerçek liderlerinin tespit edilmesi amacıyla örgüte sızma faaliyetleri yoğunlaştırılmıştır. Bu arada İngiliz sömürge yönetiminde savcı olarak da görev yapan KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş, adadan uzaklaştırılmak istenmiş ve daha öncende de teklif edilen Hong Kong'a tayin edilmesi hususundaki öneri tekrarlanmıştır.[1349]

Kıbrıs Valis Hugh Foot, Kıbrıs'ta artan şiddet olaylarının toplumlararası çatışmaya dönüşmesini önlemek için bazı politikaları uygulamaya koymuştur. İngiliz sömürge yönetimi bu kapsamda; Kıbrıs Türklerini kontrol altına alabilmek için KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ü devreye sokmayı, KTKF Başkanı ve aynı zamanda TMT kurucusu Rauf R. Denktaş'ı Kıbrıs dışına görevlendirerek pasifize etmeyi, Başpiskopos Makarios III'ün sürgün durumunu kaldırarak Rumları dolayısıyla EOKA'yı kontrol atına almayı planlamıştır.

[1347]Ahmet C. Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs-III,** Cyrep Yayınları Lefkoşa, 1998, s.362.
[1348]CO 926/643-173433, Vali Foot'un Londra'ya Gönderdiği 195 No'lu Telgraf, 3 Şubat 1958'den aktaran Akkurt, **a.g.e.,** s.137.
[1349]Akkurt,**a.g.e.,** s.141.

Kıbrıs Valisi Foot, bu politikalara ilave olarak başka seçenekleri de dikkate almıştır. Bu seçeneklerden biri ise şiddet olaylarının Kıbrıs ekonomisine dolayısı ile Kıbrıs halkının refahına olumsuz etkisini gündeme taşımak olmuştur. Vali Foot 26 Nisan 1958 tarihinde Yürütme Meclisi açış konuşmasında; yaşanan şiddet olaylarının Kıbrıs ekonomisine etkisinin yıllık 10 milyon Kıbrıs lirası olduğunu, Kıbrıs gelirinin boşa harcandığını, Kıbrıs'ta uygulanması planlanan birçok projenin bu yüzden ertelendiğini ve bu durumun Kıbrıs halkının refahını doğrudan etkilediğini belirtmiş, şiddet olaylarının durmasının Kıbrıs halkına fayda sağlayacağı mesajını vermiştir.[1350]

Ancak İngiliz sömürge yönetiminin şiddet olaylarını durdurmaya yönelik planları EOKA'nın üçüncü kuruluş yıldönümü olan 1 Nisan 1958 tarihinde bir kez daha başarısızlığa uğramıştır. EOKA lideri Grivas, 1 Nisan 1958 tarihinde yayımladığı bildiride "*Enosis için topyekûn harp*" ilan etmiştir.[1351] KTKF yönetimi, EOKA'nın bu duyurusuna karşı Kıbrıs Türk toplumunun uyanık ve dikkatli olması sağlamak maksadıyla köy gezilerini sıklaştırmış, aynı zamanda TMT'nin köy savunma birliklerinin teşkilatlandırılmasını hızlandırmıştır. TMT Merkez Komitesi, 23 Nisan 1958 tarihinde yayımladığı bildiride; vatan topraklarının korunması için Kıbrıs Türklerini ilk kez " *Aktif Mücadeleye*" çağırmıştır.[1352]

EOKA, TMT'nin aktif mücadele çağrısına cevap olmak üzere 5 Mayıs 1958 tarihinde yayımladığı bildiride saldırıların Kıbrıs Türklerine yönelmesi emrini vermiştir.[1353] TMT Merkez Komitesi, EOKA bildirisine karşı 6 Mayıs 1958 tarihinde yayımladığı bildiride ise; Kıbrıs Türklerinin Taksim'den başka hiçbir çözümü kabul etmeyecekleri, İngilizlerin tavizkâr politikalarından vazgeçmelerini ve İngiliz sömürge yönetiminin Taksim'den başka bir çözüm sunması halinde İngilizlere karşı mücadele edileceği ifade edilmiştir.[1354]

TMT Merkez Komitesi tarafından 1958 yılı Mayıs ayında yayınlanan yeni bir bildiride; Rumlarla her türlü ticari ilişkilerin kesilmesini, Türk mahallesindeki

---

[1350]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** Vali Tarafından İcraat Meclisinde Yapılan Nutuk, Kıbrıs Hükümet Matbaası, 26 Nisan 1958, s.10. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXX.
[1351]Akkurt, **a.g.e.**, s.163-167.
[1352]Aynı yer.
[1353]**Halkın Sesi**, 6 Mayıs 1958, s.1.
[1354]Akkurt, **a.g.e.**, s. 187.

İngilizce ve Rumca levhaların kaldırılması ile ayrı belediyelerin kurulmasını gündeme getirmiştir.[1355]

Türk Hükümeti, Kıbrıs'ta siyasi ve ekonomik ortamın iyiden iyiye gerginleştiği bu dönemde adadaki silahlı direnişi destekleme kararı almıştır.[1356] Türk Hükümeti tarafından Genelkurmay Başkanlığına gönderilen mesajda, "*Kıbrıs'ta Türk varlığının korunması için silahlı gizli bir örgüt kurulması*"[1357] talimatı verilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında 22 Mayıs 1958'de yapılan toplantıda, Kıbrıs Türk liderlerinin dinlenmesine ve TMT'ye personel ve malzeme yardımı yapılmasına karar verilmiştir. Aynı toplantıda, TMT'ye yapılması planlanan destek ve yardımla ilgili ana ilkeler de aşağıdaki gibi belirlenmiştir:[1358]

1. Hükümet, TMT'nin uzman subay ve malzeme ile takviye edilmesine karar vermiştir.

2. Faaliyetler son derece gizli yürütülecek, Hükümet'in ve ordunun adı bu işe karıştırılmayacaktır.

3. Hükümet, TMT'yi gayri resmi olarak bütün imkânları ile destekleyecek, her türlü silah ve malzeme ile maddi destekte bulunacaktır.

4. Türk Silahlı Kuvvetleri'nden beklenen destek Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanı ve 2.nci Başkan tarafından diğer destek ve yardımlar ise ilgili bakanlıklarca sağlanacaktır.

5. TMT'nin yasal bir kuruluş olmaması nedeniyle hiçbir makam ile resmi bir bağlantısı olmayacaktır.

6. Gönüllü olarak görev kabul edecek olan subayların her türlü yasal hakları saklı kalacak ve süresiz izinli sayılacaklardır.

7. TMT'nin görevi Kıbrıs'taki Türk varlığını silahla korumak ve Türk Hükümeti'nin izlediği Kıbrıs politikasını desteklemek olacaktır.

Türk Hükümeti'nin TMT'yi desteklemek için belirlediği esaslarda dikkat çeken önemli bir ayrıntı ise direniş örgütü görevinin tam olarak ifade edilmesidir.

[1355]**A.g.e.**, s.195-196.
[1356]Tansu, **a.g.e**, s. 27.
[1357]Batur, **a.g.e.,** s. 178.
[1358]Akkurt, **a.g.e,** s. 215-216**.**

Türk Hükümeti, bu kararla Taksim'i desteklemek için TMT'nin organize edilmesini kararlaştırmıştır. Tıpkı EOKA ve Enosis'te olduğu gibi Taksim ile TMT ilişkilendirilmiştir.

Kıbrıs Türk toplum liderleri, Türk Hükümeti'nin daveti üzerine 24 Mayıs 1958 tarihinde Ankara'ya gelmişler, hem Kıbrıs'taki son gelişmeleri aktarmışlar hem de Türk Hükümeti'nin TMT ile ilgili aldığı kararları öğrenmişlerdir. Sonraki günlerde TMT'nin yeniden organize edilmesi ile ilgili detaylar belli olmaya başlamıştır. Buna göre; TMT'ye sağlanacak askeri personel desteğinin Genelkurmay Başkanlığına bağlı Seferberlik ve Tetkik Kurulu tarafından yapılması, maddi desteğin ise Dışişleri Bakanlığı Türk Kültür ve Varlığını Koruma Fonu'ndan Kıbrıs Türk Kültür Derneği (KTKD) Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu'na aktarılacak para kanalı ile olması kararlaştırılmıştır.[1359] Türkiye'nin Kıbrıs politikasının gerçekleştirilmesi için hem Kıbrıs'taki hem de Türkiye'deki örgütler gelişmelere doğrudan müdahil olmaya başlamışlardır.

Kıbrıs Valisi Foot, Kıbrıs Türk toplumu ve TMT'yi doğrudan ilgilendiren kararların alındığı günlerde 29 Mayıs 1958 tarihinde Londra'ya gönderdiği telgrafta TMT'den ilk kez bahsetmiş, TMT'yi bir hafta önce siyasi rakiplerinden bir kişiyi öldürmek ve iki kişiyi de öldürmeye teşebbüs etmekle suçlamış,[1360] EOKA örgütünün yasa dışı ilan edildiği ve birçok üyesinin tutuklandığı halde TMT için herhangi bir girişimde bulunulmadığı, TMT için bu ve benzeri girişimler yapılmadığı takdirde büyük eleştirilere maruz kalınabileceğini ifade etmiş ancak böyle bir girişimin Türkiye'de yaratacağı tepkiyi görmek için yasa dışı edilmesi sürecini bir süre daha ertelemenin uygun olacağını belirtmiştir.[1361]

Kıbrıs Türk toplum liderleri, İngiliz sömürge yönetiminin TMT ile ilgili karar aldığı bu günlerde Seferberlik ve Tetkik Kurulu Başkanı ile TMT hakkında

---

[1359]Akkurt, **a.g.e.**, s.221-228.
[1360]Vali Foot'un bahsettiği olay, 27 Mayıs 1958 tarihinde Lefkoşa'da Ayasofya Cami yakınındaki dükkânında vurularak öldürülen Fazıl Yusuf Önder'dir. Fazıl Y. Önder, solcu Rum Sendikası ile iş birliği yapan bir kişi olarak tanınmış ve haftalık "*İnkılâp*" gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır. Öldürülmek istenen fakat yaralı olarak kurtulan diğer iki kişi ise "Pırlanta Dikimevi" sahibi Abdurrahman Candaş ve Mustafa Ali idi. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Halkın Sesi**, 28 Mayıs 1958, s.1.
[1361]**FCO 141-4408-26,27.**

görüşmüşlerdir. TMT ile ilgili olarak 5 Haziran 1958 tarihinde yapılan bu görüşmede aşağıdaki esaslar kararlaştırılmıştır:[1362]

1.TMT'nin görevi, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikasının askeri yönden desteklenmesi ve Türklerin Rumlara karşı can ve mal güvenliğinin sağlanması, gerekirse Rumlarla savaşılmasıdır.

2.TMT lideri halk üzerinde tepki veya kuşku uyandıracak faaliyetlerden kaçınacaktır.

3.Rumların Kıbrıs Türklerine saldırdığı ilk gün "X" olarak kabul edilecektir. TMT'nin varlığı "X" gününe kadar belli edilmeyecektir. Yeraltından çıkış TMT liderinin emri ile olacaktır.

4.TMT lideri Rıza Vuruşkan, Kıbrıs Türk toplum liderleriyle karşılıklı güven ve samimi bir iş birliğinde olacaktır.

5.TMT lideri, Kıbrıs Türk toplum liderlerinin toplumsal ve siyasal faaliyetlerine karışmayacaktır.

6.TMT'ye alınmadığı sürece hiç kimseye örgütten bahsedilmeyecektir.

7.TMT faaliyetleri içinde olan ve maske görevlerle Kıbrıs'ta bulunan subaylar hiçbir şekilde ifşa edilmeyeceklerdir.

8.TMT'nin maddi ihtiyaçları Türk Hükümeti tarafından karşılanacaktır.

Seferberlik ve Tetkik Kurulu'nda görevli olan Bnb. İsmail Tansu tarafından hazırlanan TMT'nin yeniden yapılandırılması ve desteklenmesi planına "*Kıbrıs'ı İstirdat Planı*" (KİP) [1363] ismi verilmiştir.[1364]

TMT'yi organize etmek için Kıbrıs'a gönderilecek subayların listesi 21 Haziran 1958 tarihinde belli olmuştur. Buna göre TMT'yi desteklemek için 7 muvazzaf subay ile 14 özel harp kursu görmüş yedek subay tespit edilmiştir. TMT'nin çekirdek yönetici kadrosu; Yarbay[1365] Rıza Vuruşkan, Yüzbaşı Rahmi

---

[1362]Akkurt, **a.g.e.** , s. 240-242.
[1363]Kıbrıs'ı Geri Alma Planı.
[1364]Can Kasapoğlu, "Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) 'nın Etnik Çatışma ve Gayri Nizami Harp Olguları Çerçevesinde İncelenmesi", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler**, C.I, Lefkoşa, 2009, s. 94.
[1365]Yarbay Rıza Vuruşkan, 30 Ağustos 1958 tarihinde Albay rütbesine yükseltilmiştir.

Ergün, Yüzbaşı Mehmet Özden, Binbaşı Şefik Karakurt, Binbaşı Cemil Tek, Yüzbaşı Cemal Akkan, Yüzbaşı Recep Bacak tarafından oluşturulmuştur.[1366]

TMT hakkında bu kararlar alınırken önemli bir gelişme yaşanmıştır. KTKD Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu, Ankara'da bulunan ve öğrenci yurdu olarak kullanılan dernek binasını TMT'ye karargâh olarak tahsis etmiştir.[1367]

TMT konusunda belirsizliklerin birer birer giderildiği 1958 yılı Temmuz ayı başlarında İngiliz sömürge yönetimi, TMT'nin yasaklanması ile ilgili kararını bir kez daha gözden geçirmiş, mevcut kanuni düzenlemelerde yasaklama kararının verilebilmesi için Hükümet karşıtı eylem yapılması hususunun yer alması, TMT'nin eylemlerinin henüz bu suçu oluşturacak mahiyete bürünmediğinden dolayı örgütün bir süre daha yakından takip edilmesi, bu esnada ise TMT üyesi bazı kilit kişilerin tutuklanmasına karar verilmiştir.[1368]

Türk Hükümeti, Kıbrıs'ta şiddet olaylarının tırmandığı bu dönemde, TMT için oluşturulan çekirdek kadronun maske görevleri ile ilgili hazırlıklarını tamamlamıştır. Bu arada KTKF Genel Sekreteri ve TMT kurucularından olan Dr. Burhan Nalbantoğlu'nun da aralarında bulunduğu bir grup, eğitim almak için kendi imkânları ile Ankara'ya gelmişler, eğitimlerini tamamladıktan sonra yemin ederek "*Mücahit*" olmuşlardır. KTKF Genel Sekreteri Dr. Burhan Nalbantoğlu eğitimini müteakip bir süre daha Ankara'da kalmış ve TMT mensuplarının eğitim faaliyetlerine Ağustos sonuna kadar bizzat nezaret etmiştir.[1369]

Kıbrıs'ta önemli gelişmeler 1958 yılı yaz aylarında yaşanmıştır. Bu dönemde Kıbrıs Türk ve Rum bölgeleri birbirinden ayrılmış, her toplum kendi belediyelerini kurmuş ve toplumlararası çatışmalar en yüksek seviyeye çıkmıştır. İngiliz sömürge yönetimi, Kıbrıs Türk ve Rum toplumu siyasi liderleri kendi önerilerinin kabul edilmesi konusunda ısrarcı oldukları bu dönemde, İngiltere yeni çözüm önerisini taraflara sunma hazırlığı içinde olmuştur. Bu durum İngiliz sömürge yönetiminin şiddet olaylarına karşı sert tedbirler almasını geciktirmiştir. Ancak bu temkinli

---

[1366]Akkurt, **a.g.e.**, s. 281.
[1367]**A.g.e.**, s.284.
[1368]**FCO 141-4408-8095**, Kıbrıs Valisi tarafından İngiliz Hükümeti'ne gönderilen Telgraf, No:1128, Gizli, 17.7.1958.
[1369]Akgün, **a.g.t.**, s. 246-247; Dr. Burhan Nalbantoğlu, Hilmi (Şevket) Merthan, Mehmet Ali Akpınar, Salih Mehmet Boyacı, Salih Biray, İsmet Cin, Saydam Ahmet (Tanay); Ahmet C. Gazioğlu, **Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Durum …,** s. 48.

politikaya rağmen toplumlararası şiddetin gittikçe artması karşısında daha önceden hazırlanmış olan önlemler yürürlüğe konulmuştur. Kıbrıs Valisi Foot'un askeri operasyonlardan sorumlu General Sir Douglas'ın planı 23 Temmuz 1958 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu plana göre; TMT üyesi 50 Kıbrıslı Türk ile EOKA üyesi 1224 Rum tutuklanmış ve TMT yasa dışı ilan edilmiştir.[1370]Bu tutuklamalar hem TMT hem de EOKA'nın durumunu güçleştirmiştir.

Tutuklamalar ile TMT'nin yasa dışı ilan edildiği bu günlerde Kıbrıs Sorunu'nun çözümünü sağlayacak olan yeni İngiliz planının hazırlığı da tamamlanmıştır. Bu şartlar altında yapılması gereken en önemli girişim adada şiddeti durdurmak olarak değerlendirilmiştir. Muhtemelen geri çevrilemez makamlardan yapılan telkin veya talimatlar sonucu EOKA, 4 Ağustos'ta ateşkes ilan ederken, TMT ise 5 Ağustos'ta "*İkinci bir emre kadar*"[1371] ateşkes ilan ettiğini duyurmuştur. TMT ve EOKA'nın karşılıklı ateşkes ilan ettikleri 1958 yılı Ağustos ayı başlarında TMT için görevlendirilen Türk subayları[1372] Kıbrıs'a gelmeye başlamışlardır.[1373]

TMT, 1958 yılı Ağustos ayından itibaren yeraltına çekilmiş ve örgütlenme ile silahlanma faaliyetlerine gizli olarak devam etmiştir. TMT'nin yeraltına çekilmesinin nedenlerinden biri KİP çerçevesinde gayri nizami harp yöntemlerine

---

[1370]Akgün, **a.g.t.**, s. 218.

[1371]Türk Mukavemet Teşkilatı'nın bildirisi:

"1. Bütün silahlı gruplar her türlü faaliyetlerini ikinci bir emre kadar durdurmalıdırlar. Grup başkanlarına mutat yoldan gerekli direktifler verilecektir.

2. Köy grupları faaliyetlerini durduracaklardır. Ve yardımcı silahsız gruplarla bütün rabıtayı keseceklerdir. İkinci bir emre kadar misilleme hareketlerine girişmeyeceklerdir. Köy grupları başkanlarına gerek talimat hemen verilecektir.

3. Teşkilatımız aleyhine uğraşanların listesi mutat yollardan merkeze gönderilmelidir.

4. Kanlı katillerin lideri Grivas'ın yakalanması için gerek yardımı yapmak ve toplanan malumatı iletmek vazifemizdir.

5. Türk mallarına dokunulmadıkça Rum mallarına dokunulmayacaktır. Rum köylerindeki azınlıkta bulunan Türklere baskı yapılmadıkça Türk köylerindeki Rumlara baskı yapılmayacaktır.

6. Kendi vazifemiz müdafaadan ileri gitmemiş teşkilatımız "*Taksim*" oluncaya kadar ve Türk hakları tanınıncaya kadar "*Hazır Ol*" vaziyetinde bekleyecek her gün biraz daha kuvvetlenecektir." Ayrıntılı bilgi için bkz. **Bozkurt**, Ağustos 1958, s.1.

[1372] Yarbay Rıza Vuruşkan (TMT Lideri), Binbaşı Necmettin Erce (TMT Lideri Karargâh sorumlusu), Binbaşı Şefik Karakurt (TMT Mağosa Sancaktarı), Yüzbaşı Mehmet Özden (TMT Lider Yardımcısı), Yüzbaşı Rahmi Egün(TMT Bölge Sorumlusu), son anda yapılan değişiklikle maske görevlerde yeniden belirlenmiştir. Buna göre Yarbay Vuruşkan "*İş Bankası Müfettişi"*, Yüzbaşı Mehmet Özden ise " *Müfettiş Yardımcısı*" olarak Kıbrıs'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akkurt, **a.g.e.**, s.305.

[1373]Akkurt, **a.g.e.**, s.370.

göre hazırlık yapmak[1374] diğeri ise Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda önemli gelişmelerin yaşanmasından dolayı Türk Hükümeti'ni zor durumda bırakacak eylemlerden kaçınmak olmuştur.[1375]

TMT, yeniden yapılanma ve teşkilatlanma ile ilgili hazırlıklarını büyük bir gizlilik içinde yapmıştır. Bu maksatla TMT'de görevli üst düzey kişilere kod adları verilmiştir. Bu kapsamda, TMT Lideri Rıza Vuruşkan'a "*Bozkurt*", KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'e "*Ağrı"*, KTKF Başkanı Rauf Denktaş'a "*Toros*" kod adları verilmiştir.[1376] TMT'de etkin görev alan kişilere verilen kod adlarından da anlaşılacağı üzere Kıbrıs Türk siyasi örgüt liderleri de direniş örgütü içinde yer almışlardır. Bununla birlikte, TMT'nin yeniden organize edilme sürecinin ilk safhalarında Kıbrıs Türk siyasi liderlerinin örgüt içindeki durumları da tartışılmıştır. KTKF Başkanı Rauf R.Denktaş, TMT teşkilat yapısı içinde daha aktif görev almış, ancak KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük siyasi konumu gereği daha geri planda kalmayı tercih etmiştir.[1377]

Türkiye'den Kıbrıs'a giden askeri heyet, TMT'nin yeniden organizasyonu ve teşkilatlandırılması ile ilgili faaliyetlere hemen başlamışlardır. Bu kapsamda olmak üzere, her ne kadar ateşkes ilan edilmiş olsa da silahlanma faaliyetleri devam etmiştir. Türkiye'den Kıbrıs'a silah sevkiyatı küçük motorlu kayıklarla yapılmıştır. Silah sevkiyatı 9 Kasım 1958 tarihinde kadar 6 kez yapılmış, sonraki seferde ise fırtınaya yakalanan tekne batmıştır. Teknede bulunan Asaf Elmas ve Hikmet Rezvan hayatlarını kaybetmişlerdir.[1378] Bu durum yeni bir girişim yapılmasına yol açmıştır. Silah sevkiyatının daha kapsamlı ve güvenli olması için yeni bir balıkçı teknesinin alınması kararlaştırılmıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından KTKD'ye gönderilen para ile 25 tonluk bir balıkçı teknesi satın alınmış, Orhan Gazi adıyla İzmir Liman İdaresi'ne kaydolduktan sonra Anamur'a gönderilmiştir. Balıkçı teknesinin ismi fırtınada hayatını kaybeden Asaf Elmas'ın anısını yaşatmak için "*Elmas*" olarak

---

[1374]Silahlanma konusundaki eksikliklerin giderilmesi, elde edilen silahların belli bölgelerde özel yöntemlerle gömülmesi ve teşkilatlanma faaliyetleri.
[1375]Akgün, a**.g.t.,** s.258.
[1376]Tansu, **a.g.e.**, s. 52- 53; Akgün, **a.g.t.**, s. 237.
[1377]Akgün, **a.g.t.**, s.242
[1378]Gazioğlu, **Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatı…**, s. 26-28; Akgün, **a.g.t**, s. 254.

belirlenmiştir. Her seferinde 10-15 ton silah ve mühimmat taşıyan balıkçı teknesi ile ilk silah sevkiyatı 24 Mart 1959 tarihinden itibaren yapılmaya başlanmıştır.[1379]

TMT'nin silahlandırılması ile ilgili faaliyetler devam ederken bir yandan eğitilmiş üye sayısının arttırılmasına yönelik girişimlerde başlamıştır. Bu kapsamda hem adadaki Türkler hem de Türkiye'deki Kıbrıs Türkleri arasından belirlenen kişiler Ankara Ayaş yakınlarındaki Zir Vadisi'nde bulunan askeri kamplarda eğitilmişlerdir. Bir ay süren bu eğitimlerde; silahların tanıtılması, kullanılması ve bakım ile gerilla, komando, sabotaj, kundaklama ve gizli harekât teknikleri konularında bilgi verilmiş, atış eğitimleri ile arazi tatbikatları yaptırılmıştır.[1380]

TMT mücahitlerinin eğitimi Türkiye'de yapılırken, maske görevle Kıbrıs'ta bulunan subaylarda adadaki teşkilatlanma faaliyetlerine başlamışlardır. KTKF Başkanı Rauf. R. Denktaş, bu kişilerin yasalara uygun olarak adada bulunabilmeleri amacıyla İngiliz sömürge yönetimine çalışma izni için başvurmuştur.[1381] Yapılan başvuruda, Hükümet Yardımı Almayan Ortaokullarda mevcut öğretmen kadrolarına yardımcı olmak üzere Türkiye'den gelen 12 öğretmene çalışma izni verilmesi istenmiştir. İngiliz sömürge yönetiminden gerekli çalışma izninin alınması üzerine söz konusu okullarda göreve başlayan bu kadro TMT'nin köy örgütlenmelerinde önemli görevler yapmışlardır.[1382]

TMT, yeniden organize olmaya başladığı 1958 yılı Ağustos ayından itibaren herhangi bir silahlı eylemde bulunmamıştır. TMT yönetimi bu dönemde KİP çerçevesinde gizli olarak silahlanma ve teşkilatlanma faaliyetleri yapmıştır. TMT, Kıbrıs Sorunu'nun çözüldüğü 11 Şubat 1959 tarihinden itibaren ise Kıbrıs Antlaşmaları'ndan kaygılanan bazı Kıbrıs Türklerini teskin etmeye yönelik faaliyette bulunmuş, 20 Şubat 1959 tarihinde yayımladığı bildiride Kıbrıs Türklerinin yapılan antlaşmalardan dolayı hissettiği kaygıların yersiz olduğunu duyurmuştur.[1383]

TMT'nin bu dönemde yaptığı önemli bir girişim de "*Nacak*" gazetesinin yayınlanması olmuştur.[1384] Nacak gazetesinin sahibi KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş

[1379]Akgün, **a.g.t.**, s. 254-255.
[1380]Gazioğlu, **Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatı…**, s. 37.
[1381]Akgün, **a.g.t.**, s.23.
[1382]Gazioğlu, **Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatı…**, s.22-23.
[1383]Akgün, **a.g.t.**, s. 264.
[1384]Aynı yer.

görünse de, arka planda TMT lideri Albay Rıza Vuruşkan dolayısıyla Türk Hükümeti olmuştur. Hatta gazetenin ismi bile belirlenirken eski bir Türk silahından esinlenilmiştir.[1385]

Kıbrıs Sorunu'nun çözüldüğü 1959 yılında doğal olarak TMT'nin faaliyetleri de gizli olarak yürütülmüştür. Bu süreçte Başbakan Adnan Menderes'in talimatı ile Rum toplum lideri Başpiskopos Makarios III'ün Kıbrıs Antlaşmalarına yönelik eleştirileri dikkate alınmış, herhangi bir saldırıya karşı müteyakkız olunmuştur.[1386]

TMT için önemli bir gelişme de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1960 yılında yaşanmıştır. Demokrat Parti Hükümeti'ne karşı yapılan 27 Mayıs 1960 askeri darbesi TMT'nin durumunu doğrudan etkilemiştir. Askeri darbe sonucu KİP rafa kaldırılmış, Kıbrıs Antlaşmaları gereğince adaya gönderilen 650 kişilik Türk Alayı'nın varlığından dolayı TMT'ye ihtiyaç kalmadığına karar verilmiş, KİP'in Demokrat Parti iktidarının projesi olmasından dolayı TMT'ye şüphe ile yaklaşılmıştır.[1387]Bu şüpheler doğrultusunda, Seferberlik ve Tetkik Kurulu Başkanı General Daniş Karabelen emekliye sevk edilmiş, TMT lideri Albay Rıza Vuruşkan ve ekibi Türkiye'ye çağrılmışlardır.[1388]

Kıbrıs Türk toplumu, EOKA'nın şiddet eylemlerinin başladığı 1955 yılı Nisan ayından itibaren direniş örgütleri kurarak kendi öz savunmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu direniş örgütleri, başlangıç safhasında merkezi bir otoriteye bağlı olmamış, birbirinden bağımsız ve yerel savunma güçleri olarak oluşturulmuşlardır. Ancak 1957 yılından itibaren daha organize ve etkili olmaya başlamışlardır. TMT'nin 1957 yılı Kasım ayında kurulması ve Türk Hükümeti tarafından 1958 yılı yaz aylarından itibaren hem personel hem de lojistik anlamda destelenmesi ile bu etkinlik daha da artmıştır.

TMT, Denktaş'ın da belirttiği gibi Türkiye'nin Kıbrıs politikasının silahlı unsuru olarak teşkil edilmiştir. Bu kapsamda tıpkı EOKA ile Rum siyasi liderliği

---

[1385]Ulvi Keser, "1955-1963 Sürecinde Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Faaliyetleri ve bu Bağlamda Nacak Gazetesinin Üstlendiği Ulusal Misyon", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler,** C.I, Lefkoşa, 2009, s.434.
[1386]Akgün, **a.g.t.,** s.263-264.
[1387]**A.g.t.**, s. 280-281.
[1388]**A.g.t.**, s. 284.

arasında olan ilişkide olduğu gibi TMT ile hem Türk Hükümeti hem de Kıbrıs Türk siyasi liderliği doğrudan ilişkili olmuştur.

Bununla birlikte Kıbrıs Türklerinin ada dışındaki örgütlenmeleri de TMT'nin desteklenmesi faaliyetlerine doğrudan destek vermişlerdir. Türkiye'de yaşayan veya öğretim gören Kıbrıs Türklerinin örgütlendiği Kıbrıs Türk Kültür Derneği, hem TMT'ye üye temin etmek hem de dernek binasının karargâh olarak kullanılmasına izin vermek suretiyle direniş örgütünü doğrudan desteklemiştir.

Kıbrıs Türk siyasi liderliği ile direniş örgütleri arasındaki ilişki, tıpkı EOKA ile Rum toplumu siyasi liderliği arasındaki ilişkideki gibi sürekli olarak var olmuştur. Kıbrıs Türk toplumu daha önceki faaliyetlerde olduğu gibi direniş örgütlerinin oluşturulmasında da reaktif pozisyonda kalmış, ancak Rum toplumunun direniş örgütlenmesinden çok sonra kendi öz örgütlenmesini gerçekleştirmiştir.

E. Kıbrıs Türklerinin Türkiye'deki Siyasi Örgütlenmeleri

Kıbrıs Türklerinden bir kısmı yükseköğretim yapmak için 1930'lu yılların başından itibaren Türkiye'ye gelmişlerdir. Bu süreç İkinci Dünya Savaşı sırasında kısmen kesintiye uğramış olsa da savaş sonrası dönemde artarak devam etmiştir.

Kıbrıs Türk gençleri, başlangıçta yükseköğretimleri esnasında karşılaştıkları barınma başta olmak üzere bazı sorunlarına çözüm bulabilmek için örgütlenme ihtiyaçları hissetmişler ve bu kapsamda bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Özellikle Ankara ve İstanbul'da yapılan bu örgütlenmeler, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerini doğrudan veya dolaylı yoldan etkilemişlerdir.

1. Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti (KOYC)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kıbrıs Türklerinin Türkiye'deki üniversitelerde öğretim görmeleri ile ilgili süreç 1930'lu yıllarla beraber başlamıştır. Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki endişeleri çoğunlukla gelecek kaygıları olmuştur. Kıbrıs Türk gençleri, kaygılarına çözüm olabileceği amacıyla üniversite öğretimleri için Türkiye'ye gelmeye başlamışlardır.

Üniversite öğretimi için Türkiye'ye gelen Kıbrıs Türk gençleri, burada başta barınma sorunu olmak üzere karşılaştıkları güçlüklere çözüm bulmak amacıyla

örgütlenmek ihtiyacını hissetmişlerdir. Kıbrıs Türk gençleri, bu amaçla 1932 yılında İstanbul'da, "*Kıbrıs Türk Talebe Cemiyeti*" adı altında ilk örgütlenmelerini yapmışlardır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın himayesi altında kurulan bu örgüt Kıbrıs'tan yükseköğretim için gelen gençlerin karşılaştıkları sorunları gidermiş, özellikle okullara kayıt sürecinde destek vermiştir. [1389] Ancak kurucuları üniversite öğrencilerinden oluşan örgütün ömrü uzun olmamıştır. [1390] Kurucu öğrenciler, tahsillerini tamamladıktan sonra İstanbul'dan ayrılınca cemiyet dağılmıştır. Kıbrıs Türk gençlerinden Türkiye'ye yükseköğretim için gelenler, yeniden örgütlü faaliyete başlamak için 1946 yılı Şubat ayına kadar beklemek durumunda kalmışlardır.

İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi olan ve aynı zamanda Kıbrıs vatandaşı olan Nevzat Karagil, üniversite öğretimi gören Kıbrıs Türk gençlerinin örgütlenmesinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Örgütlenme merkezi olarak öncelikle resmi kurumların bulunduğu Ankara düşünülmüştür. Ancak, burada yaşayan Kıbrıs Türklerinden yeteri kadar destek alınamayınca örgütün İstanbul'da kurulmasına karar verilmiştir. İstanbul'daki örgüt kurma faaliyetleri kapsamında Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile görüşülmüş ve tavsiyeleri alınmıştır. Başbakan Saraçoğlu, örgütün tüzüğüne "*siyasetle uğraşılmayacağı*" ibaresinin mutlaka yazılmasını önermiş, böyle bir ibare yazılsa bile el altından siyaset yapılabileceğini, bir sıkıntı olması halinde ise kendisinin yardımcı olacağını belirtmiştir.[1391]

Bu temaslardan sonra örgüt tüzüğü ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak tüzük hazırlama faaliyeti teknik detayları olan bir çalışma olduğundan buna yeteri kadar zaman ayrılamamıştır. Nevzat Kara[1392] anılarında; bu kadar kısa zamanda tüzük hazırlayabilmesinin mümkün olmadığından dolayı, daha önceden hazırlanmış olan "*Haydarpaşa Lisesinden Yetişenler Derneği*" tüzüğündeki

---

[1389]Yaşin, **a.g.e.**, s. 204.
[1390]Fevzi Cin, Fikri Cin, Şevket Yurdakul, Mehmet Ali Pamir, Nusret Sadık, Fevzi Ali Rıza ve Mahir Adataş. Ayrıntılı Bilgi için bkz. Yaşin, **a.g.e.**, s. 211.
[1391]Yaşin, **a.g.e.**, s. 213.
[1392] Nevzat Kara, ilk kez Türkiye'ye geldiğinde Kara soyadını kullanmış, İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırdığı zaman ise Karagil soyadını kullanmıştır. Daha sonra bu soyadını hiç değiştirmemiştir. Soyadı Kanunu henüz yasalaşmadığından dolayı Kıbrıs Türkleri öncelikle babalarının isimlerinin önüne getirilen isimlerle anılmışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra ise resmi soyadı kullanmı başlamıştır. Ayrıntılı Bilgi için bkz. Yaşin, **a.g.e.**, s. 219.

"*Haydarpaşa Lisesinden*" ifadesinin yerine "*Kıbrıs Okullarından*" ifadesini yazmak suretiyle tüzük çalışmasını tamamladığını belirtmiştir.[1393]

Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti (KOYC), 16 Şubat 1946 tarihinde eczacı Fevzi Cin'in evinde yapılan toplantıda resmen kurulmuştur. Cemiyetin kurucu üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: avukat Celal Adal, tüccar Sait Dormen, Doç.Dr. Necdet Sezer, eczacı Fevzi Cin, avukat Necmettin Gültekin, avukat Kemal İren, Prof. Dr. Hilmi İleri, Dr. Orhan Birman ve Doç. Dr. Derviş Manizade.[1394]

KOYC, kuruluşunu müteakip örgüte üye kaydıyla ilgili çalışmalarına hemen başlamıştır. Nevzat Karagil, Selahattin Balcıoğlu ve Hasan Unkan bu görev için yetkilendirilmişlerdir. KOYC'ye üye kaydetme çalışmaları devam ederken, her örgütün kuruluş aşamasında ihtiyaç duyduğu maddi destek arayışları da yapılmıştır. Bu kapsamda, KATAK üyesi M. Necati Özkan'ın Ankara'da bulunduğu dönemde kendisiyle irtibata geçilmiş ve bu konuda söz alınmıştır. Bu girişime ilave olarak KOYC kurucu üyesi olan Kemal İren, KATAK Konfederasyon üyesi Sami Bey'e 30 Nisan 1946 tarihinde gönderdiği yazıda; KOYC'nin kurulduğunu, cemiyet nizamnamesinin Söz gazetesinde yayımlanması için yazıya iliştirildiği, ayrıca KOYC'nin kuruluş hedeflerini gerçekleştirebilmesi için acil olarak maddi desteğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.[1395]

KATAK Konfederasyonu, KOYC'nin maddi destek talebini 10 Haziran 1946 tarihinde yapmış olduğu toplantıda görüşmüş ve bütçenin yardım yapmaya "*şimdilik*" müsait olmadığı ancak yükseköğretimi sonrasında Kıbrıs'a geri döneceğini garanti edecek bir fakir öğrenciye bütçenin müsaade ettiği ölçüde eğitim desteği verilebileceği kararı alınmıştır.[1396]

KATAK Konfederasyonu tarafından alınan bu karar aynı gün KOYC'ye resmi bir yazı ile bildirilmiştir. KOYC'ye gönderilen yazıda; örgütün kuruluşuna

---

[1393]**A.g.e.,** s. 218.
[1394]**A.g.e.**, s. 219.
[1395]**MAAD, KTY 04-1946-32-01**, Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti sekreteri Kemal İren'den Sayın Fazıl (Sami) Efendi'ye gönderilen yazı, 30 Nisan 1946.
[1396]**MAAD, KTY 04-1946-5-01**, Başkan M. İzzet'ten KATAK Konfederasyon azasından Dr. Eyüp Necmettin, Dt. Nazif Denizer, Bay Hüseyin Derviş, Bay Hasan Galip, Bay Fazıl Sami ve Bay Yusuf Hasan tarafına gönderilen yazı, 10 Haziran 1946.

destek verenler tebrik edilmiş ancak maddi yardım talebinin reddedildiği bildirilmiştir.[1397]

KOYC'nin maddi yardım talebi ile ilgili bu gelişmeler yaşanırken aynı dönemde cemiyet nizamnamesi[1398] hakkında ilk bilgiler, Söz gazetesinin 10 Mayıs 1946 tarihindeki nüshasında yer almıştır. KOYC ile ilgili bazı bilgilerin yer aldığı haberde, "*…İstanbul'da yerleşen değerli yurttaşlarımız tarafından Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti ismi altında bir cemiyet kurulmuştur…*" denilmek suretiyle örgütün kurulduğu Kıbrıs Türk toplumuna duyurulmuştur. [1399] KOYC'nin gayesi ise aynı haberde şöyle ifade edilmiştir:[1400]

> "*…Cemiyet(in) Anayasasına göre başlıca gayesi; Tahsil için anayurda gidecek yurttaşlara yol göstermek, yurt temin etmek ve karşılaşacakları zorlukları önlemek için Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer makamlar nezdinde gerekli teşebüsatta bulunmaktır.*"

Cemiyet Nizamnamesi ile ilgili başka ayrıntılara yer verilmeyen haberde yeni kurulan örgüte destek verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Müteakip dönemde KOYC'nin Kıbrıs Türk toplumu nezdinde tanıtılması ile ilgili girişimler devam etmiştir. Cemiyet üyelerinin girişimleri daha çok Kıbrıs Türk basınındaki haberlerde yer almıştır. Bu haberlerde, Kıbrıs Türk gençlerinin Türkiye'deki öğretimleri süresinde karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelebilmeleri için böyle bir cemiyetin kurulmasına ihtiyaç olduğu ifade edilmiş, cemiyetin bu amacı gerçekleştirebilmesi için maddi yardıma ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır.[1401]

KOYC kurucu üyelerinin bu girişimleri Kıbrıs Türk basınının da ilgisini çekmiş ve cemiyetin desteklenmesi gerektiği yönündeki haberlere daha sık yer verilmeye başlanmıştır.[1402]KATAK yönetimi, gelişen bu durum karşısında

---

[1397]**MAAD, KTY 04-1946-51-01,** KATAK Genel Sekreteri Fadıl Niyazi Korkut'tan Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Sekreterine gönderilen cevabi yazı, 10 Haziran 1946.

[1398]KOYC nizamnamesini temin edebilmek için İçişleri Bakanlığı ve İstanbul Valiliği Dernekler Müdürlüğü'nden 03 Şubat 3016 tarihinde "Bilgi Edinme Kanunu" kapsamında 31906 sayılı istek numarası ile bilgi talep edilmiştir. Ancak söz konusu makamlardan bu örgütle ilgili herhangi bir kayıt olmadığı cevabı alınmıştır. KOYC nizamnamesi ile ilgili bilgiler dönemin yerel basınında yapılan taramalardan elde edilmiştir.

[1399]Fevzi Ali Rıza, "Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Kurulurken", **Söz**, 10 Mayıs 1946, s.1.

[1400]**A.g.h.**

[1401]Kemal İren, "İstanbul'da yeni kurulan Cemiyetin bizden bekledikleri", **Hür Söz**, 7 Eylül 1946, s. 1.

[1402] Dr. Fazıl Küçük, "Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti", **Halkın Sesi**, 2 Ekim 1946, s. 1.

KOYC'nin isteğini görüşmek üzere 5 Ekim 1946 tarihinde KATAK Evi'nde bir toplantı düzenlemiştir.[1403]

Kıbrıs Türk toplumunda beliren bu eğilimi desteklemek üzere KOYC'nin kurucu üyesi Nevzat Karagil, 6 Ekim 1946 tarihinde Lefkoşa Kardeş Ocağı'nda yapılacak toplantıya katılmaları için Kıbrıs Türk örgütlerine birer davet mektubu göndermiştir.[1404]

KOYC'ye maddi yardım amacıyla planlanan toplantı 6 Ekim 1946 tarihinde Lefkoşa'daki Kardeş Ocağı binasında yapılmıştır. Toplantıya; KATAK, Milli Parti, Kıbrıs Türk İşçiler Birliği, Lefkoşa İşçiler Birliği, Türk Lisesinden Mezunlar Derneği, Kardeş Ocağı, Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği temsilcileri katılmıştır.[1405] Yapılan toplantıda; KOYC ile ilişkilerin geliştirilmesi ve bu cemiyete Kıbrıs'tan maddi ve manevi yardım sağlanmasına çalışacak bir Yardım Komitesi kurulmuştur. Yardım Komitesi sekreterliğine Ziver Bey, veznedarlığına H.Fahri Uzman seçildiği toplantıda aşağıdaki kararlar alınmıştır:[1406]

a. KOYC'ye yardım yapılmasına,

b. Bu yardım için bir komite oluşturulmasına,

c. Komiteye yakın gelecekte diğer cemiyet ve kulüplerden temsilciler davet edilerek katılımın genişletilmesine.

KOYC yönetimi, Kıbrıs'taki yardım arayışlarını olumlu olarak neticelendirdikten sonra ilk genel kongre ile ilgili hazırlıklarına başlamıştır. KOYC yönetimi, hazırlıkların tamamlanmasından sonra 16 Şubat 1947 tarihinde ilk genel kongresini yapmıştır.[1407] Türkiye'de yaşayan Kıbrıs Türkleri ile üniversite ve yüksekokullarda öğretim gören bütün Kıbrıslı öğrencilerin katıldığı toplantıda yapılacak işler hakkında teklif ve temennilerde bulunulmuş, sonrasında yeni İdare

---

[1403]**MAAD, KTY 04-1946-78-01**, KATAK Başkanı M. İzzet tarafından Lefkoşa KATAK Faal Heyeti'ne gönderilen yazı, 4 Ekim 1946.
[1404]**MAAD, KTY 04-1946-77-01,** H.Nevzat Kara tarafından kimliği açık olarak belirtilmemiş kişiye yazılan mektup, 3 Ekim 1946.
[1405]Yardım Komitesi'ne KATAK'tan Fahri Uzman, Milli Parti'den(KMTHP) Ahmet Celalettin, Türk Lisesi Mezunlar Kurumu'ndanM. Fikri, K.T. İşçiler Birliği'nden Adnan H. Özdemir, Lefkoşa Türk İşçiler Birliği'nden Aziz Tuncay, K.T. Çiftçiler Birliği'nden Sami Hıfzı ve Kardeş Ocağı'ndan Dr. Ziver seçilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Dünkü Toplantı", **Halkın Sesi**, 7 Ekim 1946, s. 1.
[1406]"Lefkoşa'daki toplantı", **Hür Söz**, 8 Ekim 1946, s. 1.
[1407]"Kıbrıslılar Cemiyeti, Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyetinin İlk Kongresi Toplandı", **Hür Söz,** 1 Mart 1947, s. 1.

Kurulu ile Haysiyet Divanı ve murakıpların seçimi yapılmıştır. Kongre Başkanı seçilen Celal Adal yaptığı konuşmada; esas gayenin Kıbrıs halkıyla el elele vererek Kıbrıslı talebeye yardım gayelerinin gerçekleştirilmesi olduğunu ifade etmiş, Kıbrıs Türk öğrencilerinin fakültelere imtihansız olarak ve sıraya tabi tutulmadan kabul edilmesi konusunda yapılan girişimlerden olumlu sonuç alındığını, CHP yönetiminin öğrenci yurdunu Kıbrıslı öğrencilere açarak yardım ettiğini, Kıbrıs'taki kurum, kulüp ve diğer teşkilatlarla irtibata geçmenin ancak cemiyetin esaslı bir şekilde ve tam olarak kurulduktan sonra olabileceğini vurgulamıştır.[1408]

Daha sonra söz alan Hukuk Fakültesi öğrencisi Nevzat Karagil; 1946 yazında Kıbrıs'ta yaptığı faaliyetler hakkında bilgi vermiş, Türk köylerinde verdiği konferansları ve halkın cemiyete karşı gösterdiği yakın ilgi ve alakâyı anlatmış, Mağusa KATAK Evinde ve Lefkoşa Kardeş Ocağı'nda kurum ve kulüp temsilcilerinin katılımı ile yapılan toplantıdan bahsetmiş, Lefkoşa'da bir Yardım Komitesi'nin oluşturulduğunu, İstanbul'dan yapılacak müracaatların bu Yardım Komitesi aracılığıyla olacağını, Kıbrıs Türk halkını temsil eden kulüp ve kurumlarla derhal yakın bir ilişkiye girmenin gerekli olduğunu ifade etmiştir.[1409]

Genel Kongre'de söz alan Dr. Manizade, Türkiye'de çok sayıda Kıbrıslı Türk olduğunu ve birçoğunun iyi mevkilerde bulunduğunu ancak bunların birbirlerini tanımadığını, Türkiye'de iyi mevkilerde bulunan Kıbrıslıların tanıtılması için bir albüm hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Dr. Lokman Hekim ise yaptığı konuşmada; imtiyazını almış olduğu ve yakında yayınlayacağı "*Yeşil Kıbrıs*" adındaki gazetesi ile cemiyete faydalı olmak için çalışacağını, maddi ve manevi hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağını ifade etmiştir.[1410]

Daha sonra yapılan seçim sonucunda KOYC Yönetim Kurulu tespit edilmiştir. Yapılan Seçim sonucunda; Doç Dr. Derviş Manizade Başkan, hukuk mezunu Hasan Ünkan Başkan Yardımcısı, hukuk öğrencisi Hasan Nevzat Karagil Genel Sekreter, edebiyat öğrencisi Salahattin Balcıoğlu Sekreter Yardımcısı, Ziver Uras Muhasip, avukat Celal Adal Veznedar, Prof. Hilmi İleri ve yüksek mühendis

---

[1408]Yaşin, **a.g.e.**, s. 263.
[1409]Aynı yer.
[1410]Aynı yer.

Sırrı Dökünter üye, Doç.Dr. Necdet Sezer ve Bayan Cihan Yılmazer ise yedek üye olarak belirlenmişlerdir.[1411]

KOYC'nin ilk Genel Kongresi'nde alınan kararlar Kıbrıs ve Türkiye'deki önemli yerlere telgrafla gönderilmiş ve örgütün kurulduğu duyurulmuştur.[1412] Bu kapsamda; Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Recep Peker ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Saraçoğlu'na gönderilen telgraflarda, cemiyetin kuruluşu aşamasında Hükümet'in gösterdiği yakın ilgi ve himayeden duyulan minnettarlık iletilmiştir. Halkın Sesi gazetesine gönderilen yazıda ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Başbakan Recep Peker'e gönderilen telgraflar ile bunlara verilen cevapların gazetede yayımlanması istenmiştir.[1413] Telgraflar ile bunlara verilen cevapların gazetede yayımlanmasının istenmesi ile Kıbrıs Türk toplumuna yeni örgütün Hükümet nezdinde kabul gördüğününün algısı ile ilgili mesaj verilmiş ve örgüte destek sağlanması amaçlanmıştır.

KOYC, 1947 yılı Nisan ayı başlarında 300 kişinin katıldığı bir tanışma toplantısı tertiplemiştir. İstanbul Valisi Dr. Lütfü Kırdar, İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Tevfik Taylan, Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Muhittin Erel'in katıldığı toplantıda KOYC Başkanı Manizade örgüt hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.[1414]

KOYC Genel Kongresi'nin yapıldığı dönemde Kıbrıs ile ilgili de önemli gelişmeler yaşanmış, On iki Adaların beklemedikleri bir kolaylıkla elde eden Yunanistan şimdi de Kıbrıs'ı topraklarına katmayı istemeye başlamıştır. Türk Hükümeti'nin Kıbrıs'a karşı yeteri kadar ilgi göstermemesi Yunan isteğinin oluşmasına destek vermiştir. KOYC yönetimi bu durumun farkına varmış ve bir girişim başlatmaya karar vermiştir. Bu kapsamda, ayrıntılı bir araştırma yapılarak Kıbrıs Türklerinin ihtiyaçlarını belirlemeye ve bunu Türkiye'deki sorumlu kişilere iletilmesine karar verilmiştir. KOYC Başkanı Manizade, konu ile ilgili olarak Yönetim Kurulu'nu toplantıya çağırmış, "*Kıbrıs'ta neler oluyor?*" konusunu tartışmaya açmıştır. Ancak, Yönetim Kurulu üyelerinden hiç birinin Kıbrıs'ta neler

---

[1411]Aynı yer.
[1412]**Halkın Sesi**, 1 Mart 1947, s. 1.
[1413]"Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti genel Sekreterliğinden", **Halkın Sesi**, 13 Mart 1947, s. 1.
[1414]"KıbrısOkullarından Yetişenler Cemiyetinin Faaliyeti", **Hürsöz**, 10 Nisan 1947, s. 1.

olduğundan haberi olmadığından o gün yapılan toplantıda bu yönde bir karar alınamamıştır.[1415]

Bunun üzerine KOYC Başkanı Manizade, 11 Kasım 1947 yılında KOYC Yönetim Kurulu'nu yeniden toplantıya çağırmış ve uzun süren tartışmalardan sonra KOYC Genel Sekreteri Nevzat Karagil'in Kıbrıs'a giderek Kıbrıs Türklerinin ihtiyaçlarını saptaması ve gerçek durumu bir rapor halinde kendilerine sunması kararı alınmıştır.[1416]

KOYC Genel Sekreteri Nevzat Karagil, 18 Kasım 1947 tarihinde Kıbrıs'a gitmek için trenle İstanbul'dan ayrılmış Eskişehir, Adana, Mersin, İskenderun'a uğramış, buralarda yaşayan Kıbrıslılarla temasa geçerek cemiyet hakkında bilgi vermiş ve cemiyete üye kaydı yapmıştır. Nevzat Karagil, 26 Kasım 1947 tarihinde Kıbrıs'taki temaslarına başlamış, bu kapsamda Türkiye Konsolosu ile görüşmüş ve Türkiye'ye tahsile gönderilecek lise mezunlarına vize verilmesi prosedürünün kolaylaştırılması, Kıbrıs'ta Haziran ayında yapılan olgunluk sınavının Eylül ayına alınmasını talep etmiştir.[1417] Genel Sekreter, 28 Kasım günü Milli Parti Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, KATAK Başkanı M. İzzet Bey, Kıbrıs Tali Mektepler İdare Heyeti Başkanı ve Evkaf Müdürü M. Münir'i de ziyaret ederek görüş alış verişinde bulunmuştur.[1418]

KOYC Genel Sekreteri Nevzat Karagil, Kıbrıs ziyaretinin sonunda 3 Aralık 1947 tarihinde Lefkoşa'daki Kardeş Ocağı'nda bir toplantı düzenlemiştir. Tüm Türk kulüp ve kurumların idare heyetlerinin katıldığı toplantıda, KOYC'nin bir yıllık faaliyetleri ile hedefleri hakkında bilgi verilmiştir.[1419]

KOYC Genel Sekreteri N. Karagil Kıbrıs dönüşünde hazırlamış olduğu "*Kıbrıs Raporu*"nu 1947 yılı Aralık ayında KOYC yönetimine sunmuştur. Raporda; Kıbrıs'a giderken Türkiye'de ziyaret edilen vilayetler ve burada gerçekleştirilen temaslarla örgüte üye kaydı ile ilgili yapılan faaliyetlerden bahsedilmiş, Kıbrıs Türk

---

[1415]Yaşin, **a.g.e.,** s. 271.
[1416]**A.g.e.**, s. 272.
[1417]Tek imtihan usulü Kıbrıs Türk gençleri için haksız bir durum yaratmıştır. Haziran ayındaki sınavda başarısız olanlar, mezun olamadıklarından dolayı Türkiye'de yükseköğretim görmek için bir yıl daha beklemek zorunda kalmışlardır.
[1418]Yaşin, **a.g.e.**, s. 275.
[1419]"Bütün Kurum ve Kulüplere", **Halkın Sesi**, 2 Aralık 1947, s. 2; "Çok Mühim bir Toplantı", H**ür Söz**, 2 Aralık 1947, s. 1.

toplumunun mutlu ve refah içinde yaşabilmesi için ihtiyaç duyduğu sosyal, kültürel müesseselerden yoksun olduğu, bu durumun Kıbrıs Türk toplumunu geri bıraktığı belirtilmiş ve aşağıdaki hususlar vurgulanmıştır:[1420]

a. Lefkoşa'da bir Halk Kütüphanesi açılması,

b.Kolej kısmının Türk Lisesinden ayrılması ve Ticaret Lisesi'ne dönüştürülmesi,

c. Türk bankalarının tefeci zihniyetinden kurtarılması, Türkiye'deki bankaların Kıbrıs'a şube açmaları,

ç. Birbirine rakip iki Türk siyasi örgütünün birleştirilmesi, siyasal işlerin tek elden yürütülmesi,

d. Anavatan ile Kıbrıs arasında deniz irtibatının kurulması, Türkiye ile Kıbrıs arasında gidiş gelişler ile yük taşımacılığının kolaylaştırılması,

e. Türkiye'den Kıbrıs'a devamlı olarak kültürel filmlerin ve yeni neşriyatın gönderilmesi,

f. Kıbrıs'ın ve Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin her yönleriyle tanıtılmasını sağlayacak bir broşürün basılarak Türkiye'de dağıtılması,

g. Türkiye'de yerleşmiş ve hizmet yıllarını tamamlayıp emekliye ayrılmış üniversite mezunu Kıbrıslıların tecrübe ve bilgilerinden yararlanılması için bu kişilerin Kıbrıs'a gönderilmesi ve maaşlarının Türk Hükümeti tarafından ödenmeye devam edilmesi.

KOYC Genel Sekreter Nevzat Karagil'in hazırlamış olduğu raporun ç maddesinde belirtilen husus önemlidir. Kıbrıs Türk siyasi örgütleri olan KATAK ve KMTHP'nin ayrı olarak faaliyet yürütmesi, Kıbrıs Türkleri tarafından olumsuz olarak algılanmış, bu iki siyasi örgütün birleşmesi gerektiğine dair beklentiler sonraki yıl da gündeme gelmiş ve 2 yıl sonra bu siyasi örgütler birleşmişlerdir. Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin birleşme kararı almalarında Türkiye'de kurulmuş olan Kıbrıs Türk örgütlerinin de desteği olmuştur.

[1420]Yaşin, **a.g.e.**, s. 286-291.

KOYC Genel Sekreteri Karagil, raporun yönetime sunulmasından sonra resmi makamlarla temasa geçmek ve rapor hakkında bilgilendirme yapmak için 1948 yılı Şubat ayında Ankara'ya gitmiştir. KOYC Genel Sekreteri Karagil tarafından 23 Şubat 1948 tarihinde MEB Reşat Şemsettin Sirer'e sunulan raporda KOYC'nin kuruluşu ile bilgi verildikten sonra ilk planda karşılanması istenen talepler aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[1421]

a. Kıbrıs'ta Türklerin orta öğretimde ihtiyaç duydukları öğretmen kadrosunu takviye etmek için lise ve ortaokullar için öğretmen yetiştirmek üzere Kıbrıs gençlerinden bazılarının MEB kurumlarında parasız olarak yetiştirilmesi,

b. Kıbrıs Türklerinin teknik, ticari ve iktisadi kalkınmasına yardımı olacak nitelikli sanatkârların yetiştirilmesi için Kıbrıs gençlerinden bazılarının yapı okulları ve sanat enstitülerinde parasız yatılı olarak okutulması,

c. Kıbrıs Türk Lisesi'nde; edebiyat, felsefe ve fizik öğretmenliği yapmak üzere 3 öğrencinin Yüksek Öğretmen Okullarında yetiştirilmesi,

ç. Ortaokullar için öğretmen yetiştirilmek üzere, 6 öğrencinin Eğitim Enstitülerinde yetiştirilmesi,

d. Kıbrıs Türk sanatkâr ihtiyaçları için makinist, demirci, tornacı, tesviyeci, elektrikçi, radyo tamircisi yetiştirilmesi.

KOYC'nin 1948 yılı Şubat ayında İstanbul'da yaptığı toplantıya; İstanbul Valisi, İstanbul Üniversitesi Rektörü ve çok sayıda bilim insanı ile İngiliz Kültür Heyeti üyeleri birlikte 500'den fazla kişi katılmıştır. KOYC Başkanı Dr. Manizade toplantıda yaptığı konuşmada; Kıbrıs Türk öğrencilerinin Türkiye'deki yükseköğretimleri boyunca yalnız kaldıklarını ve Türkiye'deki Kıbrıslılar tarafından yeterince destek görmediklerini, Yunanlıların Atina ve Londra'da benzer cemiyetler kurduklarını, bu cemiyetler vasıtası ile ada hakkında propagandalar yaptıklarını, Türk vatandaşlarının ise "*bir adım mesafedeki*" Kıbrıs ve 82 bin nüfuslu Kıbrıs Türk toplumu hakkında çok az şey bildiğini, Cemiyet'in görevlerinden birinin de bu durumu düzeltmek olduğunu, Kıbrıs Türk okullarındaki öğretmen sayısının yetersiz

[1421]**A.g.e.**, s. 295.

olduğundan dolayı öğrencilerin yeterince eğitim alamadıklarını belirttikten sonra 136 üyesi olan KOYC'nin Kıbrıs Sorunu'nu Anavatan'a aktardığını ifade etmiştir.[1422]

KOYC İkinci Genel Kongresi, 7 Mart 1948 tarihinde İstanbul'da yapılmıştır. Kongre'de konuşan Başkan Dr. Manizade, bir yıl boyunca icra edilen faaliyetlerden bahsetmiş, Kıbrıs Türk siyasi örgütleri olan KATAK ve KMTHP'den toplam 1012 liralık yardım temin edildiğini, Cemiyet'in kasasında 3 bin 84 lira olduğunu, MEB'in Kıbrıs Türk toplum sorunlarına karşı olan ilgisinden duyulan memnuniyeti ifade ettikten sonra "*Kıbrıslılar Albümü*"nün hazırlanması ile ilgili gelişmeleri aktarmıştır. KOYC Başkanı'nın konuşmasından sonra Ankara, İzmir ve Antalya başta olmak üzere Cemiyet'in teşkilatını genişletme kararı alınmıştır.[1423]

KOYC İdare Kurulu, bu karar sonrasında yaptığı müteakip toplantıda Ankara ve Antalya'da birer şube açılmasına[1424], ayrıca 30 kişiden fazla üyenin temin edilebildiği yerleşim yerlerinde de teşkilatlanılmasına oy birliği ile karar verilmiştir.[1425] KOYC, henüz iki yaşında bir örgüt olmasına rağmen faaliyetlerine çok hızlı başlamış, önemli temaslarda bulunmuş ve teşkilatını genişletmeye başlamıştır.

İkinci Genel Kurul toplantısından sonra belirlenen yeni İdare Kurulu, yıllık çalışma programını tespit etmek maksadıyla 1948 yılı Mayıs ayında bir toplantı yapmıştır. Yapılan toplantıda 1948 yılına ait çalışma programı şu şekilde açıklanmıştır:[1426]

> " *1.Önümüzdeki ders yılına kadar üniversite muhitinde uygun bir bina kiralayıp bunu bir yurd haline koymak,*
> *2. Türkiye ve Kıbrıs gazetelerine yazı yazmak, Kıbrıs Türkleri hakkında bir broşür neşretmek, Kıbrıs ile Türkiye arasında kültür mübadelesini artırmaya çalışmak, ziyaretleri kolaylaştırmak,*
> *3.Kıbrıs Türklerinin ihtiyacı olan meslek elemanlarını Türkiye öğretim müesseselerinde yetiştirmek,*
> *4.Kıbrıs'ta bir kütüphanenin açılmasına yardım etmek ve Halkevi meselesinde vasıta olmaktır.*"

[1422]"İstanbul'daki Kıbrıslılar Toplantı Yaptılar", **Hür Söz**, 6 Şubat 1948, s. 1.
[1423]"Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyetinin İkinci Kongresi", **Hür Söz**, 28 Mart 1948, s. 1.
[1424]"Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti", **Hür Söz**, 7 Nisan 1948, s. 1.
[1425]"Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Toplantısı", **Hür Söz**, 14 Temmuz 1948, s. 1.
[1426]"Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti İdare Kurulu Yılık Çalışma Programını Hazırladı", **Hür Söz**, 11 Mayıs 1948, s. 2.

KOYC'nin yıllık çalışma programında dikkat çeken husus 4'üncü maddede ifade edilmiştir. Şöyle ki, Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin de gündeminde olan " *Kıbrıs'ta Kütüphane açılması"* ve *"Halkevi meselesinde destek verilmesi*" konuları programa dahil edilerek, KOYC'nin sadece Kıbrıs Türk öğrencilerinin Türkiye'deki öğretim süreçlerinde karşılaştıkları güçlükleri ortadan kaldırmak şeklinde ilan edilen başlangıçtaki amacı genişletilmiş ve bir bakıma Kıbrıs Türklerinin Türkiye'deki temsilcisi gibi bir misyon üstlenilmiştir.

KOYC İdare Kurulu, 1948 yılı Mayıs ayında yaptığı bir başka toplantıda üstlenmiş olduğu bu misyonu kolaylaştıracak yeni bir projeyi hayata geçirmeye karar vermiştir. Bu projeye göre KYOC İdare Kurulu, Kıbrıs Türkleri ile daha sıkı iş birliği yapmak amacıyla Lefkoşa'da benzer bir teşkilatlanma kararı almış, bu maksatla incelemelerde bulunmak üzere bir temsilciyi Kıbrıs'a göndermiştir. KOYC temsilcisi olarak belirlenen Muhasip Ziver Selçuk Uras, kurulacak yeni örgütün gaye ve hedeflerini açıklamak için 10 Temmuz 1948 tarihinde Lefkoşa'daki Kardeş Ocağı'nda bir toplantı düzenlemiştir.[1427]

Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenlerinden emekli hâkim Mehmet Zekâ Bey, Evkaf vekili Kemal Bey, KATAK Başkanı İzzet Bey ve KMTHP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün katıldığı toplantıda KOYC temsilcisi Ziver Selçuk Uras, Cemiyet'in Türkiye'deki faaliyetlerinden bahsetmiş daha sonra Kıbrıs kanunlarına uygun olacak şekilde benzer bir cemiyetin Lefkoşa'da da kurulması gerektiğini belirtmiştir. [1428]Daha sonra yapılan oylamada "*Kıbrıs Okullarında Yetişenler Cemiyeti*" adı ile her türlü siyasi faaliyetten uzak ve yalnız içtimai, iktisadi ve kültürel sahada faaliyette bulunacak, İstanbul'daki Cemiyet ile sürekli temas ve iş birliği halinde olacak, Türkiye'deki Cemiyet'in faaliyetlerini destekleyecek bir örgütün kurulmasına oy birliği ile karar verilmiştir. Daha sonra yapılan görüşmede Türkiye'de kurulmuş olan KOYC Nizamnamesi esas alınmak suretiyle ve Kıbrıs kanunlarına uygun bir nizamnamenin hazırlanması görevi; avukat Fadıl Korkut,

---

[1427] *"İstanbul'da Kurulan Bir Teşekkül! Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti!",* **Hür Söz**, 6 Temmuz 1948, s. 1.
[1428]"Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Toplantısı", **Hür Söz**, 14 Temmuz 1948, s. 1.

avukat Raif R. Denktaş, avukat Oktay Feridun ve avukat Ahmet Zaim'den oluşan bir heyete verilmiştir.[1429]

KOYC Nizamnamesi'nin hazırlanması ile görevlendirilen heyetin, dönemin önde gelen Kıbrıs Türk liderlerinden oluşması ve toplantıya katılan kişilerin toplumsal konumları göz önüne alındığında örgütün Kıbrıs'ta bulduğu destek kolayca anlaşılabilir.

KOYC İdare Kurulu, daha geniş kitlelere ulaşmak maksadıyla bir dergi çıkarmaya karar vermiştir. Bu maksatla yapılan hazırlıklar 1948 yılı Ağustos ayında şekillenmeye başlamıştır. KOYC'nin kurucularından olan Nevzat Karagil'in editörlüğünü yaptığı, 29 Ekim 1948 tarihinden itibaren Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmaya başlayan "*Yeşilada*" dergisi ile Kıbrıs Türklerinin tanıtılmasını amaçlanmıştır.[1430]

KOYC İdare Kurulu, yıllık çalışma programı doğrultusunda belirlediği hedeflere yönelik girişimlerini tek tek gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda 29 Ağustos 1948 tarihinde Eminönü Halkevi'nde olağanüstü toplanan KOYC İdare Kurulu, Kıbrıs'taki Türk öğrencilerin okul ihtiyacı, kütüphane ve buraya sağlanacak kitap desteği ile ilgili konuları görüşmüştür. KOYC İdare Kurulu toplantısına Kıbrıs ziyaretinden henüz dönmüş olan CHP Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz, Kadın gazetesi sahibi İffet Halim Oruz da katılmıştır. Olağanüstü toplantıda, Kıbrıs Türklerine kültürel alanda yardım yapılmasına karar verilmiştir.[1431]

KOYC'nin Lefkoşa'da aynı isimle bir örgüt kurma yönünde almış olduğu karar ve bu karar doğrultusunda oluşturulan heyetin nizamname hazırlanma çalışmaları 1948 yılı Eylül ayı başlarında sonuçlanmıştır. Lefkoşa'da kurulan KOYC Nizamnamesi 5 ayrı Fasıl'dan ve 34 maddeden oluşturulmuştur.[1432]

Nizamname'nin Fasıl I bölümünde Cemiyet'in gayesi aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

"*a. Üyeler arasında karşılıklı bir tanışma ve dayanışma kurmak,*

[1429]Fahri Uzman, "Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Kıbrıs'ta da Kurulurken", **Hür Söz**, 13 Temmuz 1948, s. 1.
[1430]"İstanbul'da "Yeşilada" Mecmuasının Neşrine Doğru", **Hür Söz**, 22 Ağustos 1948, s. 2.
[1431]"Kıbrıs'taki Türklere Yapılacak Kültürel Yardım", **Hür Söz**, 4 Eylül 1948, s. 1.
[1432]"Kıbrıs Okullarında Yetişenler Cemiyeti Esas Nizamnamesi ", **Hür Söz**, 12 Eylül 1948, s. 3. Ayrıntılı bilgi için bkz.EK-XXXI.

b. Milli Kültür seviyesini yükseltmeye çalışmak,

c. (b) fıkrasını yerine getirmek için ameli, ekonomik ve terbiyevi konular üzerinde konferanslar ve temsiller tertip etmek,

ç. Tahsil için Anayurda gidip gelecek yurttaşlara tahsilden sonra Kıbrıs'a avdet ve yerleşmesi şartıyla yurt temin etmek ve karşılaşacakları zorlukları önlemek,

d. Kıbrıs Türk Okulları öğrencilerinin medeni ve kültür seviyesini (gelişimini) sağlamak maksadıyla Kıbrıs Eğitim Programını Milli Eğitim Bakanlığı programlarına uydurmak üzere gerekli faaliyette bulunmak,

e. Yüksek tahsilini bitirenlerden çok iyi derece kazanmış, zekâ ve ahlâk itibarı ile temayüz etmiş olanlara cemiyetin malî vaziyeti müsait olduğu takdirde ecnebi memleketlerde tahsillerini bitirinceye kadar, sınıfta kalmamak şartıyla imkân nispetinde maddi yardımda bulunmak,

f. Bütün bu maksatlara yardım edecek bir dergiyi basıp kanuna uygun olarak yayınlamak."

Lefkoşa'da kurulan KOYC'nin gayelerinden biri de Kıbrıs Türk gençlerinin Türkiye'deki yükseköğretimlerini tamamladıktan sonra Kıbrıs'a geri dönmelerinin ve yerleşmelerinin şart koşulması olarak ifade edilmiştir. Bu husus tüm Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin gayelerinden biri olarak gündeme de getirilmiştir. Kıbrıs Türk siyasi örgütleri, Türkiye'ye yerleşen Kıbrıslıların bu kararlarından vazgeçmelerini sağlamak ve Kıbrıs'a dönerek Türkiye'de kazandıkları yetenekleri Kıbrıs Türk toplumuna aktarmalarını sürekli olarak gündemde tutmuşlardır.

KOYC Nizamnamesi 3'üncü maddede, "*Cemiyetin siyasetle alâkası yoktur*." denilmek suretiyle cemiyetin sadece kültürel ve iktisadi alanlarda faaliyet göstereceği belirtilmiş ise de örgüt siyasi yönünü hep korumuş, hatta Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin birleşmesinde önemli rol oynamıştır.

Nizamname 4'üncü maddede; Cemiyet merkezinin Lefkoşa olduğu, 30 üye temin edilen yerleşim yerlerinde İdare Heyeti'nin kararı ile teşkilatlanabileceği ile Cemiyet'in Türkiye'deki merkez ve şubelerle iş birliği içinde olacağı belirtilmiştir.

KOYC Nizamnamesi Fasıl II'de Cemiyet'e üye kaydının nasıl olacağı, üyelerin taşıması gereken özellikleri ve üye aidatları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Genel Kurul ve İdare Heyeti seçimleri ile muhasiplerin vazifesi ve Cemiyet gelirlerini düzenleyen esaslar Fasıl III'te, Cemiyet'in feshi ile ilgili esaslar

ise Fasıl IV'te belirtilmiştir. Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin hemen hemen hepsinde yer alan husus burada da şöyle ifade edilmiştir:[1433]

> "*Cemiyetin menkul ve gayrimenkul emvali feshi halinde; Türkiye'deki cemiyet merkezinde, Türkiye'de cemiyet mevcut olmadığı takdirde Kıbrıs Tali Türk mekteplerindeki fakir talebenin tahsili için Tali Mektepler Komisyonu'na devrolunur.*"

KOYC Nizamnamesi Fasıl V adlı son bölümde ise; Türkiye'ye Cemiyet namına tahsil için gönderilecek olanlara verilecek burs miktarının Genel Kurul tarafından belirleneceği, Nizamname hükümlerinin değiştirilmesinin Cemiyet üyelerinin 2/3'nün oyu ile mümkün olabileceği, Nizamname esaslarına aykırı hareket eden üyelerin durumlarının İdare Meclisi kararına bağlı olacağı, Haysiyet Divanı'nın teşkil esasları ve Cemiyet merkezinin Lefkoşa'daki Kardeş Ocağı olduğuna dair hükümler belirtilmiştir.[1434]

Kıbrıs'ta kurulan KOYC'nin Nizamnamesi oluşturulurken, büyük bir olasılıkla İstanbul'daki Cemiyet Nizamnamesi'nden esinlenilmiştir. Dolayısı ile İstanbul'da kurulan ve bilgisine ulaşılamayan KOYC Nizamnamesi içeriğinin de muhtemelen Lefkoşa'da kurulan Cemiyet Nizamnamesi'nin benzeri olabileceği söylenebilir.

Kıbrıs Türk siyasi örgütleri için 1949 yılı özel bir öneme sahip olmuştur. Kıbrıs Türk siyasi örgütleri, 1949 yılına kadar benzer olan amaçlarına ulaşmak için faaliyetlerini ayrı ayrı siyasi örgütlenme aracılığıyla yürütmüşlerdir. Ancak 1949 yılı Kıbrıs'taki örgütlerin aynı amaçları elde etmek için birleştikleri bir yıl olmuştur. Bununla birlikte Kıbrıs Türklerinin Türkiye'de kurmuş oldukları örgütlerde de birleşme yönündeki benzer düşünceler 1949 yılının ilk aylarında oluşmaya başlamıştır.

KOYC'nin İzmir şubesinin organize ettiği toplantı 9 Mart 1949 tarihinde yapılmıştır. Toplantıya Ankara'daki Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanı Nef'i Korürek, İstanbul'daki KOYC Başkanı Dr. Derviş Manizade de katılmıştır. Yapılan

---

[1433] Aynı haber.
[1434] Aynı yer.

toplantıda İzmir şubesinin girişimi ile her iki örgütün "*Kıbrıs Türk Kültür Yardım Derneği"* adı altında birleşmesi kararlaştırılmıştır.[1435]

Kıbrıs Türklerinin Türkiye'de kurdukları iki derneğin birleşmesine yönelik alınan bu kararın detayları daha sonra ortaya çıkmıştır. Üzerinde mutabık kalınan birleşme ile ilgili detaylar aşağıdaki esaslar doğrultusunda olması kararlaştırılmıştır:[1436]

a. Her dernek mahallinde tam bir otonomiye sahip olacak,

b. Dernekler nispi temsil esasına göre üye seçecekler ve bu üyeler Merkez Kongresi'ni teşkil edecekler,

c. Merkez Kongresi; Birliğin statüsünü değiştirebilecek, Kongre merkezinin neresi olacağına karar verebilecek yetkide olacak ve derneklerin en üst organı olacaktır.

Kıbrıs Türkleri tarafından Türkiye'de kurulan iki derneğin birleşmesine yönelik yapılan bu girişim 1949 yılı Eylül ayı başlarında son şeklini almıştır. KOYC Başkanı Dr. Derviş Manizade ile Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanı Nef'i Korürek, 2 Eylül 1949 tarihinde İstanbul'da bir araya gelmişler aşağıdaki prensipler doğrultusunda birleşme kararı almışlardır:[1437]

a. Her türlü faaliyet, ancak Kıbrıs Türklüğünün bekasını temine matuf olacak ve bu maksatla Kıbrıs Türklerinin sosyal, ekonomik, kültürel kalkınmasına çalışılacak,

b. Bu hedefe en iyi şekilde ulaşabilmek için ana tüzük bu maksada en uygun şekilde tanzim ve tertip edilecektir.

Bu iki prensibin ışığı altında ana statünün çerçevesini çizmek için yapılan görüşmelerden sonra aşağıdaki esaslar tespit edilmiştir:

a. Kurucuları Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti ve Kıbrıs Türk Kültür Derneği olmak üzere bir birlik meydana getirilecektir. Birliğin adı; Kıbrıs Türk Kültür ve Yardım Derneği olacaktır.

[1435]"İstanbul ve Ankara'daki Kıbrıslılar Cemiyetleri Birleşiyor", **Hür Söz**,13 Mart 1949, s. 1.
[1436] "Ankara Mektupları: Türkiye'deki İki Teşekkülümüz", **Hür Söz**, 9 Nisan 1949, s. 1.
[1437] "Ankara ve İstanbul'daki Kıbrıslılar Birlikleri Birleşiyor", **Hür Söz**, 8 Eylül 1949, s. 1.

b. Kıbrıslıların toplu bulundukları Adana, Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Mersin gibi bölgelerde 30'dan fazla üye temin edilen yerlerde bölge teşkilatları kurulacak ve bunlar kendi bölgelerindeki faaliyetlerde tam bir otonomiye sahip olacaklardır.

c. Merkez Kongresi, her bölgenin nispi temsil esasına göre seçeceği üyelerden oluşturulacaktır. Merkez Kongresi bir veya iki senelik devrelerle toplanacaktır. Toplantılar, tertip edilecek sıra halinde olmak üzere her devrede bir bölgede yapılacaktır.

ç. Bölge teşkilatlarından ayrı olmak üzere Merkez Genel Kurulu tarafından her devrede belirli miktarda asıl ve yedek üyelerden oluşturulan bir merkez organı meydana getirilecektir. Bu organ bölgelerin üstünde olmak üzere kendine özgü bir nizam dâhilinde hareket edecektir.

d. Gayelerine ulaşmak üzere bu teşekkül gerek Türk Hükümeti ile gerekse diğer resmi veya özel kuruluşlarla her türlü temaslara bulunacaktır.

e. Kıbrıslı olmayanlar derneğe asli üye olarak kabul edilmeyecekler yalnızca fahri üye olabileceklerdir.

f. Temas imkânlarının kolayca sağlanması için derneğin merkezi Ankara olacaktır. İlk Genel Kurul toplantısı ise İzmir'de yapılacaktır.

Türkiye'de yaşayan Kıbrıs Türklerinin kurmuş oldukları örgütler birleşme kararını şekillendirdikten sonra KOYC Başkanı Dr. Derviş Manizade, Kıbrıs'taki Türk siyasi örgütlerinin birleşmelerini desteklemek üzere 1949 yılı Eylül ayında Lefkoşa'ya gitmiştir. KOYC Başkanı Manizade, bu maksatla yapılan toplantıda yaptığı konuşmada; yaklaşık 4 yıldır faaliyet yürüten KOYC'nin çalışmalarını anlatmış, 9 ay önce Ankara'da kurulan Kıbrıs Türk Kültür Derneği ile birleşme kararı aldıklarını, aynı kararın Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin de almasının önemine vurgu yapmış ve birleşme yönündeki planı desteklemiştir.[1438]

Nitekim gerek Türkiye'den gelen KOYC'nin desteği gerekse de Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin birleşme yönündeki istekleri sonucunda 1949 yılı Ekim ayı sonlarına doğru KATAK ve KMTHP birleşerek Kıbrıs Milli Türk Birliği adı

[1438]"Birleşmeyi Sağlayacak Tarihi Nutuk", **Hür Söz**, 11 Eylül 1949, s. 1.

altında yeniden teşkilatlanırken, Kıbrıs Türklerinin kurmuş oldukları çok sayıdaki dernek, birlik ve kulüp de Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu adı altında birleşmişlerdir.

KOYC yönetimi, Türkiye'ye eğitim maksadı ile gelen Kıbrıs Türklerine yardım yapmak maksadıyla kurulmuş olsa da, siyasi faaliyetlerde bulunmayı hiçbir zaman ikinci planda düşünmemiş, KOYC Nizamnamesi'nde siyasetle uğraşılmayacağı belirtilmesine rağmen bu tür faaliyetlerin tamamen içinde olunmuştur. KOYC'nin siyasi faaliyetlerinin, üstü kapalı bile olsa CHP yönetimi tarafından desteklendiği söylenebilir.

2. Kıbrıs Türk Kültür Derneği (KTKD)'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Yunan Hükümeti, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Rumların Enosis girişimlerini artırdığı bir dönemde Kıbrıs'ı topraklarına katmak için yeni bir planı yürürlüğe koymuştur. Türk Hükümeti ise özellikle Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin öncülüğünde yürütülen Enosis girişimleri karşısında Türk-Yunan dostluğunun bozulmaması için daha temkinli hareket etmiş ve bu konuya uzak kalmayı tercih etmiştir.

Türk kamuoyu ise, Türk Hükümeti'nin bu temkinli yaklaşımına rağmen, Kıbrıs Sorunu konusunda daha duyarlı olmuştur. Türkiye'de yaşayan Kıbrıslılar, Hükümeti Kıbrıs Sorunu konusunda harekete geçirmek için örgütlenmişlerdir. Türkiye'de yaşayan Kıbrıslılar bu amaçla 1946 yılında İstanbul'da kurdukları KOYC'den sonraki ikinci örgütlenmelerini Ankara'da yapmışlardır. Aynı zamanda Türk vatandaşı olan Kıbrıslılar için Ankara önemli bir konumda kabul edilmiştir. Çünkü Hükümet organları Ankara'da olduğundan dolayı, siyasilerle daha kolay irtibata geçilebileceği ve üniversite gençlik örgütlerinin bu amaç doğrultusunda daha kolay yönlendirilebileceği öngörülmüştür.

Bu düşünceye sahip Kıbrıslılar, 11 Aralık 1948 tarihinde Ankara Halkevi'nde toplanmışlar ve Kıbrıs Türk Kültür Derneği (KTKD)'ni kurmuşlardır. Aynı toplantıda KTKD Ana Tüzüğü de kabul edilmiştir. KTKD Ana Tüzüğü, 6 ana bölüm ve 57 maddeden oluşmuştur.[1439]

[1439]**MAAD KTY 04-1948-10-01,** Kıbrıs Türk Kültür Derneği Ana Tüzüğü, Yayın No:1, Ulus Basımevi, Ankara, 1948, s. 3. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXII.

Ana Tüzüğün Birinci Bölümü; "*Derneğin Kuruluşu, Adı, Amacı ve Merkezi*"[1440]başlığı ile düzenlenmiştir. Bu bölümde KTKD'nin amacı ve bu amaca ulaşmak için izlenecek politikalar ile Yönetim Kurulu'nu oluşturan kişiler belirtilmiştir. KTKD'nin amacı bu bölümünde aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[1441]

a. Kıbrıs Türkleri arasında cemiyetleşme, yardımlaşma duygu ve fikirlerinin gelişmesine, her türlü aşırı sağ ve sol ideolojilerden uzak demokratik ve milli bir terbiye ile kültürün yerleşmesini sağlamak,

b. Tahsil maksadıyla Kıbrıs'tan Anavatan'a gelen Türklere yol göstermek, Türkiye'nin kültür müesseselerinden en iyi şekilde istifade etmeleri için gereken bütün kolaylıkları hazırlamak,

c. Kıbrıs Türkleri arasında geniş ölçüde kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayacak, Kıbrıs Türk toplumunun kendi varlığını Rum toplumu karşısında koruyabilmesi için iktisadi ve içtimai kalkınmasına yardım edecek tedbirler üzerinde tetkik ve araştırmalar yapmak ve bu yolda gereken her türlü faaliyette bulunmak,

ç. Kıbrıs'ı ve Kıbrıs Türklerini Türkiye'de tanıtmak ve Kıbrıs ile Anavatan arasında karşılıklı kültürel ilişkilerin gelişmesine hizmet etmektir.

KTKD amaçları incelendiğinde, kültür ve eğitim temeli üzerine kurulan herhangi bir örgütün elde etmek için belirlediği sıradan hedefler olduğu ve dönemin siyasi konjoktürüne uygun olarak ifade edildiği görülmektedir. Ancak örgütün, aşırı sol akımlardan uzak kalacağına dair olan husus Hükümete bir mesaj olarak verilmiştir. Çünkü KTKD'nin kurulduğu dönemdeki en hassas konulardan biri de komünist etkinin altındaki oluşumların önlenmesi olarak kabul edilmiştir.

Ana Tüzükte belirlenen bu amaçlara ulaşmak için izlenecek politikalar ise aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[1442]

a. Üyelerinin; cemiyetçi, yardımsever, demokratik, millici bir terbiye ve kültüre sahip olmalarını dikkat etmek, Türkiye ve Kıbrıs Türklerine yararlı birer unsur olarak yetişmeleri için gerekli bütün tedbirleri almak, gayesine uygun ilmi mevzular üzerinde konferanslar ve sair toplantılar tertip etmek, kültürel sahada

---

[1440]**A.g.tz.**, s. 3.
[1441]**A.g.tz.**, s. 3-4.
[1442]**A.g.tz.**, s. 3-4.

kalmak ve siyasetle hiçbir ilgisi olmamak üzere dergi yayınlamak, bu gayeye hizmet için diğer kültür cemiyetleri ile iş birliği yapmak,

b. Kıbrıs'tan Türkiye'ye gelecek öğrencilerin eğitim kurumlarına sorunsuz yerleşmeleri için ilgili makamlar nezdinde girişimlerde bulunmak, öğrencilere yurt temin etmeye çalışmak veya lüzum göreceği yerlerde öğrenci yurtları açmak, fakir öğrencilere ve derneğin desteğine muhtaç olan diğer üyelerine maddi ve manevi her türlü yardımda bulunmak,

c. Kıbrıs Türk eğitim kurulları ile temas etmek suretiyle, Kıbrıs Türk eğitim programını Türkiye'deki eğitim programlarına uydurmak için gereken girişimleri yapmak, Kıbrıs Türklerine ait lise, ortaokul ve ilkokullarında görev alacak öğretmenler ile Kıbrıs Türklerinin kültürel yönden kalkınmalarını destekleyecek kişileri yetiştirmek, lüzum göreceği yerlerde kitaplıklar ve okuma odaları açmak, sosyal faaliyette bulunacak her nevi yardımsever cemiyetlerin kuruluşunu ve gelişimini teşvik etmek,

ç. Kıbrıs okullarından yetişen kabiliyetli öğrencilerin Türkiye'deki sanat, ticaret vb. mesleki okullardaki eğitimlerini desteklemek ve adaya geri dönmelerini temin etmek, Kıbrıs'taki Türk banka ve kooperatif memurları ile ticaret erbabı, sanatkâr ve işçilerin Türkiye'deki banka, kooperatif, ticari ve sınai müesseselerinde staj görmeleri için gereken girişimleri yapmak, Kıbrıs'taki kurumlar ve müesseselerle temasa geçerek Türk unsurunun iktisaden kalkınması için Kıbrıs'ta alınması gereken tedbirler üzerinde teklif ve telkinlerde bulunmak, Kıbrıs Türk toplumunun tarım alanında olduğu gibi sanayi ve ticari alanda da gelişmesi için girişimlerde bulunmak, kooperatifçiliğin gelişmesini teşvik etmek,

d. Türkiye'deki öğretimlerini tamamlamış olan Kıbrıslıların mecburi hizmetlerini Kıbrıs'ta yapmaları için gereken girişimlerde bulunmak, Kıbrıs'ta hizmet yaptıktan sonra Türkiye'ye dönenlerin adadaki hizmetlerinin kıdem, terfi, ve emekliliklerinde dikkate alınmasını temine çalışmak,

e. Türkiye ile Kıbrıs arasında spor müsabakaları ve her türlü kültürel ilişkilerin tesisine gayret etmek, Türk tiyatro vb. kültür kurumlarının ve Halkevi faaliyetlerinin Kıbrıs geneline yayılmasına çalışmak, seyahatler, sergiler ve konferanslar tertip etmek,

f. Yukarıdaki maddelerde zikredilmeyen fakat derneğin esas gayelerine uygun olan diğer her çeşit faaliyette bulunmak.

KTKD amaçlarına ulaşmak için belirlenen politikalar arasında kültür ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra iktisadi kalkınmayı sağlayacak hususlara yer verilmiş olması dikkat çekicidir. KTKD'nin kuruluş amacı örgüt isminde bulunan "*Kültür*" ifadesi ile bütünlemiş olsa da diğer örgütlerde olduğu gibi Kıbrıs Türk toplumunun iktisadi kalınmasına yönelik politikalar bu kısımda da ifade edilmiştir.

Ana Tüzük 3'üncü maddede, "*Derneğin siyasetle hiçbir ilgisi yoktur…*"[1443] denilmek suretiyle Türk kanunlarına göre ifade edilmesi gereken şekil şartı sağlanmıştır. Ancak KTKD yönetimide, tıpkı diğer örgütlerde olduğu gibi gizli ya da açık bir şekilde siyasi faaliyetlerin hep içinde olmuştur.

KTKD'nin merkezinin Ankara olduğu, geçici merkezinin ise Selanik Caddesi No:12 bulunduğu Ana Tüzük 4'üncü madde de ifade edilmiştir.[1444] KTKD kurucu üyeleri Ana Tüzük 5'inci maddede belirtilmiştir. [1445] Bu düzenlemeye göre KTKD kurucu üyeleri olarak şu kişiler belirlenmiştir; Mehmet Ali Pamir (TC Vatandaşı, Başbakanlık Umumi Murakabe Heyeti Mütehassıs), Semih Ata Yurt (TC Vatandaşı, Müteahhit), Kemal Oram (TC Vatandaşı, Bayındırlık Bakanlığı Mütercim), Nef'i Korürek (TC Vatandaşı, İstatistik Genel Müdürlüğü Dış Ticaret İstatistikleri Müdürü), Halil Fikret Alasya (TC Vatandaşı, Kızılay Genel Merkezi Neşriyat Merkezi Şefi), Nafiz Erus (TC Vatandaşı, Veteriner Hekim).[1446]

KTKD Ana Tüzük İkinci Bölüm, "*Derneğe Girme ve Dernekten Çıkma, Çıkarılma*"[1447] başlığı adı altında düzenlenmiştir. Dernek üyelerinin kimlerden oluşacağı ve bu kişilerin sıfatları 6'ncı maddede ifade edilmiştir. Buna göre KTKD üyeleri; "*Asli Üye*", "*Fahri Üye*" ve "*Hami Üye*" olarak sınıflandırılmıştır.[1448]

Aslen Kıbrıslı olan ve medeni haklara sahip 18 yaşını bitirmiş her kişinin Asli Üye, Kıbrıslı olmayıp, Kıbrıs Konsolosluğu yapmış, Kıbrıs okullarında öğretmenlik

---

[1443]**A.g.tz**., s. 4.
[1444]Aynı yer.
[1445]**A.g.tz**., s. 5.
[1446]Armaoğlu eserinde kurucu üyelerine ilave olarak şu kişileri de ifade etmiştir; Mehmet Ertuğruloğlu, Doç. Dr. Derviş Manizade, Nevzat Karagil, Burhan Nalbantoğlu, Münir Başal ve Şakir Alay**.** Ayrıntılı bilgi için bkz. Fahir, Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, s. 24.
[1447]**MAAD KTY 04-1948-10-01,** Kıbrıs Türk Kültür Derneği Ana Tüzüğü, s. 5.
[1448]Aynı yer.

yapmış veya Kıbrıs Türklerine herhangi bir şekilde hizmet etmiş olanlarla, derneğe bir defada en az 50 Türk lirası veya muadili bir katkıda bulunmak suretiyle yardım etmiş olan kişilerin ise Yönetim Kurulu kararı ile olmak şartıyla Fahri Üye, KTKD'ye manevi destekte bulunan hükümet erkânı, milletvekilleri, üniversite ve sair kültür kurumlarının mensupları ve kamuda yüksek mevki işgal edenler ile bir defada en az 300 Türk lirası yardımda bulunanların da yine Yönetim Kurulu kararıyla olmak şartıyla Hami Üye olarak kabul edilecekleri bu maddede belirtilmiştir. Derneğin teşkili ve varlığının devamı için büyük emek ve gayretler sarf etmiş olan kişilerin Yönetim Kurulu kararı ile "*Kurucu Üye*" olabilecekleri, kurucu üyelerin asli üyelerle aynı haklara sahip olacaklarıda Ana Tüzük 7'nci maddede ifade edilmiştir.[1449]

KTKD üyeliğinin kaybedilmesi ile ilgili esaslar Ana Tüzük 9'uncu maddede düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemede; arka arkaya 6 ay boyunca aidatını ödemeyen, derneğin amacına aykırı hareket eden, derneğin ahengini bozucu davranışlar sergileyen, haysiyet bozucu suçlardan hüküm giyenler, Yönetim Kurulu kararı ile üyelikten çıkarılacağı belirtilmiştir.

KTKD Ana Tüzük Üçüncü Bölüm'de "*Derneğin Yönetim Teşkilatı*" ile ilgili esaslar 10 ilâ 45'inci maddeler arasında düzenlenmiştir. [1450] KTKD teşkilatı Ana Tüzük 10'uncu maddede şöyle belirlenmiştir; Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetçiler Kurulu, Haysiyet ve Uzlaştırma Divanı.

Genel Kurul'un yılda bir kez olmak üzere Aralık ayında olağan toplantısını yapacağı, toplantıdan 5 gün evvel toplantının yeri, tarihi ve saati ile gündem maddelerinin ilan edileceği ve hükümete bildirileceği, Genel Kurul toplantılarına Yönetim Kurulu ve Denetçiler Kurulu üyelerinin tamamının katılacağı belirtilmiştir.[1451] Toplantı nisabı ve toplantıda yapılacak oylamalarla ilgili esaslar ise 11 ilâ 24'üncü maddelerde düzenlenmiştir.[1452]

Yönetim Kurulu ile ilgili esaslar madde 25 ilâ 35 madde arasında ele alınmıştır. Yönetim Kurulu'nun, Genel Kurul tarafından ve asli üyeler arasından bir sene için gizli oyla seçilen 7 kişiden oluşacağı, gerektiği zaman vazifeye davet

---

[1449]Aynı yer.
[1450]**A.g.t.,** s. 6-12.
[1451]**A.g.t.,** s. 6-8.
[1452]Aynı yer.

edilmek üzere 4 yedek üye seçileceği ve eski kurul üyelerinin yeniden seçilmelerinin mümkün olduğu Ana Tüzük 25'inci maddede belirtilmiştir.[1453]

Yönetim Kurulu'nun belirlenmesinden sonra yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından gizli oyla Dernek Başkanı'nı seçeceği, Başkan'ın diğer üyeler arasından; Başkan Yardımcısı, Genel Sekreter, Sayman, Veznedar ve Yayın İşlerinden görevli kişileri seçeceği 26'ncı maddede ifade edilmiştir.[1454]

Yönetim Kurulu üyelerinin görevleri 27'nci maddede aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:[1455]

> "*a.Başkan: Hükümet nezdinde ve harice karşı derneği temsil eder; Yönetim Kurulu toplantı ve müzakerelerini idare ve alınan kararların tatbikine nezaret eder ve bu tüzükte gösterilen diğer görevleri yapar.*
> *b. Başkan Yardımcısı: Başkan'ın bulunmadığı zaman ve yerlerde ona vekalet eder.*
> *c. Genel Sekreter: Yazı İşlerini idare eder. Cemiyetler Kanunu'nun 6'ncı maddesinin a,b ve c fıkrası mucibince tutulması gereken defterleri tutar. Dernekten çıkan acele evrakı resen, önemi hususlara ait evrakı Başkan ile birlikte imza eder. Bulunmadıkları zamanlarda Başkan ve Başkan Yardımcısına vekâlet eder.*
> *ç. Sayman: Cemiyetler Kanunu'nun 6.ncı maddesi d ve e fıkraları mucibince gelir ve gider defterlerini tutar. Derneğin yıllık bilanço ve hesabı katisini tanzim eder. Giderlere ait evrakı Başkan ve Veznedarla birlikte imzalar.*
> *d. Veznedar: Dernek gelirinin toplanmasına ve muhafazasına ait işleri yapar. Gelir ve Giderigösterir bir vezne defteri tutar. Tahsilât makbuzlarını resen, giderlere ait bilcümle evrakı Başkan ve Sayman ile birlikte imza eder.*
> *e. Yayın İşleri ile Görevli Üye: Dernek namına yapılacak bilcümle neşriyatı idare eder. Konferanslar, ilmi toplantılar, temsiller ve geziler tertibi ile meşgul olur ve yapılacak bu gibi işlere nezaret eder.*
> *f. Faal Üye: Başkan tarafından verilecek görevleri yapar."*

Yönetim Kurulu'nun derneğe maddi, manevi yardımı olabilecek bir kişiyi Fahri Başkan olarak tayin edebileceği, Fahri Başkan'ın asli üyelerin bütün haklarından istifa edebileceği ise 28'inci maddede ifade edilmiştir.[1456]

[1453]**A.g.tz.**, s. 8.
[1454]**A.g.tz.**, s. 9.
[1455]Aynı yer.
[1456]Aynı yer.

Yönetim Kurulu toplantıları ile ilgili esaslar 29'uncu maddede düzenlemiştir.[1457] Bu düzenlemeye göre; Yönetim Kurulu'nun 15 günde bir kere, kurul kararıyla tayin ve tespit edilecek belirli gün ve saatte, en az 4 üyenin katılımıyla olağan toplantısını yapacağı, kararların hazır bulunan üyelerin oy çokluğu ile alınacağı, oyların eşit olması halinde Başkan'ın bulunduğu tarafın üstün sayılacağı belirtilmiştir.

KTKD Ana Tüzük 30'uncu maddede, Yönetim Kurulu'nun acil durumlarda iki üyesinin teklifi ve Başkan'ın daveti üzerine olağanüstü toplantı yapacağı ifade edilmiştir.[1458] Derneğin idari işlerinin yürütülmesinden ve Ana Tüzük hükümlerinin tatbikinden Yönetim Kurulu'nun sorumlu olacağı, Yönetim Kurulu'nun her yıl o dönemdeki çalışmalarını gösterir bir faaliyet raporunu tanzim edeceği ve bunu o yıla ait muamele ve hesaplar ile gelecek yıla ait bütçe çalışma planı ile birlikte Genel Kurul'un tetkik ve tasdikine sunacağı 31'inci maddede belirtilmiştir.[1459]

Ana Tüzük 32'nci maddede; Yönetim Kurulu'nun derneğin gayelerini gerçekleştirmesi için azami gayret ve özveriyi göstermekten sorumlu olduğu gibi derneğin para ve mallarını muhafazasıyla her türlü maddi ve manevi menfaatlerinin korunmasından ve dernek işlerinin yürütülmesinde azami tasarruf esaslarına riayet edilmesinden mesul olduğu, derneğin en yüksek organı olan Genel Kurul'un, Ana Tüzük hükümlerine riayetsizlikten veya bu hükümleri layığı ile tatbik etmemekten dolayı Yönetim Kurulu'nu müştereken veya münferiden sorumlu tutacağı ifade edilmiştir.[1460]

Yönetim Kurulu üyeleri kurulun yapacağı olağan ve olağanüstü toplantılarda düzenli olarak hazır bulunmaya mecbur oldukları, hiçbir mazeret veya karara dayanmaksızın birbiri ardına üç toplantıya katılmayan veya herhangi bir sebeple vazife göremeyecek bir hale gelen Yönetim Kurulu üyesinin çekilmiş kabul edileceği ve yerine en çok oy almış yedek üyenin getirileceğine dair hususlar Ana Tüzük 33'üncü maddede düzenlenmiştir.[1461]

[1457] **A.g.tz.**, s. 9-10.
[1458] **A.g.tz.**, s. 10.
[1459] Aynı yer.
[1460] Aynı yer.
[1461] Aynı yer.

Yönetim Kurulu'nun dağılması ile ilgili esaslar 34'üncü maddede ifade edilmiştir.[1462] Bu maddede belirtilen esasa göre, üyelerinin yarısından fazlasının çekilmiş olması halinde Yönetim Kurulu'nun dağılmış sayılacağı, bu takdirde Genel Kurul'un bir ay içinde Başkan ve denetçilerin daveti ile olağanüstü toplantıya çağırılarak yeni bir yönetim kurulunu seçmesi gerektiği, seçim yapılıncaya kadar çekilmiş olan üyelerin derneğe sorumluluk getirmeyecek günlük işleri devam ettirmekle sorumlu olacakları belirtilmiştir.

Denetçiler Kurulu ile ilgili esaslar ikinci Bölüm 35 ilâ 39'uncu maddeler arasında düzenlenmiştir.[1463] Denetçiler Kurulu'nun, Genel Kurul tarafından gizli oyla seçilen 3 kişilik bir heyet olduğu, denetçilerin dernek işlerinde tecrübesi, doğruluğu ve iyi niyetle çalışması ile temayüz eden asli üyeler arasından bir seneliğine seçileceği, gerektiği zaman vazifeye dâhil edilmek üzere 2 yedek üyenin belirleneceği Ana Tüzük 35'inci maddede ifade edilmiştir.

KTKD Ana Tüzük madde 36'da; denetçilerin gerek tek başına gerekse kurul halinde derneğin gelir gider defterlerini, makbuz ve müsbit evrak ile dosyalarını diledikleri zaman tetkik etmek, yapılan masrafların Yönetim Kurulu kararına dayanıp dayanmadığını ve Ana Tüzük'te tespit edilen formalitelere uygun olup olmadığını incelemek salahiyetine sahip olduğu, Yönetim Kurulu'nun her türlü şartlar altında Denetçiler Kurulu'nun çalışmasını kolaylaştırmak, kayıt kuyudatı bu kurulun tetkikine açık ve hazır bulundurmakla sorumlu olduğu belirtilmiştir.

Denetçiler Kurulu murakabe ve tetkiklerinin sonuçlarını bir rapor halinde her 3 ayda bir Yönetim Kurulu'na sunacağı gibi derneğin işlemleri ve hesaplarının kapsamlı bir rapor halinde Genel Kurul'un tetkikine arz etmeye mecbur olduğu Ana Tüzük 37'nci maddede ifade edilmiştir.

Denetçiler Kurulu'nda bir veya iki kişinin istifası halinde yedek denetçilerin Yönetim Kurulu tarafından vazifeye davet edileceği, her üç denetçinin de istifası halinde yapılacak olan ilk olağan veya olağanüstü Genel Kurul toplantısına kadar murakabe vazifesi iki yedek denetçi tarafından yürütüleceği 38'inci maddede, Denetçiler Kurulu tarafından yapılan murakabenin tatminkâr görülmemesi halinde derneğin hesaplarını tetkik ve teftiş etmek üzere Genel Kurul kararı ile muvakkat bir

---

[1462] Aynı yer.
[1463] **A.g.tz.**, s. 10-11.

tetkik komisyonu teşkil edilebileceğine yönelik hükümler ise 39'uncu maddede düzenlenmiştir.

KTKD Ana Tüzüğünde, "*Haysiyet ve Uzlaşma Divanı*" ile ilgili esaslar 40 ilâ 45 maddeler arasında düzenlenmiştir.[1464] Haysiyet ve Uzlaşma Divanı'nın, Genel Kurul tarafından gizli oyla seçilen 5 kişilik bir heyet ile bu heyetin ayrıca 2 yedek üyesi olduğu, Haysiyet ve Uzlaşma Divanı ile bu Divan'ın yedek üyeliğine seçilebilmek için en az 30 yaşını bitirmenin şart olduğu 40'ıncı maddede belirtilmiştir.

Haysiyet ve Uzlaştırma Divanı'nın, dernek yönetim ve denetleme organları içinde veya bu organlar arasından çıkacak ihtilaflar ile dernek üyelerinin bu organlara ve birbirlerine karşı münasebetlerinde ve dernek işleri dolayısıyla meydana gelecek bilcümle anlaşmazlıkları çözmekle mükellef olduğu 41'inci maddede düzenlenmiştir.

Haysiyet ve Uzlaştırma Divanı'nın dernek üyeleri hakkında vereceği cezaların; şahsa yazılı ihtar, 3 günden 2 aya kadar dernek lokallerine ve toplantılarına girmekten men ve dernekten ihraç olduğu 42'inci maddede ifade edilmiştir. Haysiyet ve Uzlaştırma Divanı toplantıları ve bu toplantılarda uyulması gereken esaslarla ilgili esaslar 43'üncü maddede düzenlenmiştir.

Denetçiler Kurulu'nun, Haysiyet ve Uzlaştırma Divanı'nı denetlemeye yetkili olmadığı, Divan'ın aldığı kararların isabetli olup olmadığının ancak Genel Kurul'da görüşülebileceği, Divan tarafından hakkında ihraç kararı verilen üyenin, bu karara karşı Genel Kurul toplantısında itiraz edebileceği ve savunma hakkına dair esaslar Ana Tüzük 44 ve 45'inci maddelerinde düzenlenmiştir.

KTKD Ana Tüzük Dördüncü Bölüm, "*Mali Hükümler*" [1465] başlığı altında 46 ilâ 52'nci maddeler arasında düzenlenmiştir. Derneğin gelir kaynakları ile ilgili esaslar 46'ncı maddede, üye aidatları ve duhuliye ücretleri 47'nci maddede, derneğe gelir olarak verilen paralar ile ilgili esaslar 48'nci maddede, Veznedar'ın sorumlulukları ise 49 ilâ 51'inci maddelerde düzenlenmiştir. Derneğin tasarrufunda olan menkul eşyanın ancak Yönetim Kurulu kararı ile devredilebileceği veya satılabileceği ise 52'nci maddede belirtilmiştir.

[1464]**A.g.tz.,** s. 11-12.
[1465]**A.g.tz.,** s. 12-13.

KTKD Ana Tüzük Beşinci Bölüm, "*Ana Tüzüğün Tadili ve Derneğin Feshi*" [1466] başlığında 53 ilâ 55'inci maddeler arasında düzenlenmiştir. KTKD Ana Tüzüğü, derneği ana gayelerinden uzaklaştıracak şekilde tadili ve derneğin feshi ile ilgili fevkâlade öneme haiz konuların Ankara'da ikamet eden asli üyelerin ¾'nün iştiraki ile teşkil edilecek olağan veya olağanüstü bir Genel Kurul toplantısında görüşülebileceği, bu toplantının karar nisabının 2/3 çoğunluk olduğu 53'üncü maddede, tadil kararlarının 2/3 çoğunlukla alınacağı 54'üncü maddede, derneğin feshine karar verilmesi halinde mahkemece veya Genel Kurul tarafından seçilecek 3 kişilik bir heyet marifetiyle derneğin mallarının umumi hükümlere göre tasfiye edileceği, tasfiye neticesinde derneğin bütün safi mevcudu ve alacaklarının aynı gayeye hizmet eden bir cemiyet bulunduğu takdirde o cemiyete, bulunmaması halinde ise Kızılay Derneği'ne devredileceğine dair hükümler ise 55'inci maddede yer almıştır.

KTKD Ana Tüzük son kısmı olan Altıncı Bölüm, "*Müteferrik Hükümler*" başlığı ile 56 ve 57'nci maddelerde düzenlenmiştir.[1467] Derneğin, Ana Tüzük 2'nci maddesinde ifade edilen gayelerine hizmet etmek üzere Türkiye'nin diğer bölgelerinde mevcut veya teşekkül edecek cemiyet, dernek vb. kurumlarla tam bir iş birliğini hedeflediği gibi bu nam altında ve esas itibarı ile Ana Tüzük'teki umumi hükümlere göre kurulacak teşekküllerle bir Birlik kurabileceği 56'ncı maddede belirtilmiştir. Yönetim Kurulu'nun, 56'ncı maddede bahsi geçen iş birliği yapması halinde, birlik tesisini sağlamak için gereken her türlü iyi niyet, gayret ve faaliyeti göstermek ve her türlü tedbirleri almakla mükellef olduğu ise 57'nci maddede belirtilmiştir.

KTKD Ana Tüzük 56 ve 57'nci maddeleri ile düzenlenen hükümler, İstanbul'da kurulmuş olan KOYC ile birleşmenin esaslarını oluşturmuştur. Denilebilir ki, KTKD kurucuları böyle bir birleşmenin niyetini daha KTKD kuruluş aşamasında iken planlamışlardır.

[1466] **A.g.tz.,** s. 14.
[1467] Aynı yer.

KTKD Yönetim Kurulu bu hüküm doğrultusunda KOYC ile birleşme konusunda girişimlerine hemen başlamıştır.[1468] KTKD Yönetim Kurulu, kuruluşunun hemen ardından KATAK yönetimine gönderdiği yazıda; KTKD Ana Tüzüğünü göndermiş, derneğin kuruluş gayelerinden bahsetmiş, KOYC ile birleşmek niyetinde olduğunu vurgulamış, Ankara'da siyasilerle ve üniversite gençliği ile yakın temas halinde olduklarını belirtmiş ve Kıbrıs'taki örgütlerle de yakın ilişki içinde olmayı istediklerini ifade etmiştir.[1469]

KTKD Yönetim Kurulu, aynı tarihte KTKF yönetimine gönderdiği bir başka yazıda ise; KOYC'nin yaptığı gibi Lefkoşa'da klon bir örgüt kurmak yerine, Kıbrıs'ta derneği temsil edecek bir heyetin belirlenmesini talep etmiştir.[1470] KTKF yönetimi, KTKD'nin bu isteğini olumlu karşılamış ve KATAK, Milli Parti, Lise Mezunları Derneği, Viktorya Mezunlar Cemiyeti ve Lefkoşa KOYC temsilcilerinden oluşan bir heyeti tespit ederek KTKD İdare Heyeti'ne bildirmiştir.[1471]

KTKD Yönetim Kurulu, Türkiye'deki siyasi gelişmeleri yakından takip etmiş, her fırsatta Kıbrıs Türklerinin sorunlarını siyasilere iletmiştir. Bu kapsamda KTKD Yönetim Kurulu, görevi yeni devralması münasebetiyle 1949 yılı Ocak ayında ziyaret ettiği Başbakan Şemsettin Günaltay'a Kıbrıs Türklerinin sorunlarını aktarmıştır.[1472]

KTKD İdare Heyeti kuruluşunu müteakip dönemde daha fazla kişilere ulaşarak amaçlarını duyurmak ve derneğe üye sayısını artırmak maksadıyla 5 Mart 1949 tarihinde Ankara Halkevi'nde "*Kıbrıslılar Gecesi*" [1473] düzenlemiştir. Kıbrıslılar Gecesi etkinliğinde, piyango çekilişi yapılmış, derneğe maddi katkı sağlanmış, KTKD'nin kuruluş gayeleri ve hedefleri anlatılarak örgüte üye kaydı yapılmıştır.

[1468]"Ankara'daki Vatandaşlarımızın Faaliyetleri, Kıbrıs Türk Kültür Derneği", **Bozkurt**, 27 Ocak 1949, s. 1.

[1469]**MAAD KTY 04-1949-137-10**, Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK)'a gönderilen yazı, 16 Ocak 1949.

[1470]**MAAD KTY 04-1949-05-04**, Yönetim Kurulu Adına Fahri Başkan Hasene Ilgaz (Çorum Milletvekili), Başkan Nef'i Korürek (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü), Başkan Yardımcısı M.Ali Pamir (Başbakanlık Umumi Mukakebe Heyeti)'den Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu'na gönderilen yazı, 16 Ocak 1949.

[1471]**MAAD KTY 04-1949-04-02**, (KTKF) Genel Sekreteri'nden Ankara Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanlığına gönderilen yazı, 17 Şubat 1949.

[1472]**MAAD, KTY 01-1949-197-03**, KTKD Yönetim Kurulu Adına Başkan Nef'i Korürek ve Genel Sekreter Fikret Alasya tarafından gönderilen yazı. 17 Ocak 1949.

[1473]"Ankara'daki Vatandaşlarımızın Faaliyetleri, Kıbrıs Türk Kültür Derneği", **Bozkurt**, 27 Ocak 1949, s. 1.

KTKD Yönetim Kurulu, KATAK Genel Sekreterliğine 1949 yılı Mart ayında gönderdiği yazıda Kıbrıs Türk örgütlerinin birleşerek Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği'nin oluşturulmuş olmasından duyduğu memnuniyeti bildirmiştir. Aynı yazıda, KTKD'yi Kıbrıs'ta temsil edecek heyet arasında Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği ile Öğretmenler Cemiyeti'nin bulunmamasından dolayı üzüntü duyulduğu dile getirilmiş, Kıbrıs Türk örgütlerinin birleşme kararının Türkiye'deki Kıbrıslılar tarafından kurulan örgütler arasında da yapılmasının ana hedefleri olduğu ifade edilmiştir.[1474]

KTKD Yönetim Kurulu, Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin Türkiye'ye yapacakları ziyaret öncesinde, ilgili örgütlerle temasa geçmiş, ziyaretle ilgili ayrıntıları öğrenmişler ve gelen heyetlerle ilgilenmişlerdir.[1475] KTKD Yönetim Kurulu'nun bu ve benzeri girişimleri Kıbrıs Türk siyasi örgütleri ile ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

KTKD yönetimi, Kıbrıs Türk eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu konularda da girişimlerde bulunmuştur. Bu kapsamda 1949 yılı Nisan ayında KATAK yönetimine gönderilen bir yazıda; Lefkoşa'da bir kız meslek lisesi açılması halinde gerekli her türlü desteğin verilebileceği, MEB ile temasa geçildiği ve bu okulun faaliyete geçmesi halinde Türkiye'deki kız meslek liselerinde görevli 2 öğretmenin buraya görevlendirilmesi ile ilgili MEB'den söz alındığı, üstelik bu öğretmenlerin maaşlarının MEB tarafından ödeneceği, Kıbrıs Türk örgütlerinin bu konu ile ilgili kararını en kısa sürede bildirmesi talep edilmiştir.[1476]

KATAK Genel Sekreterliği, bu girişim karşısında, hemen harekete geçmiş ve konu ile ilgili örgütleri Paskalya tatilinden hemen sonra toplantıya çağıracağını ve konu hakkında alınan kararı KTKD yönetimine bildireceğini 1949 yılı Nisan ayında gönderdiği yazıda belirtmiştir.[1477] KATAK Genel Sekreterliği, söz konusu toplantıyı 23 Nisan 1949 tarihinde Kardeş Ocağı'nda yapmayı planlamıştır.[1478]

[1474]**MAAD KTY 04-1949-04-02**, Başkan Vekili M. Ali Pamir ve Genel Sekreteri H.Fikret Alasya tarafından KATAK Genel Sekreterliğine gönderilen yazı, 7 Mart 1949.
[1475]**A.g.b.**
[1476]**MAAD KTY 04-1949-06-03**, Fahri Başkan Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz, Başkan Nef'i Korürek, Başkan Yardımcısı (M.Ali Pamir) tarafından KATAK Genel Sekreterliğine gönderilen yazı, 4 Nisan 1949.
[1477]**MAAD KTY 04-1949-06-05**, KATAK Genel Sekreterinden Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanlığına gönderilen yazı, 9 Nisan1949.
[1478]**MAAD KTY 04-1949-07-01,** KATAK Genel Sekreteri'nden Kardeş Ocağı Sekreterliğine gönderilen yazı, 11 Nisan1949.

Kardeş Ocağı'nda yapılan toplantı sonrasında; KTKD'nin Kıbrıs'taki temsilcisi olarak Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Heyeti'nin belirlendiği, Kıbrıs Türk örgütlerinin bu heyetteki temsilcilerinin bir kişiden iki kişiye çıkarıldığı, Kıbrıs'ta açılması istenen kız meslek lisesi ile ilgili tam bir karara varılamadığı, Kıbrıs Türk toplum sorunları ile ilgili hazırlanan ve Kıbrıs Hükümeti'ne sunulan rapor sonuçlanıncaya kadar bu konuda bir girişim yapılmamasının daha doğru olacağı yönündeki kararlar KTKD yönetimine bildirilmiştir.[1479] Bu girişim, her ne kadar olumsuz cevap verilmiş olsa da, Kıbrıs Türk kızlarının mesleki eğitiminin desteklenmesine yönelik bir girişim olması bakımından önemlidir. Çünkü söz konusu dönemde Kıbrıs Türk kızlarının eğitimi konusunda sadece Viktorya Kız Lisesi mevcuttu ve bu okulun mesleğe yönelik bir eğitim vermemesinden dolayı önemli bir eğitim açığının giderilmesi öngörülmüştür.

KTKD Yönetim Kurulu, Ana Tüzük'te belirlenen gayelere ulaşılmasını sağlayacak yöntemleri belirlemek maksadıyla 1949 yılı Nisan ayında yaptığı toplantıda bir Komisyon oluşturulmasına karar vermiştir. Bu Komisyonun, 3 ayrı alt teşkile ayrılması ve her bir teşkilin, Kıbrıs Türklerinin ekonomik, kültürel ve sosyal yönlerden süratle kalkınması için gereken tedbirleri belirlemesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Hükümet'ten 5 yıl boyunca talep edilecek yardımların belirlenmesine yönelik bir çalışmanın yapılması planlanmıştır.[1480] KTKD Yönetim Kurulu, Kıbrıs Türk örgütlerinin yapılacak bu çalışmaya destek vermeleri maksadıyla Lefkoşa'da benzeri bir komisyonun süratle kurulmasının uygun olacağını KATAK Genel Sekreterliğine, Milli Parti'ye, Lise Mezunlar Derneği'ne, Viktorya Mezunlar Birliği'ne, Öğretmenler Cemiyeti'ne ve Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'ne gönderdiği bir yazıda bildirmiştir.[1481]

Kıbrıs Türk örgütleri, KTKD yönetiminin bu girişimini desteklemek için Kıbrıs Türk toplum sorunlarını içeren raporla birlikte bir heyeti Ankara'ya göndermeyi planlamıştır. Ancak Türkiye Konsolosu, dönemin hassasiyetinden dolayı

[1479]**MAAD KTY 04-1949-11-01,** Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanlığına gönderilen yazı, 26 Nisan 1949.
[1480]**MAAD KTY 04-1949-06-01,02**, Fahri Başkan Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz, Başkan Nef'i Korürek, Başkan Yardımcısı M.Ali Pamir, Genel Sekreter H.Fikret Alasya tarafından KATAK Genel Sekreterliğine gönderilen yazı, 4 Nisan1949.
[1481]**A.g.b.**

bu ziyaret için zamanlamanın uygun olmadığını bildirmiş ve heyetin Türkiye ziyaretine izin vermemiştir.[1482]

KTKD Yönetim Kurulu, bu girişimin olumsuz sonuçlanmasından sonra Faal Üye Nafiz Erus'u 13 Nisan 1949 tarihinde Kıbrıs'a gönderme kararı almıştır. Nafiz Erus, Kıbrıs'ta bulunduğu süre boyunca; KTKD'nin son zamanlardaki faaliyetleri, Hükümet nezdinde yaptığı girişimleri ve bu girişimler doğrultusunda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Kıbrıs hakkında yapılan görüşmede ele alınan konuları muhataplarına anlatmıştır.[1483] KTKD yönetimi, bu girişimle örgütün Türk Hükümeti nezdinde kabul gördüğü mesajını verirken, Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili etkili girişimlerde bulunduğunu vurgulamak istemiştir.

KTKD Yönetim Kurulu tarafından, iki toplumun birbiri ile kaynaşmasını sağlayacak etkinliklerden biri de sportif faaliyetler olarak kabul edilmiş, hem Çetinkaya Spor Kulübü hem de Lefkoşa Spor Kulübü ile temasa geçilerek spor müsabakaları düzenlenmiş, Kıbrıs Türk spor takımlarının Türkiye'ye geliş ve dönüşlerinde vapur ve trenlerden indirimli yararlanmalarını sağlayacak girişimlerde bulunulmuştur.[1484]

Son Kavanin Meclisi Türk üyesi M. Necati Özkan'ın Ankara ziyareti ile ilgili gelişmeler 1949 yılı Mayıs ayında yazılı basının gündemini oluşturmuştur. M. Necati Özkan'ın Ankara ziyareti sırasında kendisini Kıbrıs Türk toplumun "*Fevkalade Mümessili*" olarak tanıtması, Kıbrıs'taki Türk siyasi örgütleri tarafından şiddetle protesto edilmiş, M. Necati Özkan'ın yetkisi olmaksızın yaptığı görüşmelerin Kıbrıs Türk toplumunu bağlamayacağı ifade edilmiştir. KTKD Yönetim Kurulu da bu eleştirilere katılmış, Cumhurbaşkanı ve Başbakan ile Ulus, Zafer, Akşam ile Kudret gazetelerine gönderilen telgrafla bu durum protesto edilmiştir.[1485]

KTKD Yönetim Kurulu, bu protesto telgrafına ilave olarak Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Heyeti'ne de bir yazı göndermiştir. Gönderilen yazıda; M.Necati Özkan'ın yaptığı temaslarda kendisini Kıbrıs Milletvekili ve Kıbrıs Türk

---

[1482]**MAAD KTY 04-1949-06-06**, KATAK Genel Sekreteri'nden Kıbrıs Türk Kültür Derneği Fahri Başkanı Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz'a gönderilen yazı,9 Nisan 1949.
[1483]**MAAD KTY 04-1949-10-01,** Fahri Başkanı Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz, Yönetim Kurulu Başkanı Nef'i Korürek, Başkan Yardımcısı M.Ali Pamir ve Genel Sekreter Fikret Alasya tarafından Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Genel sekreterliğine gönderilen yazı, 17 Nisan 1949.
[1484]O. Nejat Konuk, "Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin Ankara'daki Son Çalışmaları", **Bozkurt**, 21 Nisan 1949, s. 1.
[1485]"Çirkin bir Duruma Sokulmak İstenen Bay Necati Meselesi", **Bozkurt**, 9 Haziran 1949, s. 1.

toplumunun temsilcisi olarak tanıttığı, KTKD Yönetim Kurulu'nun gerek temas ettiği bazı Kıbrıs Türklerinden öğrendiği bilgilerden gerekse Kıbrıs Türk örgütleri ile yaptığı yazışmalardan söz konusu kişinin bu sıfatlara sahip olmadığını bildiklerinden dolayı M.Necati Özkan'ın kullandığı sıfatların gerçek olmadığına dair Cumhurbaşkanı ve Başbakan dâhil olmak üzere Hükümet görevlilerine bilgi verildiği, bu konu ile ilgili girişimlere devam edilebilmesi için M.Necati Özkan'la yapılan görüşmede kendisinin aktardığı aşağıdaki bilgilerin doğrulanmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir:[1486]

> *"a. Kendisinin 1931 senesinde milletvekili seçildiği, Kıbrıs'ta Kavanin Meclisi bu tarihten sonra lağvedildiği ve yeni bir seçim yapılmadığı için bu sıfatı muhafaza ettiği,*
> *b.19 Mayıs 1949 tarihinde hiçbir kurumun kutlama yapmadığını, kendisinin şahsi girişimleri ile 4000 kişinin katıldığı bir kutlamanın organize edildiği, bu kutlamalara katılan kişilerin de görüşü ve desteği alınarak Ankara'ya geldiği, kısaca kendisinin Kıbrıs Türk halkını temsil ettiği ve gerekirse bu konuda Kıbrıs'tan evrak getirtebileceği, bu uğurda bütün servetini ortaya koyduğu*."

Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiler Heyeti, KTKD Yönetim Kurulu'na gönderdiği cevap yazısında; KTKF ve Milli Parti'nin 19 Mayıs törenlerini icra etmedikleri yönündeki şikâyetlerin gerçeğe dayanmadığı, törenlerde kulüpler arasındaki ihtilaftan dolayı sadece spor gösterilerinin yapılamadığı, ancak Lefkoşa'nın bayraklarla donatıldığından bahsedilmiş, M. Necati Özkan'ın sahibi olduğu İstiklal gazetesi önünde davul zurna eşliğinde bir kutlama yaptığı, M. Necati Özkan'ın bu tür davranışlarının Kıbrıs Türk örgütleri tarafından tasvip edilmediği bildirilmiştir.[1487]

KTKD Yönetim Kurulu ile Kıbrıs Türk örgütleri arasında yapılan bu yazışmalardan da anlaşılacağı üzere, her iki taraftaki örgütler birbirleri ile sürekli temas halinde olmuşlar ve birbirleriyle koordine etmeden herhangi bir girişim yapmaktan kaçınmışlardır. KTKD Yönetim Kurulu ise bağımsız hareket etmekten kaçınarak sanki Kıbrıs Türk örgütlerinin Türkiye'deki temsilcisi gibi hareket etmeyi tercih etmiştir.

[1486]**MAAD, KTY 04-1949-17-01**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nden Kıbrıs Kurumları Temsil Heyetine gönderilen yazı, 7 Haziran 1949.
[1487]**MAAD, KTY 04-1949-19-01,02,** Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Heyeti'nden Kıbrıs Türk Kültür Derneği'ne gönderilen yazı, 10 Haziran 1949.

KTKD Yönetim Kurulu, Kıbrıs Türklerini siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik alanda desteklemek için bir takım projeleri de hayata geçirmiştir. KTKD, Kıbrıs Türk toplumu için hazırladığı Kalkınma Programı'nı 16 Mayıs 1949 tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Heyeti'ne göndermiştir. Kalkınma Programı'nda, Kıbrıs'ta tam teşekküllü bir Erkek Lisesi'nin yapılması projelendirilmiştir. Bu proje için MEB ile koordinede bulunulmuş ve özellikle öğretmen maaşlarının Bakanlık bütçesinden ödenmesi konusunda anlaşma sağlanmıştır. Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Heyeti, gönderilen bu program hakkındaki düşüncelerini 10 Haziran 1949 tarihinde KTKD Yönetim Kurulu'na resmi yazı ile bildirmiştir.[1488]

Kıbrıs Türk Kurumları Mümessiller Heyeti tarafından bildirilen cevap yazısında; KTKD Yönetim Kurulu tarafından önerilen Kıbrıs'ta tam teşekküllü bir Erkek Lisesi açılması ve bunun için ihtiyaç duyulan 100 bin liranın Kıbrıs Türk toplumu tarafından temin edilmesinin mümkün olmadığı, bu paranın çok fazla olduğu ve Kıbrıs Türk toplumunun bu parayı kendi aralarında toplayamayacağı, halen Kıbrıs'ta 3 okul (Kıbrıs Türk Lisesi, Kolej ve Viktorya Kız Okulu) bulunduğu, bu okullar için İngiliz sömürge yönetiminden yıllık 12 bin lira destek alındığı, bu paranın söz konusu okulların ihtiyaçlarını bile tam olarak karşılamadığı, eğer bir yardım yapılacak ise bu paranın Türk Lisesi'nin bakımında kullanılmasının daha uygun olacağı, müstakil bir lise inşa etmek yerine Türkiye'den yapılacak maddi yardımla, hem Türk Lisesi'nin çok iyi şartlara getirileceği hem de Viktorya Kız Okulu ile Kolej'in ıslahı için yeterli maddi imkâna kavuşulacağı, Türk Hükümeti tarafından maddi yardım yapılması halinde Kıbrıs Hükümeti'nden alınan maddi desteğin aynen devam edeceğine dair sözün alındığı belirtilmiştir.[1489]

Kıbrıs Türk siyasi örgütleri ile KTKD yönetimi arasındaki bu yakınlaşma çok geçmeden farklı bir şekil almıştır. Kıbrıs Türk örgütlerinin, Rumların artan Enosis faaliyetleri karşısında güç birliği yapmak konusunda karar aldıkları bir dönemde KTKD Yönetim Kurulu'ndan da bu düşünceye destek gelmiştir. Türkiye'de yaşayan Kıbrıslıların kurmuş oldukları bu iki örgüt öncelikle kendi aralarında birleşme kararı almış müteakiben Kıbrıs Türk örgütlerinin planlarına katkı sağlamak için Lefkoşa'da yapılan toplantıya iştirak etmiş ve bu girişimi desteklemişlerdir.[1490]

[1488] **A.g.b.**
[1489] Aynı Belge.
[1490] "Ankara ve İstanbul Kıbrıslılar Birlikleri Birleşiyor", **Bozkurt**, 8 Eylül 1949, s. 1.

KTKD yönetimi, Ana Tüzük'te ifade edilen amaçlar doğrultusunda Kıbrıs Türk toplumuna zaman zaman rehberlik de etmiştir. KTKD yönetimi, bu rehber görevinin ifasında sadece yol gösterici olarak kalmamış aynı zamanda dış basında Kıbrıs Türkleri hakkında çıkan haberlerin Kıbrıs Türk basınında yer almasınada yardımcı olmuştur. Yunan Hükümeti'nin Enosis isteğini ilk kez gündeme getirdiği 1951 yılı Kıbrıs Türkleri için de özel bir öneme sahip olmuştur. Çünkü Yunan Hükümeti'nin bu çıkışına karşılık Türk Hükümeti'nin sükûnetini korumuş olması Kıbrıs Türklerini telaşlandırmıştır. KTKD yönetimi, işte böyle bir dönemde İngiltere'de yayınlanan "*Spectator*" adlı dergide yayımlanan Kıbrıs Sorunu hakkındaki haberi Bozkurt gazetesine göndermiştir. Bu haberde; Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesinin asla söz konusu olmayacağı, İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs'taki egemenlik haklarından vazgeçmesi halinde Türkiye'nin asıl hak sahibi olduğu belirtilmiştir.[1491] KTKD yönetimi, bu haberin Kıbrıs Türk basınında yer almasını sağlayarak kısmende olsa bir bakıma toplumun endişelerini gidermeye yardımcı olmuştur.

Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin öncülük ettiği ve Yunan Hükümeti'nin de doğrudan müdahil olma kararı verdiği Kıbrıs Sorunu'nun uluslararası alana taşınması konusundaki gelişmeler 1952 yılından itibaren başlamıştır. Her ne kadar Türk Hükümeti, Kıbrıs Sorunu'nu gündemine almayarak Türk-Yunan ve Türk-İngiliz dostluğunu devam ettirmek istese de gerek Türk kamuoyu gerekse de Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin Türkiye'deki girişimleri ile sorun farklı bir mecraya taşınmıştır. Türkiye'de yaşayan ve önemli kamusal makamlarda görev yapan Kıbrıslıların yönetim kademesinde bulunduğu KTKD vasıtası ile bu duruma müdahil olunmuştur.[1492]

KTKD Yönetim Kurulu ve Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun birlikte organize ettikleri ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde 14 Haziran 1952 tarihinde yapılan bir konferansta Kıbrıs Sorunu derinliğine ele alınmıştır. KTKD Yönetim Kurulu'nda görev alan M. Ali Pamir, konferansın açış konuşmasında "*Kıbrıs Meselesi*" başlıklı bir konuşma yapmış,[1493] üniversite öğretim

---

[1491]Harry Franklin, "Kıbrısın İstikbali", **Bozkurt**, 28 Aralık 1951, s. 1–2.
[1492]Denktaş, **a.g.e.**, s. 103.
[1493]KTKD Başkan Vekili M. Ali Pamir tarafından "*Kıbrıs Meselesi*" başlığı ile yapılan konuşma; Kıbrıs Sorunu'nun menşei, 1832 isyanı, 1931 Rum İsyanı ve İngilizlerin buna karşı aldığı tedbirler, Yunanistan'ın Enosis girişimleri, 1949 Enosis mitingi, Türk gençliğinin tepkileri, TBMM'de Kıbrıs

üyeleri ile siyasetçiler de Kıbrıs Sorunu ile ilgili farklı alanları kapsayan konularda bilgiler vermişler, konferans sonunda KTKD'nin hazırlamış olduğu Kıbrıs Beyannamesi kabul edilmiştir.[1494]

KTKD Başkanı tarafından kaleme alınan Kıbrıs Beyannamesi, Türk gazetelerinde yayınlandıktan sonra 18 Temmuz 1949 Pazar günü Kıbrıs Türk basınında yayınlanması için Kıbrıs Türk örgütlerine gönderilmiştir.[1495]

KTKF Başkanı Faiz Kaymak, 1952 yılı Eylül ayında Türkiye'ye gelmiş ve Türk Hükümeti ile temaslarda bulunmuştur. Bu ziyaret esnasında KTKD Yönetim Kurulu üyeleri ve üniversite gençlik örgütleri ile temasa geçmiştir. KTKF Başkanı, KTKD Başkanı ve TMTF Başkanı ile birlikte hazırladığı Kıbrıs Türklerinin sorunlarını içeren raporu Başbakan ve Dışişleri Bakanı'na vermiştir. Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu'ya sunulan raporda; Kıbrıs Türk toplumunun sorunları hakkında bilgilendirme yapılmış, Kıbrıs Sorunu'nun Rumlar ve Yunanistan'ın girişimleri ile önemli bir aşamaya geldiği vurgulanmış, Kıbrıs'ın tarihi, coğrafi ve stratejik konumundan dolayı Türkiye için çok önemli bir konumda olduğu belirtilmiş, İngiltere'nin adadan çekilmesi halinde Kıbrıs'ın asıl sahibi Türkiye'ye verilmesi gerektiği ve Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikasını bir an önce belirlenmesinin önemi ifade edilmiştir. [1496]

KTKD Yönetim Kurulu'nun ilk Genel Kurul toplantısında yönetim değişikliği olmuştur. Mehmet Ertuğruloğlu, KTKD Yönetim Kurulu Başkanı olarak seçilmiştir. KTKD Başkanı Ertuğruloğlu, 1953 yılı Mayıs ayında basına yaptığı

---

meselesi, BM müracaat teşebbüsleri, Yunanistan'ın bugünkü durumu, İngilizlerin terke niyetleri olmamakla beraber Ada üzerindeki hukukumuzu korumak için yapılması lazım gelenler başlıkları altında yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge**. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXIII.

[1494]"Kıbrıs Davası Hakkında Konferans Verilecek", **KTKF Bülteni**, 29 Kasım 1952, s. 2; Kıbrıs Konfereansı'nda bildiri sunan kişiler ve konuları şöyledir: M.Ali Pamir, "*Kıbrıs Meselesi*", Prof. Danyol Bediz "*Kıbrıs'ın Coğrafi Durumu"*, Prof. Enver Ziya Karal "*Tarihi Bakımdan Kıbrıs ile Alakamız*", Prof Fethi Çelikbaş "*Kıbrıs iktisaden Anadolu'ya bağlıdır*", Gn. Fahri Belen /Bolu Milletvekili "*Kıbrıs askeri ve stratejik bakımdan Türkiye için büyük bir öneme haizdir*", Prof. Ahmet Şükrü Esmer "*Kıbrıs'ın hukuki durumu*", Hikmet Bayur "*Etnik faktörün diğer faktörler arasındaki mevki ve oto-ditermineyşin prensibinin Kıbrıs'ta tatbik edilemeyeceği*".

[1495] Beyanname'de Kıbrıs'ın tarihi, coğrafi, sosyal ve stratejik sebepler açısından Türkiye'ye ait olduğu, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi halinde Türk gençliğinin gerekirse savaşacağı vurgulanmıştır. Beyannameyi imzalayanlar arasında Kıbrıs Türk Kültür ve Yardım Derneği Başkanı Doç. Dr. Derviş Manizade, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanı Nef'i Korürek ile birlikte 17 ayrı örgüt mevcuttur. **MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkan Vekili M.Ali Pamir'den Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak'a gönderilen yazı, 16 Temmuz 1952.

[1496]Kaymak, **a.g.e.**, s.15.

açıklamada, KTKD faaliyetleri hakkında bilgi vermiş ve Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik tek çözümün "*Taksim*" olacağını belirtmiştir.[1497] KTKD Başkanı, Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde Taksim tezini ileri sürmesinin sonuçları yakın bir gelecekte görülmüş ve Türk Hükümeti tarafından Kıbrıs politikasına yönelik somut adımlar atılmıştır.

KTKD Yönetim Kurulu, bu dönemde bir yandan Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikasını şekillendirmeye çalışırken bir yandan da Kıbrıs Türk eğitim sistemini desteklemek için gayretlerini yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda MEB ile yapılan bir koordine sonucunda 1953-1954 ders yılı başından itibaren olmak üzere Kıbrıs Türk ortaokul ve liselerine öğretmen yetiştirmek üzere 10 öğrencilik eğitim bursu temin edilmiştir. KTKD Yönetim Kurulu tarafından yayınlanan bir ilanda, bu bursların Kıbrıs Türk Lisesi'nden veya Kıbrıslı olup da Türk liselerinden mezun olmuş olan İngiliz tabiiyetindeki öğrencilerden uygun görülenlere verileceği duyurulmuştur.[1498]

KTKD Yönetim Kurulu'nun, Kıbrıs Türk eğitim sistemini desteklemek yönündeki girişimleri bununla sınırlı kalmamıştır. KTKD Yönetim Kurulu Başkanı tarafından Mağusa Ortaokul Komisyon Başkanı'na gönderilen bir yazıda; KTKF'ye bağışlanan Kıbrıs Ticaret ve Endüstri Fuarı'ndaki Türk pavyonunun, ortaokulun ilave inşaatında kullanılmak üzere Ortaokul Komisyonu'na verildiği, okul inşaatında ilave masraflar olması halinde de destek verileceği, ayrıca Türkiye'den 8 öğretmenin ortaokula görevlendirildiği, bu öğretmenlerin maaşlarının Konsolosluk tarafından ödeneceği, varsa ilave öğretmen ihtiyaçlarının bildirilmesi ifade edilmiştir.[1499]

KTKF yönetimi tarafından basına yapılan açıklamada, KTKD Yönetim Kurulu'nun bu faaliyetleri karşısında duyulan memnuniyet şu sözlerle ifade edilmiştir:[1500]

> "*…Ankara'da Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin bize yardım sağlamak için bugüne kadar yaptığı ve yapmakta devam ettiği büyük gayret ve faaliyetleri zikretmemek haksızlık olur. Kıbrıs*

[1497]"Kıbrıs Kültür Derneğinin Çalışmaları*",* **Zafer**, 28 Mayıs 1957, s. 1.
[1498]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nden Duyuru. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXIV.
[1499]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** KTKD İdare Heyeti adına Başkan (Mehmet Ertuğruloğlu) ve Asbaşkan (M.Ali Pamir) tarafından Mağusa Ortaokulu Komisyon Başkanlığına gönderilen yazı, 7 Ağustos (195)3. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXV.
[1500]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin Faaliyetleri. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXVI.

Türklerinin her sahada kalkınmalarını özleyen ve bu hususta onlara yardım etmeyi gaye edinen Kültür Derneği çok kıymetli üyeleri ve idare heyetleri geceli gündüzlü canla başla çalışmaktadırlar. M. Ali Pamir, Mehmet Ertuğruloğlu, Nef'i Korürek, gibi Kıbrıs aşığı kardeşlerimizin yanı başında Alasyalar, Alaeddinler gibi birçok Kıbrıslının himmet ve gayretleri her türlü takdirin üstündedir…Federasyon Başkanının Ankara'ya yaptıkları ziyaret esnasında ve ondan sonra bugüne kadar devam eden hararetli çalışmalar Kültür Derneği'nin Federasyonumuza ve Kıbrıs Türk cemaatine karşı şimdiye kadar görülmemiş yardımları sağlamış bulunmaktadır…"

KTKD Yönetim Kurulu, KTKF Başkanı ve TMTF Başkanı tarafından Bozkurt gazetesi sahibine 16 Ekim 1955 tarihinde gönderilen bir yazıda; Türk Hükümeti nezdinde yapılan girişimlerin sonuçlarının alınmaya başlandığı, Kıbrıs Türklerine yardım davasının yeni bir döneme girdiği, Türkiye'den yardım isteyen Kıbrıs Türk Tali Okullar Komisyonu'na Türk-İngiliz dostluğu çerçevesinde yardım edildiği, aynı çerçeve içinde Kıbrıs Türk toplumunun kalkınması için gereken bütün iktisadi tedbirlerin alındığı, Baf ve Mağusa Türk Ortaokullar Komisyonu'nun İngiliz yardımını reddetmeleri ve özerk kalmaları konusunda verdikleri kararın her türlü takdirin üstünde olduğu ve bu okullara Kıbrıs Türk Kültür Derneği ve KTKF tarafından yapılan yardımların devam edeceği belirtilmiştir.[1501]

KTKD Yönetim Kurulu'nun bir bakıma faaliyetlerinin muhasebesini yaptığı bu yazıda, örgütün kuruluş amaçlarının elde edilmesi yönünde başarılı olduğu ve üstlendiği misyonun devam edeceği mesajı verilmiştir. KTKD Yönetim Kurulu, nitekim sonraki yıllarda da aynı amaç doğrultusunda çalışmalarını devam ettirmiştir. İngiliz sömürge yönetimi kolluk kuvvetleri tarafından 1958 yılı Ocak ayında Kıbrıs Türklerinden bazılarının ölümü ile sonuçlanan şiddet olayların sonrasında, Ankara'da yapılan Kıbrıs mitinginde konuşan KTKD Yönetim Kurulu Başkanı M. Ertuğruloğlu, İngilizleri EOKA'cılarla elele vererek Türklere karşı savaştıklarını belirtmiştir.[1502]

KTKD Yönetim Kurulu bu siyasi girişimlerine ilave olarak, KTKF tarafından Lefkoşa'da bir kütüphane kurulması yönünde başlatılan girişimi de desteklemiş,

---

[1501]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** KTKF Başkanı Ahmet Faiz Kaymak, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkan Vekili ve Türkiye Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Genel Sekreteri M. Ali Pamir, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı ve Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs İşleri Komisyon Başkanı Ali İhsan Çelikkan tarafından Bozkurt Gazetesi sahibi ve Başyazarı Cemal Toğan'a gönderilen yazı, 16 Ekim 1955. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXVII.

[1502]"Kıbrıs'taki Duruma Ancak Mehmetçik Hakim olabilir", **Bozkurt**, 13 Haziran 1958, s.1.

kurulacak kütüphaneye konulmak üzere toplanan kitaplar KTKF yönetimine gönderilmiştir.[1503]

KTKD yönetimi, kuruluşunu ilan ettiği 1948 yılı Aralık ayından sonraki faaliyetlerini Ana Tüzük'te belirtilen amaçların elde edilmesine yoğunlaştırmış, özellikle üniversite gençlik teşkilleri ve Kıbrıs Türk örgütleri ile yakın iş birliği içinde olmuştur. Bu iş birliğinin olumlu sonuçları yakın bir gelecekte elde edilmiş ve 1954 yılına kadar Kıbrıs Sorunu'ndan uzak kalmaya özen gösteren Türk Hükümeti'nin bu soruna dâhil olması sağlanmıştır.[1504] Bununla birlikte, önceki kısımda vurgulandığı gibi, 1957 yılında kurulan Kıbrıs Türk direniş örgütü TMT'nin lojistik bakımdan desteklenmesi için de önemli girişimlerde bulunarak Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikası desteklenmiştir.

KTKD yönetimi, bununla birlikte Kıbrıs Türk eğitim sistemini de desteklenmiş, 1950'li yılların başında yapılan desteklerle Kıbrıs Türk toplumuna ait ortaokul sayısı 1'den 8'e yükselirken 1 olan lise sayısı ise 3 olmuştur.[1505]

Tüm bunlara ilave olarak KTKD yönetiminin, Kıbrıs Türk siyasi örgüt, dernek ve cemiyetlerinin aynı amaç doğrultusunda birleşmeleri yönünde önemli girişimlerde bulunduğu ve Kıbrıs Türk toplumunun siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik haklarının elde edilmesi yönündeki girişimlere destek verdiği söylenebilir.

F. Kıbrıs Türklerinin İngiltere'deki Siyasi Örgütlenmeleri

Kıbrıs Türklerinin bir kısmı İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'de yaşamayı tercih etmiştir. Özellikle İngiliz ordusunda görev yapan Kıbrıs Türkleri, İngiliz Hükümeti'nin kendilerine gösterdiği kolaylıklardan istifade ederek İngiltere'ye yerleşmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'ın sonundan 1950'li yılların başına kadar olan dönemde İngiltere'ye yerleşen Kıbrıs Türklerinin sayısı 3 bine ulaşmıştır.[1506]

[1503]**MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge,** KTKD Mes'ul Memur Hatice Hüseyin tarafından KTKF Başkanlığına gönderilen yazı, 9.11.1959. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXVIII.
[1504]Bülent Fevzioğlu, **Kıraathane-i Osmaniye'den Cumhuriyet Meclisine (1886-1996), Olaylar ve Seçimler, Seçilenler**, TBMM ve KKTC Cumhuriyet Meclisi Ortak Yayını, Mağusa,1998, s. 27.
[1505]"Denktaş ile Kıbrıs Sohbet", **Köprü,** (Aralık 1985), s.12–13.
[1506]Gazioğlu Ahmet, **Anılar ve Belgeler Işığında Londra Dosyası, Yakın Tarihimizden İbret Dolu Sayfalar**, CYPREP Yayınları, Lefkoşa, 2006, s. 17.

Şüphesiz ki, bu fırsat sadece Kıbrıs Türklerine tanınmamış Rumlar da bundan yararlanmışlardır. Gerek Kıbrıs Türklerinden gerekse Rumlardan İngiltere'ye göç edenler, belirli bölgelerde yerleşmeyi tercih ederek birbirlerinden kopmamışlardır. Bu durum hem Kıbrıs Türklerinde hem de Rumlarda cemiyet kültürünün devam etmesini sağlamış ve bu durum siyasal örgütlenme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir.

İngiltere'de yaşayan Kıbrıslılar arasında ilk örgütlenme girişimi, tıpkı Kıbrıs'ta olduğu gibi, Rumlar arasında olmuştur. Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin öncülüğünde İngiltere'de yaşayan Rumlar Enosis amaçlı olarak örgütlenmişler, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı temalı konferanslar vermişler, yürüyüşler organize etmişler, İngiliz gazetelerine Enosis konulu yazılar göndererek İngiliz kamuoyunu etkilemişlerdir.

İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Türkleri, Rumların bu örgütlenme girişimlerinden sonra teşkilatlanmak ihtiyacını hissetmişlerdir. Bu düşünce 1948 yılı Aralık ayında yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır. İngiltere'deki Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenlerinden Nevvar Hikmet, 12 Aralık 1948 tarihinde, KOYC Yönetim Kurulu üyesi Nevzat Karagil'e gönderdiği bir mektupta; İstanbul'daki KOYC'ye benzer bir örgütün İngiltere'de de kurulmasının düşünüldüğünü, bu maksatla bir tüzük hazırlandığını, mektuba ilişik olarak gönderilen ve taslak olan bu tüzüğün incelenmesini ve varsa eksikliklerinin bildirilmesini istemiştir.[1507]

KOYC Yönetim Kurulu üyesi Nevzat Karagil, taslak tüzük üzerinde yaptığı değişiklikleri[1508], bazı tavsiyeler ile birlikte 1949 yılı Ocak ayında Nevvar Hikmet'e geri göndermiştir. Nevvar Himmet, İngiltere'de kurmayı planladığı örgütle ilgili tüm hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 14 Ocak 1951 tarihinde Londra'da 60 kişinin katılıdığı bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda, taslak tüzük müzakere edilmiş ve tüzük maddelerinin İngiliz kanunlarına göre yeniden düzenlenmesi maksadıyla bir

[1507]Yaşin, **a.g.e.,** s. 545.
[1508]Nevzat Karagil, Nevvar Hikmet'e gönderdiği mektupta; örgütün isminde mutlaka Kıbrıs ve Türk ibarelerinin geçmesi gerektiği, yönetim kurulunun en az yedi veya 9 kişiden oluşmasını, çünkü oylamalarda eşitlik olması halinde başkanın oyunun ancak bu şekilde ayırt ediciği olabileceği vb. hususları önermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşin, **a.g.e**., s. 545.

Kurucu Heyet oluşturulmuştur. Bu heyette; Ali Fuat, Ömer Faruk, Hüseyin Mehmet Ali, Ahmet Mithat Berberoğlu ve Osman Örek yer almıştır.[1509]

Kurucu Heyet hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 14 Şubat 1951 tarihinde yeni bir toplantı düzenlemiştir. Düzenlenen bu toplantıda Kıbrıs Türk Kulübü (KTK) adı altında bir örgüt kurulmuştur. Aynı toplantıda KTK tüzüğü de oy birliği ile kabul edilmiştir. KTK Tüzüğünde örgütün gayeleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[1510]

a. İngiltere'deki Türkler arasında tanışma ve yardımlaşma imkanlarını hazırlamak, milli kültürün devamına yardımcı olmak,

b. Kıbrıs'ı ve Türklüğü İngiltere'de daha iyi tanıtmak, Türklük dünyası ile İngiltere arasındaki sosyal ve kültürel bağların artmasına çalışmak,

c. İngiltere'ye gelen Türklere yol göstermek, yardım etmek ve İngiltere'nin kültür müesseselerinden istifade etmeleri hususunda gereken kolaylıkları hazırlamak.

KTK'nin gayeleri incelendiğinde; siyasi herhangi bir ifadeye yer verilmediği, Türklük ibaresine vurgu yapılarak sadece Kıbrıs Türklüğünden ziyade daha geniş kapsamlı bir kitleye hitap edildiği, İngiltere'deki Türklerin İngiliz toplumu ile sosyal ve kültürel bağlarının artmasına yönelik husus belirtilmek suretiyle İngiliz toplumuna uyum sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir.

KTK Yönetim Kurulu, 28 Ağustos 1951 tarihinde bir bildiri hazırlamış ve bunu İngiltere'deki tüm Kıbrıs Türklerine dağıtmıştır. Bildiride; KTK'nin 19 Ağutos 1951 tarihinden itibaren Londra'da St. Romano Santi Restorant'ın üst katında faaliyete başladığı, Kulübün hergün 14.00'den 22.00'ye kadar açık olduğu belirtilmiş ayrıca KTK'nün amaçları ilanda belirtilmiştir.[1511]

KTK yönetimi, ilk resmi Genel Kurul toplantısını 2 Eylül 1951 tarihinde yapmıştır. Bu toplantıda Osman Örek başkanlığa, Necati Sager ise sekreterliğe seçilmişlerdir.[1512] Ancak Osman Örek'in başkanlığı 3 ay sürmüştür. Aynı zamanda Londra'da hukuk öğrencisi olan Osman Örek, ders yükünün ağır olmasından dolayı başkanlık görevinden çekilmiştir. KTK yönetimi, gelişen bu durum karşısında

---

[1509]**A.g.e.,** s. 546.
[1510]**A.g.e.,** s.547.
[1511]Aynı yer.
[1512]**FCO 141-3234-19**, From Cyprus Government London Office to Colony of Cyprus (Kıbrıs Hükümeti Londra Ofisinden Kıbrıs Kolonisine), 1 st October 1952, 417/51, Secret.

6 Ocak 1952 tarihinde Genel Kurulu tekrar toplamış ve yeni yönetim kurulu oluşturulmuştur. Ahmet Necati Sağer KTK Başkanı olarak görevlendirilmiştir.[1513]

Ancak 20 Nisan 1952 tarihinde yapılan olağan KTK Genel Kurul toplantısında yönetim kurulu üyeleri tekrar aday olmamışlardır.[1514] KTK Yönetim Kurulu'na seçilenlerin uzun soluklu olarak görev yapmak istememelerinin ve görevlerini çok kısa süre sonra bırakmalarının nedeni olarak, İngiltere'deki rahat yaşamlarını kaybetme kaygısı olduğu söylenebilir. Çünkü İngiltere'deki çalışma şartları ile birlikte güvenli yaşam olanakları Kıbrıs Türklerinin adadaki şartlarından daha üst seviyede idi. İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Türkleri, örgütsel faaliyetlerden dolayı bu şartları kaybedebilecekleri endişesinde olmuşlardır. İngiltere'deki Rumların buradaki örgütlenmeleri Enosis amacını elde etme üzerine kurulduğundan dolayı Kıbrıs Türklerinin bu ilk örgütlenmesi de eninde sonunda siyasi bir kalıba girebilir ve Enosis'e karşı siyasi duruş sergileyebilirdi. İşte bu durum İngiltere'de rahata kavuşmuş Kıbrıs Türklerinin bundan bazı fedakârlıklar yapmasına neden olabilirdi.

KOYC Yönetim Kurulu'nda da görev alan Nevzat Karagil, KTK Yönetim Kurulu'nun 20 Nisan 1952 tarihindeki toplantısında yaptığı konuşmada; Rumların Enosis faaliyetlerinden bahsetmiş, örgütün kahvehane gibi kullanılmasını eleştirmiş, bazı siyasi girişimlerde bulunulmasının gerekliliğini vurgulamış ve Kulübün adının Kıbrıs Türk Birliği (KTB) olarak değiştirilmesini önermiştir. Nevzat Karagil'in konuşmasından sonra kulübün ismi değiştirilmiş, eski tüzükte bazı değişiklikler yapılarak yeni tüzük kabul edilmiş, Nevzat Karagil de Yönetim Kurulu Başkanı olarak görevlendirilmiştir.[1515]

KTB Ana Tüzüğü 42 maddeden oluşmuştur.[1516] Tüzüğün birinci maddesinde; "*Merkezi Londra'da olmak üzere 4 Şubat 1951 tarihinde "Kıbrıs Türk Kulübü"kurulmuş ve 20 Nisan 1952 tarihinde iş bu Ana Tüzük'te yapılan değişikliklerle adı Kıbrıs Türk Birliği olarak değiştirilmiştir. Birlik tamamen sosyal ve kültürel mahiyettedir.*" denilmiştir.

[1513]**A.g.e.,** s. 547 -548.
[1514]Aynı yer.
[1515]Aynı Yer.
[1516]**MAAD KTY 05-03/22-01, (**Londra) Kıbrıs Türk Birliği Ana Tüzüğü. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXIX.

KTB adresinin "*50, Greek Str., London, W.1*" olduğu Ana Tüzük 2'nci maddede belirtilmiştir.[1517] KTB'nin gayeleri ise Ana Tüzük madde 3'te aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[1518]

> "*a. İngiltere'deki Türkler arasında tanışma ve yardımlaşma imkânlarını hazırlamak, milli terbiye ve kültürün idamesine çalışmak,*
>
> *b. Kıbrıs'ı ve Türklüğü, İngiltere'de daha iyi tanıtmak, Türklük dünyası ile İngiltere arasında karşılıklı sosyal ve kültürel münasebetlerin inkişafına hizmet etmek,*
>
> *c. İngiltere'ye gelen Türklere yol göstermek, yardım etmek ve İngiltere'nin kültür müesseselerinden istifade etmeleri hususunda gereken kolaylıkları hazırlamak,*
>
> *ç. Kıbrıs Türkleri arasında geniş ölçüde sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak ve Kıbrıs Türk cemaatinin varlığını koruyacak bütün tedbirleri almaktır.*"

Bu gayelere ulaşmak için KTB'nin takip edeceği politikalar ise aşağıdaki gibi belirtilmiştir:[1519]

> "*a.Gayesine uygun mevzular üzerinde konferanslar, sergiler, müsamere ve sair toplantılar tertip eder,*
>
> *b. İngiltere'ye gelecek Türk iş erbabı ile öğrencilerin tahsil, sanat ve ticaret müesseselerine kolayca yerleşebilmeleri için ilgili makamlar nezdinde tavassut eder, lüzum görürse Londra'da veya Türkiye'de bulunan yerlerde üyelere mahsus olmak üzere pansiyon veya yurt açar,*
>
> *c. Türkçe ve/veya İngilizce kitap, broşür, gazete, dergi, beyanname ve afiş gibi vasıtalarla fikri ve ilmi yayınlarda bulunur."*

KTB'nin gayeleri ve bu gayelere ulaşmak için izlenecek politikalar incelendiğinde; İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Türklerine yönelik amaç ve politikalara ilave olarak, KTK amaçları arasında ifade edilmeyen Kıbrıs Türklerinin de ekonomik, sosyal ve kültürel alanda kalkınmasının belirtilmesi dikkat çekicidir.

KTB Ana Tüzük madde 5'te, kurucu üyelerin kimlik ve adresleri belirtilmiştir. KTB üyelerinin asli ve fahri olarak sınıflandırıldıkları ise 6'ncı maddede ifade edilmiştir KTB'ye üye olarak girme ve üyelikten çıkarılma ile ilgili

---

[1517] **A.g.tz.**, s. 1.
[1518] Aynı yer.
[1519] Aynı yer.

esaslar 7 ilâ 9'uncu maddelerde düzenlenmiştir. [1520] Bu düzenlemelere göre; 16 yaşını bitiren ve birliğin gayelerini benimseyen Türklerin asli üye olacağı, birliğin gayelerine maddi ve manevi yardımda bulunan veya bulunacak olan kişilerin ise Yönetim Kurulu kararı ile fahri üye olabilecekleri belirtilmiştir.

Ana Tüzük madde 7'de; asli üye olabilmek için istekli kişinin dilekçesini verdikten sonra Yönetim Kurulu'nun bunu inceleyeceği, kişi hakkındaki nihai kararın bu incelemeden sonra olacağı, üyelik başvurusu reddedilen kişinin bu karara karşı Haysiyet Divanı'na müracaat edebileceği belirtilmiştir. KTB üyeliğinden çıkmanın serbest olduğuna dair esaslar ise 8 ve 9'uncu maddelerde düzenlenmiştir.

KTB yönetim teşkilatı ile ilgili hususlar 10'uncu maddede belirtilmiştir.[1521] Bu maddede yapılan düzenleme ile KTB yönetim teşkilatı şu şekilde belirlenmiştir: Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Murakıplar Kurulu, Haysiyet Divanı.

Ana Tüzük'te yer alan KTB yönetim teşkilatına ait esaslar, 11 ilâ 23'üncü maddeler arasındae düzenlenmiştir. [1522] Ana Tüzük 11'inci maddede; Genel Kurul'un, asli üyelerin tamamının katılımı ile oluşturulacağı, Genel Kurul toplantısının her sene Ocak ayının ilk 15 gününde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Genel Kurul toplantısının yapılabilmesi için asli üyelerin asgari yarıdan bir fazlasının hazır olması gerektiği, ilk toplantıda çoğunluk sağlanamaması halinde ikinci toplantıda üyelerin sayısı ne olursa olsun toplantının yapılacağı, Genel Kurul toplantısında gündemde belirlenen konuların haricinde müzakerelerin yapılamayacağı 12 ve 13'üncü maddelerde, Genel Kurul'un vazife ve yetkileri ise 14'ncü maddede ifade edilmiştir.

KTB Ana Tüzüğü 15 ve 16'ncı maddelerinde, Genel Kurul toplantılarında kararların ne şekilde alınacağı ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. Genel Kurul toplantılarında düzenin sağlanması ve toplantılarda yapılan müzakerelerin kaydedilmesi ile ilgili hususlar 17 ve 18'inci maddelerde belirtilmiştir. Olağanüstü toplantının Genel Kurul asli üyelerinin beşte birinin müracaatı ile yapılacağına dair esaslar ise 19'uncu maddede ifade edilmiştir.

[1520] **A.g.tz.**, s. 1-2.
[1521] **A.g.tz.**, s. 2.
[1522] **A.g.tz.**, s. 2-3.

KTB Yönetim Kurulu ile ilgili esaslar 20 ilâ 23'üncü maddelerde düzenlenmiştir. Yönetim Kurulu'nun kuruluşu ve bu kurula seçilecek üyeler ile ilgili hususlar 20 ilâ 22'nci maddelerde ifade edilmiştir. Yönetim Kurulu'nun vazifesi ise 23'üncü maddede belirtilmiştir.[1523]

KTB'nin amaçlarını elde etmek için kuracağı komisyonlarla ilgili bilgiler 24'üncü maddede düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre KTB yönetiminin örgüt amaçlarını elde etmek için; Kültür, Yardım, Spor, Eğlence ve Tertip, Yayın ve Propaganda vb. daimi veya geçici komisyonların kurulabileceği vurgulanmıştır.[1524]

KTB Yönetim Kurulu'nun yapacağı olağan ve olağanüstü toplantılarla ilgili esaslar 25 ilâ 27'nci maddelerde düzenlenmiştir. KTB Yönetim Kurulu başkanı ile üyelerin bu görevden çekilmeleri ile ilgili esaslar 28'inci maddede belirtilmiştir.[1525]

Murakabe heyetinin belirlenmesi ve murakabe ile ilgili detaylar, Ana Tüzük 29 ve 30'uncu maddelerinde ifade edilmiştir. KTB Ana Tüzük 31 ilâ 33'ncü maddelerinde "*Haysiyet Divanı*" ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.[1526]

KTB'nin gelirleri, üye aidatı, paranın muhafazası, sarfiyat ve defterler ile ilgili esaslar Ana Tüzük 34 ilâ 39'uncu maddelerinde düzenlenmiştir.[1527]

KTB'nin iç işleyişini düzenleyen talimatnamenin Yönetim Kurulu tarafından hazırlanacağı Ana Tüzük 40'ıncı maddede belirtilmiştir. KTB'nin feshi ile ilgili esaslar ise 41 ve 42'nci maddelerde düzenlenmiştir. Ana Tüzük'te yapılan bu düzenlemelere göre; Birliğin feshine sadece Genel Kurul'un karar vereceği, Genel Kurul toplantısında fesih ile ilgili müzakerelerin yapılabilmesi için teklifin asil üyeleri üçte ikisi tarafından öneri verilmesi gerektiği ve fesih halinde Birlik sermayesinin tamamının Kıbrıs Türk Lisesi Fakir Öğrenci Sandığı'na verileceği ifade edilmiştir.[1528]

KTB'nin kuruluşunu ilan ettiği bu toplantıda aynı zamanda Ana Tüzük'te belirlenen amaçlara ulaşmak için Kıbrıs, İngiltere ve Türkiye'de takip edilecek

---

[1523]**A.g.tz.**, s. 3.
[1524]**A.g.tz.**, s. 3-4.
[1525]**A.g.tz.**, s. 4.
[1526]**A.g.tz.**, s. 4-5.
[1527]**A.g.tz.**, s. 5.
[1528]Aynı yer.

hususları içeren "*Çalışma Programı*" da belirlenmiştir. KTB Yönetim Kurulu'nun 31 Mayıs 1952 tarihinde yapmış olduğu toplantıda belirlenen Çalışma Programı'na göre "*Kıbrıs'ta yapılacaklar*" şöyle planlanmıştır:[1529] Kıbrıs'ta Kıbrıs Türklerini temsil eden örgütlerle temasa geçmek, Kıbrıs eğitim kurumlarında çalışmış veya çalışacak olan kişilerin Türkiye'de staj yapmalarını koordine etmek, Kıbrıs'taki kolejin Türk lisesinden ayrılmasına yönelik girişimlerde bulunmak ve Amerikan Akademisi veya İngiliz okulunda eğitim gören Kıbrıs Türk öğrencilerin Koleje kayıt aldırmalarını sağlamak, Viktorya Kız Lisesi'nin adını tarihi Türk isimlerinden biri olacak şekilde değiştirmek, Kıbrıs Türk Lisesi için Felsefe ve Kimya öğretmen ihtiyaçlarının karşılanmasını koordine etmek, Lefkoşa'da kütüphane açılması için girişimlerde bulunmak, Kıbrıs Türk ticari hayatının gelişmesi için kurulan Lefkoşa Türk Bankası'nın adının Kıbrıs Türk Bankası olark değiştirilmesi ve bu bankada çalışanların staj için Türkiye ve/veya İngiltere'ye göndermek, Kıbrıs Türkleri arasındaki dayanışmayaı artırmak için kooperatif gibi alım satım işlerini yapacak ticari örgütlerin kurulmasını teşvik etmek, Kıbrıs Türklerinin sosyal, kültürel ve sportif ihtiyaçlarını gidermek için planlanan kapalı spor salonunun biran önce bitirilmesi için girişimlerde bulunmak, Kıbrıs'taki çoğunluk unsur karşısında toplum haklarının elde edilmesi için *"Birlik"* halinde mücadele etmek ve bu maksatla geniş propaganda faaliyetlerinde bulunmak.

KTB Genel Kurul toplantısında kabul edilen çalışma programı, "*Kıbrıs'ta Yapılacaklar*" kısmında ifade edilen hususların oldukça kapsamlı olacak şekilde Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik, kültürel ve sosyal alandaki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak planlanmıştır. Kıbrıs Türklerinin haklarının elde edilebilmesi için "*Birlik*" halinde olunmasına yönelik tespit önemlidir. Çünkü bu dönemde gerek Türkiye'deki gerekse Kıbrıs'taki siyasi örgütler hedeflerinin elde edilebilmesi için izlenecek politkalar arasında bu ifadeye vurgu yapmışlar ve bunu gerçekleştirmişlerdir. Yalnız henüz kuruluş aşamasında olan Londra'daki örgütün bu kadar kapsamlı bir çalışma programını takip edebilmesinin mümkün olmadığı ilerleyen günlerde ortaya çıkmıştır.

[1529]**MAAD, KTY 05-03-22/03-02.**

Çalışma Programı'nın "*İngiltere'de Yapılacaklar*" kısmında düzenlenen hususlar ise şu şekilde ifade edilmiştir:[1530] örgüt üyelerinin her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilecek uygun bir binan temin etmek, genel bilgilerini artırmak, İngilizceyi öğrenmek isteyenler için bir dershane açmak, Londra'da bulunan Türk çocukları için bir Türk ilkokulu açılmasına çalışmak, Türk gençlerine İngiltere üniversite ve kolejlerinde daha fazla meccanilik[1531] hakkı tanınması yolunda teşebbüslerde bulunmak, Türkiye hukuk fakültelerinden mezun olan Kıbrıslılara, Kıbrıs'ta veya İngiltere'de 6 ay mahkemede, 6 ay avukat yanında staj gördükten sonra Kıbrıs'ta avukatlık yapabilmeleri hakkının tanınması için Merkezi Hükümet nezdinde teşebbüste bulunmak, Türkiye'deki tıp fakültelerinden mezun olan Kıbrıslılar için Kıbrıs'ta konmuş olan ağır şartların kaldırılması yolunda Merkezi Hükümet'le temas etmek, Kıbrıs Türklerinin eğitim mücadelelerini desteklemek maksadıyla; Türk ilkokullarındaki kitapsız eğitim sistemine son verilmesi, Kıbrıs Maarif Müdürlüğü tarafından Türk ortaokul ve liselerine yapılmakta olan baskı ve müdahalelere son verilmesi ve Kıbrıs Türk ortaokul ve liselerinde çalışan öğretmenlere emeklilik hakkı tanınması için ilgili makamlar nezdinde girişimde bulunmak, Kıbrıs Hükümeti nezdinde müteaddit teşebbüslerde bulunulmasına rağmen bir türlü kabul ettirilemeyen Türkiye'de okumuş, yükselmiş ihtisas sahibi Kıbrıslıların Kıbrıs'ta istihdam edilebilmeleri hususunda Merkezi Hükümet nezdinde teşebbüste bulunmak, çeyrek asırdan beri bir politika mevzuu olan Kıbrıs Müftülük meselesini Merkezi Hükümet'e aksettirmek ve bu çok mühim meselenin demokratik esaslar dahilinde halline çalışmak, ecdat yadigârı Evkaf müessesesinin serbest bırakılması, hakiki sahibi olan Kıbrıs Türklerinin mesuliyetine terk edilmesi ve Hükümet'in kontrolüne geçtikten sonra gerek ihmal, gerek keyfi ve gerek bilgisiz idareleriyle Kıbrıs Türküne hesap vermeleri için adalet huzuruna çağırılmaları hususunda teşebbüslere girişmek, Birliğimize BBC'de konuşma zamanı ayrılması hususunda teşebbüste bulunmak, Londra Kıbrıs Komiserliği muavinliğine bir Türkün tayin edilmesine, Kıbrıs için açılan sergi ve fuarlarda Londra'da tahsil gören Türk gençlere vazife verilmesine çalışmak, Londra Kıbrıs Komiserliği'nde teşhir edilen, dağıtılan kitap ve broşürlerle

---

[1530]**MAAD, KTY 05-03-22/03-01; FCO 141-3234-2,3,** From The Cyprus Turkish Union of London, The Proposed Activities of The Union/Proposed Activities in England, (Londra Kıbrıs Türk Birliği'nin İngiltere'de Yapılacak Faaliyetler için Önerileri)

[1531]Ücretsiz, karşılıksız.

Kıbrıs için açılan sergi ve fuarlarda Kıbrıs Rumları ile Yunanistan'ın amaçlarına hizmet eden propagandaların önlemek, çalışmak için İngiltere'ye gelecek Kıbrıslı Türklerinin kefillik işlerini halletmek, işçi üyelerimizin menfaatlerini korumak maksadıyla İngiliz İş Kanunlarını tercüme etmek, Kıbrıs'tan ve diğer memleketlerden gelen Türk aileleri için LLC[1532] ile temas etmek, mezarlık işini halletmek, Londra'da bir Türk kitapevi ile milli müesseselerin kurulmasını teşvik etmek, Birlik kitaplığı için İngiliz Maarif Bakanlığı ile İngiliz Kültür Heyetinden kitap ve broşürler temin etmek, Londra'da Türkçe-İngilizce aylık bir derginin çıkarılmasına çalışmak ve çıkarmak isteyenleri desteklemek, Birli ktarafından Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'yi tanıtan bir sergi açılmasına çalışmak, İngiltere'deki Kıbrıs Türklerini varlıklarını korumak maksadıyla Merkezi Hükümet ile temaslarda bulunmak.

KTB Çalışma Programı'nda İngiltere'de yapılacaklarla ilgili hususlar incelendiğinde; çoğunlukla İngiltere'deki Kıbrıs Türklerinin çalışma, sosyal ve eğitim alanındaki şartlarını kolaylaştırıcı konulara değinilmiştir. Bununla birlikte, Kıbrıs Türklerinin kronikleşmiş sorunları olan Müftülük kurumunun özerkliği ve Evkaf idaresinin Türklerin yönetimine geri verilmesi ile ilgili konulara bu programda yer verilmesi, söz konusu sorunların çözümü bakımından önemli bir adım olmuştur.

KTB Çalışma Programı'nda yer alan "*Türkiye'de Yapılacaklar*" başlığı ile düzenlenen bölümde ise şu hususlara vurgu yapılmıştır:[1533] İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin ve Antalya'daki Kıbrıs cemiyetleri ile temasa geçmek, Türkiye'deki gençlik teşekkülleri ile irtibata geçmek, Türkiye'deki milli bankalardan birinin Kıbrıs'ta şube açmasını temin etmek, Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü ile Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Tarih ve Dil Kurumları yayınlarının temini hususunda girişimlerde bulunmak, Londra'daki Türk çocuklarına verilmek üzere Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ilkokul kitaplar istemek, tarihi eser ve doğal güzellikler bakımında dünyanın en zengin memleketi olan Türkiye'nin, adeta meçhul kaldığı Batı memleketlerinde tanıtılması için ilgili cemiyet ve büro ile dairelerle temas etmek, Londra'da Türkiye'ye ait turistik büronun açılmasını teşvik etmek, 1878'den

[1532]Limited Liabitiy Company, İngiltere'ye gelen yabancı kişilere oturma veya çalışma izni veren kurumdur.
[1533]**MAAD, KTY 05-03-22/03-03.**

beri Kıbrıs'tan Türkiye'ye göç eden 205 bin Kıbrıslı arasından okumuş, yükselmiş ve uzun tecrübeler kazanmışlardan tekaüde sevk edilmiş ve edilecekler arasından Kıbrıs'ta hasıl olan büyük münevver boşluğunun doldurulması maksadıyla Kıbrıs'ta oturmak ve son ömrünü Kıbrıs Türkünün hizmetinde geçirmek isteyenler emekli maaşlarının Kıbrıs'ta verilebilmesi hususunda Türkiye Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmak.

KTB Çalışma Programı'nın "*Türkiye'de Yapılacaklar*" başlığı ile düzenlenen kısmındaki hususların çoğunun Türkiye'deki Kıbrıslıların kurdukları örgütlerde ifade edilen konularla örtüştüğü görülmektedir. Muhtemeldir ki, KOYC Yönetim Kurulunda da görev yapmış olan KTB Başkanı Nevzat Karagil, önceki tecrübelerinden istifade ederek söz konusu hususları KTB Ana Tüzüğü ile Çalışma Programı'na ithal etmiş olabilir.

KTB Başkanı Karagil, Türkiye'deki tecrübelerinin de desteğiyle örgüt çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Başkan Karagil; Hürriyet, Vatan, Ulus ve Zafer gazetelerinin yönetimleri ile yazışmalar yapmış ve bu gazetelerin ücretsiz olarak örgüt lokaline düzenli olarak gelmelerini sağlamıştır. KTB Başkanı Nevzat Karagil, bu isteklerde bulunurken politik davranmayı da ihmal etmemiştir. Şöyle ki, aynı zamanda Demokrat Parti Başkanı olan Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği mektupta; KTB kitaplığına Hürriyet ve Ulus gazetelerinin gönderildiğini vurgulamış, üyelerin Türkiye'deki olayları sadece muhalif partileri destekleyen söz konusu gazetelerden öğrenmesinin yanı sıra DP yayın organı olan Zafer gazetesinin düzenli olarak gönderilmesi halinde İngiltere'deki Kıbrıs Türklerinin iktidar partisinin faaliyetlerinden haberdar olacağını belirtmiş ve Zafer gazetesinin örgüt lokaline ücretsiz gönderilmesini sağlamıştır.[1534]

KTB Yönetim Kurulu, bu girişimle birlikte Çalışma Programı'nda da yer aldığı üzere Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumu ile gerekli yazışmalar yapmış, söz konusu kurumlardan temin edilen çok sayıda kitap KTB kitaplığına konulmuştur.[1535]

[1534]Yaşin, **a.g.e.,** s.576.
[1535]Aynı yer.

KTB Yönetim Kurulu, hem örgütün tanıtımını yapmak ve üye kazanmak hem de Birliğe para kazandırmak için, 22 Haziran 1952 tarihinde "*Ramazan Bayramı Eğlencesi*", 27 Temmuz 1952 tarihinde "*Kıbrıs Gecesi*" adlı organizasyonlar tertip etmiştir.[1536]

KTB Yönetim Kurulu, aynı zamanda çalışmalarını geniş kitlelere duyurmak ve örgüte üye kazandırmak amacıyla 1952 yılı Ağustos ayından itibaren "*Bülten*" adlı bir dergiyi yayınlamaya başlamıştır. Bülten'in ilk sayısında KTB Yönetim Kurulu ile Komisyonlara seçilen kişilerin listesi yer almıştır. Aynı bültende, KTB Yönetim Kurulu tarafından oluşturulan komisyonlar ise şu şekilde ilan edilmiştir: Kültür Komisyonu, Yayın ve Propaganda Komisyonu, Yardım Komisyonu, Eğlence ve Tertip Komisyonu, Spor Komisyonu, Murakabe Komisyonu, Haysiyet Divanı.[1537]

KTB Yönetim Kurulu Başkanı Nevzat Karagil, Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Köprülü'nün 1952 yılı Ekim ayında gerçekleştirdikleri Londra ziyaretini fırsata çevirmiştir. Türk Hükümeti temsilcilerini havaalanında karşılayanlar arasında yerini alan KTB Başkanı, Anadolu Ajansı Genel Müdürü Saim Nuri Uray, Vatan Başyazarı Ahmet Emin Yalman, Ulus Dış Politika yazarı Ahmet Şükrü Esmer, Hürriyet yazarı Zeyyad Gören'in katıldıkları basın toplantısında Kıbrıs ve Kıbrıs Türkleri hakkında uzun bir konuşma yapmış daha sonra bu konuşmanın tam metnini yayımlanması için Türkiye ve Kıbrıs'daki basın merkezlerine göndermiştir.[1538]

KTB Yönetim Kurulu Başkanı'nın bu girişimleri, bazı üyeleri tedirgin etmiş ve Başkan tarafından yapılan bu siyasal girişimler İngiliz sömürge yönetimi ile Kıbrıs Komiserliği'ne jurnal edilmiştir. KTB asli üyelerinden Abdullah Tahir ve 55 arkadaşının bu kapsamda hazırladığı dilekçe Yönetim Kurulu'na verilmiştir. Dilekçede; KTB Başkanı Karagil'in Türk tabiiyetinde olduğundan dolayı derneğin asli üyesi olmasının ve Birliğe başkanlık yapmasının kanunen uygun olmadığı, Karagil tarafından KTB Ana Tüzüğünün keyfi olarak değiştirildiği, Yönetim Kurulu

---

[1536]**A.g.e.,** s. 571-574.

[1537]KTB Yönetim Kurulu şu şekilde oluşturulmuştur: Nevzat Karagil (Başkan), Şevket Esen (Başkan Vekili), Orhan Başaran (Sekreter), Sedat Tezer (Sekreter Yardımcısı), Mazlum Yusuf (Muhasip), Fikri Cemal (Veznedar), Bekir Mehmet, Hasan Muttalip ve Yusuf Denizer (Faal Üye). **A.g.e.,** s. 571-572.

[1538]"Türk Gazetecileriyle Yapılan Basın Toplantısı", KTB Başkan Vekili Şevket Esen tarafından gönderilen mektup, 20 Ekim 1952'den aktaran Yaşin, **a.g.e**., s. 542.

Başkanı'nın siyasi çalışmalardan dolayı Birliğe zarar verdiği belirtilmiş ve Olağanüstü Genel Kurul toplantısının yapılması istenmiştir. Bu istek üzerine KTB Olağanüstü Genel Kurul toplantısı, 5 Ekim 1952 tarihinde yapılmıştır. Ancak KTB Başkanı Nevzat Karagil, yapılan olağanüstü toplantıda kendisine yöneltilen suçlamaların hepsinden aklanmıştır. Aynı toplantıda KTB'nin yıllık Genel Kurul toplantısının 4 Ocak 1953 tarihinde yapılması kararlaştırılarak toplantıya son verilmiştir.[1539]

KTB Başkanı Nevzat Karagil, yapılan Genel Kurul toplantısında Yönetim Kurulu Başkan adayı olmamıştır. Bu kararın altında yatan sebeplerden biri İngiltere'deki hukuk öğretimi için almış olduğu yasal sürenin dolmuş olması diğeri ise KTB Başkanı olarak hazırlamış olduğu "*Çalışma Programı*"ndaki işlerin hemen hemen hiç birinin gerçekleştirilmemiş olmasıdır. KTB Genel Kurul toplantısı, 4 Ocak 1953 tarihinde yapılmış ve yeni Yönetim Kurulu da belirlemiştir. A. Necati Sağer, toplantıya katılan 72 üyenin 60'nın oyunu alarak Yönetim Kurulu Başkanı olarak seçilmiştir.[1540]

KTB Yönetim Kurulu, 7 Haziran 1953 ve 2 Eylül 1953 ile 29 Mayıs 1955 tarihlerindeki Genel Kurul toplantılarında Ana Tüzük'te bazı değişiklikler yapmıştır. Yapılan değişikler sonucu KTB'nin ismi Kıbrıs Türktür Cemiyeti (KTC) olarak değiştirildiği Ana Tüzük 1'inci maddede belirtilmiştir.[1541] Ne ilginç bir tesadüftür ki, bu değişiklikten yaklaşık iki ay sonra Kıbrıs'taki Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB)'nin ismi de Kıbrıs Türktür Partisi olarak değiştirilmiştir. İngiltere ve Yunanistan ile birlikte Türkiye'nin de Kıbrıs Sorunu'na dâhil olacağı Londra Konferansı çağrısının yapıldığı dönemde hem Londra'daki hem de Kıbrıs'taki siyasi örgütlerinin isimleri hemen hemen aynı olacak şekilde değiştirilmiştir!

KTC Ana Tüzük 2'nci maddede, örgütün tamamen sosyal ve kültürel bir teşkilat olduğu ifade edilmiştir. KTC Ana Tüzüğüne böyle bir ifadenin konulmasının sebebi, muhtemeldir ki KTB'nin programında belirtilen siyasi hedeflere yönelik yapılan eleştirilerden kaynaklanmıştır.

[1539]Yaşin, **a.g.e**., s. 580-584.
[1540]**A.g.e.,** s. 604-611.
[1541]**Kıbrıs Türk Cemiyeti Ana Tüzüğü**, "Cemiyetin Kuruluşu, Adı ve Mahiyeti", Madde:1, s. 3. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-XXXIX.

KTC Ana Tüzük 3'üncü maddede örgütün merkezinin Londra'da olduğu belirtilmiştir. "*Cemiyetin Gayeleri*" ise 4'üncü maddede aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:[1542]

> *"a. İngiltere'deki Türkleri Kardeşlik ve birlik çatısı altında toplamak, aralarında tanışma, sosyal bağlar ve yardımlaşma tesis etmeye gayret etmek, İngiltere'ye yeni gelen Türklere imkân dâhilinde yol göstermek ve yardım etmek,*
> *b. İngiltere'deki Türk camiasının genel olarak kültürünün ve hususiyle milli ve dini kültürünü idame ve inkişafı için çalışmak, bu maksatla yapılacak sair şeyler arasında İngiltere'de halk eğitimi dahil olmak üzere, Türk eğitim ve kültür müesseseleri açmak ve bunları yürütmek,*
> *c. İngiltere'deki Türk camiası arasında ekonomik ve sosyal kalkınma teminine ve iş birliği kurulmasına sağlamak,*
> *ç. İngiltere'deki Türk camiası ile İngiliz camiası arasında sosyal, kültürel, sportif ve sair dostane münasebetleri inkişaf ettirmeye gayret etmek,*
> *d. Kıbrıs Türkünü ve Türklüğü İngiltere'de gerekli şekilde tanıtmağa uğraşmak,*
> *e. Üyeleri için uygun lokal veya lokaller kurmak ve bunları yürütmek,*
> *f. Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi ile yakın ve iyi münasebetler muhafaza etmek ve iş birliği yapmak,*
> *g. Bu gayelerin tahakkuku için Cemiyet dahilinde çalışma kolları veya komiteler veya herhangi bir surette başka teşekküller kurmak veya belli teşekküllere katılmak ve gerekli her türlü işlem, muamele ve tasarrufları yapmak."*

KTC gayelerinin bir önceki teşkilat olan KTB ile kıyaslandığında; KTB gayeleri arasında sayılan Evkaf ve Müftülük gibi Kıbrıs Türk toplumu ana sorunları ile Kıbrıs Türklerinin Türkiye'deki üniversite öğretimlerinden sonra Kıbrıs'taki çalışma hayatında karşılaştığı güçlüklerin aşılmasına yönelik hedeflere KTC Ana Tüzük'te değinilmemiştir. Bu konulara değinilmemesinin ana nedeni, KTC'nin siyasi bir örgüt olmadığınınn 2'nci maddede belirtilmesidir.

KTC Ana Tüzük'te "*Cemiyete Üyelik*" başlığı ile ilgili esaslar 5 ve 6'ncı maddelerde, "*Üyelikten Çıkma*" ile ilgili esaslar 7'nci maddede, "*Asli Üyelikten*

[1542] **A.g.tz.**, s. 4.

Çıkma veya Çıkarılma" ile ilgili esaslar ise 8 ve 9'uncu maddelerde düzenlenmiştir.[1543]

"*Cemiyetin Yönetim Teşkilatı*" başlığı ile ilgili hususlar Ana Tüzük 10 ilâ 37'nci maddeleri arasında düzenlenmiştir. [1544] Burada düzenlenen hususlar ile KTB Ana Tüzük'te aynı konu ile ilgili düzenlenen hususlar benzer bir şekilde belirtilmiştir.

KTC Ana Tüzük 38'inci madde, "*Çalışma Kolları ve Komiteler*" başlığı ile düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre Yönetim Kurulu'nun, Cemiyet'in sahasına giren herhangi bir konuda istişari mahiyette olmak üzere Çalışma Kolları veya Komisyonlar kurabileceği belirtilmiştir. Murakıplar Kurulu ile ilgili esaslar ise 39 ilâ 44'üncü maddeler arasında düzenlenmiştir.[1545]

"*Haysiyet Divanı*" ile ilgili hususlar ise 45 ilâ 50'nci maddeler arasında düzenlenmiştir.[1546] Haysiyet Divanı ile ilgili hususlar KTB Ana Tüzüğünde belirtilen esaslarla aynıdır. Ana Tüzüğün "*Mali Hükümler*" ile ilgili hususlar ise 51 ilâ 54'üncü maddeler arasında, "*Cemiyet Evrakı*" ile ilgili hususlar ise 55 ve 56'ncı maddelerde yer almıştır.[1547]

"*Cemiyet Lokali*" ile ilgili esaslar Ana Tüzük 57 ve 58'inci maddede düzenlenmiştir. KTB Ana Tüzüğünde bulunmayan bu husus ilk kez KTC Ana Tüzüğünde yer almıştır. Bu maddelerde, Cemiyet lokalinin yalnızca asli, fahri ve hâmi üyelerin kullanabileceği belirtilmiştir.[1548]

KTC Ana Tüzüğünün tadili ile ilgili hususlar 59'uncu maddede, Cemiyet'in feshi ile ilgili hususlar ise 61'inci maddede düzenlenmiştir. Ana Tüzük son madde ise "*Geçici Hüküm*" başlığı ile düzenlenmiştir. Bu maddede, Genel Sekreter belirleninceye kadar bu görevin, Başkan hariç, Yönetim Kurulu üyelerinden belirlenen bir kişi tarafından yapılacağı belirtilmiştir.[1549]

[1543]**A.g.tz.**, s. 6–7.
[1544]**A.g.tz.**, s. 8–15.
[1545]**A.g.tz.**, s. 15–16.
[1546]**A.g.tz.**, s. 16-17.
[1547]**A.g.tz.**, s. 17–19.
[1548]**A.g.tz.**, s. 19.
[1549]**A.g.tz.**, s. 20.

KTC, KTB'nin yerine kurulmuş bir örgüttür. KTB Ana Tüzüğünde olan fakat üyeler tarafından kabul görmeyen bazı hususlar KTC Ana Tüzüğünde yer almamıştır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, KTB Ana Tüzüğünde yer alan Kıbrıs Türk toplumunun siyasi hakları ile ilgili hususlar ile Çalışma Programı KTC Ana Tüzük'te yer almamıştır.

Bununla birlikte KTB'nin KTC'ye dönüştüğü 1955 yılı özel bir öneme sahiptir. İngiltere, Türkiye'yi Kıbrıs Sorunu'na dâhil etme planını 1955 yılı Haziran ayında Londra Konferansı'na davet ederek icraata dönüştürmüştür. Daha sonraki dönemde Kıbrıs Sorunu'nu yüksek perdeden dillendirecek olan Lefkoşa merkezli Kıbrıs Türktür Partisi'nin, Londra merkezli Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin aynı dönemde kurulmuş olmaları dikkat çekicidir. Bu gelişmeler, KTC'nin de tıpkı Lefkoşa merkezli KTP'de olduğu gibi İngiltere'nin etkisi ile kurulmuş olabileceğini düşündürmektedir.

KTC, her ne kadar sosyal ve kültürel amaçlarla kurulduğunu ilan etse de sonraki dönemde siyasi faaliyetlerde de bulunmuştur. KTC, bu maksatla 1957 yılı Şubat ayından itibaren düzenli olarak aylık bülten yayınlamaya başlamıştır. Aylık Bültenin yayınlanma amacı ilk sayısında şöyle ifade edilmiştir: [1550] *"...Cemiyet üyelerinin umumi olarak hadiseleri ve Kıbrıs Davasını daha yakından takip etmeleri..."*. Aynı haberde, "*Kıbrıs davasını büyük bir hassasiyetle takip eden Cemiyetimize faaliyetlerinde başarılar dileriz…*"denilmek suretiyle KTC'nin etkili çalışmalarının Kıbrıs'taki yansıması ortaya konulmuştur.

KTC yönetimi, Kıbrıs'ta yaşanan terör olaylarını İngiltere'de protesto etmiş ve tepkisini göstermiştir. İngiliz sömürge yönetimi askerlerinin Kıbrıs Türklerinin Taksim lehinde yaptıkları gösterilere müdahale etmesiyle başlayan olaylarda yedi Kıbrıs Türkünün öldürülmesi bu tür tepkilere sebep olmuştur.[1551] KTC yönetimi tarafından, 23 Şubat 1958 tarihinde Londra'da büyük bir protesto yürüyüşü planlanarak hem Taksim planına destek verilmesi hem de Kıbrıs'ta öldürülen yedi Türk gencinden dolayı sömürge yönetiminin protesto edilmesine karar verilmiştir.[1552] KTC yönetimi, miting hazırlıkları kapsamında "*ARŞ YİĞİTLER VATAN*

[1550]"Londra'daki Kıbrıs Türktür Cemiyeti Aylık Bülten Neşrediyor", **Bozkurt**,11 Şubat 1957, s. 1.
[1551]"Büyük Matem Günümüz", **Bozkurt Gazetesi**, 29 Ocak 1958, s. 1.
[1552]"Bütün İngiltere'deki Türkler Protesto Yürüyüşüne İştirak Edecek", **Bozkurt**, 11 Şubat 1958, s. 1.

İMDADINA" [1553] afişi bastırarak İngiltere'nin her bir tarafında dağıtmış, böylece yapılacak mitingin geniş kitlelere duyurulması sağlanmıştır.

Kıbrıs Mitingi, 23 Şubat 1958 tarihinde Londra'da sekiz bin Kıbrıs Türkünün katılımı ile yapılmıştır. Mitingte çoğunlukla, Taksim istekleri dillendirilmiş, Muhtariyet ve Enosis'in kesinlikle kabul edilmeyeceği vurgulanmış, "*Enosis Burada Yatıyor*" ibaresinin yazılı olduğu bir tabut omuzlarda taşınmıştır. KTC Başkanı Necati Sağer, Trafalgar Meydanı'nda yaptığı konuşmadan sonra KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün banda alınan konuşması topluluğa dinletilmiştir. Kıbrıs Mitingi sonunda Kıbrıs Türklerinin isteklerini içeren muhtıra İngiliz Hükümeti Başbakanı McMillan ve Dışişleri Bakanı S. Lloyd'a verilmiş, aynı muhtıradan Başbakan A.Menderes, Dışişleri Bakanı F. Rüştü Zorlu, BM Genel Sekreteri Dag Hammerskjoeld, Kıbrıs Valisi H. Foot ve İngiliz İşçi Partisi Başkanı H.Gaitskel'e gönderilmiştir.[1554]

Kıbrıs Mitingi ile bir ayrıntı tüm açıklığı ile bir kez daha meydana çıkmıştır. O da, KTC'nin siyasi amaçların elde edilmesi faaliyetlerinin içinde olduğudur. Her ne kadar günün koşulları hem Türkiye hem de Kıbrıs'taki örgütler ile kamuoylarının Kıbrıs Sorunu'na yoğunlaşmasını sağlamışsa da, İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Türklerinin İngiliz kanunlarına göre kurdukları Cemiyet'in bu misyonu üstlenmiş olması önemlidir. Daha önce de vurgulandığı gibi, İngiliz Hükümeti'nin bu faaliyetlere izin vermiş olmasını sadece demokratik sistemin bir sonucu gibi algılanmamak gerekir. İngiltere'nin yeni Kıbrıs politikası gereği Türkiye soruna dâhil olmalı, Yunanistan ve Türkiye sorunu kendi menfaatlerine göre çözmeye çabalarken İngiltere ise bölgesel çıkarları için planladıklarını gerçekleştirmeli idi.

Nitekim KTC Başkanı Necati Sağer, 1958 yılı Mart ayında ilk önce Türkiye'ye gelmiş Başbakan A. Menderes ve Dışişleri Bakanı F.Rüştü Zorlu ile görüştükten sonra İstanbul'da MTTB'yi de ziyaret etmiş, Birlik mensupları ile Kıbrıs konusunda bir görüşme yapmıştır.[1555] KTC Başkanı Sağer, Türkiye'deki temaslarını tamamladıktan sonra Kıbrıs'a gitmiş ve orada KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük ile bir görüşme yapmıştır. KTC Başkanı Sağer ile KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük arasında

[1553]"Londra'daki Kıbrıs Mitingi için Hummalı Hazırlık ", **Bozkurt**, 20 Şubat 1958, s. 1. Haberde KTC için Kıbrıs Türktür Partisi ifadesi kullanılmıştır.
[1554]"8.000 Kıbrıslı Türk Londra'da Muhteşem Bir Miting Yaptı", **Bozkurt**, 25 Şubat 1958, s. 1.
[1555]"Necati Sağer'in temasları", **Bozkurt**, 1 Nisan 1958, s. 1.

yapılan görüşmede her iki örgüt arasındaki iş birliği ve Taksim konusu ele alınmıştır.[1556]

Artık KTC, DP ve KTP'nin İngiltere'deki teşkilatı misyonunu üstlenmiştir. KTC, İngiliz Hükümeti ve kamuoyuna yönelik yapılacak etkinliklerde ön planda düşünülmeye başlanmıştır. Muhtemeldir ki, KTC Başkanı'nın Türkiye ve Kıbrıs'ta yaptığı görüşmelerde bununla ilgili detaylar müzakere edilmiştir. Kıbrıs Türk örgütleri arasında iş birliğinin yapıldığı dönem Rumların EOKA aracılığı ile tedhiş eylemlerini tekrar tırmandırdıkları bir döneme denk gelmiştir. Tedhiş eylemlerinde önce İngilizler daha sonra ise Kıbrıs Türkleri hedef konumuna alınmıştır. Tedhiş eylemlerinin arttığı dönemde İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik yeni bir teklifi gündeme getirmiştir. Bu teklif başlangıçta hem Türk hem de Rum toplumu liderleri tarafından kabul edilmemiştir. İngiliz Hükümeti, her iki tarafın itirazlarını dikkate almış ve yeni bir öneriyi 1958 yılı Ağustos ayında taraflara sunmuştur. Kıbrıs Türk ve Rum liderleri bu kez öneriyi kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Kıbrıs sorunu'nun çözümüne yönelik yapılan görüşmelerin olumlu ilerlediği 1958 yılı sonları ve 1959 yılı boyunca KTC'de faaliyetlerini minimal düzeyde tutmuş, taraflar arasında oluşan uzlaşı havasının bozulmamasına dikkat edilmiştir. KTC, Kıbrıs Türklerinin İngiltere'de karşılaştıkları sorunları çözmek amacıyla kurulmuş olsa da kısa bir süre sonra siyasi bir kimlik kazanmıştır. Bununla birlikte KTC, Kıbrıs Türklerinin kurmuş oldukları siyasi örgütlerin 1950'li yılların başından beri amaçları arasında olan İngiltere'de örgütlenme ihtiyaçlarını karşılamış, Rumların İngiltere'de yaptıkları lobi faaliyetlerine karşı faaliyetlerde bulunmuştur.

[1556]"Londra Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanı Kıbrıs'a Geliyor", **Bozkurt**, 27 Mart 1958, s. 1.

SONUÇ

İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960) konulu tez çalışmasında ulaşılan sonuçları birkaç safhada ifade etmek daha anlamlı olacaktır. Kıbrıs Türklerinin ilk siyasi örgütlenme girişimleri, İngiltere'nin Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak teslim aldığı 1878 yılından yaklaşık 10 yıl sonra yapılmaya başlanmıştır. Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki siyasi örgütlenmelerine etki eden temel faktörün ise Rumların Enosis faaliyetleri olduğu söylenebilir. Bu dönemdeki siyasi girişimler bilinen örgütlenme mantığından (örgüt tüzüğü, örgüt yönetimi ve program gibi şekil şartları) uzak kalmış, daha ziyade Kıbrıs Türk aydınlarının bir araya gelerek toplum sorunlarını müzakere etmeleri şeklinde yapılmıştır. Kıbrıs Türk aydınları, bu amaçla toplandıkları Lefkoşa'daki Osmanlı Kıraathanesi'nde Rumların Enosis faaliyetleri karşısında takip edilecek politikaların arayışında olmuşlar ve çoğunlukla söz konusu girişimlerden dolayı duyulan kaygıların hem Osmanlı Devleti'ne hem de İngiliz yönetimine bildirilmesinden başka etkili bir politika takip etmemişlerdir. Bununla birlikte Rumların bu dönemdeki Enosis faaliyetleri karşısındaki en etkili politikaların, Kıbrıs hukuken Osmanlı Devleti'ne ait olmasına rağmen İngiliz yönetimi tarafından uygulandığı ifade edilebilir. Bu dönemdeki Kıbrıs Türk siyasi örgütlemelerinin ise Enosis'e karşı uygulanan bu İngiliz politikalarının oluşmasına doğrudan bir etkisinin olduğu söylenemez.

Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme girişimleri 20. yüzyılın başından itibaren daha bilinçli ve organize olarak yapılmaya başlanmıştır. Bu bilinçlenmenin oluşmasına doğrudan katkıda bulunan ana faktör ise Jön Türk hareketi olmuştur. Jön Türk hareketi, Kıbrıs Türkleri arasında milliyetçilik bilincinin gelişmesine katkı sağlarken siyasi örgütlenme faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir. Bu dönemdeki Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerine verilen isimler (Türk Teavün Cemiyeti, Terakki Kulübü, Hürriyet ve Terakki Kulübü) bu durumu teyit etmektedir. Bununla birlikte söz konusu bu siyasi örgütlenmeler, İngilizlerin teşvikini aldığı iddialarından dolayı uzun ömürlü olamamışlardır. Kıbrıs'taki İngiliz yönetiminin Rumların Enosis girişimlerine karşı denge sağlamak için bu siyasi örgütlenmelerden yararlanmış olabilme ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir.

Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yeni bir safhaya geçmiştir. İngiltere, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın müttefiki olarak katılmasını bahane ederek 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak etmiştir. Kıbrıs Türkleri, Osmanlı Devleti'nin ilhaka karşı etkili bir politika takip etmemesinden dolayı kaygılanmışlar ve bir bakıma kendilerini sahipsiz hissetmişlerdir. Kıbrıs Türk toplum ileri gelenleri bu kaotik durumdan en az zarar görmek için İngiliz Hükümeti'nin ilhak kararına saygılı olduklarını ve yönetime sadık kalacaklarını belirtmeyi ise pragmatik bir yol olarak kabul etmişlerdir. Bu durum Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetlerine de doğrudan yansımış ve savaş süresince herhangi bir siyasi örgütlenme faaliyeti yapılmamıştır.

Kıbrıs Türk siyasi örgütleme girişimleri, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte başka bir safhaya girmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaştan yenilgi ile çıkması ve hemen sonrasında İtilaf Devletleri'nin Anadolu'da başlayan işgalleri bu safhanın belirleyicisi olmuştur. Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri, savaş sonrası kurulacak düzenin esaslarının görüşüleceği Paris Barış Konferansı'nın hemen öncesinde 12 Aralık 1918 tarihinde Meclis-i Milli'yi toplamışlar ve siyasi hak arayışında bulunmuşlardır. Anadolu'daki Milli Mücadele'nin daha eylem safhasına geçmediği bir dönemde yapılan bu girişim dikkat çekicidir. Çünkü beş yıla yakın bir süredir suskun kalan Kıbrıs Türk toplumu bu girişimle bir bakıma sessizliğine son vermiş ve siyasi hak arayışına tekrar başlamıştır. Savaş sonrası dönemdeki ilk siyasi örgütlenme olan Meclis-i Milli kararları arasındaki Rumların Enosis isteklerinin hiçbir şekilde kabul edilemeyeceği hususu ile Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne geri verilmesine dair istek her ne kadar ütopik olsa bile Kıbrıs Türk toplumunun siyasi taleplerini tekrar gündeme getirmesi bakımından önemlidir. Ancak Kıbrıs Türklerinin bu siyasi örgütlenmesi de İngiliz yönetiminin Meclis-i Milli kararlarını tanımamasından dolayı etkili olamamıştır.

Bununla birlikte Milli Mücadele'nin eylem safhasına başlaması, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri açısından önemli bir gelişme olmuştur. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlayan Milli Mücadele, Kıbrıs Türk toplumunu heyecanlandırmış, İngiltere'nin tek taraflı ilhakı ile azalan umutların yeniden artmasına yol açmıştır. Kıbrıs Türk toplumu, bu dönemde yaptıkları örgütlenmeler

yoluyla Milli Mücadele'ye ekonomik olarak dolaylı destek verirlerken, Milli Mücadele'ye bizzat katılan Kıbrıs Türk gençleri vasıtasıyla doğrudan katkı sağlamışlardır. Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki örgütlenmeleri arasında olan Muhacirin-i İslamiyeye Yardım Cemiyeti, Milli Mücadele'nin ekonomik olarak desteklenmesini sağlayacak girişimlerin daha organize olmasını sağlamıştır. Muhacirin-i İslamiyeye Yardım Cemiyeti her ne kadar yardım örgütü olarak faaliyet göstermişse de nihai amacının siyasi olduğu söylenebilir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte faaliyetlerini en alt seviyeye düşüren Hürriyet ve Terakki Kulübü, 1923 yılı Kasım ayında "Birlik Ocağı" adı altında yeniden örgütlenmiştir. Birlik Ocağı'nın kurulduğu dönem dikkat çekicidir. Anadolu'daki Milli Mücadele başarıya ulaşmış Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından yaklaşık 3 ay sonra ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesi sonrasında Türkiye'de barınamayan ittihatçılardan bazıları Kıbrıs'a gelmişler, Hürriyet ve Terakki Kulübü'nü yeniden canlandırmışlardır. Zaten Birlik Ocağı sonraki dönemde Kıbrıs Türkleri arasında görülmeye başlanacak olan Kemalist Halkçılara muhalif olmuş ve İngiliz yanlısı Evkafçıları desteklemiştir.

Kıbrıs Türklerinin Lozan Barış Antlaşması öncesindeki siyasi örgütlenmelerine etki eden temel faktörler; Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne geri verileceği yönündeki beklenti ile Rumların Enosis girişimlerinin engellenmesi olmuştur. Ancak bu dönemdeki Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri ile ne Rumların Enosis girişimleri engellenebilmiş ne de Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne geri verilmesi mümkün olmuştur.

Kıbrıs Türkleri, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile birlikte gelecekleriyle ilgili bir başka gerçekle karşı karşıya kalmışlardır. O da, Kıbrıs'ın İngiltere'nin egemenliğine terk edilmesi olmuştur. Bu durum uzun süredir Kıbrıs'ın asıl sahibine geri verilmesi yolunda beklentisi olan Kıbrıs Türk toplumunda hayal kırıklığı yaratmıştır. Kıbrıs Türkleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal yapısını yeni baştan kurduğu bu dönemde kendi geleceklerini ancak kendilerinin belirleyeceklerinin farkına

varmışlar ve toplumsal haklarını elde etmek için yeni bir siyasi örgütlenme safhasına geçmişlerdir.

Bu safhadaki ilk Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmesi Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi'dir. Ancak bu girişim planlama düzeyinden öteye geçememiştir. Lozan Barış Antlaşması sonrasında yapılan bu ilk siyasi örgütlenme girişiminin İngiliz sömürge yönetimin desteği ile yapılmış olabileceğine dair iddialar mevcuttur. Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi Nizamnamesi'nde yer alan bazı hususların İngiliz sömürge yönetimi tarafından birkaç yıl sonra hayata geçirilen uygulamalarla (Evkaf İdaresinin İngiliz sömürge yönetimi kontrolüne geçmesi, Şer'iye mahkemelerinin kaldırılması, Müftülük makamının ilgası vb.) benzerlik göstermesi bu iddiaların oluşmasına yol açtığı söylenebilir. Ancak herhangi bir faaliyeti olmamış, yönetim kademesi tam olarak şekillenmemiş ve sadece planlama aşamasında kalmış Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi'ne yönelik bu iddiaların belgeyle desteklenmeden gerçek olduğunu söyleyebilmek objektif bir yaklaşım olmayacaktır.

Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki bir diğer siyasi örgütleme faaliyeti ise Milli Kongre olmuştur. Halkçıların lideri M. Necati Özkan tarafından toplanan Milli Kongre sonunda alınan kararlarla Kıbrıs Türk toplumunun siyasi hakları ilk kez yazılı olarak ilan edilmiştir. Ancak İngiliz Hükümeti'nin bilgisi dâhilinde olduğu yönünde iddiaların bulunduğu 1931 Rum İsyanı ile birlikte Kıbrıs'taki siyasi sistem askıya alınmış ve dolayısıyla Milli Kongre kararlarının uygulanabilmesi mümkün olamamıştır.

Kıbrıs Türklerinin İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemdeki siyasi örgütlenme faaliyetlerindeki amaç, toplumsal hakların elde edilmesi ve Enosis faaliyetlerinin engellenmesi olarak belirlenmiştir. Bu dönemdeki Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerinde adanın gerçek sahibine geri verilmesi yönünde herhangi bir beklenti ne Kıbrıs Türk toplumu ne de Türk Hükümeti tarafından gündeme getirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde yapılan siyasi örgütlenmelerin sonuncusu olan Milli Kongre'de Kıbrıs Türk toplumunun siyasal isteklerinin ilk kez yazılı olarak gündeme getirilmesi önemlidir. Çünkü sonraki dönemde yapılacak olan siyasi örgütlenmelerin hedefleri belirlenirken bu siyasi istekler referans olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte bu dönemde yapılan Kıbrıs Türk siyasi

örgütlenmeleri, tıpkı bir önceki dönemde olduğu gibi Rumların Enosis faaliyetlerini önlemede başarılı olamamıştır.

Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki siyasi örgütlenme girişimleri, Türkiye Cumhuriyeti tarafından desteklenmiştir. Yayılmacı bir anlayıştan uzak olarak yapılan bu destek Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs konsolosları vasıtası ile olmuştur. Kıbrıs konsolosları, Kıbrıs Türkleri arasında öne çıkmaya başlayan "Halkçı" hareketi desteklemiş, halkçıların yayın organı olan Söz gazetesine maddi destekte bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu desteklerle Kıbrıs Türk toplumundaki milliyetçi fikirlerin gelişimine katkı sağlarken, İngiliz yanlısı politikaların uygulanmasını kolaylaştıran ve Şükrü Sina Gürel'in tanımladığı üzere "İngilizleşmiş Türklerin" başarılı olmalarını engellemeye çalışmıştır. Türkiye'nin bu dönemdeki Kıbrıs politikasını tam olarak değerlendirebilmek için savaş yorgunu bir devletin kendi sorunlarına çözüm bulmak ve devleti yeniden inşa etmek için yaptığı yoğun uğraşları göz önünde bulundurmak gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri yeni bir safhaya geçmiştir. Bu yeni safhanın belirleyicisi ise İngiltere'nin yeni Kıbrıs politikası olmuştur. İngiliz Hükümeti, bu dönemde Kıbrıs politikasını yeniden gözden geçirmiş ve 1931 Rum İsyanı sonrasında yürürlüğe koyduğu baskıcı yönetimi terk etmiş, bunun yerine daha demokratik bir siyasi sistemi yürürlüğe koymaya karar vermiştir. Bu doğrultuda olmak üzere İngiliz sömürge yönetimi tarafından ilk önce Rumların daha sonra ise Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri desteklenmiştir.

Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK), İkinci Dünya Savaşı sırasında kurulan ilk Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmesi olmuştur. Ancak Kıbrıs Türk toplumu, KATAK'tan beklentilerini bir türlü ekonomik düzeyden siyasi düzeye çıkaramamıştır. Kıbrıs Türk toplumu, KATAK'ı ekonomik bir yapı olarak algılamış ve ihtiyacı olduğu durumlarda bu örgütten maddi destek (açacağı iş yerine kredi bulma, çocuklarına eğitim bursu elde edebilme vb.) almayı hep ön planda tutmuştur. Bununla birlikte, Türkiye gerek savaş dışı kalabilmek için yaptığı girişimlerin başarıya ulaşması gerekse İngiltere ile kurulan yakın ilişkilerin zarar görmemesini istediğinden dolayı KATAK yönetimine mesafeli olmayı tercih etmiştir. KATAK,

hem İngilizlerin teşviki ile kurulduğu iddialarının toplum üzerinde yarattığı olumsuz etkiden hem Kıbrıs Türk toplumunun siyasal örgütlenmenin önemini tam olarak kavrayamamış olmasından hem de Türkiye'nin yeteri kadar desteklememesinden dolayı çok etkili olamamıştır.

Kıbrıs Türk toplumunun bu dönemdeki ikinci siyasi örgütlenmesi Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP) olmuştur. KMTHP, KATAK'ın yönetim kademesinde de yer alan ancak daha sonra istifa eden Dr. Fazıl Küçük tarafından 23 Nisan 1944 tarihinde kurulmuştur. Dr. Fazıl Küçük, KMTHP'nin ilk milli siyasi örgütlenme olduğunu özellikle vurgulamıştır. KMTHP Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, bu vurgu ile KATAK'ın milli ve özgün bir örgütlenme olmadığına işaret etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri tüzüklerinde açıkladıkları amaçlarını elde edememişlerdir. Buna rağmen bu örgütler aracılığıyla Rumların Enosis girişimlerine karşı denge sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu durumun, İngiltere'nin Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerin oluşumunda etkili olduğu yönündeki iddiaları da desteklediği söylenebilir. Buna ilave olarak Türkiye'nin, savaş koşullarınında etkisiyle söz konusu Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerine doğrudan bir katkısı olmamıştır.

Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerinde önemli bir gelişme ise İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde olmuştur. Savaş sonrası kurulan Yeni Dünya düzeni ile birlikte sömürgeler tasfiye edilmeye başlanmış, sömürge toplumlarına self determinasyon hakkının verilmesi gündeme gelmiştir. Bu sürecin etkileri Kıbrıs'ta da görülmüştür. Rumlar, bu durumu bir fırsat olarak değerlendirmişler ve Enosis girişimlerinin daha etkili olması için tüm örgüt ve partilerini birleştirme kararı almışlardır. Rumların bu girişimi Kıbrıs Türk toplumunun siyasi örgütlenme faaliyetleri etkilemiştir. Bu dönemdeki Kıbrıs Türk siyasi örgütleri olan KATAK ve KMTHP yönetimleri bu gelişme karşısında 1949 yılında Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) adı altında birleşmişlerdir. Bununla birlikte Kıbrıs'ta mevcut diğer tüm Türk örgütleri Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) çatısı altında toplanmışlardır. Türkiye'de kurulan Kıbrıs Türk örgütleri, bu birleşme kararını doğrudan desteklemişlerdir. Ancak Türk Hükümeti'nin bu dönemdeki Kıbrıs Türk örgütlenmelerine de doğrudan bir desteği söz konusu olmamıştır.

Buna rağmen Kıbrıs Türkleri, bu dönemdeki toplum sorunlarını Türk Hükümeti'ne iletmek için sürekli bir arayış içinde olmuşlardır. Türk Hükümeti bu arayışlar karşısında tamamen tepkisiz kalmamıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün direktifiyle CHP Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz başkanlığındaki bir heyet 1948 yılında Kıbrıs Türk toplum sorunlarını yerinde incelemek maksadıyla adaya gönderilmiştir. Ancak bu girişim, Türk Hükümeti tarafından Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerine verilen sürekli bir destek olarak algılanmamalıdır. Çünkü Türk Hükümeti, hem SSCB'nin genişleme politikalarına karşı ABD'nin desteğiyle yaptığı bölgesel ittifakların zarar görmemesi hem de Yunanistan ile kurulan iyi ilişkilerin sorunsuz devam etmesi için benzeri girişimlerde bulunmamaya özen göstermiştir. Türkiye'nin bu temkinli politikasına rağmen İngiltere'nin ise, Enosis karşıtı faaliyetleri daha etkili yapmaları için Kıbrıs Türk siyasi örgütlerinin birleşmelerine destek verdiği söylenebilir.

Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme sürecindeki önemli bir başka gelişme ise 1950'li yılların ortalarında olmuştur. Yunan Hükümeti'nin Enosis sorununu BM Genel Kurulu'na taşıma konusundaki kararını 1954 yılında yürürlüğe koyması, Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerini doğrudan etkilemiştir. Daha önceki dönemde Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerine karşı kısmen duyarsız kalan Türk Hükümetleri, bu gelişme karşısında Kıbrıs konusunu sahiplenmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda Kıbrıs hakkında ileri sürülecek iddiaların hukuki ve siyasi temelleri oluşturulması maksadıyla Dışişleri Bakanlığında Kıbrıs Komisyonu kurulmuştur. Kıbrıs Türk siyasi örgütleri, komisyonun çalışmalarına doğrudan destek vermişlerdir.

Bununla birlikte Türkiye, İngiltere'nin davetiyle katıldığı Londra Konferansı sayesinde Kıbrıs Sorunu'na taraf olmuştur. Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmeleri bu gelişmeden doğrudan etkilenmişler ve bu tarihten itibaren Türk Hükümetleri'nin yakın desteğini görmeye başlanmışladır. Bu destek kimi zaman doğrudan yapılmış kimi zaman da Türkiye'deki Kıbrıs Türk örgütleri aracılığı ile dolayı yoldan olmuştur.

Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB)'nin 1955 yılı Ağustos ayında yapılan kongrede isim değiştirerek Kıbrıs Türktür Partisi (KTP)'ne dönüşmesi de bu destek sonucunda gerçekleşmiştir. Türkiye'de faaliyet yürüten Kıbrıs Türktür Cemiyeti ile

Kıbrıs Türk Yardımlaşma Derneği'nin, KMTB'nin isim değiştirerek KTP adı altında yeniden örgütlenmesine doğrudan destek verdikleri söylenebilir. KTP'nin faaliyetlerine başlamasıyla birlikte daha önceki dönemlerde hiç görülmemiş bir durum ortaya çıkmış ve Türk Hükümetleri de yayılmacı bir Kıbrıs politikası takip etmeye başlamışlardır. Türk Hükümetleri bu dönemden sonraki tüm söylem ve eylemlerinde, öncelikle Kıbrıs'ın asıl sahibine geri verilmesi gerektiğini savunmuşlar, daha sonra ise Taksim tezini ileri sürmüşler, nihayetinde her iki iddiadan da vazgeçerek bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin asli kurucusu olmayı kabul etmişlerdir.

Bu dönemde dikkat çeken bir ayrıntı da Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu(KTKF) faaliyetlerinde görülmüştür. Şöyle ki, KTKF yönetimi kurulduğu 1949 yılı Ekim ayından itibaren Kıbrıs Türk toplumunun kültürel, sosyal ve ekonomik hayatının gelişmesi için politikalar üreterek bunları hayata geçirmiş, siyasi alandaki faaliyetleri ise kısmen KMTB yönetimine bırakmıştır. Ancak KTKF yönetiminde 1957 yılı Kasım ayında yapılan değişikle birlikte bu durum değişmiştir. Kurulduğu 1949 yılından itibaren KTKF Başkanı olarak görev yapan Faiz Kaymak, Türk Hükümeti'nin de isteği ile 1957 yılında yapılan genel kongrede başkanlığa adaylığını koymamıştır. Genel Kongre'de Raif Rauf Denktaş KTKF Başkanı, Dr. Burhan Nalbantoğlu ise Genel Sekreter olarak seçilmişlerdir. KTKF yönetiminde yapılan bu değişiklik etkisini çok kısa bir süre sonra göstermiştir. KTKF yönetiminde yer alan R. Rauf Denktaş ve Burhan Nalbantoğlu'nun da içinde bulunduğu üç kişilik kadro Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerin silahlı direniş unsuru olan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nı kurmuşlardır. Türk Hükümeti, TMT'nin profesyonel olarak yönetilmesi ve daha etkili faaliyetler icra etmesi maksadıyla 1958 yılı Ağustos ayından itibaren bu direniş örgütüne hem personel hem de malzeme desteği vermiştir.

Bununla birlikte Türk Hükümeti, Kıbrıs konusunda Türk kamuoyunda giderek çoğalan etkinin de farkına varmış, bunu iç politikada kendi yararına olacak şekilde kullanmıştır. KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve Genel Sekreter Osman Örek ile birlikte KTKF Başkanı R. Rauf Denktaş 1958 yılında birçok yerde yapılan seçim mitinglerine katılmışlar, bir yandan Kıbrıs konusunda mobilize olan toplumun

duygularına hitap etmişler diğer yandan da DP'nin seçim çalışmalarına dolaylı destek vermişlerdir.

Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki siyasi örgütlenmelerine destek sadece Türk Hükümetlerinden de gelmemiştir. İngiltere'de, bu dönemde yapılan Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerine destek vermiştir. Bu kapsamda BM Genel Kurulunda yapılan görüşmeler öncesinde Kıbrıs Türk siyasi örgüt temsilcilerinin New York'a gitmeleri ve orada basın açıklamaları yapmaları bizzat İngiliz diplomasisi tarafından desteklenmiş, Rumların Enosis maksadıyla İngiltere'de yapmış oldukları girişimleri dengelemek için Kıbrıs Türktür Cemiyeti adı altında bir örgütün Londra'da faaliyet yürütmesine ve kanunen yasak olmasına rağmen bu örgütün siyasi faaliyetlerine göz yumulmuştur. Bu girişimin bir ödülü olarak da, Kıbrıs Türk toplumunun uzun yıllardır İngiliz sömürge yönetiminden talep ettiği sorunlardan bazılarını da bu dönemde çözülmüştür. Evkaf İdaresi'nin Kıbrıs Türk toplumuna geri verilmesi, Müftü seçiminin toplum tarafından yapılması ve Kıbrıs Türk toplumu için medeni kanunun yürürlüğe girmesi hep bu dönemde olmuştur.

Kıbrıs Sorunu'nun çözüme doğru ilerlediği 1958 yılından sonraki gelişmeler ise Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerinde yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Kıbrıs Türktür Partisi ve Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu yönetimleri bu dönemde aktif politikalar takip etmekten vazgeçmişlerdir. Söz konusu Kıbrıs Türk siyasi örgütlenmelerinin lider kadrosu Kıbrıs Sorunu'nun çözümündeki süreçte aktif rol almışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1960 yılı Ağustos ayında KTP genel kongresinde örgüt ismi yeniden değiştirilmiş ve tekrar Kıbrıs Milli Türk Birliği adını almıştır. KTP yönetimi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği bir dönemde adında Kıbrıs'ın Türk olduğunu ifade eden örgütün varlığının yeni kurulan devletin bekâsı için uygun olmayacağını değerlendirmiş ve isim değişikliğine gitmeyi pragmatik bir yol olarak benimsediği söylenebilir.

Kıbrıs Türklerinin 1923-1960 yılları arasında yapmış oldukları siyasi örgütlenmelerle ilgili olarak son tahlilde şunlar ifade edilebilir. Halen KKTC'de yaygın olarak kullanılan bir ifade vardır, "*Sorry be Gardaş*". Kolayca anlaşılabileceği gibi bu ifade istenmeyen bir eylem veya durumdan dolayı özür dilemek için kullanılmaktadır. Bu ifadede dikkat çeken ayrıntı ise, cümlenin İngilizce

ve Türkçe kelimelerden oluşan melez yapısında gizlidir. Kıbrıs Türklerinin uzun yıllar İngiliz yönetimi altında yaşamasından dolayı bu kültürel etki kolayca anlaşılabilir. Bununla birlikte, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerine de tıpkı bu ifadede olduğu gibi hem İngiltere'nin hem de Türkiye'nin doğrudan veya dolaylı olarak destek verdiği söylenebilir. Ancak şu hususta unutulmamalıdır ki, bu dönemde elde edilen siyasi tecrübeler hem 1975 yılında kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti hem de 1983 yılında ilan edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin siyasi temellerinin oluşmasına destek vermiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

1. Devlet Arşivleri Genel Müdürülüğü
   a. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
   b. Başbakanlık Osmanlı Arşivi
2. KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD)
   a. Türkçe Belgeler
      (1) KATAK Dosyası
      (2) Kıbrıs Milli Türk Birliği Dosyası
      (3) Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası
      (4) Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi Dosyası
   b. İngilizce Belgeler
      (1) FCO 141/2641 Extract from Minutes of Executive Council
      (2) FCO 141/2676 War History Annual Reports
      (3) FCO 141/2677 Political Exiles
      (4) FCO 141/2816 Turkish Committee Formation of KATAK
      (5) FCO 141/2827 Working of New Municipal Councils, Reports on 1944
      (6) FCO 141/2828 Economic Survey of Middle East Countries
      (7) FCO 141/2850 Pancyprian Federation of Labour
      (8) FCO 141/2852 Governor Reports on Political Situation
      (9) FCO 141/2856 ENOSIS- Blaims for Cession Cyprus From Greek Sources
      (10) FCO 141/2859 Meetings, Processions & Demostration 1951-52
      (11) FCO 141/2860 Meetings, Processions & Demostrations 1952-53
      (12) FCO 141/3346 Counter Measures Against Terrorist Organisatoins

(13) FCO 141/3218 Political Situation in Cyprus- Report to the Secratery of State

(14) FCO 141/3219 Political Reports to Secretary of State

(15) FCO 141/4198 Cyprus London Office

(16) FCO 141/4408 Turkish Underground Organisation

4. KKTC Yakın Doğu Üniversitesei Special Room

5. KKTC Dr. Fazıl Küçük Müzesi ve Vakfı

6. Necati Özkan Vakfı

RESMİ YAYINLAR

1. TBMM Gizli Celse Zabıt Cerideleri

2. TBMM Zabıt Cerideleri

KİTAPLAR

Ağaoğulları, Mehmet Ali, **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, 6. Ba., İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Akgün, Sibel, " İngiliz Sömürge Yönetimine Karşı Kıbrıs Türk Toplumunun Tepkisi", **2011'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, "Fırsatlar ve Tehditler" Sempozyumu Bildirileri,** Ekoavrasya, Ankara, 2012.

Akkurt, Aydın, **Türk Mukavemet Teşkilatı**, Seçil Ofset, İstanbul, 1999.

_____, **Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958**, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1999.

Alasya, Halil Fikret, **Maarif İşleri**, Lefkoşa, 1969.

_____, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Ankara, 1977.

Altan, Mustafa Haşim, **Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi**, C.II, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, Kıbrıs, 1986.

An, Ahmet, **Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması (1900–1942)**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa,1997.

_____, "Kıbrıs Türk Toplumunda Kulüpler", **Birinci Kıbrıs Sosyal ve İnsan Bilimleri Konferansı,** Lefkoşa, 2005.

_____, **Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler (1782-1899)**, Akçay Yayınları, Ankara, 2002.

Annual Report on The Cyprus Police Force, Printed at the Nicosia Printing Works, Nicosia, 1955.

Armaoğlu, Fahir, **Tarihi Perspektif İçinde Misak-ı Milli'nin Değerlendirilmesi, Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.

_____, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1963.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam: İsmet İnönü, 1938-1950**, C. II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967.

Ateşin, Hüseyin Mehmet, **Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.

Atun, Ata, **Kıbrıs Andlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-1983)**, C. I, Mağusa Tarihi Araştırma ve Yazın Vakfı Yayını, Lefkoşa, 2007.

Bağcı, Hüseyin, **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

Batur, Nur, **Rauf Raif Denktaş: Yeniden Yaşasaydım**, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.

Bayülken, Ü. Halûk, **Cyprus Question and The United Nations**, Second Print, CYREP Yayınevi, Lefkoşa, 2001.

Behçet, Hasan, **Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571- 1968)**, Lefkoşa, 1969.

Beratlı, Nazım, **Kıbrıs Türklerinin Tarihi**, (3. Kitap), Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1999.

_____, **İngiliz Dönemi Başlarına Kadar Kıbrıs Türklerinin Tarihi, Kimliğin Kökenleri**, C. I, 1. Ba., Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1993.

Binatlı, Hasan A., **Yunanistan ve Kıbrıs Rumları**, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1980.

Birinci, Ergin, **Necati ÖZKAN (1899–1970)**, Cilt I- IV, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 1998.

Bozkurt, İsmail**, Kıbrıs Türk Halkı'nın Siyaset Kurumu üzerine Deneme**, Zeytin Yayıncılık, Lefkoşa, 2015.

_____, " *Larnaka Sancağı Geçitkale Kovanı Örneğinde TMT'nin İnsan Kaynağı*", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler,** C.I, Lefkoşa.

Çiçek, Kemal, "Kıbrıs'ta Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu", **XII. Türk Tarih Kongresi, Kongre'ye Sunulan Bildiriler**, TTK, Ankara, 1999.

Debeş, Taçgey, **Sir Ronald Storrs'un Kıbrıs Anıları (1926–1932)**, Mez-Koop Bankası Kültür Yayınları, Mağusa, 1993.

Dedeçay, Servet Sami, **Kıbrıs'ta Türk İşçilerinin Sendika Kurma Faaliyetleri (1918-1959)**, Kıbrıs Postası Basımevi, Mağusa, 1981.

Demirağ, Hasan, **Kıbrıs; Biz ve Onlar**, C. I- IV, Lefkoşa, Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Derneği Yay., Ekim 2000-2004.

Demiryürek, Mehmet, **Nizam-ı Cedit'ten II Meşrutiyet'e Osmanlı Reform Sürecinde Kıbrıs**, 1.Ba., Akademik Kitaplar, İstanbul, 2010.

Denktaş, Rauf Raif, **Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, 2008.

_____, **12'YE BEŞ KALA-KIBRIS, Kıbrıs Davası Hakkında Düşünceler, Notlar, Hatıralar**, Butik Matbaa, Ankara, 1966.

Dikerdem, Mahmut, **Ortadoğu'da Devrim Yılları Bir Büyükelçinin Anıları**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1977.

Doğansal, Demiray, **Dr. Fazıl Küçük'ten Satır Araları**, Dr. Fazıl Küçük Vakfı Yayınları, Selen Ofset Ltd., Lefkoşa, 2011.

Druşotis, Makarios, **Karanlık Yön EOKA**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2005.

Eden, Anthony, **The Memoirs of Anthony Eden: Full Circle**, The Riverside Press, Cambridge, 1960.

Emircan, Mehmet S., **Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır**, C.I, Türk-Ar Araştırma Dizisi, Lefkoşa, 2000.

Erim, Nihat, **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara, 1976.

_____, **Günlükler (1925-1979)**, Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları (YKY)-2200 Tarih–25, İstanbul, 2005.

_____, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları),** C. I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1953.

Ertenoğlu, Kasım, **Eski Günler Eski Defterler**, November Yayınları, Lefkoşa, 2006.

Esenbel, Melih, **Kıbrıs-1, Ayağa Kalkan Adam**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.

Fevzioğlu, Bülent, **Kıraathane-i Osmaniye'den Cumhuriyet Meclisine (1886-1996), Olaylar ve Seçimler, Seçilenler**, TBMM ve KKTC Cumhuriyet Meclisi Ortak Yayını, Mağusa,1998.

Fırat, M. Melek, **1960–71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, 1.Ba., Ankara, 1997.

Gazioğlu, Ahmet C., **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler**, CYREP Yayınları, Lefkoşa, 1996.

_____, **Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Durum (1958-1960), Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı (4),** CYREP Yayınları, Lefkoşa,2000.

_____, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs-III,** CYREP Yayınları Lefkoşa, 1998.

_____, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs, Statü ve Anayasa Meseleleri**, C. I, Ekim Basımevi, İstanbul, 1960.

_____, **Kıbrıs Türk Tarihi-Türk Dönemi (1570-1878)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 2001.

_____, **Kıbrıs Tarihi-İngiliz Dönemi (1878-1960)**, CYREP Yayınları, Lefkoşa, 1997.

_____, **Anılar ve Belgeler Işığında Londra Dosyası, Yakın Tarihimizden İbret Dolu Sayfalar**, CYPREP Yayınları, Lefkoşa, 2006.

Ganz, Marshall, **"Left Behind", Social Movements, Parties and The Politic of Reform**, The Hauser Center for Nonprofit Organizations, Harvard University, 2006.

Girgin, Kemal, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Dış Politikamız, 70 Yılın Panoraması 1923–1993**, Ankara, 1993.

Günver, Semih, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü**, Bilgi Yayınevi, Bilgi Yayınları/Bilgi Dizisi:46, 1.Ba., Ankara, 1985.

Gürel, Şükrü Sina, **Kıbrıs Tarihi (1878–1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika**, 1. Ba., C. I ve II, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1984.

_____, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821 – 1993)**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993.

Gürkan, Nezire, **Zirvedeki Yalnızlık Kulesi: Rauf Raif Denktaş**, Cümbez Yayınları, Mağusa, 1958.

Gürün, Kamuran, **Dış ilişkiler ve Türk Politikası (1939'dan günümüze kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları:531, Ankara, 1983.

Güven, Dilek, **6-7 Eylül Olayları /Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında**, 2.Ba., İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Gönlübol, Mehmet *ve öt.*, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.

Hale, William, **Türk Dış Politikası 1774–2000,** (Çev.) Petek Demir, Mozaik Yayınevi, İstanbul, 2000.

Hanioğlu, Şükrü, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türkler (1889-1902)**, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.

Hill, George, **A History of Cyprus**, **Volume IV, The Otoman Province The British Colony, 1571–1948,** (Ed.) by Harry Luke, Cambridge at The University Press, England, 1952.

_____, **Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948**, (Çev.) Nazım Can Serbest, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.

Hüner, Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.

İsmail, Sabahattin, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 2000.

_____, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını: 5, Lefkoşa, 1997.

_____, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilmen Ofset, Lefkoşa, 1992.

_____, **Kıbrıs Üzerine Bildiriler**, CYREP Yayınları, Lefkoşa, 1998.

İsmail, Sabahattin ve Birinci, Ergin, **Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919–1938)**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa,1989.

_____, **Kıbrıs'ta İki Ulusal Kongre**, Lefkoşa, 1982.

Kaçar, Burhan, "Rauf Denktaş'ın Anılarında Türk Mukavemet Teşkilatı", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler,** C.I, Lefkoşa, 2009.

Kapani, Münci, **Politika Bilimine Giriş**, 13. Ba., Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.

Karacan, Naci, **Lozan Konferansı ve İsmet Paşa**, 3. Ba., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.

Karal, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devri (1876-1907)**, C. VIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

Kasapoğlu, Can, "Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) 'nın Etnik Çatışma ve Gayri Nizami Harp Olguları Çerçevesinde İncelenmesi", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler**, C.I, Lefkoşa, 2009.

Katsurides, Yuannos, **Kıbrıs Komünist Partisi Tarihi, Sömürgecilik, Sınıf ve Kıbrıs Solu**, Khora Yayıncılık, Lefkoşa, 2014.

Kaymak, Faiz, **Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü? Anılar ve Belgeler,** Alpay Basımevi, İstanbul,1968.

Keleşzade, Gülçin, "Kıbrıslı Türkler'in Direnişi'nin ve Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Halkın Sesi Gazetesi'ne Yansımaları (1957-1963)", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler**, C.I, Lefkoşa, (?).

Keser, Ulvi, "1955-1963 Sürecinde Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Faaliyetleri ve bu Bağlamda Nacak Gazetesinin Üstlendiği Ulusal Misyon", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler,** C.I, Lefkoşa, 2009.

Kızılyürek, Niyazi, **Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

_____, Yorgos Vasiliou: Düne ve Yarına Dair Düşünceler, Heterotopia Yayınları, Lefkoşa, 2014.

Koç, Süleyman, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, IQ Yayıncılık, İstanbul. 2005.

Konur, İsmet, **Kıbrıs Türkleri (1938)**, Remzi Kitabevi, İstanbul,1938.

Korkut, Fadıl, **Hatıralar**, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa, 2000.

Koruroğlu, Ayten, " Kıbrıs Türk Halkının Gizli Silahı: TMT", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler**, C.I, Lefkoşa, 2009.

Kurat, Yuluğ Tekin, **Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1878**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968.

Kranitiotis, Nikos, **Zor Yıllar**, KKTC Enformasyon Dairesi Yayını, Lefkoşa,1985.

Larrabee, F. Stephen, **U.S. Policy Toward Cyprus and The Eastern Mediterrian, Changing Strategic Perspactives After the Cold War**, RAND Publication, Washington D.C., 1999.

Mapolar, Hikmet Afif, **Aslar, Bir Devre Adını Yazanlar-1987**,Necati Özkan Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 2016.

_____, **40 Yılın Hatıraları 1, Kıbrıs Güncesi**, Galeri Kültür Yayınları, 1.Ba., Lefkoşa, 2002.

Metin, Hüseyin, **Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış**, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1959.

Mütercimler, Erol **Satılık Ada Kıbrıs, Barış Harekâtının Bilinmeyen Öyküsü**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları:222, Araştırma ve İnceleme:72, 1. Ba., İstanbul, 2003.

Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919–1980**, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Özbudun, Ergun, **Siyasal Partiler**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979.

Öztekin, Ali, **Siyaset Bilime Giriş**, 4. Ba., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

Öztürk, Osman Metin, **Doğu Akdeniz ve Kıbrıs**, Altınküre Yayınları, İstanbul, 2007, s.70.

Pratt, Julius William, **A History of United States Foreign Policy**, Second Edition, Prentice- Hall. Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1955.

Rossides, Zeno G., **The Island of Cyprus and Union with Greece**, 1953.

Ruef, Martin ve Aldrich, Howard E., **Organizations Evolving**, Second Edition, SAGE Publications, California, 2006.

Sadrazam, Halil, **Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücadelesi Lideri Dr. Fazıl Küçük: (Ada'da Türk Milli Birliğine Kendini Adayan Liderin Belgesel Öyküsü),** Kastaş Yayınları, İstanbul, 1996.

Sayıl, Altay, **Dr. Fazıl Küçük'ün Anıları ve Siyasal Örgüt Çalışmaları**, Yay Ajans Lmd., Lefkoşa, 2010.

_____, **Kıbrıs Polis Tarihi**, Lefkoşa, Halkın Sesi Gazetesi Matbaası, 1985.

_____, **Kıbrıs Polis Albümü**, Halkın Sesi Tesisleri, Lefkoşa, (?).

Salışık, Salahattin, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, İstanbul, 1968.

Samani, Meltem Onurkan, **Kıbrıs Türk Milliyetçiliği**, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1999.

Savcı, Kemal, **Özgürlüğün Zaferi Kıbrıs**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1976.

Serter, Zeki ve Fikretoğlu, Ozan Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi** (1878–1981), Eğitim Kültür ve Gençlik Bakanlığı, Lefkoşa, 1982.

Serter, Vehbi Zeki, **Kıbrıs Tarihi**, 1970.

_____, **Kıbrıs Tarihi**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 2001.

Ünal Sığrı, "Örgüt Araştırmalarının Doğuşu ve Gelişimi", Max Weber, **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2014.

Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1965.

Soysal, Mümtaz, **Dış Politika ve Parlamento, Dış Politika Alanındaki Yasama-Yürütme İlişkileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1964.

Şahinler, Merter, **Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti**, Yeni Karar Matbaası, İstanbul, 1979.

Şimşir, Bilâl N., **Lozan Telgrafları I (1922–1923)**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Tağmat, Çağla D., "Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri", **Türk- Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler**, Doğu Kitabevi - 83, Tarih ve Uygarlık Dizisi–11, 1.Ba., İstanbul, 2014.

Tansu, İsmail, **Aslında Hiç Uyumuyordu**, Minpa Matbaacılık, Ankara, 2002.

Tekakpınar, Kemal ve Doğansal, Demiray, **DR. FAZIL KÜÇÜK (1906-1984)**, C.I, Lefkoşa, 1991.

Tayhani, İhsan, "Türk Mukavemet Teşkilatı'na Giden Yol", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler**, C.I, Lefkoşa.

Tüzün, İpek Kalemci, "Yönetimde Erken Dönem: Klasik ve Neoklasik Yaklaşımlar", Max Weber, **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2014.

Ülman, Haluk A., **İkinci Cihan Savaşının Başlarından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Münasebetleri 1939-1947**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1961.

_____, Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri 1939–1947, SBF Dış Münasebetler Ens. Yayını, Ankara, 1961.

Ünlü, Cemalettin, **Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)**, T.C. Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, 1981.

Yaşin, Özker, **Nevzat ve Ben 1,** Yeşilada Yayınları, İstanbul, 1997.

Yavuz, Bige, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri: Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

Yolak, Seyit, **1571'den Günümüze Kıbrıs Türk Yönetimleri**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Lefkoşa, 1998.

Weisband, Edward, **İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü'nün Dış Politikası**, Türkçesi: Mehmet Ali Kayabal, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Tarih Dizisi:32, 1. Ba., İstanbul, 1974.

"Varoluş Mücadelemizin Saygın İsmi: Osman ÖREK", Kıbrıs Türk Liderleri Osman Örek 1925–1999, KKTC Türkiye Büyükelçiliği, Lefkoşa, 2000.

MAKALELER

Akgün, Sibel, "İngiltere'nin Sömürge Yönetim Biçiminin Kıbrıs'ta Uygulanma Biçimi; Kavanin Meclisi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 45, Sayı: 4 (Aralık 2012).

_____, "1942 - 1943 Arası Dönemde Kıbrıs Türk Kimliğinin İlk Kurumsallaşma Hareketleri", **Turkish Studies** - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Sayı: 7/3 (Yaz 2012).

_____, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Aydınları ve Jön Türk Hareketi ile olan İlişkileri (1865-1918)", **History Studies, International Journal of History**, (Volume 3/3/2011).

Armaoğlu, Fahir, “1955 yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamuoyu”, **SBF Dergisi**, Cilt XIV, Sayı 2 (1959).

Arı, Kemal, “Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923–1925)”, **Tarih Vakfı Yurt Yayınları**, (2000).

Atay, Mehmet, “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kıbrıs Sorunu,” **Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Avrasya Dosyası**, BM Özel, C. VIII, Sayı:1 (İlkbahar 2002).

Batur, Bülent, “Türk Konsolosluğu Gözünden İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Müstemleke İdaresi Altında Kıbrıs Türkleri”, **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(1) (Haziran 2013).

Bechingham, Charles Fraser, “Kıbrıs Türkleri”, (Çev.) Ahmet An, C. VI, **Yeni Kıbrıs,** (Kasım 1988).

_____,“Kıbrıs Türkleri”, (Çev.) Ahmet An, **Yeni Kıbrıs,** (Ekim 1988).

Bolat, Bengül Salman ve Demiraslan, Tekin, “Lozan Görüşmeleri Sırasında Mecliste Ortaya Çıkan II. Grup Muhalefeti ve Basına Yansıması”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C. XIII, Sayı:53 (2013).

Çakmak, Zafer, “Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk Göçü (1878–1938)”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 36 (2008).

Çapa, Mesut, “ Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluş Yıllarında Kıbrıs’ta Eğitim Teşkilatı: Kıbrıs Şehbenderi Asaf Bey’in Raporu”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı: XXXI/1 (2016).

Demiryürek, Mehmet, “ Kıbrıs’ta Bir 150’lilik:Sait Molla (1925–1930)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XIX, Sayı:57 (Kasım 2003).

_____, “Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923–1926)”, **Toplumsal Tarih Dergisi,** Sayı: 115 (Temmuz 2003).

_____, "Kıbrıs Türk Basını ve Türkiye Hükümetleri I (Osmanlı Dönemi) (1878–1910)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 25-26 (Mayıs-Kasım 2000).

Dodd, Clement,“ UK Policy on Cyprus and the Eastern Mediterrian”, **Proceedings of the International Symposium**, “ The Cyprus Issue, Past, Present and The Vision for the Future”, Near East Univesity, Lefkoşa, (12-14 June 2001).

Doğanay, Rahmi, “Misak-ı Millî’ye Göre Lozan”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt XI, Sayı:2 (Elazığ 2001).

Erdoğru, Mehmet Akif, "Kıbrıs Türkleriyle İlgili Türkçe Bir Rapor", **Halkbilimi Dergisi**, (2013-1) (Kıbrıs Özel Sayısı-I).

Fedai, Harid, "Enosis'i Protesto Mitingleri", **Yeni Kıbrıs,** ,C. IV, Sayı:11 (Ağustos-Eylül 1987).

_____, "Eski Basınımızdan", **Kıbrıs**, (Aralık 2000).

_____,"20. Yüzyılın Başlarında Kıbrıs'ta Yazın Yaşamından Birinci Dünya Savaşı Örnek: Eski Şeyler", **Kıbrıs**, (Ekim 1984).

Gazioğlu, Ahmet C., "Sempozyuma Sunulan Tebliğler" **Yeni Kıbrıs**, (Ekim 1987).

_____, "Hangi Türk AKEL'e İnanır? AKEL'in Yolu Enosis Yoludur", **Yeni Kıbrıs**, (Mart 1989).

Güler, Yavuz, " II. Dünya Harbi Sonrası Türk–Amerikan İlişkileri (1945-1950)", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi**, C. V, Sayı: 2 (2004).

Güzel, Mehmet Şükrü, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Giden Yolda Filistin 1914-1947", **Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (USGAM) Raporu No:6**, Ortadoğu Çalışmaları.

Irkıçatal, Eftal, "İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin Orta Doğu politikaları için Kıbrıs'ın stratejik önemi ve Kıbrıs meselesinin ortaya çıkışı", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı:15 **(**Yıl: 2012/1).

İnanç, Hüsamettin vd, *"*Siyasal Partilerin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Sosyo-Politik Nedenler*",* **Akademik Bakış**, Sayı:13 (Ekim-2007).

Olgun, Kenan ve Balıkçıoğlu, Emrah, " The Times Gazetesi'ne Göre Kıbrıs'ta İdari Islahat", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.XIX, Sayı:1 (2012).

Öztoprak, İzzet, "Kıbrıs'ta 1931 İsyanı ve Yankıları", **Belleten**, TTK, LXII/233, (1998).

Özoran, Beria Remzi, "Kıbrıs Türküne İndirilen Yumruklar", **Türk Kültürü Dergisi**, Yıl:V, Sayı: 57.

_____," Kıbrıs Türk'ü ve Rum Tahrikleri*",* **Türk Kültürü Dergisi**, No: 89, (Mart 1970).

Karagil, Hasan Nevzat, "Eski Ekonomi Bakanı Sırrı Bellioğlu ile Kıbrıs Meselesi Hakkında Bir Konuşma", **Yeşilada Dergisi**, C. II, Sayı:6-7 (Mayıs-Haziran 1951).

Karakaş, Nuri, "Amerikan Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt/Volume XXIV, Sayı:1 (Temmuz 2009).

Sonyel, Salahi Ramadan, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878–1960)", **Belleten**, C. LIX, (Nisan 1995).

_____, "Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı", **Belleten**, TTK, 59 (224), (Nisan 1999).

_____, "Bir Düzeltme: Kıbrıs'ta Yayımlanan İlk Türkçe Gazete", **Yeni Kıbrıs**, (Aralık 1985).

Stavrinides, Zenon, "Kıbrıs Uyuşmazlığı - Ulusal Kimlik ve Devlet Olgusu", (Çev.) Eser Birey, **Yeni Kıbrıs**, (Şubat 1989).

Uzun, Hakan, "1919–1950 Yılları Arasında Türkiye- Yunanistan İlişkileri", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, C.V, Sayı:2 (Aralık 2004).

Yücel, Hasan Ali, "Kıbrıs Mektupları, İngiliz Döneminin Son Yıllarında Kıbrıs İzlenimleri", **Yeni Kıbrıs**, (Kasım 1998).

Tuğluoğlu, Fatih, "Ali Naci Karacan'ın Gözüyle Lozan Konferansı ve İsmet Paşa", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C. XIII, Sayı: 53 (2013).

" Tarihi Süreç İçinde Enosis, Enosis Mücadelesine İlişkin Gizli İngiliz Belgelerinden Örnekler, Kıbrıs Yüksek Komiseri Sir W.F.Haynes Smith'ten Sömürgeler Bakanı Mr. Chamberlain'e", **Yeni Kıbrıs**, (Ocak 1989).

" Denktaş'la Kıbrıs Sohbeti", **Köprü**, Sayı:93 (Aralık 1985).

" Kıbrıs Uyuşmazlığı" (Zenon Stavrinides, Kıbrıs Uyuşmazlığı-Ulusal Kimlik ve Devlet Olgusu, adlı eserinden çeviri yazı dizisi), **Yeni Kıbrıs**, (Mart 1989).

SÜRELİ YAYINLAR

GAZETELER

KKTC

Bozkurt

Doğruyol

Halkın Sesi

Hürsöz

İstiklal

Masum Millet

Nacak

Söz

The Cyprus Gazette

The London Gazette

TÜRKİYE

Akşam

Cumhuriyet

Dünya

Hürriyet

Son Posta

Son Telgraf

Vatan

Zafer

DERGİLER

KKTC

KTFK Bülteni

Köprü

Yeni Kıbrıs

TÜRKİYE

Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)

Amme İdaresi Dergisi

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi

Ayın Tarihi

A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

Belleten

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Forum

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

SBF Dergisi

Tarih İncelemeleri Dergisi

Toplumsal Tarih

TEZLER

Akgün, Sibel, **Türk Mukavemet Teşkilatı**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Birmeç, Meryem, **Kıbrıs Türk Basını'nda Lozan Barış Antlaşması**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.

Cazımoğlu, Sezer, **Necati Özkan'ın İstiklal Gazetesi'ndeki Toplumla İlgili Yazıları (1952–1954),** Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Fen ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa, 2003.

Derendeli, Fazilet, **Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesine Mahsus Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi,** (1895), Yakın Doğu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, Lefkoşa, 2006.

Gürses, Umut, **Kıbrıs Tüktür Cemiyeti ve Faaliyetleri**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2014.

Görgüç, Barış, **The Emergence Of Cyprus Problem Between 1945-1954,** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı İngilizce Uluslararası İlişkiler Bölüm Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Karagöz, Selda, **Celal Bayar Dönemi Türk Hükümetlerinin Kıbrıs Politikaları (1950-1960),** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

Koç, Rasim, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2009.

Kelling, George Horton, **British Policy in Cyprus 1939-1955**, The University of Texas, Doctor of Philosophy, The University of Texas at Austin, May 1988.

Pirlepeli, Ömer, **Türk İstiklal Savaşı Sürecinde Kıbrıs,** Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009.

Sevinç, Derya, **Demokrat Parti Dönemi Türk- Yunan İlişkileri (1950-1960)**, A.Ü. TİTE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

İNTERNET KAYNAĞI

http://www.osmanlicaturkce.com/?k=Arz-%FD+Mahzar&t=@. (Erişim Tarihi 20.04.2015)

http://cypruslibrary.moec.gov.cy/ebooks/The_Cyprus_Gazette_1925/index.html. (Erişim Tarihi 17 Ocak 2015)

http://www.academia.edu/7779864/İsrail_Devleti_nin_Kurulusuna_Giden_Yolda_Filistin_1914-1947. (Erişim Tarihi 11 Haziran 2015).

http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/299-09%20Mehmet%20Atay.pdf. (Erişim Tarihi 17 Nisan 2015).

http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf. (Erişim Tarihi 16 Ekim 2015).

http://unispal.un.org/unispal.nsf/5ba47a5c6cef541b802563e000493b8c/07175de9fa2de563852568d3006e10f3?OpenDocument. (Erişim Tarihi14 Mart 215).

http://www.ombudsman.gov.tr. (Erişim Tarihi 05 Kasım 2015).

http://cdn.un.org/unyearbook/yun/1954_106.pdf. (Erişim Tarihi 17 Ekim 2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/814(IX). (Erişim Tarihi18 Ekim 2015)

http://cdn.un.org/unyearbook/yun/1954_106.pdf. (Erişim Tarihi 17 Ekim 2015).

SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMELERİ

KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt, 6 Haziran 2015.

KKTC- Girne, Ahmet Necati Özkan, 22 Haziran 2015.

EKLER

I……..Fransız Büyükelçiliğine 24 Temmuz 1878 tarihinde Gönderilen ve Kıbrıs Konvansiyonu'nun İçeriğinin Yer Aldığı Resmi Yazı. (**BOA**, HR-SFR-3-0263-00025-002)

II……. İngiliz yönetimi tarafından Kıbrıs'ta 1881-1911 yılları arasında yapılan nüfus sayım sonuçları. (**MAAD,** Colonial Office List for 1889, 1893, 1902, 1911.)

III…….Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK) Anayasası. (**MAAD**, KTY 04-1943-73-01, KATAK Dosyası)

IV……. Lefkoşa Komiserliğinden Gönderilen Resmi Yazı, No. S.1/1/43, Tel No.16, 22 Nisan 1943. (**MAAD, FCO** 141-2816-1, Turkish Committee Formation of KATAK)

V…… KATAK Başkanı M. İzzet Tarafından İngiliz Sömürge Yönetimine gönderilen Kıbrıs Türk Toplumu Taleplerini içeren Muhtıra. (**MAAD, FCO** 141-2816-13,14, Turkish Committee Formation of KATAK)

VI……..…. KMTHP Karar Defteri.(**Dr. Fazıl Küçük Müzesi ve Vakfı**)

VII……. KTİBK'dan KATAK Genel Sekreterliğine gönderilen yazı, 2.4.1946. (**MAAD**, KTY 04-1946-20-01, KATAK Dosyası)

VIII……..Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Anayasası.(**MAAD**, Halkın Sesi, 30 Mayıs 1946.)

IX…… . Kyrenia Police Center (Girne Polis Karakolu), Secret, 14th December 1939. (**MAAD**, Tasnif Edilmemiş Belge, İngilizce Yazışmalar Dosyası)

X……. Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'nden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine Gönderilen Yazı, 23.9.1948, Sayı:3, Heyet Raporu. (**BCA**, 490-0-001-000-000-599-75)

XI…… Dr. Küçük'ten Cumhurbaşkanı İnönü'ye gönderilen Telgraf, 28 Kasım 1948. (**BCA,** 30-01-00-00-40-241-14-1-2)

XII…… "Birleşmiş Milletlere Mukabil Müracaat, KIBRIS TÜRKLERİ Yunanistan'a İlhak Emelini Protesto Ederler", Başlıklı Broşür. (**BCA**, 490-01-609-113-1)

XIII……Nihat Erim'in Kıbrıs Raporu, 24.6.1956. (**BCA,** 030-01-00-00-38-227-1)

XIV…… Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş tarafından The Times of Cyprus Editörüne Hitaben Gönderilen Yazı, 25.1.1959. (**MAAD**, Tasnif Edilmemiş Belge, Federasyon Dosyası)

XV……KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile yapılan tarih söyleşisi, 6 Haziran 2015.

XVI……Kıbrıs Milli Türk Birliği Nizamnamesi. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, KTMB Dosyası)

XVII……KMTB Yönetimi tarafından hazırlanan broşür metni, 27 Ocak1950. (**MAAD**, 04-1950-01-08, KTMB Dosyası**)**

XVIII……Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü.(**Yakın Doğu Üniversitesi** Special Room)

XIX…… KFKF Başkanı Rauf R. Denktaş tarafından Kültür Komisyonu'nun Kıbrıs Türklerinin tarihi ile ilgili bir rapor hazırlanmasına dair istek mektubu, 4 Aralık 1957. (**MAAD**, Tasnif Edilememiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

XX……. Kültür Komisyonu'nun ilk toplantısında alınan kararlar, 25 Şubat 1958.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

XXI…….. KTKF Yönetiminden İngiliz Yönetim Sekreterliğine ve Lefkoşa Komiserine gönderilen resmi yazı, 23 Ocak 1958.(**MAAD,** KTY 01-09/13-01, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

XXII…… KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'tan Nafia ve Maarif Vekâleti Vekili Tevfik İleri'ye gönderilen telgraf. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

XXIII…… TC Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürlüğünden KTKF Başkanı Raif R. Denktaş'a gönderilen yazı, 15 Haziran 1959. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

XXIV…… *"*KTFK İkinci Genel İdare Kurulu toplantısı*",* Tarih ve sayısı belirli olmayan gazete Kupürü.(**MAAD,** Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

XXV…… Kıbrıs Türk Siyasi Örgütlenmeleri Hakkında Kim Tarafından ve Ne Zaman Düzenlendiği Belli Olmayan Rapor (Raporun sadece 6'ncı sayfası mevcuttur.) (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Müteferrik Konular Dosyası)

XXVI…… Hikmet Afif Mapolar, "Şahsi Kanaatler Belirten Beyannameye Cevabımız", M. Fikri Basımevi, Lefkoşa.(**MAAD**, KTY 04-1949-21-01, Müteferrik Konular Dosyası)

XXVII……KKTC-Girne, Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 22 Haziran 2015.

XXVIII……. Memorandum, Proscription of Turkish Resistance Organisation, Top Secret, 28 May 1958, (Türk Direniş Örgütünün Yasaklanması konulu muhtıra, Çok Gizli, 28 Mayıs 1958).(**MAAD, FCO,** 141-4408-2, Turkish Underground Organisation)

XXIX…… Yıldırım örgütünün yayımladığı bildirinin İngilizce Metni. (**MAAD, FCO,** 141- 4408-1, Turkish Underground Organisation)

XXX…… Vali Tarafından İcraat Meclisinde Yapılan Nutuk, Kıbrıs Hükümet Matbaası, 26 Nisan 1958.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Müteferrik Konular Dosyası)

XXXI……Kıbrıs Okullarından Yetişenler Esas Nizamnamesi. (**MAAD**, Hür Söz, 12 Eylül 1948)

XXXII…… Kıbrıs Türk Kültür Derneği Ana Tüzüğü. (**MAAD,** KTY 04-1948-10-01, Dernekler Dosyası)

XXXIII…… KTKD Başkan Vekili M. Ali Pamir tarafından "*Kıbrıs Meselesi*" başlığı ile yapılan konuşma.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

XXXIV…… Kıbrıs Türk Kültür Derneği Tarafından Yapılan Duyuru. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

XXXV…… KTKD İdare Heyeti adına Başkan (Mehmet Ertuğruloğlu) ve Asbaşkan (M.Ali Pamir) tarafından Mağusa Ortaokulu Komisyon Başkanlığına gönderilen yazı, 7 Ağustos (195)3. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

XXXVI……Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin Faaliyetleri.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

XXXVII…… KTKF Başkanı Faiz Kaymak, KTKD Başkan Vekili ve Türkiye Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Genel Sekreteri M. Ali Pamir, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı Ali İhsan Çelikkan tarafından Bozkurt Gazetesi yönetimine gönderilen yazı,16 Ekim 1955. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

XXXVIII…… KTKD Mes'ul Memur Hatice Hüseyin tarafından KTKF Başkanlığına gönderilen yazı, 9.11.1959.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

XXXIX……Kıbrıs Türk Birliği Ana Tüzüğü. (**MAAD,** KTY 05-03/22-01, Kıbrıs Türk Birliği Dosyası)

XL…….. Londra Kıbrıs Türk Cemiyeti Ana Tüzüğü.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

EK XLI……Döneme Ait Görüntüler.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

1

Sublime Porte.

Ministère des Affaires Etrangères

Le 24 Juillet 1878

N° C° 51837 voir Rapport N° 7389/350

N° P° 59

Circulaire

Convention relatives à l'île de Chypre

2 annexes

Reçu le 5 Août N° 16651

Monsieur l'Ambassadeur,

J'ai l'honneur de vous transmettre, ci joint, en copie, et avec son annexe la convention signée, il ya plus d'un mois, entre la Sublime Porte et le Gouvernement de Sa Majesté Britannique pour la conclusion d'une alliance défensive contre toute agression éventuelle de la Russie en Asie et pour l'occupation et l'administration de l'île de Chypre par l'Angleterre.

La Sublime Porte appréciant les avantages qu'une alliance défensive avec la Grande Bretagne doit procurer à l'Empire n'a pas hésité à accueillir les ouvertures du Cabinet de St James à cet égard. Quant aux conditions de cette alliance elles lui ont semblé telles que ni son indépendance, ni sa dignité, ni ses intérêts matériels n'auraient à en souffrir.

OSMANLI ARŞİVİ
HR. SFR. (3)
263 | 25 | 1

2 vrk (1 shf bos)

Son Excellence
Musurus Pacha,
Ambassadeur de Sa Majesté Impériale le Sultan.
Londres.

HR.SFR.3.00263.00025.001

EK I- Fransız Büyükelçiliğine 24 Temmuz 1878 tarihinde Gönderilen ve İçeriğinde Kıbrıs Konvansiyonu'nun da Yer Aldığı Resmi Yazı.(**BOA**, HR-SFR-3-0263-00025-001)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

adm. 16.651

1

Copie.

S. M. la Reine du Royaume Uni de la Grande Bretagne et d'Irlande, Impératrice des Indes, et S. M. I. le Sultan, étant mutuellement animés du désir sincère d'étendre et affermir les relations d'amitié heureusement existant entre les deux Empires, ont résolu de conclure une Convention d'Alliance défensive dans le but d'assurer pour l'avenir les territoires en Asie de S. M. I. le Sultan. –

Leurs Majestés ont en conséquence choisi et nommé à cet effet comme leurs Plénipotentiaires, à savoir :

S. M. la Reine du Royaume-Uni de la Gde Bretagne et d'Irlande, Impératrice des Indes, le Très-Honorable Austin Henry Layard, Ambassadeur Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de S. M. près la S. Porte ;

Et S. M. I. le Sultan, S. E. Safvet Pacha, Ministre des Aff. Etrangères de S. M. Impériale ;

Lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs, trouvés en bonne et due forme, se sont convenus des Articles suivants :

Art. I.

Que dans le cas où Batoum, Ardahan, Kars, ou aucune de ces places seront retenues par la Russie, et si aucune tentative serait faite à une époque quelconque par la Russie de s'emparer

OSMANLI ARŞİVİ
HR. SFR (3)
263 | 25 | 2

2 yrk (2 sht bos)

HR.SFR.3.00263.00025.002

EK I a- Fransız Büyükelçiliğine 24 Temmuz 1878 tarihinde Gönderilen ve İçeriğinde Kıbrıs Konvansiyonu'nun da Yer Aldığı Resmi Yazı.(**BOA,** HR-SFR-3-0263-00025-002)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

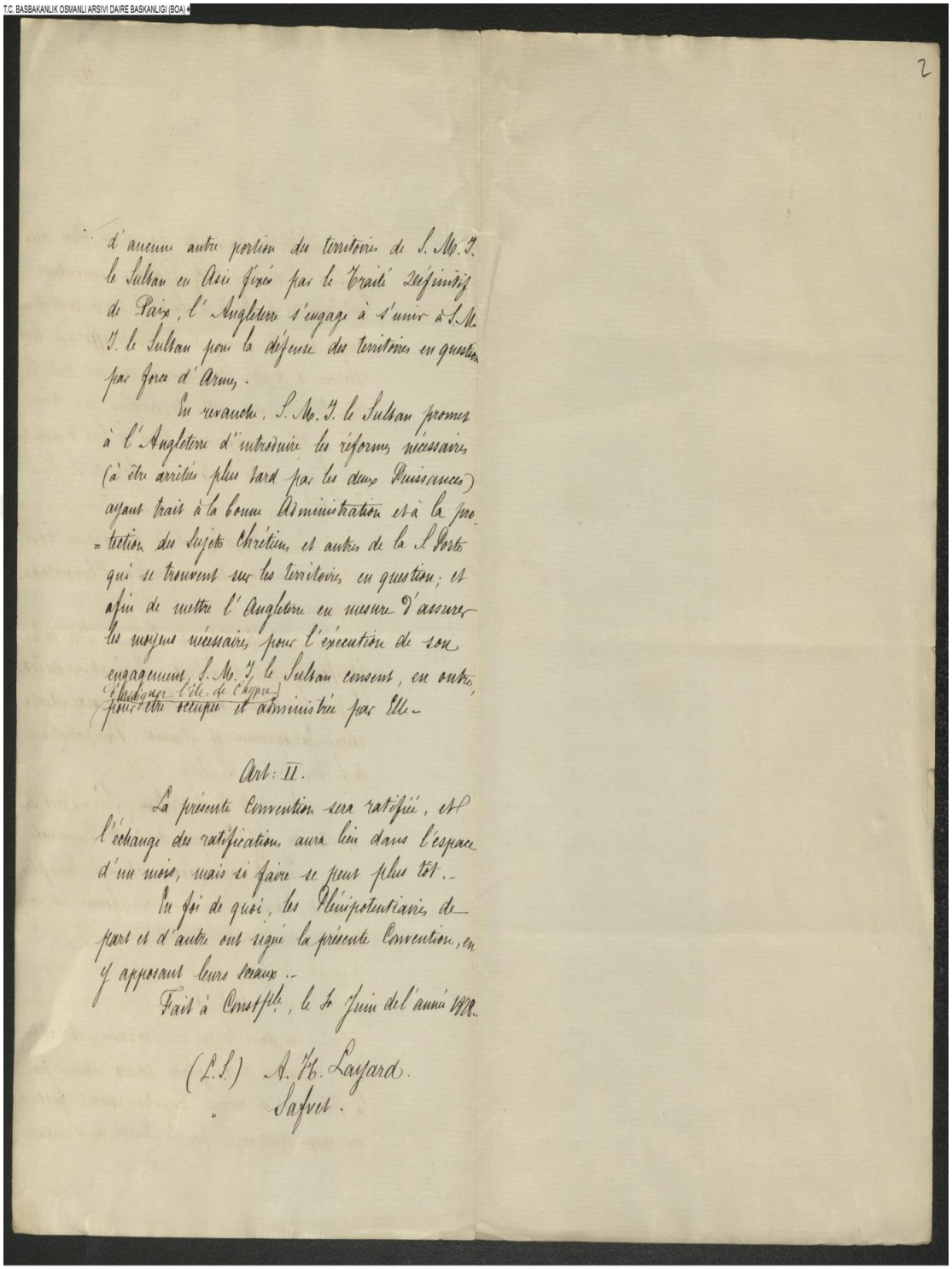

2

d'aucune autre portion des territoires de S. M. I. le Sultan en Asie fixés par le Traité Définitif de Paix, l'Angleterre s'engage à s'unir à S. M. I. le Sultan pour la défense des territoires en question par force d'armes.

En revanche, S. M. I. le Sultan promet à l'Angleterre d'introduire les réformes nécessaires (à être arrêtées plus tard par les deux Puissances) ayant trait à la bonne Administration et à la protection des sujets Chrétiens et autres de la S. Porte qui se trouvent sur les territoires en question; et afin de mettre l'Angleterre en mesure d'assurer les moyens nécessaires pour l'exécution de son engagement, S. M. I. le Sultan consent, en outre, (l'Angleterre l'île de Chypre) pour être occupée et administrée par Elle.

Art: II.

La présente Convention sera ratifiée, et l'échange des ratifications aura lieu dans l'espace d'un mois, mais si faire se peut plus tôt.

En foi de quoi, les Plénipotentiaires de part et d'autre ont signé la présente Convention, en y apposant leurs sceaux.

Fait à Constple, le 4 Juin de l'année 1878.

(L.S.) A. H. Layard.

" Safvet.

HR.SFR.3.00263.00025.002

EK I c- Fransız Büyükelçiliğine 24 Temmuz 1878 tarihinde Gönderilen ve İçeriğinde Kıbrıs Konvansiyonu'nun da Yer Aldığı Resmi Yazı.(**BOA,** HR-SFR-3-0263-00025-003)

İngiliz yönetimi tarafından 1881 yılında Kıbrıs'ta yapılan nüfus sayım sonuçları

Kazalar	Nüfus	Kıbrıs Türklerinin Genel Nüfusa Oranı
Lefkoşa	56.312	
Mağusa	38.207	
Larnaka	20.766	
Limasol	29.248	
Baf	28.424	
Girne	13.216	
Toplam	186.173	% 14

İngiliz yönetimi tarafından 1891 yılında Kıbrıs'ta yapılan nüfus sayım sonuçları

Kazalar	Nüfus	Kıbrıs Türklerinin Genel Nüfusa Oranı
Lefkoşa	61.695	
Mağusa	41.423	
Larnaka	23.760	
Limasol	35.730	
Baf	31.674	
Girne	15.004	
Toplam	209.286	%23

İngiliz yönetimi tarafından 1901 yılında Kıbrıs'ta yapılan nüfus sayım sonuçları

Kazalar	Nüfus	Kıbrıs Türklerinin Genel Nüfusa Oranı
Lefkoşa	71.289	
Mağusa	48.508	
Larnaka	26.073	
Limasol	39.205	
Baf	35.205	
Girne	13.216	
Toplam	237.022	%21,5

İngiliz yönetimi tarafından 1911 yılında Kıbrıs'ta yapılan nüfus sayım sonuçları

Kazalar	Nüfus	Kıbrıs Türklerinin Genel Nüfusa Oranı
Lefkoşa	81.497	
Mağusa	58.530	
Larnaka	29.737	
Limasol	46.084	
Baf	38.508	
Girne	19.752	
Toplam	274.108	%25,9

EK-II İngiliz yönetimi tarafından 1881-1911 yılları arasında Kıbrıs'ta yapılan nüfus sayım sonuçları.(**MAAD,** Colonial Office List for 1889, 1893, 1902, 1911.)

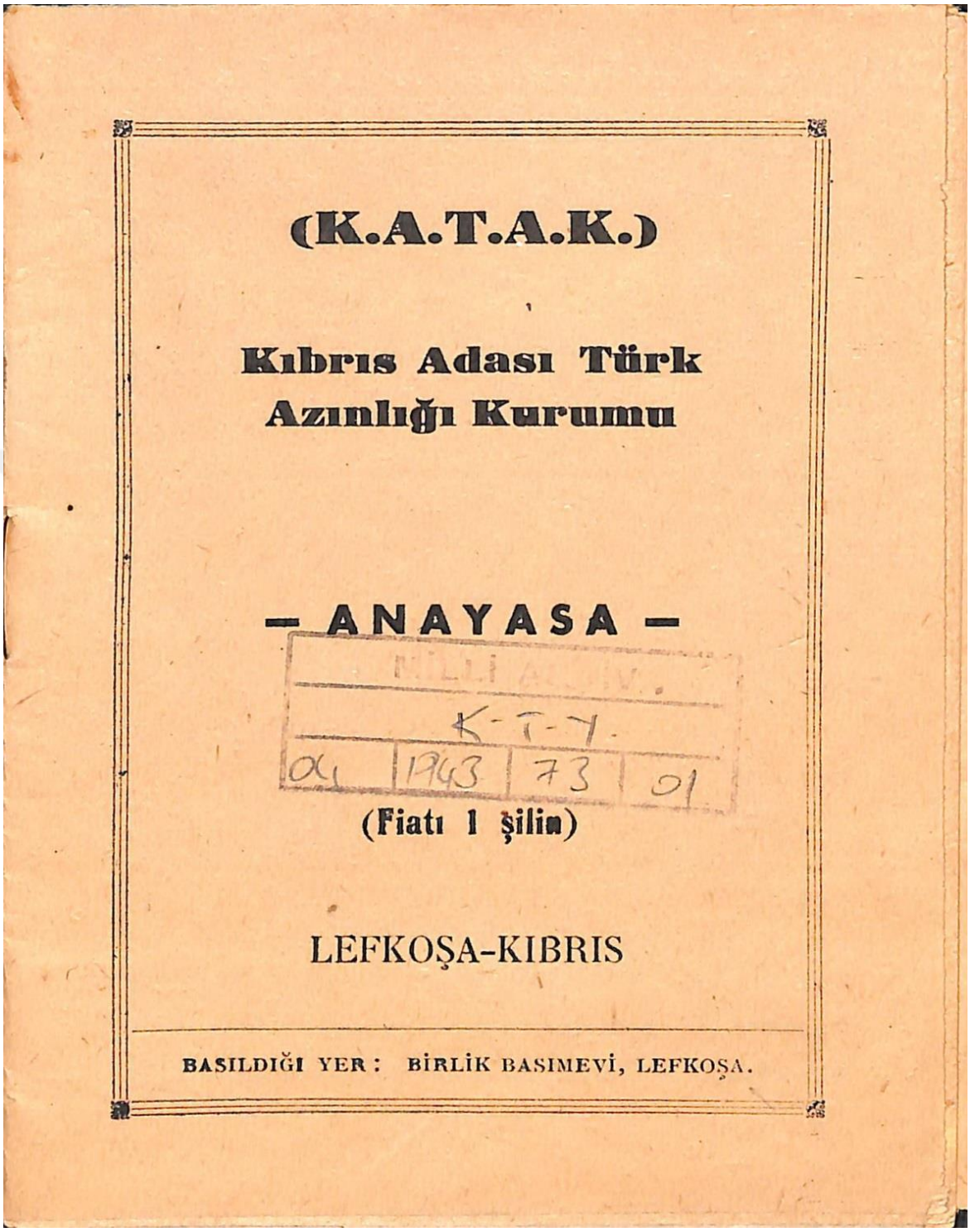

(K.A.T.A.K.)

Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu

— ANAYASA —

MİLLİ ARŞİV.
K-T-Y.
04 | 1943 | 73 | 01

(Fiatı 1 şilin)

LEFKOŞA-KIBRIS

BASILDIĞI YER: BİRLİK BASIMEVİ, LEFKOŞA.

EK III- Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK) Anayasası Kapak Sayfası, (**MAAD,** KTY 04-1943-73-01)

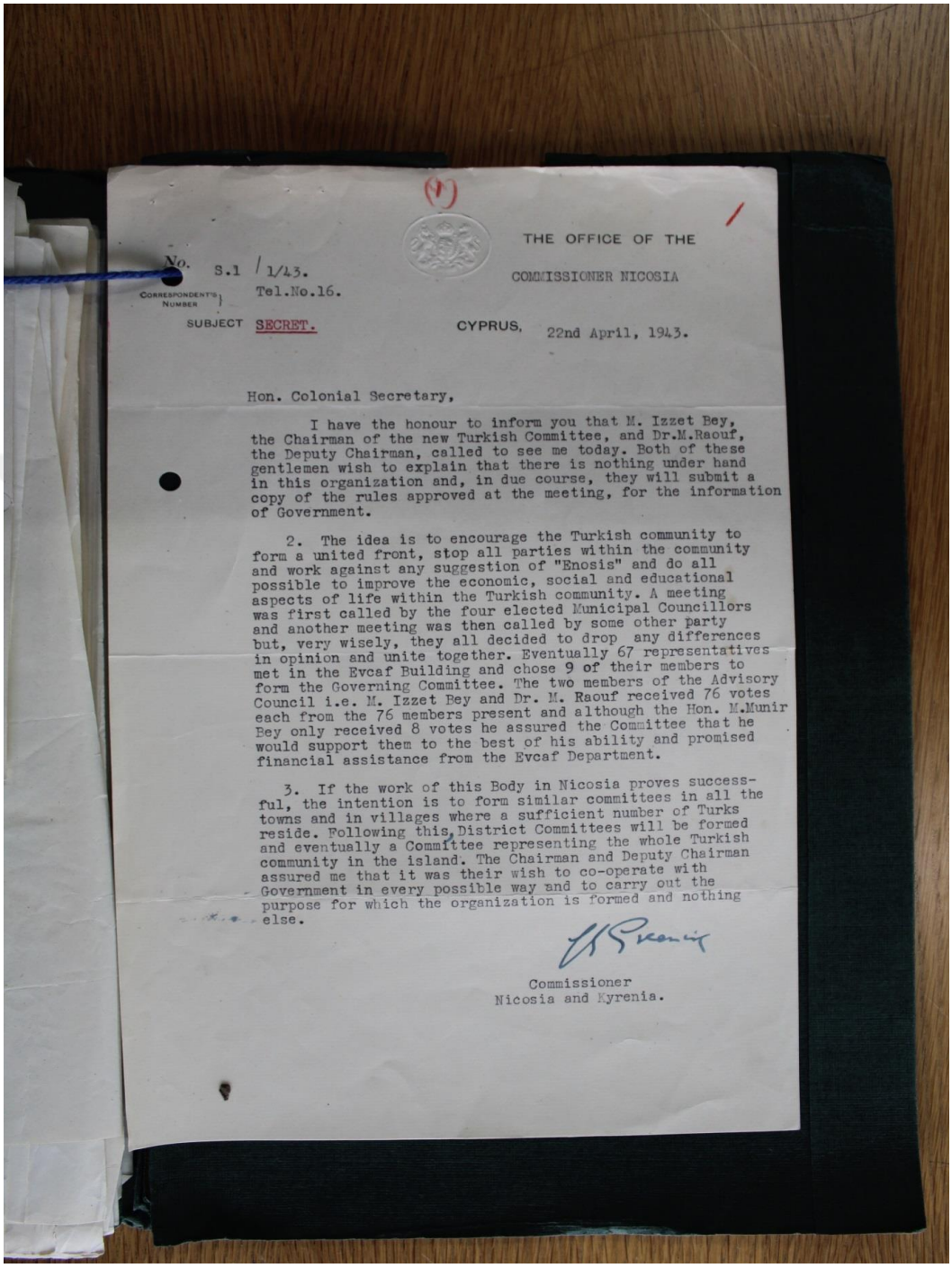

THE OFFICE OF THE

COMMISSIONER NICOSIA

No. S.1 / 1/43.

CORRESPONDENT'S NUMBER

Tel.No.16.

SUBJECT SECRET.

CYPRUS, 22nd April, 1943.

Hon. Colonial Secretary,

I have the honour to inform you that M. Izzet Bey, the Chairman of the new Turkish Committee, and Dr.M.Raouf, the Deputy Chairman, called to see me today. Both of these gentlemen wish to explain that there is nothing under hand in this organization and, in due course, they will submit a copy of the rules approved at the meeting, for the information of Government.

2. The idea is to encourage the Turkish community to form a united front, stop all parties within the community and work against any suggestion of "Enosis" and do all possible to improve the economic, social and educational aspects of life within the Turkish community. A meeting was first called by the four elected Municipal Councillors and another meeting was then called by some other party but, very wisely, they all decided to drop any differences in opinion and unite together. Eventually 67 representatives met in the Evcaf Building and chose 9 of their members to form the Governing Committee. The two members of the Advisory Council i.e. M. Izzet Bey and Dr. M. Raouf received 76 votes each from the 76 members present and although the Hon. M.Munir Bey only received 8 votes he assured the Committee that he would support them to the best of his ability and promised financial assistance from the Evcaf Department.

3. If the work of this Body in Nicosia proves successful, the intention is to form similar committees in all the towns and in villages where a sufficient number of Turks reside. Following this, District Committees will be formed and eventually a Committee representing the whole Turkish community in the island. The Chairman and Deputy Chairman assured me that it was their wish to co-operate with Government in every possible way and to carry out the purpose for which the organization is formed and nothing else.

Commissioner
Nicosia and Kyrenia.

EK IV- From Nicosia and Kyrenia Commissioner to Colonial Secretary (Girne-Lefkoşa Komiseri'nden Sömürge Sekreterine), Tel. No:16, Secret, 22 nd April 1943. (**MAAD, FCO** 141-2816-1)

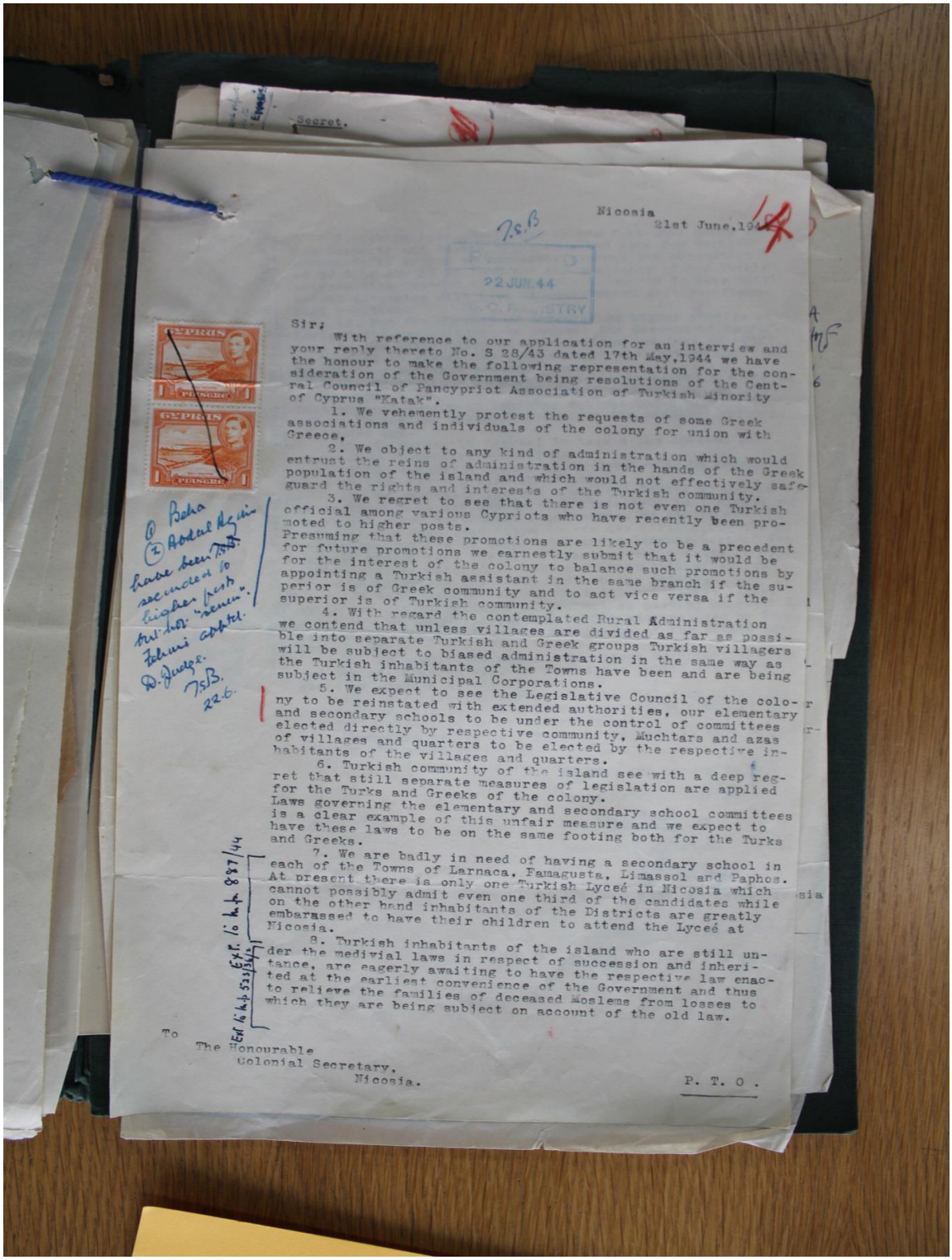

Secret.

Nicosia
21st June,1944

22 JUN 44

Sir;

With reference to our application for an interview and your reply thereto No. S 28/43 dated 17th May,1944 we have the honour to make the following representation for the consideration of the Government being resolutions of the Central Council of Pancypriot Association of Turkish Minority of Cyprus "Katak".

1. We vehemently protest the requests of some Greek associations and individuals of the colony for union with Greece.

2. We object to any kind of administration which would entrust the reins of administration in the hands of the Greek population of the island and which would not effectively safeguard the rights and interests of the Turkish community.

3. We regret to see that there is not even one Turkish official among various Cypriots who have recently been promoted to higher posts.
Presuming that these promotions are likely to be a precedent for future promotions we earnestly submit that it would be for the interest of the colony to balance such promotions by appointing a Turkish assistant in the same branch if the superior is of Greek community and to act vice versa if the superior is of Turkish community.

4. With regard the contemplated Rural Administration we contend that unless villages are divided as far as possible into separate Turkish and Greek groups Turkish villagers will be subject to biased administration in the same way as the Turkish inhabitants of the Towns have been and are being subject in the Municipal Corporations.

5. We expect to see the Legislative Council of the colony to be reinstated with extended authorities, our elementary and secondary schools to be under the control of committees elected directly by respective community, Muchtars and azas of villages and quarters to be elected by the respective inhabitants of the villages and quarters.

6. Turkish community of the island see with a deep regret that still separate measures of legislation are applied for the Turks and Greeks of the colony.
Laws governing the elementary and secondary school committees is a clear example of this unfair measure and we expect to have these laws to be on the same footing both for the Turks and Greeks.

7. We are badly in need of having a secondary school in each of the Towns of Larnaca, Famagusta, Limassol and Paphos. At present there is only one Turkish Lyceé in Nicosia which cannot possibly admit even one third of the candidates while on the other hand inhabitants of the Districts are greatly embarassed to have their children to attend the Lyceé at Nicosia.

8. Turkish inhabitants of the island who are still under the medivial laws in respect of succession and inheritance, are eagerly awaiting to have the respective law enacted at the earliest convenience of the Government and thus to relieve the families of deceased Moslems from losses to which they are being subject on account of the old law.

To
The Honourable
Colonial Secretary,
Nicosia.

P. T. O.

EK V- KATAK Başkanı M. İzzet Tarafından İngiliz Sömürge Yönetimine gönderilen Kıbrıs Türk Toplumu Taleplerini içeren Muhtıra.(**MAAD, FCO** 141-2816-14)

Secret.

-2-

13

9. Taking into consideration the fact that owing to appointments and deaths there remained very few Turkish advocates in Cyprus we earnestly request the suspension of S. 3 of Law 20 of 1933 for the graduates of the Turkish universities inorder to enable our community to have sufficient advocates with less expenses which suit our financial position.

10. For the purpose of encouraging higher studies in England for our children we request the Government to recommend to the authorities of universities and Inns of Court in England to exempt the graduates of the Turkish Lyceé of Cyprus from entrance examinations.

11. We consider it most advisable to resume the system of teaching with books in elementary schools. We contend that present system of teaching without books already proved to be useless and cumbersome for the minds of children of tender age.

12. We earnestly request to have a law enacted for compulsory elementary education.

13. We earnestly request 29th October to be recognized as a holiday for the Turkish Schools.

14. We earnestly request the Sheri Courts of Cyprus to be instructed to use new Turkish characters in the same way as in all other Government Departments. We beg to add that owing to the fact that these Courts are still using the old characters justice is being embarassed because most of the parties cannot read the old characters while deeds of dedication etc. registered in the said Courts will after some years be illegible for every body in the Island.

15. We earnestly request that Idjarei Vahide vakfs, which are not of category of properties passing on death and which are religious properties simply administered by Trustees, to be exempted from the provisions of the Estate Duty Law of 1942.

16. We submit the above resolutions be urgent matters and our association will in due course submit the other outstanding demands of our community.

17. In conclusion our association is of opinion that grounds and objects of the above resolutions could be better and fully explained in an interview.

Therefore we beg to repeat our request to have an interview on the above subjects.

We have the honour to be
Sir.
Your obedient servants,

M. Izzet

President of Katak.

Vice President of Katak, Nicosia

Fadil N. Mehmet

General Secretary of Katak.

Ext. 16 Ext. 16 Ext. 16 Ext. 16 Ext. 16 Ext. 16

Already taken sub by Sveaf. 7.5.13.

EK V a- KATAK Başkanı M. İzzet Tarafından İngiliz Sömürge Yönetimine gönderilen Kıbrıs Türk Toplumu Taleplerini içeren Muhtıra.(**MAAD, FCO** 141-2816-14)

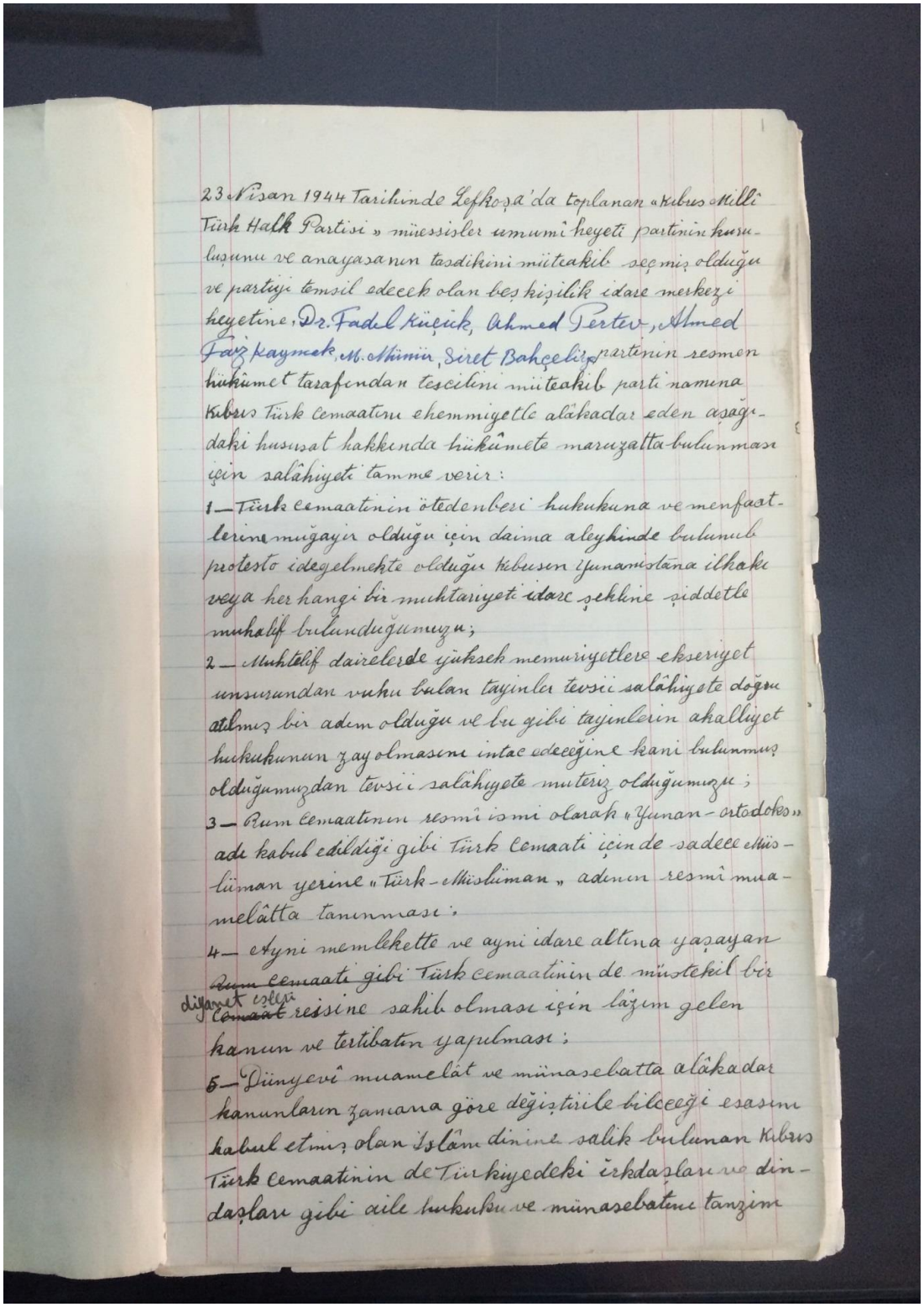

23 Nisan 1944 Tarihinde Lefkoşa'da toplanan «Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi» müessisler umumî heyeti partinin kuruluşunu ve anayasanın tasdikini müteakib seçmiş olduğu ve partiyi temsil edecek olan beş kişilik idare merkezi heyetine, Dr. Fadıl Küçük, Ahmed Tertev, Ahmed Faiz Kaymak, M. Akimin, Siret Bahçeliz partinin resmen hükûmet tarafından tesciline müteakib parti namına Kıbrıs Türk cemaatini ehemmiyetle alâkadar eden aşağıdaki hususat hakkında hükûmete maruzatta bulunması için salâhiyeti tamme verir:

1— Türk cemaatinin ötedenberi hukukuna ve menfaatlerine muğayir olduğu için daima aleyhinde bulunub protesto idegelmekte olduğu Kıbrısın Yunanistana ilhakı veya her hangi bir muhtariyeti idare şekline şiddetle muhalif bulunduğumuzu;

2— Muhtelif dairelerde yüksek memuriyetlere ekseriyet unsurundan vuku bulan tayinler tevsii salâhiyete doğru atılmış bir adım olduğu ve bu gibi tayinlerin akalliyet hukukunun zayolmasını intac edeceğine kani bulunmuş olduğumuzdan tevsii salâhiyete muteriz olduğumuzu;

3— Rum cemaatinin resmî ismi olarak «Yunan-ortodoks» adı kabul edildiği gibi Türk cemaati içinde sadece «Müslüman» yerine «Türk-Müslüman» adının resmî muamelâtta tanınması;

4— Aynı memlekette ve aynı idare altına yaşayan ~~Rum cemaati gibi~~ Türk cemaatinin de müstekil bir diyanet işleri ~~cemaat~~ reisine sahib olması için lâzım gelen kanun ve tertibatın yapılması;

5— Dünyevî muamelât ve münasebatta alâkadar kanunların zamana göre değiştirile bileceği esasını kabul etmiş olan İslâm dinine salik bulunan Kıbrıs Türk cemaatinin de Türkiyedeki ırkdaşları ve dindaşları gibi aile hukuku ve münasebatını tanzim

EK VI- KMTHP Karar Defteri, İlk Sayfa Görüntüsü. **(Dr. Fazıl Küçük Müzesi ve Vakfı)**

K.T.I.B.K.
Elli Sokagi No.2,
2.4.46. Lefkoşe,

K.T.T.A.K. Genek Sekreterligihen,

Lefkoşe.

Sayin EFENDIM, Beyim,

Büyük bir çalişma ve derin bir sevgi ile kurulan Kurumlar Birligimnin kurulmasi için mütesebbis Birligimiz bulundugundan KATAK ve K.T.Ç.B. nin uzakta kalmaleri ve bu Kurumun yikilmasina sebep olacakleri görüldüğünden bir vijdan azabi içindeyiz. Iki Kurum ile bizim Birliğimizde 14.4.46 Tarihinde bir muzakere yapmak için Birligimize onur vermeniz özlenir.

K.T.İ.B.K. Asbaşkanı

KIBRIS TÜRK İŞÇİ BİRLİKLERİ KURUMU 1945

MİLLİ ARŞİV
KTY
04 1946 20 01

EK VII- KTİBK'dan KATAK Genel Sekreterliğine gönderilen yazı, 2.4.1946. (**MAAD,** KTY 04-1946-20-01,)

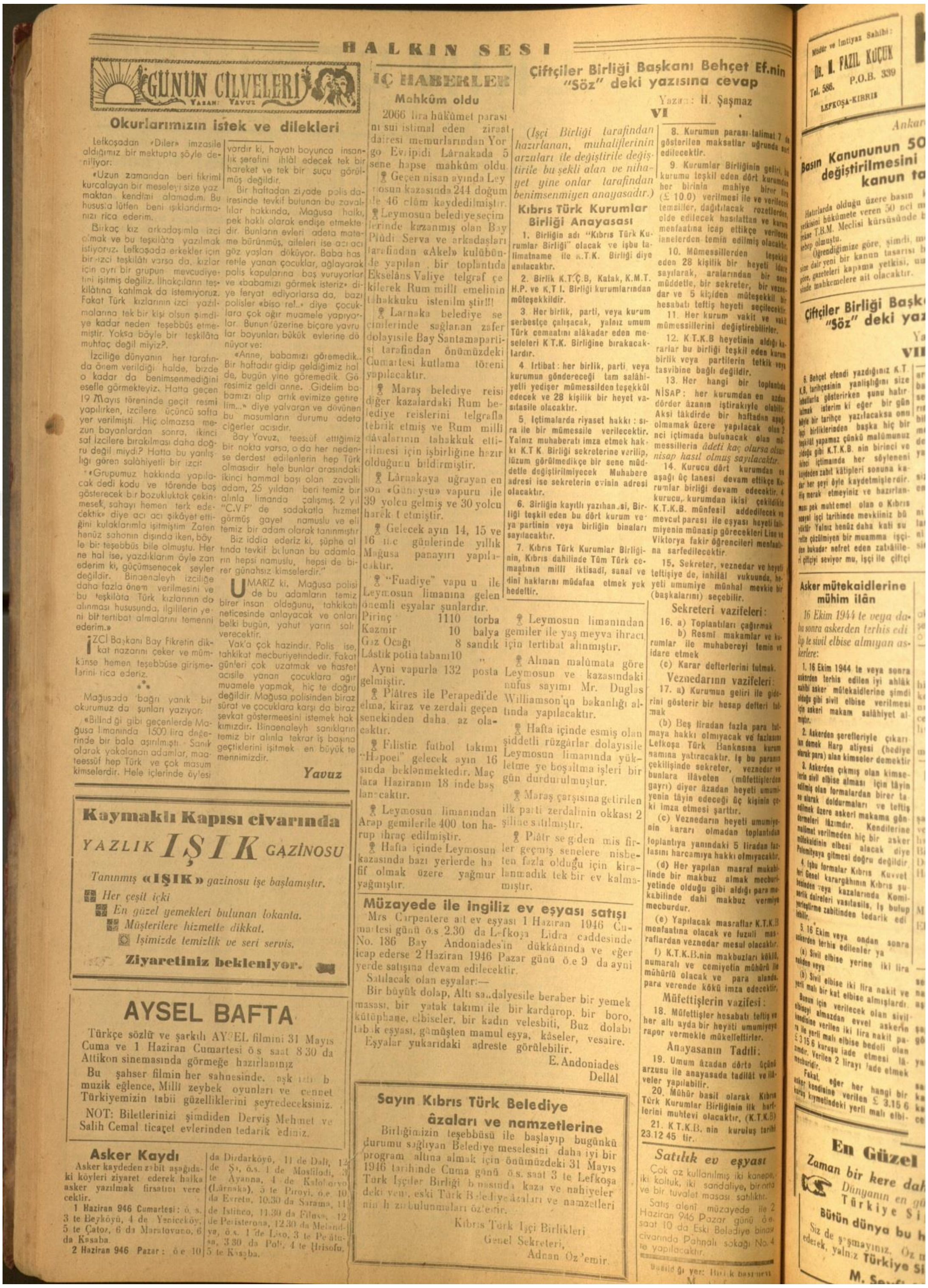

HALKIN SESİ

GÜNÜN CİLVELERİ — Yazan: Yavuz

Okurlarımızın istek ve dilekleri

Lefkoşadan «Diler» imzasile aldığımız bir mektupta şöyle deniliyor:

«Uzun zamandan beri fikrimi kurcalayan bir meseleyi size yazmaktan kendimi alamadım. Bu hususta lütfen beni ışıklandırmanızı rica ederim.

Birkaç kız arkadaşımla izci olmak ve bu teşkilâta yazılmak istiyoruz. Lefkoşada erkekler için bir izci teşkilâtı varsa da, kızlar için ayrı bir grupun mevcudiyetini işitmiş değiliz. İlhakçıların teşkilâtına katılmak da istemiyoruz. Fakat Türk kızlarının izci yazılmalarına tek bir kişi olsun şimdiye kadar neden teşebbüs etmemiştir. Yoksa böyle bir teşkilâta muhtaç değil miyiz?.

İzciliğe dünyanın her tarafında önem verildiği halde, bizde o kadar da benimsenmediğini esefle görmekteyiz. Hatta geçen 19 Mayıs töreninde geçit resmi yapılırken, izcilere üçüncü safta yer verilmişti. Hiç olmazsa mezun bayanlardan sonra, ikinci saf İzcilere bırakılması daha doğru değil miydi? Hatta bu yanlışlığı gören salâhiyetli bir izci:

«Grupumuz hakkında yapılacak dedi kodu ve törende baş gösterecek bir bozukluktak çekinmesek, sahayı hemen terk edecektik» diye acı acı şikâyet ettiğini kulaklarımla işitmiştim. Zaten henüz sahanın dışında iken, böyle bir teşebbüs bile olmuştu. Her ne hal ise, yazdıklarım öyle zannederim ki, güçümsenecek şeyler değildir. Binaenaleyh izciliğe daha fazla önem verilmesini ve bu teşkilâta Türk kızlarının da alınması hususunda, ilgililerin yeni bir tertibat almalarını temenni ederim.»

İZCİ Başkanı Bay Fikretin dikkat nazarını çeker ve mümkünse hemen teşebbüse girişmelerini rica ederiz.

***

Mağusada bağrı yanık bir okurumuz da şunları yazıyor:

«Bildiği gibi geçenlerde Mağusa limanında 1500 lira değerinde bir bala aşırılmıştı. Sanık olarak yakalanan adamlar, maateessüf hep Türk ve çok masum kimselerdir. Hele içlerinde öylesi vardır ki, hayatı boyunca insanlık şerefini ihlâl edecek tek bir hareket ve tek bir suçu görülmüş değildir.

Bir haftadan ziyade polis dairesinde tevkif bulunan bu zavallılar hakkında, Mağusa halkı, pek haklı olarak endişe etmektedir. Bunların evleri adeta mateme bürünmüş, aileleri ise acı acı göz yaşları döküyor. Baba hasretile yanan çocuklar, ağlayarak polis kapularına baş vuruyorlar ve «babamızı görmek isteriz» diye feryat ediyorlarsa da, bazı polisler «biso re!..» diye çocuklara çok ağır muamele yapıyorlar. Bunun üzerine biçare yavrular boyunları bükük evlerine dönüyor ve:

«Anne, babamızı göremedik.. Bir haftadır gidip geldiğimiz hal de, bugün yine göremedik. Gö resimiz geldi anne. Gidelim babamızı alıp artık evimize getirelim...» diye yalvaran ve dövünen bu masumların durumu adeta ciğerler acısıdır.

Bay Yavuz, teessüf ettiğimiz bir nokta varsa, o da her nedense derdest edilenlerin hep Türk olmasıdır hele bunlar arasındaki ikinci hammal başı olan zavallı adam, 25 yıldan beri temiz bir alınla limanda çalışmış. 2 yıl "C.V.F" de sadakatla hizmet görmüş gayet namuslu ve eli temiz bir adam olarak tanınmıştır.

Biz iddia ederiz ki, şüphe altında tevkif bulunan bu adamların hepsi namuslu, hepsi de birer günahsız kimselerdir."

UMARIZ ki, Mağusa polisi de bu adamların temiz birer insan olduğunu, tahkikatı neticesinde anlayacak ve onları belki bugün, yahut yarın salı verecektir.

Vak'a çok hazindir. Polis ise, tahkikat mecburiyetindedir. Fakat günleri çok uzatmak ve hasret acısile yanan çocuklara ağır muamele yapmak, hiç te doğru değildir. Mağusa polisinden biraz sürat ve çocuklara karşı da biraz şevkat göstermeesini istemek hakkımızdır. Binaenaleyh sanıkların temiz bir alınla tekrar iş başına geçtiklerini işitmek en büyük temennimizdir.

Yavuz

İÇ HABERLER

Mahkûm oldu

2066 lira hükûmet parasını sui istimal eden ziraat dairesi memurlarından Yorgo Evripidi Lârnakada 5 sene hapse mahkûm oldu.

Geçen nisan ayında Leymosun kazasında 244 doğum ile 46 ölüm kaydedilmiştir.

Leymosun belediye seçimlerinde kazanmış olan Bay Pidi Serva ve arkadaşları tarafından «Akel» kulübünde yapılan bir toplantıda Ekselâns Valiye telgraf çekilerek Rum millî emelinin tahakkuku istenilmiştir!!!

Larnaka belediye seçimlerinde sağlanan zafer dolayısile Bay Santamaparti-si tarafından önümüzdeki Cumartesi kutlama töreni yapılacaktır.

Maraş belediye reisi diğer kazalardaki Rum belediye reislerini telgrafla tebrik etmiş ve Rum millî dâvalarının tahakkuk ettirilmesi için işbirliğine hazır olduğunu bildirmiştir.

Lârnakaya uğrayan en son «Güneysu» vapuru ile 39 yolcu gelmiş ve 30 yolcu hareket etmiştir.

Gelecek ayın 14, 15 ve 16 ncı günlerinde yıllık Mağusa panayırı yapılacaktır.

"Fuadiye" vapuru ile Leymosun limanına gelen önemli eşyalar şunlardır.

Pirinç	1110	torba
Kazmir	10	balya
Gaz Ocağı	8	sandık
Lâstik potin tabanı	10	"

Ayni vapurla 132 posta gelmiştir.

Plâtres ile Perapedi'de elma, kiraz ve zerdali geçen senekinden daha az olacaktır.

Filistin futbol takımı "Hapoel" gelecek ayın 16 sında beklenmektedir. Maçlara Haziranın 18 inde başlanacaktır.

Leymosun limanından Arap gemilerile 400 ton harup ihraç edilmiştir.

Hafta içinde Leymosun kazasında bazı yerlerde hafif olmak üzere yağmur yağmıştır.

Leymosun limanından gemiler ile yaş meyva ihracı için tertibat alınmıştır.

Alınan malûmata göre Leymosun ve kazasındaki nufus sayımı Mr. Duglas Williamson'un bakanlığı altında yapılacaktır.

Hafta içinde esmiş olan şiddetli rüzgârlar dolayısile Leymosun limanında yükletme ve boşaltma işleri bir gün durdurulmuştur.

Maraş çarşısına getirilen ilk parti zerdalinin okkası 2 şiline satılmıştır.

Piâtr se giden mis firler geçmiş senelere nisbeten fazla olduğu için kiralanmadık tek bir ev kalmamıştır.

Çiftçiler Birliği Başkanı Behçet Ef.nin "Söz" deki yazısına cevap

Yazan: H. Şaşmaz

VI

(İşçi Birliği tarafından hazırlanan, muhaliflerinin arzuları ile değiştirile değiştirile bu şekli alan ve nihayet yine onlar tarafından benimsenmiyen anayasadır.)

Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Anayasası

1. Birliğin adı "Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği" olacak ve işbu talimatname ile K.T.K. Birliği diye anılacaktır.

2. Birlik K.T.Ç.B, Katak, K.M.T.H.P. ve K.T.İ. Birliği kurumlarından müteşekkildir.

3. Her birlik, parti, veya kurum serbestçe çalışacak, yalnız umum Türk cemaatını alâkadar eden meseleleri K.T.K. Birliğine bırakacaklardır.

4. İrtibat: her birlik, parti, veya kurumun göndereceği tam salâhiyetli yedişer mümessilden teşekkül edecek ve 28 kişilik bir heyet vasıtasile olacaktır.

5. İçtimalarda riyaset hakkı: sıra ile bir mümessile verilecektir. Yalnız muhaberatı imza etmek hakkı K.T.K. Birliği sekreterine verilip, lüzum görülmedikçe bir sene müddetle değiştirilmiyecek. Muhabere adresi ise sekreterin evinin adresi olacaktır.

6. Birliğin kayıtlı yazıhanesi, Birliği teşkil eden bu dört kurum veya partinin veya birliğin binaları sayılacaktır.

7. Kıbrıs Türk Kurumlar Birliğinin, Kıbrıs dahilinde Tüm Türk cemaatının millî iktisadî, sanaî ve dinî haklarını müdafaa etmek yek hedeftir.

8. Kurumun parası talimat 7 de gösterilen maksatlar uğrunda sarf edilecektir.

9. Kurumlar Birliğinin geliri, bu kurumu teşkil eden dört kurumdan her birinin mahiye birer lira (£ 10.0) verilmesi ile ve verilecek temsiller, dağıtılacak rozetlerden, elde edilecek hasılattan ve kurum menfaatına icap ettikçe verilecek ianelerden temin edilmiş olacaktır.

10. Mümessillerden teşekkül eden 28 kişilik bir heyeti idare sayılarak, aralarından bir sene müddetle, bir sekreter, bir veznedar ve 5 kişiden müteşekkil bir hesabatı teftiş heyeti seçilecektir.

11. Her kurum vakit ve vakit mümessillerini değiştirebilirler.

12. K.T.K.B heyetinin aldığı kararlar bu birliği teşkil eden kurum birlik veya partilerin tetkik veya tasvibine bağlı değildir.

13. Her hangi bir toplantıda NİSAP: her kurumdan en azdan dörder âzanın iştirakıyle olabilir. Aksi tâkdirde bir haftadan aşağı olmamak üzere yapılacak olan 2 nci içtimada bulunacak olan mümessillerin *âdeti kaç olursa olsun nisap hasıl olmuş sayılacaktır.*

14. Kurucu dört kurumdan en aşağı üç tanesi devam ettikçe Kurumlar birliği devam edecektir. 4 kurucu, kurumdan ikisi çekildikte K.T.K.B. münfesil addedilecek ve mevcut parası ile eşyası heyeti tâmiyenin münasip görecekleri Lise ve Viktorya fakir öğrencileri menfaatına sarfedilecektir.

15. Sekreter, veznedar ve heyeti teftişiye de, inhilâl vukuunda, heyeti umumiye münhal mevkie bir (başkalarını) seçebilir.

Sekreteri vazifeleri:

16. a) Toplantıları çağırmak

b) Resmî makamlar ve kurumlar ile muhabereyi temin ve idare etmek

(c) Karar defterlerini tutmak.

Veznedarının vazifeleri:

17. a) Kurumun geliri ile giderini gösterir bir hesap defteri tutmak

(b) Beş liradan fazla para tutmaya hakkı olmıyacak ve fazlasını Lefkoşa Türk Bankasına kurum namına yatıracaktır. İş bu paranın çekilişinde sekreter, veznedar ve bunlara ilâveten (müfettişlerden gayrı) diyer âzadan heyeti umumiyenin tâyin edeceği üç kişinin çeki imza etmesi şarttır.

(c) Veznedarın heyeti umumiyenin kararı olmadan toplantıdan toplantıya yanındaki 5 liradan fazlasını harcamıya hakkı olmıyacaktır.

(d) Her yapılan masraf mukabilinde bir makbuz almak mecburiyetinde olduğu gibi aldığı para mukabilinde dahi makbuz vermiye mecburdur.

(e) Yapılacak masraflar K.T.K.B menfaatına olacak ve fuzulî masraflardan veznedar mesul olacaktır.

f) K.T.K.B.nin makbuzları köklü, numaralı ve cemiyetin mühürü ile mühürlü olacak ve para alandan para verende kökü imza edecektir.

Müfettişlerin vazifesi:

18. Müfettişler hesabatı teftiş ve her altı ayda bir heyeti umumiyeye rapor vermekle mükellefttirler.

Anayasanın Tadili:

19. Umum âzadan dörte üçünü arzusu ile anayasada tadilât ve ilâveler yapılabilir.

20. Mühür basit olarak Kıbrıs Türk Kurumlar Birliğinin ilk harflerini muhtevi olacaktır. (K.T.K.B)

21. K.T.K.B. nin kuruluş tarihi 23.12.45 tir.

Müzayede ile İngiliz ev eşyası satışı

Mrs Carpentere ait ev eşyası 1 Haziran 1946 Cumartesi günü ö.s 2.30 da Lefkoşa Lidra caddesinde No. 186 Bay Andoniades'in dükkânında ve eğer icap ederse 2 Haziran 1946 Pazar günü ö.e 9 da ayni yerde satışına devam edilecektir.

Satılacak olan eşyalar:—

Bir büyük dolap, Altı sandalyesile beraber bir yemek masası, bir yatak takımı ile bir kardurop. bir boro, kütüphane, elbiseler, bir kadın velesbiti, Buz dolabı tabak eşyası, gümüşten mamul eşya, kâseler, vesaire.

Eşyalar yukarıdaki adreste görülebilir.

E. Andoniades
Dellâl

Sayın Kıbrıs Türk Belediye âzaları ve namzetlerine

Birliğimizin teşebbüsü ile başlayıp bugünkü durumu sağlıyan Belediye meselesini daha iyi bir program altına almak için önümüzdeki 31 Mayıs 1946 tarihinde Cuma günü ö.s. saat 3 te Lefkoşa Türk İşçiler Birliği binasında kaza ve nahiyelerdeki yeni, eski Türk Belediye âzaları ve namzetleri nin hazır bulunmaları özlenir.

Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri
Genel Sekreteri,
Adnan Öz'emir.

Satılık ev eşyası

Çok az kullanılmış iki kanepe, iki koltuk, iki sandaliye, bir orta ve bir tuvalet masası satılıktır.

Satış alenî müzayede ile 2 Haziran 946 Pazar günü ö.e. saat 10 da Eski Belediye binası civarında Pahnalı sokağı No. 4 te yapılacaktır.

Kaymaklı Kapısı civarında YAZLIK IŞIK GAZİNOSU

Tanınmış «IŞIK» gazinosu işe başlamıştır.

Her çeşit içki

En güzel yemekleri bulunan lokanta.

Müşterilere hizmette dikkat.

İşimizde temizlik ve seri servis.

Ziyaretiniz bekleniyor.

AYSEL BAFTA

Türkçe sözlü ve şarkılı AYSEL filmini 31 Mayıs Cuma ve 1 Haziran Cumartesi ö.s saat 8.30 da Attikon sinemasında görmeğe hazırlanınız

Bu şahser filmin her sahnesinde, aşk [illegible] muzik eğlence, Millî zeybek oyunları ve cennet Türkiyemizin tabii güzelliklerini seyredeceksiniz.

NOT: Biletlerinizi şimdiden Derviş Mehmet ve Salih Cemal ticaret evlerinden tedarik ediniz.

Asker Kaydı

Asker kaydeden zabit aşağıdaki köyleri ziyaret ederek halka asker yazılmak fırsatını verecektir.

1 Haziran 946 Cumartesi: ö.s. 3 te Beyköyü, 4 de Yeniceköy, 5 te Çatoz, 6 da Maratovuno, 6 da Kasaba.

2 Haziran 946 Pazar: ö.e 10 da Dizdarköyü, 11 de Dali, 12 de Şa, ö.s. 1 de Mosfilodi, 3 te Ayanna, 4 de Kalokorvo (Lârnaka), 5 te Piroyi, ö.e. 10 da Evretu, 10.30 da Sarama, 11 de İstinco, 11.30 da Filusa, 12 de Peristerona, 12.30 da Melandrya, ö.s. 1 de Liso, 3 te Peâtusa, 3.30 da Poli, 4 te Hrisofu, 5 te Kasaba.

Müdür ve İmtiyaz Sahibi: Dr. M. FAZIL KÜÇÜK
Tel. 586. P.O.B. 339
LEFKOŞA-KIBRIS

Basın Kanununun 50 ... değiştirilmesini ... kanun ta...

Asker mütekaidlerine mühim ilân

16 Ekim 1944 te veya daha sonra askerden terhis edilip te sivil elbise almıyan askerlere:

1. 16 Ekim 1944 te veya sonra askerden terhis edilen iyi ahlâk sahibi asker mütekaidlerine şimdi olduğu gibi sivil elbise verilmesi için askeri makam salâhiyet almıştır.

2. Askerden şerefleriyle çıkarılan demek Harp atiyesi (hediye olarak para) alan kimseler demektir

3. Askerden çıkmış olan kimselerin sivil elbise alması için tâyin edilmiş olan formalardan birer tane olarak doldurmaları ve tetfiş edilmek üzere askeri makama göndermeleri lâzımdır. Kendilerine malûmat verilmeden hiç bir asker mütekaidinin elbesi alacak diye Polemitya'ya gitmesi doğru değildir

4. İşbu formalar Kıbrıs Kuvvetleri Genel karargâhının Kıbrıs şubesinden veya kazalarında Komiserlik daireleri vasıtasile, İş bulup yerleştirme zabitinden tedarik edilebilir.

5. 16 Ekim veya ondan sonra askerden terhis edilenler ya

(a) Sivil elbise yerine iki lira nakden veya

(b) Sivil elbise iki lira nakit ve yerli malı bir kat elbise almışlardı. Bunun için verilecek olan sivil elbiseyi almazdan evvel askerin kendisine verilen iki lira nakit para ile yerli malı elbise bedeli olan £ 3.15.6 kuruşu iade etmesi lâzımdır. Verilen 2 lirayı iade etmek mecburidir.

Fakat, eğer her hangi bir asker kendisine verilen £ 3.15.6 kuruş kıymetindeki yerli malı elbi-

En Güzel

Zaman bir kere da...

Dünyanın en gü... Türkiye Si...

Bütün dünya bu h...

Basıldığı yer: Halk basımevi

EK VIII- Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği Anayasası (**MAAD,** Halkın Sesi, 30 Mayıs 1946)

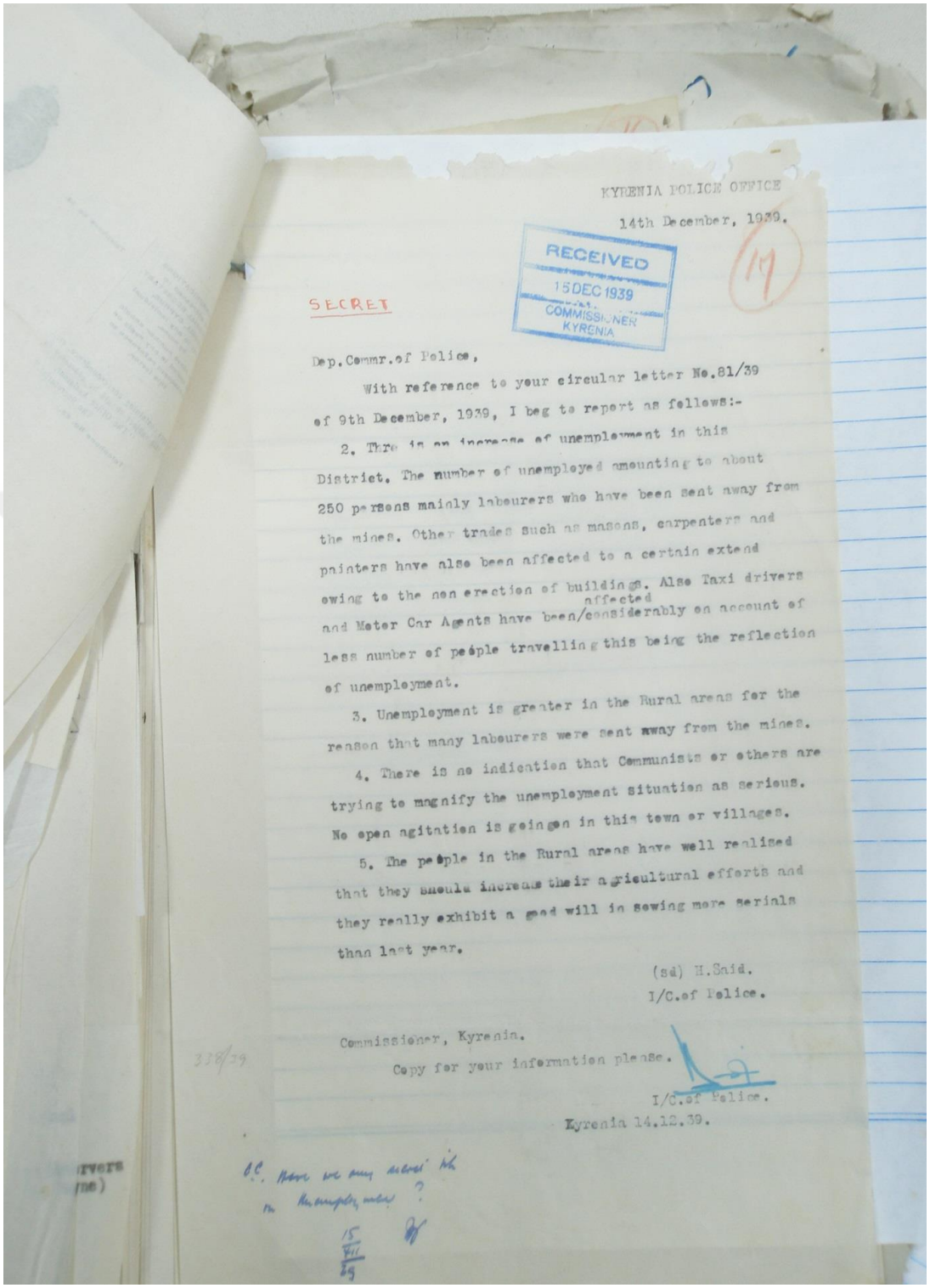

KYRENIA POLICE OFFICE

14th December, 1939.

RECEIVED
15 DEC 1939
COMMISSIONER
KYRENIA

SECRET

Dep.Commr.of Police,

With reference to your circular letter No.81/39 of 9th December, 1939, I beg to report as follows:-

2. There is an increase of unemployment in this District. The number of unemployed amounting to about 250 persons mainly labourers who have been sent away from the mines. Other trades such as masons, carpenters and painters have also been affected to a certain extend owing to the non erection of buildings. Also Taxi drivers and Motor Car Agents have been affected considerably on account of less number of people travelling this being the reflection of unemployment.

3. Unemployment is greater in the Rural areas for the reason that many labourers were sent away from the mines.

4. There is no indication that Communists or others are trying to magnify the unemployment situation as serious. No open agitation is goingon in this town or villages.

5. The people in the Rural areas have well realised that they should increase their agricultural efforts and they really exhibit a good will in sowing more serials than last year.

(sd) H.Said.
I/C.of Police.

Commissioner, Kyrenia.

Copy for your information please.

I/C.of Police.

Kyrenia 14.12.39.

338/39

D.C. Have we any [illegible] in the unemployment?

15/XII/39

EK IX- Kyrenia Police Center (Girne Polis Karakolu), Secret, 14th December 1939. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, İngilizce Yazışmalar Dosyası)

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

KIBRIS OKULLARI
Yetişenler Cemiyeti

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

KIBRIS OKULLARINDAN
YETİŞENLER CEMİYETİ

Tepebaşı, Necipbey
apart.No:99/6
İstanbul

Kıbrıs Türklerine dair rapordur .

İstanbul 'daki "Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti" nin tavassutu ile, merkezi İstanbul 'da olan "Öğretmen Okullarını bitirenler Cemiyeti" nin 20.7.1948 - 10.8.1948 günleri arasında tertip ettiği Kıbrıs gezisine iştirâk eden öğretmenlerin ve bu heyetle beraber bulunan , Çorum Millet Vekili Hasene Ilgaz ile, "Kadın" Gazetesi sahibi İffet Halim Oruz 'un , Kıbrıs halkı ve oradaki Türk cemaati üzerinde yapmış olduğu incelemeler sonunda , ana prensip olarak bu adada yaşayan Milletdaşlarımıza, Anayurt Türklerinin acilen el uzatması gerektiği ve onların sosyal , kültürel ve ekonomik alandaki ihtiyaçlarının giderilmesi için el birliği ile çalışılması lâzım geldiği kanaatine varılmıştır .

Bir tarafdan hâlâ adada yaşayan ve mikdarı 360.000 kadar olan rum ahalinin , Kıbrıs adasını Yunanistan' a ilhak maksadile , bilhassa son zamanlarda yapmış oldukları taşkın tezahürat ve aynı zamanda, Yunanistan' daki partiler durumunun Kıbrısdaki rum ahalisi içerisinde aynı şekilde müessiriyetinin , adayı idare eden devleti müteyakkız hale koymuş olması, diğer tarafdan, İngiltere ile Türk Devleti arasında teessüs eden dostluk çerçevesi içindeki siyasî durum, bu gün Kıbrıs adasında yaşayan Türk Cemaatinin bekasını sağlıyacak tedbirler alınması için , çok müsait bir hava meydana getirmiştir .

Binaenaleyh, yıllardır rumlar lehine ve Türkler aleyhine cereyan edegelen durum, tamamile değişmiştir . Bu durumdan faydalanılarak, Millî Eğitim ve Millî Kültür sahasında atılacak temelin hızlı ve aynı zamanda plânlı olarak kurulması için en müsait zamanın gelmiş olduğu, derpiş edilebilir .

Bahusus, böyle bir siyasî durum olmasa bile, yıllardır Yunan milleti tarafından Kıbrıs rumlarına gösterilen yakın ilgi ve Osmanlılardan adanın alındığı tarihdenberi bu unsur üzerinde yapılmış olan plânlı mesai gibi pek âlâ , Türkiye Türkleri de, oradaki Türk halkına yardım elini uzatabilir .

./.

2

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 599 - Dosya No: 75 - Sıra No: 8

EK X- Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'nden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine Gönderilen Yazı, 23.9.1948, Sayı:3, Heyet Raporu, Raporun İlk Sayfası.(**BCA,** 490-0-001-000-000-599-75)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

T.C.
P. T. T. İ. G. M.

TELGRAF

Yol

Adres :

Servis işaretleri

= cumhurreisi ismet inonu ankara =

2070/30, 657 nxa 37 nicosia 50/49 30 1040 ctf ck 5 oactis =

İlk Merkez

HUSUSİ

ALINDIGI

Tarih Saat İMZA

28 kasim 1948 tarihinde lefkosada onbes bin turkun yapmis olduğu ayasofya mitinginde bir kere daha kibris rumlarinin yunanistana ilhak ve muhtariyet taleplerinin siddetle reddedilmesi oy birliği ile kararlastirilmistir kibris turkleri ilhak ve muktariyetin tamamiyle turkluğun mahvina sebep olacağina ve adanin asayisini bozacağina inaniyorlar = secretary dr kucuk + kl 28 kasim 1948 + +

2

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 40 - Dosya No: 241 - Sıra No: 14

EK XI- Dr. Küçük'ten Cumhurbaşkanı İnönü'ye gönderilen Telgraf, 28 Kasım 1948. (**BCA**, 30-01-00-00-40-241-14-1-2)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

B. 3

Birleşmiş Milletlere Mukabil Müracaat

KIBRIS TÜRKLERİ

Yunanistana İltihak Emelini Protesto Ederler

LEFKOŞA, 1950

"BOZKURT" Basımevi, Lefkoşa, Kıbrıs.

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 609 - Dosya No: 113 - Sıra No: 1

EK XII- " Birleşmiş Milletlere Mukabil Müracaat, KIBRIS TÜRKLERİ Yunanistan'a İlhak Emelini Protesto Ederler"Başlıklı Broşür. **(BCA,** 490-01-609-113-1)

Nihat Erim'in RAPORU

24.6.1956

16.11.1956 günü Sayın Başvekil beni Makamına davet ve Kıbrıs meselesinin aldığı ehemmiyeti ve işin millî mahiyetini işaret ederek bu sahadaki çalışmalara iştirâkimi uygun gördüklerini söyledi. İftiharla kabul ettim.

Sayın Adnan Menderes Kıbrıs buhranının son vaziyeti üzerinde beni tenvir etti ve Hükûmetinin siyasî hedefini şu şekilde tesbit eyledi :

1 – Kıbrıs'ın İngiltere'de kalmasını isteriz.

2 – Eğer İngilizler çekilecekse Kıbrıs aslî sahibi olan Türkiye'ye iade edilmelidir.

3 – Bu olmadığı takdirde Yunanistanla aramızda yarı yarıya taksim edilmelidir. Bu takdirde İngiltere'ye arzu ettiği üsler veya bölge bırakılır.

4 – İngiltere Ada halkına Self-government hakkı tanınacağı tarih eder görünüyor. Bu tahakkuk ederse Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin hakları ve emniyeti sağlamca korunmalıdır.

5 – Hiç kabul edemiyeceğimiz şık Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesidir.

Benden istenilen vazifeyi, bu siyasî talimât çerçevesi ve sınırı içinde hukukî ve siyasî düşüncelerimi, meselenin bugünkü ve yarınki safhalarında İsabettiğe sunmak, işi Türkiye'nin menfaatlerine müsait olan uygunlukta halletmek için sarfedilen gayretlere iştirâk etmek şeklinde anladığımı Sayın Başvekile arz ettim, tasdik ettiler.

Hariciye, dosyalardan istifademi 19.11.1956 gününden itibaren mümkün kıldı. Verilen dosyalara ve diğer vesikalara Vekâlette ondan, İkinci Daire'den benimle temas memur edilen Bay Sami

– Üçüncü nüshadır. Birinci nüsha Hariciye Vekil V. sayın E. Menderes ve İkinci nüsha Hariciye Umumî Kâtibi sayın Nuri Birgi'ye tevdi edilmişti.
– Ondüz sayfadır.

030	01			38	227	1

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 38 - Dosya No: 227 - Sıra No: 1

EK XIII- Nihat Erim'in Kıbrıs Raporu, 24.6.1956, Raporun ilk sayfası.(**BCA,** 030-01-00-00-38-227-1,)

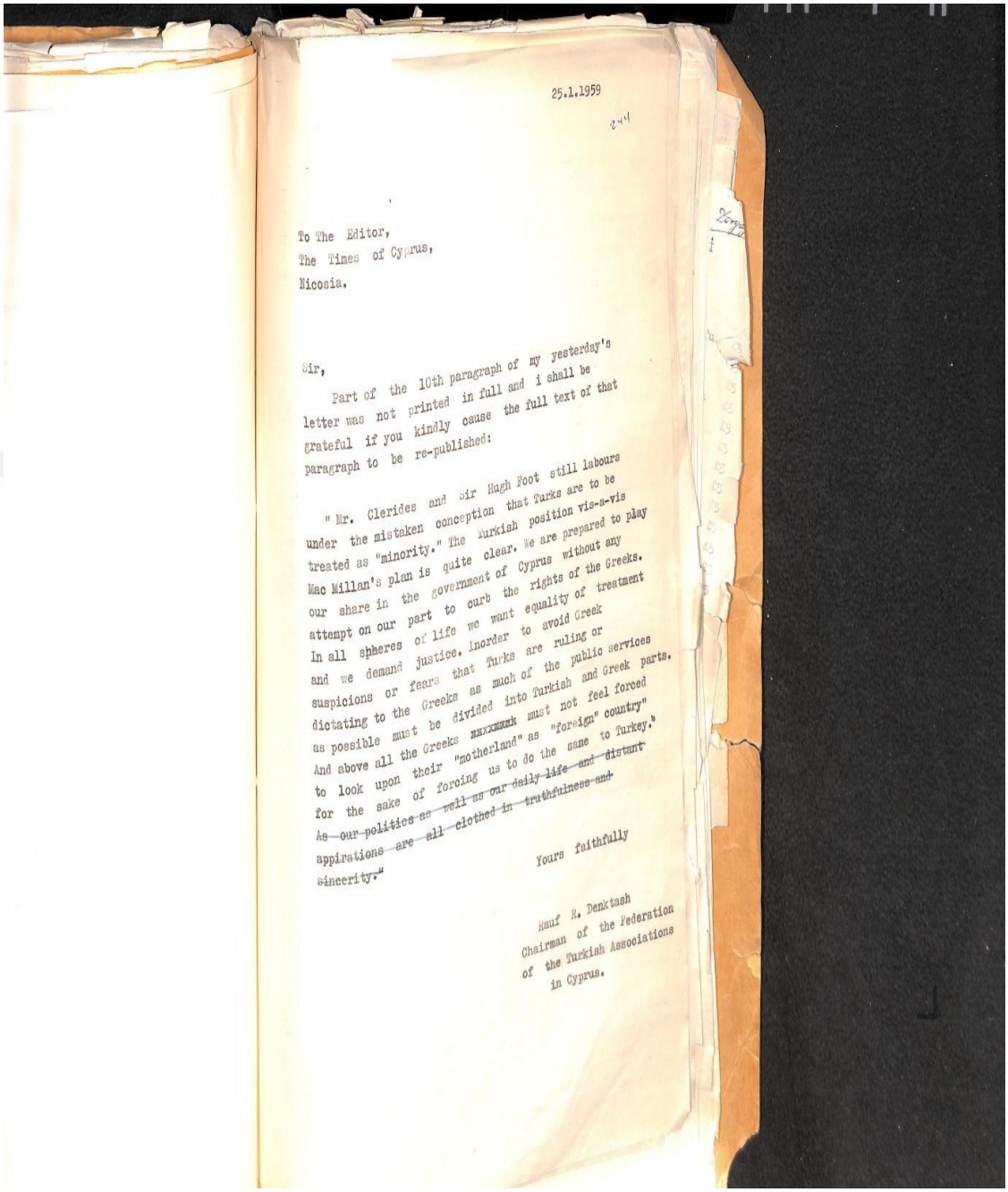

25.1.1959

To The Editor,
The Times of Cyprus,
Nicosia.

Sir,

Part of the 10th paragraph of my yesterday's letter was not printed in full and i shall be grateful if you kindly cause the full text of that paragraph to be re-published:

" Mr. Clerides and Sir Hugh Foot still labours under the mistaken conception that Turks are to be treated as "minority." The Turkish position vis-a-vis Mac Millan's plan is quite clear. We are prepared to play our share in the government of Cyprus without any attempt on our part to curb the rights of the Greeks. In all spheres of life we want equality of treatment and we demand justice. Inorder to avoid Greek suspicions or fears that Turks are ruling or dictating to the Greeks as much of the public services as possible must be divided into Turkish and Greek parts. And above all the Greeks must not feel forced to look upon their "motherland" as "foreign" country" for the sake of forcing us to do the same to Turkey." ~~As our politics as well as our daily life and distant appirations are all clothed in truthfulness and sincerity."~~

Yours faithfully

Rauf R. Denktash
Chairman of the Federation
of the Turkish Associations
in Cyprus.

EK XIV- Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş tarafından The Times of Cyprus Editörüne Hitaben Yazılan Yazı, 25.1.1959.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, KTKF Dosyası)

İsmail Bozkurt ile Söyleşi

Mehmet Balyemez (MB)- Bugün 6 Haziran 2015 KKTC/ Gazimağosa'dayım. KKTC siyasi hayatında önemli kişiliklerden biri olan Sayın İsmail BOZKURT'la Kıbrıs Türklerinin İngiliz dönemi boyunca siyasi örgütlenmeleri hakkında bir söyleşi yapacağız. Ben şimdi sözü İsmail beye bırakıyorum. Kendisi ile ilgili ön bilgi vermeyi müteakip söyleşiye başlamak istiyorum.
İsmail Bozkurt (İB)- Evet çok sağ olun. Çok teşekkür ederim güzel sözleriniz için. 1940 doğumluyum. Hanımlar gibi yaşımızı saklamak gerekmez değimli! 24 Şubat 1940 doğumluyum. Bir köy çocuğuyum. Köyüm şu anda Güney Kıbrıs'ta. Aslen Kıbrıs tarihinin önemli bir yeri olan Geçitkale-Boğaziçi saldırıları dolayısı ile bilinen bir yer Boğaziçi. Karma bir köydür. Köyde Rumlarla Türkler iç içe değil ama yan yana yaşıyordu. Babam çiftçiydi. Arabacılık yapardı. Katır arabacılığı. Taşımacılık yapardı. Sonra köy otobüsçülüğüne geçti. Annem ev hanımıydı. Babam rüştiye mezunuydu. Geçitkale'de bir rüştiye vardı. Sonra kapanmıştı. O da ilginç. Orda okudu. Ben de ilkokulu kendi köyümde okudum. Sonra ortaokulu ilçe merkezinde, o zaman olan Malya adı öyleydi. Şu an Bekirpaşa'daki lise. Buraya geçtikten sonra onu bitirince lise kısmı yoktu tabi. Burada Mağusa'da liseyi okudum. Ardından da yüksek eğitimime Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde devam ettim. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumam da biraz rastlantı. 1958 yılı Temmuz başlarında diplomamı almak için, 1958 yazında buraya gelmiştim. Lisenin avlusunda rahmetli İsmet KOTAK o da önemli siyasi kişiliklerden biridir. Onunla karşılaştım. Nereye gidiyorsun dedi. Hukuka, rahmetli babamla öyle bir karara varmıştık. Babam eczacılık okumamı istiyordu. Ben kabul etmemiştim. Sonunda uzlaştık hukuk okuyacağım diye. Bana dedi ki yahu gel dedi Siyasal'a gel. İki diploma alırsın. Dedim nasıl olacak o iş. O güne kadar böyle bir şeyi hiç duymamıştım. Anlattı işte Siyasal'ı bitirdikten sonra 7–8 fark dersine verirsin sonra hukuk diploması da alırsın dedi. Hoşuma gitti. Bir taşla iki kuş vurmak derler ya işte öyle bir şey oldu. Babama da anlattım. O da rıza gösterdi. Tabi bu arada bizim ta ortaokuldayken orta sondayken 1 Nisan 1955'te EOKA'nın sıcak çatışmalarının başladığı dönem, tam ortaokul öğrenimime denk geliyordu. Bütün bunları canlı canlı yaşadım. Tabi Nisan 1955, aslında Kıbrıs Türklerini çok hazırlıksız yakaladı. Sizin konunuz olan siyasal örgütlenme İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oldukça hızlı ve tüm ada çapında başladı. Birkaç tane örgütlenme vardı ama en son Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu olarak ama Rumların bir çatı örgütü olarak kuruldu. Ama Rumlarınki gibi gizli bir örgüt gibi savaşacak bir teşkilatımız yoktu. Ve EOKA'nın başlangıçta çıkışı İngilizlere karşı ve kendi içindeki kendi ifadelerine göre hainlere karşı ki bunlar EOKA'yı desteklemeyen özellikle sol ve komünist görüşlü kişilerdi. Onlardan çok katlettikleri oldu. Türkler ile ilgili hesapları zaman zaman işte çıkarılan beyanatlarından anlaşılıyordu. Önce İngilizleri temizleyelim sonra sıra onlara da gelir kabilinden. Ama tabi süreç içinde İngiliz yönetimi burada güvenliği sağlamak için güvenlik kuvvetlerini güçlendirmek için yardımcı polislik ve komando gibi yan şeyler kurmaya başladı ve genellikle de Türk gençleri buna katıldı. Bunun tabi birkaç nedeni vardı. Biri de bir güvenlik meselesi. O dönemde buradaki İngiliz yönetiminin Kıbrıs Türklerini koruma gibi bir derdi yoktu.

EK XV- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Dolayısıyla Kıbrıs Türklerinin bir güvenlik sorunu vardı. İkincisi tabi oldukça iyi bir maaş veriyorlardı. Dolayısıyla ekonomik sıkıntı içinde olan Türk gençleri için de büyük bir fırsattı. Öyle bir şey oldu. Tabi Türk gençlerinin İngiliz güvenlik güçleri içinde yer alması EOKA'nın Türklere zaten var olan düşmanlığını daha da katmerleştirdi. Ve yavaş yavaş Türklere yönelmeye başladı.
MB- Zannediyorum Haziran'da ilk saldırılar olmaya başladı.
İB-Tabi tarihler tam olarak aklımda değil.
MB- Nisan'da İngilizlere karşı saldırılar başlıyor, Haziran'da Türklere karşı saldırılar başlıyor.
İB-Galiba bazen tarihleri karıştırabiliyorum.
MB- Bu konuda okumalar yaptığım için tarihleri net olarak hatırlıyorum. İlk önce İngilizlere karşı 1 Nisan'da saldırılar başladıktan sonra haziran da zannediyorum yanlış hatırlamıyorsam Gönyeli'de Mandıralar'da Türklere karşı saldırılarına başlıyorlar. İlk başlarda 14 tane de yaralımız var o dönemde. Müteakiben de Türkiye de bu saldırıları protesto eden gösteriler başlıyor. Malumunuz o yıl ağustos ayında Türklere karşı ciddi bir katliam yapılacağına dair söylentiler ortalıkta dolaşmaya başlıyor.
İB-Tabi ben kısaca şunu anlatmaya çalışıyorum. Yani Kıbrıs Türkleri örgütsüz olduğu için Rum saldırılarına karşı doğrudan bir karşı çıkış olmadı. Ama yer yer refleksle korunma refleksiyle küçük küçük gruplar çıktı. Ve zaman geçtikçe bu gruplar hemen hemen adanın her tarafında her köyde her kasabada birbirinden habersiz bir araya gelerek bir refleks geliştirdiler. Tabi en çok bilinenler Lefkoşa'da başkentte Volkan, Dokuz Eylül, Kara Çete bunlar bilinenler niçin çünkü merkezde olmalarından dolayı biliniyor ve basına da yansıdı. Ama şimdi şunu biliyoruz ki bunlar farklı köylerde de vardı. Çoğu örgütlerin adı yoktu. Tabi süreç içinde çok uzun bir süreç içinde bunun yeterli olmadığı görüldü dağınık grupların topyekün savunma yapmaya yeterli olmadığı görüldü. Bu grupların top yekûn bir savunma yapmasına imkân olmadığı görüldü. Arayışlar başladı. Ve bildiğimiz TMT'nin ortaya çıkışı oldu. Tabi TMT 'in ortaya çıkışıyla ilgili çok değişik görüşler var ama bana göre en doğru tarih Kasım 1957. Niçin çünkü tarih olarak da sanırım 24 Kasım'dı.
MB- Eserinizde 26 Kasım diye bahsediyorsunuz.
İB- Tamam yani aklımda tam olarak kalmadığı için, doğru söylüyorsunuz. O tarihle ilintili belge de var. İngiliz basınında da yer etmiştir. TMT Türk Mukavemet Teşkilatı diye. Doğru olarak bu tarihi baz almak gerekir diye düşünüyorum. Tabi bunları kısaca anlatıyorum çünkü bunlar benim hayatımın bir parçası. Tabi ki 3 kişilik bir gruptular. Rauf Raif Denktaş, Burhan Nalbantoğlu, benim çok samimi dostumdu, ve Kemal ….(9 48) O zaman elçilikteydi. Ve şifre memuru olarak çalışıyordu. Tabi TMT kurulduğunda köylerdeki dağınık gruplar bir şekilde bağlantı kurdular ama çok amatörce bir şeydi silah yoktu, eğitim yoktu yeni kendiliğinden oluşan bir şeydi. Bir arayışa girdi TMT'yi kuranlar. Bir hamiye ihtiyaç vardı ki, sizde bileceksiniz dünyadaki bütün başarılı gizli örgütlerin muhakkak dıştan bir desteği var. Başka türlü olmaz. Silah, para, eğitim vs. işte Fransızların İkinci Dünya Savaşı'ndaki çok bilinen gizli teşkilatı. İsrail'in kuruluşu sürecindeki dıştan para vs. desteği gibi. Yunan gizli örgütü mesela daha değişik bir şey.

EK XV a- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Dolayısıyla böyle bir ihtiyaç vardı. Tabi doğal hami kim olabilirdi ki tabi ki Türkiye. Zaten başkası düşünemez. Düşünen de olmadı. Ve işte o süreci biliyorsunuz. Temas kurmaya çalıştılar. Biraz uzun sürdü tabi. İkna etmeleri Ankara'yı kolay olmadı.
MB-Tabi siz bu hususu kitabınızda da bahsediyorsunuz. TMT aslında Türkiye'nin burada kurmak istediği bir örgüt değil, bilakis buradaki küçük örgütlerin hami arayışının bir sonucu, böyle bir söylenti var. Bazı yazarlarımız öyle yazıyorlar, Türkiye'nini TMT'yi burada kurdurduğuna dair ama aslı bu değil diyorsunuz.
İB- Tabi tabi. Aslında bu söylentiyi doğrulayacak bir kanıt da yok ortada. Bu dediğim gibi tamamıyla refleksle kurulan küçük gruplar sonra bu grupların birleşmesi, bunlar hep kendiliğinden. Yani o günlerde Türkiye yoktu zaten. Sonra Türkiye ile bağlantı kurulması Genelkurmayın devreye girmesi falan, bunun yararı ne oldu, örgütlenme daha profesyonel yaklaşım. Ve tabi TMT'nin resmi kuruluş tarihi 1 Ağustos 1958. Bu yasa yapılırken ben Meclis'te idim. Bu tarih simgesel bir tarih olarak kondu. Ama şimdi sanki oymuş gibi kutlanıyor. Tuhaf kalıyor ama ben olsam değiştirirdim. Gerçekten tarihi şey etmemek lazım, ben olsam değiştirirdim. Ama neyse ki büyük sorun değil.
MB-Kasım ayının da şöyle bir özelliği var. Hem cumhuriyetin kuruluşunun 15 Kasım hem TMT'nin kuruluşu 26 Kasım. Kasım ayının da böyle bir kutsiyeti ortaya çıkıyor.
İB-Bazı şeylerde sanırım Denktaş Bey'in ifadesi miydi bir yerde ilk tam hatırlamıyorum ama TMT'nin kuruluşunu da 15 Kasım olduğu ifade ediliyor. Ama bu konuda da çok fazla bir kesin kanıtlar yok. TMT kurulduktan sonra Türkiye'den silah akımları başladı. Eğitim programları başladı, tüm Türkiye'de değişik yerlerde. Türkiye'den subaylar gelmeye başladı falan ve o günden sonra TMT giderek büyüdü ve bugünkü halini aldı güvenlik kuvvetleri.
MB- Şimdi bu konuya bir mola verdirmek istiyorum. Şimdi tabi benim çalışmam Lozan'dan sonraki dönemi kapsıyor. Lozan ile Kıbrıs Türkleri kendi başlarının çarelerine bakmaları gerektiğinin farkına varıyorlar. Türkiye'nin o dönemdeki gereksinimler ve öngörüleri yurt dışında kalan Türklerin durumları yok. Misak-ı Milli sınırları dışında kaldığı içinde doğal olarak Kıbrıs Türkleri de yok. Daha sonra ben Milli Arşiv'den Kıbrıs Türk Cemaat İslamiyesi'nin tüzüğünü elde ettim. Siz de kitabınızda bundan bahsediyorsunuz. Tüzüğü incelediğimde bilen bir kişi tarafından kaleme alınmış, Türklerin örgütlenmeleriyle ilgili çok güzel düzenlemeler yapılmış, yürütme komitesi oluşturulmuş, Müftülük kurumu ve Evkaf mallarının yönetimi ile ilgili güzel düzenlemeler yapılmış fakat malumunuz olduğu üzere bu örgütlenme tüzük aşamasından daha ileri geçememiş. Örgütün başında da, tüzüğü kaleme alan dönemin Müftüsü Meclis-i Milliyi toplayan Hacı Hafız Efendi bu örgütlenme ile ilgili düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. Benim algılarım benim okumalarımın yönlendirdiği taraf şu. Bu da sanki İngilizlerin eliyle yapılmış yaptırılmış bir şey gibi, bir çalışma olduğunu düşünüyorum. Sizin bu konuda menfi veya müspet değerlendirmeleriniz nedir?
İB-Evet tabi o dönemde İngilizlerin bağlantıları güçlü. Tabi şunu da hesaba katmak gerekiyor. Lozan'dan sonra önemli bir Türk nüfusu göç ediyor. Ve bu göçün içinde o dönemin aydın dediğimiz, kaymak tabaka dediğimiz kişiler de var.

EK XV b- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Dolayısıyla o dönemde Kıbrıs Türklerinin liderliğini üstlenecek kişiler de adayı terk ediyorlar. Toplumun gerçi 1878'den 1927'ye gelinceye kadar Kıbrıs Türklerinde sivrilmiş bir lideri yok. Çıkmadı böyle birileri. Ancak işte Kurtuluş Savaşı sonrası Lozan'da bu artık bir gereksinim haline geliyor. Biliyorsunuz, 1918'deki Meclis-i Milli'nin ardından gelen Kıbrıs Türk Cemaati İslamiyesi bir lider çıkaramadı ortaya. Bunlar önemli hareketler ama bir lider çıkaramadı. Şimdi lider potansiyeli olan kişiler var mesela 1914'te Türkiye ile Birleşme Partisi var. Birkaç yerde bundan örgüt, siyasi parti gibi bahsediyorlar ama kesin bir ismi yok. Bundan ilk George Hill bahsediyor eserinde. Hill eserindebundan siyasal parti diye bahseder.Bir siyasal parti, kurum diye bahseder. Orda aslında baktığımızda kişilere bir lider çıkarabilecek bir potansiyel vardı orda. Ama İngiliz biliyorsunuz kolay deşifre etti onları ve hapsetti. Ve savaş sonuna kadar kalede tuttu, mallarına el koydu, falan filan. 1923, 24, 25 döneminde de Doktor Behiç olayı var biliyorsunuz. Bir çok kaynakta, Dr. Behiç'in güçlü bir liderlik yeteneği olduğundan bahseder ve Türkiye ile de çok güçlü ilişkileri olduğu söylenir. Maalesef bunlarla ilgili bilgi kaynaklarda çok fazla bilgi yok. Ve biliyorsunuz karısını öldürmeden dolayı İngiliz onu (Dr. Behiç) derhal asıyor. Hukuk süreci tamamlanmadan. Ve tabi ilginç noktalarından bir tanesi İngiliz arşiv belgeleri içinde iki tane karartılmış konu vardır. Biliyorsunuz İngiliz arşivleri 30 yılda araştırmalara açılır. Dr. Behiç ve 1931 isyanıyla ilgili belgeler, ikisi de karartılmıştır, yüzyıl boyunca. Bunda demek ki İngiliz'in bir parmağı vardır. Yani benim kişisel düşüncemdir bu. Bir kaynak bir şey gösteremiyorum. Ama Dr. Behiç dolduruşa getirilerek karısını öldürdü. Yani onu imha etmek için bir şeydi.

MB-Biraz önce bahsetmiştim. Kıbrıs Türk Cemaati İslamiyesi'nin çok güzel kaleme alındığı ve bunda bir İngiliz parmağı olacağıyla ilgili ama orada bir paradoks var. O dönemde ve hemen müteakip dönemde Kıbrıs Türkleri için de Türk kimliğinden daha çok İslam kimliği öne çıkarılmasına çalışılıyor İngilizler tarafından. Fakat paradoks şuradan geliyor. Kıbrıs Türk Cemaati İslamiyesi'ndeki Türk vurgusunun oraya konmuş olması biraz önce söylediğim yargılarımı sorgulamama sebep oluyor.

İB-Ben burada sizden farklı düşünüyorum. Yani İngiliz'in kumpası, kurulmasından çok kurulduktan sonra gelişmesi yönündedir diye düşünüyorum ben. Yani kurulmasında ben İngiliz'in katkısının çok az ihtimali olduğunu görüyorum. Yani kendiliğinden kurulan ama en kısa sürede İngiliz'in yok etmek için önlem aldığı bir örgütlenme….. tabi İngiliz'in yaratmaya çalıştığı bir lider var Kıbrıs Türkleri arasında. O dönemde vali olan Storrs un anılarında çok ilginç bir şey var. Ben o kitabı defalarca okudum ama son olarak okuduğumda ansızın bir şeyin farkına vardım. Orada, mesela Sir Münir'den Kıbrıs Türklerinin değişmez Atatürk'ü diye bahseder. Necati Özkan'dan da işte Rumcu, akılsız falan diye bahseder. Yani kendisi gibi düşünenleri methederken karşı olanları da yermektedir. Böyle bir şey var. İşte o dönemde İngilizlerin uğraşısı liderlik konusudur. Yani bir türlü çıkaramamıştı. Kıbrıs Türkleri bir türlü lider çıkaramamıştır. Bunların çeşitli sebepleri vardır. Dr. Behiç'in katledilmiş olması. Daha önce 1914'te o lider grubunun katledilmiş olması. O dönemde Kıbrıs Türklerinin biliyorsunuz işte koyu bir İslamcı yanı var. Ama Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal'in başarıları burada yakından takip edilmiş ve milliyetçi bir yapı oluşmaya başlamış, Mustafa Kemal hayranı bir şey yarattı burada.

EK XV c- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Burada güçlü bir Türk milliyetçiliği yarattı. Atatürk figürü o kadar güçlü idi ki, Atatürk'le başlayan bu milliyetçi anlayış İslamcı anlayışın önüne geçerek kendiliğinden etnik bir kimliğin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu çok hızlı bir şekilde inanılmaz bir şekilde oldu. Öyle 3-5 yılda ansızın Türk milliyetçiliği çıktı ortaya. Ve işte bu dönemde de Necati Özkan'ın ortaya çıkışı söz konusu oldu. 1930'daki yapılan seçim, Kavanin Meclisi seçiminde Halkçıların Kemalistlerin yani İngiliz yönetiminin adayına karşı seçimi kazanması bu yeni anlayışın bir zaferiydi. Bunun başka türlü bir izahı yok. Yani İngiliz'in İslami kimliği önemsemesi, zorlaması ve öne çıkarması birçok belgede de ispatlanmıştır. O dönemin liderlerinin anılarının birinde Fazıl Korkut'un anılarında "Kıbrıs Türkleri bu duruma nasıl düştü?" , o anı kitabında Necati Özkan'ın Valiyi ziyaretine şapka giyerek gittiği ziyarette Vali şapka giydiği için elini Necati Özkan'a uzatmadığı yazıyor.
MB-Ergin Birinci'nin Necati Özkan adlı kitabında yazıyor olabilir mi çünkü orada okuduğumu hatırlıyorum bu anekdotu.
İB- Olabilir. Bir yerde okuduğumu hatırlıyorum ama tam olarak hatırlamıyorum. Ve tabi 1931 isyanı aslında o da çok karanlık bir konu. Yani oda karartılmış bir olay. Ve sanırım onda da İngiliz parmağı var. İsyan sonrası tam bir baskı rejimi kuruyor İngilizler. Çünkü biliyorsunuz İngilizler çoğunlukla denge politikasını takip etmeyi önemsediler. Vali Storrs çok güzel anlatır bunu. İngiliz'in burada kurduğu dengede de Kıbrıs Türkleri Rumlara karşı İngilizleri destekliyordu.
MB- Aslında siz bunu eserinizde çok güzel tarif etmişsiniz. Göstermelik Parlamento şeklinde tanımlayarak. Aslında sizin bu tanımlamanızı çalışmamda kullanmak isterim eğer izin verirseniz.
İB- Tabi ki. Kullanabilirsiniz.
MB- Aslında Kavanin Meclisi ile ilgili okuduğum birkaç kitapta kukla parlamento diye bahsediyorlar. Ama sizin Göstermelik Parlamento tanımlamanız da çok yerinde bir ifade olduğunu düşünüyorum.
İB- Kavanin Meclisi'ndeki Rum üyeleri 12 idi. 3 Türk, 9 İngiliz üye vardı. Toplam 12. Biliyor ki, Türkler her zaman Rumlarla bir çatışma içinde dolayısıyla bu denge kuruluyor. Kurulsa bile yani o dengeyi aşamasalar bile ikinci bir başka barikat kurmuşlar ,Vali'nin oyu. Vali, Londra'nın onayıyla direkt yasa çıkarma yetkisine sahip, dolayısıyla Necati Özkan'ın yaptığı iş bu dengeyi tamamıyla alt üst etti. Vali Storrs anılarında denge bozuldu diyor. Zannediyorum, işte bunlar İngiliz arşivleri açıldığı zaman ortaya çıkacak İngiliz bu dengenin bozulduğunu gördükten sonra, çalışmayacağını gördükten sonra, bunu ortadan kaldırmak için bir vesile yaratmak istedi. 1931 isyanı da odur diye düşünüyorum.
MB-Efendim vergileri artırmak gibi bir girişimden dolayı çıktığı iddia edilen bu isyanın asıl sebebinin bu olmadığı aşikardır. Çünkü 1929 dünya ekonomik buhranından sonra dünyanın her yerinde benzeri tedbirler alınmıştı. Bu tedbirleri hangi coğrafyada uygularsanız uygulayın orada bir tepki olacaktır. Tabi bu noktada şöyle bir şey var benimle aynı düşünür müsünüz bilmiyorum. Dünyanın her yerinde azınlık politikaları güçlünün yanında olma şeklinde olma şeklinde olmuştur. Rumların Kıbrıs Türklerini suçladıkları bir konu da İngiliz işbirlikçisi yaftasıdır. Kıbrıs Türkleri de Rumların Enosis isteklerine karşı güçlü olan İngilizlerle işbirliği yapmaları normal karşılanabilir. Bu bir gerçektir. Bu bir realitedir.

EK XV ç- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Hele bir de ana kıtadan kendi başınıza bakın diye bir sonuç ortaya çıkınca bu davranış şekli normaldir.
MB-Ben şu hususu çok merak ediyorum. Sizin eserinizde de belirttiğiniz gibi ilk Türk gazetesi Sadet'in yayın ilkeleri içerisinde Enosis'e karşı çıkmak hususu vurgulanmıştır. Meclis-i Milli kararlarına bakıyorsunuz. Enosis'e karşı çıkmak fikri tekrar vurgulanmıştır. Keza Türk Cemaati İslamiyesi'nin ve Ulusal Kongre'nin kararları arasında da Enosis'e karşı çıkmak vurgusu ifade edilmiştir. Bu vurgu Rumlara karşı Kıbrıs Türklerinin sürekli olarak her dönemde ifade ettikleri bir husustur. Enosis'e karşı çıkmak çok yönlü bir ifadedir. Bu ifade ile hem Rumların girişimleri engelleniyor hem de İngiliz politikalarının uygulanması kolaylaştırılıyor. Gerçekten Enosis'e karşı çıkmak fikri ile Rumlarla ve Rumların girişimlerine karşı çıkmakla İngiliz politikalarına destek verildiği konusundaki düşünceniz nedir?
İB-Doğrudur. Şu var yani Kıbrıs Türkleri söylediğiniz gibi İngiliz döneminde bir yanda Enosis diğer yanda tek başlarına kalmış olmanın verdiği gerçeklikle karşı karşıya kaldılar. Kıbrıs Türklerinin en büyük korkusu Enosis'ti. Hatta ben kitabımda sanıyorum değinmedim ona. 1915'te sanıyorum, 1914-1915'te bir ara Osmanlı'dan umut kesilir gibi olunca Kıbrıs Türkleri adanın Yunanistan'a verilmesi durumu ortaya çıkınca Mısır'a bile gitmeyi düşündüklerini ifade etmişlerdir. Enosis olmasın da Mısır'a verilmeye bile razıyız gibi bir şey. Bu dönemde Kıbrıs Türklerinin İngiliz yönetimine karşı sadakatlerinin altında yatan bir sebep de İngilizlerin adaya padişahın iradesiyle gelmiş olmalarıydı. Yani padişahın bunu yaparken bir bildiği vardır algısı. Padişaha sadakat Kıbrıs Türklerinin davranışlarında da etkili olmuştur.
MB- Yani burada şunu mu demek istiyorsunuz. Padişahın onay verdiği bir yönetime sadık kalmak. Doğru mu?
İB- Doğrudur. Ve buna rağmen yine biliyorsunuz ikili bir mücadele var bir taraftan İngiliz ile birlikte diğer taraftan İngiliz'e karşı savaşım vardı. Başlangıçta, 1914'e kadar kültürel anlamda varlığını devam ettirme söz konusu iken daha sonraki dönemde, 1914'te gizli örgüt kurulduktan sonra siyasal anlamda var olma savaşı ortaya çıkmıştır. Özellikle cumhuriyetten sonra siz de değindiniz. Ama en önemli şey Rum ile Türk'ün Enosis haricinde birlikte hareket etmemesi idi. Hiçbir dönemde Sir Münir dönemi de dâhil, hiçbir dönemde KATAK'ta dahil, Enosis yandaşı şey hiç görülmüyor.
MB- Şöyle bir ifade kullanmamızda yanlışlık herhalde, Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmelerinin temelindeki Enosis aslında bu örgütlenmeleri bir arada tutan çimentodur.
İB-Doğrudur, Kıbrıs Türklerini bir arada tutan en önemli etken Enosis ve bunun gerçekleştirilmesini önlemektir.
MB-Kıbrıs Türklerinin İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar en önemli örgütlenmesinin Lozan'dan sonraki en önemli siyasi olgusunun 1930 da toplanan Ulusal Kongre olduğunu biliyoruz. Bu kongrede ilan edilen hedefler, sizde kitabınızda bahsediyorsunuz, daha sonraki kurulacak olan bütün siyasi örgütlenmelerin tüzüklerinde elde edilmesi gereken amaçlar olarak vurgulanmıştır.
İB-Evet. Doktor Fazıl Küçük'ün ve Denktaş'ın da uyguladığı hep bunlar oldu.
MB-Ben şimdi sizi doğduğunuz yılların başına götürmek istiyorum. 1940'lı yılların sonuna götürmek istiyorum.

EK XV d- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Çünkü o dönemdeki sizin şahitliğiniz çok önemli. 40'lı yıllarda doğdunuz. Aslında o yıllar sancılı. Savaş çocuğusunuz. Belki başlangıçta çok hissedemediniz ama sonraki yıllarda, işte KATAK, Dr. Fazıl Küçük'ün siyasi hayata girişleri Denktaş Bey'in varlığı artık onların hepsini biliyorsunuz yaşıyorsunuz. Eserinizde belirttiğiniz gibi, KATAK'ın oluşumunda da İngilizlerin bir parmağı olduğu yönünde bir değerlendirmeniz var. Bununla ilgili değerlendirmenizin temel çıkış noktası nedir?
İB-Evet. KATAK'ın içerisinde Sir Münir'in varlığı ister istemez bir kuşku yaratıyor. Bir o bir de bu azınlık sözcüğünün yani nasıl kullanıldığı önemlidir Bu sözcük, bildiğim kadarıyla, Kıbrıs Türklerinin tüm siyasi örgütlenmelerinde ilk ve tek olarak sadece KATAK'ta kullanılmıştır. Ve tabi yani işin acı yanı mı demek lazım bilemiyorum. Benim hazmedemediğim bunun için de daha sonra mücadeleyi yürütecek olan Necati Özkan'ın da varlığı idi. Dr Fazıl Küçük de var, Faiz Kaymak da var. Bunlar da bu şeyin içinde nasıl yer alabildiler. Ben hâlâ şaşkınım çözemedim. Nasıl olabilir böyle bir şey. Ve çok kısa bir zamanda oldu. O güne kadar öyle bir şey hiç kullanılmadı. Ne Meclis-i Milli'de ne Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi'nde ne de Ulusal Kongrede böyle bir şey kullanılmadı. Böyle bir şey yok. Ansızın ortaya çıkıyor kısa bir süre sonra da bu oluşum tertip ediliyor. Bu demek ki orda ciddi bir hata, bir bunalım olduğunun muhakkak ki İngiliz parmağının olduğunun farkına varılmasının göstergesi.
MB- Birinci sebep Sir Münir Bey'in varlığı ikinci sebep de azınlık ifadesinin kullanılmasının daha sonraki temel İngiliz politikalarını kolaylaştırak olmasının bu oluşumda İngiliz parmağının olduğunun gösterdiğini ifade ediyorsunuz. Dağılmasını da zaten bunun farkına varıştan kaynaklandığını söylüyorsunuz.
İB-Evet zaten çok kısa süre sonra dağılıyor. 1950'lere kadar devam ediyor ama etkinliği fazla olmuyor.
MB-Dr. Küçük'ün ayrılmasının sebeplerinden birinin de bu olduğunu düşünüyorum. Dr. Küçük ve Necati Bey'in kavgaları artık çok bilinen bir gerçek. Necati Bey'in Türk toplumunun seçilmiş tek lideri olması. O dönemde Türk toplumunun siyasi haklarını elde edebilmesi için verdiği mücadeleler de bu kadar aşikârken pasifize edilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Geri plana itilmesi, Türkiye girişinin yasaklanması Dr. Küçük'ün ön plana çıkarılması o dönemde Türkiye'nin politikaları veya İngiltere'nin politikalarıyla ilgili bir şey mi var acaba. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz.
İB-Şimdi tabi Necati Özkan'ı ilk etkisizleştiren İngilizlerdi. Biliyorsunuz 1931 İsyanı'ndan sonra yani o meclisi iptal etmesinin sebebi büyük oranda Necati Özkan'dan kaynaklanıyor diye düşünüyorum. Tabi o büyük bir güç kaybı oluyor çünkü o dönemdeki örgüt kurma yasağı,3 kişinin bir araya gelmesinin engellenmesi. Süreç içinde şey ediyor. Daha sonraki yıllarda tabi Türkiye'ye girişinin yasaklanması. Şimdi şu var, maalesef bu liderliğin tarihinde bir şeydir bu. Liderlik mücadelesinde, liderlerin hemen hemen tümünde görülen temel hareket tarzı karşındakini ispiyonlamak. Bunun Dr. Küçük'te yaptı Denktaş'ta yaptı. Önde olmak için bu siyasal mücadelenin, lideri olmak amacıyla yapılan bir hareket tarzı. Sanıyorum Necati Özkan'da ona kurban gitti. Bir de tabi Necati Özkan'a vurulan o Rumcu damgası vardı.

EK XV e- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015

MB-Rumcu damgasının vurulmasının altında yatan şey Rumlarla beraber oy kullanmış olması mıdır?
İB- Evet evet Rumlarla beraber oy kullanma konusunda bir taktik yaptı Necati Özkan aslında çok da güzel bir taktik yaptı. Yaptığı taktiğin yani kullandığı oyun ne kadar önemli olduğunu gösterdi ve bu bir dalgalanma yarattı. Bunun Rumculukla nasıl bir ilişkisi olduğunu ben anlayamıyorum. Yaptığı etkinin dalga dalga yayılmasını nasıl Rumculukla ilişkilendiriyorlar anlamadım! Necati Özkan'ın kısa sürede dalga dalga şoklar yaratmasından kaynaklanmış olabileceğini düşünüyorum.
MB-İkinci bir şey de belki bu konuda bir çalışma yapmaya ihtiyacım var belki bu konuda sizden bir destek isteyebilirim. 1940'lı yılların ortasında bir örgütlenme var. İşçi ve çiftçi birlikleri. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nu da oluşturan örgütlerden ikisi. Kıbrıs'ta Lefke'deki madenden kaynaklanan o dönemde bir işçi popülasyonu var. İngilizlerin ciddi bir komünist tehlikesine karşı endişesi var. Bunu belgelerden de okudum 1940 yıllarda. Gerçekten Kıbrıs Türk siyasi hayatında işçiler ve işçi örgütleri söz sahibi oldular mı? Bu güne getirmek istemiyorum ama o dönemde KATAK kadar Kıbrıs Türk Milli Partisi kadar etkinler miydi? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?
İB- Şimdi çok net bir şekilde destekleri var. Bir defa Federasyon bir çatı örgütü. Bu örgütü bunlar yapıyor. Şu veya bu şekilde. Hatta orada biliyorsunuz, bunların tüzüklerinde işçi partisi kurma ifadesi vardır. Bu çok ilginçtir. Tabi bu İngiliz etkisini gösteren bir şeydir. Çünkü İngiliz İşçi Partisi bu dönemde 1950'lerden sonra parlamaya başladı. İngiliz İşçi Partisi de sendikal hareketlere dayanıyor. Dolayısıyla bunun, sendikalaşmanın iyice hazmedildiğini düşünüyorum. Ben şuna yorumluyorum kitapta da bunu belirttim. Yani o dönemde işçi birliklerinin ortaya çıkması ciddi bir sol bilinç olduğunu gösterir. Başka türlü olamaz. İyi bir akıl hocaları vardı. Zaten biliyorsunuz Sovyetler Birliğinin o dönem dorukta olduğu bir dönemdi. Onun etkilerinin olmaması mümkün değil. Dolayısıyla etkiliydiler. İlk çatı örgütlenmesini kendileri gerçekleştirdiler. Daha büyük çatı örgütlenmesini Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun kurulmasına onlar öncülük ettiler. Federasyon için çağrı yapan onlardı. Dolayısıyla bayağı ciddi bir şeyleri vardı.
MB- Bugünde, yanılabilirim ama Kıbrıs Türk toplumunda Sol düşünceye yakın bir duruş var sanki. Daha sosyal demokrat belki de. Temeli o günlere dayanıyor olabilir mi? Çünkü Kıbrıs Türk toplumunun muhafazakâr bir düşünce yapısına sahip olduğuna dair izlenim oluşmadı bende!
İB- Şimdi genel şey bakınız, genel olarak nitelenen şey, geçmiş seçimlere baktığımızda, Kıbrıs Türklerinin %60 civarında sağ/milliyetçi eğilim, %40 oranında da sol eğilime sahip oldukları görülür. Kıbrıs'taki sol eğilimi dünyadaki herhangi bir yerdeki sol eğilim gibi görmemek lazım. Ecevit'in son dönemde müthiş bir etkisi vardır. Biliyor musunuz? Bir dönem ben hatırlıyorum tüm partiler, Ulusla Birlik Partisi (UBP)/Sağcı, kendilerini sol eğilime yakın görüyorlardı. Yani sosyal demokrat düşünce o kadar popülerdi ki, Ecevit'in kimliğinden dolayı. Ecevit, Kıbrıs Türkleri için çok önemli bir figürdür. Sonra erozyona uğradı ama doğru düşünceleri öyle değerlendirmek gerekir.

EK XV f- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Son dönemdeki sola yakın partilerin aldığı oylar, daha çok mevcut yönetimin başarısız icraatlarından dolayı bir tepki olduğunu düşünüyorum. Bugün yapılan seçimlerde, Cumhurbaşkanı seçilen Sayın Akıncı %60 oy aldı, aslında Sayın Eroğlu … … (2015 yılı cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili konular görüşülmüştür)
-Ben şimdi tekrar 1950 'li yıllara gelmek istiyorum. 1950'lerde iki tane olguyu ortaya koyduğumuz zaman Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri daha iyi anlaşılabilir diye düşünüyorum. Bir tanesi ingilizlerin İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik tükenmişliği ve dekolonizasyon hareketlerini önemsemek lazım. Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki egemenlik hakkını ABD'ye devrettiğini iyi görmek lazım. Mısır'da Nasır hareketini görmek ve Süveyş Antlaşmasını bilmek lazım. Bunun yanında Türkiye'de CHP iktidarının 1950 yılında DP'ye geçişini görmek lazım. Türkiyenin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı dünyasının yanında olmakla ilgili tercihini anlamak lazım. Yunanistan'la birlikte Türkiye'nin NATO'ya girişini, el ele kol kola göz göze saadet zinciriymiş gibi bakmak lazım. Çünkü ben sayın Faiz Kaymak'ın kitabını okurken, "Kıbrıs Türkleri bu duruma Nasıl Düştü?" enteresan şeyler gördüm. Bir tanesi biz diyor Sayın Kaymak Türkiye'yi bu sorunun içine çekmemiz lazım. Çünkü çekmezsek ortada kalırız. O yüzden o dönemde Ankara'ya bir heyet gönderdik. Heyet Menderes'le görüşmeyi çok istedi. Durumumuzu anlatmayı çok istedi ama Menderes hep bizden kaçtı, hatta o kadar ısrarcı davrandık ki ondan sonra yavaş yavaş bizimle görüşmekle ilgili durum şekillenmeye başladı. Buna ilave olarak Amerikan Teksas Üniversitesi'nde yapılmış bir doktora tezini okudum. Tezi milli arşivden buldum. Orada Enosis girişimine karşı malum Türkiye 1954 yılına kadar ki tezi adada statükonun devamı şeklinde iken ama EOKA'nın varlığı Makarios'un tekrar siyasi sahneye çıkışı Türkiye'nin bir politika değişikliğine gitmesine sebep oluyor ve 1954'ten sonra Menderes'in Ağustos 1954 ayındaki nutkuyla da şekillendiği gibi Taksim konusu gündeme getiriliyor. O söylediğim doktora tezinde diyor ki İngilizler bunu "Taksim" 1950'li yıllarda ortaya atmışlar. Türkleri bu işin içine çekmemiz lazım. Taksim'i gündeme getirmemiz lazım. Hatta Taksim edilecek Kıbrıs'ın kuzeyine Türkleri yerleştirmemiz lazım. Burayı Türklere verelim ki iyi havalarda Toros'lar çok net bir şekilde buradan görülüyor. Bu durum Türklerin milliyetçilik ruhlarını kabartır ve onların milliyetçilik duygularını hep canlı tutarız. Bu konuda neler söyklemek istersiniz.
İB-Tabi tabi ben bu şeyi "doktora tezini" okumadım. Ama bu Taksim meselesini ortaya atanlar tabi ki İngilizlerdi. Hatta resmen 1954'te Türkiye ve Yunan Dışişleri Bakanlarına ilettikleri bilinen bir şeydir. Tabi o günleri yaşadım ben de. Köyde yaşıyordum ama köye gelen gazeteleri hep bana okuturlardı. Dedem muhtardı. Beni götürürdü kahvehaneye ve gazeteyi okuturdu. Dolayısıyla böyle çok genç yaşımda olmama rağmen ben de olayların içinde idim. Sonra amcamın oğlu İsmail vardı. O Lefkoşa'da istiklal gazetesinde çalışıyordu. Tabi o dönemler gazeteler pahalı olduğu için ve her gün almamız söz konusu olmadığından toplu halde bana gönderirdi. Ben onları yutarcasına okurdum. Yani çocukluktan itibaren yani hatırlıyorum mesela o kampanyayı "Kıbrıs Türkiye'ye iade edilmelidir" gazete başlıkları, halkın sesinin manşetleri hâlâ gözümün önünde. Sonra ansızın Taksim gündeme geldi anlamadım çocuk aklıyla o şeyleri. Anlamadım ama canlı olarak yaşadım ben bunları.

EK XV g- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Bunun arkasında görünen odur ki İngilizler vardı. Bizimkilerin aklına gelmedi tabi Kıbrıs'ı bölelim diye belki de tümünü alırız diye düşünüyorlardı.
MB-Yine okuduğum bir kaynakta dikkat çeken bir husus vardı. Şimdi sizi üniversite yıllarına götüreceğim. Türkiye'de Milli Talebe Gençlik Federasyonu özellikle Türkiye'de Türk kamuoyunu yönlendirme konusunda hükümetten daha başarılı olmuştur. Bu konuda çok büyük mitingler de yapmışlardı. 1949'lu yıllardan itibaren hükümete baskı yaptıklarını ve bunların içinde de yine enterasandır Kıbrıslı Türklerin Türkiye'deki yükseköğrenimlerini tamamladıktan sonra rektörlük yaptıklarını da okudum. Şu anda ismini hatırlayamayacağım ama 1949 yılında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Çoğrafya Fakültesi'nin dekanının da Kıbrıslı Türk olduğunu Faiz Kaymak eserinde belirtiyor. Bu milli talebe derneklerinin örgütlenmesinde Kıbrıs Türkleri etkin miydi? Üniversite hayatınızı göz önüne alarak bu konudaki bildiklerinizi öğrenmek istiyorum.
İB-Tam olarak hatırlamıyorum tabi ben 1958 yılında yükseköğrenime başladım ama Kıbrıs Türklerinin Türkiye'deki örgütlenmeleri 1949'lu yıllardan itibaren başladı. Kıbrıs Türk Kültür Derneği hem İstanbul'da hem Ankara'da kurulmasının altında Kıbrıs'tan Türkiye'ye gelen öğrencilerin etkisi vardı. Doktor Manizade bunlardan biridir. Nevzat Karagil, Kaya Bekiroğlu. Hatta Kaya Bekiroğlu'nun anıları çıktı bu konuyla ilgili henüz almadım. Bekiroğlu'nun anıları diye sanırım. Hatta sanıyorum Kaya Bekiroğlu'dur. Hatıralarında ……. Tabi bu Kıbrıs konusu hükümetlere mal olunca ve giderek uluslar arası boyuta ulaşınca hükümetler biliyorsunuz bu tür yan kuruluşlardan yararlanmayı bilir. Türk hükümetinin de bundan yararlandığını düşünüyorum. Yani hem Kıbrıs Türk Kültür Derneği hem de gençlik örgütleri vasıtasıyla çok büyük maddi destek vermemiş olabilirler ama bunun olduğunu düşünüyorum
MB-Bazı akademisyenler şundan bahsediyorlar hocam biliyorsunuz Menderes iki dönem iktidar oldu. 1954'e kadar oldukça parlak bir Menderes dönemi. 1954'ten sonra oldukça kötü bir tablo. İşte bu kötü döneme denk gelen Kıbrıs sorunuyla ilgili gelişmeleri halkın gündemine getirerek kendi iktidarına yönelik eleştirileri ortadan kaldırmak yönünde kullandığına dair ifadeler de var. Bazı akademisyenlerin bu tür bir yaklaşımları var.
İB-Yani onu da göz önünde bulundurmak gerekir. Tüm siyasi partilerin şeyidir o.
MB- Ama Kıbrıs Türklerinin 1949 yılındaki Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nundan sonra ta Cumhuriyet'e kadar Kıbrıs'ta bir örgütlenmesi yok.
İB- Kesinlikle doğru.
MB-Kıbrıs Türklerinin 1949 yılında Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun yani bir çatı örgütünü kurduktan sonra Zürih ve Londra Antlaşmalarına kadar başka bir siyasi partinin örgütlenmenin olduğunu görmedik.
İB- Dr. Küçük'ün partisi var. Ama 1949 yılında kurulan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu sanki bir gizli devlet gibi şimdi Türkiye'de paralel yapı diye geçiyor ya onun gibi bir şey. Sanki bir devlet gibi çalıştı. Ve bütün adayı zaten Kıbrıs'ta kurulan bütün örgütler Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'na üye olduğu için bütün köylere kadar yayıldığı için tek ses oldu ve başka bir örgüte ihtiyaç duyulmadı. Başka bir örgüt ortaya çıkmadı çıkmış olsaydı bile sonuç alınamazdı.

EK XV ğ- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

Görünen o. Ama çıktığına dair bir bilgi de yok. Kısa bir süre sonra artık EOKA gündeme geliyor. 1955'te çatışma başladığı için insanlar artık can derdinde.
MB- Tam da sizin döneminize geldik şimdi. Söyleşinin başında TMT ile ilgili bir ön giriş yapmıştınız ama Kıbrıs Türk tarihinde önemli bir yeri olan TMT ile ilgili bilgilerinize başvurmak istiyorum. Gerçi siz bu konuya kitabınızda da yer veriyorsunuz. Volkan, Kara Çete, Dokuz Eylül vb….
İB-Evet bahsedilen örgütler sadece Lefkoşa'da ve bilinen örgütler daha adı bilinmeyen ve hatta adı bile olmayan birçok örgüt var. EOKA'nın 1955 yılında harekete geçmesi, giderek sistematik bir şekilde Türklere de yönelmesi, onun yarattığı tehlike karşısında savunma refleksi. Yani bu birçok ülkede de görülebilir. Bu tür refleksler. Bu doğanında bir kanunu gibidir. Savunmasız kalanlar, hissedenler hemen bu refleksle savunmaya geçerler. Bir kedi yavrusunu düşünün çaresiz bir şekilde köşeye sıkışınca bulunduğu durumdan kurtulmak için saldırıya geçer. İnsan içgüdüsel olarak da böyledir. Bu örgütlenmelerde de bu tepkilerin olduğuna inanıyorum. Kıbrıs Türklerinin bu savunma refleksini Kuvay-ı Milliye'ye de benzetebilirsin. Ama tabi yeterli değildi bu. EOKA daha organize bir teşkilattı. Yunanistan olduğu gibi arkasındaydı. Her yönüyle maddi, manevi, moral bakımından silah yardımı bakımından dolayısı ile dağınık olan ve kimse kimseden habersiz olan, herkes kendi köyünde kendi bölgesinde, kendilerine göre bir savunma durumu alıyorlar o dönemde. Bunun şey vermemesi, (bir örgüt) ortaya çıkarmaması mümkün değil. Hatta ben bir parantez açayım. Ben TMT'ye ilk kuruluşundan itibaren üye oldum.1957 sonu veya 1958 başı tam olarak hatırlamıyorum.1958'de ben TMT'ye girinceye kadar TMT epeyce adım attı ama örgütlenemedi. Çünkü her yerde örgütlü değildi. 1958 yazı iki toplumun birbirine çok girdiği (çatışma halinde olduğu) bir yıl oldu.Bir gece ansızın bir haber yayıldı. Rumlar saldıracak diye.Yabasını, palasını, nacağını kapan insanlar don gömlek sokağa fırladılar.O gece bir şey olmadı, artık şiaya mıydı neydi bilemiyorum!
MB- 1958 yılı Ağustos ayında Rumlar tarafından bir katliam yapılacağına dair söylentiler var zaten. Hatta bu katliam tarihinin 28 Ağustos günü olacağına dair söylentiler…
İB- İşte o dönemler. Bu söylentiden bir şey çıkmadı ama ondan sonra köy kahvesinde toplanıldı, işte köyün ileri gelenleri, aksakallılar, babam, rahmetli kayınpederim, kendi aralarında konuşuyorlar bende liseyi henüz bitirmiş bir gencim. Ama ben de durmadan konuşuyorum, işte benimde tabiatım böyle, aslında büyüklerin yanında konuşamazsınız. Ama tabiatım böyle. Ne yapmak lazım diye konuşurken bir teşkilat kurmak lazım bizim de. Çünkü TMT'nin bir adı da o zaman Teşkilat'tı yani halk arasında bu kullanılırdı, TMT adı pek kullanılmazdı.Bunu tartışırlarken (kendi kendime) dedim ki bu iş bana düşer.Ertesi günü toplandık köyde güvendiğim 7-8 tane genç, dedim ki falan yere gelin, geldiler oraya ve dedim ki onlara bakın bizim şu andan itibaren bir teşkilatımız, var mısınız? Varız dediler. Kendi kendimize yemin ettik ant içtik o andan itibaren biz de teşkilat olmuştuk. Bu tabi her yerde böyle oldu. Tabi bunu yıllar sonra öğreniyoruz. Hâlâ ben zaman zaman karşılaşıyorum böyle şeylerle.Evet yani TMT'nin ortaya çıkması bir ihtiyaç tamamıyla.orduya dönüştü.
MB- Değerli zamanınızı benimle paylaştığınız için çok teşekkür ederim.

EK XV h- KKTC-Mağosa, İsmail Bozkurt ile Yapılan Söyleşi, 6 Haziran 2015.

54

KIBRIS

MİLLÎ TÜRK BİRLİĞİ

NİZAMNAMESİ

KURULUŞ

23. 10. 1949

HÜR SÖZ Basımevi Lefkoşa

EK XVI- Kıbrıs Milli Türk Birliği Nizamname'nin Kapak Sayfası.(**MAAD,** Kıbrıs Milli Türk Birliği Dosyası)

MİLLİ ARŞİV
04 | 1950 | 01 | 08

Kıbrıs Türkleri so called Plebiscite sükûnetle karşıladılar. Cünkü:

1) Unwarranted olduğunu ve

2) Davacının kendi davasını kendisi görmesi demek olduğunu biliyorlar.

Fakat biz Kıbrısın hakiki bir plebisite de tabi olmasına taraftar degiliz. Çünkü

1) Çografi, iktisadi, xe askeri ve siyasi sebebler Adanın kuvvetli bir hükûmet elinde bulunmasını istilzam etmektedir,

2) İlhak Kıbrısa felâket getirecek ve komünistligin Yakın ve Orta Şarka yayılmasına sebep olacaktır.

3) Kıbrısdaki Rum ekseriyeti hakikatte başlı başına bir ekseriyet olmayıp Yakın Şarktaki kahir Türk ekseriyeti ortasında kalmış zayif bir ekalliyetten ibarettir. Tıbkı Marmara denizindeki Principo Adasındaki Rum ekseriyeti gibi.

Bütün bu sebelerden dolayı Ingılizlerin bu Adadan çekileceklerine inanmıyoruz. Fakat her hangi bir zaman çekilmegi göze alacak olurlarsa Adayı eski sahibi olan Türkiyeye iade etmege borçlu olduklarını kendilerine hatırlatacagız.

Kıbrıs mes'elesinin Birleşmiş Milletler Meclisine kabul olunacagına da inanmıyoruz. Fakat o meclisde isolated bir ekseriyet teşkil eden Kıbrıs Rumları için self-determination prensibi ileri sürecek her hangi bir aza zuhur edecek olursa o azaya sorduracagız:

Ayni prensibi Azerbaycanda ve Türkistanda yaşayan ve kahir bir ekseriyet halinde olan milyonlarca Türke teşmil ~~ede~~ edilebilecekmi?

EK XVII- KMTB Yönetimi tarafından hazırlanan broşür metni.(**MAAD,** 04-1950-01-08) .(MAAD, KTY 04-1949-21-01, Müteferrik Konular Dosyası)

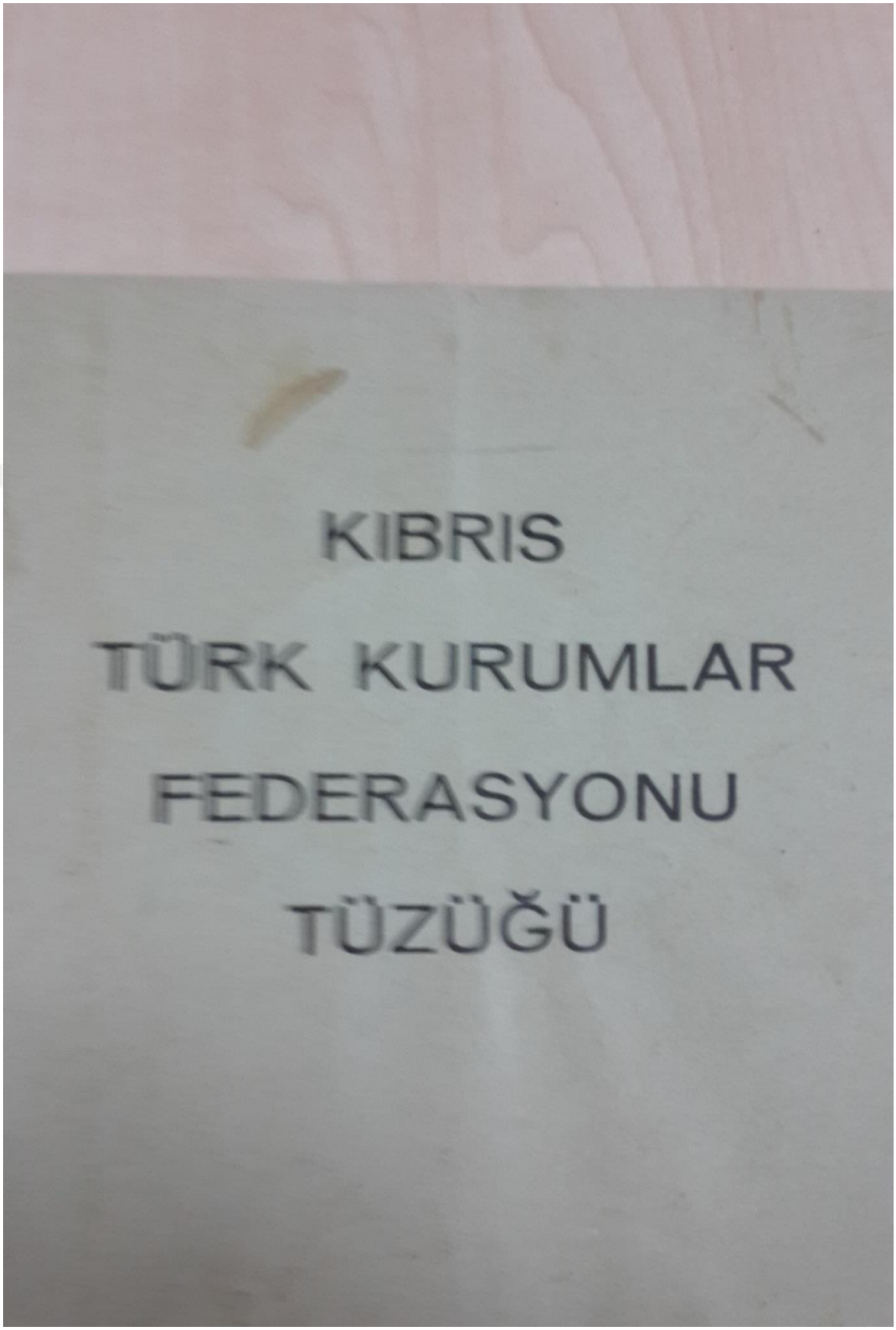

EK XVIII- Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Tüzüğü Kapak Sayfası.(**KKTC Yakın Doğu Üniversitesi S**pecial Room)

35 H

KIBRIS TURK KURUMLARI FEDERASYONU BAŞKANLIGINDAN

Pek muhterem efendim,

Cemaatimizin bir ferdi olarak bütün ömrünüz boyunca cemaat dertleri ile haşir neşir olan sizlere, belki de sizin teşvik ve gayretleriniz ile kurulan Federasyonun gayelerini anlatacak degiliz. İlk olarak sizleri Kıbrıs Türk Kurumları adına hürmetle selamlariz.

Bir müddet önce gazetelerde neşredilmiş olan "YENI BİR HAMLE" başlıklı yazımızı elbet de okumuşsunuzdur. Bu yazıda belirtildigi gibi Federasyon Kıbrıs Türk Gençligine nesilden nesile kalabilecek bir Sosyal Tarih hazırlamak emelindedir. Böyle bir sosyal tarihin eksikliginden dogan boşlugu bizden önce siz takdir etmişsinizdir. Bu eksikligi doldurabilecek bir bilgiyi ancak sizler haizsiniz. Bildiklerinizi sizin kaleminizden yayinlamak emelimizdir. Bu mevzu etrafinda kütüphanenizde mevcut yazı ve broşürleri de gönderirseniz memnun kalacagız.

Sosyal Tarih mevzuu içerisinde biz şunlari goruyoruz,fakat siz herhangi bir şekilde bizce düşünülmeyen mevzuları da işlemekte serbestsiniz.

1. 1878 den bugüne kadar Kıbrıs Türklerinin Ekonomik sahada faaliyet ve gelişmeleri, meselâ Türk idhalat ve ihracatcilar, bankacilik, kooperatifcilik, Türk zanaatkârlarin durumu, Türklre mahsus zanaatlar v.s.

2. Sosyal sahada işleyen kurum ve teşekküller; aile müessesesi, hayır teşekkülleri , Evkaf v.s. Türklerin Kıbrısa getirdigi müesseseler su,han v.s. gibi; ecnebi unsura bahşettigi imtiyazlar .

3. Kültürel sahada cemaatın durumu: Müzik,tiyatro san'at ,mektepler v.s.

Bu mevzular üzerinde işlerken Kıbrıs Türk cemaatının örf ve adetleri, kıyafet,yaşayış seviyesi, muhtelif zamanlardaki hayat pahalılıgı ve kazanç durumunun göz önünde tutulacagını ve bu hususta mümkün mertebe teferruat verilecegini ümit ederiz.

Geçmiş devirlrde Türk cemaatı namına kimler söz söylerdi ve söyledikleri nelerdi . Türk haklarını koruyacak müesseseler varmıydı ? 1878den bu yana tanımış oldugunuz veya işittiginiz mümtaz şahsiyetler kimlerdir? Gazetecilik ve edebiyat sahasinda gecirmis oldugumuz merhaleler nelerdir ? Aile mevhum ve münasebetleri , bugün degişmiş olan örf ve adetler .

Bu büyük işi başarabilmemiz icin yardımlarınızı bizden esirgemeyceginiz ümidi ile en derin saygı ve selamlarimı sunarım efendim.

Rauf R. Denktaş,
Başkan

KIBRIS TÜRK KURUMLARI FEDERASYONU

4 Aralık, 1957.

EK XIX- KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'ın Şevket Gedikliogğlu'ndan Kıbrıs Türklerinin tarihi ile ilgili bir yazı hazırlanmasına dair istek mektubu, 4 Aralık 1957. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Dosyası)

1

Nº 1

25/II/1958-Lefkoşa

K.T.K.F. Başkanlığına,
Lefkoşa

Kültür Komsiyonu 22/II/1958 cumartesi günü ilk toplantısını yapmış bulunmaktadır. Bu toplantıda:

1- Komsiyonumuz ilgilenecegi konuları gözden geçirmiş,

2- Mevzuların işleniş ve tesbitinde takip edilecek metot ve çalışma proğramı tesbit edilmiş,

3- Yapılacak hazırlığa esas olmak üzere, ele alınacak mevzuların ihtiva ettiği meseleler, aşagıda tesbit olunduğu vechile pilânlaştırılmış bulunmaktadır.

I- Maarif Meselesi :

İlk ağızda ele alınması gereken Kıbrıs Türk maarifinin ana meseleleri şunlardır:

1- Çocuk yuvaları ve Ana Okulları.

2- Halen karışık surette refah Dairesine baglı bulunan Kimsesiz türk çocuklarının müstakil bir teşkilâta, proğram ve sisteme göre yetiştirilmesi.

3- İlk öğretime ait meseleler:

a) Müfredat proğramı ve ders kitapları.

b) Öğretmen yetiştirme problemi ve mevcut öğretmenler için yetiştirici tedbirlerin alınması.

c) Okul binaları ve öğretmen evleri.

d) Öğretmenlerin tayin, nakıl, terfi ve teziyelerinin ihtiyaçlara uygun ve adilane hükümlere bağlanması.

e) İlk okulların, ana okullarının teftiş ve mürakabe sistemi.

4- Orta öğretime ait meseleler:

a) Bu günkü nizaman devamı müddetince, amme yardımı gören okulların bina, ders vasıtaları, onarım, memur, müstahdem ve kırtasiye gibi maddî ihtiyaçlarının Maarif Dairesince, Amme yardımı görmeyen okulların bu nevi ihtiyaçlarının da mahallî komsiyonlarca ve daha geniş mikyasta sağlanması.

b) Öğrenci yurtlarının geliştirilmesi ve ihtiyacı karşılayacak surette artırılması ve teşkilâtlandırılması.

C) Öğretmenlerin nakıl, terfi, tecziye, sitaj ve emeklilik durumları.

d) Öğretmen yetiştirme problemi ve ihtiyaca göre burs tahsisi.

5- Ticaret, Teknik ve Ziraat alanlarına ait öğretim problemi:

Cemaatımızın eğitim ve öğretim yolu ile kalkınmasında geniş öl-

EK XX- Kültür Komisyonu ilk toplantısında alınan kararlar, 25 Şubat 1958. (**MAAD**, Tasnif Edilmemiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Dosyası)

2

çüde ihtiyaç duyulan ticarî, zirai ve teknik öğretim faaliyetlerini, ihtiyaç ve imkânlarla mütenasip olarak pilânlaştırmak ,mevcut müessesesellerin geliştirilmesi ve yenilerinin açılması.

II- Hal Eğitimi:

a)Halkımızın genel kültürümün inkişaf ettirilmesi, tamamiyle okur yazar hale getirilmesi.

b) Meslek sahiplerinin mesleklerinde geliştirilmesi ve meslek sahibi olmayanların birer iş ve meslek edinmelerinin sağlanması.

c) Halkımızın güzel sanatlara karşı zevk, alâkave ihtiyaçlarının artırılması ve tatmin edilmesi.

d) Boş zamanlarının degerlendirilmesi.

e) Vücüt ve ruh sağlığının, millî ve ahlakî degerlerin korunması ve yayılması.

Bu hedeflerin gerçekleşebilmesi için, Kültürel,teknik ve zirai kursların açılması, çeşitli yayınlardan, derlemelerden, resim, afiş radyo, sinema, tiyatro gibi vasıtalardan,folklör ,müzik ve millî oyunlardan faydalanılması, eleman temini,kitaplıklar, sergiler açılması, konferanslar verilmesi.

Halk eğitimi faaliyetlerinin agırlık merkezini teşkil etmekte olan türk köylerinin önce bu günkü durumlarının, ihtiyaçlarının olduğu gibi tetkik ve tesbiti, buna göre en lüzumlu ve mübrem olanlarından başlamak üzere, yapılacak işlerin ihtiyaç ve imkânlara göre pilânlaştırılması, örnek köyler vücude getirilmesi.

III- Neşriyat ve propaganda:

a)Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yerli gazete ve broşürlerle, köy topluluklarına kadar, Türk Cemaatına duyurulması, ayni zamanda çeşitli bilgiler kazandırılması.

b) Türk Haberler Brosunun çeşitli yayınlarından ve filmlerinden geniş ölçüde faydalanılması.

C) Kıbrıs radyosu türkçe neşriyatında, sistemli ve devamlı surette eğitim ve öğretim mevzularına yer verilmesi.

d) Sık sık köy gezilerinin tertibi.

e) Bir kültür ve egitim dergisinin çıkarılması.

Yukarıda tesbit olunan meselelere ait açıklamaları, çare ve tedbirleri ihtiva edecek rapor ayrıca taktim olunacaktır.

Keyfiyet saygılarımızla arz olunur.

Kültür Komsiyonu Adına
Şevket Gedikoğlu

EK XX a- Kültür Komisyonu ilk toplantısında alınan kararlar, 25 Şubat 1958. (**MAAD**, Tasnif Edilmemiş Belge, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Dosyası)

23rd January, 1958.

Honourable Administrative Secretary,
Nicosia.
(Through the Hon.Commissioner, Nicosia).

Hon. Sir,

Our Federation has started a scheme for providing poor children who attend the Orta Okul in Nicosia with a boarding-house. Everything is being done to collect the necessary funds. It is estimated that the project will cost between 20 and 30 thousand pounds. As you will agree a boarding house has to be in the close proximity of the school and also has to have adequate grounds for recreational purposes. To buy such land - even if it existed - would cost us a great deal of money which we can ill-afford.

It was decided to approach the Goverrment for the grant to us the site on the bastion on top of the moat which is now being used as a Turkish Children's Garden opposite Chaglayan's Bar. This site suits our purposes and a modern building there will greatly improve the amenities of that part of the Turkish Quarter of the town.

Mr. Umit Suleiman, a member of our Executive Committee, had mentioned this subject to Mr. Sinclair at an interview.

We can assure you, Hon. Sir, that our Federation in particular and the Turkish Community in general will greatly appreciate this gesture if you kindly meet our request. Without your help our immediate project of building a Boarding House may have to be postponed pending the collection of more money whereas the circumstances under which poor school children live in Nicosia is such that this matter has become a very urgent and live issue for all of us.

I have the honour to be,
Sir,
Yours respectfully,

(DR. BURHAN NALBANDOGLOU)
Secretary.

KTY 05
01 09/13 01

EK XXI- KTKF Yönetiminden İngiliz Yönetim Sekreterliğine ve Lefkoşa Komiserine gönderilen resmi yazı, 23 Ocak 1958.(**MAAD KTY 01-09/13-01**, KTKF Dosyası)

24 (Form No. TG.2) REDUCED RATE PLAIN LANGUAGE TELEGRAM 24.

CYPRUS INLAND TELECOMMUNICATIONS AUTHORITY

In association with CABLE and WIRELESS LTD.

OFFICE STAMP & DATE	NO.	CHARGE £	CHARGE Mils	CLERK'S NAME, NO. AND CIRCUIT AND TIME FORWARDED
	TIME			Dosyaya
OFFICIAL INSTRUCTIONS	VIA CW	NO. OF WORDS		
INSTRUCTIONS TO BE SIGNALLED				

KIBRIS TÜRK KURUMLARI İCRA ORGANI SEKRETERLİĞİ 21/11/59

NOTICE: This Telegram cannot be accepted unless the Declaration at the foot of the Telegram is previously filled in and signed by the Sender. The indication LT or ELT must be inserted between the double hyphens before the Address of this Telegram which indication is charged for as one word.

Please write the NAME AND ADDRESS in CAPITAL LETTERS.

TO= = SAYIN TEVFIK ILERI NAFIA VEKILI VE MAARIF VEKALETI VEKILI ANKARA.

YUZ YILLIK TURK RESIM SAN'ATI HAKKINDA BIR FIKIR VERMEK UZERE KIBRISA GONDERMIS OLDUGUNUZ KIBRIS BIRINCI TURK RESIM SERGISI IKI AYDAN BERI KIBRISIN DORT BUCAGINDA DEVAM EDEN GOSTERILERINI USTUN BASARI ILE TAMAMLAMISTIR. HER BAKIMDAN BIZLERI TATMIN VE TAKVIYE ETMIS OLAN BU TESEBBUSUNUZDEN DOLAYI SIZLERE SONSUZ TESEKKURLERIMIZI, SAYGI ILE SUNAR KULTUR KALKINMAMIZDA VEKALETINIZIN GOSTERMEKTE OLDUGU DERIN ALAKAYA DA AYRICA TESEKKOR EDERIZ. RAUF R. DENKTAS

K.T.K.F. BASKANI

I hereby declare that the text of the above Telegram is entirely in plain language (the language or languages used being* .....)that it is written in accordance with the general usage of the language or languages, and that it does not bear any meaning other than that which appears on the face of it. I request that the Telegram may be forwarded on the faith of the foregoing declaration and subject to the conditions printed on the back hereof by which I agree to be bound.

SIGNATURE AND ADDRESS OF SENDER .....
(Not to be Telegraphed)

* State here the language used. P.T.O.

EK XXII- KTKF Başkanı Rauf R. Denktaş'tan Nafia ve Maarif Vekâleti Vekili Tevfik İleri'ye Telgraf, 21 Kasım 1959(**MAAD**, Tasnif Edilmemiş Belge, KTKF Dosyası)

15 Haziran 1959 4.

T. C.
MAARİF VEKÂLETİ
KÜTÜPHANELER MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 022-3142

Ankara, / /195

ÖZET :

Sayın Rauf Denktaş
Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
Başkanı
Lefkoşe-KIBRIS

Kıbrıs'ta Türk Kütüphaneleri tesis etmek mevzuunda incelemelerde bulunmak üzere yaptığım seyahat esnasında ve Kıbrıslılarla vaki temaslarım sırasında tarafınızdan gerek şahsıma gerek mesai arkadaşım İsmet Parmaksızoğlu'na gösterdiğiniz yakın alâka,dostluk ve misafirperverliği hayatımın en aziz hatıralarından biri olarak, aynı his çoşkunluğu ile daima tahattur edeceğim.

Bu münasebetle en derin ve kalbî sevgilerimin kabulünü rica eder,saygılarımı sunarım.

Kütüphaneler Müdürü
Aziz Berker

İ.P/15.HAZİRAN.1959/E.K

EK XXIII- TC Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürlüğünden KTKF Başkanı Raif R. Denktaş'a gönderilen yazı, 15 Haziran 1959.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, KTKF Dosyası)

Federasyonun İkinci Genel İdare Kurulu Mağusada Toplandı

11 Ocak, 1959 Pazar günü Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun ikinci Genel İdare Kurulu Mağusa Belediye Binisında, bütün kaza temsilcilerinin ve Kıbrıs Türktür Partisi Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ile Genel Sekreteri Osman Örek,, ve Türkiyeden gelen Maarif Vekâleti Temsilcisi Hikmet İlyadın'ın iştirakı ile toplanmıştır.

Federasyon Sekreteri Dr. Burhan Nalbandoğlu 2 aylık faaliyet hakkında izahat verdikten sonra, yıllık faaliyet programı oy birliği ile tesbit edilmiştir.

Federasyonun bu sene baş ta gelen faaliyetleri arasında köy eğitimi ve köycülük gelmektedir. Bu maksat için Türkiyeden talep edilen 11 öğretmenin pek yakında aramızda olacakları açıklanmıştır. Kurulması tasarlanan Genel İthalât ve İhracat Şirketine Federasyon da hissedar olarak iştirak edecektir. Türk işçisini teşkilâtlandırmak üzere Türkiyeden sendikacı uzmanlar celbedilecektir. Sağlık cephesinde halkın iştiraki ile 100 yataklı bir hastahanenin temini sağlanacak ve hastahanenin teçhizatı Kızılaydan temin edilecektir. Türk Kıbrısı fotoğraflarla dünyaya tanıtmak üzere gereken faaliyet için salâhiyet alınmıştır. Hususi bir komisyon bu konuyu inceleyecektir. Türkiye Üniversite ve Teknik okullarında temin edilen burslar sene ortasına doğru alâkadarlara bildirilecektir. 23 Nisan geçen sene olduğu gibi, bu sene de Federasyon günü olarak kutlanacaktır. Ticarî sahada acentelik meselesini incelemek üzere, Federasyon İcra Komitesi ile Ticaret Odası azaları hafta içinde yeniden toplanacaklardır. Türklere otomobil acenteliği temin edilinceye kadar Kıbrıs Türklerinin ecnebi acenteler vasıtasıyle otomobil satın almalarının doğru olmıyacağı hususunda mutabakata varılmıştır.

Bütün bu işleri başarabilmek için gereken bütçeyi fedakâr halkımızın Federasyona yardım elini uzatmak suretiyle sağlaması beklenmektedir.

Martta çekilecek olan Federasyon piyangosu biletlerinin satılmasında her Türkün yardımına ihtiyaç vardır.

Mutassavver Talebe Yurdu için Dr. Mısırlıoğlu Apartmanının satın alınmasında, bu mümkün olmazsa **£40,000 yeni bir Yurt ile Kütüphanenin inşa edilmesine karar verilmiştir..**

Koopertif dertlerimizi ilgilendiren konularda yeni kararlar alınmıştır.

Son hâdiselerde kocasını kaybeden 9 çocuk anası Koçyatağı (Goşşi) köyünden Ayşe Mehmet'e Rum bir faizciden ipotek malını kurtarmak için gereken yardımın yapılması kararlaştırılmıştır.

Toplantı saat 2.30 da sona ermiş ve idare kurulu azalarına Mağusalı kardeşlerimiz bir öğle ziyafeti vermiştir.

EK XXIV- "KTFK İkinci Genel İdare Kurulu toplantısı", Tarih ve sayısı belirli olmayan gazete Kupürü. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, KTKF Dosyası)

- 6 -

ve umumiyetle Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini temine çalışmak" olduğu ilân edilen ilk cemaat teşkilâtımız kurulmuş buluyuyordu. Halkımız böyle bir teşkilât için ne kadar susamış olduğunu ve kendisine hakiki hizmette bulunacak olanları nasıl desteklemiye hazır olduğunu bu toplantıda gösterdiği asil duygu ve hamiyeti ile isbat etmiş oldu.

KATAKTAN sonra daha esaslı siyasi ve milli mahiyette bir teşkil kurmak ihtiyacı karşısında 23 Nisan 1944 te muteseboislerden Dr. Küçük'ün evinde toplanmış olan muessisler umumi heyeti K.M.T.H.P. (Kıbrıs Milli Türk ~~Türk~~ Halk Partisi)ni kurmuş oldu. K.M.T.H.P. nin ilk kurucular toplantısında seçilmiş olan idare heyetine ilk vazife olarak cemaat davalarımızı bir ariza halinde tesbit ederek hukumete için slahiyet verilmiş ve ilk fırsatta bu vazife yerine getirilmiştir.

Ikinci bir partinin teşekkülü cemaata hizmet yolunda şimdi mevcut bulunan her iki kuruma da güzel bir rekabet sevki ile hız vermiş olduğundan ve her iki kurumun birbirinin zıddı değil tamamlayıcısı olduğu belirtilmiş olduğundan, oldukça faydalı teşebbüs ve faaliyetlerle iyi hizmetler görülmüştür. Fakat Rumların gittikçe artan ENOSİS faaliyetleri ile Türklere karşı ağır baskılarına ancak tam bir millî birlik ve beraberlikle karşı koyabileceğimiz hakikatı karşısında Türkiyedeki aydın vatandaşlarımızın da buradaki birlik müteşebbislerine yardımı, hatta buraya kadar lûtfen zahmet edip gelerek yaptıkları kıymetli aracilikları ile, 1949 sonlarında her iki kurum birleşerek K.M.T.B.(Kıbrıs Millî Türk Birliği) vücuda gelmistir. Birleşmeyi müteakip daha iyi çalışmaya ve cemaata faydalı olmaya başlayan bu millî kurumumuz ENOSIS Faaliyetlerinin son senelerde hızlanması üzerine kendisini daha ziyade siyasi faaliyetlere ve ENOSİS'i akamete uğratmak gayretlerine vererek EOKA tedhişciliğinin başladığı 1955 te Türkiyedeki "Kıbrıs Türktür Cemiyeti" ile tam bir işbirliği yapabilmek için onun ismine izafetle "Kıbrıs Türktür Partisi" ismini almış ve bu isim altında Kıbrıs Türk davasını savunmağa devam etmiştir.

Bu arada diğer sahalarda da cemaata hizmet için muhtelif kurumların vücut bulduğunu memnuniyetle görüyoruz. Bunlar arasında başlıcaları şunlardır: K.T.Ç.B., K.T.İ.B., Kıbrıs Türk Liseleri Mezunlar Birliği ve Türk Kadınlar Birliğidir.

1942 de Türkler ve Rumlar tarafından müştérek olarak sadece köylü ve çiftçilerin meseleleri ve kalkınmaları ile meşgul olmak proğramı ile kurulmuş olan Kıbrıs Çiftçiler Birliği, daha ilk seneden bazı toplantilarında Rumların siyaseti de karıştırılarak, Türklerin itiraz ve protestolarına rağmen, ENOSİS davasını desteklemek için Birlik namına kararlar almaya ve dahilde hariçte bazı siyasi makamlara bu maksat için arîzalar göndermeğe devam ve ısrar etmeleri üzerine Türkler bu teşekkülden ayrılarak kendileri müstakil olarak 1 Mayıs 1943 te Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliğini kurmuşlardır.

(E) KIBRIS TÜRK KURUMLARI FEDERASYONU KURULUYOR

Bütün bu Kurumlarımız, daha iyi bir anlaşma içinde vazife taksimi ve işbirliği yapabilmek için, memleketteki diğer kulûpleri de içine alan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nu 23 Ekim 1949 da kurarak ona bağlanmışlardır. K.T.K. Federasyonu kurulduğu gündenberi faaliyete geçerek bilhassa cemaatımızın kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını temin yolunda, Anakaradaki Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin de kıymetli muzahereti ile, anavatanımızın yakın alâka ve yardımlarını sağlamaya muvaffak olmuştur. Bu sayede Lefkoşadaki Kıbrıs Türk Lisesine ilâveten Mağusada Namık Kemal Lisesi ile Lefkoşa'da ATATÜRK orta okulu (şimdi Enstitüsü) ve diğer kasaba ve büyük köylerde müteaddit ortaokulların açılması ve Türkiyeden temin edilen degerli öğretmen kadroları ile idame ve inkişafları imkân dahiline girmiştir.

Federasyonun, ayni zamanda "Millî Türk Birliği" ve daha sonra "Kıbrıs Türktür Siyasi Partisi ile beraber siyasi faaliyetlerde da bulunması, Federasyona siyasi mahiyet taşımadığına dair maddesine dayanarak bağlanmış olan diğer gayrisiyasi kurum ve kulûpleri müşkül duruma düşürmüş ve bu hususta ihtilaf zuhur ederek son zamanda Federasyonu adeta âtil bir hale koymuştu. Nihayet Federasyonun son

/ .....

EK XXV- Kıbrıs Türk Siyasi Örgütlenmeleri Hakkında Kim Tarafından ve Ne Zaman Düzenlendiği Belli Olmayan Rapor (Raporun sadece 6'ncı sayfası mevcuttur.)(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Müteferrik Konular Dosyası)

Şahsî kanaatlar BELIRTEN BEYANNAMEYE CEVABIMIZ

17. 6. 1949 tarihinde "Kıbrıs Türk Kurumları Mümessil Heyeti ! ! !,, imzalı ve kimlerden müteşekkil olduğu belli olmıyan şahsi bir beyanname yayınlanmıştır.

Bu beyannamede kendi kendilerini seçerek, kendi kendilerine bir "Kurumlar Mümessili,, süsü veren bu meçhul kahramanlar: bir ağız ve lâf kalabalığıyle yazdıkları bir takım yalan ve uydurma haberleri, halkımız gibi biz de hayretle ve bazan de gülerek okuduk.

Necati Özkan'ın Türkiyedeki temaslarından doğan şahsi çekememezlik ve "niçin o yaptı de biz yapamadık,, düşüncesiyle halk efkârına sunulan bu beyanname baştan sona kadar "çekememezliğin, yarattığı bir mizah şaheseridir!

Bir açıklama:

Necati Özkan'ın Türkiyede Cumhurbaşkanı Ismet Inönü tarafından kabulünün resmî izahını ilk beyannamemizde efkârı umumiyeye bildirdiğimiz halde, vekillik iddiasında bulunan üç, beş kişinin gözlerinin hırs bürümüş olmalı ki, bir türlü hakikatı görmiyorlar veya görmek istemiyorlar.

Resmî kabûl tebliğinin doğru şeklini bir kere daha ilân edelim de, belki yanlış görüşlerinden geri dönmek cesaretini gösterebilirler.

"CUMHUR BAŞKANI ISMET INÖNÜ DÜN KIBRIS ESKI MILLET VEKILLERINDEN NECATI ÖZKANI KABUL BUYURMUŞLARDIR"

Ümit ederiz ki, bu resmî tebliğ bu defa da, bu muhterem şahısların kör taraflarına tesadüf etmiyecektir.

Jurnaldan sonra kabul:

Istanbulda tam teşkilâtlı olarak kurulmuş bulunan "Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyetini, çekemiyen bir kaç kafadar memur, Ankarada "Kıbrıs Türk Kültür Derneği,, adıyle siyasi olmıyan bir dernek kurmuşlar. Bu cemiyet birkaç Kıbrıslı muhterisin direktifleriyle hareket ederek Necati Özkan'ı lekelemek maksadıyle ve uydurma bir yalanle protesto ettirmişler. Özkan aleyhinde yapılan bu yalan ve yanlış jurnallardan sonradırki, CUMHUR BAŞKANI INÖNÜ NECATI ÖZKAN'I HUZURUNA KABUL BUYURMUŞLARDIR.

Bu da gösteriyor ki, her çareye baş vurulduktan sonra; sayın Cumhurbaşkanı yine Necati Özkan'ı kabul etmek büyüklüğünü esirgememişlerdir.

Hayret!

Kendi kendinize yeni bir ünvan vererek ortaya atılışınız, yine efkârı umumiye nezdinde büyük bir hayret uyandırmıştır: "Kıbrıs Kurumları Mümessil Heyeti!!!,, Hangi kurumlar? Hangi Heyet?

Memleketimizde kanunî seçimler yapılıp, milletvekilleri seçilmedikçe, halkı istismar ederek, halktan toplanan paraların üzerine oturup "Horoz bıziz, kukkuru ku!,, demek, insana temsili salâhiyet hakkını vermez.

Kaç azanız meventtur? kaçi para veriyor? ve kaç vatandaş kurumlarınız dışındadır?

Dün omuzlarınızda taşıdığınız Necati

Dün omuzlarınızda taşıdığınız, yırtılarak alkişladığınız, parçalanarak nutuklar söylediğiniz Necati için, bugün ona hicap duymadan "Takma affatlı, diyorsunuz. sizin için ne kadar ayıp ve ne kadar küçüklüktür! Necatinin "eski milletvekili,, ünvanını taşıması, omuza dikilmiş bir apollet değildir ki, söküp atabilesiniz.

Necati Özkan, Cumhurbaşkanı ile görüşmesiyle, cemaatına ne fenalık getirebilirdi? Necati Özkan temaslarında cemaatına çok faydalı işler sağladığını Adaya döner dönmez namusuyle, şerefiyle, yine şerefli cemaatına tebliğ edecektir.

Görüşmemiş??!!

Necati Özkan Cumhurbaşkanı Inönü ile görüşmezden evvel 3. 6. 1949 tarihinde Ankara Milletvekili Sayın Hasane Ilgaz ile görüşmüşler (ki bu sayan bayan Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin fahri başkanıdır.) ve cemaat işlerimiz hakkında fikirler teatisinden sonradır ki, Cumhurbaşkanı tarafından da kabul buyrulmuşlardır.

Kendi kendini seçen mümessil heyeti! bu hususu da usta bir gözbağcılıkle cemaata yutturmak istiyor.

Yine cemaatın kesesine mi başvurulacak?

Türkiyeye heyet gidecekmiş. Güzel ve yerinde bir karar. Fakat bu iş için 1000 lira lâzımmış!! Demek bütün çalışmalar, bütün didinmeler yine cemaatın kesesine baş vurmak içindir. Artık yeter efendiler, bu cemaat kendine düşen milli vazifesini kesesini Katak'a açmakle ifa etmiştir. Nerede bu hakiki milliciler ki keselerinden fedakârlık yaparak Necati Özkan'ı takib ve taklit etsinler. Cemaat bunu bekliyor ve bunu istiyor.

Binlerce vatandaş cevap verdi:

Necati Özkan'ın Türkiyedeki siyasî çevrelerle yaptığı temaslardan kıskanan birkaç acemi siyasinin, protesto telgrafına sinirlenen halkımız ve köylü kardeşlerimiz, kasabalardan, köylerden imza toplıyarak göndermekte devam ettikleri vekâletnamelerinde şöyle haykırıyor: "Necati Özkan'ın Türkiyedeki temaslarını candan destekler ve kendisine temsili salâhiyet veririz.,, (Halkın reyini hiçe sayar) diyerek yumurtladığınız kısma, bizdeğil, binlerce vatandaş cevap vermiş bulunmaktadır.

Bu da ne demek?

Necati Özkan'ın Türkiye siyasî çevrelerinde yaptığı temasları "Türkiye makamlarını aldatmış,, şeklinde tavsif ediyorsunuz. Bu yoldaki ifadeniz hiç şüphe yoktur ki, memleket için kara bir leke teşkil etmektedir. Bu memleketteki siyasî varlığımız için bu satırlar öyle büyük bir gaftır ki, bunu temizlemek ancak açık bir tarziye vermekle kabil olabilir.

NOT: Bay Necati Özkan Türkiye siyasî çevrelerinde yaptığı temaslardan sonra, Türk büyüklerinden aldığı direktifle, ve bir Türk diplomatının delâletiyle tam teşkilâtlı olmak üzre "Istiklâl Partisi,, adlı bir parti kuracağım kıymet bilir Türk halkına müjdeleriz.

Istiklâl Gazetesi Yazı Ailesinden
HIKMET AFIF MAPOLAR.

Basıldığı yer: "M. Fikri Basımevi" Lefkoşa-Kıbrıs.

MİLLİ ARŞİV
04 1949 21 01

EK XXVI- Hikmet Afif Mapolar, "Şahsi Kanaatlerle Yayınlanan Beyannameye Cevabımız", M. Fikri Basımevi, Lefkoşa.(**MAAD,** KTY 04-1949-21-01, Müteferrik Konular Dosyası)

Ahmet Necati Özkan ile Söyleşi

Mehmet Balyemez (MB): Bugün 22 Haziran 2015, Girne, KKTC, Bellapais'teyiz. Kıbrıs Türk siyasi hayatının önemli siyasi kişiliklerinden olan M. Necati Özkan Bey'in oğlu Ahmet Necati Özkan ile söyleşi yapacağız. Ben öncelikle Necati Özkan Bey ile bir giriş yapmak istiyorum. M. Necati Özkan Bey, 1930 yılında Kıbrıs Türk toplumu tarafından seçilerek Kavanin Meclisi'ne gönderilmiş toplum lideridir. Kemalist, Halkçı ideolojiye inanmış, İngiliz sömürge yönetimine karşı başkaldıraran ve Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını elde etmek için mücadele eden, İngiliz sömürge valileri tarafından da eleştirilen hatta daha sonraki süreçte İngilizlerin etkisi ile olduğunu değerlendirdiğim bir etkiyle Türk Hükümeti'ne karalanan ve Türkiye sınırları içine girmesi yasaklanan ama daha sonra biraz sonra sohbet edeceğimiz Sayın Ahmet Necati Özkan'ın girişimleri neticesinde iadeyi itibarı yapılan Necati Özkan Bey Kıbrıs Türk siyasi hayatının özellikle İngiliz dönemindeki önemli çok önemli siyasi kişiliklerinden biridir. Şimdi söz fazla uzatmadan söz Ahmet Necati Özkan Bey'e vermek ve kendisi ile ilgili kısa bir özgeçmişini dinlemek istiyorum.
Ahmet Necati Özkan (ANÖ): Teşekkür ederim. Dün en uzun gün 21 Haziran doğum günüm.74 yaşına girdik. 1941'de Lefkoşa'da doğdum. Lefkoşa İngiliz okulu sonrasında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni, Ankara'da, işletme fakültesinden mezun oldum. Daha sonra Kıbrıs'a geldim. Babamın o devir kayıtlı, 1962'de tek Türk oteli olan Bosfor Oteli'ni işlettim. 1963'te Rum saldırısı ile oteli terk ettik. Fakat o arada Amerika Yardım Heyeti'nden burs alarak Büyük Amerikan Üniversitesinde işletme ihtisası üzerine ihtisas yaptım. 1964-1973 yıllarında BM Gıda ve Tarım örgütü FAO'da 10 yıl işletme uzmanı olarak Afrika, Orta Doğu ve Uzak Doğu ülkelerinde kalkınma projelerinde çalıştım. Bu arada Papaz Makarios Kıbrıs'a girişimi yasaklamıştı, 10 yıl sonra serbest bıraktığında vatanım Kıbrıs'a döndüm ve seyahat acentesi kurarak yeniden iş hayatıma başladım.
MB: Ben şeyi sormak istiyorum. 1941 doğumlu olduğunuz söylediniz. Yani 1941 yılında İkinci Dünya Savaşı başlarında bütün dünya büyük bir krizin içindeydi. Kıbrıs'ta da bunun etkileri kısmen de olsa hissediliyordu. Tabi o yıllar daha sizin çocukluk yıllarınız ama babanızın siyasi hayatından dolayı evinizin çok kalabalık olduğunu tahmin ediyorum. Bu konuda hatırladığınız net şeyler var mı? Mesela evinizdeki görüşmeler, babanızın siyasi hayatındaki iniş çıkışlar, bunlarla ilgili hatırladığınız şeyler nelerdir? Sizi o yıllara götürmek istiyorum. Hafızanızda o yıllara ait olan kareleri benimle paylaşır mısınız?
ANÖ: Babamın o dönemde en çok görüştüğü ailelerden biri de Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosu idi. Türkiye Konsolosu her kim olursa devamlı bizim evimize de geliyordu. Evimize gelen misafir çoktu. Üstün tabaka olarak geliyorlardı. Doktorlar, avukatlar, hâkimler. 1954 yılında, 1953 sonundaki yangınla kaybedilen ve Türkiye'ye de girişi yasaklandığından, Türkiye Konsolosu ile yapılan görüşme de durmuştu. 1962 yılında Türkiye'ye girişi tekrar serbest bırakılınca konsoloslarla görüşmeler tekrar başladı. Ve Türk Alayındaki törenlere de davet edilmeye başlandı.
MB: Ahmet Bey ilkokulu nerede okudunuz?

EK XXVII- KKTC-Girne, Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 22 Haziran 2015.

ANÖ: İlkokulu Lefkoşa'da okudum. Lefkoşa'da Yeni Cami İlkokulunda 2 yıl, 4 yıl da Haydarpaşa İlkokulunda.
MB: Okul yıllarında o günleri hatırlıyor musunuz? Rumların Enosis girişimlerinin zirve yaptığı o yıllarda Rumlarla ilişkileriniz nasıldı? Rum arkadaşlarınız var mıydı?
ANÖ: İngiliz okulunda, yani lisede Rum ve İngiliz arkadaşlarımız vardı.EOKA eylemlerine 1955'te başlamıştı. Fakat biz Rumlarla aynı okulda idik. Okulda, 60 Rum, 30 Türk öğrenci vardı. Her sınıfta 3 sınıf (Şube) vardı.
MB: Okul Müdürü İngiliz miydi?
ANÖ: Okul Müdürü İngiliz idi. Ama Türk öğretmenler de vardı, Rum öğretmenler de vardı, Ermeni öğretmenler de vardı.
MB: Ahmet Bey, okul yönetiminin sizlere karşı, Rumları ayırt eden olumsuz bir tavrını hissediyor muydunuz?
ANÖ:İngiliz okulunda bu yoktu, eşit bir muamele vardı.Hatta Pazar günleri Rumlar kiliseye gittiklerine göre Cuma günleri de okul erken tatil edilir, abdest alındıktan sonra, okul mecbur ediyordu, Türk öğretmenlerle birlikte Bayraktar Camii'ne gidilirdi.
MB: Rum halk oylaması var, plebisit, 1950 yılında yani siz o zaman 9 yaşında idiniz. Ve adadaydınız. Plebisitle ilgili hatıralarınız nelerdir?
ANÖ: O zaman 9 yaşında olduğumdan dolayı arkadaşım yoktu. Fakat plebisitle ilgili gelişmeleri babamın gazetesi olan İstiklal'den takip ediyordum. İstiklal'de çıkan yazılarda Türklerin plebisite katılmaları istenmiyordu. Bu konuda da devamlı olarak konuşulurdu.
MB: Kiliselerde yapılan bu plebistten sonra, sandıktan çok yüksek oranda, %96, Evet oyu çıktı.
ANÖ: Evet bu plebisite Kıbrıs Türkleri arasında ilk karşı çıkan babamdı.
MB: Peki plebistten sonra Rumların tavırlarında bir değişiklik oldu mu?
ANÖ: Hayır hiçbir değişiklik olmadı. Rumların Enosis isteğini babam biliyordu. Hatta babam Cumhuriyeti (Kıbrıs Cumhuriyeti) dahi reddediyordu. Çünkü aynı mecliste Türk ve Rum'un beraber olması yanlış olur diyordu. Türkler azınlıkta olacakları için Rumların tahakkümünde olur diyordu. Babam, Rumların bu niyetini Belediye Meclisinde görev yaptığı sırada gördüğünü söylerdi. Babam, Belediye Meclisindeki Rumlar azınlıkta olan Türkler üzerinde hep tahakküm kurarlardı ve bu nedenle de Türklerin istekleri hiçbir zaman olmayacak diye anlatırdı. Bu nedenle de Cumhuriyet'e de, plebiste de, muhtar idareye de, her şeye karşı çıkıyor, Kıbrıs'ın ikiye bölünmesi, (MB: Taksim mi?) Taksim, ancak kendisi Taksim demiyordu, Kıbrıs'ın ikiye bölünmesi bir tarafına Türklerin diğer tarafına da Rumların yerleştirilmesini söylüyordu. Bu önerilerinden bir tanesi idi. En fazla da Türkiye'ye , Anavatan'a, verilmesini istiyordu.
MB: Belediye Meclisi üyeliği diye bahsettiğiniz olay, 1926 yılındaki Belediye Meclis üyeliği değil mi Efendim?
ANÖ: Evet
MB: O dönemde Rumların çoğunlukta olmalarından dolayı Türklere eşit haklar tanınmadığını bizzat zaten babanız yaşamıştı.

EK XXVII a - KKTC-Girne, Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 22 Haziran 2015.

ANÖ: Aynen
MB: Bunu Cumhuriyet'e ithal ettikleri zaman da aynı sonucun olacağını savunuyordu.
ANÖ: Aynen öyle.
MB: Buradaki tek tecrübe babanıza ait fakat o dönemde babanızın bu söylemlerine karşı Türkiye'den, yani sizin de söylediğiniz gibi konsolostan tepkiler nasıl olmuştu. Belki daha sonraki sohbetlerinizden öğrendikleriniz nelerdi? Türkiye'nin o dönemdeki Kıbrıs politikasında Taksim yok.
ANÖ: 1950'de Türkiye'de Demokrat Parti iktidara geldikten sonra buradan babamı jurnallemeye başladılar. Dediler ki, bu adam CHP'nin bir adamı Kıbrıs'ta. Bu nedenle sizinle bir ilgisi yok Demokrat Parti ile, Halbuki Babam hem Celal Bayar ile, hem Adnan Menderes ile hem de Meclis Başkanı Refik Koraltan ile görüştü. Birçok bakanlarla da görüştü. Fakat öyle bir durumda jurnaller netice verdi. Demokrat Parti hükümeti dedi k, amblemini değiştir, Altı Ok'u, Babam dedi ki, hayır değiştiremem, bunu 1934'ten beri kullanmaktayım. Atatürk ile Çankaya'da görüştüğümden beri, o günden beri bu amblemi kullanmaktayım. Bu amblem hem tüm ticari işletmelerimin, hem gazetemin hem de partimin amblemidir. Türk hükümeti de bu girişimlerden bir sonuç alamayınca Türkiye'ye girişini yasakladılar.
MB: Okuduğum bazı kaynaklarda babanızın Türkiye Cumhuriyeti'ne karalanması için şöyle bir yakıştırma da kullanılmış; Necati Özkan Rumcu, niye Rumcu, çünkü 1931 isyanından önce Rumlarla birlikte oy kullanarak vergi kanunun geçirilmesine destek verdiği iddia edilmiştir.
ANÖ: O başka bir şeydir. O dönemde Türklere karşı büyük bir vergi gelecekti. Bunu önlemek için Rumlarla birlikte oyunu kullandı. O başka bir şey. Yani Türkiye aleyhine herhangi bir şeyi yok. Olmamıştır, olamazdı da. Bütün gazetelerde, bütün hatıratı da ortadadır. Bunlar gerçekler değiller, söylemeleri, yalanlarla babamı jurnalleyerek Türkiye'ye girişini yasakladılar. Bu yasaklamanın nedenini Türk Hükümeti'nden 15 yıl sordum soruşturdum. Yazışmalar yaptım. Cumhurbaşkanları ile de, Başbakanlık ile de, Dışişleri Bakanları ile de vs. vs. Maalesef cevap vermediler. Bu sefer ne yaptık Türkiye Devleti'ni dava ettim. Nerede dava ettim. Kanunen önce Ankara'da, Bu davayı kazandık geçen sene. Davayı kazandıktan sonra Türk Hükümeti davayı istinat etti yani temyiz ettiler. Temyiz mahkemesini de bir ay önce kazandık. Şimdi ne olacak bütün detayları, bu dava hakkındaki, önümüzdeki günlerde, haftalarda, aylarda Ankara'ya giderek temin etmeye çalışacağım. Başka daha ne deyiyim. Gerçekler tamamen ortaya çıkmış olacak.
MB: Efendim, o döneme ait kaynakları okuyan, dönemim içine giren herkes babanızın Rumcu olmadığını görüyor.
ANÖ: Kıbrıs'ta 1937, 1936'da tam tarihini hatırlamıyorum. Türk bayrağını çekip konsolosluğa, Türk konsolosluğuna, arkasında 300-500 kişi ile yürüyen babamdır. Ve ne oldu, İngiliz hükümeti kendisini tutukladı içeriye attı. Dava ettiler ve bu davadan da kurtuldu. Dolayısı ile nasıl bir Rumcu veya İngilizci olabilir.

EK XXVII b- KKTC-Girne, Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 22 Haziran 2015.

MB: O bir çamur atmaktır. Bakın o çamurun temizlenmesi ta sizlere ve bugünlere kaldı. Atatürkçü, Halkçı olan ve Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını elde etmek için mücadele eden bir kişiye yakıştırılabilecek en güzel yafta bu olabilir. Ancak 1931 İsyanında Rumlarla birlikte hareket etmesi haricinde başka bir eylemi yoktur.
ANÖ: Bir tek odur. O da, Babam bunu kendi sesinden aktardığı anılarında söylüyor, bu vergi geçse idi, Türklere büyük bir darbe olacaktı diye. Türkler zengin değildi fakir bir toplumdu Kıbrıs'ta. Gelecek olan vergilerle daha da fakirleşecekti. Babamın laflarıdır bunlar. Elimizde bunların kanıtları vardır.
MB: Bugün tabi, davayı kazanmış olmanız babanızın iadeyi itibarını elde etmiş olmanız, haklı mücadelenizin bir sonucu, bunun için uzun yıllar mücadele ettiğinizi, daha önceki sobetlerimizde sizden duymuştum. Şükürler olsun ki, tarihi bir gerçeklik sayenizde tarihe mal edildi. Ben tabi şeyi de çok merak ediyorum. İstiklal Partisi ve İstiklal Gazetesi. Partinin isminde zaten bir mesaj var, Kıbrıs'a istiklal istiyor. Partinin kuruluşu tabi KATAK'a uzanıyor. KATAK'ta Dr. Küçük ve Denktaş ile birlikte, Sir Münir ile yola çıkılıyor.(ANÖ: Denktaş yoktur KATAK'ta), düzeltiyorum evet Denktaş KATAK içinde yer almamış, daha sonraki yıllarda siyasi sahneye çıkıyor. Sonradan Dr. Küçük KATAK'tan sonra Milli Parti'yi kuruyor. Babanızda daha sonra karşısında siyasi bir rakip olan Dr. Küçük'e karşı İstiklal Partisini kuruyor. Yine daha önceki sohbetlerimizde siz dillendirmiştiniz. İstiklal Partisinin kuruluşu, gelişimi ile ilgili tanıklıklarınız hatırlarınızı öğrenebilir miyim?
ANÖ: İstiklal Partisini Lefkoşa'da Beliğ Paşa sinemasında kurdu Babam. Her taraftan delegeler geldiler. Büyük bir kalabalık bütün sinema doldu, yola kadar taştı. Orada yapıldı seçimler. Bütün halk kademesinden İstiklal Partisine üyeler alındı. Ve parti meclisi bu şekilde kuruldu. Bunun da detayları İstiklal Gazetesinde vardır. Galiba 90 küsur kişi, tam sayıyı hatırlamıyorum, parti meclisini oluşturdular. Ve o gün parti başkanlığı için iki aday vardı birisi babam diğeri de başka birisiydi.
MB: 1949 değil mi efendim? Yanlış hatırlamıyorsam, 50 mi, 49 mu?
ANÖ: 1950, aklımda kalan 4 Haziran 1950.
MB: 4 Haziran 1950'den sonra partinizin kapandığı tarih?
ANÖ: 1953 yılı Kasım ayında çıkan yangın neticesinde her şey yandı, bütün fabrikaları, işletmeleri ticarethaneleri evimiz dâhil her şey yandı, çırılçıplak sokakta kaldık.
MB: BU sabotaj mıydı?
ANÖ: Evet sabotajdı. Sabote eden sigara fabrikasında çalışan birisiydi. Hafız Ali diye birisiydi. Ölmeden önce geldi babamdan af diledi. Babam da Allah affetsin dedi. Böylece bu yangını kimin çıkartığını da, kimin ateşe verdiğini, kıvılcımı kimin çıkarttığını da öğrenmiş olduk.
MB: Sabotajın sebebi siyasi miydi?

EK XXVII c- KKTC-Girne, Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 22 Haziran 2015.

ANÖ: Evet siyasiydi. Dr. Küçük ve muhalefet tarafından organize edilen bir iş bu. Çünkü babam dövdürüldüğünde de, 4 Şubat 1950'de, aynı durumdu. Dövdürdüler, suikast yapıldı, yoldan geçen Demirci Abdurrahman Efendi, bisikletinden atlayıp babamı kurtardı. Babamı döven adam Enver Pamir isimli birisi idi. O da ölümünden önce geldi, çünkü 9,5 ay da hepse girmişti. Bu dövmesinden dolayı. Geldi o da babamdan af diledi. Helallik istedi. Babam Allah affetsin dedi. Onu biliyorduk çünkü mahkeme olmuştu. Fakat yangını yapan da geldi itiraf edince onu da öğrenmiş olduk
MB: Babanızı darp eden kişi Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanı Mehmet Ali Pamir'in kardeşi mi?
ANÖ: Kardeşi. Evet o da söyledi, gece beni içirdiler dedi.Dr. Küçük ve arkadaşları beni içirdiler dedi. Ve ertesi gün geldi sabahtan babamı dövdü.
MB: Peki efendim ben şeyi merak ediyorum. Kıbrıs Türkleri adada zaten azınlıktalar. Çoğunluk olan Rumların Enosis emelleri var, yavaş yavaş da aslında EOKA'da var da henüz eylemlerine başlamadı, İngiltere'nin Kıbrıs politikalarında yavaş yavaş dönüşler var, iki tane Türk partisinin adada daha yüksek sesten haykırması gerekmez miydi?
ANÖ: Ondan değildir. Dr. Küçük kendisi doğrudan lider olmak istedi. Bir taraftan babamın dövdürülmesi, suikast, diğer taraftan Türkiye'ye girişinin yasaklanması, akabinde yangın geldi ve sıfırlandı. Maddeten de sıfırlanınca bunun üzerine politikadan da çekilince de Dr. Küçük ortaya çıktı ve lider oldu. Gerçek bunlar. Benim anılarımda bunlar aynen yazıyordur.
MB: Peki efendim babanız 54'teki yangından sonra gazetesini kapattı, partisini kapattı, ondan sonra inzivaya mı çekildi?
ANÖ: Evet hiçbir iş yapmadı babam. Ne siyaset yaptı ne ticaret yaptı. Hiçbir şey yapmadı.
MB: Şöyle bir gerçeklik var. Dr. Küçük İsveç'te tıp tahsilini yaparken babanız adada Kıbrıs Türklerinin siyasi mücadelesini veriyordu. Babanız yaşça, tecrübece (ANÖ: Dr. Küçük'ün öğretmeniydi aynı zamanda) Dr. Küçük'ten büyüktü. Bizim geleneklerimizde vardır ya büyüğe saygı, bayrağı kendinden önce taşımış olana saygı. Bu hiç önemli olmadı mı?
ANÖ: Burada maalesef yok. Adada böyle bir şey yok.
MB: Siz peki ODTÜ'ye ne zaman gittiniz?
ANÖ: 1958
MB: 1954-58'de buradaydınız.
ANÖ: Evet buradaydım.
MB: EOKA'Nın eylemleri başladığında.
ANÖ: Evet buradaydım.
MB: O zaman lise de mi okuyordunuz?
ANÖ: İngiliz okulundaydım. İngiliz okulu da Rum tarafındaydı. Lefkoşa'nın. Lefkoşa'dan bizim evden aşağı yukarı 4 km. idi. Hafta sonlarında da yürüyerek gelir giderdim.

EK XXVII ç - KKTC-Girne, Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 22 Haziran 2015.

MB: EOKA 1 Nisan 1955'te eylemler başlıyor, ilk önce İngilizlere karşı Haziran ayında da Türklere bu saldırılar yöneliyor. O zaman siz güvenlik ile ilgili endişelerinizi nasıl hissettiniz. Rumların bulunduğu bölgede okuyorsunuz, yürüyerek gidip geliyordunuz.
ANÖ: Yalnız pazarları bazen gidip geliyorduk. Ben koğuşta kalıyordum. Yatılıydım.
MB: Orada bulunduğunuz zamanlarda, annenizin babanızın yanınızda olmadığı zamanlarda güvenlik endişesi duyuyor muydunuz?
ANÖ: Yoktu. İngiliz okulunda yoktu. Ama dışarıda muhakkak olabilirdi. Onun için çıktığımda annem gelir beni araba ile alırdı ve getirirdi eve Cumartesi günü. Bir akşam kalırdım ve Pazar günü geri dönerdim.
MB: Tabi o zaman lise çağları. O dönemde iki taraftan da şiddet olaylarının artması 1955 yılını takip eden yıllarda oluyor. Daha sonra Türk direniş örgütleri de var işte, Karaçete, 9 Eylül Cephesi gibi. Bunlarla ilgili şahitlikleriniz nelerdir? Bunlarla ilgili duydunuz bir şeyler var mıydı?
ANÖ: Benim yok. Çünkü yatılı kaldığım için. Burada ben İngiliz okulunu bitirmemiştim. Londra Üniversitesinin giriş imtihanlarını kazanmıştım. İngiliz Okulunu bitirmeden yani lise 3'üncü sınıfı okumdan lise 2'den ODTÜ'ye girdim. Çünkü tüm imtihanlara da girdim ve ODTÜ'yü kazandım. ODTÜ'yü kazanınca da İngiltere'ye gitmedim ODTÜ'de kaldım.
MB: Siz ODTÜ'de iken Ankara'da da Kıbrıslı Türk öğrencilerin kurdukları dernekler var. Kıbrıs Komitesi var, Kıbrıs Cemiyeti var. Onlar da ciddi anlamda Ankara'da bilhassa eylem yapıyorlar. Rumların Enosis girişimlerine ve EOKA şiddetine karşı. Onlara şahitliğiniz var mı? Hiç onların içinde bulundunuz mu? Veya yakınınızdaki arkadaşlarınızdan bunlara katılanlar var mıydı? Özellikle Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde bu tür örgütlenmeler yoğun olarak yapılmaktaydı.
ANÖ: 1960'da, 60 ihtilalinden sonra Türkiye'ye, Dr. Küçük, Denktaş, Osman Örek, Fazıl Plümer heyet halinde gelmişlerdi. Oradaki hükümetle görüşmek için, ihtilalden hemen sonra, o sırada öğrenciler yürüyüş yapmak istiyorlardı. Protesto etmek için Dr. Küçük'ün gelişini. Kıbrıs'ta hürriyet istiyordu öğrenciler, Kızılay'da yapılan toplantıda, meydan da, ben de vardım. Üç dört arkadaş seçildik ben Rasih Rasım (?), Sinan Mehmet. Bulvar otelde kalıyorlardı. Ve oraya gittik yürüyüş yapmadan önce. Önce gidin görüşün dediler. Gittik görüştük. Fakat maalesef tutumları değişmemişti. Akabinde Ulus gazetesine gittik. Orada Bülent Ecevit ile görüştük. O sırada CHP Genel Sekreteri idi. (Kasım Gülek) de görüştük. üç gün sonra Kıbrıs'a döndüm. Dönerken de Dr. Küçük ve heyeti ile beraber aynı uçakta idik. Bir heyecanları vardı "Bakın bakın" dedi Osman Örek, "öğrenciler geldi, karşılamaya, karşılama havası var" dedi.
MB: Yani Ankara'da Kıbrıslı öğrenciler de organize idi
MB: Cumhuriyet kurulduktan sonra da babanız hâlâ üzgün ve kırgın mıydı?
ANÖ: Hayır her kim geldi ise babam görüştü. Gerekirse de kendisi gidip görüştü. Dr. Küçük babamın oteline de geldi. Ama siyasetin içine hiç girmedi.
MB: Efendim çok teşekkür ederim.

EK XXVII d - KKTC-Girne, Ahmet Necati Özkan ile yapılan tarih söyleşisi, 22 Haziran 2015.

TOP SECRET

MEMORANDUM

Proscription of Turkish Resistance Organisation

Shortly after the outbreak of EOKA terrorism in April, 1955, a Turkish Cypriot underground organisation was established with the name of "Black Snake". This was very soon replaced by "Volkan". "Volkan" was never well organised or comparable in potential to EOKA but it included in its membership determined young Turkish Cypriots who were in possession of firearms. Apart from its propaganda "Volkan" is known to have instigated riots and arson from time to time and to have been responsible for four murders and two attempted murders.

2. In mid-August, 1957, a new organisation named "9th September Front" came to light and was led by Uluz Ulafet who was killed later in August, 1957, together with three of his confederates when a bomb which they were making exploded.

3. At that time the Turkish underground organisation was thought to be sufficiently dangerous to merit proscription but the then Governor decided against it largely on political grounds. Nonetheless the Secretary of State was informed, together with the Ambassador at Ankara, that although it had been decided not to proscribe at once, the Governor might do so at short notice if the organisation resorted to violence or fresh information which merited such a course came to hand. This might include a further manifestation of its intentions such as the explosion at Omorphita which had a disturbing effect on public opinion at the time. The Secretary of State commented only that full weight should be given to the Ambassador's request that, if possible, he should be given a few hours notice to prepare the ground with the Turkish Government.

4. Since then increasing Turkish suspicion and militancy has led to the re-organisation of the "9th September Front" as the "Turkish Resistance Organisation "(= T.M.T., i.e. Türk Mukavemet Teşkilati). It is believed to have a completely new staff and that, apart from the Headquarters group in Nicosia, additional groups have been formed for propaganda, finance and training as well as bombing and killer groups. Although outside Nicosia the organisation is smaller in scale than in Nicosia itself, other groups are known to exist in Famagusta, Larnaca, Limassol and Paphos. "T.M.T." was responsible for the demonstrations that led to the riots and casualties of January, 1958. Recently very threatening leaflets have emanated from the "Turkish Resistance Organisation" and during the last few days it has been responsible for the murder of a Turkish Cypriot in Nicosia and the attempted murder of others. It has now (leaflet 213/58) admitted responsibility for the murders

TOP SECRET

/and

EK XXVIII- Memorandum, Proscription of Turkish Resistance Organisation, Top Secret, 28 May 1958. (Türk Direniş Örgütünün Yasaklanması konulu muhtıra, Çok Gizli, 28 Mayıs 1958.) (**MAAD, FCO**, 141-4408- 2, Turkish Underground Organisations)

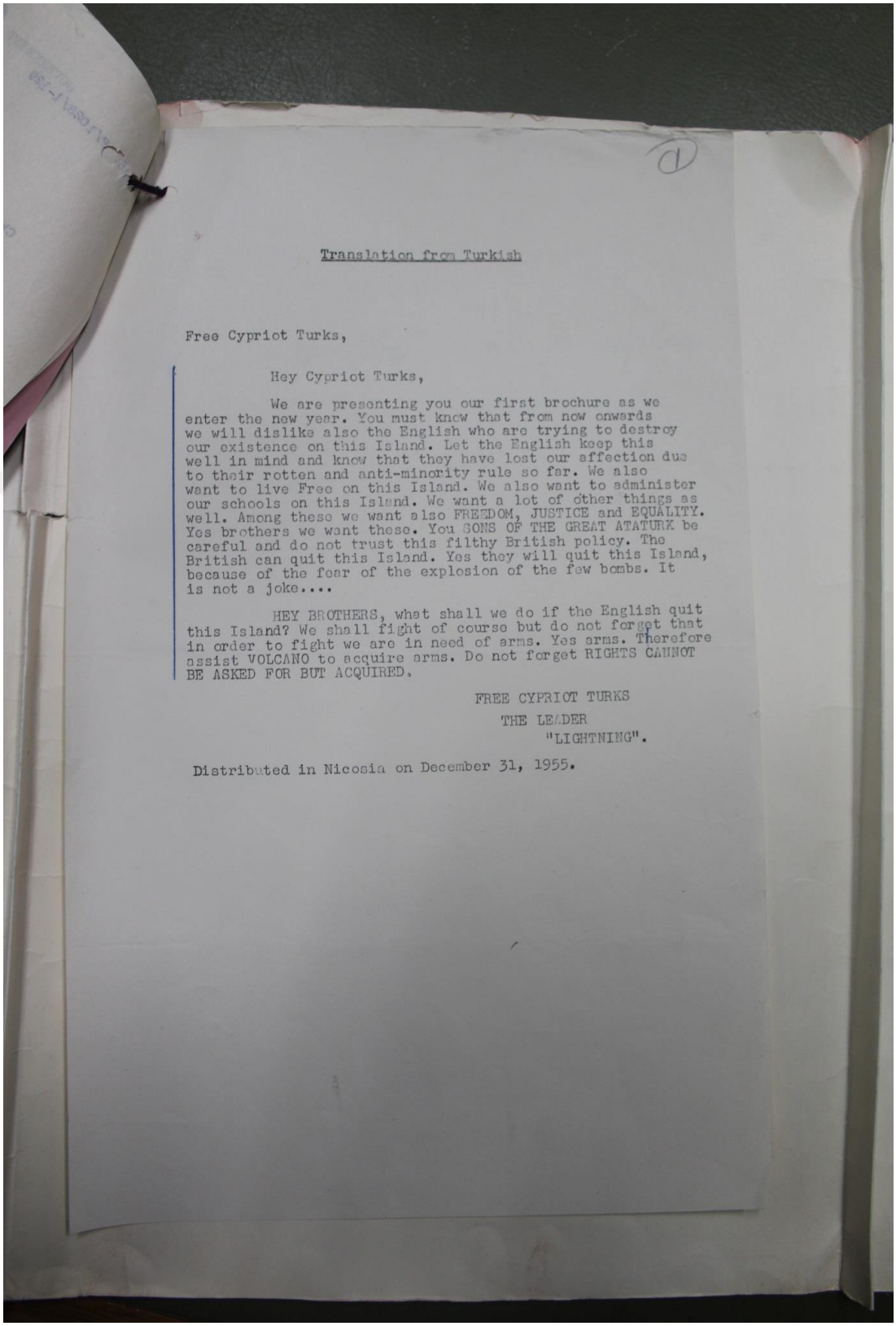

Translation from Turkish

Free Cypriot Turks,

Hey Cypriot Turks,

We are presenting you our first brochure as we enter the new year. You must know that from now onwards we will dislike also the English who are trying to destroy our existence on this Island. Let the English keep this well in mind and know that they have lost our affection due to their rotten and anti-minority rule so far. We also want to live Free on this Island. We also want to administer our schools on this Island. We want a lot of other things as well. Among these we want also FREEDOM, JUSTICE and EQUALITY. Yes brothers we want these. You SONS OF THE GREAT ATATURK be careful and do not trust this filthy British policy. The British can quit this Island. Yes they will quit this Island, because of the fear of the explosion of the few bombs. It is not a joke....

HEY BROTHERS, what shall we do if the English quit this Island? We shall fight of course but do not forget that in order to fight we are in need of arms. Yes arms. Therefore assist VOLCANO to acquire arms. Do not forget RIGHTS CANNOT BE ASKED FOR BUT ACQUIRED.

FREE CYPRIOT TURKS
THE LEADER
"LIGHTNING".

Distributed in Nicosia on December 31, 1955.

EKXXIX- Yıldırım Örgütünün Yayımladığı Bildiri.(**MAAD, FCO**, 141- 4408-1, Turkish Underground Organisations)

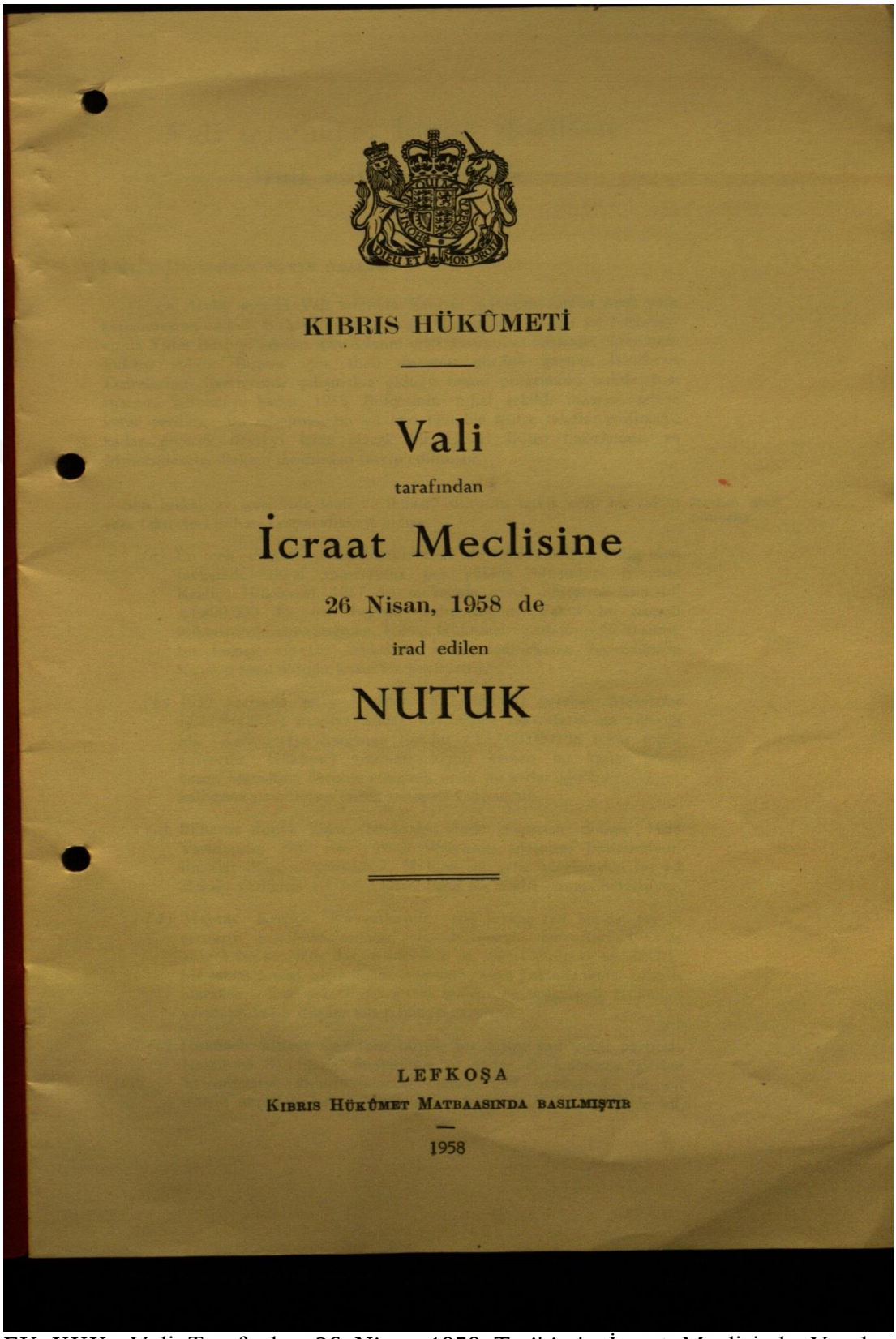

KIBRIS HÜKÛMETİ

Vali

tarafından

İcraat Meclisine

26 Nisan, 1958 de

irad edilen

NUTUK

LEFKOŞA

KIBRIS HÜKÛMET MATBAASINDA BASILMIŞTIR

1958

EK XXX- Vali Tarafından 26 Nisan 1958 Tarihinde İcraat Meclisinde Yapılan Konuşma.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Müteferrik Konular Dosyası)

Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Esas Nizamnamesi

FASIL 1

Cemiyetin Teşekkülü

Madde: 1- Kıbrıs okullarından yetişen arkadaşlar 10/7/1948 tarihinden müterfikan verdikleri karar üzerine (KIBRIS OKULLARINDAN YETİ ENLER CEMİYET)adı ile bir cemiyet kurmuşlardır.

Madde: 2 Cemiyetin gayesi

(a) Üyeler arasından karşılıklı bir tanışma ve bağlaşma kurmak,

(b) Milli kültür seviyesini yükselt eye çalışmak,

(c) (b) f kr sını yar ne gtirmek için ameli ekonomik ve terbiyevi konular üzerinde konfer s'ar ve temsiller tertip et ra

(d) Tahsi in Ana Yurda gidip gel ok vurdaşara tahsilden sonra Kıbrısa avdet ve yerleşmesi şartile yurd temin etmek ve karşılaşacakları zorlukları önlemek.

(e) Kıbrıs Türk Okulları öğrencilerinin m deni ve k ltür seviyesini sağlamak maksadile Kıbrıs Eğitim programını Milli Eğitim Bakanlığı programlarına u durmak üzere gerekli faaliyette bulunmak.

(f) Yüksek tahsilini bitirenlerden çok iyi derece kazanmış, zekâ ve ahlâk itibarile temayüz etmiş olanlara, cemiyetin mali vaziyeti müsait olduğu takdirde ecnebi memleketlerde tahsillerini bitiriceye kadar, sınıfta kalmamak şartile imkân nisbetinde maddi yardımda bulunmak.

(g) bütün bu maksatlara yardım edecek bir dergiyi kanununa uygun olarak yayınlamak.

Madde 3 Cemiyetin siyasetle alâkası yoktur

Madde 4 Cemiyetin merkezi Lefkoşadadır. Otuz Üye yazılan yerlerde idare heyeti kararile şube açılabilir Lefkoşadaki merkez cemiyetin umumi gayesi etrafında Türkiyedeki merkez ile ve daimi iş birliği yapacak ve Kıbrıstaki şubeler Lefkoşadaki cemiyete bağlı bulunacaklardır.

FASIL 2

Cemiyete Üye ve kabul şartları

Madde: 5 Cemiyetin 2 türlü üyesi vardır. Asli üye. fahri üye.

a) Asli üye olmak için Kıbrıs Okullarında okumuş ve 16 yaşını bitirmiş her Türk Aza yazılabilir.

b) Kıbrıs okullarından mezun olmayıp yüksek mevki işgal eden ve cemiyete manevi muzaherette bulunan zatlarla Kıbrıs Okullarında öğretmenlik yapmış olanlar veya iki üye tarafından teklif edilen adaylar idare kurulu kararile fahri üye kabul olunur.

Madde 6 Üyelerin senelik adeti 12 şilin den aşağı olamaz.

a) Kurumun teşekkülü ve ve varlığı için maddi ve manevi emek sarfeden zevata heyeti umumiye kararile kurucu üye sıfatı verilir.

b) Kurucu Üye sıfatı asli üye sıfatını tekaddüm eder, ve onun bütün haklarından istifade eder.

FASIL 3

Cemiyetin üyeleri her sene Genel Kurul Aralığın son Pazar günü adiyen ö.e. saat 0.30 da Cemiyetin merkezinde toplanır.

Madde: 8 Toplantıyı idare etmek için bir reis bir reis vekili ve iki kâtip seçilir.

BU TOPLANTIDA GÖRÜŞÜLECEK MESELELER

a) Ana Nizamnamenin tadili,

a) Hesapların tetkiki,

c) Bütçenin tasdiki,

d) İdare heyetinin vereceği senelik raporun tetkiki, tasdiki ve tesbiti

e) İdare heyetinin yeniden seçilmesi ve diğer hususatın müzakeresi.

Madde: 9- Senelik toplantılara iştirak için üyenin o seneye ait bütün aidatını tamamen vermiş olması ve bu suretle bir duhul varakası lâzımdır.

Madde: 10- Senelik toplantıda tayin edilen saattan yarım saat sonra mevcut aza adedi ile nisab teşkil edilmiş olur.

Madde: 11- Müstacel hususatta Cemiyete yazılı üyeden 20 kişinin tahriri talebi üzerine heyeti umumiye fevkalâde olarak idare heyetine azami 15 gün zarfında toplantıya çağrılır.

Bu toplantıda yalnız toplantıyı iktizam eden hususat müzakere edilir. Gündemde olmayan mesele müzakere olunamaz.

Madde: 12- Gerek alelâde ve gerek fevkalâde toplantı bir hafta ve 3 gün evvel olmak üzere, toplantı günü, saatı yeri, ruznamesi ve ait olduğu gazete ile iki defa ilân olunur.

Madde: 13- Umumi heyetin müzakere neticeleri reis ve reis vekili ve kâtipler tarafından imzalanarak saklanır.

Madde: 14- Genel kurulda alınan kararlar cemiyet merkezinde ilân edilmek suretile üyelere bildirilir.

Madde: 15- Genel heyet idare heyetini her zaman işkat edebilir.

Madde: 16- İdare heyeti sekiz kişiden müteşekkildir.

Madde: 7- İdare heyetine seçilmek hakkı yalnız 18 yaşını ikmal etmiş asli üyeye aittir. Sabık idare heyeti üyeleri tekrar seçebilirler.

Madde: 18 İdare heyeti kendi arasında başkan, başkan vekili, genel sekreter sekreter muavini, muhasip, veznedar ve iki üye seçer.

Madde: 19- İdare heyeti bir sene için seçilir.

Madde: 20 İdare heyetinde üyelik münhal olduğu takdirde yerine en fazla oy olan yedek üye alınır. İhtilâller doğdu bulunsa umumi heyet müstacelen toplantıya davet olunur Eski idare heyeti istat ile yenisi seçilir Bu yeni idare heyetinin vazifesi seçildiği devrenin sonuna kadardır.

Madde; 21- İdare heyetinin vazifeleri.

Başkan Hükümet nezdinde ve hariçte cemiyetin mümessilidir.İdare heyetini mürakabe ve idare eder. Reyi fasıl hazdır.

Başkan vekili Başkanın bulunmadığı zamanlarda ona vekâlet eder. Genel sekreter: Yazı işlerini idare eder. Muhaberati münferiden ve her hangi bir taahhüdü tazammun eden evrakı başkan ile müştereken imza eder.

Sekreter muavini: Genel Sekreterin yardımcısıdır. Genel sekreterin bulunmadığı zamanlarda ona vekâlet eder.

Muhasip: Cemiyetin varidat (gelir) ve mesarifatını (gider) gösterir bir planço tutacak, ayrı olarap her üç ayda bir cemiyetin mali vaziyetini gösterir bir cetveli idare heyetine arzedecektir.

Veznedar: Yanında 10 lira (on lira) dan fazla bulundurmayıp fazla parayı bankaya yatırtmakla mükelleftir.

Para bankadan başkan ve veznedarın müştereken imzasiyle alınır. toplanmasına müteallik olup muameleleri tetkik ile makbuzları tertip ve imza eder. Ancak idare heyetinin kararile olmak şartı'e masrafları tediye eder.

Madde: 22- Cemiyetin Hesapları Hesap müfettişleri tarafından tetkik ve teftiş olunur.

Madde: 23- Hesap müfettişleri üç kişiden teşekkül eder ve genel kurul tarafından seçilir.

Madde: 24 - Hesap müfettişlerinin vazifeleri:

Cemiyetin bütün hesaplarını tetkik eder ve neticeyi bir raporla idare heyetine arzeder.

Madde: 25- Cemiyetin geliri:

a) Üyenin verdiği aidat.

b) Âlelumum teberruat,

c) Mevcut paranın faizleri,

d) Cemiyetin verdiği konserler, müsamereler, balolar, gezintiler veya neşriyat hasılatı.

Madde: 26 - Tedrisat aydan aya peşindir.

Madde: 27- Üye aidatını vermediği takdirde ertesi sene üye kalabilmesi için borçlarını ödemeye mecburdur. Ödemediği takdirde üyelikten düşer.

FASIL 4

CEMIYETIN FESHI

Madde: 28 - a) Cemiyet kendi kendini umumi heyet üyelerinin en az üçte ikisinin oyu ile ittihaz olunacak kararla feshedilebilir.

b) Cemiyetin menkul veya gayri menkul emvali feshi halinde.

1) Türkiyedeki cemiyet merkezinde.

2) Türkiyede cemiyet mevcut olmadığı takdirde Kıbrıs Teli Türk mekteblerindeki fakir talebenin tahsili için tali mekteplerin komisyonuna devrolunur.

FASIL 5

Madde:29 Her sene Kıbrıstan Türkiyeye cemiyet namına tahsil için gidenlere harcanmak ve hastalananları tedavi etmek üzere heyeti umumiyenin kararile tesbit edilecek muvafık bir miktar Türkiyedeki merkeze gönderilecektir.

Madde: 30 - Işbu nizamnamedeki ahkâmın tebdili umumi heyetin Lefkoşadaki cemiyet üyelerinin üçte ikisinin oyu ile mümkün olur.

Madde: 31- Kanunu mahsusuna tevfikan cemiyet, emlâk tasarruf edebilir. Temellük ve temlik gibimuameleler idare heyetinin kararile olur.

Madde: 32 Bu nizamnamenin ahkâmına muayyir harekette bulunan asli ve fahri üyenin kayıdlarının silinmesi keyfiyeti idare meclisine olur.Bu karara aldırlar tarafından ancak umumi heyetin huzurunda itiraz olunur. Üye kendi isteğiyle cemiyetten ayrılabilir.

Hayasiyet Divanı teşkili: Kurumun idare heyetile ve her nevi üyeler arasında vukubulacak ihtilâfları hallet'mek salâhiyeti heyeti umumiye tarafından intihap edilen beş kişilik bir hayasiyet divanına verilmiştir.

Madde: 33- Heyeti idare kararile karşılıklı kongrelere mümessillar gönderilebilir.

Madde: 34- Cemiyetin ikametgâhı muvakkaten Lefkoşa Kardeş Ocağı ndadır.

A.A.C. RADYOLARI
American APPARATE COMPANY
TABİİ SES VE SAĞLAMLIK BAKIMINDAN İDEAL RADYO
ESKİ VE YENİ CERYANLA VE HER VOLT ÜZERİNDEN ÇALIŞIR
Kıbrıstaki Mümessilleri
Atal Kardeşler
LEFKOŞA.
(Türk Bankası Yanında)

Bu Akdeniz Ikliminde....
TİBBİ BİR ESASA DAYANAN
GÜZELLİK MÜSTAHZERATI
Temiz, güzel bir cild daima cazibdir Fakat, makiyajın bozulmağa meyyal olduğu bu iklimde daima güzel bulunmak o kadar kolay değildir ! Tibbi bir esasa dayanan Lacto-Calamine güzellik müstahzeratını tecrübe ettiniz mi ? Calamine nazik tenlerin bir ilâcı olarak bir çok doktorlar tarafından verilir. Hususi usûllerde istihsal edilen Lacto-Calamine en saf bir şekilde Calamine ihtiva eder. Cildinize tazelik ve güzel rayha verir. Bir cild gıdası olarak ve teninize yumuşak, tabii bir tazelik vermek için, pudrah veya pudrasız Lacto-Calamine kullanınız.
Bütün eczacılar ve cezа depolarında bulunur.
Genel Acente:
P. S. Dimitriades, Lefkoşa
CROOKES
Lacto-Calamine.
PUDRA TEMELİ VE CILD GIDASI

"YANGIN TEHLİKESİ,ne karşı yıpılacak sigortalarınızı, Dünyanın en büyük teşkilâtlarından biri olan
LLOYD'S LONDON SIGORTA MÜESSESESİ'ne yaptırınız
Poliçeler ANDREAS K. HORDOYADJI
ERMO SOKAĞI 99
387, P.O.B Lefkoşa, vasıtasiyle temin edilebilir.

EK XXXI- Kıbrıs Okullarında Yetişenler Cemiyeti Esas Nizamnamesi. (**MAAD,** Hür Söz, 12 Eylül 1948)

MİLLİ ARŞİV
K. T. T
04 | 1948 | 10 | 01

Kıbrıs Türk Kültür Derneği
ANA TÜZÜĞÜ

Yayın No. 1

ANKARA
1 9 4 8

EK XXXII- Kıbrıs Türk Kültür Derneği Ana Tüzüğü, Yayın No:1, Ulus Basımevi, Ankara, 1948, Kapak Sayfası.((**MAAD,** KTY 04-1948-10-01, Dernekler Dosyası)

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ
12, İsmet Paşa Caddesi, Yenişehir
ANKARA

Ankara, 16 Temmuz 1952

Sayın Faiz Kaymak
Kıbrıs Türk Kurumları
Federasyonu Başkanı
Lefkoşa-Kıbrıs

16 Temmuz 1952 de Ankara ve Istanbul basını tarafından yayınlanan ve ayrıca on bin nusha basılmak üzere bu gün matbbaya verilen ilişik Beyannamenin, bütün Kıbrıs Türk gazetelerinde ayni günde ve mümkünse 18 Temmuz Pazar günü, manşet halinde büyük puntolarla ve birinci sahifeler tamamen bu konuya tahsis edilmek üzere, ön söz ve imzalar da dahil tam metin halinde yayınlanmasını, ve ayni zamanda, Kıbrısta çıkan Türkçe haftalık ve aylık dergilerde de yayınlanmasının teminini saygılarımızla rica ederiz.

Kıbrıs Türk Kültür Derneği
Başkan V.
M. A. Pamir
(Mehmet Ali Pamir)

EK XXXIII- KTKD Başkan Vekili M. Ali Pamir tarafından "*Kıbrıs Meselesi*" başlığı ile yapılan konuşma, Metnin Kapak Sayfası. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

ANKARA KÜLTÜR DERNEĞİ YENİDEN 10 ÖĞRENCİMİZİ
PARASIZ YATILI OLARAK OKUTACAK

Kıbrıs Türk Kültür Derneği
Başkanlığından:

1953-54 ders yılı başından itibaren, Kıbrıs Türk orta okul ve liselerine öğretmen yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Vekâletince Derneğimize 10 burs temin edilmiştir. Bu burslar, Kıbrıs Türk Lisesinden veya Kıbrıslı olupta Türkiye Liselerinden mezun olmuş olan İngiliz tabiiyetinde öğrencilerden ehil görülenlere tevzi edilecek ve Türkiye Üniversite ve Eğitim Enstitülerinde tahsilleri temin edilecektir.

Burs alan öğrenciler leyli ve meccani olarak tahsillerine devam ederler. Nehari olarak tahsil edecek burslu öğrencilere ayda 120 Türk lirası ödenir ve öğrenci yurtlarında kalmaları temin edilir. İsteklilerin aşağıdaki adrese yazılı olarak acele müracaatları rica olunur.

Kıbrıs Türk Kültür Derneği
Başkanlığı
12, Mithat Paşa Caddesi
YENİŞEHİR-ANKARA

Ön sayfaya ortaya

Tashihten sonra astım isterim.

EK XXXIV- Kıbrıs Türk Kültür Derneği Duyurusu. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

7 Ağustos 3

MAGUSA ORTA OKULU KOMİSYONU BAŞKANLIGINA

Sayın Dr. Niyazi Manyera,

Derneğimiz yönetim kurulunun 27 Temmuz tarihli fevkalâde toplantısında ortaokulunuzun durumu gözden geçirilmiş ve aşağıdaki kararlara varılmıştır:

1. Tavassutumuz üzerine, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonuna bağışlanan Kıbrıs Ticaret ve Endüstri Fuarındaki Türk Pavyonunun okulunuzun ilâve inşaatında kullanılmak üzere komisyonunuza devri uygun görülmüştür. Azamî tasarrufa riayet edilerek yapılması lâzım gelen bu inşaatın iktiza ettirdiği masraflar hesaplanarak teferruatı ile bildirildiği takdirde, gereken tediyelerin yapılması için Bankaya talimat verilecektir.

2. Okulunuza 1953 - 54 ders yılı başından itibaren lise sınıflarının ilâvesi hususundaki kararınız tasvip edilmiş, komisyonunuz emrinde bulunan iki Türkiyeli öğretmenden gayrı, Yavuz Konnolu, Melâhat Konnolu, İbrahim Zeki Burdurlu, Sabri Beşer, İbrahim Bozunoğlu ve Fatma Okansoy'un komisyonunuz emrine verilmesi hususnda Millî Eğitim Vekâleti ile mutabakata varılmıştır. Bunlardan İbrahim Bozunoğlu'nun Galatya, İhsan Uhri'nin Hasan İlgililer ile birlikte Konedra orta okullarında istihdamlarının uygun olacağı düşünülmektedir.

1953 - 54 ders yılı için komisyonunuz emrinde olacak olan bu sekiz Türkiyeli öğretmenin maaşları Konsolosluk tarafından ödenecek, ilâve öğretmen ihtiyacınız olursa ayrıca nazarı itibara alınacaktır. İngilizce öğretmenlerinin dahi buradan gönderilmesi ve maaşlarının Konsoloslukça ödenmesi mümkün görülmektedir. Başkonsolos sayın Burhan Işın ile temasa geçmenizi ve yukarıda ismi geçen öğretmenlerden bu güne kadar müracaat etmedikleriniz hakkında derhal müracaatta bulunmanızı rica ederiz.

EK XXXV- KTKD İdare Heyeti adına Başkan (Mehmet Ertuğruloğlu) ve Asbaşkan (M.Ali Pamir) tarafından Mağusa Ortaokulu Komisyon Başkanlığına gönderilen yazı,7 Ağustos (195)3. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

3. Bir kopyasını ilişik olarak sunduğumuz 7/8/1953 tarihli mektupla Evkaf Murahhaslığına müracaat edilerek Kutup Osman Efendi Tekkesi mezarlığı içinde 8 ilâ 10 dönüm vüs'atinde bir arsanın Derneğimize icar edilmesi teklif edilmiştir. Bu arsa üzerine inşa edilecek bina Mağusa orta okuluna tahsis edilecektir. 15 - 20 bin sterlin değerinde olacağı tahmin edilen bu bina ihtiyaca kifayet etmediği takdirde, gelecek senelerde tevsi edilecektir.

Ayrıca Konedra Orta Okulu için 800 - 1000 sterlin sarfı ile bir koğuş binasının inşası düşünülmektedir.

4. Bu suretle Mağusa orta okullarının bina masrafları ile öğretmen maaşlarının tamamına yakın bir kısmı tarafımızdan karşılanacağına göre, komisyonunuzca duhuliyelerden elde edilecek gelirlerle diğer ihtiyaçların karşılanması mümkün olacaktır. Duhuliyelerin asgarî hadde indirilmesi şayanı arzudur.

Bu mektubumuzu en kısa zamanda muhterem komisyon üyelerinin ıttılaına arzetmenizi, arsa hususunda Evkaf İdaresine yaptığımız müracaatın bir an evvel neticelenmesi için şahsî gayret ve himmetinizi esirgememenizi bilhassa rica eder, derin saygılarımızı sunarız.

Kıbrıs Türk Kültür Derneği
İdare Hey'eti Adına

Başkan — Asbaşkan

(Mehmet Ertuğruloğlu) — (Mehmet Ali Pamir)

EK XXXV a - KTKD İdare Heyeti adına Başkan (Mehmet Ertuğruloğlu) ve Asbaşkan (M.Ali Pamir) tarafından Mağusa Ortaokulu Komisyon Başkanlığına gönderilen yazı,7 Ağustos (195)3. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİNİN FAALİYETLERİ:

Federasyonumuzun faaliyetlerinden bahsederken Ankarada Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin bize yardım sağlamak için bu güne kadar yaptığı ve yapmakta devam ettiği büyük gayret ve faaliyetleri zikretmemek hakkınaşinaslık olur. Kıbrıs Türklerinin her sahada kalkınmalarını özliyen ve bu hususta onlara yardım etmeği gaye edinen Kültür Derneği çok kıymetli üyeleri ve idare heyetleri ile geceli gündüzlü canla başla çalışmaktadırlar. Mehmed Ali Pamir, Mehmed Ertoğruloğlu, Nefi Korurek gibi Kıbrıs aşıkı kardeşlerimizin yanı başında Alasyalar, Alaeddinler gibi bir çok Kıbrıslıların himmet ve gayretleri her türlü takdirin üstündedir. Kıbrıs Türklerini bütün Türkiyeye tanıtan, sevdiren ve Büyük Milletimizin yardımlarını bize kadar ulaştıran bu vefakâr ve fedakâr Kardeşlerimize karşı kalbimiz sevgi, saygı ve şükranla çarpmaktadır. Federasyon Başkanımızın Ankaraya ziyareti esnasında ve ondan sonra bu güne kadar devam eden harareteli çalışmalar Kültür Derneğinin Federasyonumuza ve Kıbrıs Türk Cemaatine karşı şimdiye kadar görülmemiş yardımları sağlamış bulunmaktadır, ve daha da sağlayacaktır. Bizi maddi, maneyi yükseltmek için istirahatlerini feda ederek geceli gündüzlü çalışan hamiyetli kardeşlerimizin başarılarını biz de ayni aşk, ayni iman, ayni mevkuf ve ayni gayret ve çalışma ile karşılayalım ki sayileri meşkûr olsun.

EK XXXVI- Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin Faaliyetleri. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ
12, İsmet Paşa Caddesi, Yenişehir
ANKARA

Ankara, 16.10.1955

SAYIN CEMAL TOĞAN
BOZKURT GAZETESİ
SAHİP VE BAŞYAZARI
LEFKOŞA-KIBRIS

İlişik olarak sunulan tebliği 17 Ekim 1952 Cuma günü muhterem gazetenizin birinci sahifesinde, mümkünse sahife ortasında ve çerçeve içinde, halkın en çok nazarı dikkatını çekecek şekilde yayınlamanızı derin saygılarımızla rica ederiz.

Türkiye Milli Tabele Federasyonu
Genel Başkanı ve Türkiye Milli
Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs
İşleri Komisyonu Başkanı

Ali İhsan Çelikkan

Kıbrıs Türk Kültür Derneği
Başkan Vekili ve Türkiye Milli
Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs
Komisyonu Genel Sekreteri

M. A. Pamir

Mehmet Ali Pamir

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
Başkanı

A. Faiz Kaymak

Ahmet Faiz Kaymak

EK XXXVII- KTKF Başkanı Ahmet Faiz Kaymak, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkan Vekili ve Türkiye Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Genel Sekreteri M. Ali Pamir, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı ve Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs İşleri Komisyon Başkanı Ali İhsan Çelikkan tarafından Bozkurt Gazetesi sahibi ve Başyazarı Cemal Toğan'a gönderilen yazı, 16 Ekim 1955. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ
12, İsmet Paşa Caddesi, Yenişehir
ANKARA

Ankara, ... 195.....

- 2 -

gereken bütün iktisadi tedbirler alınacaktır.

Şu noktayı bilhassa belirtmek isterizki, yeni Orta Okullar kanununu bu günkü halile tasvip etmemize imkân yoktur. Bununla beraber, bu kanunun bazı tadillerle Türk Cemaatının nef'ine olarak tatbik edilebileceğine kaani bulunuyoruz. Bu okullarda, Türkiye müfredat programları aynen tatbik edilmek, Türkiye'den gönderilen öğretmenler vazifelerinden uzaklaştırılmamak ve Kıbrıs Türk Erkek ve Kız Liseleri ehliyetli Türk müdürler tarafından idare edilmek şartiyle, sözü geçen kanuna tâbi olmağı kabül eden komisyonlarla ve dolayısiyle Kıbrıs Müstemleke Hükûmeti ile aramızda hiç bir ihtilâf mevzuu bulunmayacaktır. Bu şartlar yerine getirildiği müddetce, bu komisyonlarla elele verip çalışmağa daima âmade olacağız. Böyle olmadığı takdirde, komisyonlara ve Müstemleke Hükûmetine karşı, Kıbrıs'ta, Türkiye'de, Britanya'da ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtı nezdinde amansız bir mücadeleye girişeceğimizden kimsenin şüphesi olmamalıdır. Birleşmiş Milletler İnsan Haklar prensiplerine ve Türk-İngiliz dostluğuna ne kadar inanıyorsak, böyle bir mücadelede muvaffak olacağımıza da o kadar inanıyoruz.

Bu günkü mahiyeti ile yeni Orta Okullar kanununa tâbi olmağı büyük bir medeni cesaretle red eden Magusa ve Baf Orta Okulları komisyonlarının bu hareketleri her türlü takdirin fevkindedir. Bu komisyonlara, öğretmen yardımından gayrı, Kıbrıs Türk Kültür Derneği ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu elile her türlü maddi yardımlar yapılması karar altına alınmıştır. Bu karar, mümkün olan en kısa zamanda tatbik sahasına intikal ettirilecektir.

Orta Okullar kanunu dolayısiyle, Kıbrıs Türk halkının ikiye ayrılması ve bu kanunun taraftar ve aleyhtarlarının birbirlerini karşılıklı ağır surette ittiham etmeleri son derece şayanı eseftir. Fikir mücadelesi yolu ile kanunda gerekli tadilâtın yapılmasına çalışılmalı ve Milli Birliği ihlâl edecek her türlü hareketten tevakki edilmelidir. Halk ekseriyetinin dileği yerine getirilmez ve bu kanunun tatbikatı Kıbrıs Türk kültürüne zarar verecek bir istikamete yöneltilecek olursa, Britanya merkezî Hükûmet makamları kadar Birleşmiş Milletler yolu da hepimize açık olacaktır.

Beyanatımıza son vermeden evvel şu noktayı da ehemmiyetle kaydedelimki, Kıbrıs'taki hadiseleri büyük bir alâka ile takip eden Türk Gençliği, Kıbrıs Türklerinin mukaderatı ile yakından ilgilidir. İngiliz dostlarımız bilsinlerki, Kıbrıs Müstemleke Hükûmeti tarafından, Türk halkına tatbik edilen aktif veya pasif her fena muamele, Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri muhitlerinde şiddetli bir reaksiyon yaratmakta ve Türklerin İngiltere'ye karşı olan dostluk hislerini zaafa uğratmaktadır. Orta Doğu'daki İngiliz düşmanlığı bir gün Türkiye'ye de sirayet edecek olursa bunun başlıca mesulu Kıbrıs müstemleke memurları olacaktır.

./.

EK XXXVII a- KTKF Başkanı Ahmet Faiz Kaymak, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkan Vekili ve Türkiye Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Genel Sekreteri M. Ali Pamir, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı ve Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs İşleri Komisyon Başkanı Ali İhsan Çelikkan tarafından Bozkurt Gazetesi sahibi ve Başyazarı Cemal Toğan'a gönderilen yazı, 16 Ekim 1955. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ
12, İsmet Paşa Caddesi, Yenişehir
ANKARA

Ankara, ... 195.....

SAYIN KIBRIS TÜRK HALKINA

Merkezi Ankara'da bulunan Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin, teklif ve teşebbüsü üzerine, Türkiye Milli Talebe Federasyonunun 5 Ağustos 1952 tarihinde İstanbul'da yaptığı toplantıda teşkiline karar verilen "Kıbrıs İşleri Komisyonu" nun kuruluşunu müteakip süratla faaliyete geçtiği ve ilk iş olarak "Kıbrıs meselesi ve Kıbrıs Türklerine yapılması gereken yardımlar" hakkında Türk Hükûmetine uzun bir rapor verdiği, 26 Eylül 1952 tarihinde Kıbrıs Türk Halkının ıttılaına arzedilmişti.

Hükûmet mahfillerinde büyük bir alâka ile karşılanan bu rapor, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu adına Federasyon Başkanı Faiz Kaymak; Kıbrıs Türk Kültür Derneği adına Nef'i Korürek, Mehmet Ertuğruloğlu, Mehmet Ali Pamir, Fikret Alasya ve Alâeddin Gülen; Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri adına Erdoğan Alıveren ve Bozkurt Benderlioğlu'dan müteşekkil bir heyet tarafından Türk Hükûmetine sunulmuş ve Heyete münavebe ile Faiz Kaymak, Mehmet Ali Pamir, Mehmet Ertuğruloğlu ve Nef'i korürek başkanlık etmişlerdir.

Heyetimiz, Cumhurbaşkanı Sayın Celâl Bayar, Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Refik Koraltan, Başbakan Sayın Adnan Menderes, xx Dışişleri Bakanı Profesör Fuad Köprülü, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Enver Güreli, İşletmeler Bakanı ve Gümrük ve Tekel Bakan vekili Sıtkı Yircalı, Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Başbakanlık Muamelât Genel Müdürü Cemil Köker, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Dr. Halim Alyot, T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürü Mithat Dülge, ve Yapı ve Kredi Bankası İdare Meclisi Reisi Kâzım Taşkent tarafından kabül edilmiş ve Kıbrıs meselesi ve Kıbrıs Türklerinin ihtiyaçları hakkında geniş ölçüde izahat vermiştir. Bunun dışında, Federasyon Başkanı Faiz Kaymak Evkaf Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Reisliğini de ziyaret ederek bu müessselerde Kıbrıs Türk cemaatını ilgilendiren mevzular üzerinde tetkik ve temaslar yapmıştır.

Heyetimizin Türk Devlet adamlarından gördüğü iltifat ve itibar, Kıbrıs Türkleri nam ve hesabına son derece şayanı şükrandır. Temaslarımızdan müsbet ve kat'î neticeler elde edilmiş, Kıbrıs Türklerine yardım davası yeni ve ileri bir merhaleye ulaştırılmıştır Türkiye'den yardım isteyen Kıbrıs Türk Orta Okullarına Türk-İngiliz dostluğu çerçevesi içinde maddi yardımlarda bulunulacak, yine aynı dostluk çerçevesi içinde, Kıbrıs Türk cemaatının kalkınması için

xx Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu,

./.

EK XXXVII b- KTKF Başkanı Ahmet Faiz Kaymak, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkan Vekili ve Türkiye Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Genel Sekreteri M. Ali Pamir, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı ve Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs İşleri Komisyon Başkanı Ali İhsan Çelikkan tarafından Bozkurt Gazetesi sahibi ve Başyazarı Cemal Toğan'a gönderilen yazı, 16 Ekim 1955. (MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ
12, İsmet Paşa Caddesi, Yenişehir
ANKARA

Ankara, ... 195.....

- 3 -

Her şeye rağmen, Türk-İngiliz dostluğuna güveniyor, ve gelecekte Müstemleke idaresinin Kıbrıs Türk Halkına daha iyi muamele yapacağını kuvvetle umuyoruz.

Kıbrıs Türk Halkını bir defa daha Milli Birliği bozan her türlü hareketten tevakki etmeğe davet ederiz.

Yaşasın Kıbrıs Türk varlığı.

Türkiye Milli Tabele Federasyonu Genel Başkanı ve Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs İşleri Komisyonu Başkanı

Ali İhsan Çelikkan

Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkan Vekili ve Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Genel Sekreteri

M. A. Pamir

Mehmet Ali Pamir

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı

A. Faiz Kaymak

Ahmet Faiz Kaymak

EK XXXVII c- KTKF Başkanı Ahmet Faiz Kaymak, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkan Vekili ve Türkiye Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs Komisyonu Genel Sekreteri M. Ali Pamir, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı ve Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs İşleri Komisyon Başkanı Ali İhsan Çelikkan tarafından Bozkurt Gazetesi sahibi ve Başyazarı Cemal Toğan'a gönderilen yazı, 16 Ekim 1955. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

71

5.

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ
TEMSİL HEYETİ
49, Mecidiye Sokağı
Lefkoşa — Kıbrıs

Lefkoşa 9.11.1959

Halk Kütüphanesi

KIBRIS TÜRK KURUMLARI FEDERASYONU İCRA ORGANI SEKRETERLİĞİ 13/11

Federasyon Başkanlığına,

6-11-1959 tarihinde kitaplığımıza gönderdiğiniz, aşağıda isimleri geçen kitapların, teşekkürle alınıp kayıd edildiğini, saygılarımla bildiririm.

1- Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi:
Göz kliniği yıllığı-Prof. Dr. Cahit Orgen, Dr. Süreyya Gördüren.

2- Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. Sayı: 1-2

3- Tıbbî Fizyopotoloji

4- Anatomi, Sinir Sistemi ve Dünya Organları.

Mes'ul Memur,
Hatice Hüseyin.

12/11/59.

EK XXXVIII- KTKD Mes'ul Memur Hatice Hüseyin Tarafından KTKF Başkanlığına Gönderilen Yazı, 9.11.1959. (**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

MİLLİ ARŞİV
KTY 05
03 22/02 01

K I B R I S T Ü R K B İ R L İ Ğİ
A N A T Ü Z Ü Ğ Ü

BİRLİĞİN: KURULUŞU, ADI, MERKEZİ VE MAHİYETİ:
MADDE: 1- Merkezi Londra'da olmak üzere 4 Şubat 1951 tarihinde " KIBRIS TÜRK KULÜBÜ " adı ile bir cemiyet kurulmuş ve 20 Nisan 1952 tarihinde işbu anatüzükte yapılan değişiklerle adı (KIBRIS TÜRK BİRLİĞİ) olarak değiştirilmiştir. Birlik tamamen sosyal ve kültürel mahiyettedir.

İKAMETGÂHI:
MADDE: 2- Birliğin çadırlık ikametgâhı (50,Greek Str. London,W.1) dır.

MEVZU VE GAYESİ:
MADDE: 3- Birliğin ana gayeleri şunlardır:
A- İngilteredeki Türkler arasında tanışma ve yardımlaşma imkânlarını hazırlamak,milli terbiye ve kültürün idamesine çalışmak.
B- Kıbrısı ve Türklüğü İngilterede daha iyi tanıtmak,Türklük dünyası ile İngiltere arasında karşılıklı sosyal ve kültürel münasebetlerin inkişafına hizmet etmek.
C- İngiltereye gelen Türklere yol göstermek,yardım etmek ve İngilterenin kültür müesseselerinden istifade etmeleri hususunda gereken kolaylıkları hazırlamak.
D- Kıbrıs Türkleri arasında geniş ölçüde sosyal,kültürel ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak ve Kıbrıs Türk Cemaatinin varlığını koruyacak bütün tedbirleri almaktır.

ÇALIŞMA TARZ VE VASITALARI:
MADDE: 4- Birlik bu gayelerine ulaşmak için:
a)Gayesine uygun mevzular üzerinde konferanslar, sergiler, müsamere, müsabaka ve sair toplantılar tertip eder.
b)İngiltereye gelecek Türk iş erbabı ile öğrencilerin tahsil, sanayi ve ticaret müesseselerine kolayca yerleşebilmeleri için ilgili makamlar nezdinde tavassut eder; lüzum görürse Londra'da veya Türk bulunan yerlerde üyelere mahsus olmak üzere pansiyon veya yurt açar.
c)Türkçe ve/veya İngilizce kitap, broşür, gazete, dergi, beyanname ve afiş gibi vasıtalarla fikri ve ilmi yayınlarda bulunur.

KURUCULARI:
MADDE: 5- Birliğin kurucuları 14 Ocak 1951 tarihli Genel Toplantıda seçilen beş kişilik muvakkat komisyondur:-
Ali Fuat, (Lokanta sahibi) 11, Wardour Street, W.1
Ahmet Mithat Berberoğlu, (Halıkcı) Middle Temple, E.C.4
Osman N. Orek, (Halıkcı) Middle Temple, E.C.4
Hüseyin Mehmet Ali, (Lokanta sahibi) 8, Glengall Rd., N.W.6
Ömer Faruk (Terzi) 51,Gascony Ave., N.W.6

ÜYELERİ:
MADDE: 6- Birliğin, aslî ve fahrî iki türlü üyesi vardır.
a)Birliğin gayelerine maddi ve manevi yardımlarda bulunan veya bulunacak durumda olan kimseler Yönetim Kurulu kararı ile fahrî üyeliğe kabul olunur.
b)Onaltı yaşını bitiren, Birliğin ana gayelerini benimseyen her Türk Birliğe aslî üye olabilir.

BİRLİĞE GİRİŞ:
MADDE: 7- Aslî üye sıfatıyle Birliğe girmek istiyen, müracaat ederek, Birlikten kendisine verilecek bir talepnameyi doldurup imza eder. İstekli hakkında Yönetim Kurulu tarafından lâzım gelen inceleme yapıldıktan sonra kabul veya reddine karar verilir. Dilekçi reddedilenler Haysiyet Divanına müracaat etmekte serbesttirler. Haysiyet Divanının bu hususta alacağı karar kat'idir.

BİRLİKTEN ÇIKMA:
MADDE: 8- Birlikten çıkma serbesttir. Ancak, çıkmak isteyen üyenin keyfiyeti Yönetim Kuruluna yazılı olarak bildirmesi lâzımdır.

EK XXXIX- **(**Londra) Kıbrıs Türk Birliği Ana Tüzüğü.(**MAAD,** KTY 05-03/22-01, Kıbrıs Türk Birliği Dosyası)

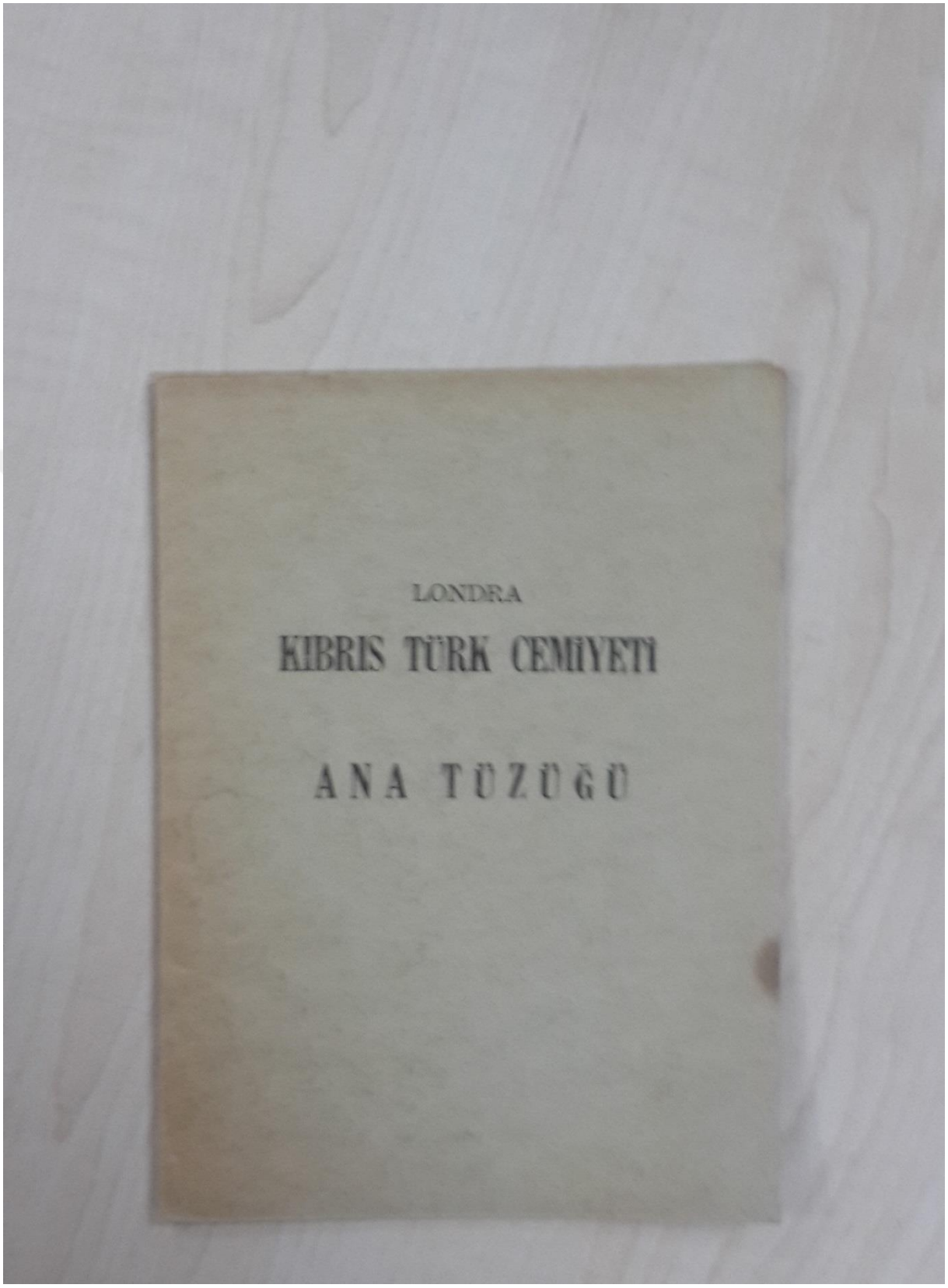

EK XL- Londra Kıbrıs Türk Cemiyeti Ana Tüzüğü, Kapak Sayfası.(**MAAD,** Tasnif Edilmemiş Belge, Dernekler Dosyası)

EK XLI - Kıbrıs Türk Aydınlarının 19. Yüzyıl Başlarında Bir Araya Gelerek Toplum sorunlarını Görüştükleri Lefkoşa'da Osmanlı Kıraathanesi. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

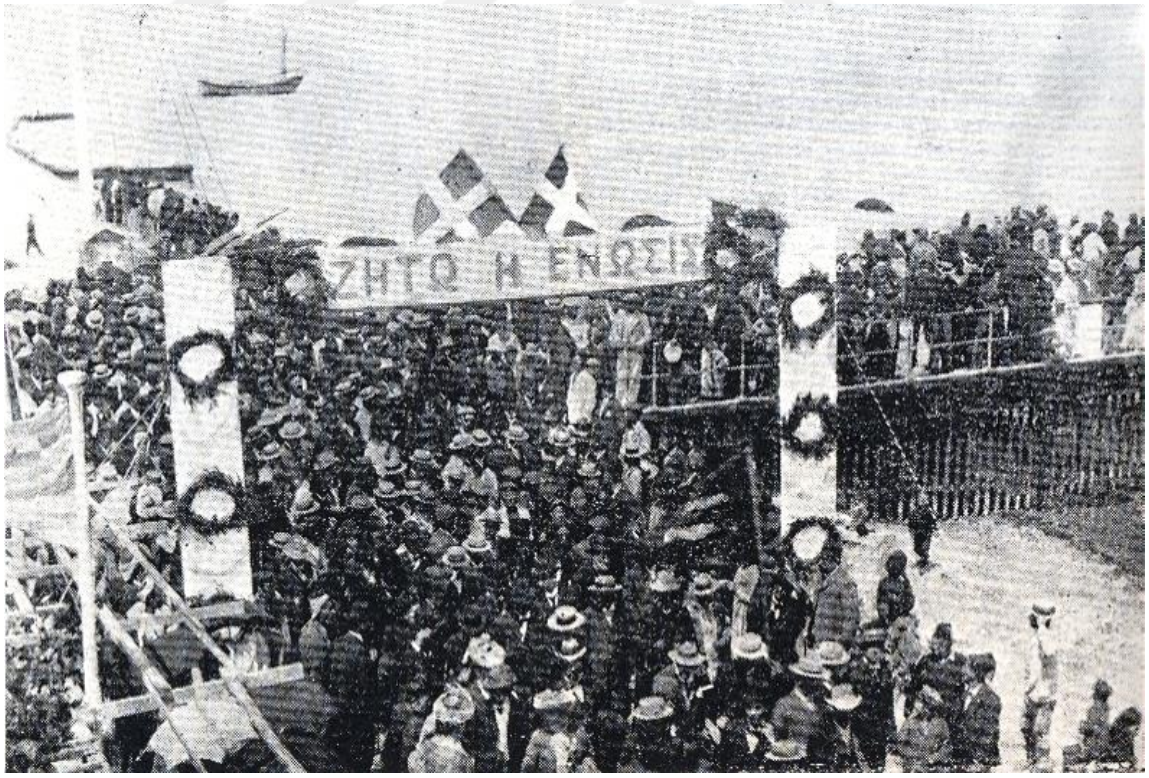

EK XLI a-Kıbrıs Rumlarının 1930 Yılında Lefkoşa'da Yaptıkları Miting. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

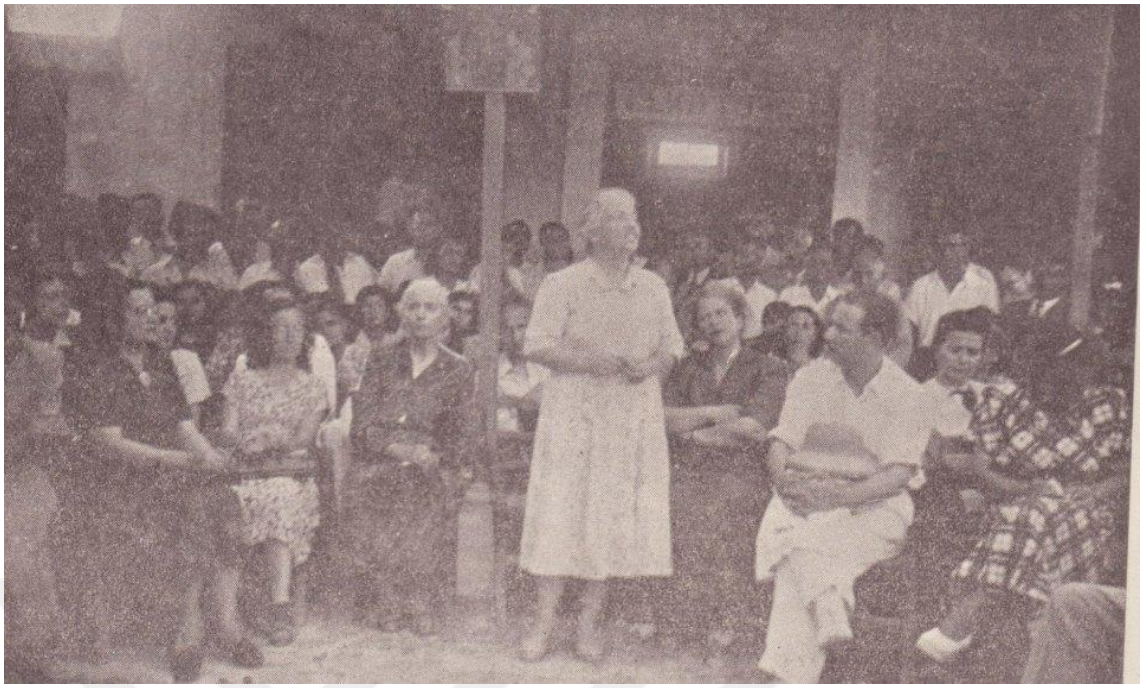

EK XLI b- CHP Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz'ın 1948 Yılında Baf Ülkü Yurdu'nda Konuşma Yaparken. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI c- İngiliz Sömürge Yönetimine Karşı 1948 Yılında Yapılan Miting. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI ç- Kıbrıs Müftüsü Seçilen M. Dana Efendi'nin 17 Ocak 1954 Tarihindeki İlk Oturumu. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI d-Kıbrıs Türklerinin 1950'li Yıllarda Sarayönü/Lefkoşa'da Yaptıkları Miting. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI e- Kıbrıs Rumlarının 1950'li Yıllarda Lefkoşa'da Yaptıkları Miting. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI f- Kıbrıs Rumlarının 1950'li Yıllarda Güzelyurt'ta Yaptıkları Miting. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI g-Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nın Amblemi. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

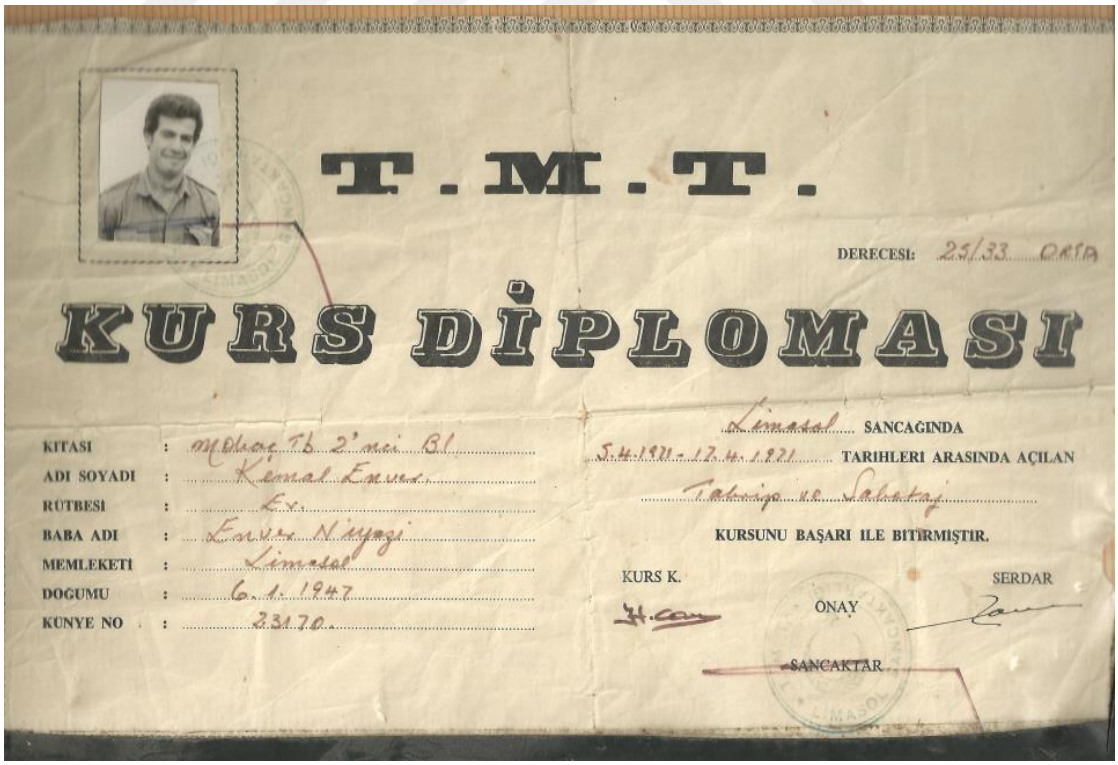

T.M.T.

DERECESİ: 25/33 ORTA

KURS DİPLOMASI

KITASI : M.Okur Tb 2'nci Bl
ADI SOYADI : Kemal Enver
RÜTBESİ : Er
BABA ADI : Enver Niyazi
MEMLEKETİ : Limasol
DOĞUMU : 6.1.1947
KÜNYE NO : 23170

Limasol SANCAĞINDA
5.4.1971 - 17.4.1971 TARİHLERİ ARASINDA AÇILAN
Tahrip ve Sabotaj
KURSUNU BAŞARI İLE BİTİRMİŞTİR.

KURS K. SERDAR
ONAY
SANCAKTAR

EK XLI ğ-TMT Kurs Diploması. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI h- İngiliz Sömürge Yönetimi Polisi Tarafından Gösteri Yapan Kıbrıslılara Karşı Şiddet Uygulanması. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI ı- Enosis Mitingine Katılan Kıbrıs Rum Öğrenciler. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI i- Kıbrıs Türklerinin 1958 Yılında Gerçekleştirdikleri Miting. (**MAAD,** Fotoğraflar Dosyası)

EK XLI k- Kıbrıs Türktür Partisi (KTP) Başkanı Dr. Fazıl Küçük ile KTP Genel Sekreteri Osman Örek'in 1959 Yılındaki İngiltere Ziyareti. (**Dr. Fazıl Küçük Müzesi ve Arşivi**)

EK XLI l- Mısırlızade Necati Özkan tarafından 1950 Yılında Kurulan İstiklal Partisi Yönetimi Tarafından Dağıtılan Defter Kapağı. (**Necati Özkan Vakfı Arşivi**)

EK XLI m- M.Necati Özkan'ın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Yaptığı Sohbet.(**Necati Özkan Vakfı Arşivi**)

EK XLI n- İngiliz Sömürge Yönetimi Valisi Sir Ronald Storrs'un 1932 Yılındaki Lefke Ziyareti. (**Naim Pınar Özel Arşivi**)

EK XLI o- İngiliz Sömürge Yönetimi'nin Kıbrıs Türk toplumunu kontrol altında tutmak için kullandığı iki figüran: Fetva Emini Mehmet Hakkı Efendi ile Evkaf üyesi Mehmet Münir. (**Naim Pınar Özel Arşivi**)

EK XLI ö- Evkaf Üyesi Mehmet Münir (Fesli olan), 1940'lı Yıllarda Lefkoşa'daki İngiliz Sömürge Yönetim Yetkilieri ile Birlikte,.(**Naim Pınar Özel Arşivi**)

EK XLI p-Lefkoşa'daki Kardeş Ocağında 8 Eylül 1948 Tarihinde Yapılan Toplantı. (**Naim Pınar Özel Arşivi**)

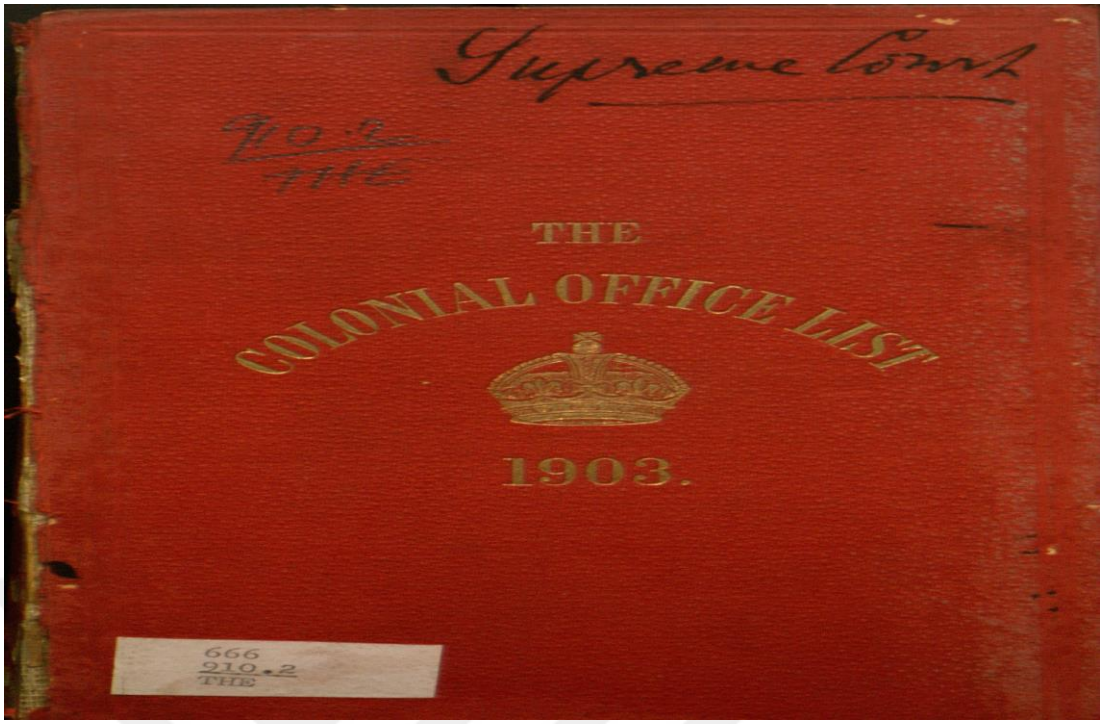

EK XLI r- İngiliz Hükümeti Tarafından 1903 Yılında Hazırlanan ve Sömürgeleri Hakkında Bilgiler İçeren Kitap.

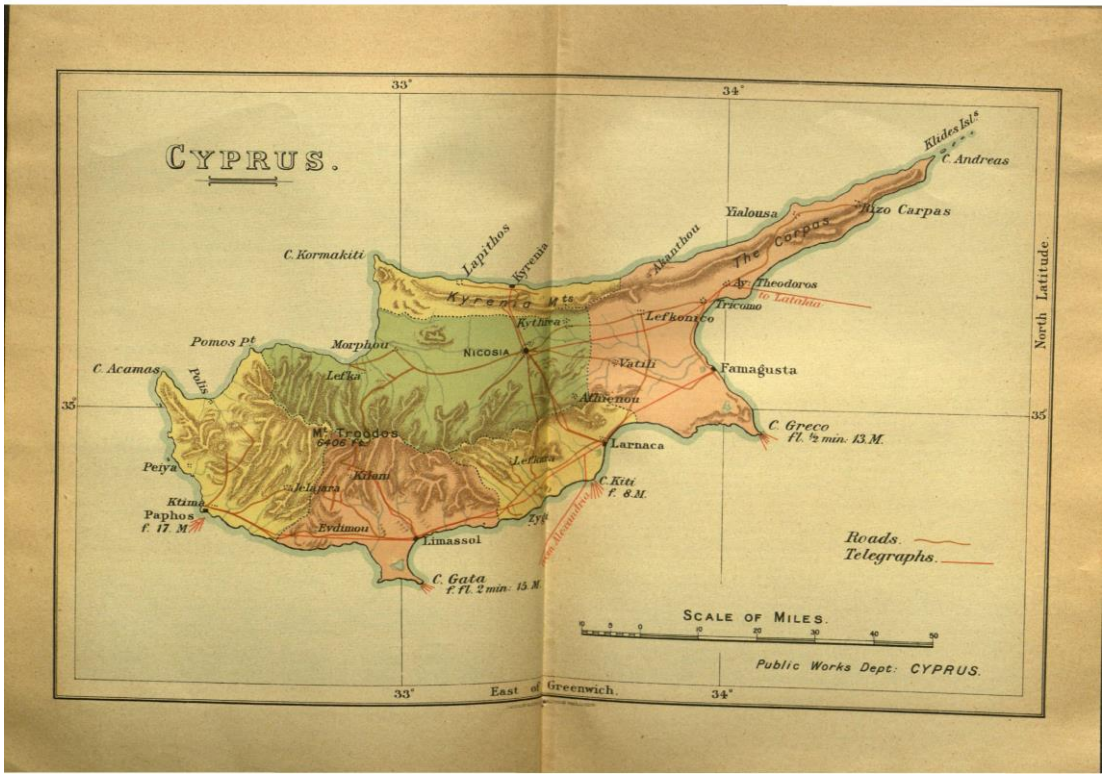

EK XLI s- İngiliz Hükümeti Tarafından 1903 Yılında Yayınlanan Eserdeki Kıbrıs Haritası. (**MAAD**, The Colonial Office List 1903.)

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Balyemez, 1 Mart 1966 tarihinde Kırşehir'de doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimlerini Ankara'da tamamlamış, 1985 yılında Kara Harp Okulu'nda başladığı lisans öğreniminden ise 1989 yılında mezun olmuştur.

Atatürk Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü'nde, 2002-2007 yılları arasında Yüksek Lisans öğrenimini tamamlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde çeşitli birlik, karargâh ve kurumlarda 28 yıl çalıştıktan sonra Şubat 2017'de kendi isteği ile emekli olmuştur. Mehmet Balyemez evli ve 2 çocuk babası olup İngilizce bilmektedir.